

ΑΘΗΝΑΝ

ΚΑΛΙΜΙΑ

75802

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΑΜΖΙΝΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΤΗΣ

ΡΩΣΙΑΣ.

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ,

ΠΑΡΑΒΛΗΘΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΡΩΣΣΙΚΟΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ

Υπό

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΡΟΚΙΑΔΑ.

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΩΟΣ.

ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς ἀγορᾶς, Αριθ. 420.)

1858.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ
29529 | 1979

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΡΕΜΩΝ ΚΑΙ ΤΣΑΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο Δ'.

Ἀνησυχία τῶν Ῥώσων διὰ τὴν ἀνηλικότητα τοῦ Ἰωάννου. — Κυριαρχικὸν συμβούλιον. — Ὁ Γλίνσκις καὶ Τελεπνέβ πρῶτοι ἄρχοντες. — Ὅρκος πρὸς τὸν Ἰωάννην. — Φυλάξεις Ἰουρίου τοῦ Ἰωάννου. — Γενικὸς φόβος. — Προδοσία τῶν πρίγκιπων Συμεῶνος Βέλσκη καὶ Λάτσκη. — Φυλάξεις καὶ τελευτὴ τοῦ Μιχαὴλ Γλίνσκη. — Τελευτὴ τοῦ πρίγκιπος Ἰουρίου. — Φυγὴ, ἐπιβουλὴ καὶ φυλάξεις τοῦ πρίγκιπος Ἀνδρέου τοῦ Ἰωάννου. — Τιμωρὴ τῶν εὐπατριδῶν καὶ πίδων τῶν εὐπατριδῶν. — Τελευτὴ τοῦ πρίγκιπος Ἀνδρέου. — Πολιτικά. — Ἀνακωχὴ πρὸς τὴν Σουρδίαν καὶ Λιβονίαν. — Μολδαβία. — Τοῦρκος πρεσβευτής. — Ἀστραχίνιον. — Σχέσεις πρὸς τοὺς Νογαίτους. — Πρεσβεία Καρόλου τοῦ Ε'. — Ὅρκος Καζανιτῶν. — Ἀπάντησις ὑπερήφανος τοῦ Σιγιομούνδου. — Εἰσβολὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς. — Πόλεμος πρὸς τὴν Λιθουανίαν. — Ὁ Ἰσλάμ κυβερνήτης τῆς Ταυρικῆς. — Ἀνέγερσις φρουρίων ἐν Λιθουανίᾳ. — Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς. — Λιθουανὸν κυριεύουσι τοῦ Γομέλου καὶ Σταροδούδου. — Στάσις ἐν Καζάνῃ. — Πόλεμος πρὸς τὴν Καζάνην. — Ἐπιτα τῶν Λιθουανῶν. — Φρούρια ἐπὶ τῶν μεθωρίων τῆς Λιθουανίης. — Ἀνακωχὴ πρὸς τὴν Λιθουανίαν. — Κριμαϊά. — Τελευτὴ τοῦ Ἰσλάμ. — Ἀπεικὴ Σαίπ-Γιρέϊ — Οἰκοδομὴ τοῦ Κιτάϊ — Γορόδ καὶ νέων φρουρίων. — Μεταβολὴ νομισμάτων. — Μῖσος γενικὸν κατὰ τῆς Ἑλένης. — Τελευτὴ αὐτῆς.

1533—1538.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἄνευξία τῶν
Ῥώσων διὰ τὴν
ἀνεγκλιότητα τοῦ
Ἰωάννου.

Οὐ μόνον ἡ εἰλικρινὴς πρὸς τὸν Βασιλείου ἀγάπη ἐπήνεγκε γενικὴν παραχρῆν καὶ λύπην διὰ τὴν ἄωρον τελευτὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ φόβος περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ῥωσσίας ἐτάραττε τὰς ψυχὰς, καθόσον οὐδέποτε ἡ Ῥωσία ἔσχε τοσοῦτον νέον τὴν ἡλικίαν κυριάρχην, καὶ οὐδέποτε, πλην τῆς ἀρχαίας καὶ σχεδὸν μυθώδους Ὀλγας, ἐκυβέρνησε τὴν ἐπικράτειαν νέα καὶ ἀλλοδαπὴ γυνή, καὶ μάλιστα Λιθουανικοῦ γένους, μισητοῦ ἡμῖν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ θρόνου οὐδεὶς προδότης· διὸ ἐφοβοῦντο μόνον τὴν ἀπειρίαν τῆς Ἑλένης, τὰς γυναικείας ἀδυναμίας καὶ τὴν πρὸς τοὺς Γλίνσκη εὐνοίαν, ὧν μόνον τὸ ὄνομα ἀνεμίμησεν ἐπιβουλὰς. Εἰ δ' ἡ κολακεία τῶν αὐλικῶν ἐμεγάλυνε τὰς ἀρετὰς τῆς Μεγάλης Ἡγεμονίδος, οἶον, τὴν εὐσέβειαν, τὴν ἀγαθότητα, τὸ φιλοδίκαιον, τὴν γενναιότητα, τὴν μεγάλην ἀγχίνοίαν καὶ τὴν κατάδηλον ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἀθάνατον γυναῖκα τοῦ Ἰγορος, οἱ συνετοὶ ὅμως ἄνδρες καὶ τότε ἤδη διέκρινον τὴν γλῶσσαν τῆς αὐλῆς τῆς γλώσσης τῆς ἀληθείας· διότι ἐγίνωσκον, ὅτι βασιλικὴ ἀρετὴ, χαλεπὴ οὔσα καὶ ἀνδρὶ κραταιῷ, χαλεπωτέρα ἐστὶ γυναικί, νέα, τρυφερᾷ καὶ εὐαισθήτῳ, μᾶλλον ὑποκειμένη τυφλοῖς καὶ σφοδροῖς πάθεσι. Καὶ ἀληθῶς μὲν ἡ Ἑλένη ἐβοηθεῖτο ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῶν εὐπατριδῶν, ἐμπείρων συμβούλων τοῦ θρόνου, ἀλλὰ συμβούλιον ἄνευ κυριάρχου ἐστὶ σῶμα ἄνευ κεφαλῆς· διότι ἦν ἀνάγκη ἵνα ρυθμίξῃ τὴν κίνησιν αὐτοῦ, ἐξετάξῃ καὶ κρίνῃ τὰς γνώμας καὶ χαλιναγωγῇ τὴν φιλαυτίαν τῶν μελῶν αὐτοῦ διὰ τῆς κινήσεως εὐημερίας. Τὸ κυριαρχικὸν συμβούλιον συνέκειτο ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Βασιλείου καὶ εἴκοσιν ἐπιφανῶν εὐπατριδῶν, ἐν οἷς οἱ πρίγκιπες Βέλσκης, Σούσκης, Ὀβολένσκης, Ὀδοέβσκης, Γορβάτης, Πεγγόβ, Κουβένσκης, Βαρβάσιν, Μικου-

1533.

Κυριαρχικὸν
συμβούλιον.

λίνσκης, Ροστόβσκης, Βουρτουλίν, Βοροντσόβ, Ζαχάριν 1533.
 καὶ Μορόσοβ· ἀλλὰ πολλοὶ τούτων διοικοῦντες πόλεις ἀπῆσαν. Δύο δ' ἄνδρες ὑπερεῖχον τῶν ἄλλων διὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν παρὰ τῇ Ἑλένη, ὁ γηραιὸς Μιχαήλ Γλίνσκης, θεῖος τῆς Ἑλένης, φιλόδοξος καὶ εὐτολμος ἀνὴρ, ὀρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ὡς πρῶτος αὐτῆς σύμβουλος, καὶ ὁ μέγας σταυλάρχης πρίγκιψ Ἰωάννης Ὀβολένσκης Τελεπνέβ, νεανίας, ὃν ὑπώπτευον ὡς ἐραστήν αὐτῆς. Ἐνόμιζον δὲ πάντες, ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι ὁμονοοῦντες ἐδύναντο κυβερνᾶν τὸ συμβούλιον, ὅπερ ἔλυε τὰς μὲν ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου, τὰς δ' ἐσωτερικὰς ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τε καὶ τῆς μητρός.

Ὁ Γλίνσκης καὶ Τελεπνέβ πρῶτοι ἄρχοντες.

Ἡ ἐπίσημος συνάθροισις τοῦ κλήρου, τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἔργον τῆς νέας κυβερνήσεως· αὐτόθι δ' ὁ Μητροπολίτης ηὐλόγησε τὸ κυρίαρχον νήπιον, ὅπως ἀρχὴ τῆς Ῥωσσίας καὶ δῶ λόγον μόνῳ τῷ Θεῷ. Οἱ μεγιστᾶνες, προσενεγκόντες δῶρα τῷ νέῳ μονάρχῃ, ἔπεμψαν πανταχοῦ ὑπαλλήλους μέχρι τῶν μεθορίων, ὅπως ἀναγγεῖλωσι τοῖς πολίταις τὴν τελευταίαν τοῦ Βασιλείου καὶ λάβωσι παρ' αὐτῶν ὄρκον πίστεως ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου.

Ὁρκος πρὸς τὸν Ἰωάννην.

Μόλις παρήλθεν ἑβδομάς ἐν φόβῳ καὶ ἐλπίδι, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς πολιτικαῖς μεταβολαῖς τῶν κυβερνήσεων, ὅτε κατέπληξε τὴν πρωτεύουσαν ἢ τύχη Ἰουρίου τοῦ Ἰωάννου, τοῦ πρεσβυτέρου τῶν θείων τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, εἴτε συκοφαντηθέντος, εἴτε ἐξελεγχθέντος ἀληθῶς, ὡς ὀρεγομένου κρύφα τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας. Περὶ τούτου οἱ χρονογράφοι διαφώνουσι πρὸς ἀλλήλους· διότι τούτων τινὲς ἀναφέρουσιν, ὅτι ἐπὶ τοῦ Βασιλείου ὁ πρίγκιψ

Φυλάκις Ἰουρίου τοῦ Ἰωάννου.

Ἄνδρέας Σουίσκης, φυλακισθεὶς πρότερον διὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ εἰς Δημήτροβον, ἀπειλύθη μὲν ὑπὸ τῆς χήρας Μεγάλης Ἡγεμονίδος, ἀλλ' ἐμελέτησεν ἐπιβουλὴν κατ' αὐτῆς, ὅπως ἀναδείξῃ τὸν Ἰούριον ἡγεμόνα· τοῦτο δὲ ἀπεκάλυψε τῷ πρίγκιπι Γορβάτη, πιστῷ εὐπατριδῇ καὶ φίλῳ τῆς κυβερνητείας, ὅστις, ἀγανακτήσας ἐπὶ τοιαύτῃ ἐπιβουλῇ, κατεμέμφθη αὐτόν. Ὁ δὲ Σουίσκης, συνιδὼν τὴν ἀπερισκεψίαν αὐτοῦ, φοβούμενος δὲ μὴ κατηγορηθῆ, κατέφυγεν εἰς αἰσχρὸν ψεῦδος· διότι ἐτόλμησεν εἰπεῖν τῇ Ἑλένῃ, ὅτι ὁ Ἰούριος κρύφα προσάγεται πολλοὺς ἐπιφανεῖς ἀξιωματικούς καὶ αὐτόν τοῦτον τὸν πρίγκιπα Βορίσην, ἔτοιμον ὅπως ἀναχωρήσῃ εἰς Δημήτροβον. Ἄλλ' ὁ πρίγκιψ Βορίσης ἀπέδειξε τὴν συκοφαντίαν ταύτην καὶ τὰ μηχανήματα τοῦ Σουίσκη πρὸς διατάραξιν τῆς ἡσυχίας. Καὶ ἐκείνῳ μὲν ἠὲ χαρίστησαν, τὸν δὲ Σουίσκη ἐφυλάκισαν. Ἐν τούτοις οἱ εὐπατρίδαι, κινούμενοι ὑπὸ μεγάλης περινοίας, παρέστησαν πρὸς τὴν Ἑλένην, ὅτι ὅπως βασιλεύσῃ εἰρηνικῶς, ὡς καὶ ὁ υἱός, ἦν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον φυλακίσαι καὶ τὸν Ἰούριον, φίλαρχον, εὐπροσήγορον καὶ ἀγαπητὸν πολλοῖς μεγιστᾶσιν, ἐπικίνδυνον δὲ τῷ νέῳ μονάρχῃ. Ἄλλ' ἀπαύστως θρηνοῦσα τὸν ἄνδρα ἡ Ἑλένη, εἶπε· «Βλέποντες τὰ δάκρυά μου, πράξατε πᾶν ὅ,τι νομίζετε πρόσφορον.» Μαθόντες δὲ τὰς βουλάς τῶν Μοσχίων εὐπατριδῶν πιστοὶ τινες ὑπηρέται τοῦ Ἰουρίου, προέτρεψαν αὐτόν ἀναχωρῆσαι ἐκ Μόσχας εἰς Δημήτροβον, λέγοντες· «Αὐτόθι οὐδεὶς τολμήσει ὑποβλέψαι σε· ἀλλ' ἐνταῦθα κίνδυνος ἐπίκειται σοι.» Ὁ δὲ Ἰούριος ἀπεκρίθη εὐσταθῶς· «Ἡλήθον εἰς Μόσχαν, ὅπως κλείσω τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ

» ἀδελφοῦ καὶ κυριάρχου μου· ὤμοσα πίστιν πρὸς
 » τὸν ἀνεψιόν μου· οὐκ ἀθετήσω τὸν ὄρκον. Ἄπο-
 » θανοῦμαι ἐν τῇ ἀθωότητί μου. »

Παράδοσίς τις ἐναντία, κατηγοροῦτα τοῦ Ἰουρίου, ἀπο-
 λογεῖται ὑπὲρ τοῦ συμβουλίου τῶν εὐπατριδῶν, ἰσχυρί-
 ζεται δὲ, ὅτι τῷ ὄντι ἐσπούδασεν ἵνα προσελκύσῃ εἰς ἑαυ-
 τὸν διὰ τοῦ γραμματέως Τισκόβ τὸν Ἀνδρέαν Σουίσκην.
 Διὸ εἶπεν οὗτος· « Ποῦ ἢ συνείδησις; χθὲς ὁ ὑμέτε-
 » ρος πρίγκιψ ὤμοσεν ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν Ἰωάν-
 » νην, νῦν δὲ ἀποπλανᾷ τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ. » Ὁ
 δὲ γραμματεὺς προέτεινεν, ὅτι ὁ ὄρκος οὗτος ἦν ἀκού-
 σιος καὶ ἄνομος, καὶ ὅτι οἱ μὲν εὐπατρίδαι τοῦ συμ-
 βουλίου ἔλαβον ὄρκον παρὰ τοῦ Ἰουρίου, αὐτοὶ δὲ οὐ-
 δένα ἔδωκαν παρὰ τὰ εἰθισμένα ἐν τοῖς ἀμοιβαίοις ὄρ-
 κοις. Ὁ Σουίσκης ἀνεκοίνωσε τὰς ἀποπειράς ταύτας
 πρὸς τὸν πρίγκιπα Βορίσην Γορβάτην, οὗτος δὲ τοῖς
 εὐπατρίδαις, οἵτινες ἀνενεγκόντες ταῦτα πρὸς τὴν Ἑλέ-
 νην παρηγγέλησαν ἐνεργῆσαι τὸ καθήκον αὐτοῖς.

Ἡ πρώτη διήγησις φαίνεται ἡμῖν πιθανωτέρα· διότι
 ὁ Ἀνδρέας Σουίσκης διετέλεσεν ἐν φυλακῇ κατὰ πάν-
 τα τὸν χρόνον τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλένης. Ἄλλ'
 ὅπωςδὴποτε τῇ 11 Δεκεμβρίου ἐκρατήθη ὁ Ἰούριος
 μετὰ τῶν εὐπατριδῶν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἔνθα ὁ ἀτυχῆς
 Μέγας Ἡγεμὼν Δημήτριος ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν· ἀπαί-
 σιον προσιώνισμα, ὅπερ ὤφειλε πληρωθῆναι.

Τοιαύτη ἀρχὴ τῆς νέας κυβερνήσεως προανήγγελλε φο-
 βερὰν ἀπόφασιν αὐτῆς· ἐλυποῦντο τὸν Ἰούριον καὶ ἐφο-
 βοῦντο τὴν τυραννίαν. Ἐπειδὴ δ' ὁ Ἰωάννης κατ' ὄνομα
 μόνον ἦν κυριάρχης, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κυβερνήτειρα ἐνήργει
 κατὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ συμβουλίου, ἡ Ῥωσσία συνεώρα
 τὴν σιδηρᾶν ράβδον τῆς ἀναφουομένης ὀλιγαρχίας, ἐπι-

Γενικὸς φόβος.

κινδυνωτάτης καὶ ἀφορητοτάτης πρὸς τὰ ἔθνη· διότι εὐχερέστερον διαφεύγει τις τὴν καταδίωξιν ἑνὸς ἢ εἰκοσι. Κυριάρχης ὀξύχολος ὁμοίος ἐστίν, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς θεότητα ἐξωργισμένην, ἐνώπιον δ' αὐτῆς ἀνάγκη κύπτειν τὸν ἀγχένα· ἀλλὰ πολλοὶ τύραννοι διαφόρως θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, διότι οὗτος βλέπει αὐτοὺς ὁμοίους αὐτῷ, καὶ μάλιστα μισεῖ αὐτούς. Λέγεται δὲ, ὅτι οἱ εὐπατρίδαι διέγνωσαν τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἰουρίου, ὅπως ἐλευθέρως ἐνεργῶσι πρὸς βλάβην τῆς πατρίδος, καὶ ὅτι οἱ ἄλλοι συγγενεῖς τοῦ κυριάρχου ἔμελλον παθεῖν τὰ αὐτά. Καὶ ταῦτα ὡς πιθανὰ πολὺ ἐτάραττον οὐ μόνον τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ Ἰουρίου Ἀνδρέαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνεψιούς, οὓς ἐνεχείρισεν ὁ Βασίλειος ἀποθνήσκων τοῖς εὐπατρίδαις. Ὁ πρίγκιψ Συμεὼν Βέλσκης καὶ Ἰωάννης Λάτσκης, Πρῶσ-

Προδοσία τῶν
πρίγκιπων Βέλ-
σκη καὶ Λάτσκη.

σος τὸ γένος, διαπρέποντες ἐν πολεμικοῖς καὶ ἐμπειρία, ἦσαν τότε ἐν Σερπουχόβω παρασκευάζοντες τοὺς στρατοὺς, τυχόντος πολέμου πρὸς τὴν Λιθουανίαν· χαλεπαίνοντες δὲ πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ μὴ θεωροῦντες τὴν Ῥωσίαν ὡς πατρίδα, συνέστησαν ἀπορρήτους σχέσεις, συνεφώνησαν πρὸς τὸν βασιλέα Σιγισμουῦνδον καὶ ἀπήλθον εἰς τὴν Λιθουανίαν. Ἡ ἀπροδόκητος δ' αὕτη προδοσία, καταπλήξασα τὴν αὐλήν, ἐγένετο αἰτία πολλῆς ὠμότητος· διὸ ὁ μὲν πρίγκιψ Ἰωάννης Βέλσκης, ἀρχιστράτηγος καὶ εἷς τῶν συμβούλων τοῦ βασιλέως, ὧν ἐν Κολόμνα, ἔνθα παρεσκευάζε τὰ πρὸς στρατοπέδουςιν, συλληφθεὶς ἐδωσμεύθη, ὡς καὶ ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκης καὶ οἱ νέοι αὐτοῦ υἱοί, θεωρούμενοι πάντες ὡς συναίτιοι τῷ Γλίνσκη καὶ Λάτσκη, καίπερ μὴ ἐξελεγχθέντες ὡς τοιοῦτοι, μηδὲ δικασθέντες. Ἀλλὰ τὸν πρεσβύτερον

τῶν Βέλσκη, τὸν πρίγκιπα Δημήτριον, οὐδόλως ἐτάραξαν ὡς ἀθῶον. Ὁ δὲ Μιχαήλ Γλίνσκης ἐθεωρεῖτο τέως ὡς ψυχὴ καὶ ἄρχων τοῦ συμβουλίου, ἀλλὰ μετ' ἐκπλήξεως ἐγένετο γνωστὸν, ὅτι οὔτε ἄλλους ἐδύνατο βλάψαι, οὔτε ἑαυτὸν σῶσαι. Ὦν δ' ἀνὴρ μεγαλόψυχος, ἐβεβαίωσε διὰ τοῦ σκληροῦ θανάτου τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν τοῦ Βασιλείου· διότι βαρέως φέρων τὴν ἀθέμιτον ἀγάπην τῆς Ἑλένης πρὸς τὸν πρίγκιπα Ἰωάννην Ὀβολένσκην Τελεπνέβ, ἄρχοντα τῆς καρδίας αὐτῆς καὶ ἐπιθυμοῦντα προϊστασθαι τοῦ τε συμβουλίου καὶ τῆς ἐπικρατείας, θαρραλέως κατεμέμφθη τὴν ἀνεψιᾶν διὰ τὴν ἀκολασίαν, τὴν καὶ ἄλλως μὲν βδελυκτὴν, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἔνθα ὁ λαὸς ζητεῖ ἀρετὴν παρέχουσαν πίστιν τῇ μοναρχίᾳ. Ἄλλ' εἰς μάτην οἱ λόγοι· διὸ ἐμισήθη καὶ κατεστράφη ὥστε προτάσει τοῦ Τελεπνέβ καὶ συναινέσει τῆς Ἑλένης, ὁ Γλίνσκης, ψευδῶς κατηγορηθεὶς ὡς μελετῶν τὴν κατάληψιν τῆς ἀρχῆς μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ εὐπατρίδου καὶ φίλου τοῦ Βασιλείου Μιχαήλ Βοροντσόβ, ἀνδρὸς ἐπίσης ἐναρέτου, ἐστερήθη πρῶτον μὲν τῆς ἐλευθερίας, εἶτα δὲ καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐν τῇ φυλακῇ, ἐν ἣ κατεκλείσθη. Ὁ Γλίνσκης ἦν ἐξάκουστος ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὸν νοῦν, τὰ σφοδρὰ πάθη, τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν συμφορὰν· ὑπῆρξε δὲ μεγιστὰν καὶ προδότης δύο δυνάμεων. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος ἔδωκεν αὐτῷ συγγνώμην, χαριζόμενος τῇ Ἑλένῃ· αὕτη δὲ ἀπώλεσεν αὐτὸν ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ, ἔνθα κατὰ θαυμασίαν συγκυρίαν τὸ πρῶτον ἐκακοπάθησεν ὡς προδότης, εἶτα δὲ ἐγένετο θύμα τῆς γενναιοψυχίας αὐτοῦ. Καὶ ἐτάφη δ' ἄνευ πομπῆς ἐν τῷ ναῶ Νικήτα παρὰ τὴν ὁδὸν Νεγλίνα, ἀλλ' ἀνορύξαντες μετ' οὐ πολὺ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, μετεκόμισαν

Φυλακίσις καὶ
τελευτὴ τοῦ Μι-
χαήλ Γλίνσκη.

εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Τριάδος, ἔνθα ἔχωσαν τάφον ἄξιον τοῦ θείου τοῦ κυριάρχου. Ὁ δὲ Βοροντσόβ ἐξωρίσθη μόνον τῆς αὐλῆς, ἐπιζήσας τῇ Ἑλένῃ καὶ Τελεπνέβ, διώκταις αὐτοῦ, καὶ καταστάς τοποτηρητῆς τοῦ Νοβογορόδου· ἐτελεύτησε δὲ τὸν βίον τῷ 1539 ὡς εὐπατρίδης τοῦ συμβουλίου.

Ὁ νεώτερος τῶν θείων τοῦ Ἰωάννου Ἀνδρέας, ἀσθενῆς καὶ ἄμοιρος ἐξόχων προτερημάτων, ἀπῆλθεν ἔτι ἔντε τῇ αὐλῇ καὶ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν εὐπατριδῶν μεγάλης τιμῆς. Ἐν δὲ ταῖς σχέσεσι τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὰς ἄλλας δυνάμεις ἐκαλεῖτο μάλιστα πρῶτος ἐπίτροπος τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· ἀλλ' ἀληθῶς οὐδεμίαν δύναμιν εἶχεν ἐν τοῖς πράγμασι. Θρηνῶν δὲ τὴν τύχην τοῦ ἀδελφοῦ, ἐφοβεῖτο καὶ περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἀμφεταλαντεύετο, ὅτε μὲν ἐπιζήτων τὴν εὐνοίαν τῆς αὐλῆς, ὅτι δὲ ψέγων αὐτήν, κατὰ τὰς εἰσηγήσεις τῶν φίλων. Ἐξ δ' ἐβδομάδας μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Βασιλείου, ὧν ἔτι ἐν Μόσχᾳ, ἰκέτευσε τὴν Ἑλένην, ὅπως ἀξίση τὰ κτήματα αὐτοῦ. Καὶ ἡμὲν αἴτησις αὕτη οὐδόλως ἐξεπληρώθη, ἐδόθησαν ὁμῶς αὐτῷ εἰς μνήμην τοῦ ἀποθανόντος πολλὰ πολύτιμα ἀγγεῖα, διφθέροι καὶ πολυτελῶς ἐσκευασμένοι ἵπποι. Διὸ ὁ Ἀνδρέας ἀνεχώρησεν εἰς Σταρίτσαν, αἰτιώμενος τὴν κυβερνήτειραν· ἀλλ' οἱ ὠτακουσταὶ ἐγρηγόρουν, καὶ οἱ μὲν ἔλεγον πρὸς αὐτόν, ὅτι φυλακισθήσεται, οἱ δὲ ἀνέφερον πρὸς τὴν Ἑλένην, ὅτι ὁ Ἀνδρέας κακολογεῖ. Πολλάκις ἐξηγήσεις μετ' αὐτοῦ ἐγένοντο, ἐφ' ᾧ ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Σουίσκης ἀπεστάλη εἰς Σταρίτσαν, αὐτὸς δ' ὁ Ἀνδρέας ἦλθεν εἰς Μόσχαν, ἔνθα ἔπειθον ἀλλήλους περὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, ἀλλ' ἅμα ἐδυσπίστουν, καίπερ τοῦ Μητροπολίτου βεβαιούντος τὴν εἰλικρίνειαν τῶν λεγομένων. Ἡ

Ἐλένη ἐπέμεινε, ὅπως μάθη τοὺς ἐμβαλόντας εἰς διαφωνίαν αὐτὴν καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀποθανόντος ἀνδρός· ἀλλ' ὁ Ἀνδρέας, μηδὲν δηλώσας, ἀπεκρίνατο μόνον, ὅτι οὕτως αὐτῷ ἔδοξεν· ἀπεχώρησαν δὲ φιλοφρόνως, ἀλλ' ἄνευ εἰλικρινοῦς διαλλαγῆς.

Τῆ 26 Αὐγούστου 1536 ὁ Ἰούριος ἐλιμοκτόνησεν ἐν τῇ φυλακῇ· τοῦτο δὲ κατεφόβησε τὸν Ἀδρέαν. Τῆς δὲ κυβερνητείας μεταπεμφαμένης αὐτὸν εἰς συμβούλιον περὶ πολιτικῶν πραγμάτων, ὑπεκρίνατο νόσον καὶ ἐξήτησεν ἰατρόν. Ἀλλ' ὁ γνωστὸς ἡμῖν Θεόφιλος εὔρεν αὐτὸν ὑπονοσοῦντα, ἣ δὲ Ἐλένη ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ἀνδρέας, μὴ τολμῶν ἔλθειν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, διεβουλεύετο φυγὴν. Αὐτὸς δ' ὁ ταλαίπωρος πρίγκιψ ἔγραψε πρὸς τὴν κυβερνήτειραν· « Ἡ νόσος καὶ ἡ λύπη ἐστέρησάν με τῶν διανοητικῶν δυνάμεων. Θέρμανον τὴν καρδίαν μου διὰ τοῦ ἐλέους σου. Θέλει ἄρα ὁ βασιλεὺς ἵνα κοσμίσωσιν ἐμέ ἐπὶ φορείου εἰς Μόσχαν»; Ἡ Ἐλένη ἔπεμψε πρὸς αὐτῷ τὸν Δοσίθεον, Ἐπίσκοπον τοῦ Κρουτσάιτσκη, ὅπως καθησυχάσῃ τὸν ἀνεξήγητον φόβον αὐτοῦ, ἀναθεματίσῃ δ' αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς Ἐκκλησίας, εἰ διεβουλεύετο κακά. Καθ' ἑδὸν συνελήφθη εὐπατρίδης τις τοῦ Ἀνδρέου, ἀποσταλὴς εἰς Μόσχαν, οἱ δὲ πρίγκιπες Ὀβολένσκη, Νικήτας Χρόμης, ὡς καὶ ὁ μέγας σταυλάρχης Τελεπνέβ, ἀπῆλθον εἰς Βόλοκον μετὰ πολλοῦ ἵππικοῦ πρὸς καταδίωξιν τοῦ φυγάδος, εἰ αἱ νοθεσῖαι τοῦ Δοσιθέου ἐματαιοῦντο. Ἀλλὰ μαθὼν ταῦτα, ὁ Ἀνδρέας ἀνεχώρησε παραχρῆμα ἐκ Σταρίτσης σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις. Στάς δ' ἐξήκοντα βέρστια πόρρω καὶ σκεφθεὶς περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν, ἔκρινεν ἵνα παραβῇ τοὺς ὄρκους, συναγείρας δὲ στρατὸν κρατήσῃ τοῦ Νοβογορόδου, καὶ εἰ δυνατόν, πάσῃ τῆς Ῥωσσίας. Ὅθεν

1536.

Τελετὴ τοῦ πρίγκιπος Ἰουρίου.

1537.

Φυγὴ, ἐπιβουλὴ καὶ φυλάξεις Ἀνδρέου τοῦ Ἰωάννου.

διήγγειλε πρὸς τοὺς παῖδας τῶν εὐπατριδῶν τῶν διαφόρων νομῶν τάδε· » Ὁ μέγας Ἡγεμῶν παιδίον ἔτι » ἐστίν, ὑμεῖς δὲ ὑπηρετεῖτε εὐπατρίδαις. Ἐλθετε πρὸς » με καὶ ἀμοιβὰς λήψεσθε». Ἀληθῶς πολλοὶ αὐτῶν προθύμως παρεγένοντο πρὸς αὐτόν· ἄλλοι δὲ ἐπεμφαν τὰς ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας, ὅπερ συνείδε τὴν ἀφρευκτον ἀνάγκην αὐστηρῶν μέτρων. Διὸ ὁ μὲν πρίγκιψ Νικήτας Ὀβολένσκης ἔσπευσε πρὸς ἄμυναν τοῦ Νοβογορόδου, ὁ δὲ πρίγκιψ Ἰωάννης Τελεπνέβ κατεδίωκε τὸν Ἀνδρέαν, ὅστις, καταλιπὼν τὴν δημοσίαν ὁδὸν εἰσέβαλεν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὴν Σταρόην-Ροῦσαν. Καταλαβὼν αὐτόν ἐν Τιουχόλη ὁ Τελεπνέβ, διέθηκε τὰ πρὸς μάχην, καὶ ὁ Ἀνδρέας παρεσκευάζετο γυμνῶ τῷ ξίφει· ἀλλὰ διστασας προὔτεινε διαλλαγήν, ἀπαιτῶν ὅπως ὁ Τελεπνέβ βεβαιώσῃ δι' ὄρκου, ὅτι οὔτε ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, οὔτε ἡ Ἐλένη τιμωρήσουσιν αὐτόν. Ὁ Τελεπνέβ ὤμοσε τοῦτο, εἶτα δὲ συναπῆλθον εἰς Μόσχαν ἔνθα ἡ Μεγάλη Ἡγεμονίς, κατὰ τὸν χρονογράφον, ἐξοργισθεῖσα κατὰ τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῆ, ὑποσχομένου οἴκοθεν ἀσφάλειαν ἐπαναστάτη ἄνευ παραγγελίας τοῦ μεγάλου Ἡγεμόνος, παρήγγειλε τὴν δέσμευσιν καὶ κάθειρξιν τοῦ Ἀνδρέου. Καὶ τὴν μὲν γυναῖκα τούτου, ὡς καὶ τὸν υἱόν, ἐπετήρουν, τοὺς δὲ εὐπατρίδας, συμβούλους καὶ πιστοὺς ὑπηρέτας ἐβασάνισαν, ὀλιγωροῦντες τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν· ὅθεν οἱ μὲν ἐτελεύτησαν ἐν ταῖς βασάνοις, οἱ δὲ ἐν τοῖς δεσμωτηρίοις. Τριάκοντα δὲ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν, σπεύσαντες εἰς τὸν Ἀνδρέαν, ἀπηγγονίσθησαν ὡς προδόται ἐπὶ τῆς Νοβογοροδείου ὁδοῦ, μακρὰν ἀλλήλων. Ὁ Ἀνδρέας ἔπαθε τὰ αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ· διότι ἀπώλετο ὑπὸ βιαίου θανάτου μετὰ ἕξ μῆνας· ἐτάφη δὲ πομπωδῶς, ὡς

Τιμωρία τῶν
εὐπατριδῶν καὶ
παιδῶν τῶν εὐ-
πατριδῶν.

Τελετὴ τοῦ
πρίγκιπος Ἀν-
δρέου.

ἐκεῖνος, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Ὁ Ἄνδρέας ἦν βεβχίως ἄξιος τιμωρίας, ὡς ἐπαναστάτης· ἀλλ' αἱ μυστικαὶ βάσανοι ἀποδεικνύουσι πάντοτε μικρόψυχον κακίαν· εἰσὶ δὲ πάντοτε παράνομοι. Ἡ δὲ προσποιητὴ ὀργὴ τῆς Ἑλένης κατὰ τοῦ Τελεπνέβ οὐδαμῶς ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῆς παραβάσεως τῆς ὑποσχέσεως.

Οὕτως ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλένης οἱ δύο πρὸς πατρός θεῖοι τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ ὁ πρὸς μητρὸς ἐθανατώθησαν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, εἷς δὲ ἀνεψιὸς ἐφυλακίσθη καὶ πολλοὶ τῶν εὐπατριδῶν τοῦ Ἀνδρέα, ἐνδοξοὶ τὴν καταγωγὴν, δημοσίᾳ ἠτιμάσθησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν, οἷον, οἱ εὐπατρίδαι τοῦ Ἀνδρέου, ἐν οἷς οἱ πρίγκιπες Ὀβολένσκης, Πρόνσκης, Χοβάνσκης καὶ Παλέτσκης· διότι φοβουμένη ἡ Ἑλένη τὰ ὀλέθρια ἐπακολουθήματα τῆς ἐπιεικείας ἐπὶ ἀνηλικίου ἠγεμόνος, ἐνόμιζε τὴν σκληρότητα εὐστάθειαν· ἀλλ' ὅσον ἡ εὐστάθεια, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἀληθοῦς ζήλου πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀναγκαῖα πρὸς εὐημερίαν, τοσοῦτον ἡ ὠμότης ἐπιζήμιος, ὡς διεγείρουσα τὸ μῖσος· οὐδεμίᾳ δὲ κυβέρνησις εὐδοκιμεῖ ἄνευ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ. Ἄλλ' ἡ Ἑλένη ἦν ἅμα καὶ φιλήδονος καὶ σκληρὰ καὶ ὠμὴ. Κατὰ δὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ἡ τε κυβερνήτειρα καὶ τὸ συμβούλιον, πιστοὶ πάντοτε πρὸς τὸ σύστημα τοῦ Βασιλείου, ἠγάπων τὴν εἰρήνην μὴ φοβούμενοι τὸν πόλεμον.

Ἀναγγείλασα ἡ Ἑλένη μετὰ τῶν εὐπατριδῶν πρὸς τὰς ὀμόρους δυνάμεις τὴν εἰς τὸν Ὀρόνον ἀνάβασιν τοῦ Ἰωάννου, ἐκύρωσε τὴν ὑπάρχουσαν φιλίαν πρὸς τὴν Σουηδίαν, Λιβονίαν, Μολδαβίαν τοὺς ἀρχηγούς τῶν Νογαίων καὶ τὸν βασιλέα τοῦ Ἀστραχανίου.

Πολιτικά·

1834.
1838.

αναχωρή πρὸς
τὴν Σουηδίαν καὶ
Λιβονίαν.

Τῷ δὲ 1535 καὶ 1537 οἱ πρέσβεις τοῦ Γουστάβου Βά-
ζα ἤλθον εἰς Μόσχαν ὅπως συγχαρῶσιν· εἶτα δὲ ἀπελ-
θόντες εἰς Νοβογόροδον συνωμολόγησαν ἐξηκονταετῆ
ἀναχωχὴν, καθ' ἣν ὑπέσχετο ὁ Γουστάβος Βάζας ἵνα μῆτε
τῇ Λιθουανίᾳ, μῆτε τῇ Λιβονίᾳ βοηθήσῃ, πολεμού-
σαις πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Συνέθεντο δέ·

1. Τὴν ἀποστολὴν πρέσβειων παρὰ τὸν Ὅξαν πρὸς
ὄρισμὸν τῶν τῆς Σουηδίας καὶ Ῥωσσίας ἐπὶ τοῦ βασι-
λέως Μάγνου τεθέντων ὀρίων.

2. Τὴν ἐλευθέραν ἐμπορίαν τῶν ὑπηκόων ἀμφοτέρων
τῶν δυνάμεων ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων.

3. Τὴν παράδοσιν τῶν ἐκατέρωθεν φυγάδων. Καὶ
τοῦ μὲν Γουστάβου ἦσαν πρέσβεις ὁ Κνουτ Ἄνδερσῶν
καὶ Βιούρν Κλασσῶν, τῆς δὲ Ῥωσσίας, ὁ πρίγκιψ Βορί-
σης Γορβάτης καὶ Μιχαὴλ Βοροντσόβ, εὐπατρίδαι τοῦ
συμβουλίου καὶ τοποτηρηταὶ τοῦ Νοβογόροδου, οἱ τῷ
1535 κυρώσαντες τὴν πρὸς τὴν Λιβονίαν ἐπτακαίδεκαετῆ
εἰρήνην. Τότε δὲ ὁ γηραιὸς Πλεττεμβέργος, ὁ ἐπιφα-
νέστατος τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τάγματος, μετήλλαξε τὸν
βίον, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Ἑρμανος Βρουγγενεὶ καὶ
ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ῥήγας ἰκέτευσαν τὸν Μέγαν Ἡ-
γεμόνα ἐξ ὀνόματος πάντων τῶν ἱπποτῶν, Γερμανῶν με-
γιστάνων καὶ γερουσιαστῶν, ἢ συμβούλων τῆς Λιβονίας,
ἵνα ἀξιῶσῃ αὐτοὺς φιλίας καὶ προστασίας. Συνεφώνησαν
δὲ, ὅτι ὁ Ναρόβας ἔσεται ὄριον ὡς πρότερον τῆς Λι-
βονίας καὶ Ῥωσσίας, ἡ δ' ἐμπορία ἀπηλλαγμένη πάσης
βιαιοπραγίας καὶ ἐν καιρῷ πολέμου τῶν συνωμολογου-
σῶν δυνάμεων· ὅτι οἱ ὑπήκοοι Ῥῶσσοι οὐδόλως τιμω-
ροῦνται ἐν Λιβονίᾳ, ὡς καὶ οἱ τῆς Λιβονίας ἐν Ῥωσσίᾳ
ἀνευ προηγουμένης γνώσεως τῆς ἰδίας κυβερνήσεως· ὅτι
οἱ Γερμανοὶ τηρήσουσι τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν Ῥωσ-

σικούς ναούς καὶ οἰκήματα, κτλ. Ἐληγε δ' οὕτως ἡ συν-
θήκη· « Ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ, ὁ λοιμὸς, λιμὸς, πῦρ,
» καὶ σίδηρος εἶη ἐπὶ τὸν παραβάτην».

Καὶ ὁ Πέτρος, Ὁσποδάρως τῆς Μολδαβίας, ἐπεζήτη-
σε τὴν προστασίαν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· καίτοι
δὲ τελῶν μικρὸν φόρον πρὸς τοὺς Τούρκους, ἐκαλεῖτο
ἔτι ἀνεξάρτητος· διότι οὐδὲν ἐκώλυε τὸ πολιτικὸν αὐ-
τοῦ σύστημα ὡς εἰρηνοποιῶντος καὶ πολεμοῦντος κα-
τὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ καὶ κυβερνῶντος αὐτεξουσίως. Ἐ-
πειδὴ δ' ἡ ὁμόδοξος Ῥωσσία ἐδύνατο ὠφελῆσαι τὴν
Μολδαβίαν ἐν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ταυρικῇ
καὶ μετ' αὐτῆς περισπεῖλαι τὴν Λιθουανίαν, διὰ τοῦτο
ὁ Σουνζάρ, εὐπατρίδης Μολδαβός, ἤλθεν εἰς Μόσχαν
τῷ 1535, ὁ δὲ Σοβολότσκης ἀπεστάλη εἰς τὸν Πέτρον,
ὅπως βεβαιώσῃ αὐτόν, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν οὐδέποτε
καταλείψει αὐτόν. Καὶ βέβαιον μὲν, ὅτι ἡ Ῥωσσία συνεμάχει
εἰλικρινῶς τῷ Πέτρῳ, μὴ καταλείποντι ἡσυχον τὸν Σιγισ-
μοῦνδον καὶ ἐτοίμως ἔχοντι πορθῆσαι τὰς Πολωνικὰς χώ-
ρας· ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο ὑπερασπίσαι αὐτόν κατὰ τοῦ φοβεροῦ
Σολιμάν, ὅστις, πορθήσας καὶ ταμῶν (τῷ 1537) τὴν Μολ-
δαβίαν, ἀπῆτει ὠρισμένον καὶ ἐπαχθῆ φόρον καὶ ἐντελεῖ
ὑποταγὴν· οἱ δὲ Μολδαβοὶ οὐδόλως ἀνθίσταντο πρὸς
τὸν Σουλτάνον, διὰ τῶν παρακλήσεων ὅμως ἐπέτυχον
τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἰδίου κυριάρχου· ὥστε ἐπὶ ἑκατὸν
ἔτη σχεδὸν ἀπέλαυον τοῦ προνομίου τούτου. Τὸ δὲ ταμ-
μεῖον τοῦ Ὁσποδάρου, μεγάλην ποσότητα χρυσοῦ, διαδή-
ματα, βαρυτίμους εἰκόνας καὶ σταυροὺς Στεφάνου τοῦ
Μεγάλου, πάντα κατέλαβον οἱ Τούρκοι. Ἐν Μόσχᾳ ἐ-
λυποῦντο τὰς συμφορὰς τοῦ ὁμοδόξου κράτους, ἀλλ'
οὐδόλως ἐφρόντιζον τῆς ἀνακουφίσεως τῆς τύχης αὐτοῦ.
Ἡ κυβερνήτειρα καὶ εὐπατρίδα παρημέλησαν τῆς πρὸς

Μολδαβία.

τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνανεώσεως τῶν σχέσεων, ἀλλὰ τῷ 1538 ὁ Σολιμάν ἔπεμψε τὸν «Ἑλληνα Ἀνδρεϊανὸν πρὸς ἀγορὰν διαφόρων πραγμάτων, κομίζοντα προσέτι καὶ ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν νέον κυριάρχην, ἐν ἧ ἠτιάτο τὴν ψυχρότητα ταύτην καὶ ἀνεμίμησε τὴν μετὰ αὐτοῦ καὶ Βασιλείου φιλίαν.

Τούρκος πρεσβευτής.

Ἄστραχάνιον.

Ἡ κυβέρνησις ἔπεμψεν εἰς Ἄστραχάνιον πρεσβευτὴν μετὰ προτάσεως συμμαχίας, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀβδὺλ Ῥαχμάν, φοβούμενος τὸν χάνην τῆς Κριμαίας καὶ τοὺς Νογαίους, παρεδέχθη τὴν πρότασιν ἀσμένως· ἀλλὰ μετὰ τινος μηνος ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῶν Νογαίων, οἵτινες κρατήσαντες τοῦ Ἀστραχανίου, ἀπήλασαν αὐτὸν, ἀνηγόρευσαν δὲ βασιλέα Δερβεσέλειν τινα. Ἐν τούτοις ὁ Σιδιάκ, Μαμάις, Κοτοῦν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ πολυαρίθμων νομαδικῶν συστημάτων τῶν ἐρήμων, ἐμπορευομένων μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐπεθύμουν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ κατηγόρουν τῶν Κοζάκων τῶν Μεστεριῶν, ταρτσόντων αὐτοὺς, ἀφαιρουμένων κατὰ χιλιάδας τοὺς ἵππους αὐτῶν καὶ αἰχμαλωτιζόντων πολλούς. Διὸ καὶ ἤτησαν ἱκανοποίησιν καὶ δῶρα (διφθέρας κάστωρος, ἐριοῦχα, ὅπλα, κτλ.) τιμὴν καὶ σέβας. Ἀπήτουν π. χ. ἵνα γράφων πρὸς αὐτοὺς ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, καλῆ ἀδελφούσ καὶ κυριάρχας, ὡς πρὸς Χάνας κατ' οὐδὲν κατωτέρους τοῦ τῆς Κριμαίας, πέμψη δὲ πρὸς διαπραγματεύσιν οὐχὶ ἀπλοῦς ἀξιωματικούς, ἀλλ' εὐπατρίδας· ἠπέιλουν δ' ἐν ἀρνήσει ἐκδίκησιν, ἀναμνησκόντες, ὅτι οἱ πατέρες αὐτῶν εἶδον τὴν Μόσχαν, οἱ δὲ υἱοὶ ὄψοντα τὰ τείχη αὐτῆς· τέλος δ' ἐνεκαυχῶντο, ὅτι εἶχον 300,000 μαχητῶν ἰπταμένων ὡς τὰ πτηνὰ. Ὑποσχνούμενοι δ' αὐτοῖς οἱ εὐπατρίδαι ἱκανοποίησιν, διεπραγματεύοντο τὴν διατήρησιν τῆς ἐλευθέρας ἐμ-

Σχέσεις πρὸς τοὺς Νογαίους.

πορίας· διότι διὰ ταύτης ἡ Ῥωσσία ἐπορίζετο ἵππους καὶ κτήνη. Οὕτω τῷ 1534 ἤλθον μετὰ τῶν Νογαίων πρέσβειων πεντακισχίλιοι ἔμποροι, ἄγοντες πεντήκοντα χιλιάδας ἵππων, ἐκτὸς τῶν ἄλλων κτηνῶν. Οἱ δὲ μεγιστᾶνες οὗτοι ἀνεδέχθησαν ὡσαύτως, ὅπως ἀναγγέλλωσι τῷ κυριάρχῃ τῆς Ῥωσσίας πάντα τὰ κινήματα τῆς παρεμβολῆς τῆς Κριμαίας, ἐμποδίζωσι δὲ τὴν πρὸς τὰ ἡμέτερα μεθόρια προσέγγισιν τῶν ληστῶν τούτων. Ὁ δὲ Σιδιάκ, ὃς ἐνομιζέτο ἀρχηγὸς πάντων τῶν Νογαίων, ἤτησε παρὰ τοῦ Ἰωάννου ὡς Χάνης δῶρα κατ' ἔτος, ἀλλ' οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίθησαν, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀμείβει τοὺς Χάνας καὶ τοὺς ἡγεμόνας κατὰ τὰς πρὸς αὐτὸν ὑπηρεσίας, οὐδενὶ δὲ δίδωσι ἐτήσια δῶρα. Ὁ Μαμάις, καλούμενος καλγᾶς τοῦ Σιδιάκ, διεκρίνετο ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἐπὶ εὐφραδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ· π. χ. διαδηλῶν πρὸς τὸν Ἰωάννην τὴν λύπην διὰ τὴν τελευταίαν τοῦ πατρὸς, ἔγραφε· «Φίλτατε ἀδελφε, οὔτε ἐγὼ, οὔτε σὺ παρηγάγομεν τὸν θάνατον, ἀλλ' ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ Εὐα. Οἱ πατέρες ἀποθνήσκουσι, τὰ δὲ τέκνα κληρονομοῦσιν αὐτούς. » Συνθρηνοῦμέν σοι, ἀλλ' ὑπεικτέον τῇ ἀνάγκῃ». Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται τῶν Νογαίων, καὶ τοὶ διθυραμβώδεις καὶ πλήρεις μεταφορῶν, εὐχρήστων παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς, ἀποδεικνύουσι παιδείαν τινὰ ἀξιοσημεῖωτο παρὰ νομάδι λαῷ.

Ἡ κυβερνήτειρα καὶ οἱ εὐπατρίδαι, κρίναντες τὴν ἀνανέωσιν τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα φιλίας, ἐπεμψαν τῷ 1537 δύο πρεσβευτάς, τὸν Ἰούριον Σκοβελτσὶν καὶ Δημήτριον Βασιλιέβ, πρὸς Κάρολον τὸν Ε' καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φερδινάνδον, βασιλέα τῆς Οὐγγρίας καὶ

Πρεσβεία Καρόλου τοῦ Ε'.

Βοεμίας. Τὰ καθ' ἕκαστα τῆς πρεσβείας ταύτης ἀγνοοῦμεν.

Τὸ μέγιστον φρόντισμα τῆς ἡμετέρας πολιτικῆς ἦν ἡ Ταυρικὴ, ἡ Λιθουανία καὶ ἡ Καζάνη. Διὸ ὁ Μέγας Ἡγεμὼν προέτεινε τῷ μὲν Χάνῃ Σαίπ-Γιρέϊ συμμαχίαν, τῷ δὲ Σιγισμοῦνδῳ εἰρήνην, τὸ δὲ Ἐναλέϊ προστασίαν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς καὶ ὁ λαὸς τῆς Καζάνης διὰ νέας ἐνόρκου συνθήκης ὠμολόγησαν ἑαυτοὺς ὑποκειμένους τῇ Ῥωσσίᾳ, ὁ δὲ Σιγισμοῦνδος ἀπεκρίνατο ὑπερηφάνως· « Στέργω τὴν εἰρήνην, ἐάν, » ἀποβλέπων εἰς τὸ γηράς μου, ὁ νέος Ἡγεμὼν πέμψη » πρεσβευτὰς εἰς ἐμέ, ἢ εἰς τὰ μεθόρια. » Ἐλπίζων δὲ ἵνα ὠφελῆθῃ ἐκ τῆς ἀνηλικότητος τοῦ Ἰωάννου, ἀπήτησε τὴν ἀπόδοσιν πασῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἀφαιρεθεισῶν πόλεων· ἀλλὰ προβλέπων ἄρνησιν, ἐξωπλίσθη καὶ ἔπεισε τὸν Χάνην τῆς Κριμαίας εἰς συμμαχίαν κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Διὸ καὶ πρὶν ἐπανέλθῃ ὁ πεμφθεὶς εἰς τὸν Σαίπ-Γιρέϊν ταχυδρόμος, ἔμαθον ἤδη ἐν Μόσχᾳ τὴν ἐπίδρομὴν τῶν Τατάρων τοῦ Ἀζόφ καὶ τῶν τῆς Κριμαίας εἰς τὸν νομὸν τῆς Ῥεζάνης, ἐνθα παρὰ τὸν Πρῶταν οἱ στρατηγοὶ Πουγγόβ καὶ Γάτεβ ἐνίκησαν αὐτοὺς κατὰ κράτος. Διὸ καὶ οἱ νικηταὶ οὗτοι ἠξιώθησαν ἐπισήμων δειγμάτων τῆς εὐνοίας τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος διὰ τὴν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πρώτην ταύτην νίκην.

Ἔορκος τῶν Καζανιτῶν.

Ἀπάντησις ὑπερήφανος τοῦ Σιγισμοῦνδος.

Ἐπίδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς.

1534.

Πόλεμος πρὸς τὴν Λιθουανίαν.

Προβλέποντες ἢ τε κυβερνήτειρα καὶ οἱ εὐπατρίδαι ἄφευκτον τὸν πρὸς τὴν Πολωνίαν πόλεμον, παρασκευάζοντο μετὰ σπουδῆς, ἀλλ' ὁ Σιγισμοῦνδος προέλαβεν αὐτούς· διότι ὑποδεξάμενος φιλοφρόνως τοὺς προδότας ἡμᾶς πρίγκιπας Βέλσκην καὶ Λάτσκην καὶ ὄρισας αὐτοῖς μεγάλα κτήματα, μαθὼν δὲ παρὰ τούτων τὴν

πολιτείαν τῆς Ἑλένης, τὴν τυραννίαν τῶν εὐπατριδῶν καὶ τὴν γενικὴν τοῦ ἔθνους δυσaréστησιν, ἐβουλεύθη ἀναλαβεῖν πάνθ' ὅσα ὅτε Ἰωάννης καὶ ὁ Βασίλειος ἀφείλοντο τῆς Λιθουανίας. Διὸ ὁ Ἄνδρέας Νεμίροβ στρατηγὸς τοῦ Κιέβου, ἐμβαλὼν μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ εἰς τὰ μεθόρια τοῦ Σεβέρσκου, ἐπολιόρχησε τὸ Σταροδουβὸν καὶ ἐνέπρησε τὰ προάστεια αὐτοῦ· ἀλλὰ τολμηρὰ ἐκδρομὴ τῶν ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον στρατηγὸν Ἄνδρέαν Λεβὶν Ῥώσσων κατεπτόησε τοσοῦτον τοὺς Λιθουανούς, ὥστε ἀπεχώρησαν ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος Κασὶν, τοποτηρητῆς τοῦ Σταροβούδου, ἐπεμφεν εἰς Μόσχαν τεσσαράκοντα πυροβολητὰς μετὰ τῆς ἀποσκευῆς αὐτῶν, ὡς καὶ τὸν ἐπιφανῆ ἀξιωματικὸν Σουχοδόλσκη, αἰχμαλωτισθέντα. Ὅπως δ' ἀποπλύνωσιν οἱ Λιθουανοὶ τὸ αἶσχος τοῦτο, ἐπυρπόλησαν τὸ Ῥαδόγατσον, κακῶς τετειχισμένον, ἔνθα καὶ ὁ γενναῖος Ματθαῖος Λυκόβ, Μόσχιος στρατηγός, ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἐντεῦθεν δὲ λαβόντες πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἐπολιόρχησαν τὸ Τσερνίγοβον, καὶ ἐπὶ τινὰς ὥρας ἐπυροβόλουν ἐκ μεγάλων τηλεβόλων. Ἄλλ' ἐκεῖ ἦν ὁ ἄγρυπνος καὶ εὐβουλὸς στρατηγὸς Θεόδωρος Μεζέτσκης, ὃς ἐκώλυσε τὸν ἐχθρὸν προσπελάσαι τῷ φρουρίῳ. Παύσαντος δὲ τοῦ πυροβολισμοῦ διὰ τὴν ἀπελθούσαν νύκτα, ἀπέστειλε τοὺς Τσερνιγοβίους, ὅπως προσβάλωσι τὸ Λιθουανικὸν στρατόπεδον, ἔνθα ἐγένετο μεγάλη ταραχὴ καὶ σύγχυσις. Οἱ δὲ ἐχθροὶ, καταπεπονημένοι καὶ ὑπνώττοντες, ἠδυνάτουν ἀντιστῆναι· ἀπέκτεινον ἀλλήλους ἐν τῷ σκότει, ἔφευγον καὶ κατέλειπον τὰ τηλεβόλα καὶ πᾶσαν τὴν ἀπσκευὴν· ὥστε τὴν πρωίαν οὐδὲ εἷς ἐχθρὸς ὑπῆρχε περὶ τὴν πόλιν. Ὁ δὲ στρατηγὸς τοῦ Σιγισμούνδου ἀπεγνωκῶς καὶ κατη-

Τῆ 13 Σε-
πτεμβρίου.

αχυμένως ἐπανήλθεν εἰς Κίεβον. Οὕτως οὖν αἱ ἐλπίδες τοῦ Σιγισμούνδου ἐματαιώθησαν, νομίζοντος, ὅτι ἀμαχητὶ κυριεύσει τῆς ἀπροστατεύτου Οὐκραίνης, ὡς ἔλεγον αὐτῷ οἱ προδόται Βέλσκης καὶ Λάτσκης. Συγχρότως δ' ἕτερος Λιθουανὸς στρατηγός, ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Βισνεβέτσκης, ἐφάνη ὑπὸ τὰ τοῦ Σμολένσκου τείχη, ἀλλ' ὁ πρίγκιψ Νικήτας Ὀβολένσκης, διοικητῆς τῆς πόλεως, μὴ δούς αὐτῷ καιρὸν, ὅπως πυρπολήσῃ τὰ προάστεια, ἀπέκρουσεν αὐτὸν καὶ κατεδίωξε πολλὰ βέρστια.

Τῶν συμβεβηκότων τούτων ἀναγγεληθέντων ἐν Μόσχᾳ, τὸ συμβούλιον τῶν εὐπατριδῶν, συνελθὼν ἐνώπιον τοῦ νέου ἡγεμόνος καὶ τῆς Ἑλένης, παρεκάλεσε τὸν Μητροπολίτην εὐλογῆσαι τὸν πρὸς τὴν Λιθουανίαν πόλεμον. Ὁ δὲ Μητροπολίτης, στραφείς πρὸς τὸ κραταῖον παιδίον, εἶπεν· «Ἡγεμῶν, ὑπεράσπισον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς. Καὶ σὺ » μὲν ἐνέργησον, ἡμεῖς δὲ προσευξόμεθα. Ἐξολοθρευθή- » τω ὁ ἄρχων χειρῶν ἀδίκων· ὁ Παντοδύναμος βοή- » θός ἐστι τοῦ δικαίου.» Ὅθεν ὁ Ῥωσικὸς στρατὸς ἐξῆλθε τῆς Μόσχας, ἀκμάζοντος ἤδη τοῦ φθινοπώρου· ἡγοῦντο δ' αὐτοῦ οἱ πρίγκιπες Μιχαὴλ Γορβάτης καὶ Νικήτας Ὀβολένσκης Ἐλεπνέβ, φίλος τῆς Ἑλένης, ὅστις, ἐφιέμενος πολεμικῆς δόξης, ἤρχε τῆς προπορείας. Πᾶσαι αἱ πρὸς τὰ ὅρια τοῦ Σμολένσκου Λιθουανικαὶ κῶμαι ἀπετεφρώθησαν, ὡς καὶ τὰ προάστεια Δουβρόβνας, Ὀρσας, Δρούτσκου καὶ Βορισόβου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐχθρὸς οὐδαμοῦ ἐφάνη ἐν τῷ πεδίῳ, οἱ Μόσχοι στρατηγοὶ, ἀποφεύγοντες τὴν πολιορκίαν τῶν φρουρίων, προὔχώρησαν πορθοῦντες τὴν χώραν μέχρι τοῦ Μολοδέτσανα, ἔνθα ἠνώθησαν μετὰ τοῦ τοποτηρητοῦ καὶ πρίγκιπος Βορίση Γορβάτη· καὶ οὗτος δὲ, ἡγούμενος τῶν Νοβο-

γοροδίων καὶ Πσκοβίων, ἐπόρθησε πάντα τὰ περίχωρα τοῦ Πολότσκου, Βιτέβσκου καὶ Βρεσλάβου. Καίτοι δὲ ὑπῆρχε βαθεῖα χιῶν καὶ σφοδρὸν ψύχος, οἱ Ῥῶσσοι ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὴν Βίλναν, ἔνθα ἦν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, ὅστις, ἀνησυχῶν μεγάλως ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ ἐχθροῦ, ἐφρόντιζε καὶ διέταπτεν, οὐδὲν ὁμῶς ἐπεχείρησε κατὰ τῶν 150,000 Ῥώσσω, ὧν ἑλαφρά τινα ἀποσπάσματα ἔκαιον καὶ διήρπαζον ἐν ἀποστάσει δεκαπέντε βερστίων τὴν Βίλναν. Τέλος δὲ οἱ ἡμέτεροι στρατηγοί, ἀρκούμενοι τῷ τρόμῳ, ὃν ἐνεποίησαν τῷ Σιγισμούνδῳ, καὶ τῇ ἐκπορθήσει τῆς Λιθουανίας, καταστρέψαντες τὰς ἐστίας, τὰ κτήνη καὶ τὰ λήϊα μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Λιθουανίας, μηδένα δ' ἀποβαλόντες, ἐπανέστρεψαν εἰς Ῥωσσίαν διὰ τοῦ νομοῦ τοῦ Πσκοβίου μετὰ λαφύρων καὶ πολλῶν αἰχμαλώτων περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου. Οἱ δὲ στρατηγοὶ Θεόδωρος Τελεπνέβ καὶ Τροστένσκης ἐχώρησαν ἐκ Σταροδοῦβου πρὸς τὸ Μόζηρον, Τούροβον καὶ Μοχίλεβον μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας· διότι πανταχοῦ κατέκαιον, ἀπέκτεινον καὶ ἠχμαλώτιζον, οὐδαμοῦ δ' ἐπόλημην. Οὐχὶ δὲ ἡ ἰδία ἀδυναμία τοῦ ὑπεργήρου Σιγισμούνδου, ἀλλ' ἡ πολιτικὴ ἀδυναμία τῆς Λιθουανίας ἐπέτρεπεν ἡμῖν τὰς καταστρεπτικὰς ταύτας στρατιωτικὰς ἐκδρομὰς· διότι ἐστερεῖτο διαρκοῦς καὶ τακτικοῦ στρατοῦ, ἦν δ' ἀνάγκη πολλοῦ χρόνου, ὅπως οὗτος συναθροισθῆ· προσέτι δὲ ἡ λιθουανικὴ κυβέρνησις ἐστερεῖτο τῶν πόρων τῆς ἡμετέρας, τουτέστιν ἰσχυρᾶς καὶ νομίμου μοναρχίας, ἡ δὲ Πολωνία ἦν ἔτι ἴδιον βασίλειον, ἐξοπλιζομένη ἀπροθύμως ὑπὲρ τῆς Λιθουανίας. Οἱ χρονογράφοι διηγοῦνται εἰς δόξαν τῶν Ῥώσσω, ὅτι οὗτοι κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὑπ' αὐτῶν γενομένων δηώσεων ἐσεβάσθησαν πάντοτε τοὺς ὁμοδόξους

ναούς, καὶ ὅτι μάλιστα ἀπέλυσαν γενναίως πολλοὺς ὁμοδόξους αἰχμαλώτους.

Ὁ Ἰσλάμ κυ-
βερνήτης τῆς
Ταυρικῆς.

Ἡ συμμαχία τῆς Λιθουανίας πρὸς τὸν Χάνην τῆς Κριμαίας ἀπέβη ὀλεθρία εἰς τοῦτον· διότι, ὡς ἀναφέρεται, ἀναμιμνησκόμενος ὁ Ἰσλάμ τὴν ὑπάρξασαν φιλίαν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας, ἐπανέστη κατὰ τοῦ Σαῖπ-Γιρέι καὶ ἀνηγόρευσε ἑαυτὸν βασιλέα, ἐφελκύσας εἰς ἑαυτὸν πρότερον τοὺς πρώτους μεγιστᾶνας· ὁ δὲ Σαῖπ ἀπεχώρησεν εἰς Κέρκορον, ἐλπίζων, ὅτι μετ' ὀλίγον ἐξελάσει τὸν ἐπαναστάτην Ἰσλάμ διὰ τοῦ σουλτάνου. Ἄλλ' ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν πραγμάτων ἐφαίνετο ἡμῖν λυσιτελής, διότι ὁ Ἰσλάμ, φοβούμενος τοὺς Τούρκους, προέτεινε συμμαχίαν τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι, ἀνήγγειλε δὲ, ὅτι εἰκοσακισχίλιοι ἄνδρες ἐκ τῆς Ταυρικῆς ἐπολέμουν ἤδη πρὸς τὴν Λιθουανίαν. Ὁφελούμενοι δ' ἐκ τῶν φιλικῶν διαθέσεων τοῦ νέου Χάνη, οἱ Μόσχοι εὐπατρίδαι ἐπεμψαν πρὸς αὐτὸν ὡς πρεσβευτὴν τὸν πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Στρίγαν· ἀλλ' οὗτος οὐκ ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολήν, διαμείνας δ' αὐτογνωμότως ἐν Νοβογορόδῳ, ἔγραψε πρὸς τὸν νέον ἡγεμόνα, ὅτι ὁ Χάνης ἐξηπάτα ἡμᾶς, διότι πράγματι ἦν καλγᾶς τῆς παρεμβολῆς, καίπερ καλούμενος Χάνης, καὶ ὅτι πρὸ μικροῦ ὑπέσχετο ἐνόρκως πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον ἐν ὀνόματι τοῦ Σαῖπ-Γιρέι ἔχθραν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν ψευδῆ· διὸ πρὸς τὸν Στρίγαν ἀγγείλαντες τὴν ὀργὴν τοῦ ἡγεμόνος, ἀντ' αὐτοῦ ἀπέστειλαν τὸν πρίγκιπα Μεζέτσκην, ὅπως συνομολογήσῃ ὅσον οἶόν τε τάχιον τὴν σπουδαίαν ταύτην συμμαχίαν. Ὁ Ἰσλάμ ἐπεμψε ταχέως εἰς Μόσχαν τὴν συνθήκην ταύτην, ἀλλ' οἱ εὐπατρίδαι οὐκ ἐπεκύρωσαν, ἰδόντες ἐν αὐτῇ τὰς λέξεις ταύτας, «Ὁ μὴ φίλος τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος,

» ἀλλὰ φίλος μου, ἐστὶ φίλος καὶ αὐτοῦ. » Ὁ Ἰσλάμ. 1536.
ἔστερξε τὴν ἐκ τῆς συνθήκης διαγραφὴν τῆς ταπεινω-
τικῆς ταύτης προσθήκης, καὶ ὁμόσας ἀγάπην πρὸς τὸν
νεώτερον ἀδελφὸν Ἰωάννην, ἐκαυχᾶτο ἐπὶ γενναίᾳ ἀ-
φιλοκερδεΐᾳ, ἀποβάλλων, ὡς ἔλεγε, μετὰ περιφρονήσεως
τὰ προσενεχθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Σιγισμούνδου δῶρα,
ἤτοι δεκακισχιλίους χρυσοὺς καὶ διακοσίους τόμους ἐ-
ριούχου. Ἄλλ' ἀπαιτῶν παρ' ἡμῶν εὐγνωμοσύνην, τη-
λεβόλα καὶ 50,000 δέγγας, ἠτιᾶτο τὸν Μέγαν Ἡ-
γεμόνα ὡς μὴ ἐκπληρώσαντα τὴν διαθήκην τοῦ πα-
τρὸς αὐτοῦ, διαθέντος ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς ἔλεγε, τὸ ἡμι-
συντῶν θησαυρῶν. Ἐπομένως ὁ Χάνης παρέχων ἐγ-
γύας περὶ τῆς ἀκεραιότητος καὶ ἀσφαλείας τῶν ἡμετέ-
ρων μεθορίων, ἀνήγγειλε συγχρόνως πρὸς τὸν Μέγαν Ἡ-
γεμόνα, ὅτι ὁ Βουλγάκος, μεγιστὰν τοῦ Σαῖπ-Γιρέϊ, ἐ-
ξῆλθε μὲν τοῦ Περεκόπου, ἡγούμενος συμμορίας ληστῶν,
ἀλλὰ βεβαίως οὐδόλως τολμήσει ταραξάει τὴν Ῥωσσίαν.
Ἄλλὰ παρὰ ταῦτα ὁ Βουλγάκος, ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ ἀρ-
χηγοῦ τῶν Βορυσθενιτῶν Κοζάκων Δασκόβιτς, προὔξε-
νησε μεγάλην βλάβην, αἰφνιδίως εἰσβαλὼν εἰς τὴν χώ-
ραν τοῦ Σεβέρσκου. Ὅθεν οἱ εὐπατρίδαι ἀπέστειλαν μικρὰς
μόνον αἰτιάσεις πρὸς τὸν Ἰσλάμ, οὐδ' ἠπέιλησαν αὐ-
τὸν, ἐπεδείκνυσον δ' ἐξ ἐναντίας, ὅτι εἶχον πλήρη πί-
στιν ἐν τῇ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν φιλίᾳ αὐτοῦ.

Οἱ περὶ τὸν Βέλσκην καὶ Λάτσκην, μὴ θέλοντες ὑ-
πηρετῆσαι τοῦ λοιποῦ τοῖς προδόταις τούτοις, ἔφυγον
ἐκ Βίλνας εἰς Μόσχαν, ἀρπάσαντες καὶ τοὺς θησαυροὺς
αὐτῶν· ἀνήγγειλαν δὲ τοῖς εὐπατρίδαις, ὅτι ὁ Σιγι-
σμοῦνδος πέμπει ἰσχυρὸν στρατὸν εἰς Σμόλενσκον.
Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀνάγκη ἵνα προλάβωμεν τὸν ἐχθρὸν, ὁ
δὲ στρατὸς ἦν ἔτοιμος, ὁ ἀρχιστράτηγος Βασίλειος

1588.

Σουίσκης μετὰ τοῦ φίλου τῆς Ἑλένης Τελεπνέβ, ἄρχοντος τὸ δεύτερον τῆς προπορείας, ἔσπευσαν εἰς ἀπάντησιν· ἀλλ' οὐδαμοῦ ἰδόντες αὐτόν, ἐπυρπόλησαν τὰ προάστεια τοῦ Μστισλάβου, ἐκυρίευσαν τοῦ φρουρίου, ἔπεμψαν τοὺς αἰχμαλώτους εἰς Μόσχαν καὶ προῦχώρησαν ἀκωλύτως. Οἱ Νοβογορόδιοι καὶ οἱ Πσχόβιοι παρηγγέληθησαν εἰσβαλεῖν ἄλλοθεν εἰς Λιθουανίαν, ἀνεγεῖραι φρούριον παρὰ τὴν λίμνην Σεβέζην, ἐνωθῆναι δὲ κατόπιν μετὰ τοῦ Σουίσκη· ἀλλ' οἱ πρίγκιπες Βορίσης, Γορβάτης καὶ Μιχαὴλ Βοροντσόβ, ἡγούμενοι αὐτῶν, ἐξετέλεσαν ἐν μέρει τὰ παρηγγελμένα· διότι ἔπεμψαν μόνον τὸν στρατηγὸν Βουτουρλὶν εἰς τὴν Σεβέζαν μετὰ παίδων εὐπατριδῶν, αὐτοὶ δὲ ἔμειναν ἐν Ὀπότσκα, μὴ θέλοντες ἵνα ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ Σουίσκη. Ὁ Βουτουρλὶν ἀνήγειρε παρὰ τὴν Σεβέζαν φρούριον, Ἰβανγόροδον κληθὲν, ἐν Λιθουανικῇ χώρᾳ, ὡς ἐν ἡμετέρᾳ, ὠχύρωσεν αὐτὸ, ἐπλήρωσε πάντων τῶν ἀναγκαίων καὶ ἐμόχθησεν ἐπὶ μῆνα σχεδὸν, μηδενὸς ἀντιστάτος.

² Ἀνεγέρσις φρουρίου ἐν Λιθουανίᾳ. Τῆ 29 Ἰουνίου.

Ἄλλ' ὁ Σιγισμοῦνδος οὐδόλως κατέτριβε τὸν χρόνον ἐν ἀπραξίᾳ· καίπερ δὲ μὴ ἀντιστὰς τοῖς Ῥώσσοις κατὰ τὰς ἐν τῇ ἀνατολικῇ Λιθουανίᾳ πορθήσεις αὐτῶν, ἔπεμψε 40,000 μαχητῶν ἐπὶ τὰς μεσημβρινὰς ἡμῶν ἐπαρχίας. Τέμνοντος δὲ καὶ καίοντος τοῦ Σουίσκη τὰ περὶ τὸ Κρίτσοβον, Ῥαδόμπλον καὶ Μοχιλέβον, οἱ Λιθουανοὶ στρατηγοὶ Ἰούριος, Ῥαδζιβιλ, Ἀνδρέας Νεμίροβ, Ἰωάννης Ταρνόβσκης, ὁ πρίγκιψ Ἡλίας ὁ ἐξ Ὀστρόγου καὶ ὁ προδότης Συμεὼν Βέλσκης προήλαυον εἰς Σταροδοῦβον. Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ Μόσχοι εὐπατρίδαι, ἔπεμψαν τὴν ταχίστην νέας δυνάμεις πρὸς ἀμυναν τῶν χωρῶν τούτων· ἀλλὰ

συγχρόνως σχεδόν ἔμαθον, ὅτι 15,000 ἐκ Ταυρικῆς προὔχωρον εἰς τὸν Ὀκκαν· ὅτι αἱ κῶμαι τῆς Ῥεζάνης ἐγένοντο παραιάλωμα τοῦ πυρός· ὅτι τὸ αἷμα τῶν κατοίκων ἔρρεε ποταμηδόν, καὶ ὅτι ὁ Ἰσλάμ ἐξηπάτησεν ἡμᾶς· διότι, διαφθαρεὶς ὑπὸ τοῦ χρυσίου τοῦ Σιγισμούνδου, ἐθεράπευσεν αὐτὸν διὰ τῆς εἰσβολῆς ταύτης, καὶ τοι ἐκάλει ἑαυτὸν πάντοτε σύμμαχον τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐβεβαίωσεν ἀναιδῶς, ὅτι οὐχὶ αὐτὸς, ἀλλ' ὁ Σαίπ ἐπολέμει πρὸς ἡμᾶς. Κρατήσαντες δὲ τοὺς πρεσβευτὰς αὐτοῦ ἐν Μόσχᾳ, μετεπέμψαντο πάραυτα τὸν εἰς Σταροδοῦβον πορευόμενον στρατὸν, στρατολογήσαντες καὶ χιλιάδας τινὰς ἐν Κολόμνα. Τέλος οἱ πρίγκιπες Δημήτριος Βέλσκης καὶ Μστισλάβσκης ἀπέκρουσαν τοὺς ληστὰς τούτους ἀπὸ τοῦ Ὀκκα καὶ κατεδίωξαν μέχρι τῶν ἐρήμων αὐτῶν.

Ἐκ τῆς συμπράξεως τῶν Τατάρων τῆς Ταυρικῆς καὶ ἐκ τῆς ἀπροστατεΐτου μικρᾶς Ῥωσσίας ὠφελοῦνται οἱ Λιθουανοὶ, ἐπολιόρχησαν τὸ πρῶτον τὸ Γόμελον, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνάνδρου πρίγκιπος Ὀβολένσκη Τσεπίν, ἀποχωρήσαντος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ τοῦ πυρβολικοῦ εἰς Μόσχαν, ἐνθα καθείρθη ὥστε τὸ Γόμελον παρεδόθη. Οἱ δὲ Λιθουανοὶ ἤλπιζον καὶ τὴν εὐχερῆ ἄλωσιν τοῦ Σταροδοῦβου, ἀλλὰ τούτου ἤρχεν ὁ ἄξιος πρίγκιψ Θεόδωρος Τελεπνέβ, γενναίως ἀνθιστάμενος καὶ ζημιῶν καθ' ἐκάστην τοὺς ἐχθρούς· διὸ οἱ στρατηγοὶ τοῦ Σιγισμούνδου ἔκριναν ἵνα παρατείνωσι τὴν πολιορκίαν. Τέλος ὤρυξαν κρύφα ὑπόνομον, ἧς ἡ φοβερὰ ἔκρηξις κατέβαλε τὰ τεῖχη καὶ κατέσεισε πᾶσαν τὴν πόλιν· πυρπολουμένων δὲ τῶν οἰκιῶν, ὁ ἐχθρὸς διὰ καπνοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὰς ὁδοὺς. Ὁ πρίγκιψ Τελεπνέβ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνέδειξε θαυμασί-

^{Ἐπιδρομὴ τῶν}
^{ἐκ Ταυρικῆς.}

Οἱ Λιθουανοὶ
κυριεύουσι τοῦ
Γόμελου καὶ
Σταροδοῦβου.

Τῆ 29 Αὐ-
γούστου.

αν ἀνδρίαν· διότι κατεπάτει καὶ ἐδίωκε τοὺς Λιθουανούς καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ἀλλὰ στενοχωρηθεὶς ὑπὸ πυκνῶν φαλάγγων πεζικοῦ τε καὶ ἵππικοῦ καὶ κεκμηκῶς, ἠχμαλωτίσθη μετὰ τοῦ πρίγκιπος Τσίτσκη. Ὁ Πέτρος Ῥομοδανόβσκης, ἐπιφανῆς ἀξιωματικὸς ἔπεσεν κατὰ τὴν μάχην ταύτην, ὁ δὲ Νικήτας Κουλιτσέβ ἐτελεύτησεν ὑπὸ τῶν τραυμάτων μετὰ δύο ἡμέρας· δεκατρεῖς δὲ χιλιάδες κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν γενῶν ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἢ τοῦ ξίφους· ὀλίγοι μόνον σωθέντες κατεπτόησαν πᾶσαν τὴν χώραν τοῦ Σεβέρσκου διὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν διηγουμένων. Τοῦ δὲ Ποτσέκου, κακῶς τετειχισμένου, ἤρχεν ὁ ἄγρυνος Θεόδωρος Σούκιν, ὅς, παραγγείλας πρότερον τοῖς πολίταις, ἵνα κρύψαντες τὰ δυσμετακόμιστα ἀναχωρήσωσιν, ἐνέπρησε τὴν πόλιν. Οὕτως οἱ μὲν Λιθουανοὶ, κρατήσαντες μόνον τέφρας, ἐπανῆλθον οἴκαδε, ὁ δὲ Σουίσης, κατακαύσας πάντα τὰ περὶ τὰς Κνιαζίτσας, Σκλόβον, Κοπόσον, Ὀρταν καὶ Δουβρόβναν, ἀπεχώρησεν εἰς Σμόλενσκον.

Σιπτιέμβριος.

Στάσις ἐν Κιζάνη.

Οἱ ἡμέτεροὶ ἐχθροὶ ἠϋξήσαν ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς νέας τῆς Καζάνης προδοσίας· διότι οἱ μεγιστᾶνες ταύτης, δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τῇ κυριαρχίᾳ τῆς Ῥωσσίας, παρρορμώμενοι δὲ εἰς ἐπανάστασιν ὑπὸ τοῦ Σαῖπ-Γιρέϊ, καταφρονοῦντες τοῦ νέου αὐτῶν βασιλέως καὶ φρονοῦντες, ὅτι ἡ Ῥωσσία, ἔχουσα νέον κυριάρχην, ἦν ἀσθενῆς, συνετάχθησαν τῇ βασιλόπαιδι Γορσάδνα καὶ τῷ μεγιστᾶνι Βουλὰτ, ἐκβαλόντες δὲ τῆς ἀρχῆς τὸν Ἐναλέϊν, ἐφρόνευσαν αὐτὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως παρὰ τὸν Καζάγκαν. Προκαλέσαντες δὲ ἐκ νέου τὸν Σαφᾶ-Γιρέϊν ἐκ Ταυρικῆς, ὅπως ἐπαναλάβωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἔδωκαν αὐτῷ εἰς γυναῖκα τὴν

χήραν τοῦ Ἐναλεί, θυγατέρα τοῦ Ἰσοῦπ, ἀρχηγοῦ τῶν Νογαίων. Διαφερόμενοι οἱ εὐπατρίδαι, ὅπως μάθωσιν ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἐξέπεμψαν ταχυδρόμον εἰς Καζάνην μετ' ἐπιστολῆς εἰς τὴν βασιλόπαιδα καὶ τοὺς οὐλάνους· ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπανόδου τούτου οἱ Τάταροι τοῦ Γοροδέτσου ἀνήγγειλαν ἐν Μόσχα, ὅτι, οἱ πρῶτοι μεγιστᾶνες τῆς Καζάνης, χαλεπῶς ἔχοντες πρὸς τὴν βασιλόπαιδα καὶ τὸν Βουλὰτ, ἤλθον κρύφα εἰς αὐτοὺς παρὰ τὸν Ῥᾶ εἰς συνάντησιν, καὶ ὅτι ὄντες ἤδη πεντακόσιοι, θέλουσιν ἵνα μείνωσι πιστοὶ τῇ Ῥωσσίᾳ, βέβαιοι, ὅτι ἐκδιώξουσι τὸν Σαφᾶ-Γιρέιν, ἂν ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, ἀπολύσας τὸν Σιγ-Ἀλείν, ἀναγορεύσῃ αὐτὸν βασιλέα τῆς Καζάνης. Οἱ εὐπατρίδαι συνεβούλευσαν τὴν Ἑλένην ἵνα παραχρῆμα μετεπέμψηται τὸν Σιγ-Ἀλείν, πεφυλακισμένον ἐν Βιελοζέρσκω. Κοινώσαντες οὖν αὐτῷ τὰς εὐμενεῖς βουλὰς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, παρήγγειλαν ἵνα ἔλθῃ εἰς Μόσχαν καὶ παραστῇ εἰς τὴν αὐλήν. Διηγούμεθα δ' ἐνταῦθα ὡς ἀξιομνηνόμεντα τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ὑποδοχῆς ταύτης.

Ὁ ἐξαετῆς Μέγας Ἡγεμῶν ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου· ὁ δ' Ἀλείς, ὑπερχαίρων ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκῆτῳ μεταβολῇ τῆς τύχης, προτεκύνησεν αὐτῷ· εἶτα δὲ γονυπετήσας, εἶπε λόγον περὶ τῶν πρὸς αὐτὸν εὐεργεσιῶν τοῦ πατρὸς τοῦ Ἰωάννου, ἠτιᾶτο ἑαυτὸν ἀλαζονίαν, πονηρίαν καὶ κακοβουλίαν, ἐδόξαζε τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐδάκρυεν. Εἶτα δ' ἐνέδυσαν αὐτὸν βαρυτίμῳ διφθέρᾳ. Ἐπιθυμοῦντι δὲ ἵνα παραστῇ καὶ τῇ Ἑλένῃ, ὁ Βασίλειος καὶ Τελεπνέβ, προϋπήνησαν παρὰ τὸ ἔλκυθρον. Ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἦν παρὰ τῇ μητρὶ ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ Ἀγίου Λαζάρου· παρὰ

1539.

τῇ 9 Ἰανουαρίου.

τῇ Ἑλένῃ ἐκάθηντο αἱ ἐπιφανεῖς εὐπάτριδες, πορρωτέρω δὲ ἐκατέρωθεν οἱ εὐπατρίδαι. Αὐτὸς δ' ὁ Ἰωάννης, δεξιωθείς τὸν βασιλέα εἰς τὸν πρόδομον, προσήγαγε αὐτὸν τῇ κυβερνητεῖρα. Κύψας δ' ὁ Ἀλέϊς προσεκύνησεν αὐτὴν, κατηρᾶτο ἐκ νέου τὴν ἀχαριστίαν αὐτοῦ, ἐκάλει ἑαυτὸν δοῦλον καὶ ἐζήλου τὸν ἀδελφὸν Ἐναλέϊν, ἀποθανόντα ὑπὲρ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· ἐπεθύμει δὲ τῆς αὐτῆς τύχης πρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ παραπτώματος. Ἐδὲ ἀξιωματικὸς Κάρποβ ἀπεκρίνατο αὐτῷ ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλένης ὑπερηφάνως ἅμα τε καὶ εὐμενῶς, « Βασιλεὺς Σιγ-Ἀλέϊ, Βασίλειος ὁ Ἰωάννου προέγραψέ σε, ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ ἡ Ἑλένη συνεχώρησάν σοι τὸ πρᾶπτωμα· ὥστε ἡξιώθης ἰδεῖν τὸ πρόσωπον αὐτῶν. Ἐπιλανθανόμεθα οὖν τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ μέμνησο τοῦ νέου ὄρκου τῆς πίστεως. » Λαβὼν πολλὰ δῶρα ὁ Ἀλέϊς, ἀπεπέμφθη μετὰ τιμῶν, τὴν δὲ γυναῖκα αὐτοῦ Φατμέ-Σαλτάν, ὑπεδέχθησαν παρὰ τὸ ἔλκυθρον αἱ εὐπάτριδες, ἐν δὲ τοῖς προδόμοις αὐτὴ ἡ Ἑλένη, παρ' ἧ καὶ ἠρίστησεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ὁ δὲ Ἰωάννης ἐλάλει αὐτῇ Ταταριστί. Καὶ οὗτος μὲν συνηρίσται ἰδίᾳ μετὰ τῶν μεγιστάνων, ἡ δὲ βασίλισσα καὶ ἡ κυβερνήτειρα, μετὰ τῶν εὐπατρίδων. Οἱ ἀξιωματικοὶ ὑπηρετοῦν τοῖς συνδαιτυμόσιν, ὁ δὲ πρίγκιψ Ῥεπνὶν ὠνοχρεῖ. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ δείπνου ἡ Ἑλένη προσήνεγκε ποτήριον πρὸς τὴν βασίλισσαν. Οὐδέποτε, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ἐγένετο ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Μόσχας τοσοῦτο πολυτελὲς συμπόσιον· διότι, ἀγαπῶσα τὴν μεγαλοπρέπειαν ἢ κυβερνήτειρα, οὐδεμίαν περίστασιν παρέλειπεν ἵν' ἀποδεικνύη, ὅτι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς ἔκειτο τὸ Ῥωσικὸν κράτος.

Ἐν τούτοις ὁ πρὸς τὴν Καζάνην πόλεμος ἤρξα-

το· διότι ἡ συνωμοσία μεγιστάνων τινῶν τῆς Καζάνης κατὰ τοῦ Σαφᾶ-Γιρέϊ ἀπέτυχεν, ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ- ^{Πόλεμος πρὸς τὴν Καζάνην.} τος ἀπήντησε σκαιῶς τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰωάννου. Διὸ οἱ πρίγκιπες Γούντοροβ καὶ Ζαμίτσκης, Μόσχοι στρατηγοὶ, παρηγγέλθησαν ἵνα ἐκστρατεύσωσιν εἰς τὴν Καζανικὴν χώραν· ἀλλ' ἀπαντήσαντες παρὰ τὸν Ῥατοῖς Τατάρους, ἀπεχώρησαν μηδὲν ἀνενεγκόντες μάλιστα πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα περὶ τοῦ ἐχθροῦ· ὁ δὲ ἐμβαλὼν ἐξαίφνης εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Κάτω Νοβογορόδου, διεπράξατο παντοειδῆ κακουργήματα. Οἱ δέκατοικοὶ τῆς Βαλάχνας, γενναῖοι μὲν, ἀλλ' ἀπειροπόλεμοι, ἐξῆλθον εἰς τὸ πεδῖον, ἀλλ' ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Τατάρων, οἷς οἱ στρατηγοὶ τοῦ Κάτω Νοβογορόδου ἀπήντησαν μετ' οὐ πολὺ περὶ τὸ Λίσκοβον. Ἐν τούτοις ἐκάτεροι ἀπέφευγον τὴν συμπλοκὴν, ὥστε οἱ Καζανῖται καὶ οἱ Ῥῶσσοι ὠφελήθησαν ἐκ τῆς νυκτός, ὅπως φύγωσιν ἀπ' ἀλλήλων. Παρομοία μικροψυχία τῶν Μοσχίων στρατηγῶν ἀπῆτει παραδειγματισμόν· διὸ φυλακισθέντες οἱ πρίγκιπες Γούντοροβ καὶ Ζαμίτσκης ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Σαβοῦροβ καὶ Κάρποβ, καταπολεμησάντων παρὰ τῷ Κοριακόβω πολυάριθμα πλήθη Καζανιτῶν καὶ Τσερεμίσων. Τῶν πεμφθέντων εἰς Μόσχαν αἰχμαλώτων κατεγνώσθη θάνατος, ὡς προδοτῶν καὶ ἐπαναστατῶν, μηδενὸς ἐξαιρεθέντος.

Οἱ Ῥωσσοὶ στρατοὶ διετέλουν πολεμοῦντες ἐπι- ^{Ἦγγα τῶν Λιθουανῶν.} τυχῶς πρὸς τὴν Λιθουανίαν, λαμπρὰ δὲ νίκη ἐξησφάλισε τὸ παρὰ τὴν Σεβέζαν οἰκοδομηθὲν νέον φρούριον. Ἄλλ' ὁ Σιγισμοῦνδος, βλέπων χαλεπῶς τὸ φρούριον τοῦτο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπικρατείᾳ, παρήγγειλε τῷ τοποτηρητῇ τοῦ Κιέβου Νεμίροβ τὴν ἐκ παντός τρόπον ἀλωσιν αὐτοῦ· διὸ ὁ ὑπὸ τοῦτον στρατός, συγκεί-

1536.
Τῆ 24 Φε-
βρουαρίου.

μενος ἐξ εἴκοσι χιλιάδων Λιθουανῶν τε καὶ Πολωνῶν περιεκύκλωσε πανταχόθεν τὸ φρούριον. Ἐκ τῆς σφοδρᾶς ἐκρήξεως τῶν τηλεβόλων ἐσείετο μὲν ἡ γῆ, ἀλλὰ τὰ τεῖχη οὐδόλως ἐβλάπτοντο· διότι οἱ Λιθουανοὶ πυροβοληταὶ, ἄπειροι τῆς πυροβολικῆς, ἐφόνευον τοὺς ἰδίους ἀντὶ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ αἰ σφαῖραι οὐδαμῶς ἐβλαπτον τὸ φρούριον· οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἐξ ἐναντίας ἠϋθυβόλουν καὶ ἐξώρμησαν ἐπιτυχῶς, ὥστε οἱ πολιορκοῦντες ὑπεχώρουν εἰς τὴν λίμνην, ἧς ὁ πάγος ἐθραύετο μετὰ κρότου. Τότε ὁ Ζασέκιν καὶ Τουσὶν, στρατηγοὶ τῆς Σεβέζας, ἐφρόντισαν, ὅπως μὴ συνέλθωσιν οἱ Λιθουανοί· διὸ ὀρμήσαντες ἐπ' αὐτοὺς, κατεπάτουν καὶ ἐφόνευον τοὺς ταλαιπώρους Λιθουανούς, ἐκυρίευσαν τῶν σημαιῶν αὐτῶν καὶ τηλεβόλων, καὶ παρ' ὀλίγον ἐξηφάνισαν πάντας. Ὁ δὲ Νεμίροβ, διαφυγὼν τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπὶ τοῦ ὠκύπεδος αὐτοῦ ἵππου, ἀνήγγειλε πρὸς τὸν γηραιὸν Σιγισμουῆνδον τὴν ἀπώλειαν τοῦ στρατοῦ. Ὡς δ' ἐθρήνουν ἐν Κιέβω, Βίλνᾳ καὶ Κρακοβίᾳ, οὕτως ἠγάλλοντο ἐν Μόσχᾳ. Τὰ τρόπαια τῆς νίκης τούτης ἐξετέθησαν εἰς τὸ κοινόν, οἱ δ' ἄνδρεῖοι στρατηγοὶ ὑπερετιμήθησαν καὶ ἐδοξάσθησαν. Διαιωνίζουσα τὴν μνήμην τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης ἡ Ἑλένη, ἀνέγειρεν ἐν Σεβέζᾳ ναὸν τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ἄλλ' οὐδόλως κατελείπομεν ἡσυχον τὴν Λιθουανίαν· διότι οἱ πρίγκιπες Γορένσκης καὶ Βαρβάσεβ, ἀνακαινίσαντες τὸ Πέτσεπον καὶ Σταροδοῦβον καὶ ἀνεγείραντες ἐν τῇ νῦν ἐπαρχίᾳ Ῥζέβω πόλιν, τὴν Ζιβολοσίαν, καὶ ἐν τῇ τοῦ Τοροπέτσου, τὴν Βελίζην, ἐνέπρησαν τὰ προάστεια τοῦ Λουβέτσου καὶ Βιτέβχου καὶ διήρπασαν πλούσια λάφυρα, ἠχμαλώτισαν δὲ καὶ πολλούς.

Φρούρια ἐπὶ
τῶν μεθορίων
τῆς Λιθουανίας.

Πιστὸν δὲ πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰωάννου καὶ Βασι-

λείου, τὸ συμβούλιον τῶν εὐπατριδῶν ἀπέφυγε πᾶσαν 1536.
ἐπίθεσιν πρὸς τὸν Χάνην. Ὅθεν, θρασυνόμενα τὰ λη-
στρικά συστήματα, προὔχώρησαν μέχρι τοῦ χειμαρ-
ρώδους Σόσνα, ἀλλ' ἀπεχώρησαν δρομαίως, ἅμα ἰδόντα
τὸν ἡμέτερον στρατόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀπρίλιον
τοῦ 1536 ἐφάνησαν ὑπὸ τὰ τεῖχη τοῦ Βελέβου, ἔνθα
κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν χώραν ταύτην στρα-
τηγοῦ. Καίτοι δ' ὁ Ἰσλάμ, κεκοσμημένος πολλαῖς βα-
σιλικαῖς ἀρεταῖς, συνδιηλλάγη σχεδὸν πρὸς τὸν Σαῖπ-
Γιρέιν, ὅπως συνταράττωσι τὴν Ῥωσσίαν δι' εἰσβολῶν,
παραχωρῶν ὅμως αὐτῷ τὸ βασιλικὸν ὄνομα, οὐδόλως
παρεχῶρει καὶ τὴν ἐξουσίαν· ὅθεν διέστησαν πάλιν, ὁ
δ' ἄπιστος Ἰσλάμ ἐπεμφεν εἰς Μόσχαν ἐξ ἀνάγκης
πολλοὺς ταχυδρόμους μετὰ φιλικῶν ἐπιστολῶν, ἐν
αῖς ἐδήλου τὸ πρὸς τὸν Σαῖπ καὶ τὸν Σαφᾶ-Γιρέιν,
βασιλέα τῆς Καζάνης, μῖσος.

Διδαχθεῖς ὑπὸ τῆς πείρας ὁ Σιγισμοῦνδος, ὅτι ἡ ^{Ἀνακωχὴ} πρὸς τὴν Λιθου-
Ῥωσσία, καίπερ ἀνηλίκου ὄντος τοῦ κυριάρχου αὐτῆς, ^{ανίαν.}
ἦν ἰσχυροτέρα τῆς Λιθουανίας, διενοεῖτο τὴν εἰρήνην
καὶ ἠγανάκτει μεγάλως πρὸς τοὺς προδότας, ὧν τὸν
μὲν Λάτσκην ἐκράτει ἐν τῇ φυλακῇ, πρὸς δὲ τὸν Βέλ-
σκην προσεφέρετο τοσοῦτο χαλεπῶς, ὥστε οὗτος, κι-
νούμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν μίσους, ἀπῆλθεν
εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐπεκαλέσατο τὴν προστα-
σίαν τοῦ Σουλτάνου. Τὸν δὲ Φεβρουάριον ἐπιφανῆς τις
μεγιστὰν τῆς αὐλῆς τοῦ Σιγισμοῦνδου, Ἰούριος Ῥαδζι-
βίλ, ἔγραψε διὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, αἰχμαλώτου ἐν Ῥωσ-
σία, πρὸς τὸν Τελεπνέβ, φίλον τῆς Ἑλένης, περὶ τῆς
εἰρήνης ὡς λυσιτελοῦς πρὸς ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις. Ὁ
δὲ Τελεπνέβ ἀπεκρίνατο, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμῶν οὐδαμῶς
ἦν ἐχθρὸς τῆς ἡσυχίας· ἀλλ' ἐπὶ πολὺ ἠμφισβήτησαν

1857.

περὶ τοῦ τόπου τῶν συνεντεύξεων. Ὁ Σιγισμοῦνδος ἐπεμψε πρὸς τὸν Ἰωάννην ἐπιφανέστατόν τινα ἄρχοντα, ἵνα συγχαρῆ αὐτῷ ἐπὶ τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει, ἐπιθυμῶν, ὅπως οὗτος, ἄτε νεώτερος, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν αὐτοῦ, πέμψῃ εἰς Λιθουανίαν πρεσβευτὰς πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης· ἀλλ' οἱ Μόσχοι εὐπατριῶναι ἐνόμιζον τοῦτο ἀπᾶλλον πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ἐπικρατείας. Τέλος ὁ Σιγισμοῦνδος ἐνέδωκεν ἐξ ἀνάγκης· ἀρχομένου δὲ τοῦ 1537 ἦλθον εἰς Μόσχαν ὁ στρατηγὸς τοῦ Πολότσκου Ἰωάννης ὁ Γλέβη μετὰ θεραπείας τετρακοσίων ἐπισήμων εὐγενῶν καὶ ὑπηρετῶν. Ἀκολουθοῦσαι δὲ τοῖς εἰθισμένοις αἱ διαφορόμεναι δυνάμεις ἐζήτησαν τὰ ἀδύνατα· διότι οἱ μὲν Λιθουανοὶ ἀπήτουν τὸ Νοβογόροδον καὶ Σμόλενσκον, οἱ δὲ Ῥῶσσοι τὸ Κίεβον μετὰ πάσης τῆς Λευκῆς Ῥωσσίας· καὶ οὐ μόνον ἠμρισθήτουν, ἀλλὰ καὶ διεπληκτίζοντο, ἕως, τέλος, κεκμηκότες διωμολόγησαν ἀπλήν πενταετῆ ἀνακωχὴν ἐπὶ τῇ ῥητῇ συνθήκῃ, ὅτι οἱ Ῥῶσσοι διατηρήσουσι τὰ νεόδμητα φρούρια τῆς Σεβέζας καὶ Ζαβολοσίας, οἱ δὲ Λιθουανοὶ μενοῦσι κάτοχοι τοῦ Γομέλου. Οὕτως ὁ πόλεμος διελύθη διὰ τῆς ἀμοιβαίας παραχωρήσεως καὶ ἐντελοῦς ἀνακτήσεως. Ὁ εὐπατριδῆς Μορόζοβ καὶ ὁ πρίγκιψ Παλέτσκης, ἀπῆλθον εἰς Σιγισμοῦνδον μετὰ τῆς συνθήκης, ἀλλὰ μὴ πεισθεὶς οὗτος εἰς ἀπόλυσιν τῶν Ῥώστων αἰχμαλώτων, ἐπέτρεψε μόνον τὴν διὰ τῆς χώρας αὐτοῦ ἐλευθέραν διάβασιν τῶν πρεσβευτῶν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, τῶν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγρίας ἀπερχομένων, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν Μολδαβῶν ἀξιωματικῶν, τῶν ἐρχομένων εἰς ἡμᾶς, καλέσας τὸν Βοϊβόδαν Πέτρον ταρραξίαν καὶ ἐχθρόν τῆς Πολωνίας.

Καὶ οὐ μόνον οἱ Μεγάλοι Ἡγεμόνες ἐδυσφόρουν ἐπὶ Κριμαϊκῇ τῇ συμμαχίᾳ τῆς Λιθουανίας πρὸς τὸν Χάνην τῆς Κριμαίας καὶ ὑπέθαλπον παντοιοτρόπως τὴν μεταξύ αὐτῶν ἐχθραν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Κριμαίᾳ ἐδυσανασχέτουν ἰδόντες ἡμᾶς εἰρηνεύοντας πρὸς τὴν Λιθουανίαν, διότι, πολέμου ὄντος, ἐλήστευον τὰς ἡμετέρας καὶ τὰς τοῦ βασιλέως ἐπαρχίας. Ἐπομένως μαθὼν μετ' ἀγανακτήσεως ὁ Ἰσλάμ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, διεβεβαίου τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὅτι ἦν ἔτοιμος ἐπιδραμεῖν πάσαις δυνάμεσι κατὰ τοῦ βασιλέως· ἀποδεικνύων δὲ συγχρόνως πρόθυμον πρὸς ἡμᾶς φιλίαν, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ πρίγκιψ Συμεὼν Βέλσκης, ἐλθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ταυρικὴν, ἐκαυχᾶτο, ὅτι ὑποτάξει τὴν Ῥωσσίαν τῇ βοήθειᾳ τοῦ σουλτάνου, ἔγραψε δὲ πρὸς αὐτόν· « Φυλάχθητι· ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ ἀπιστία τοῦ Σουλιμάν γνωσταὶ μοι εἰσίν. Διεβουλευεται τὴν ὑπεδούλωσιν τῆς ἀρκτιῶς χριστιανικῆς χώρας, τουτέστι τῆς σῆς καὶ τῆς Λιθουανικῆς. Ἢδη δὲ ἐκέλευσε τοὺς σατράπας, ὡς καὶ τὸν Σιλπ-Γιρέιν, ὅπως συναγείρωσι πολυάριθμον στρατόν, ὃν ὁ προδότης Βέλσκης ὀδηγήσει εἰς τὸ μέσον τῆς Ῥωσσίας. Μόνος δ' ἐγώ, ἀκλόνητος ἐν τῇ πρὸς σέ φιλίᾳ μου, γίνομαι πρόσκομμα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς βουλῆς ταύτης. Ἐγὼντι, ὁ Βέλσκης ἐπεθύμει τῆς καταστροφῆς τῆς πατρίδος ἡμῶν· διὸ, ὅπως βλάβῃ αὐτὴν ἀσφαλέστερον, ἀποκοιμίζων τὴν κυβερνήτειραν διὰ τῶν διεβδαιώσεων τῆς μετχνοίας αὐτοῦ, ἀπῆται ἀσφάλειαν, ὑπισχνούμενος, ὅτι ἀνυπερθέτως μεταθήσεται εἰς Μόσχαν, ἵνα ἐπανορθώτῃ τὸ ἐγκλήμα τῆς φυγῆς διὰ τῆς μετὰ ζήλου ὑπηρεσίας. Ἄλλ' ἄρά γε ὁ παραβάτης ἐδύνατο ἐλπίζειν τὴν συγγνώμην τῆς Ἑλένης; Ἢ προσποιητῇ

1537.

αὐτοῦ μεταμέλεια ἦν νέος δόλος, ἡ δὲ κυβέρνησις κατέφυγεν ὡσαύτως εἰς τὴν ἀπάτην πρὸς τιμωρίαν τοῦ κακούργου. Ὅθεν οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίναντο αὐτῷ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου, ὅτι τὸ παράπτωμα αὐτοῦ, συγγνωστότεον ὄν διὰ τὴν νεότητά αὐτοῦ, παραδίδοται τῇ λήθῃ· ὅτι καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, καταφυγόντες εἰς τὴν ξένην, ἐπανῆλθον εἶτα καὶ ἐπανάλαβον τὴν εὐνοίαν τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων· ὅτι ὁ Ἰωάννης ὑποδέξεται μετ' ἀγάπης τὸν συγγενῆ αὐτοῦ, ὑπὸ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς πείρας σωφρονισθέντα. Συγχρόνως δ' ἐπεμψαν δῶρα διὰ ταχυδρόμου πρὸς τὸν Ἰσλάμ, ὃν παρεκάλουν θερμῶς ἵνα παραδῶ ἡμῖν, ἢ ἀποκτείνῃ τὸν προδότην τοῦτον. Ἄλλ' ὁ Ἰσλάμ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν· διότι ἀρχηγός τις τῶν Νογαίων, τοῦνομα Βαγῆς, φίλος τοῦ Σαῖπ-Γιρέϊ, ἐν αἰφνιδία τινὶ ἐφόδῳ ἀπέκτεινεν αὐτὸν, αἰχμαλωτίσας πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν Βέλσκην, σωθέντα ὑπὸ τῆς τύχης διὰ νέα ἐγκλήματα. Μάτην δ' ἡ Ἑλένη καὶ οἱ εὐπατρίδαι προέτειναν τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ· μάτην ἐπεμψαν χρήματα εἰς τὰ σκηνώματα τῶν νομάδων τούτων ἐξ ὀνόματος τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Συμεῶνος· διότι ὁ Βαγῆς, εὐαρεστῶν πρὸς τὸν Χάνην, ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον αἰχμάλωτον ὡς φίλον.

Τελευτὴ τοῦ
Ἰσλάμ.

Ἡ τελευτὴ τοῦ Ἰσλάμ καὶ ἡ εἰς τὸν θρόνον ἐπάνοδος τοῦ Σαῖπ-Γιρέϊ δυσηρέστου πρὸς ἡμᾶς· διότι ἦν μὲν ὁ Ἰσλάμ ἄπιστος, ἀλλ' ὡς ἐχθρὸς τοῦ Σαῖπ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης, ἐπεζῆτει χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος τὴν συμμαχίαν τῆς Ῥωσσίας. Ὁ δὲ Σαῖπ ἐξ ἐναντίας, προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, εἶχε φιλικῶς πρὸς τὸν ἐπαναστάτην Σαφᾶ-Γιρέϊν, ἔδλεπε δὲ μετὰ λύπης τὴν φιλίαν τοῦ Ἰσλάμ καὶ τοῦ Μεγάλου

Ἡγεμόνος, καί τοι ἡμεῖς ἐτιμῶμεν αὐτὸν μᾶλλον τοῦ Ἰσλάμ, ἃ τε ἰσχυρότερον, καὶ ἐπεστέλλομεν πολλάκις φιλοφρόνως. Ὁ Χάνης ὀλίγω ὕστερον κατελύπησε τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα διαρπάσας τὸν ἐν Ταυρικῇ τότε πρεσβευτὴν ἡμῶν. Ἀρκούμενος δὲ τρόπον τινὰ τῇ ἐκδικήσει ταύτῃ, ἀνήγγειλε πρὸς τὸν Ῥῶσσον μονάρχην τὴν τελευταίαν τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ καὶ προέτεινεν ἀδελφικὴν φιλίαν· ἀπαιτῶν δ' ἅμα δῶρα καὶ ἀπαγορευῶν αὐτῷ βλάπτειν τὴν Καζάνην, ἔλεγε· «Πρόθυμός εἰμι διαγγεῖν ἐν φιλίᾳ πρὸς σέ, πέμψω δὲ καὶ τινὰ τῶν πρώτων μεγιστάνων μου εἰς Μόσχαν, ἐὰν καὶ σὺ πέμψῃς πρὸς ἐμέ τὸν πρίγκιπα Βασίλειον Σουίσκην, ἢ τὸν μέγαν σταυλάρχην Τελεπνέβ, καὶ εἰρηνεύσῃς πρὸς τὴν πόλιν μου Καζάνην, οὐδένα φόρον ἀπαιτῶν. Ἄλλ' ἐὰν τολμήσῃς πολεμῆσαι αὐτῇ, οὐδένα τῶν πρεσβευτῶν καὶ ταχυδρόμων σου δέξομαι τὸν τεῦθεν. Ἐσομαι ἐχθρός, εἰσβαλῶ εἰς Ῥωσσίαν καὶ πάντα ἀποτεφρώσω.»

1538.

Ἀπειλαὶ τοῦ
Σαίπ—Γιρέϊ,

Ὁ ἡμέτερος στρατὸς παρεσκευάζετο τότε εἰς ἐκστρατείαν ἐπὶ τὴν Καζάνην· διότι οἱ λησταὶ ταύτης, διασπαρέντες παρὰ τὸν Ῥᾶμετὰ τῶν Κοζάκων τῶν Μεστσερίων, πιστῶν αὐτοῖς συμμάχων, ἔτυχόν τινων νικῶν κατὰ τῶν στρατηγῶν Σαβοῦροβ καὶ Ζασέκιν, ἐξ ὧν οὗτος ἔπεσεν ἐν μάχῃ μεταξὺ Γαλίτσου καὶ Κοστρομᾶ. Τῷ δὲ 1537 αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης, προσεγγίσας ἀπροσδοκῆτως πρὸς τὸ Μούρομην, ἐπυρπόλησε τὰ προάστεια, ἀλλ' ὑπεχώρησε σπουδαίως ἰδὼν πόρρωθεν τὰς Ῥωσσικὰς σημαίας. Ἦσυχοι ἐκ τῆς Λιθουανίας ἤ τε Ἐλένη καὶ οἱ εὐπατρίδαι ἔκριναν ἵνα ἀναδείξωσι μεγίστην δραστηριότητα κατὰ τὴν μελετωμένην ἐπὶ τὴν Καζάνην ἐκστρατείαν· διὸ ἀπέβαλον πάσας τὰς περὶ εἰρήνης

1538. προτάσεις τοῦ Σαφᾶ-Γιρέι. Ἄλλ' αἱ τοῦ Χάνη ἀπειλαὶ ἐφάνησαν τοσοῦτον βαρεῖαι, ὥστε τὸ συμβούλιον ἀνεβάλετο εἰς ἄλλον καιρὸν τὸν πόλεμον, ἀνεκοίνωσε δὲ τῷ Σαίπ-Γιρέι καὶ τῷ βασιλεῖ τῆς Καζάνης, ὅτι ὁ Μέγας Ἡγεμῶν συγκατετίθετο εἰς εἰρήνην, εἰ ὁ Σαφᾶ-Γιρέις ἔμενεν ὑποτελὴς τῇ Ῥωσσίᾳ. Οἱ δὲ εὐπατρίδαι ἀπεκρίναντο ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν Χάνην οὕτως· «Σὺ λέγεις, ὅτι ἡ Καζάνη σὴ ἐστίν, ἀλλ' ἐρεῦνησον τὰ χρονικά. Αἱ χῶραι οὐκ ἀνήκουσιν ἄρά γε »δικαιώματι πρὸς τοὺς κατακτησαμένους αὐτάς; Καὶ »δύνανται μὲν οὗτοι παραχωρῆσαι αὐτάς ἐτέρῳ, ἀλλ' οὗτος ἀείποτε ἔσται ὑποτελὴς τοῦ δόντος. Ἐναφέρων »τὰ δικαιώματά σου, σιωπᾶς τὰ ἀληθῆ τῆς Ῥωσσίας. »Ἡ Καζάνη ἡμετέρα ἐστὶ· διότι ὁ πάππος μου κατεκτήσατο αὐτήν, σὺ δὲ διὰ προδοσίας ἐσφετερίσθης προσωρινῶς. Πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων »πρόθυμοί ἐσμεν διαβιῶσαι ἐν ὁμοιοῖα καὶ ἀδελφότητι »μετὰ σοῦ. Ἐπιλανθανόμενοι οὖν τῶν παραπτωμάτων »τοῦ Σαφᾶ-Γιρέι, πέμπομέν σοι ἐπιφανέστατον πρεσβευτήν, ἀλλ' οὐχὶ τὸν Σουίσκη, οὔτε τὸν Τελεπνέβ, »ὡς ἀναγκαίους ἐν τῷ συμβουλίῳ τοῦ κράτους διὰ τὴν »νεότητά μου.»

Οὕτως εἶχον τὰ ἐξωτερικὰ ἡμῶν πράγματα ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἑλένης, ἀξιομνημονεύτου καὶ διὰ τινὰ ἄλλα ὠφέλιμα ἔργα, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν ἀνέγερσιν πολλῶν νέων φρουρίων, ἀναγκαίων πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῆς Ῥωσσίας.

Ἦδη ὁ Μέγας Ἡγεμῶν Βασίλειος συνιδῶν, ὅτι ὁ στενὸς τοῦ Κρεμλίνου τόπος ἦν δυσανάλογος πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς Μόσχας, ἐν ἐφόδῳ δὲ ἀνεπαρκῆς πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως, διενσήθη τὴν περιτείχισιν τῆς πρω-

τευούσης διὰ νέου εὐρυτέρου τείχους. Τὴν βουλὴν δὲ ταύτην ἐξεπλήρωσεν ἡ Ἑλένη, καὶ κατὰ παραγγελίαν αὐτῆς ἤρξατο τῇ 20 Μαΐου 1834 ἡ διόρυξις βαθείας τάφρου ἀπὸ τῆς Νεγλίνας, συμπεριλαμβανομένων πάντων τῶν προαστείων, ἔνθα ὑπῆρχον ἀποθήκαι καὶ ἐργαστήρια, μέχρι τοῦ Μόσχα διὰ τῆς πλατείας τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ τοῦ πεδίου τοῦ Βασιλείου. Πάντες δ' οἱ τῆς αὐλῆς ὑπηρέται, οἱ τοῦ Μητροπολίτου καὶ πάντων τῶν εὐπατριδῶν, καὶ συλλήβδην πάντες οἱ πολῖται, πλὴν τῶν ἐν τέλει καὶ λοιπῶν ἐπισήμων, εἰργάσθησαν, ὥστε πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Ἰουνίου ἐπετελέσθη τὸ ἔργον τῇ δὲ 16 Μαΐου τοῦ ἐπιόντος ἔτους μετὰ τὴν τελεσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Λιτανείαν ὁ Ἰταλὸς Πέτρος ὁ μικρὸς, ὁ νεόφυτος, ἤρξατο οἰκοδομεῖν λίθινον τεῖχος καὶ τέσσαρας πύργους μετὰ τῶν τεσσάρων πυλῶν. Ἡ πόλις δ' αὕτη ἐκλήθη Ταταριστὶ Κιτάι, ἤτοι μεσαία πόλις. Ἐκτὸς τῶν ἀνεγερθέντων ἐπὶ τῶν Λιθουανικῶν μεθοριῶν δύο φρουρίων, περὶ ὧν εἴρηται ἤδη, ἡ Ἑλένη ἔκτισεν ἔτι ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας

α. Τὴν πόλιν Μοξάνην ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ καλουμένου Μουρούτζου.

β. Τὸ Βουίγόροδον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοστρομά.

γ. Τὸ φρούριον τῆς Βαλάκνας ἐν Σόλα, ἔνθα ὑπῆρχε πρότερον προάστειον.

δ. Τὸ Πρόνσκον, ἔνθα ἔκειτο ἄλλοτε ἡ μεγάλη πόλις. Τὸ δὲ Βλαδίμιρον, Ἰαρόσλαβον καὶ ἡ Τβέρη, καταστραφέντα ὑπὸ πυρκαϊῶν, ἀνηγέρθησαν, ὡς καὶ τὸ Τεμίκοβον, ἐπὶ προσφορωτέρου ὅμως τόπου. Τὸ Ὄστοῦγον καὶ τὰ περὶ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἐν Νοβογορόδω περιετειχίσθησαν, καὶ ἡ Βολόγδα ὠχυρώθη καὶ ἐμεγαλύθη. Ἡ κυβερνήτειρα ἐγένετο σκεν, ὅτι τόσον εὐρύχω-

ρον κράτος, ὅσον ἡ Ῥωσσία, καὶ τόσον ὀλιγάνθρωπον, εἶχεν ἀνάγκην πληθυσμοῦ. Διὸ προσεῖλκυσε ἐκ Λιθουανίας κατοίκους ἀπονέμουσα αὐτοῖς γαίας καὶ ἀτελείας, μὴ φειδομένη δὲ καὶ τοῦ ταμείου πρὸς ἀπολύτρωσιν πολλῶν Ῥώσσω ἀίχμαλωτισθέντων ὑπὸ τῶν Τατάρων, ἀπήτει τὴν εἰς τοῦτο συνδρομὴν τοῦ κλήρου καὶ τῶν πλουσίων μοναστηρίων. Οὕτω τῷ 1534 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἔπεμψε πρὸς αὐτὴν 700 ρούβλια, λέγων « Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τιμιωτέρα τοῦ χρυσοῦ. » Ὁ ἔμφρων οὗτος Ἱεράρχης τοῦ Νοβογορόδου, ὠφελούμενος ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπολήψεως τῆς αὐλῆς, ἀπήρχεται εἰς Μόσχαν οὐ μόνον ὅπως συνεύχεται τῷ Μητροπολίτῃ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ καὶ συντελεῖ αὐτῇ διὰ συνετῶν συμβουλῶν ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας.

Μεταβολὴ νομισμάτων.

Τῇ Ἑλένῃ ὡσαύτως ἀποδίδουσιν οἱ χρονογράφοι τὴν μεταβολὴν τῆς ἀξίας τῶν νομισμάτων, κατασταῶσαν ἀναγκαίαν ὑπὸ τῶν περιστάσεων· διότι ἄλλοτε μὲν ἀργυρᾶ λίτρα παρεῖχε πέντε ρούβλια καὶ δύο γρίβνας· ἀλλ' οἱ πλεονέκται ἐτεχνάσθησαν, ὅπως περικείρωσι, μάλιστα δὲ ἀναχωνεύωσιν αὐτὰ πρὸς νόθους, ὥστε μία λίτρα παρεῖχε δέκα ρούβλια. Πολλοὶ ἐπλούτησαν ἐκ τούτου καὶ ἐτάραξαν τὴν ἐμπορίαν· διότι αἱ τιμαὶ τῶν πραγμάτων ἠϋξήσαν, ὁ δὲ πωλητὴς, δυσπιστῶν δικαίως, ἐστάθμιζε καὶ ἐβασάνιζε τὰ νομίσματα, ἢ ἀπήτει ὄρκον περὶ τοῦ ἀνοθεύτου τῶν χρημάτων. Πρὸς κατάπαυσιν δὲ τῆς καταχρήσεως ταύτης ἡ Ἑλένη ἀπηγόρευσε τὴν κυκλοφορίαν τῶν περικεκομμένων, κιβδήλων καὶ πάντων τῶν ἀρχαίων νομισμάτων, κελεύσασα ὅπως ἀναχωνεύσαντες ταῦτα ἐξαγάγωσιν ἐξ ἐκάστης ἀργυρᾶς λίτρας ἐξ ρούβλια ἄμικτα· τῶν δὲ παραχαρᾶκτῶν καὶ περὶ

το μέων κατεγίνωσκε θάνατον (καὶ ἐπὶ τοῦ στόματος μὲν τῶν πρώτων ἔχετο ἀναλελυμένος μόλυβδος, τῶν δὲ ἀποκόπτοντο αἱ χεῖρες.) Ὁ ἀρχαῖος τύπος ἔμεινεν ὁ αὐτός, τουτέστιν ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἔφιππος, φέρων οὐχὶ, ὡς ἄλλοτε, ξίφος, ἀλλὰ δόρυ· ὅθεν ἔκτοτε τὰ νομίσματα ἐκαλοῦντο κοπέϊκα (I).

Ἄλλ' ἡ Ἑλένη οὔτε διὰ τῆς συνετῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, οὔτε διὰ πολλῶν καὶ ἀξιεπαίνων ἔργων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐδύνατο εὐαρεστῆσαι τῷ λαῷ· διότι ἡ τυραννία καὶ ὁ ἀθέμιτος, ὁ καὶ τοῖς πᾶσι γνωστός ἤδη, ἔρως, διήγειραν τὸ μῆσος, καὶ μάλιστα τὴν περιφρόνησιν, ἐξ ἧς οὔτε ἡ ἐξουσία, οὔτε ἡ αὐστηρότης σώζουσι τοὺς βασιλεῖς, ὅταν ἡ ἀρετὴ ἐγκαταλιμπάνη αὐτούς. Καὶ εἰσὶ γὰρ μὲν ὁ λαὸς δημοσία, ἀλλ' ἐν τῇ στενῇ καὶ ἀβάτῳ τοῖς τυράννοις οἰκογενειακῇ καὶ φιλικῇ συνελεύσει πολλὰ κατελάλει, καὶ ἡσχύνετο βλέπων τὸ σκάνδαλον ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἐξαπατῶσα δ' ἡ κυβερνήτειρα τὸν λαὸν, ἐφοίτα εἰς τὰ μοναστήρια μετὰ τοῦ υἱοῦ εὐλαβείας χάριν, ἀλλ' ἡ προσποίησης, πονηρία οὔσα τῶν μικροψύχων, προσελκύει μόνον ἀβεβαίους ἐπαίνους, ἐνώπιον δὲ τοῦ ἀδεκάστου κριτηρίου τῆς ἠθικῆς νέα ἐστὶ κατηγορία. Πρὸς τῇ φωνῇ δὲ τῆς ὑβριζομένης ἀρετῆς, προσετέθη καὶ ἡ τοῦ φθόνου· διότι ὁ Τελεπνέβ ἦν ὁ μόνος τοῦ συμβουλίου καὶ τῆς ἐπικρατείας ἄρχων, οἱ δ' ἄλλοι, ἀρχαιότεροι αὐτοῦ, ἦσαν ἄρχοντες ὀνόματι μόνον, καὶ οὐδεὶς εἶχεν ἀξιώσεις μὴ εὐαρεστῶν τῷ ὑπὸ τῆς αὐλῆς εὐνοουμένῳ. Ἀλλὰ, πάντων ἀναμενόντων μεταβολὴν τινα, ἡ ἀκμαία καὶ εὖρωστος Μεγάλη Ἡγεμονὶς ἐτελεύτησεν αἰφνιδίως! Ὁ σύγχρονος βαρῶνος Ἐρβερσταῖν ἀναφέρει ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ Ἑλένη ἀπέθανε φαρμάκῳ, κρίνει δὲ τοῦτο ὡς δικαίαν τιμωρίαν. Ἄλλ' οὔτε

Μῆσος γενικὸν
κατὰ τῆς Ἑ-
λένης.

Τῆ 3' Ἀπριλίου.
Τελευτὴ τῆς
κυβερνητείας.

ὁ υἱὸς δύναται τιμωρῆσαι δικαίως τὸν πατέρα, οὔτε ὁ ὑπῆκοος τὸν μονάρχην· ἡ δὲ Ἑλένη ὡς ἐκ τῆς ἀνηλικότητος τοῦ Ἰωάννου ἦρχε νομίμως τῆς Ῥωσσίας. Τοὺς κακοὺς βασιλεῖς παιδεύει μόνον ὁ Θεὸς, ἡ συνείδησις καὶ ἡ ἱστορία· καὶ ζῶντας μὲν μισοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποθανόντας δὲ καταρῶνται· ἱκανὸν δὲ τοῦτο πρὸς τὴν εὐημερίαν τῶν πολιτικῶν κοινωνιῶν ἄνευ φαρμάκου καὶ σιδήρου· ἄλλως ἀνάγκη ἀποβρίψαι τὴν ἀναγκαίαν ἀρχὴν τῆς μοναρχίας, ὅτι ἀπαρεγχείρητός ἐστιν ὁ μονάρχης. Τὸ ἀπόρρητον τοῦ κακουργήματος οὐδόλως μειοῖ τὸ κακούργημα· ἀλλὰ, καίπερ ἀποστρεφόμενοι τοῦτο, παραδεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ Ἐρβερστάιν ὡς πιθανήν. Οἱ χρονογράφοι ὅμως οὐδόλως ἀναφέρουσι τὴν νόσον τῆς Ἑλένης, ἣτις ἐξέπνευσε πρὸ τῆς δείλης καὶ αὐθημερὸν ἐτάφη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἀναστάσεως, οὐδ' εἰ ὁ Μητροπολίτης ἐτέλεσε τὴν ἐπικήδειον τελετὴν. Φαίνεται δὲ, ὅτι οὔτε οἱ εὐπατρίδαι, οὔτε ὁ λαὸς ἐδήλωσαν προσποιητὴν τινα τοῦλάχιστον θλίψιν. Ὁ νέος Μέγας Ἡγεμὼν Ἰθρηνῶν ἐβρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Τελεπνέβ, μόνου ἀπεγνωχότος· διότι μόνος ἀπώλεσε τὸ πᾶν καὶ οὐδὲν ἤλπιζεν· ὁ δὲ λαὸς ἠρώτα περιέργως περὶ τοῦ μέλλοντος κυβερνήτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Δ'.

Πρώσις καὶ τελευτὴ τοῦ Τελεπνέδ.— ἀρχὴ τοῦ Βασιλείου Σουΐσκη.— Ἀπόλυσις τοῦ Ἰωάννου Βέλσκη καὶ Ἀνδρέου Σουΐσκη.— Διαφωνίαι εὐπατριδῶν.— Νέα φυλάκισις τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Βέλσκη— Τελευτὴ τοῦ Βασιλείου Σουΐσκη.— Ἀρχὴ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.— Πρώσις τοῦ Μητροπολίτου.— Ἀναγόμενοι; Ἰωΐσαρ—Χαρακτήρ τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Σουΐσκη καὶ διαρπαγαὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.— Ἐπιδρομὴ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν.— Πρεσβεΐαι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Στοκχόλμουν.— Συνθήκη πρὸς τὴν ὁμοσπονδίαν.— Συμμαχία πρὸς τὸ Ἀστραχάνιον— Πρεσβεΐα Νογαΐων.— Συνωμοσίαι κατὰ Σουΐσκη.— Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Βέλσκης ἀπολυθεὶς καθίσταται ἰσχυρός.— Συγχώρησις πρὸς τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον τὸν Ἀνδρέου καὶ τὴν μητέρα.— Ἀνακούφισις τῆς τύχης Δημητρίου τοῦ Οὐγλίτσου.— Ὁ Σωμεὼν Βέλσκης λαμβάνει συγγνώμην.— Ἐπιδρομὴ τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης.— Ἐπιδρομὴ τοῦ Χάνη τῆς Κριμαίας.— Προθυμία τοῦ τε λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ.— Φυγὴ τοῦ ἐχθροῦ. Ταρχαὶ εὐπατριδῶν.— Πρώσις τοῦ Ἰωάννου Βέλσκη.— Ἐξορία τοῦ Μητροπολίτου.— Ὁ Πρίγκιψ Ἰωάννης Σουΐσκης ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχήν.— Χειροτονία τοῦ Μακαρίου.— Ἀνακωχὴ πρὸς τὴν Λιθουανίαν.— Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς καὶ Νογαΐων— Σχέσεις πρὸς τὸ Ἀστραχάνιον καὶ Μολδαβίαν.— Μεταβολὴ ἐν τῇ κυβερνήσει.— Βιαιοπραγαὶ τῶν Σουΐσκη.— Παραμέλησις τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Ἰωάννου.— Συνωμοσίαι κατὰ τῶν πρώτων ἀρχόντων.— Πρώσις τῶν Σουΐσκη.— Ἰσχύς τῶν Γλίνσκη— Ὁμότης τῆς κυβερνήσεως.— Ὁμόνοια πρὸς τὴν Λιθουανίαν.— Πόλεμος πρὸς τὴν Καζάνην.— Φυγὴ τοῦ Σιγ'Αλί, βασιλέως τῆς Καζάνης.— Ἐκστρατεία πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σδιάγα.— Ὀδοιπορία τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ δυσχερέτησις τοῦ ἔθους.

1538—1547.

Ἐπίτινας ἡμέρας ὁ μὲν λαὸς διήγαγεν ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ, οἱ δὲ φίλαρχοι μεγιστᾶνες, ἐν ἀπορρήτοις 1538. διαβουλίαις καὶ μηχανορραφίαις. Καὶ τέως μὲν ἡ κυ- Πρώσις καὶ τε- λευτὴ τοῦ Τε- λεπνέδ. βερνήτειρα ἀνεπλήρου τὸν μονάρχην, ἀλλὰ νῦν ἐπέστη ἡ ὥρα ἀκράτου ἀριστοκρατίας, εἴτε κυριαρχίας τῶν εὐπατριδῶν παρὰ τῷ ἐπταετεί κυριάρχη. Καὶ ὀλίγοι

μὲν τούτων ἐπιθύμησαν τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῆς
 Ῥωσσίας, οἱ δὲ λοιποὶ παρεσκευάζοντο, ὅπως συνταχθῶ-
 σι τούτῳ ἢ ἐκείνῳ κατὰ τὸ ἴδιον συμφέρον. Ἄλλ' ὁ
 Τελεπνέβ ἤγεν ἀπρακτῶν· διότι, συγγενῆς ὢν καὶ φίλος
 τῆς Ἀγριππίνης Τσελαδνίν, ἐπιμελητρίας τοῦ Ἰωάννου,
 ἤλπιζεν, ὅτι προσελκύσει ἑαυτῷ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα·
 διὸ ἀδιαλείπτως ἐποιεῖτο πᾶσαν σπουδὴν, ὅπως γένηται
 ἀρεστὸς αὐτῷ. Ἐθάρρει δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀρχαίοις φίλοις·
 ἀλλ' οὗτοι ὀσημέραι ἤλαττοῦντο διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν
 περιστάσεων, ἢ ἠλάττουν τὸν ζῆλον αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ τῆς
 Ἑλένης θάνατος, μὴ ὢν, κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην, φυ-
 σικὸς, προήγγελλεν ἰσχυροτάτους ἀρχοντας, οἱ δὲ
 πλεῖστοι ἀνέμενον, ὅπως γνωσθῆ τίς ὁ κακουργήσας
 πρὸς κατάληψιν τῆς ἀρχῆς. Αἱ ὑποψίαι, ἀληθεῖς ἢ
 ψευδεῖς, ἐστράφησαν πρὸς τὸν γηραιὸν Βασίλειον
 Σουίσκην, ἀπόγονον τῶν ἡγεμόνων τῆς Σουσδα-
 λίας, ἐκδιωχθέντων τὸ πάλαι ἐκ τῆς κληρουχίας αὐτῶν
 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Δημητρίου τοῦ Γαναιδικοῦ, οἵτινες, μισοῦν-
 τες τοὺς Μοσχίους ἡγεμόνας, ὑπηρέτησαν τῷ Νοβο-
 γορόδῳ, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἐλευθε-
 ρίας τούτου εἰς αὐτῶν, ὁ πρίγκιψ Σουίσκης Γρεβέγγας,
 ἦρχε τοῦ στρατοῦ. Ὅτε δ' ἡ μοναρχία ἐθρικέμβευσεν
 ἐν Ῥωσσία, οἱ ἐξόριστοι οὗτοι παρέλαβον ἄλλεπαλλή-
 λως ὑπηρεσίαν ἐν Μόσχᾳ καὶ κατέστησαν ἐπιφανέ-
 στατοι μεγιστᾶνες. Ὁ πρίγκιψ Βασίλειος Σουίσκης ἦν
 ὁ πρῶτος ἐπὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ συμβου-
 λίῳ· διατηρῶν δὲ τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλένης,
 τὰ μάλιστα ἐμίσει τὸν παρ' αὐτῇ ἰσχυρόν· διότι οὗτος,
 ππραχωρῶν αὐτῷ πᾶσαν κατὰ τὸ φαινόμενον τιμὴν, ἦρ-
 χεν ἀποκλειστικῶς τοῦ συμβουλίου. Προπαρασκευάσας δὲ
 τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν καὶ προσαξάμενος πολλοὺς τῶν

εὐπατριδῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ὁ φίλαρχος οὗτος πρίγκιψ ἐτόλμησε δι' αὐτογνώμονος ἅμα καὶ βιαίας πράξεως ἐν ἀναγορεύσει ἑαυτὸν κεφαλὴν τῆς κυβερνήσεως· ὅθεν τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀπὸ τῆς τελευτῆς τῆς Ἑλένης ἐπέταξε τὴν σύλληψιν τῶν προσφιλεστάτων τοῦ Ἰωάννου, τῆς ἐπιμελητρίας εὐπάτριδος Ἀγριππίνης καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς πρίγκιπος Τελεπνέβ, οὓς δεσμεύσας καθεῖρξε, καί περ τοῦ κραταιοῦ, ἀλλ' ἀπροστατεύτου, παιδίου δακρύοντος καὶ βοῶντος. Οὐχὶ δὲ δίκη, ἀλλὰ παράνομος καὶ ἀπάνθρωπος τιμωρία ἦν ὁ κλῆρος τοῦ δυστυχοῦς μεγιστᾶνος, πρὸς ὃν πρὸ ἐβδομάδος προσεφέροντο ὡς δοῦλοι οἷτε πρίγκιπες καὶ οἱ εὐπατρίδαι. Ὁ Τελεπνέβ ἐλιμοκτόνησεν, ὡς κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνητείας, ἢ αὐτοῦ τούτου, ἐλιμοκτόνησαν ὁ Γλίνσκη καὶ οἱ θεῖοι τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλ' ἡ κακουργία οὐδεπώποτε ἀπολογεῖται ὑπὲρ κακουργίας, οἱ δὲ χρονογράφοι φέγουσι τὴν ἐκδίκησιν ταύτην, ὑπαγορευθεῖσαν ὑπὸ φθόνου πρὸς τὸν πρῶτον ἀγαπητὸν τῆς Ἑλένης, ὅστις διεβουλεύετο εἶνα γένηται φίλος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. Ὁ Τελεπνέβ ἦν ἀγχίνους, θερμουργὸς καὶ μεγαλόφρων. ἀνεχώρει ἀφόβως ἐκ τῆς αὐλῆς εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, μὴ ἀρκούμενος δὲ τῇ ἐξουσίᾳ, ἐπεθύμει τῆς ἐκ τῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ οὐχὶ τῆς ἐκ τῆς εὐνοίας τῶν ἡγεμόνων δόξης. Ἡ δὲ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἀγριππίνα, ἐξορισθεῖσα εἰς Καργόπολιν, ἔλαβεν ἐξ ἀνάγκης τὴν κουράν. Τὸ συμβούλιον, ἢ ἐπικράτεια καὶ αὐτὸς ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ὑπέκυψαν ἐξ ἀνάγκης τῇ σφετερισθείσῃ ἐξουσίᾳ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Σούισκη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, πρωτεύοντος ἐπίσης ἐν τῷ συμβουλίῳ. Αὐτὸς δὲ μόνος ὁ εὐπατρίδης Δημήτριος Βέλσκης, συγγενῆς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἀνθημιλλᾶτο πρὸς ἀμφοτέ-

Ἀρχὴ τοῦ Βασιλείου Σούισκη.

ρους περὶ τῶν πρεσβείων· ὅθεν οὗτοι ἐπεζήτησαν τὴν φιλίαν τούτου. Ὁ ἀδελφὸς δὲ τοῦ Δημητρίου Ἰωάννης, καὶ ὁ Ἀνδρέας Σουΐσκη ἐτήκοντο ἐν τῇ φυλακῇ· ἀλλ' ἀπελύθησαν κηρυχθέντες ἀθῶοι. Καὶ τὸν μὲν ἀποκατέστησαν εἰς τὸ πρότερον ἐν τῷ συμβουλίῳ ἀξίωμα, τὸν δὲ προήγαγον εἰς εὐπατρίδην. Ὁ πρίγκιψ Βασίλειος Σουΐσκη ἐχάρεε· καίτοι δὲ γεγονῶς ὑπὲρ τὰ πενήκοντα ἔτη, τυρλούμενος ὑπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ἤθελεν ἵνα στηρίξῃ ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος τοῦ θρόνου διὰ συγγενείας μετὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ἐγήμεν οὖν τὴν νεαρὰν ἀδελφὴν τοῦ Ἰωάννου Ἀναστασίαν, θυγατέρα τοῦ Πέτρου, βασιλόπαιδος τῆς Καζάνης· ἀλλὰ μὴ ὑποφέρων τὴν ἀντίστασιν ὁ μεγιστὰν οὗτος, ἤρξε μόνον ἐπὶ ἕξ μῆνας· διότι ὁ Ἰωάννης Βέλσκη, ὃν ἀπήλλαξε τῆς φυλακῆς, ἐγένετο ἐχθρὸς αὐτοῦ, συσταθεὶς τῷ Μητροπολίτῃ Δανιὴλ, τῷ ἐπιμελητῇ Μιχαὴλ Τουτσκόβ καὶ ἄλλοις διασήμεσι ἄρχουσιν. Ἐρξάτο δ' ἡ ἔχθρα οὕτως. Ὁ Βέλσκη παρεκάλεσε τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὅπως τὸν μὲν πρίγκιπα Ἰούριον Βουλγάκοβ-Γολίτσιν ἀναδείξῃ εὐπατρίδην, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ περιδόξου Χαθάρ-Σίμσκη καταστήσῃ εἰς ἀνωτέραν θέσιν (2). Ἡ ἔχθρα δ' ἠϋξήσε διὰ τῶν πρὸς ἀλλήλους μομφῶν· διότι οἱ μὲν κατηγοροῦν χαμερπῆ ἀχαριστίαν καὶ βδελυρὰ μηχανήματα, οἱ δὲ αὐτεξουσιότητα καὶ τυραννίαν. Τελευταῖον οἱ Σουΐσκη ἀπέδειξαν τὴν δύναμιν αὐτῶν, καθείρξαντες ἐκ νέου τὸν Ἰωάννην Βέλσκη, τοὺς συμβούλους αὐτοῦ ἐξορίσαντες εἰς τὰς κώμας, καὶ ἀποκεφαλίσαντες πρὸ τῆς φυλακῆς τῆς πόλεως τὸν πρῶτον αὐτῶν γραμματέα Θεόδωρον Μισουρίν, βασιανισθέντα ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ γυμνωθέντα. Πάντα δὲ ταῦτα ἐγένοντο ἐν ὀνόματι τῶν Σουΐσκη καὶ τῶν

Ἀπόλυσις τοῦ Ἰωάννου Βέλσκη καὶ Ἀνδρέου Σουΐσκη.

Διαφωνία εὐπατριδῶν.

Νέα φυλάκις τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Βέλσκη.

φίλων αὐτῶν, οὐχὶ δ' ἐν ὀνόματι τοῦ μονάρχου· ἐπομένως παρανόμως καὶ ἀσυστόλως. Ἀξιοπαρατήρητον δὲ, ὅτι ὁ Δημήτριος, πρεσβύτερος τῶν Βέλσκη, διέφυγε καὶ ἤδη τὴν τύχην τοῦ ἀδελφοῦ, ἅτε ἔμφρων καὶ φιλήσυχος.

Ὁ πρίγκιψ Σουίσκης ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ὡς Τσάρον τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ἐξαίφνης ἐγένετο γνωστὴ ἡ νόσος καὶ τελευτῆ αὐτοῦ, ἣτις ἴσως ἦν φυσικὴ, ἔδωκεν ὅμως ἀφορμὴν εἰς παντοειδεῖς εἰκασίας καὶ ὑποθέσεις. Ἄλλως τε ἀποδείξασα τὴν ματαιότητα τῆς φιλοδοξίας ἢ τελευτῆ αὐτῆ, οὐδόλως ἐσωφρόνισα τοὺς Μοσχίους εὐπατρίδας· ὁ δὲ πρίγκιψ Ἰωάννης Σουίσκης, ἀδελφὸς αὐτοῦ, μείνας ἀρχηγὸς διανοεῖτο μόνον ἵνα συντελέσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐχθρῶν καὶ ὅσα ἴσως οὐκ ἔφθασεν ἐκτελέσαι ὁ ἀποθανών. Οὐδ' αὐτὴ ἡ ἱερότης τοῦ Μητροπολίτου, οὐδ' ἡ πανουργία αὐτοῦ ἔσωσαν τὸν Ἱεράρχην Δανιὴλ· διότι, διανοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἰωάννου Βέλσκη τὴν πτώσιν τοῦ Σουίσκη, ἔπεσεν αὐτὸς οὗτος ἐκ τῆς μητροπόλεως διὰ διατάγματος τῶν εὐπατριδῶν καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἰωσήφ, ἔνθα δι' αὐστηρᾶς νηστείας ἀπέπλυνε τὰς ἀμαρτίας τῆς φιλοδοξίας καὶ δουλοφροσύνης αὐτοῦ.

1539.

Τελευτῆ τοῦ Βασιλείου Σουίσκη.

Ἀρχὴ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

Πτώσις τοῦ Μητροπολίτου.

Φοβούμενοι τὰς μομφὰς διὰ τὴν παράνομον ταύτην πράξιν οἱ μεγιστᾶνες, ἔλαβον παρὰ τοῦ Δανιὴλ ἐγγράφως ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ πρῶην οὗτος Ἀρχιεπιτομὴν ἐκουσίως παρητήθη τῆς ἀρχιερωσύνης, ὅπως ἐν τῇ ἡσυχίᾳ βίου μονήρους εὐχεται ὑπὲρ τοῦ μονάρχου καὶ τῆς ἐπικρατείας. Ἀντικατέστησαν δ' αὐτὸν οἱ Ἐπίσκοποι θείῳ κρίματι καὶ βουλήσει τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος (τουτέστι τῶν εὐπατριδῶν) διὰ τοῦ Ἰωάσαφ Σκριπίτιν, Ἡγουμένου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐν

Ἀναγόρευσις τοῦ Ἰωσήφ.

Χαρακτήρ τοῦ
πρίγκιπος Ἰω-
άννου Σουΐσκης
καὶ διαρπαγῆς
ἐν ταῖς ἐπαρ-
χίαις.

μέσω τοσούτων ταραχῶν καὶ ἀνησυχιῶν, ἐνεργούμενων ὑπὸ τῆς σπουδαρχίας τῶν εὐπατριδῶν, ἐδύνατο ἄρα γε ἵνα ἡ Κυβέρνησις ἔχη τὴν ἀπαιτουμένην στερεότητα, ἔνωσιν καὶ ἐπαγρύπνησιν τῆς ἐσωτερικῆς εὐταξίας καὶ ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας; Ὁ πρῶτος μεγιστάν Ἰωάννης Σουΐσκης, οὔτε πολιτικὸν νοῦν, οὔτε ἀγάπην πρὸς τὸ ἀγαθὸν δεικνύων ἐν ταῖς πράξεσιν, ἦν μόνον σκαιὸς καὶ φίλαυτος· καὶ ἐπεθύμει μὲν βοηθῶν, ἀλλ' οὐδόλως ἠενείχετο τῶν ἀνταγωνιστῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ συμβουλίῳ ἤρχε δεσποτικῶς, ἐν δὲ τοῖς ἀνακτόροις προσεφέρετο ὡς οἰκοδεσπότης καὶ ἐμεγαλαύχει μέχρις ἀναιδεΐας. Οὐδέποτε ἴστατο ἐνώπιον τοῦ Ἰωάννου, ἐν δὲ τῷ δωματίῳ αὐτοῦ ἐκάθητο στηρίζων τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ τοὺς πόδας ἔχων ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου· Ἐνὶ λόγῳ ἐδήλου πᾶσαν τὴν ποταπὴν καὶ μικρόφυχον ἀλαζονίαν δούλου γενομένου κυρίου. Μερφόμενοι δ' αὐτὸν ὡς ἀργυρολογοῦντα ῥυπαρῶς, ἀνέφερον, ὅτι διήρπασε τὸ ταμεῖον καὶ διὰ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ κατεσκεύασε πολλὰ σκεύη, ἐφ' ὧν ἐνεχαράσσοντο τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων αὐτοῦ. Τοῦλάχιστον οἱ φίλοι αὐτοῦ καὶ οἱ κόλακες ἐλήστευον ἀνηλεῶς πᾶσας τὰς ἐπυχρίας, ὧν ἤρχον. Οὕτως ὁ εὐπατριδῆς Ἀνδρέας Σουΐσκης καὶ ὁ Βασίλειος Ῥεπνὶν Ὀβολένσκης, διοικηταὶ τοῦ Πσκόβου, ἐπολιτεύθησαν αὐτόθι, κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἀναφερόμενα, ὡς θ ρ α σ ε ῖ ς λ έ ο ν τ ε ς· διότι, οὐ μόνον ἐπεβάρυνον τοὺς τε γεωργοὺς καὶ τοὺς πολίτας διὰ παρανόμων φόρων, ἀλλ' ὑπενόουν καὶ ἐγκλήματα, ὑπέθαλπον τὰς ψευδεῖς καταγγελίας, ἀνενέουν τὰς πεπαλαιωμένας ὑποθέσεις καὶ ἀπήτουν παρὰ μὲν τῶν πλουσίων δῶρα, παρὰ δὲ τῶν πτωχῶν προίκιον ἐργασίαν. Ἄλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἱεράς μονάς

διήρπαζον μετὰ θηριώδους Μογολικῆς ἀπληστίας. Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν περιχώρων ἐφοβοῦντο ἐλθεῖν εἰς Πσχόβον· διότι τοῦτο ἦν πρὸς αὐτοὺς ληστήριον. Διὸ πολλοὶ ἀνεχώρησαν ἀλλαχόσε, ὥστε αἱ ἀγοραὶ καὶ τὰ μοναστήρια ἠρημώθησαν. Ἡμεῖς, ἀναφέρουσιν οἱ χρονογράφοι, ἡμενῖθῦμα καὶ παίγνιον τῶν ἀπίστων. Οὕτως ὁ μὲν Χάνης τῆς Κριμαίας ἐτίθη νόμους τοῖς Ῥώσσοις, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Καζάνης ἐξήπατα ἡμᾶς καὶ διήρπαζεν. Ὁ πρῶτος κρατήσας ἀξιωματικὸν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, πορευόμενον πρὸς τὸν Ὄσποδάρων τῆς Μολδαβίας, ἔγραφε πρὸς τὸν Ἰωάννην τάδε· « Ἐπραξα ὅσα σὺ πολλάκις » ἔπραξας. Ὁ πατήρ σου καὶ ἡ μήτηρ σου, ἀγνοοῦντες τὸ ἀλληλογενὲς δίκαιον, συνελάμβανον καὶ ὡς κακούργους » ἀπέκτεινον τοὺς ἐμοὺς πρεσβευτὰς ἐπὶ τῆς εἰς Καζάνην ἀγούσης· οὕτω θεμιτὸν μοί ἐστι κωλύειν πᾶσαν » πρὸς τὸν ἐχθρόν μου Ὄσποδάρων τῆς Μολδαβίας συγκοινωνίαν. Αἰτῶν παρ' ἐμοῦ φιλίαν, πῶς ὁμιλεῖς » ἀγροίκως; Μάθε, ὅτι ἄρχω ἑκατοντασχιλίων καὶ ἐπέκεινα μαχητῶν· ὑποτεθείσθω δὲ, ὅτι ἕκαστος τούτων αἰχμαλωτίσει ἓνα μόνον Ῥῶσσον, ἢ προκύψασα » ἐντεῦθεν μεγάλη πρὸς σέ βλάβη οὐκ ἀποθήσεται ὑπὲρ ἐμοῦ; Οὐδὲν ἀποκρύπτομαί σοι, ὡς συνειδῶς τὴν δύναμίν μου· γνωστὰ σοι ποιῶ πρότερον πάντα, ἐπειδὴ » ἐκτελῶ ὅ,τι λέγω. Ποῦ δὲ βούλει ἰδεῖν με; ἐν Μόσχα, ἢ » παρὰ τὸν Ὄκκαν; Μάθε, ὅτι οὐκ ἐλεύσομαι εἰς σέ μόνος, ἀλλὰ μετὰ τοῦ μεγάλου Σολιμάν, τοῦ ὑποτάξαντος τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι » δύσεως δείξω αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἄγουσαν· » Ἀλλὰ σὺ τί ποιήσεις ἐμοί; Κάκιζέ με ὅσον θέλεις· τὴν » χώραν μου ὁμῶς οὐ πατήσεις». Ἰωάννης ὁ Γ', ὁ Βασίλειος καὶ ἡ κυβερνήτειρα, καίπερ ἐνίοτε παραχωροῦν-

1539.

Ἐπιδρομὴ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν.

τές τινα τῇ πλεονεξία τῶν Χανῶν, ἐδείκνυσον τοῦλάχιστον γενναίαν ὑπερηφανίαν, ἀντεπιστέλλοντες αὐτοῖς καὶ ἀναμιμνήσκοντες ποιοὶ ἦσαν. Ἄλλ' ἡ κυριαρχία τῶν Σουίσκη διεκρίθη ἐπὶ τῇ ἀδυναμίᾳ καὶ μικροψυχίᾳ ἐν τῇ πολιτικῇ.

Οἱ εὐπατρίδαι οὐδ' ἀπαντῆσαι τολμήσαντες πρὸς τὰς ἀπειλὰς τοῦ Σαίπ-Γιρέι, ἔπεμψαν αὐτῷ ταχέως ἐπιφανῆ πρεσβευτὴν, ὅπως ἀγοράσῃ τὴν ἄπιστον συμμαχίαν βαρβάρου διὰ τῆς ῥητῆς ὑποσχέσεως τοῦ μὴ πολεμῆσαι πρὸς τὴν Καζάνην· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης, ὑπισχνούμενος συγχρόνως εἰρηναῖον βίον, ἀπήτει τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποστολὴν ἐτησίων δώρων εἰς δεῖγμα σεβασμοῦ. Μάτην δ' ἀνέμενον τοὺς πρεσβευτὰς αὐτοῦ εἰς Μόσχαν· διότι οὐδόλως ἐφάνησαν. Διὰ δύο δ' ἐτῶν ὄλων οἱ Καζανῖται διέπραττον μυρία δεινὰ ἐν ταῖς χώραις τοῦ Κάτω-Νοβογορόδου, Βαλάκνας, Μουρόμου, Μεσσεράς, Γορρικοδέτσου, Βλαδιμίρου, Σουίς, Ἰουριεβέτσου, Κοστρομαῖ, Κινεσμαῖ, Γαλίτσου, Οὐστούγου, Βολόγδας, Βιάτκας καὶ Περμίας· ἐφαίνοντο μόνον κατὰ συμμορίας, ἔκαιον, ἀπέκτεινον καὶ ἠχμαλώτιζον, ὥστε χρονογράφος τις παραβάλλει τὰς συμφοράς τοῦ χρόνου τούτου πρὸς τὰς ἐξολοθρευτικὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Βάτη, λέγων οὕτως· «Ὡς ἀστραπὴ ὁ Βάτης διέβη
 » τὴν Ἑρσσοικὴν χώραν, ἀλλ' οἱ Καζανῖται οὐδαμῶς
 » ἐξήρχοντο τῶν ὀρίων αὐτῆς, καὶ ἔχεον ὡς ὕδωρ τὸ αἷμα
 » τῶν χριστιανῶν. Οἱ ἀπροστάτευτοι ἐκρύπτοντο ἐν δά-
 » σεσι καὶ σπηλαίοις· ἐν δὲ τοῖς τόποις τῶν κωμῶν
 » ἐφύησαν ἄγριοι θάμνοι. Ἀποτεφρώσαντες τὰ μοναστή-
 » ρια οἱ ἄπιστοι, ἔζων καὶ ἐκάθευδον ἐν τοῖς ναοῖς, πί-
 » νοντες ἐκ τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἀρπάζοντες τὰ κοσμή-
 » ματα τῶν εἰκόνων, ὅπως κατασκευάσωσιν ἐνώτια καὶ

»περιδέραια τῶν γυναικῶν αὐτῶν· ἐνέβαλλον ἀνημμέ-
 »νους ἀνθρακας εἰς τὰ ὑποδύματα τῶν μοναχῶν καὶ ἠ-
 »νάγκαζον αὐτοὺς χορεύειν· παρεβίαζον τὰς νέας
 »μοναχάς, ἐξώρτυτον τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀπέκοπτον δὲ
 »τὴν ῥίνα καὶ τὰ ὄτια, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῶν
 »μὴ ἀπερχομένων εἰς δουλείαν· ἀλλὰ τὸ φρικωδέστα-
 »τον, πολλοὶ χριστιανοὶ ἐδέχθησαν ἐξ ἀνάγκης τὴν θρη-
 »σκείαν αὐτῶν, καὶ ἐπομένως οἱ ἄθλιοι οὗτοι ἐδίωκον τοὺς
 »πιστοὺς ὡς θηριώδεις ἐχθροί. Γράφω οὐχὶ ἐξ ἀκουσμά-
 »των, ἀλλ' ὅσα αὐτὸς εἶδον καὶ οὐδέποτε ἐπιλήσομαι.»
 Τί δ' ἐποίουν τότε οἱ κυβερνητῶνες ; Ἐνεκαυχῶντο μό-
 νον πρὸς τὸν Χάνην ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ αὐτῶν, μὴ λαμ-
 βάνοντες ἰσχυρὰν πρόνοιαν πρὸς ἀμυναν τῆς ἡμετέρας
 χώρας. Πᾶσαι δ' αἱ ἐπιθυμίαι αὐτῶν ἀπέβλεπον εἰς εἰρή-
 νην, ἀλλ' ἀπετύγχανον. Ὄθεν συνείδον τὸ μάταιον τῆς
 συνομολογηθείσης πρὸ μικροῦ πρὸς τὸν Σαλπ-Γιρεῖν
 συνθήκης· διότι, ὅτε μάλιστα οἱ πρεσβευταὶ τοῦ Χάνη
 ἦσαν ἐν Μόσχᾳ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἴμιν, ἄγων Ταταρικὸν
 στρατὸν, ἐξεπόρθει τὴν ἐπαρχίαν Κοσίραν. Ἡμεῖς δὲ
 ἀπεδέχθημεν τὴν ἀπολογίαν, ὅτι ὁ Ἴμιν παρήκουε
 τοῦ πατρὸς καὶ ἐνήργει αὐτογνωμόνως.

Ἄλλαι ἐξωτερικαὶ πράξεις τῆς Ῥωσσίας συνῆδον
 μᾶλλον πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς. Καὶ ὁ μὲν ἀ-
 ξιωματικὸς Ἀδάσεβ ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν
 μετὰ φιλικῶν ἐπιστολῶν πρὸς τὸν σουλτάνον καὶ τὸν
 Πατριάρχην, ὁ δὲ Ζαμουίτσκης ἀπῆλθεν ἐκ Νοβογο-
 ρόδου εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας· ἐν ἀμφοτέραις δὲ
 ταῖς πρωτεύουσαις ταύταις ὑπεδέχθησαν διαφερόντως
 τοὺς πρεσβευτὰς τούτους. Οἱ εὐπατρίδαι ἐπεκύρωσαν
 τὴν πρὸς τὴν ὀμοσπονδίαν ἐμπορικὴν συνθήκην, ἀνε-
 νεώσαντο δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν πρὸς τὸ Ἀστραχάνιον,

Πρεσβεῖται εἰς
 Κωνσταντινού-
 πολιν καὶ Στοκ-
 χόλμην.

Συνθήκη πρὸς
 τὴν ὀμοσπονδίαν.
 Συμμαχία πρὸς
 τὸ Ἀστραχά-
 νιον.

Πρεσβεΐα Νο-
γαίων.

ένθα ὁ Ἀβδύλ-Ραχμάν ανέβη πάλιν εἰς τὸν θρόνον. Ἀ-
διαλείπτως οἱ Νογαῖοι πρεσβευταὶ ἤρχοντο εἰς Μό-
σχαν προτείνοντες ἡμῖν ὑπηρεσίας καὶ αἰτοῦντες μόνον
τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐμπορίας. Ἡ Λιθουανία, διατηροῦσα
τὴν ἀνακωχὴν, οὐκ ἐτάραττε τὴν Ῥωσσίαν, ὁ δὲ γη-
ραιὸς Σιγισμουῦνδος διῆγεν ἐν εἰρήνῃ τὸν λοιπὸν βίον.

1540.
Συνωμοσίαι κατὰ
Σουΐσκην.

Μεταξὺ τούτων ἀπροσδόκητος μεταβολὴ ἐγένετο ἐν τῇ
ἀριστοκρατίᾳ ἡμῶν. Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Σουΐσκης, καθαι-
ρῶν τὸν Μητροπολίτην Δανιήλ, ἐνόμιζεν ὡς φίλον τὸν νέον
Ἀρχιεπίσκοπον, ἀλλ' ἠπατήθη· διότι ὁ Ἰωάσαφ, εἴτε ἐξ ἀ-
γάπης πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ζῆλον ὑπὲρ τῆς πατρίδος, εἴτε
ὡς συνειδῶς, ὅτι ὁ Σουΐσκης ἦν ἀνίκανος τοῦ κυβερνᾶν,
εἴτε κινούμενος ὑπ' ἄλλων αἰτιῶν, ἴσως ἤττον ἀξιεπαί-
νων, ἐτόλμησε συνηγορῆσαι ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου Βέλσκη
παρὰ τῷ νέῳ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι καὶ μάλιστα ἐνώπιον
τοῦ συμβουλίου, τὰ δὲ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ὑπεστηρί-
χθησαν ὑπὸ πολλῶν εὐπατριδῶν, ὧν οἱ μὲν ἐπεκα-
λοῦντο τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ μονάρχου, οἱ δὲ τὴν
δικαιοσύνην αὐτοῦ. Αἰφνης δὲ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰωάν-
νου ἐξαγαγόντες τὸν Βέλσκη ἐκ τῆς φυλακῆς, ἀποκα-
τέστησαν αὐτὸν εἰς τὴν ἐν τῷ συμβουλίῳ θέσιν. Ὁ δὲ
Σουΐσκης, ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς θρασυτήτος τοῦ Μητροπο-
λίτου, οὐκ ἔφθασεν ἀποτρέψαι τὴν πληγὴν ταύτην· διό
ἔτρεμεν ἐκ κακίας, ὁμνύων ἐκδίκησιν τῆς προδοσίας αὐ-
τῶν καὶ ἔκτοτε ἀπεποιήθη ἵνα συμμετάσχη τῶν πραγμά-
των, οὐδ' ἐν τῷ συμβουλίῳ παρέστη, ἐνθα τὸ σύστημα
τῶν Βέλσκη, λαβὸν ὑπεροχὴν, ἐκυβέρνα συνετῶς καὶ
μετριοφρόνως. Ὅθεν οὔτε δυσμένειαι, οὔτε καταδιώ-
ξεις ἤκούοντο, ἡ δὲ κυβέρνησις ἐμερίμνα μᾶλλον περὶ τοῦ
κοινῆ συμφέροντος· αἱ καταχρήσεις τῆς ἐξουσίας ἡλατ-
τώθησαν, οἱ τοποτηρηταὶ ἀπελύθησαν, οἱ δὲ Πσκόβιοι ἀ-

Ὁ πρίγκιψ Ἰω-
άννης Βέλσκη
ἀπολυθεὶς καθί-
σταται ἰσχυρὸς.

πηλλάχθησαν τῶν βιαιοπραγιῶν τοῦ Ἀνδρέου Σουΐσκη, ἀνακληθέντος εἰς Μόσχαν. Τὸ συμβούλιον ἔπραξεν ὑπὲρ αὐτῶν ὅσα ὁ Βασίλειος ὑπὲρ τῶν Νοβογοροδιῶν, ἀποδοὺς αὐτοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζεσθαι διὸ ἐνώμοτοι ἄνδρες, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἔκρινον πάσας τὰς ἐγκληματικὰς ὑποθέσεις ἀνεξαρτήτως τῶν τοποτηρητῶν· τοῦτο δὲ δυσηρέστησε τούτοις, ὡς στερουμένοι τῶν τρόπων τοῦ παρανομεῖν καὶ πλουτεῖν. Ὁ λαὸς ἀνέπνευσεν ἐν Πσκόβω δοξάζων τὴν ἀγαθότητα τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ὡς καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν εὐπατριδῶν· ἡ δὲ κυβέρνησις ἠξιώθη νέων ἐπαίνων διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ ἑξαδέλφου τοῦ Ἰωάννου, τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καθειρχθέντων ὑπὸ τῆς Ἑλένης. Οὗτοι δὲ ἐπανελθόντες εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῶν, ἔζησαν κατὰ μόνας, μετὰ δ' ἐν ἑτὸς, τὴν ἡμέραν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, ἡ μήτηρ καὶ ὁ υἱὸς παρέστησαν τῷ Ἰωάννῃ. Ἀποκαταστήσαντες δὲ αὐτοὺς ἐν τοῖς πλουσίοις κτήμασι τοῦ Ἀνδρέου, ἐπέτρεψαν ὅπως ἔχωσιν αὐλήν, εὐπατρίδας καὶ ὑπηρέτας. Ἀλλὰ καλέσομεν ἄρα ἔλεος, γλίσχρον καὶ ἔλσεινὸν εὐεργέτημα, δοθὲν συγχρόνως ἐτέρῳ συγγενεῖ τοῦ Ἰωάννου; Ὁ Δημήτριος, ἕγγονος μὲν Βασιλείου τοῦ τυφλοῦ, υἱὸς δὲ Ἀνδρέου τοῦ Οὐγλίτσου, ἔζη ἔτι, ὑπ' οὐδενὸς ἀναμιμνησκόμενος· καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἐννέα ὅλα ἔτη, ἐξ ἀπαλῆς ἡλικίας μέχρι βαθέος γήρως, ἔμεινεν ἐν φυλακῇ δεδεδεσμευμένος, μόνος μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡσύχου συνειδήσεως, ὡς μηδένα λυπήσας κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ μηδὲν θέσπισμα ἀνθρώπινον παραβάς, μόνον δὲ διὰ τὴν αἰτίαν τοῦ πατρὸς, ὦν δυστυχῶς ἀνεψιὸς τοῦ μονάρχου, ὅστις προωρίσθη καταργῆσαι ἐν Ῥωσσίᾳ τὸ ὀλέ-

1540.

Συγχώρησις
πρὸς τὸν πρίγκιπα
Βλαδίμηρον τὸν Ἀνδρέου
καὶ τὴν μητέρα.

Ἀνακούφισις τῆς
τύχης Δημητρίου τοῦ
Οὐγλίτσου.

θριον σύστημα τῶν κληρουχιῶν, καὶ ὅστις ἠγάπα τὴν μοναρχίαν μᾶλλον τῶν ὀμαιμόνων. Οἱ κυβερνῆται, θέλοντες ἵνα φανῶσιν ἐλεήμονες, ἐδίστασαν, ὅπως ἀπονεύμωσι τῷ Δημητρίῳ τὸν ξένον πρὸς αὐτὸν κόσμον, παρήγγειλαν δὲ μόνον ἰν' ἀπαλλάξωσιν αὐτὸν τῶν δεσμῶν καὶ ἐπιτρέπωσι περισσότερον φῶς καὶ ἀέρα. Ὁ Δημήτριος, σκληρυνθεὶς ὑπὸ τῶν δυστυχημάτων, ἴσως τὸ πρῶτον ἔχυσε δάκρυα εὐγνωμοσύνης, μηκέτι καταπιεζόμενος καὶ τραυματιζόμενος ὑπὸ τῶν δεσμῶν, βλέπων δὲ τὸν ἥλιον καὶ ἀναπνέων ἐλευθέρως. Ἐκρατεῖτο δὲ ἐν Βολόγδα, ἔνθα κατέλυσε τὸν βίον, ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐτελεύτησε μοναχὸς ἔτη τινα πρὸ αὐτοῦ. Ἀμφότεροι κεῖνται ἐν τῷ κατὰ τὴν Βολόγδαν ναῷ τοῦ Σωτῆρος.

1540—1541.

Ὁ Συμεὼν Βέλσκις λαμβάνει συγγνώμην.

Οἰκτείρων καὶ κουφίζων τὴν τύχην τῶν καταδιωκόμενων ὁ Ἰωάννης Βέλσκις, ἐπεθύμει τῆς καθόδου τοῦ ἐγκληματίου ἀδελφοῦ καὶ τῆς διορθώσεως αὐτοῦ· διὸ ὁ Μητροπολίτης Ἰωάσαφ ἀνέλαβε τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ μεσιτείαν· οὐδὲ δικαιολογίαι δὲ ἔλειψαν ὑπὲρ τοῦ ἐγκληματίου, καὶ μάλιστα ἡ ἄωρος ἡλικία αὐτοῦ καὶ ἡ ἀφόρητος τυραννία καὶ αὐτεξουσιότης τοῦ φίλου τῆς Ἑλένης, κτλ. Ἀλλὰ τέλος ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἔδωκεν αὐτῷ συγγνώμην. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ μόνη πρᾶξις, δι' ἣν ἡ ἱστορία κατακρίνει τὸν πρίγκιπα Ἰωάννην Βέλσκιον! διότι ὁ προδότης, ὁ προσαγαγὼν τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα ἠδύνατο ἵνα φανῆ ἐν τῇ αὐλῇ καὶ τῷ συμβουλίῳ ἀπολαύων τιμῆς, μόνοις τοῖς πιστοῖς καὶ διασῆμοις θεράποσιν ἀνηκούσης;

Ἄλλ' ὁ Συμεὼν οὐδόλως ὠφελήθη ἐξ εὐσπλαγχνίας ἐναντίας τοῖς νόμοις τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῶν πολιτικῶν κοινωنيῶν· διότι ὁ ἀποσταλεὶς ἐκ Μόσχας ταχυδρόμος οὐχ εὔρε τὸν προδότην αὐτὸν ἐν Ταυρικῇ, ὡς

συνεκστρατεύοντα τῷ Χάνη πρὸς καταστροφὴν τῆς Ῥωσσίας. Καὶ ὑπέσχετο μὲν ὁ Σαϊπ-Γιρέις φιλίαν πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ἀλλὰ μόνον, ὅπως ἀποκοιμίση αὐτὸν καὶ αἰφνιδίως εἰσβάλῃ μέχρι τοῦ κέντρου τῶν Μοσχιακῶν χωρῶν. Τὸ δὲ συμβούλιον, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Βέλσκη καὶ φροντίζον τῆς ἐσωτερικῆς εὐταξίας, οὐδὲν ἄλλως παρέβλεπε καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν.

Παρασκευαζόμενος κρύφα εἰς τὸν πόλεμον ὁ Χάνης, προέτρεπε τὸν βασιλέα τῆς Καζάνης ἵνα συμπολεμήσῃ αὐτῷ κατὰ τῆς Ῥωσσίας· ἀλλὰ πρὸς εὐτυχίαν ἡμῶν ἦν ἀδύνατον αὐτοῖς ἐνεργῆσαι συγχρόνως· διότι ὁ μὲν πρῶτος περιέμενε τὸ ἔαρ, ὅπως εὖρη ἀφθόνους νομάς ἐν ταῖς ἐρήμοις, ὁ δὲ, ὀλίγα μόνον πλοῖα πολεμικὰ ἔχων, ἐφοβεῖτο ἵνα κατὰ τὸ θέρος καταλείψῃ ὅπισθεν αὐτοῦ τὸν Ὀκκαν, ἔνθα ἐν περιπτώσει φυγῆς οἱ Ῥῶσοι ἐδύναντο καταποντίσαι τοὺς Καναζίτας. Ἄλλ' ὁ Σαφᾶ-Γιρέις, ἀποθραυσνόμενος ἐκ τῆς πολυχρονίου ὑπομονῆς καὶ ἀπραξίας ἡμῶν, διήλθε παρὰ τὸ Κάτω Νοβογόροδον καὶ προέβη ἀκωλυτὶ μόνον μέχρι Μουρόμου, πέραν δὲ τούτου οὔτε βῆμα προέβαινε· διότι οἱ τε στρατιῶται καὶ οἱ πολῖται ἐμάχοντο γενναιότατα ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ ἐν συχναῖς ἐξόδοις. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ Δημήτριος Βέλσκης ἐξεστράτευεν ἐκ Βλαδιμίρου, ὁ δὲ βασιλεὺς Σιγ-Ἀλείς μετὰ τῶν πιστῶν αὐτῷ Τατάρων ἐκ Κασιμόβου, καταστρέφων τὰ κατὰ τὴν χώραν τῶν Μεστσερίων καὶ κατὰ τὰς κώμας τοῦ Μουρόμου διεσκορπισμένα πλήθη τῶν ἐχθρῶν. Ὅθεν ὁ Σαφᾶ-Γιρέις ἔφυγε τοσοῦτο σπουδαίως, ὥστε διέφυγε τοὺς Ῥώσσους στρατηγούς. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη, μὴ οὔσα λίαν ἐπιτυχῆς, ἤξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Καζάνηδουσηρσστημένων· διὸ οἱ ἄρχοντες τῆς πόλεως ταύτης, μάλιστα ὁ

Ἐπιδρομὴ τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης Διεκέμδριος.

Βουλάτ, ὁ ἐπιφανέστατος αὐτῶν, ἀντεπιστέλλοντες κρύφα πρὸς τὴν Μόσχαν, ἐζήτουν μόνον παρὰ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ, βεβαιοῦντες, ὅτι ἐτοιμῶς εἶχον φονεῦσαι, ἢ παραδοῦναι ἡμῖν τὸν Σαφᾶ-Γιρέιν, ἀποστεροῦντα τοὺς τε μεγιστᾶνας καὶ τὸν λαὸν τῆς οὐσίας καὶ ἀποστέλλοντα τὸν πλοῦτον εἰς Ταυρικὴν. Παραχρῆμα κελεύσαντες οἱ εὐπατρίδαι τὴν ἐν Βλαδιμίρῳ συνάθροισιν στρατευμάτων ἐξ ἑπτακαίδεκα πόλεων, στρατηγοῦντος τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Σουίσκη, ἀπεκρίναντο φιλικῶς πρὸς τὸν Βουλάτ καὶ παρεῖχον αὐτῷ ἐλπίδας χάριτος καὶ λήθης τοῦ παρελθόντος· ἀλλ' ὁμως πρὸ τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ ἀνέμενον ἐκ Καζάνης βεβαιότερας ἀγγελίας.

1841.

Ὁ Χάνης Σαῖπ-Γιρέις ἀπέκρυπτεν ἔτι τὰς βουλὰς αὐτοῦ. Ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Κασίν, ἦν πρεσβευτὴς τοῦ Ἰωάννου ἐν Ταυρικῇ, ὁ δὲ τοῦ Χάνη Ταγάλδης, ἐν Μόσχᾳ· ἀλλ' οἱ εὐπατρίδαι ὑπενόησαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης συνέπραττε τῷ τῆς Κριμαίας· διὸ διὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην περίστασιν συνήθροισαν στρατὸν ἐν Κολόμνα, ἐνθα αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἐπεθεώρησεν τὸ στρατόπεδον. Ὑποφάνεντος δὲ τοῦ ἔαρος, ἔμαθον ἐν Μόσχᾳ παρὰ τινῶν αἰχμαλώτων, ἀποδράντων τῆς Ταυρικῆς,

ὅτι ὁ Χάνης προήλαυεν εἰς Ῥωσσίαν μετὰ πάσης τῆς παρεμβολῆς, καταλιπὼν οἴκοι μόνον γυναῖκας, παιδία καὶ γέροντας· ὅτι ἐν τῷ στρατῷ ὑπῆρχε καὶ Τουρκικὸν ἵππικόν, ὡς καὶ τηλεβόλα· ὅτι τὰ πολυάριθμα πλήθη τῶν Νογαίων, τῶν σκηνωμάτων τοῦ Ἀζόφ, τοῦ Ἀστραχανίου καὶ Θεοδοσίας προσετέθησαν αὐτῷ, καὶ ὅτι τελευταῖον ὁ Συμεὼν Βέλσκης ἀνέλαβεν, ὅπως ὀδηγήσῃ τοὺς ἐχθρούς. Ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Πουτίβλου Θεόδωρος Πλεστσείβ παρηγγέλθη ἵνα βεβαιωθῇ περὶ τῆς

Ἐπιδρομὴ τοῦ
Χάνη τῆς Κρι-
μαίας.

ἀληθείας τούτων, οἱ δὲ παρὰ τούτου ἀποσταλέντες εἰς τὰς ἐρήμους κατεσκόπευσαν τὰ ἔχνη στρατοῦ πλείονος τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν. Τότε ὁ μὲν ἀρχιστράτηγος Δημήτριος Βέλσκης, ἀπελθὼν εἰς Κολόμναν, ἐξεστράτευσε πάραυτα· ὁ δὲ πρίγκιψ Ἰωάννης Σουΐσκης ἔμεινε κατεσκηνωμένος ἐν Βλαδιμίρῳ μετὰ τοῦ βασιλέως Σιγ-Ἀλεί, ἕτεροι δὲ στρατοὶ ἀπῆρχοντο πανταχόθεν εἰς Σερπούχοβον, Καλούγαν, Τούλαν καὶ Ῥεζάνην. Οἱ εὐτολμοὶ ἡμῶν πρόσκοποι, ἀπαντήσαντες τέλος τῷ Χάνῃ περὶ τὸν Τάναϊν, κατεσκόπευσαν τὰς ἀναριθμήτους αὐτοῦ φάλαγγας ἐν ταῖς ἀπεράντοις ἐρήμοις. Ὁ Σαῖπ, ἰστάμενος ἤδη ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ, προσέβαλε τὸ Ζαράϊσκον, ἀλλ' ἀπέτυχε τῆς ἀλώσεως τοῦ φρουρίου τούτου, ἀποκρουσθεὶς γενναϊότατα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ναζαρίου-Γλεβόβ.

Τῆ 18 Ἰουλίου

Τῶν ἡμετέρων στρατῶν κατεχόντων τὰ περὶ τὸν Ὀκκαν, ἢ Μόσχα κατενύσσετο ὑπὸ κατανυκτικοῦ τῶντι θαύματος· διότι ὁ δεκαετῆς μονάρχης, προσευχόμενος σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐκ Βλαδιμίρου εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καὶ τῆς λειψανοθήκης τοῦ Μητροπολίτου Ἀγίου Πέτρου ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, καὶ δακρύων ἔλεγεν εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ· « Θεέ! Σὺ ἐφρούρησας τὸν πρό-
 «παππὸν μου ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ ὤμοῦ Ταμερλάνου,
 »φρούρησον νῦν καὶ ἡμᾶς τοὺς νέους καὶ ὄρφανούς!
 »Στερούμεθα πατὴρ καὶ μητὴρ, καὶ δυνάμει νοερᾶς,
 καὶ ῥώμης σωματικῆς, ἡ δὲ ἐπικράτεια ἀναμένει παρ'
 »ἡμῶν σωτηρίαν. » Ἀπελθὼν δὲ μετὰ τοῦ Μητροπολίτου εἰς τὸ συμβούλιον, ἔνθα ἦσαν οἱ εὐπατρίδαι, εἶπεν
 »αὐτοῖς· « Ὁ ἐχθρὸς προσεγγίζει· κρίνατε, ἐὰν συμφέρῃ
 »ἵνα μείνω ἐνταῦθα, ἢ ἀποχωρήσω ἀλλαχοῦ. » Οἱ εὐ-

πατρίδαι συνεβουλεύθησαν πρὸς ἀλλήλους ἡσύχως· καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἐπὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐχθρῶν οὐδέποτε οἱ Μεγάλοι Ἡγεμόνες ἐκλείοντο ἐν Μόσχα· οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο πρὸς ταῦτα· «Ὅτε ὁ Αἰδιγιέος ἠπέιλει τὴν πρωτεύουσαν, Βασίλειος ὁ Δημητρίου ἀπεχώρησε στρατολογῆσων εἰς τὰς Ῥωσσικὰς ἐπαρχίας, καταλιπὼν ἐν Μόσχα τοὺς ἀδελφοὺς καὶ Βλαδίμιρον τὸν Ἀνδρέου· ἀλλὰ νῦν ὁ μονάρχης παιδίον ἔτι ἐστίν, ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτι νεώτερος. Τὰ παιδιά ἄρα δύναται ἀπέρχεσθαι τῆδε κάκεισε πρὸς στρατολογίαν; ἄρα οὐ περιπεσοῦνται ταχύτερον ταῖς χερσὶ τῶν ἀπίστων, οἷτινες ἀναμφιβόλως διασπαρήσονται εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας, ἐὰν ἔλθωσιν εἰς Μόσχαν;» Ὁ Μητροπολίτης ὁμοφρονῶν τοῖς τελευταίοις ἔλεγε· «Ποῦ οὖν ὁ Μέγας Ἡγεμὼν εὐρήσει ἀσφάλειαν; Ἐν Νοβογορόδω, ἢ ἐν Ποκόβω, ὁμόροις τῆ Λιθουανία καὶ Γερμανία; Ἐν Κοστρομαῖ, Ἰαρολάβω καὶ Γαλίτσω, ὑποκειμένοις ταῖς ἐπιδρομαῖς τῶν Τατάρων τῆς Καζάνης; Καὶ τί ἐμπιστευθήσεται ἡ Μόσχα, ἐνθα κεῖνται οἱ εὐαρεστήσαντες τῷ Θεῷ Ἅγιοι; Δημήτριος ὁ Ἰωάννου κατέλιπεν αὐτὴν ἀνευ ἰσχυροῦ στρατηγοῦ. Τί δὲ συνέβη; Ὁ Κύριος διαφυλάξοι ἡμᾶς ἀπὸ παρομοίας συμφορᾶς! Οὐδεμία ἀνάγκη στρατολογίας. Τάχα οὐκ ἔχομεν στρατὸν παρὰ τὸν Ὄκκαν καὶ ἕτερον ἐν Βλαδιμίρῳ ὑπὸ τὸν βασιλέα Σιγ-Ἀλείν, ἱκανοὺς πρὸς ἄμυναν τῆς Μόσχας; Ἐχομεν δύναμιν, ἔχομεν Θεὸν καὶ Ἁγίους, πρὸς οὓς ὁ τοῦ Ἰωάννου πατὴρ συνέστησε τὸν ἀγαπητὸν αὐτῷ υἱόν. Θαρρῆϊτε! . . . .» Μετὰ δὲ τοὺς λόγους τούτους πάντες οἱ εὐπατρίδαι ἀνεφώνησαν· «Μονάρχα, μείνον ἐν Μόσχα.» Τότε οὗτος παρήγγειλε προφορικῶς τοῖς ἀξιωματικοῖς τῆς πόλεως ἵνα παρασκευασθῶσι

Προθυμία τοῦ
λαοῦ καὶ τοῦ
στρατοῦ.

πρὸς ἄμυναν τῆς πολιορκίας. Πάντες δ' ὤμοσαν ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἀμύνασθαι τὰς ἱεράς Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἐστίαις αὐτῶν. Πολλοὶ τῶν πολιτῶν κατεγράφησαν παραχρῆμα πρὸς φυλακὴν τῶν τειχῶν, πυλῶν καὶ πύργων· πανταχοῦ ἐτάχθη πυροβολικόν, τὰ δὲ προάστεια περιεχαρακώθησαν. Οὐδεὶς διενοεῖτο φυγὴν· ὥστε οἱ χρονογράφοι, θαυμάζοντες τὸν γενικὸν τοῦτον ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ἀνδρίαν, ἀποδίδουσιν αὐτὴν ὑπερφυσικῇ τινι ἐνεργείᾳ.

Τὰ αὐτὰ συνέβησαν καὶ ἐν τῷ στρατῷ. Τότε συνήθως οἱ στρατηγοὶ ὑπερεῖχον κατὰ τὰ πρεσβεῖα, ἢ κατὰ τὴν ἐπισημότητα τῶν ἀριστευσάντων οἰκῶν, μὴ ἀνεχόμενοι ὑπόκεισθαι τοῖς κατωτέροις καὶ ἰσοβάθμοις, καὶ τοὶ ἀναγορεύοντος τούτους τοῦ μονάρχου. Καὶ ἀληθῶς μὲν ὁ Βασίλειος καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ περιέστειλαν τὰς περὶ τῶν πρεσβεῖων ἐρίδας αὐτῶν, ἀλλ' ἡ νεότης τοῦ Ἰωάννου, ἐμπνέουσα ἀφοβίαν καὶ θρασύτητα τοῖς πρώτοις ἀξιωματικοῖς, ἤρξησε τὸ κακὸν τοῦτο· ὥστε ἐρίδες καὶ ἔχθραι ἐπεκράτουν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ἔγραψε διὰ τοῦ γραμματέως Ἰωάννου Κουρίτσιν πρὸς τὸν Δημήτριον Βέλσκη καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς συναγωνιστὰς τούτου, παραινῶν αὐτοῖς ἵνα παραλείψωσι πᾶσαν φιλαυτίαν, πᾶσαν διαφωνίαν καὶ ἔριν, ἐνωθῶσι δὲ ψυχῇ τε καὶ σώματι ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τῆς πίστεως καὶ τοῦ νέου ἡγεμόνος, ἀνατιθεμένου πᾶσαν ἐλπίδα τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ὅπλοις αὐτοῦ. Ἐγραφε δὲ οὕτως· « Ὁ Ὅγκας γενέσθω τοῖς Τατάροις φραγμὸς ἀδιάβατος· ἐὰν δὲ μὴδ' ὁ ποταμὸς οὗτος ἀναχαιτίσῃ » αὐτοὺς, φράξατε διὰ τῶν ὑμετέρων στηθῶν τὴν εἰς » τὴν πρωτεύουσαν ὁδόν· πολεμεῖτε ἐρρωμένως ἐν ὀνόματι τοῦ Παντοδυνάμου· ὑπισχνοῦμαι εὐνοίαν καὶ χά-

»ριτας οὐ μόνον ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν.
 » Ἐγγράψω ἐν τοῖς πολεμικοῖς χρονικοῖς τῆς Ῥωσσίας
 » τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων, ὧν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ
 » τέκνα ἔσονται παρ' ἐμοί. » Οἱ στρατηγοὶ ἤκουον
 τῆς ἐπιστολῆς μετὰ κατανύξεως. « Ναὶ, ἔλεγον, ἐπι-
 » λαθῶμεθα τῆς ἔχθρας καὶ ἡμῶν αὐτῶν· ἀναμνησθῶμεν
 » τῆς εὐνοίας τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Βασιλείου· ὑπη-
 » ρετήσωμεν τῷ Ἰωάννῃ, μὴ δυναμένῳ φέρειν τὰ ὄπλα.
 » Ἵπηρετήσωμεν τῷ μικρῷ, ὅπως ἀπολαύσωμεν τιμῶν
 » παρὰ τοῦ μεγάλου. Ἐὰν ἐκπληρωθῇ ἡ ἔνθερμος
 » ἐπιθυμία ἡμῶν, ἐὰν νικήσωμεν, δοξασθησόμεθα οὐ
 » μόνον ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ξέναις ἀπω-
 » τάταις χώραις. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσμέν ἀθάνατοι, ἀπο-
 » θάνωμεν τοῦλάχιστον ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ὁ Θεὸς καὶ
 » ὁ Μέγας Ἡγεμὼν οὐκ ἐπιλήσονται ἡμῶν!» Ὅθεν οἱ
 τέως ἰσχυρογνώμονες καὶ φιλέριδες στρατηγοὶ ἔκλαιον
 ἐναγχαλιζόμενοι ἀλλήλους καὶ καλούμενοι ἀδελφοί, ὧ-
 μνουον δὲ ἢ νικῆσαι ὁμοῦ, ἢ πεσεῖν παρὰ τὸν Ὀκκαν. Ἐξελ-
 θόντες δὲ τῆς σκηνῆς, ἐκοινοποίησαν πρὸς τὸν στρατὸν
 τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐδημηγόρησαν μεγα-
 λοφρόνως. Τὸ ἐπακολούθημα δ' ἦν ἀπερίγραπτον· διότι
 ὁμοθυμαδὸν πάντες οἱ μαχηταὶ ἐκραύγαζον· « Θέλομεν
 » ἵνα πῖωμεν μετὰ τῶν Τατάρων τὸ ποτήριον τοῦ θα-
 » νάτου ὑπὲρ τοῦ νέου ἡγεμόνος. Ὅταν ὑμεῖς οἱ πατέ-
 » ρες ὁμονοῆτε, ἄγομεν μετὰ χαρᾶς ἐπὶ τοὺς ἀπίστους.»
 Πᾶσαι δὲ αἱ πολυάριθμοι φάλαγγες ἐκινήθησαν θαρ-
 ραλέως καὶ ἐν τάξει.

Ὁ Χάνης, ἐλθὼν ἤδη εἰς Ὀκκαν, ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ
 τῶν λόφων· τὴν δ' ἀπέναντι ὄχθην κατεῖχεν ἡ Μοσχια-
 κή προπορεία, στρατηγούντων τῶν πριγκίπων Ἰωάννου
 Τουρουνταί τοῦ ἐκ Πρόνσκου καὶ Βασιλείου Ὀχλιάβιν

τοῦ ἐξ Ἰαροσλάβου. Νομίζοντες οἱ Τάταροι, ὅτι ἔβλεπον πάντα τὸν στρατὸν, καθείλκυσαν σχεδίας, οἱ δὲ Τοῦρκοι ὑπερησπίζοντο αὐτοὺς διὰ τε πυρροβόλων καὶ τηλεβόλων, ὅπως ἀποκρούσωσι τοὺς Ῥώσους, οἵτινες, βέλη μόνον μεταχειριζόμενοι, συνεταράχθησαν τὸ κατ'ἀρχάς· ἀλλ' οἱ πρίγκιπες Μικουλίνσκης καὶ Ὀβολένσκης, σπεύσαντες εἰς βοήθειαν, ἐνίσχυσαν αὐτοὺς. Τότε ὁ στρατὸς ἐκινήθη, τὰ δὲ πολυάριθμα τάγματα παρετάσσοντο ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ οἱ μὲν πρίγκιπες Μιχαήλ Κουβένσκης, Ἰωάννης Σουίσκης καὶ αὐτὸς ὁ Δημήτριος Βέλσκης ἔστησαν τὰς σημαίας ἐπὶ τῆς ὄχθης· ἕτεροὶ δὲ στρατοὶ ἐτάχθησαν ἐνθεν καὶ ἐνθεν, πορρωτέρω δὲ ἦν ἡ ἐφεδρεία. Τούτους ἰδὼν ὁ Χάνης καὶ ἐκπλαγεὶς εἶπε μετ' ὀργῆς πρὸς τὸν προδότην Βέλσκη καὶ τοὺς στρατηγούς αὐτοῦ· « Ἐξηπατήσατέ με βεβαιούντες, ὅτι ἡ Ῥωσσία οὐ δυνήσεται ὑπομεῖναι συνάμα τὸν πρὸς τὴν Καζάνην καὶ ἐμὲ πόλεμον. Ἡλίκος στρατὸς! . . . Οὔτε ἐγὼ, οὔτε οὐδεὶς τῶν παλαιότερων μαχητῶν μου εἶδομέν ποτε ὅμοιον. » Συσχεθεὶς δὲ ὑπὸ πανικοῦ φόβου, ἤθελεν ἀποχωρῆσαι παραχρῆμα, ἀλλ' οἱ μοῦρζαι ἀπέτρεψαν αὐτόν. Αἱ σφαῖραι καὶ τὰ βέλη ἐξήστραπτον ἐκατέρωθεν, περὶ δὲ τὸ ἑσπέρας οἱ μὲν Τάταροι ἀπεχώρησαν εἰς τὰ ὑψώματα, οἱ δὲ Ῥῶσοι ἐκραύγαζον, « Ἐλθετε! ἀναμένομεν ὑμᾶς. »

Ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἰωάννου ἠγάλλοντο καθ'ἑαυτοὺς, ὡς ἀναφέρουσιν οἱ Χρονογράφοι, παρασκευαζόμενοι εἰς κρίσιμον μάχην, οὐδεὶς δὲ φόβος, οὔτε ἀμφιβολία ὑπῆρχεν ἐν τῷ Ῥωσικῷ στρατῷ, ὅστις οὐδ' ἀνάπαυσιν ἐζήτει τὸ στρατόπεδον ἀντήχει ἐκ τῆς κλαγγῆς τῶν ὀπλων· νέοι δὲ στρατοὶ προσήρχοντο ἄλλεπαλλήλως μετὰ βαρέων πυροβόλων. Ὁ Χάνης ἤκουεν

1841. ἀκαταπαύστως τοὺς ἀλαλαγμοὺς τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἔβλεπε δὲ διὰ τῆς λάμπειας τῶν πυρῶν, πῶς οἱ Ῥῶσοι διέταττον τὸ πυροβολικὸν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων· διὸ οὐδὲ τὴν πρωτὴν ἀνέμεινεν, ἀλλ' ἔντρομος καὶ μανικὸς καὶ κατησχυμμένος ἀνεχώρησεν ἐφ' ἀμάξης, κατόπιν δὲ αὐτοῦ καὶ ὁ ἴδιος στρατός, καταστρέψας τὸ πλεῖστον τῶν ἰδίων ἀποσκευῶν· τὸ δὲ λοιπὸν καὶ τινα σουλτανικὰ τηλεβόλα περιέπεσον ὑπὸ τὸ κράτος ἡμῶν. Τότε τὸ πρῶτον οἱ Ῥῶσοι συνέλεξαν τρόπαια Ὀθωμανικά. Ὁ Δημήτριος Βέλσκης ἐπεμψε τὸν πρίγκιπα Ἰωάννην Κασίν, ὅπως ἀναγγείλῃ ταῦτα εἰς Μόσχαν, οἱ δὲ πρίγκιπες Μικουλίνσκης καὶ Σερεβριάνης κατεδίωξαν τὸν στρατὸν τοῦ Χάνη καὶ ἠχημαλώτισαν τοὺς ὑστεροῦντας, παρ' ὧν ἔμαθον, ὅτι ὁ Σαίπ-Γιρέις ἐπορεύετο εἰς Πρόνσκον. Ἐπειδὴ δὲ ἐνεκαυχῆθη, ὅτι προχωρήσει μέχρι τῶν ὄρέων τοῦ Βοροβιέβου καὶ ἐκπορθήσει πάσας τὰς Μοσχιακὰς ἐπαρχίας, ἐνόμιζεν, ὅτι ἠλάττου τὸ αἶσχος τῆς φυγῆς κυριεύων τοῦ Πρόνσκου, φρουρίου μικροῦ λόγου ἀξίου, μιμούμενος κατὰ τοῦτο τὸν Ταμερλάνον, ὅστις, ἐμβαλὼν εἰς Ῥωσίαν, ἐκυρίευσεν μόνον τοῦ φρουρίου τοῦ Ἐλέτσου. Τότε ὁ ἀρχιστράτηγος Ῥῶσος ἐπεμψε νέα στρατεύματα, ὅπως ἀναγκάσωσι τὸν Χάνην εἰς ἀποχώρησιν ἐκ τῆς Ῥωσικῆς χώρας.

Τῆ 3 Αὐγούστου ὁ Σαίπ-Γιρέις ἐπολιόρκησε τὸ Πρόνσκον, ἐνθα ἦρχεν ὁ Βασίλειος Ζουλεβίν, ὀλίγον μὲν στρατοῦ ἄρχων, ἀλλ' ἔχων μεγάλην τόλμην, καὶ δὴ διὰ πυροβόλων, λίθων καὶ πασσάλων ἀπέκρουσε τὸν ἐχθρόν. Οἱ μοῦρζαι ἐζήτησαν λαλήσαι πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ παρέστη ἐπὶ τοῦ τείχους· εἶπον δὲ πρὸς αὐτόν· «Παράδοθητι· ὁ βασιλεὺς ὑπισχνεῖταί σοι ἔλεος· ἐὰν δὲ παρατείνῃς ματαίαν ἄμυναν, μενεῖ πρὸ τῆς πόλεως μέ-

»χρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς.» Ἄλλὰ πρὸς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ὁ ἥρωα ἀπεκρίθη· «Τῆ θελήσει τοῦ Θεοῦ ἐγείρεται πόλις, οὐδεὶς δ' ἄνευ αὐτοῦ λαμβάνει ταύτην. Μενέτω πρὸ τῶν τειχῶν! μετ' οὐ πολὺ φανήσονται οἱ Μόσχοιοι στρατηγοί.» Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ Σαίπ παρείγγειλε τὴν παρασκευὴν τῶν κοφίνων πρὸς νέαν ἰσχυρὰν ἐφοδον, ὁ δὲ Ζουλεβὶν ἐξώπλισε πάντας τοὺς πολίτας καὶ αὐτὰς τὰς γυναῖκας. Σωροὶ λίθων καὶ πασσάλων ἔκειντο ἐπὶ τῶν τειχῶν, καὶ λέβητες ζέοντος ὕδατος· ἐπὶ τῶν ἐτείμων πυροβόλων ἤναπτον τὰς θρυαλλίδας· τότε οἱ πολιορκούμενοι ἠλάλαξαν μαθόντες ὅτι οἱ Μόσχοιοι στρατηγοὶ μικρὸν ἀπεῖχον. Πληροφορηθεὶς δ' ὁ Χάνης περὶ τούτου, ἐνέπρησε τοὺς κοφίνους καὶ ἀπεχώρησεν ἐκ Πρόνσκου τῇ 6 Αὐγούστου, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν μέχρι τοῦ Τανάϊδος. Ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκησ κατέστρεψε τὸν βασιλόπαιδα Ἴμιν, μείναντα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ὀδοέβου πρὸς διαρπαγὴν.

Πᾶσα ἡ Ῥωσσία ἐπανηγύρισε τὴν λαμπρὰν ταύτην ἀποδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐξύμνει τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα καὶ τοὺς στρατηγοὺς. Ἡ νεότης τοῦ Ἰωάννου, ἡ παραμυθητικὴ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ φόβου, ἠύξανον τὴν λαμπρὰν πανήγυριν τοῦ λαοῦ· διότι ὁ νέος ἡγεμὼν ἀπελθὼν εἰς τὸν ναόν, ἐπετέλεσεν εὐχαριστίας τῷ Παντοδυνάμῳ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος ἐδήλωσε πρὸς τοὺς στρατηγοὺς πᾶσαν τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ· οὗτοι δὲ, κατανουχθέντες εἰς δάκρυα, ἀπεκρίθησαν· «Ἡγεμῶν, αἱ ἀγγελικαὶ »δεήσεις σου καὶ ὁ ὠροσκοπῶν ἀστήρ σου ἔδωκαν ἡμῖν »τὴν νίκην.» Συνήθως ὁ λαὸς πιστεύει τῇ εὐτυχίᾳ τινός, ἡ δὲ νεότης τοῦ Ἰωάννου παρεῖχε μεγάλας ἐλ-

πίδας. Οὕτως ἐσκέπτοντο οἱ σύγχρονοι, οἵτινες, θεωροῦντες τὸν Σαίπ-Γιρέιν ὡς ἄλλον Μαμάιν καὶ Ταμερλάνον, ἐνηθρύνοντο ἐπὶ τῇ φυγῇ αὐτοῦ ὡς ἐπὶ ἐνδόξῳ κατορθώματι τῆς Ῥωσσίας. Ἄλλ' οὐδόλως ἐφρόντιζον τοῦ μέλλοντος· διότι ὅ,τι ἤδη συνέβη, ἐδύνατο ἐπαναληφθῆναι, ἢ δὲ Ῥωσσία, καίτοι ἤδη ἰσχυρὰ, οὐχ ἤττον ὑπέκειτο ταῖς αἰφνιδίαις καὶ καταστρεπτικαῖς ἐπιδρομαῖς. Ἐζητοῦμεν μόνον, ὅπως ὁ ἐχθρὸς παρέχη καιρὸν πρὸς ἄμυναν, καὶ ἀπεδιώκομεν αὐτὸν, ἀλλ' αἱ χῶραι ἠρημοῦντο, ἢ δ' Ἐπικράτεια ἐστερεῖτο τοῦ πολιτιμοτάτου τῶν ἀγαθῶν, ἢτοι τῶν ἀνθρώπων! Μόνον ἢ πολυχρόνιος πείρα διδάσκει ἀληθῶς σύστημα ἀσφαλισμάτων.

Ὁ πρίγκιψ Βέλσκης, ἡ ψυχὴ τῆς κυβερνήσεως, περιῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς εὐδαιμονίας, ὡς στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἰδίας εὐνοίας τοῦ νέου κυριάρχου, ὠριμάζοντος ὁσημέραι, ἐπὶ τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας, ἐπὶ τῆς νίκης καὶ ἐπὶ τῶν δικαίων καὶ φιλανθρώπων ἔργων. Ἡ ἡσυχία τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ εὐχαρίστησις τοῦ λαοῦ ἦσαν ἡ ἀμοιβὴ αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ μοχθηρία ἐμηχανορράφει κρύφα, ὁ δὲ φθόνος, ὁ καὶ ἀλλαχοῦ ἀκόρεστος, δραστήριός ἐστιν ἐν τῇ αὐλῇ. Ἐνταῦθα ἡ ἡμετέρα ἱστορία παρίστησι τὸν κίνδυνον τῆς μεγαλοψυχίας, ὅπως δικαιοσύνη τρόπον τινὰ τοὺς ὤμους καὶ μνησικάκους σπουδάρχας, τοὺς καταλείποντας ἠτύχους τοὺς ἐχθροὺς μόνον ἐν τῷ τάφῳ. Ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν εὐπατριδῶν ὁ Βέλσκης, ἐδύνατο στερεῖσαι τὸν Σουίτσκην τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ κατεφρόνησεν ἀσθενοῦς κακίας· ἐπειδὴ δ' ἐτίμα τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς, κατέστησεν αὐτὸν ἄρχοντα τοῦ στρατοῦ. Τοῦτο ἐθεωροῦμεν σφάλμα μεγαλοψυχίας, εἰ ἀπέβλεπεν οὐχὶ

εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς καρδίας ἀνάπαυσιν καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' εἰς τὸ πάθος. Ὑποχωρῶν δὲ μετ' ὀργῆς ὁ Σούισκης τῇ ἰσχύϊ τοῦ ἄφρονος ἀνταγωνιστοῦ, διεβουλεύετο μόνον τὴν ἐκδίκησιν. Οἱ πρίγκιπες Μιχαήλ, ὁ Ἰωάννης Κουβένσκης, ὁ Δημήτριος Παλέτσκης, καὶ ὁ θησαυροφύλαξ Τρετιάκος, πάντες ἐπιφανεῖς εὐπατρίδαι, συνεμάχησαν αὐτῷ πρὸς πτώσιν τοῦ Βέλσκη καὶ τοῦ Μητροπολίτου, φίλων πρὸς ἀλλήλους ἴσως καὶ διὰ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην. Φαίνεται δὲ, ὅτι οὐδεμίαν πρόφασιν εὐπρεπῆ εἶχον, ἤθελον δὲ μόνον τὴν πτώσιν τοῦ Βέλσκη, ὅπως καταλάβωσι τὴν ἀρχὴν καὶ ἀποδείξωσι τὴν ἑαυτῶν δύναμιν, οὐχὶ δὲ τὴν δικαιοσύνην. Διὸ ἐμύησαν τὰς βουλὰς αὐτῶν πολλοὺς τῶν μεγιστάνων καὶ παῖδας εὐπατριδῶν τῆς Μόσχας, μάλιστα δὲ καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ ἰδία τοῦ Νοβογορόδου. Ὁ δὲ Σούισκης, μέλλων στρατεῦσαι εἰς τὴν Καζάνην, ἦν τότε μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐν Βλαδιμίρῳ, ἔνθα δι' ὑποσχέσεων καὶ ἐπιβούλων θωπευμάτων ἠΰξησε τοὺς σὺν αὐτῷ λαβῶν δὲ παρὰ τούτων ὄρκον πίστεως, ἐξέπεμψεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ Πέτρου τριακοσίους ἵππεῖς, κοινώσας πρότερον τοῖς συνωμόταις τῆς Μόσχας, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς τοῦ ἔργου. Νυκτὸς δὲ τῇ τρίτῃ Ἰανουαρίου μέγας θόρυβος ἐγένετο ἐν τῷ Κρεμλίῳ. Οἱ δὲ συνωμόται συνέλαβον τὸν πρίγκιπα Βέλσκη ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ καὶ καθεῖρξαν, ὡς καὶ τοὺς πιστοὺς αὐτῷ φίλους Πέτρον Τσενιατέβ καὶ τὸν ἔνδοξον Χαβάρ, ὧν τὸν πρῶτον, ἀναρπάσαντες ἐξ αὐτοῦ τοῦ θαλάμου τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἀπήγαγον ἐκτὸς τῶν ἀνακτόρων διὰ κρυφίας κλίμακος. Περικυκλώσαντες δὲ τὸ κελλίον τοῦ Μητροπολίτου, ἔβαλλον λίθους κατὰ τῶν παραθύρων· ὅθεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, κινδυνεύων, ἐσώθη τέλος εἰς μετόχιον τοῦ μοναστηρίου

1542.

Ταρχαὶ τῶν
εὐπατριδῶν.
Πτώσις τοῦ Ἰ-
ωάννου Βέλσκη.

της Τριάδος, ἄνθα ὁ Ἠγούμενος καὶ ὁ Δημήτριος Πα-
λέτοκης μόλις κατώρθωσαν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Σεργί-
ου ἰν' ἀναχαιτίσει τοὺς παῖδας τῶν εὐπατριδῶν,
αἶροντας χεῖρα κατὰ τοῦ Μητροπολίτου. Οὗτος δὲ
ἀπηλθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐλπίζων, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ
Μεγάλου Ἠγεμόνος παρέξει αὐτῷ ἀσφαλῆ ἐγγύην·
ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐγεροθεῖς ὑπὸ τῶν κραυγῶν, ἐφοβεῖτο
περὶ ἑαυτοῦ. Οἱ εὐπατρίδαι εἰσῆλθον ἐν θορύβῳ εἰς τὸ
δωμάτιον, ἔνθα, συλλαβόντες τὸν Μητροπολίτην, ἔπεμ-
ψαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἐν Βιελοζέρσκῳ Κυριλλόβου
πρὸς φυλακὴν· ἐκέλευσαν δὲ τὸν ἱερέα τῆς αὐλῆς ἵνα
τελέσῃ τὴν ἑωθινὴν λειτουργίαν τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς ἀ-
νατολῆς τῆς ἡμέρας καὶ ἐκραύγαζον καὶ ἐπέταττον ὡσεὶ
κατεκτήσαντο τὸν τε θρόνον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν· ἀσχη-
μονοῦντες δὲ, ἐφέροντο ὡς ἐπαναστάται, καὶ κατεφόβη-
σαν τοὺς πολίτας. Ὑπολαμπούσης δὲ τῆς ἡμέρας, ἐλθὼν
ἐκ Βλαδιμίρου ὁ Σούισκης κατέστη ἀρχηγὸς τῶν εὐ-
πατριδῶν. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ Βέλσκης καθεύχθη ἐν
Βιελοζέρσκῳ, ὁ δὲ Τσενιατέβ, ἐν Ἰαροσλάβῳ, καὶ ὁ
Χαβάρ ἐν Τβέρη. Ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία ἐπανῆλθον· ἀλλὰ
πᾶσαι αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ Σούισκη οὐκέτι ἐπληρώθησαν·
διότι, φοβούμενος μεταβολὴν, ὡς καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ
Βέλσκη καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν κοινὴν πρὸς αὐτὸν
ἀγάπην, ἐκέλευσε συναινέσει τῶν εὐπατριδῶν καὶ ἀγνοίᾳ
τοῦ Μεγάλου Ἠγεμόνος τὸν θάνατον αὐτοῦ. Τρεῖς κα-
κοῦργοι ἐθανάτωσαν ἐν τῇ φυλακῇ τὸν δυστυχῆ πρίγκι-
πα. Κατὰ τὴν κρίσιν τῶν συγχρόνων ὁ Βέλσκης ἦν
μεγάλθυμος, ἀτρόμητος ἐν πολέμῳ καὶ πεφωτισμένος
χριστιανός. Τὴν δὲ ὑποψίαν ἀπορρήτου πλεονεξίας, δι' ἣν
ἔδειξεν ἀγάπην πρὸς τὴν εἰρήνην κατὰ τοὺς δύο πρὸς

Ἐξορία τοῦ
Μητροπολίτου.

Ὁ πρίγκιψ Ἰο-
άννης Σούισκης
ἀναλαμβάνει τὴν
ἀρχὴν.

τὴν Καζάνην πολέμους, διεσκέδασε διὰ τῆς δόξης τῶν τελευταίων συμβεβηκότων.

1542.

Ἐγίνωσκεν ἤδη ἡ Ῥωσσία τὸν Σουίσκη· διὸ οὐδὲν ἀνέμενεν ἐκ τῆς κυβερνήτεως αὐτοῦ, οὔτε σύνεσιν, οὔτε πρόθυμον ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ κράτους, ἀνέμενε δὲ μόνον τὴν πτώσιν τούτου, δι' ἀνομίας ἀνακτησαμένου τὴν ἀρχήν. Ἐν τῷ συμβουλίῳ οὐδεμία ἐγένετο μεταβολὴ ἐκτὸς τῆς δυνάμεως, ἣν ἔλαβον μέλη τινὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν Σουίσκη φιλίαν, ἄλλοι δὲ ἀπέλασαν ἣν τέως εἶχον. Ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Βέλσκης ἐθρήνει τὸν ἀδελφὸν καὶ προήδρευε τοῦ συμβουλίου, ὡς ἀρχαιότερος εὐπατρίδης. Τὸ πρῶτον δὲ τοῦ συμβουλίου μέλημα ἦν ἡ ἐκλογὴ Μητροπολίτου, οὗ τὴν ἀξίαν ἠύξανεν ἡ νεότης τοῦ Ἰωάννου· διότι ὁ Ἱεράρχης, προσερχόμενος ἐλευθέρως παρὰ τῷ νέῳ βασιλεῖ, ἐδύνατο συμβουλευεῖν αὐτῷ τολμηρῶς, ἐνίστασθαι πρὸς τοὺς εὐπατρίδας, ἀγαπᾶν τοὺς πολίτας καὶ ἰσχύειν παρ' αὐτοῖς διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς χριστιανικὰς νοθεσίας. Ὁ Σουίσκης καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ, ἐπιθυμοῦντες ἵνα μὴ ἀπατηθῶσι τὸ δεύτερον ἐν τῇ ἐκλογῇ, ἐπὶ δύο μῆνας ἐβράδυνον· τέλος δὲ ἐφήφισαν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, συνετὸν, δραστήριον καὶ εὐσεβῆ ἄνδρα. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοσμικαὶ τιμαὶ ἐθελγον αὐτόν, ἵτως, ὅπως ἀναπληρώσῃ τὸν ἔκπτωτον Μητροπολίτην, προσήνεγκεν ὑπηρεσίαν τινὰ τῷ συστήματι τῶν Σουίσκη ἐν Νοβογορόδῳ, διαθείς τοὺς κατοίκους ὑπὲρ αὐτῶν. Μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ ἀνηγόρευσαν τὸν

Χειροτονία τοῦ
Μακαρίου.

Μακάριον Μητροπολίτην, καὶ μετὰ δέκα προεχείρισαν αὐτόν. Οὕτως ὁ Σουίσκης καθεῖλεν ἐκ μίσους, αὐτογνωμόνως, ἀδίκως καὶ ἀπρεπῶς δύο Μητροπολίτας. Ἐν τούτοις ὁ κληρὸς ἐσιώπα καὶ ὑπεῖκεν. Ὀλίγω δ' ὕστερον ἀνεφύησαν αἱ ἀρχαῖαι βιαιοπραγίαι καὶ δεινὰ

ἀδικήματα· διότι αἱ ἀτέλειαι καὶ προνομίαι, αἱ χορηγηθεῖσαι πρὸς τοὺς πολίτας τῶν ἐπαρχιῶν ἐπὶ τῆς πατρικῆς κυβερνήσεως τοῦ Βέλσκη, κατηργήθησαν ἕνεκα τῶν μηχανημάτων τῶν τοποτηρητῶν· ἡ δὲ Ῥωσσία ἐγένετο αὐθις τὸ ἔρμαιον τῶν φίλων καὶ τῶν συγγενῶν, ἢ τῶν ὑπηρετῶν τῶν Σουίσκη. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης ἠύξανε!

Ἄνακωχὴ πρὸς
τὴν Λιθουανίαν.

Τὸ σπουδαιότατον τότε ἔργον, ὅπερ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, ὑπῆρξεν ἡ ἀνανέωσις τῆς πρὸς τὴν Λιθουανίαν ἐπταετοῦς ἀνακωχῆς, συνομολογηθείσης ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τῶν μεγιστάνων Ἰωάννου Γλέβοβιτς καὶ Νικοδήμου, πρέσβων τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐπεθύμουν μὲν εἰρήνης αἰδίου ἀμφοτέραι αἱ δυνάμεις, ἀλλὰ, ὡς εἶδομεν ἤδη, διεφώνουν ἐν τοῖς ὄροις· διότι οἱ μὲν εὐπατρίδαι ἐπόθουν τὴν ἀλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπῆτει ἀντ' αὐτῶν τὸ Τσερνίγοβον καὶ ἕξ ἄλλας πόλεις, φοβούμενος, κατὰ τὰ φαινόμενα, μὴ οἱ μέλλοντες ἐπανέλθειν οἴκαδε Λιθουανοὶ κομίσωσι τὸν σπόρον τῆς προδοσίας, οἱ δὲ Ῥῶσσοι, αἰχμάλωτοι ἀποκαλύψωσιν ἡμῖν νέους τρόπους νικῶν. Συνέθεντο οὖν μόνον μὴ πολεμεῖν, παρέχειν δὲ τοῖς ἐμπόροις ἐλευθερίαν. Ὁ Σιγισμοῦνδος ἐξησθένει, καὶ ἤδη οἱ μεγιστᾶνες ἐνήργουν ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ διαδόχου Αὐγούστου. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς συνθήκης ὁ Ἰωάννης ἠσπᾶσθη τὸν σταυρὸν καὶ προέτεινε τὴν δεξιὰν τοῖς πρεσβευταῖς· ὁ δὲ εὐπατρίδης Μορόζοβ, ἀποσταλεὶς εἰς Λιθουανίαν πρὸς ἀλλαγὴν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης, παρηγγέλη μεσιτεῦσαι ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τοῦλάχιστον τῶν δεσμῶν καὶ φοιτῶσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· τελευταῖον παραμύθημα τῶν τάλαιπῶρων τούτων, προωρισμένων ἀποθανεῖν ἐν τῇ ξένη! Ἐν τούτοις ἤριζον περὶ τῶν χωρῶν τοῦ Σε-

βέρσκου και άλλων, μὴ δυνάμενοι προσδιορίσαι τὰ ὅρια· ὁ δὲ ἀξιωματικὸς Σούκιν, ἀποσταλὴς πρὸς τοῦτο εἰς Λιθουανίαν, παρηγγέλθη εἰπεῖν ἐν ἀπορρήτῳ συνεντεύξει πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ βασιλείου τούτου, ὅτι ὁ Ἰωάννης ζητεῖ νύμφην, καὶ ὅτι οἱ εὐπατρίδαι τῆς Μόσχας ἐπιθυμοῦσι μάθειν τὴν γνώμην αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ἐκ τῆς συγγενείας ταύτης ὠφέλειαν ἀμφοτέρων τῶν δυνάμεων. Τὴν πρὸς τὴν πρότασιν ταύτην ἀπάντησιν οὐδόλως ἀναφέρει ὁ Σούκιν.

Περιπεσὼν ἀτυχίαις ὁ Σαῖπ-Γιρέις, συνήνεσεν ἵνα ἀνανεώσῃται τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν φιλίαν· διὸ καὶ ἐπέτρεψε τῷ Ἀλεξάνδρῳ Κασίν, Ῥώσσω πρεσβευτῇ, τὴν εἰς Μόσχαν ἐπάνοδον, δούς αὐτῷ ἐπιστολήν. Ἄλλ' ὁ Ἰμίν, υἱὸς τοῦ Χάνη, καὶ οἱ ἄπληστοι μοῦρζαι ἐτάραττον διὰ νέων ἐπιδρομῶν τὰς ἐπαρχίας τοῦ Σεβέρσκου καὶ Ῥεζάνης, οἱ δὲ στρατηγοὶ τῆς Μόσχας, ἀπαντήσαντες αὐτῷ ἐν τῇ περιφῆμῳ πεδιάδι τοῦ Κολικόβου, ἐνίκησαν κατὰ κράτος καὶ κατεδίωξαν μέχρι τοῦ Μέτσα. Καὶ οἱ Καζανῖται ἦτουν εἰρήνην, ἀλλ' ὁ πρίγκιψ Βουλὰτ, μὴ θέλων ἵνα ἀφέληται τὴν ἀρχὴν τοῦ Σαφᾶ Γιρέι, ἔγραψε πρὸς τὸν εὐπατρίδην Δημήτριον Βέλσκην, ἡ δὲ βασίλισσα Γορσάδνα πρὸς αὐτὸν τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα. Ἡ γυνὴ αὕτη διεθρυλλεῖτο ἐπὶ συνέσει καὶ μαγείᾳ. Βεβαιοῦσι δὲ οἱ χρονογράφοι, ὅτι προανήγγειλε δημοσίᾳ τὴν προσεχῆ κατάλυσιν τῆς Καζάνης καὶ τὴν μεγαλειότητα τῆς Ῥωσσίας. Καὶ τὸ μὲν συμβούλιον τῶν εὐπατριδῶν οὐκ ἀπέρριπτε τὴν εἰρήνην· ἀλλ' ὁ Σαφᾶ-Γιρέις ἀνεβάλλετο αὐτήν. Οὐδὲν δὲ διέκοψε τὴν πρὸς τὸ Ἀστραχάνιον καὶ Μολδαβίαν φιλίαν ἡμῶν, καὶ ὁ βασιλόπαις τοῦ Ἀστραχανίου Αἰδιγιέος ἔλαβε τότε ὑπηρεσίαν παρ' ἡμῖν. Ἰωάννης δ' ὁ Πέτρου, Ὁσπόδαρος

<sup>Ἐπιδομή τῶν
ἐκ Τσουρικῆς καὶ
Νογαΐων.</sup>

<sup>Σχέσεις πρὸς τὸ
Ἀστραχάνιον καὶ
Μολδαβίαν.</sup>

τῆς Μολδαβίας καὶ ἔγγονος τοῦ Στεφάνου, ἔγραφε πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, ὅτι ὁ Σολιμάν, καί περ ἀποδιώξας αὐτὸν, ἐκάμφθη καὶ ἀποκατέστησεν εἴτα εἰς Μολδαβίαν, ἀλλ' ἀπῆτει ἐκτὸς τοῦ ἐνιαυσίου φόρου περὶ τοὺς 300,000 χρυσοῦς, καὶ ὅτι ἦν παντάπασιν ἀδύνατος αὐτῷ ἢ εἰσπραξίς τούτων ἐκ χώρας ἐκπορθηθείσης· διὸ ἰκέτευε τὸν Ἰωάννην ἵνα παρέξῃ αὐτῷ ποσότητά τινα χρηματικὴν· ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Μεταβολὴ ἐν τῇ
κυβερνήσει.

Ἄλλ' αἱ ἐν τῇ αὐτῇ ταραχαὶ καὶ ραδιουργίαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸ συμβούλιον μᾶλλον ἢ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ πράγματα. Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Σουίσκης ἐπὶ μικρὸν διέμεινεν ἐν τῇ ἀρχῇ· διότι, ὡς φαίνεται, ἔνεκεν ἀρρώστιας ἀπεχώρησε τῆς αὐτῆς, ἐπέζησε δὲ δύο ἢ τρία ἔτη μακρὰν τῶν πραγμάτων, ἐγχειρίσας τὴν κυβέρνησιν τούτων τοῖς τρισὶ Σουίσκη, συγγενέσιν αὐτοῦ, ἦτοι τοῖς πρίγκιψιν Ἰωάννη καὶ Ἀνδρέα τοῖς Μιχαήλ, καὶ Θεοδώρῳ τῷ Ἰωαννοῦ Σκοπίν, οἵτινες οὔτε μεγαλοψυχίαν, οὔτε ὑψηλοφροσύνην εἶχον, ἤθελον δὲ μόνον ἄρχειν, ἀμεριμνοῦντες περὶ τῆς ἀγάπης τῶν πολιτῶν καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ νέου μονάρχου. Πᾶσα δ' ἡ ἐπιτηδειότης τῆς τριανδρίας ταύτης συνίστατο εἰς τὸ ἀποκρούειν οἰανδήποτε ἀντιλογίαν ἐν τῷ συμβουλίῳ καὶ ἐπιτρέπειν τὴν εἰς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα προσέλευσιν μόνον τῶν δουλικῶς ζηλωτῶν αὐτοῖς, ἀποτρέπουσα πάντας, ὅσοι διὰ τὸ θράσος καὶ τὴν ἀγχίνοιαν εἰς τὰς γενναίας βουλὰς ἦσαν ἐπικίνδυνοι αὐτοῖς. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης, προϊούσης τῆς ἡλικίας καὶ συνετὸς γινόμενος, ἠθάνετο ἤδη τοῦ βάρους τῆς παρανόμου κηδεμονίας καὶ ἐμίσει τοὺς Σουίσκη, καὶ πρὸ πάντων τὸν αὐθάδη καὶ θηριώδη Ἀνδρέαν, καὶ ἐκλίενεν ὑπὲρ τῶν φανερῶν, ἢ κεκρυμμένων ἐχθρῶν αὐτῶν, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Θεόδωρος Συμεῶνος Βοροντσόβ, εἷστῶν τοῦ

συμβουλίου. Διό οί ὀλιγάρχει ἐπειράθησαν ἵνα εὐσχη- 1543.
 μόνως μεταστήσωσιν αὐτὸν, ἀλλ' ἀπέτυχον· διό ἠῤῥξανε
 τὸ μῖσος αὐτῶν, ὥστε τὸ τελευταῖον κατέφυγον εἰς τὴν
 βίαν, ἰδόντες αὐξάνουσαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τοῦ
 Ἰωάννου· ἐν τῇ αὐτῇ δ' αὐτῇ, ἐν πλήρει συμβουλίῳ, ἐνώ- ^{Βιαιοπραγίαι}
 πιον τοῦ τε Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ τοῦ Μητροπολίτου ^{τοῦ Σουίσκη.}
 οἱ Σουίσκη μετὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς Κουθένσκη,
 Παλέτσκη, Σκουρλιάτεβ, Πρόνσκη καὶ Ἀλεξίῳ Βασμά-
 νοβ, μετὰ θορυβώδη συζήτησιν περὶ τῶν ὑποτιθεμένων
 ἀμαρτημάτων τοῦ ἀγαπητοῦ τούτου τοῦ Ἰωάννου, ἠγέρ-
 θησαν ὡς μανιώδεις, ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς ἕτερον δω-
 μάτιον καὶ ἐβασάνισαν, διενουῶντο δὲ καὶ ἀποκτεῖναι.
 Τότε ὁ ἔκπληκτος νέος κυριάρχης ἰκέτευσε τὸν
 Μητροπολίτην, ἵνα σώσῃ τὸν ἀτυχῆ τούτον. Ὁ οὖν
 Μητροπολίτης καὶ οἱ εὐπατρίδαι Μορόζοβ, ὠμίλη-
 σαν αὐτοῖς ἐν ὀνόματι τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, οἱ δὲ
 Σουίσκη, χαριζόμενοι δῆθεν τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι, ὑπέ-
 σχοντο μὴ φονεῦσθαι αὐτὸν· ἀλλ' ἐξηκολούθησαν ἐμμα-
 νῶς πλήττοντες αὐτὸν καὶ ἀπαγαγόντες εἰς τὴν πλα-
 τεῖαν καθεῖρξαν. Ὁ Ἰωάννης παρεκάλεσε τὸ δεύτερον
 αὐτοῦς διὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν εὐπαιτριδῶν, ὅπως
 ἀποστείλωσι τὸν Βοροντσόβ εἰς τὸν ἐν Κολόμνα στρα-
 τὸν, εἰ μὴ ἐπέτρεπον αὐτῷ τὴν ἐν Μόσχᾳ διαμονὴν καὶ
 τὴν εἰς τὴν αὐτὴν προσέλευσιν· ἀλλ' οἱ Σουίσκη ἀπέβα-
 λον τὴν πρότασιν ταύτην, ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν ἐπεκύ-
 ρωσεν ἐξ ἀνάγκης τὸ κατ' αὐτοῦ κατάκριμα· ὅθεν οὗτος
 ἀπεστάλη σὺν τῷ υἱῷ εἰς Κοστρομᾶν. Ὁ χρονογράφος,
 παριστῶν τὴν τότε θρασύτητα τῶν μεγιστάνων, ἀνα-
 φέρει, ὅτι ὁ εὐπατρίδης Γολοβὶν, εἷς αὐτῶν, ἀμφισβητῶν
 πρὸς τὸν Μητροπολίτην, κατεπάτησε τὸν μανδύαν καὶ
 διέσχισεν αὐτὸν πρὸς περιφρόνησιν.

1813.

Παραμέλησις
τῆς ἀνατροφῆς
τοῦ Ἰωάννου.

Αἱ ἐπίμεμπτοι αὐται βιαιοπραγαίαι ἀγροίκου δεσπο-
τείας καὶ αἱ ἀκόλαστοι ἐπιθυμίαι τῶν κυβερνώντων ἐπέ-
σπευδον μετοβολὴν, ποθητὴν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἐχ-
θροῖς τῶν Σουίσκη. Ὁ Ἰωάννης συνεπλήρωσεν ἤδη
τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας· ἀλλ' ὀξύς ὢν,
ἀγχίνους καὶ ἔχων ἔξοχον καὶ ἰσχυρὰν θέλησιν, κατεῖ-
χεν ἂν πάσας τὰς ἀρετὰς τῶν μεγάλων μοναρχῶν,
εἰ ἢ ἀνατροφή ἐξεπαίδευεν, ἢ ἐτελειοποίηε τὰ φυσικὰ
αὐτοῦ δῶρα· ἀλλὰ στερηθεὶς προῶριος τῶν γεννητόριων
καὶ ἐγκαταλειφθεὶς τῇ ἐπιμελείᾳ βιαιῶν ἀρχόντων,
τετυφλωμένων ὑπ' ἄφρονος φιλαρχίας, ὑπῆρξεν ἐπὶ τοῦ
θρόνου ὁ δυστυχέστατος τῶν ὀρφανῶν τῆς Ῥωσσίας· διότι
οὐ μόνον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ἑκατομμυρίοις παρεσκέυασαν δυ-
στιχήματα διὰ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ, εὐχερῶς ἀνα-
πτυσσομένων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρίστη φύσει, ὅταν ὁ κα-
ταστέλλων τὰ πάθη νοῦς μένη ἀχειραγώγητος ἐν τῇ
νεαρᾷ ψυχῇ, καὶ ὅταν ὁ σοφὸς παιδαγωγὸς οὐδόλως
διερμηνεύῃ πρὸς ταύτην τὰ παραγέλματα τῆς ἠθικῆς.
Μόνος ὁ Ἰωάννης Βέλσκη ἐδύνατο εἶναι παιδαγωγὸς
ἅμα τε καὶ πηράδειγμα ἀρετῆς πρὸς τὸ ὀρφανὸν παι-
δίον· ἀλλ' οἱ Σουίτκη, στεροῦντες τὸν μονάρχην καὶ
τῇ μοναρχίᾳ ἀξιολόγου μεγιστᾶνος, ἐθήρευσαν τὴν
φιλίαν τοῦ νέου μονάρχου διὰ τῆς ἐκπληρώσεως πασῶν
τῶν παιδαριωδῶν ἐπιθυμιῶν. Διὸ διηνεκῶς ἔτερπον
καὶ ἐψυχαγῶγουν αὐτὸν διὰ θορυβωδῶν παιδιῶν ἐν
τοῖς ἀνακτόροις, ἢ ἐν τῷ πεδίῳ διὰ τῆς κυνηγεσίας, ὑπέ-
θαλπον αὐτῷ κλίσεις πρὸς φιληθονίαν, ἔτι δὲ πρὸς
τὴν ὠμότητα, μὴ προβλέποντες τὰ ἐνδεχόμενα παρα-
κολουθήματα· π. χ. ὁ νέος ἡγεμὼν, φιλόθηρος ὢν,
ἤδετο οὐ μόνον ἀποκτείνων τὰ ἄγρια, ἀλλὰ καὶ τὰ
συνανθρωπευόμενα ζῶα, κρημνίζων ταῦτα ἐξ ὑψηλοῦ

δώματος, οί δὲ εὐπατρίδαι ἔλεγον· « Τερπέσθω. » Περι-
 κυκλώσαντες τὸν Ἰωάννην διὰ νεανίσκων, ἐγέλων, ὅτε οὗ-
 τος ἠτάκτει μετ' αὐτῶν, ἢ περιέτρεχε τὰς ὁδοὺς, παραγκω-
 νίζων τὰς γυναῖκας καὶ γέροντας καὶ χαίρων ἐπὶ ταῖς
 κραυγαῖς αὐτῶν. Τότε οἱ ἄφρονες κόλακες ἐπήνουν τὸ
 θάρρος αὐτοῦ, τὴν ἀφοβίαν καὶ ἐπιδεξιότητα, οὐδόλως
 διανοούμενοι ἵνα διερμηνεύωσιν αὐτῷ τὰ ἱερὰ καθήκοντα
 τοῦ βασιλέως· διότι ὠλιγώρουν καὶ τῶν ἰδίων· ἀντὶ
 δὲ τοῦ ἐκπαιδεῦσαι, ἔχαιρον διατηροῦντες αὐτὸν ἐν
 ἀμαθείᾳ, συναδούσῃ μᾶλλον πρὸς τοὺς φιλοδόξους αὐ-
 τῶν σκοποὺς, ἐσκλήρυναν δὲ καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, περι-
 φρονοῦντες τῶν ὑπὲρ τοῦ Τελεπνέβ, Βέλσκη καὶ Βορον-
 τσόβ δακρύων. Ἐλπίζον δὲ, ὅτι ἐξαλείψουσι τὴν μνήμην
 τῆς θρασύτητος αὐτῶν, θεραπεύοντες τὰς ἐπιβλαβεῖς
 ἐπιθυμίας αὐτοῦ καὶ πεποιθότες εἰς τὸ ἄστατον νέου, ὃν
 ἀκαταπαύστως διεσχέδαζον. Ἀλλὰ τὸ ἀνόητον τοῦτο σύ-
 στημα ἔπεσεν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν αἰτίων· διότι οἱ μὲν
 Σουίτκη ἤθελον ἵνα ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἐνθυμῆται τὰς κο-
 λακείας αὐτῶν, ἐπιλανθάνηται δὲ τῶν δυσαρεστήσεων,
 ἀλλ' αὐτὸς ἐνεθυμείτο ταύτας μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκείνας·
 διότι κατενόει ἤδη, ὅτι ἡ ἐξουσία ἀνῆκεν ἑαυτῷ. Ἐν τούτοις
 ὅσον ὁ Μέγας Ἡγεμῶν προέβαινε τῇ ἡλικίᾳ, τόσον αἱ
 ῥαδιουργίαι ἐν τῇ αὐλῇ ἤϋξανον, ὡς καὶ οἱ τῶν ἀρχόντων
 εὐπατριδῶν ἐχθροὶ, ὧν ἰσχυρότεροι ἦσαν ὁ Ἰούριος καὶ
 Μιχαήλ Γλίνσκη, θεῖοι τοῦ Ἰωάννου, καὶ ὧν ὁ μὲν ἦν
 μέλος τοῦ συμβουλίου, ὁ δὲ σταυλάρχης, μνησίκακοι,
 φθονεροὶ καὶ φιλοδόξοι μεγιστᾶνες, οἵτινες, καίτοι ἀγρυ-
 πνούντων τῶν Σουίτκη, ἐνέπνευσαν τῷ τρισκαιδεκαετῆ ^{Συνωμοσία κατὰ τῶν πρώτων ἀρχόντων.}
 Ἰωάννη, ὑβρισθέντι διὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Βοροντσόβ,
 ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς, ὅπως ἀναγορευθῆ τῶνόντι μονάρχης
 καὶ ἀνατρέψῃ τοὺς ἄρπαγας τῆς ἐξουσίας, καταπιέζον.

τας τὸν λαόν, ὑποτάσσοντας τοὺς εὐπατρίδας τῆ τυραννία αὐτῶν, ὑβρίζοντας τέλος αὐτὸν τὸν μονάρχην, καὶ ἀπειλοῦντας θάνατον πᾶσι τοῖς ἀγαπωμένοις ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἀνάγκη ἦν μόνον ἔν' ἀναλάβῃ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ κελεύσῃ τὰ θέοντα, πᾶσα δὲ ἡ Ρωσσία ἀνέμενε τὸν λόγον αὐτοῦ. Ἴσως καὶ ὁ συνετὸς Μητροπολίτης, δυσφορῶν ἐπὶ ταῖς βιαιοπραγίαις τῶν Σουίσκη, ἀπεσπίασθη αὐτῶν, συνεβούλευσε δὲ τὰ αὐτὰ τῷ Ἰωάννῃ. Καὶ τὴν βουλὴν ταύτην ἀπέκρυψαν, ἡ δὲ αὐλὴ ἐφαίνετο ἡσυχος ἐντελῶς. Τὸ δὲ φθινόπωρον ἀπελθὼν ὁ Ἡγεμὼν, ὡς συνήθως, εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Σεργίου χάριν προσκυνήσεως, ἀνεχώρησεν εἶτα εἰς Βόλοκον-Λάμσκον μετὰ τῶν πρώτων ἀρχόντων ἐπὶ θήραν. Πανηγυρίσας δ' ἐν Μόσχᾳ εὐθύμως τὰς ἐορτὰς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, μετεκαλέσατο αἰφνιδίως τοὺς εὐπατρίδας, ὅτε τὸ πρῶτον ἐφάνη προστακτικὸς καὶ φοβερός, καὶ ἐκοίνωσεν αὐτοῖς εὐσταθῶς, ὅτι κατεσχράσθησαν τῆ νεότητι αὐτοῦ, ἐνεργοῦντες παρὰ τοὺς νόμους, καὶ ὅτι αὐτογνωμόνως ἀποκτείνουσιν ἀνθρώπους καὶ διαρπάζουσι τὴν γῶραν· ὅθεν πολλοὶ αὐτῶν ἄξιοι τιμωρίας εἰσὶν, ἀλλ' ἤρκειτο μόνον τῷ θανάτῳ τοῦ πρίγκιπος Ἀνδρέου Σουίσκη, πρώτου συμβούλου τῆς τυραννικῆς ταύτης ὀλιγαρχίας, μᾶλλον δὲ αὐτῶν αἰτίου. Πάραυτα οὖν συλληφθεὶς παρεδόθη εἰς θῦμα τοῖς κυναγωγοῖς· οὗτοι δὲ ἐν μέσῃ ὁδῷ κατεσπάραξαν καὶ ἀπέκτειναν τὸν ἐπιφανέστατον τοῦτον μεγιστᾶνα. Οἱ Σουίσκη καὶ οἱ φίλοι αὐτῶν ἐτήρησαν ἄκραν σιγὴν, ἀλλ' ὁ λαὸς ἀπέδειξεν εὐχαρίστησιν. Παραχρῆμα ἐδημοσίευσαν τὰ κακουργήματα τοῦ τιμωρηθέντος. Ἀναφέρεται δὲ, ὅτι, κινούμενος ὑπ' ἀπλήστου πλεονεξίας, ἀφείλετο τὰς γαίας τῶν εὐγενῶν ἐπὶ προφάσει ἀγορᾶς, κατεπίεξε τοὺς χωρικοὺς, καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ ὑπηρέται αὐτοῦ ἤρχον καὶ ἐτυράν-

1544.

Τῆ 29 Δεκεμβρίου.
 Σεργίου.

Ἡτῶσις τῶν
 Σουίσκη.

νουν ἐν Ῥωσσίᾳ, μήτε τοὺς νόμους, μήτε τοὺς δικαστὰς φοβούμενοι. Ἄλλ' ἢ βάρβαρος αὕτη τιμωρία, καὶ εἰ ἦν ἀξία, συνῆδε πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν ἀληθοῦς κυβερνήσεως καὶ μονάρχου; Ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ δυστύχημα τῶν Σουίσκη οὐδόλως ἐσωφρόνισε τοὺς διαδόχους αὐτῶν, καὶ ὅτι οὐχὶ ὁ νόμος καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ σύστημα ἐθριάμβευσε κατ' ἄλλου, βιαιοπραγία δὲ διεδέχθη τὴν βιαιοπραγίαν· ἐπειδὴ, μὴπω δυναμένου κυβερνῆσαι τοῦ Ἰωάννου, οἱ πρίγκιπες Γλίνσκη καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἤρχον ἐν ὀνόματι αὐτοῦ.

1844.

Χρονογράφοι δὲ τινες ἀναφέρουσιν, ὅτι « Ἐκτοτε οἱ εὐπατρίδαι ἐφοβοῦντο τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα. »

Ἴσχυς τοῦ Γλίνσκη.

Αἱ δυσμένειαι καὶ ὠμότητες τῆς νέας κυβερνήσεως κατεπτώησαν τῶντι πάντας. Καὶ ὁ μὲν Θεόδωρος Σουίσκη-Σκοπὶν, ὁ πρίγκιψ Ἰούριος Τέμκιν, ὁ εὐπατρίδης Γολοβὶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει ἐξωρίσθησαν εἰς τὰς ἐσχατιωτίδας πόλεις, ὁ δὲ ἐπιφανὴς Ἰωάννης Κουβένσκη ἐξάδελφος τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἐστερήθη τῆς ἐλευθερίας, ὡς πιστὸς φίλος τῶν Σουίσκη, καίπερ διαπρέπων ἐπὶ προτερήμασι καὶ πραότητι, καὶ ἀπεστάλη εἰς Περεάσλαβον σὺν τῇ γυναικί, ἔνθα κατεκλείσθη ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ, ὅπου ὁ ἀτυχὴς Ἀνδρέας ὁ ἐξ Οὐγλίτσου ἐστὲναξε σὺν τοῖς υἱοῖς. Ὁ Ἀθανάσιος Βουτερλὶν, κατηγορηθεὶς ἐπὶ ὑβριστικοῖς λόγοις, ὑπέστη βάρβαρον τιμωρίαν, ἀποκοπέσης τῆς γλώσσης πρὸ τῆς φυλακῆς ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ λαοῦ. Μετὰ πέντε δὲ μῆνας ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ Κουβένσκη, ὁ Μέγας Ἡγεμὼν δυσηρεστήθη πάλιν κατ' αὐτοῦ, ὡς καὶ κατὰ τῶν πριγκίπων Πέτρου Σουίσκη, Γορβάτη, Δημητρίου Παλέτσκη καὶ αὐτοῦ τοῦ φιλτάτου αὐτῷ Βοροντσόβ, οἵτινες τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Μητροπολίτου ἔλαβον μὲν συγχώρησιν, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὀλιγοχρόνιος. Διεθρυλλήθη τότε, ὅτι ὁ Χάνης τῆς Κρι-

1844—1846.

Ἵμότης τῆς κυβερνήσεως.

μχίας παρεσκευάζετο εἰς ἐκστρατείαν ἐπὶ τὰ ὄρια ἡμῶν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἴμιν ἐξεπόρθησεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως πρό τινων μηνῶν τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ὀδοέβου καὶ Βελέβου, ἔνθα, ἐρίζοντες περὶ τῶν πρεσβείων οἱ ἡμέτεροι στρατηγοί, οὐδαμῶς ἐκινουῦντο πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ.

Μόλις ἔφηβος ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν μεγάλου τινὸς σώματος· ἀπελθὼν δὲ διὰ τῶν ποταμῶν εἰς Οὐγρέτσκον, προσηυχῆθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, καὶ εἶτα ἠνώθη μετὰ τοῦ ἐν Κολόμνα στρατοῦ, ἔνθα διέμεινε περὶ τοὺς τρεῖς μῆνας. Ἀλλὰ, μὴ φανέντος τοῦ ἐχθροῦ, τὸ Μοσχιακὸν στρατόπεδον, μεταβληθὲν εἰς αὐλήν, ἐγένετο τοῖς σπουδάρχαις θέατρον ῥαδιουργιῶν· ἐξελθὼν δέ ποτε, ὡς συνήθως, ὁ Μέγας Ἡγεμῶν ἐπὶ θήραν, ἐκρατήθη ὑπὸ πεντηκοντάδος ἐνόπλων Νοβογοροδίω, ὅπως ἀναφέρωσι πρὸς αὐτὸν αἰτιάσεις τινάς. Ἀλλ' ἀποποιηθέντος τοῦ Ἰωάννου ἀκοῦσαι αὐτῶν καὶ κελεύσαντος τοὺς εὐγενεῖς διασκορπίσαι διὰ τῆς βίας, οἱ Νοβογοροῶδιοι ἀντέστησαν· παραχρῆμα δὲ συνέστη μάχη, καθ' ἣν δέκα ἄνδρες ἐκατέρωθεν ἔπεσον. Ἐπανελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ Μέγας Ἡγεμῶν, παρήγγειλε τῷ ἰδίῳ γραμματεῖ Βασιλείῳ Ζαχάροβ, ὅπως μάθῃ τὸν ὑποκινήσαντα τοὺς Νοβογοροδίους εἰς τὴν θρασείαν ταύτην στάσιν. Ὁ δὲ, ἴσως συμφώνως τοῖς Γλίνσκη, ἀνήνεγκε πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅτι οἱ εὐπατρίδαι Ἰωάννης Κουβένσκης καὶ Θεόδωρος καὶ Βασίλειος Βοροντσόβ, ἦσαν οἱ ὑποκινήσαντες τὴν συνωμοσίαν. Καὶ τοῦτο ἤρκει· ἄνευ δὲ περαιτέρω ἐρεύνης ὁ Ἰωάννης κατέγνω τὴν ἀποκοπὴν τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, ἀποφαινόμενος, ὅτι καὶ διὰ τὰς ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν εὐπατριδῶν παρανομίας ἦσαν ἄξιοι τῆς τιμωρίας ταύτης·

Ἀποδεικνύοντες τὴν ἀθωότητα αὐτῶν οἱ χρονογράφοι, προστιθέασιν, ὅτι τὸ μόνον ἀμάρτημα τοῦ Θεοδώρου Βοροντσόβ ἦν, ὅτι ἐπεδίωκεν ἀποκλειστικὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν εὐπατριδῶν καὶ ἠγανάκτει, ὅτε ὁ Ἡγεμῶν, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, ἀπένεμε χάριτας. Συνεργήσας δὲ μεγάλως εἰς τὴν πτώσιν τῶν Σούισκη καὶ ἐχθρὸς γενόμενος τοῦ Κουβένσκη, ὁ δυστυχῆς οὗτος φίλος τοῦ Ἰωάννου Βοροντσόβ ἔθηκε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακός! . . . Οὕτως οἱ νέοι μεγιστᾶνες, σύμβουλοι, ἢ ὁδηγοὶ τοῦ Ἰωάννου συνείθισαν αὐτὸν πρὸς τὴν ἐπιπολαιότητα ἐν ταῖς ὑποθέσεσι τῆς δικαιοσύνης, πρὸς τὴν ὠμότητα καὶ τυραννίαν, ὡς μὴ προβλέποντες, ὡς οἱ Σούισκη, ὅτι παρεσκεύαζον τὴν ἰδίαν ἀπώλειαν· διότι καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι, οὐ μόνον ἀπέτρεπον τὸν μονάρχην, ἀλλὰ καὶ ὠθουν αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς διαφθορᾶς, μὴ φροντίζοντες ἵνα καταστήσωσιν ἀγαθοεργὸν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνον ἵνα στηρίζωσιν αὐτὴν ἐν ταῖς ἰδίαις χερσίν.

Ἐν ταῖς πρὸς τὰς ξένας δυνάμεις πολιτικαῖς σχέσεσιν ἐνηργουῦμεν ἐπιτυχῶς καὶ ἐντίμως. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας μετεβίβασε τὴν κυριαρχικὴν ἐξουσίαν τῷ υἱῷ Σιγισμούνδῳ-Αὐγούστῳ· οὗτος δ' ἀνήγγειλε τοῦτο πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα, βεβαιῶν τὴν εἰς τὴν εἰρήνην ἀγάπην καὶ τὴν στερεὰν βουλήν, ὅπως ἐκπληροῖ ἀκριβῶς τὴν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην. Ἄλλ' αἱ ἀπά-
Ἡ Ομόνοια πρὸς τὴν Λιθουανίαν.
Ἡ Πόλεμος πρὸς τὴν Καζάνην.
 ται τοῦ βασιλέως καὶ τῶν μεγιστάνων τῆς Καζάνης ἐξήντησαν τὴν ὑπομονὴν τοῦ Ἰωάννου, καὶ δὴ δύο στρατοὶ, ὁ μὲν ἐκ Μόσχας, ὁ δὲ ἐκ Βιάτκας ἐφάνησαν αὐθημερόν καὶ αὐθωρεὶ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως ταύτης· ἀποτεφρώσαντες δὲ πάντα τὰ περὶχωρα καὶ τὰ βασιλικά οἰκονομικὰ, ἀπέκτειναν πολλοὺς παρὰ

τὴν Καζάνην καὶ παρὰ τὸν Σβιάγαν, καὶ αἰχμαλωτίσαντες πολλοὺς ἐπιφανεῖς ἀνδρας, ἐπανῆλθον ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀποτυχίας. Πεποιθῶς δ' ὁ Χάνης, ὅτι ἡ αἰφνιδία αὕτη ἐπιδρομὴ ἐγένετο τῇ προτροπῇ τῶν ἰδίων αὐλικῶν, ἐτιμώρησεν αὐτούς· καὶ τινες μὲν τῶν μεγιστάνων ἀπέκτεινε, πολλοὺς δὲ ἄλλους ἐξετόπισε· διὸ κατέστη μισητὸς τοῖς Καζανίταις, οἵτινες ἰκέτευσαν τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα ἵνα πέμψῃ αὐτοῖς στρατὸν, προστιθέντες, ὅτι παραδώσουσιν αὐτῷ τὸν Σαφᾶ-Γιρέιν μετὰ τριάκοντα μεγιστάνων τῆς Ταυρικῆς. Ὑποσχόμενος δ' αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης στρατὸν, ἀπήτει προηγουμένως τὴν πτῶσιν τοῦ Σαφᾶ-Γιρέϊ καὶ τὴν κάθειρξιν αὐτοῦ. Μετὰ τινὰ δὲ στάσιν, ἐκραγεῖσαν τῶν ἐν Καζάνῃ, ὁ μὲν Σαφᾶ-Γιρέϊς ἔφυγε, πολλοὶ δὲ τῶν μεγιστάνων τῆς Ταυρικῆς κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὅθεν τὸ συμβούλιον, οἱ οὐλάνοι καὶ οἱ μεγιστᾶνες, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς Καζάνης, ὁμόσαντες ὄρκον πίστεως πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἐδέχθησαν ἐκ νέου τὸν Σίγ-Ἀλέϊν, ἀναβιβάσθέντα πάλιν ἐπιστήμως εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τῶν πριγκίπων Δημητρίου Βέλσκη καὶ Παλέτσκη· καὶ τοὶ δὲ ἡγαλλιάσαντο καὶ ἐπανηγύρισαν, ἀπεδείχθησαν ὁμῶς προδόται πάλιν, ὡς προβλέποντες τὴν προσεχῆ καὶ ἀναπρόφευκτον κατάλυσιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Οἱ μεγιστᾶνες τῆς Καζάνης, ταρασσόμενοι ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ σκοτιζόμενοι τὸν νοῦν, ἠγνόουν τίνος ἐπιθυμήσαι· διότι ἐδέχθησαν τὸν βασιλέα οὐχὶ ὅπως ὑποταχθῶσιν, ἀλλὰ κυβερνῶσιν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ ἐκράτουν ὡς αἰχμάλωτον, μὴ ἐπιτρέποντες αὐτῷ ἐξέρχεσθαι τῆς πόλεως, ἢ παρίστασθαι τῷ λαῷ· ἠνώχουντο ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐθορύβουν τοὺς ὅπλους, ἔπινον ἐκ τῶν χρυσῶν κυλίκων τοῦ βασιλέως, ἃς εἶτα ὠκειοποιούντο· τοὺς πιστοὺς τοῦ Σίγ-

Ἄλνι ὑπηρέτας ἐφυλάκισαν, τινὰς δὲ καὶ ἀπέκτειναν, ἀ- 1546.
 παιτοῦντες παρὰ τοῦ ἡγεμόνος ἵνα ἐπαινῆ τὸν ζῆλον ^{Φυγὴ τοῦ Σιγ}
 αὐτῶν ἐν ταῖς πρὸς τὸν Ῥῶσσον μονάρχην ἐπιστολαῖς. ^{Ἄλνι βασιλέως}
 Ὁ Σιγ-Ἄλνις, προβλέπων, κατὰ τὸν χρονογράφον, τὸ ^{τῆς Καζάνης.}
 πεπρωμένον αὐτῷ, συνήνεσεν ἄρξαι τῆς Καζάνης ὑπεί-
 κων μόνον τῷ Μεγάλῳ Ἡγεμόνι. Ἐπὶ μῆνα ὀλό-
 κληρον ὑπέμεινεν ἐν ἡσυχίᾳ, ἐμπιστευόμενος ἐπιφα-
 νεστάτῳ τινὶ μεγιστάνι, Τσοῦρα καλουμένῳ, φίλῳ τῆς
 Ῥωσσίας. Μάτην δ' ἐσπούδασεν ὁ ἀγαθὸς οὗτος ἀνὴρ,
 ὅπως σωφρονίσῃ τοὺς δυνάστας τούτους τῆς Καζάνης·
 μάτην παρέστησεν αὐτοῖς τὰ ἐνδεχόμενα ἐκ τῆς ἀφρο-
 νος διαγωγῆς αὐτῶν ὀλέθρια ἐπακολουθήματα· διότι
 παροργίσαντες τὸν Σιγ-Ἄλνιν καὶ φοβούμενοι τὴν ἐκδί-
 κησιν τοῦ Ἰωάννου, ἀνεκάλεσαν τὸν Σαφᾶ-Γιρέιν, ὅστις
 μετὰ πλήθους Νογαίων προέβη ἤδη μέχρι τοῦ Κάμα.
 Ὁ Τσοῦρας ἀνήγγειλε τὴν συνωμοσίαν ταύτην τῷ
 Σιγ-Ἄλνι καὶ συνεβούλευσεν αὐτῷ φυγὴν· ἐφ' ᾧ καὶ
 παρεσκεύασε πλοιάρια. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὠφελούμενος
 ἐκ τῆς ταραχῆς ἐορτῆς τινος, καθ' ἣν κραιπαλοῦντες
 μέχρι νυκτὸς οἱ μεγιστᾶνες καὶ ὁ λαὸς, βαθέως
 δὲ καθεύδοντες οὐδόλως εἶδον ἀναχωροῦντα ἐκ τῶν
 ἀνακτόρων βασιλέα, ἦλθεν αἰσίως εἰς Ῥωσσίαν. Ἀνα-
 βάς τὸ τρίτον εἰς τὸν θρόνον ὁ Σαφᾶ-Γιρέις ἤρξατο τῆς
 νέας αὐτοῦ βασιλείας δι' ὠμοτήτων· διότι ἀπέκτεινε
 τὸν μεγιστᾶνα Τσοῦραν, ὡς καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐπι-
 φανεῖς ἀνδρας, ἐφρουρήθη ὑπὸ στρατῶν τῆς Ταυρικῆς
 καὶ Νογαίων καὶ μισῶν τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, διανοεῖτο
 μόνον ἵνα ἄρχῃ αὐτοῦ ἐν φόβῳ. Ἐβδομήκοντα καὶ ἕξ
 μεγιστᾶνες καὶ μοῦρξαι, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Τσοῦρα, οἱ πι-
 στοὶ τῷ Ἄλνι φίλοι καὶ οἱ ἀσπονδότατοι ἐχθροὶ τούτου,
 ἐξαπατηθέντες ὑπὸ τοῦ Σαφᾶ-Γιρέι, ἐζήτησαν ἄσυλον ἐν

1543.

Μόσχα. Οἱ πρεσβευταὶ τῶν ὀρειτῶν Τσερεμίσων, ἐλθόντες κατόπιν αὐτῶν, διεβεβαίωσαν, ὅτι ὁ λαὸς ἦν ἔτοιμος ἐνωθῆναι μετὰ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἅμα εἰσβαλόντος εἰς τὰ ὄρια τῆς Καζάνης. Ἀλλὰ, χειμῶνος ὄντος τότε, ἀνεβάλλοντο ἐξ ἀνάγκης τὴν πλήρη ἐκδίκησιν εἰς τὸ θέρος· ὁ δὲ Ἰωάννης, ὅπως βεβαιωθῆ περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν ἀγρίων Τσερεμίσων, ἀπέστειλε στρατὸν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σβιάγα· τούτου δ' ἄρχων ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Γορβάτης, ἐπολέμει μόνον πρὸς τὰς χειμερινὰς δυσχερείας, οὐδεμίαν ἄλλως τε ἀντίστασιν ὑποστάς· καὶ ἐπειδὴ παρηγγέλθη ἵνα μὴ πολιορκήσῃ τὴν Καζάνην, ἐλαφυραγώγησε μόνον τὴν χώραν· παρεπέμφθη δὲ εἰς Μόσχαν ὑπὸ ἑκατὸν μαχητῶν Τσερεμίσων, οἵτινες ἦσαν τοῖς Ῥώσσοις ὡς ἐνέχυρα τῆς πίστεως τοῦ λαοῦ τούτου.

Ἐκστρατεία
πρὸς τὰς ἐκβολὰς
τοῦ Σβιάγα.

Ἐξοικονομία τοῦ
Μεγάλου Ἡγεμόνου
καὶ δυσἀρεστέτησις
τοῦ ἔθνους.

Ἐν τούτοις ὁ Μέγας Ἡγεμὼν περιώδευε συχνὰ εἰς τὰς διαφόρους τῆς ἐπικρατείας ἐπαρχίας, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐξακούστων μοναστηρίων καὶ πρὸς θήραν ἐν τοῖς ἀγρίοις δάσεσιν, οὐχὶ δὲ χάριν κυβερνητικῶν παρατηρήσεων καὶ προστασίας τῶν καταπιεζομένων ὑπὸ τῶν ἀπλήστων διοικητῶν. Οὕτως ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰουρίου καὶ Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου, ἀπῆλθεν εἰς Βλαδίμιρον, Μοζάισκον, Βόλοκον, Ῥζέβον, Τβέρην, Νοβογόροδον καὶ Πσκόβον, ἔνθα περικυκλωθεὶς ὑπὸ πλήθους εὐπατριδῶν καὶ ἀξιωματικῶν, οὔτε τὴν θλίψιν τοῦ λαοῦ εἶδεν, οὔτε τῶν στεναγμῶν τῶν ἐνδεῶν ἤκουσεν ἐκ τοῦ θορύβου τῶν διασκεδάσεων· ἔτρεχεν ἐπὶ ὠκυπόδων ἵππων, καταλείπων δάκρυα καὶ αἰτιάσεις καὶ νέαν ἔνδειαν· διότι οἱ κάτοικοι οὐδόλως ὠφελούμενοι ἐκ τῶν ὀδοιποριῶν τούτων, ἔδαπάνων ἐξ ἐναντίας, ἐπειδὴ ἡ αὐτὴ ἀπῆται φιλοφρονήσεις καὶ

δῶρα. Ἐνὶ λόγῳ ἡ Ῥωσσία οὐκέτι εἶδε πατέρα μονάρχην ἐπὶ τοῦ θρόνου, παρεμυθεῖτο δ' αὐτὴν ἡ ἐλπίς, ὅτι ἡ ἐνηλικίότης καὶ ὠριμός νοῦς ἀποκολύψουσι τῷ Ἰωάννῃ τὴν Ἀγίαν Τέχνην τοῦ βασιλεύειν ἐπ' ἀγαθῶ τῶν ἀνθρώπων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Δ΄.

Στέφης τοῦ Ἰωάννου. — Γάμος τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος. — Ἐλαττώματα Ἰωάννου. — Κακὴ κυβέρνησις τῆς ἐπικρατείας. — Πυρκαϊὰ ἐν Μόσχῃ. — Στάσις. — Θαυμασίος μεταβολὴ τοῦ Ἰωάννου. — Σίλβεστρος καὶ Ἀδάσεβ. — Δημηγορίᾳ Ἰωάννου. — Ματαβολαὶ ἐν τε τῇ αὐλῇ καὶ τῇ κυβερνήσει. — Κώδηξ τῶν νόμων. — Διατάξεις περὶ τῶν τάξεων τῶν πολιτῶν. — Συνέλευσις τοῦ κλήρου καὶ τῶν μεγιστάνων. — Θεμελιώδεις νόμοι. — Ἐκλογή ἐνωμότων — Ἐκκλησιαστικὸς κανονισμὸς — Βουλὴ περὶ ἐκπαίδευσως τῆς Ῥωσσίας. — Στρατιωτικὰ κατορθώματα. — Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καζάνην. — Ἀνικωχὴ πρὸς τὴν Λιθουανίαν. — Ὑποθέσεις Ταυρικῆς. — Τελευτὴ τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης. — Νέα ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καζάνην. — Νέοι φρούριον. — Ἐπιδρομὴ Νογαίων — Θεμελιώδεις Σεισάσκης. — Ὑποταγὴ τῶν ὄρειτῶν τῆς Καζάνης. — Τρόμος Καζάν τῶν. — Εἰρήνη πρὸς αὐτούς. — Ἡ βασίλισσα Σουομβέκι. — Νέα βασιλεία τοῦ Σιγ-Ἀλιῦ. — Ἀπίστους τῶν αἰχμαλώτων — Ἀπιστία τῶν Καζανιτῶν καὶ ὠρότης τοῦ βασιλέως αὐτῶν. — Διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Ἀλιῦν. — Ὁ βασιλεὺς καταλείπει τὴν Καζάνην. — Τελευταία ἀπιστία Καζανιτῶν.

1546.

Στέφης τοῦ Ἰωάννου.

Ἐπτακαιδεκάτης γενόμενος ὁ Ἰωάννης, μετεκαλέσατο τὸν Μητροπολίτην καὶ συνδιελέχθη αὐτῷ ἐπὶ μακρὸν καὶ κατ' ἰδίαν. Ἐξελθὼν τῶν ἀνακτόρων ὁ Μητροπολίτης, ἐτέλεσε φαιδρῶς Δοξοδολίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως· εἶτα δὲ συγκαλέσας τοὺς εὐπατρίδας, μάλιστα δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ δυσμένειαν, ἀπῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ὁ λαὸς οὐδὲν ἐγίνωσκεν ἔτι ἄλλ' οἱ εὐπατρίδαι, ὡς καὶ ὁ Μητροπολίτης, ἐφαίνοντο χαίροντες· οἱ δὲ περίεργοι, τεκμαιρόμενοι τὴν αἰτίαν, ἀνυπομόνως ἀνέμενον τὴν ἀποκάλυψιν τῆς εὐδαίμονος ἀγγελίας.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας συνεκλήθη συνέλευσις ἐν τῇ αὐλῇ, ἐνθα ὁ Μητροπολίτης, οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ πρῶτοι ἄρχοντες περιεκύκλουν τὸν μονάρχην· οὗτος δὲ

μετὰ μικρὰν σιγὴν εἶπε τῷ Μητροπολίτῃ· « Ἀποβλέπων
 » εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων πολιούχων τῆς
 » Ῥωσσίας, ἔκρινα συνελθεῖν εἰς γάμον· σὺ δὲ, Πάτερ,
 » ἠυλόγησάς με εἰς τοῦτο. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διενοήθη
 » ἵνα ζητήσω μνηστὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἀλλ' ὠριμώτερον
 » βουλευσάμενος, ἀποβάλλω τὴν γνώμην ταύτην· διότι σε-
 » ρηθεὶς τῶν γονέων μου ἀφ' ἀπαλῆς ἡλικίας καὶ ἀνατρα-
 » φεὶς ὀρφανός, φοβοῦμαι μήπως τὰ ἥθη μου διαφέρουσι τῶν
 » τῆς μνηστῆς μου· τότε δὲ τοιοῦτος γάμος ἔσεται εὐδαί-
 » μων· Ἐπιθυμῶ οὖν εὐρεῖν νύμφην ἐν Ῥωσσίᾳ τῇ εὐδοκίᾳ
 » τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ εὐλογίᾳ σου. » Τότε ὁ Μητροπολίτης ἀ-
 » πεκρίνατο ἐν κατανώξει· « Ἡγεμῶν, αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐνέπνευ-
 » σέ σοι βουλήν λυσιτελεστάτην τῷ λαῷ σου· εὐλογῶ δ'
 » αὐτὴν ἐν ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς. » Οἱ εὐπατρίδαι
 ἐδάκρυον ἐκ χαρᾶς, κατὰ δὲ τὸν χρονογράφον, μετὰ νέου
 ἐνθουσιασμοῦ ἐδόξαζον τὴν σύνεσιν τοῦ μονάρχου,
 ὅτε ὁ Ἰωάννης ἀπεκάλυψεν αὐτοῖς ἄλλην βουλήν, ὅτι
 πρὸ τοῦ γάμου ἠθέληεν ἵνα πληρώσῃ τὴν ἀρχαίαν τελε-
 τὴν τῶν προγόνων αὐτοῦ, ὅπως στεφθῆ βασιλεὺς· διὸ
 ἐκέλευσε τὸν Μητροπολίτην καὶ τοὺς εὐπατρίδας, ὅπως
 παρασκευασθῶσιν εἰς τὴν μεγάλην ταύτην πανήγυριν,
 στηρίζουσαν διὰ θρησκευτικῆς τελετῆς τὸν ἱερόν σύν-
 δεσμον τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ.

Ἡ τελετὴ αὕτη οὐκ ἦν πρωτοφανὴς τῷ Μοσχιακῷ
 κράτει· διότι ἤδη Ἰωάννης ὁ Γ' ἔστεψε τὸν ἔγγονον.
 Ἄλλ' οἱ σύμβουλοι τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, κα-
 θιστῶντες βεβαίως σεμνοπρεπῆ τὴν τελετὴν ταύτην, ἣ
 ἴσως ἀποτρέποντες τὴν λυπηρὰν ἀνάμνησιν τῆς τύχης τοῦ
 ἀτυχοῦς Δημητρίου τοῦ Ἰωάννου, ἔλεγον μόνον περὶ
 τοῦ ἀρχαίου τούτου παραδείγματος Βλαδιμίρου τοῦ Μο-
 νομάχου, ὃν ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου ἔστεψεν ἐπιθείς

αὐτῷ τὸ διάδημα, τὴν χρυσοῦν ἄλυσιν καὶ τὸ ἐπώμιον τοῦ Κωνσταντίνου· ἔγραφον καὶ διηγοῦντο, ὅτι ἀποθνήσκων ὁ Μονομάχος ἐνεχείρισε τοὺς βασιλικοὺς τούτους κόσμους τῷ Γεωργίῳ, ἕκτῳ υἱῷ αὐτοῦ, συνιστῶν ἅμα διαφυλάξαι αὐτοὺς ἐπιμελῶς ὡς κόρη νύμφη, μεταδοῦναι δ' ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἄνευ χρήσεως, ἕως ὁ Θεὸς, οἰκτεῖρων τὴν ταλαίπωρον Ῥωσσίαν, ἀνεγείρη ἐν αὐτῇ ἀληθινὸν κυριάρχη, ἄξιον περιβληθῆναι τὰ παράσημα τῆς ἰσχύος. Ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ ΙΣΓ' αἰῶνος εἰσέδυσεν ἡ παράδοσις αὕτη, ὅτε ἡ Ῥωσσία εἶδεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀληθῆ μονάρχην, ἡ δὲ ἐκπνεύσασα ἐν δυστυχίαις Ἑλλάς ἐκληρονόμησεν ἡμῖν τὸ μεγαλεῖον τῶν ἰδίων αὐτοκρατόρων.

1547·

Τῇ 16 Ἰανουαρίου ὁ Ἰωάννης ἐξῆλθεν εἰς τὸ ἐστιατόριον, ἔνθα ἦσαν πάντες οἱ εὐπατρίδαι, τῶν στρατηγῶν καὶ πριγκίπων καὶ ἀξιωματικῶν λαμπροστολίστως ἱσταμένων ἐν τῷ προδόμῳ. Ὁ δὲ πνευματικὸς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, πρωτεύων ἱερεὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, λαβὼν παρὰ τοῦ Ἰωάννου τὸν Ἅγιον Σταυρὸν, κείμενον ἐπὶ χρυσοῦ δίσκου μετὰ τοῦ στέμματος καὶ τοῦ ἐπωμίου, μετεκόμισεν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, παραπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ σταυλάρχου Γλίνσκη, τῶν θησαυροφυλάκων καὶ γραμματέων. Ὀλίγω δ' ὕστερον ἀπῆλθε καὶ αὐτὸς ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, προηγούμενου τοῦ πνευματικοῦ μετὰ σταυροῦ καὶ ἀγιάζοντος τὸν λαὸν ἐκατέρωθεν. Τῷ Ἰωάννῃ εἶποντο ὁ ἀδελφὸς Ἰούριος, οἱ εὐπατρίδαι, οἱ πρίγκιπες καὶ τέλος ἡ αὐλὴ πᾶσα. Ὁ μονάρχης, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν, ἠσπάσατο τὰς Ἁγίας εἰκόνας, τῶν χορῶν ψαλλόντων πολυχρονισμοὺς, ὁ δὲ Μητροπολίτης ἠλόγησεν αὐτόν· εἶτα ἤρξατο ἡ Δοξολογία. Ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ ἐπὶ παραπήγματος δωδεκα-

βάθμου ὑπῆρχον δύο πολυτελεῖς ἔδραι, ἐφ' ὧν ἐκάθησαν ὁ μονάρχης καὶ ὁ Μητροπολίτης· πρὸ τοῦ παραπήγματος ὑπῆρχε πολυτελέστατον ἀναλόγιον, ἐφ' οὗ ἔκειντο οἱ βασιλικοὶ κόσμοι, οὓς οἱ Ἀρχιμανδρίται παρέδωκαν τῷ Μακαρίῳ. Οὗτος δε, ἐγερθεὶς τότε μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπιθεὶς αὐτῷ τὸν σταυρὸν, τὸ ἐπώμιον καὶ τὸ διάδημα, μεγαλοφώνως προσηύχετο, ὅπως ὁ Ὑψιστος περιφρουρήσῃ τὸν χριστιανικὸν τοῦτον Δαβὶδ διὰ δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀναδείξῃ ἐνάρετον βασιλέα, καὶ καταστήσῃ φοβερὸν μὲν τοῖς ἀπειθοῦσιν, εὐμενῆ δὲ τοῖς εὐπειθοῦσιν. Ἡ τελετὴ ἔληξεν ὡς ἤρξατο διὰ τῆς ἐκφωνήσεως νέων πολυχρονισμῶν ὑπὲρ τοῦ μονάρχου, ὅς λαβὼν τὰς εὐχὰς τοῦ κλήρου, τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν πολιτῶν, ἤκουσε τῆς λειτουργίας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα πατῶν ἐναλλάξ ἐπὶ σηρίχου καὶ δαμασκηνοῦ ὑφάσματος. Ὁ πρίγκιψ Ἰούριος ἔρριψεν ἐπ' αὐτοῦ πρὸ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κλίμακος χρυσᾶ νομίσματα, λαμβάνων αὐτὰ ἐξ ἀγγείου, ὅπερ ἔφερον ὀπισθεν αὐτοῦ ὁ Μιχαὴλ Γλίνσκης. Ἀμα δὲ καταλιπόντος τὸν ναὸν τοῦ μονάρχου, ὁ τέως ἀκίνητος καὶ σιωπηλὸς λαὸς ὤρμησε θορυβωδῶς, ὅπως συντρίψῃ τὴν βασιλικὴν ἔδραν καὶ λάβῃ πᾶς ὁ ἐπιθυμῶν τεμάχιόν τι τοῦ περικαλύπτοντος αὐτὴν ὑφάσματος εἰς μνήμην τῆς μεγάλης ταύτης ἡμέρας.

Ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη στέψις ἦν ἡ αὐτὴ τῆ τοῦ Δημητρίου, διαφέρουσα ἐν ταῖς λέξεσι τῶν εὐχῶν, καὶ ὅτι ἐν ἐκείνῃ Ἰωάννης ὁ Γ', οὐχὶ δ' ὁ Μητροπολίτης, ἔστεψε τὸν νέον μονάρχην. Οἱ σύγχρονοι τῶν χρονογράφων οὔτε τὸ σ κ ἧ π τ ρ ο ν, οὔτε τὴν χ ρ ί σ ι ν, οὔτε τὴν Ἀ γ ί α ν Μ ε τ ἄ λ η ψ ι ν ἀναφέρουσιν, οὐδὲ ὅτι ὁ Μακάριος ὠμίλησε λόγον· διότι ὁ ἐμβριθέστατος καὶ

ρητορικώτατος οὐκ ἐδύνατο εἶναι τοσοῦτον ἐνεργητικὸς καὶ δυνατὸς, ὅσον ἡ εἰλικρινὴς καὶ καταναυκτικὴ φωνὴ πρὸς τὸν Παντοδύναμον, χορηγοῦντα τοῖς μὲν λαοῖς τοὺς δυνάστας, τοῖς δὲ δυνάσταις τὴν ἀρετήν.

Ἐκτοτε οἱ μονάρχαι τῆς Ῥωσσίας ἐκλήθησαν Ἰσάροιοι οὐ μόνον ἐν ταῖς πρὸς τὰς ξένας δυνάμεις σχέσεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐσωτερικαῖς ὑποθέσεσι καὶ ἐν πάσαις ταῖς δημοσίαις πράξεσι, διατηροῦντες οὐχ ἦττον τὸ ὄνομα τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων, καθιερωθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας χρήσεως. Οἱ λόγιοι τῆς Μόσχας ἀνήγγειλαν πρὸς τὸν λαόν, ὅτι διὰ τούτου ἐξεπληροῦτο ἡ προφητεία τῆς Ἀποκαλύψεως περὶ τοῦ ἕκτου βασιλείου, ὅπερ ἐστὶ τὸ Ῥωσικόν (3). Καίτοι δὲ ἡ προσηγορία οὐδὲν προστίθησι τῇ ἰσχύϊ, ὅμως ἐνεργεῖ μέγਾਲως ἐπὶ τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων, τὸ δὲ γνωστὸν ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ ὄνομα τοῦ βασιλέως ἀναπολοῦν τοὺς τῆς Ἀσσυρίας, Αἰγύπτου καὶ Ἰουδαίας καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀρθοδόξους Ἑλληνας αὐτοκράτορας, ὕψωσε παρὰ τῷ λαῷ τὸ ἀξίωμα τῶν μοναρχῶν. Οἱ χρονογράφοι ἀναφέρουσιν· «Ἐταπεινώθησαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, ἄπιστοι καὶ ἀσεβεῖς βασιλεῖς· διότι ὁ Ἰωάννης κατέλαβε τὸν πρῶτον τόπον τῆς ἰσχύος »μεταξὺ αὐτῶν! . . . Ἀξιοπαρατήρητον δὲ, ὅτι ὁ Ἰωάσαφ, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἀποδεικνύων τὴν πρὸς τὸν κυριάρχην τῆς Ῥωσσίας ἀγάπην, ἐπέκύρωσεν αὐτὸν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα διὰ συνοδικῆς ἐπιστολῆς, ἐν ἣ ἀναφέρεται· «Οὐ μόνον αἱ ἀξιοπίστων ἀνδρῶν παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ χρονικὰ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ νῦν κυριάρχης τῆς Μόσχας ἐστὶν ἀπόγονος τῆς ἀειμνήστου βασιλίσσης Ἀννης, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Πορφυρογεννήτου, καὶ ὅτι ὁ Μη-

»τροπολίτης Ἐφέσου, λαβὼν πλήρη ἐξουσίαν παρὰ τῆς
 »συνόδου τοῦ Βυζαντίου, ἔστεψε βασιλέα τὸν Μέγαν
 »Ἡγεμόνα Βλαδίμιρον.» Ἡ πράξις δ' αὕτη φέρει ἐξ
 καὶ τριάκοντα ὑπογραφὰς Μητροπολιτῶν καὶ Ἑλλήνων
 Ἐπισκόπων (4).

Ἐν τούτοις οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ^{Γάμος τοῦ Με-}
 περιδραμόντες τὴν Ῥωσίαν, ὅπως ἴδωσι πάσας τὰς εὐ- ^{γάλου Ἡγεμό-}
 γενεῖς νέας, προσήγαγον πρὸς τὸν κυριάρχην τὰς εὐειδε-
 στάτας. Ἐξέλεξε δὲ ὁ μονάρχης μεταξὺ πασῶν τὴν Ἀνα-
 στασίαν, θυγατέρα τῆς χήρας Ζαχάριν, ἧς ὁ ἀνὴρ Ῥωμα-
 νὸς ὁ Ἰουρίου ἦν ἀξιωματικὸς, ὁ δὲ πενθερὸς εὐπατρίδης
 Ἰωάννου τοῦ Γ'. Ὁ οἶκος οὗτος κατήγετο ἐκ τοῦ Ἀν-
 δρέου Κουδήλα, μετοικήσαντος τὸν ἸΔ' αἰῶνα ἐκ Πρωσ-
 σίας εἰς Ῥωσίαν. Οὐχὶ δὲ ἡ γέννησις, ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ τῆς ^{Ἀρεταὶ τῆς Ἀ-}
 μνηστῆς ἠξιοῦντο τοιαύτης ἐκλογῆς· οἱ δὲ χρονογράφοι, ^{γαστασίας}
 διαγράφοντες αὐτὴν, ἀπονέμουσι τὰς δυνατὰς γυναικί ἀρε-
 τὰς, ἥτοι σωφροσύνην, ταπεινοφροσύνην, εὐλάβειαν, εὐαι-
 σθησίαν καὶ ἀγαθότητα μετ' εὐσταθείας· οὐδὲν δ' ἀναφέρου-
 σι περὶ τῆς καλλονῆς· διότι αὕτη ἐθεωρεῖτο ἄφευκτος τῇ
 εὐδαίμονι συζύγῳ Τσάρου. Τελέσας τὴν τελετὴν τοῦ
 γάμου ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου ὁ Μητροπολίτης, ἔλεξε
 πρὸς τοὺς νεονύμφους τάδε· «Νῦν ἠνώθητε εἰσαεὶ διὰ
 »τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως συμπροσκυνῆτε
 »τὸν Ὑψιστον καὶ διάγητε ἐν ἀρετῇ· ἀρετὴ δ' ὑμῶν ἐστὶν
 »ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εὐσπλαγχνία. Ἡγεμῶν, ἀγάπα
 »καὶ τίμα τὴν γυναῖκά σου, σὺ δὲ, φιλόχριστε βασιλῆς,
 »ὑποτάσσου αὐτῷ. Καθὼς ὁ Ἅγιος Σταυρὸς ἐστὶν ἡ
 »κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, οὕτως ὁ ἀνὴρ ἐστὶν ἡ κεφα-
 »λὴ τῆς γυναικὸς. Ἐκπληροῦντες προθύμως πάσας τὰς
 »θείας ἐντολάς, ὄψεσθε τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ
 »εἰρήνην ἐν τῷ Ἰσραήλ. Περαιτωθείσης τῆς τελετῆς, οἱ

1547. νεόγαμοι ἐφάνησαν εἰς τὸν λαόν, ἡ δὲ τοῦ Κρεμλίνου ὁδὸς ἀντήχει ἐκ τῶν ἀπείρων εὐλογιῶν. Ἐπὶ πολλὰς δ' ἡμέρας ἐπανηγύριζον καὶ ἠθύμουν ἤτε αὐλὴ καὶ εἰ πολῖται. Οἱ πλούσιοι ἐλάμβανον τὰς χάριτας τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ ἐνδεεῖς περιθάλλοντο ὑπὸ τῆς βασιλίσσης. Ἡ Ἀναστασία ἀνατραφεῖσα ἄνευ πατρὸς ἐν ἡσυχίᾳ μόνῃρει, εἶδεν ἑαυτὴν ὡς ἐξ ὑπερφυσικῆς αἰτίας ἀνυψωθείσαν εἰς τὸ θέατρον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τοῦ κόσμου τούτου· ἀλλ' οὐδόλως ὑψηλοφρόνησεν, οὐδ' ἠλκοιώθη τὴν ψυχὴν· ἀπονέμουσα δὲ πάντα τῷ Θεῷ, προσεκύνει αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, ὡς καὶ ἐν τῇ ταπεινῇ καὶ θλιβερᾷ οἰκίᾳ τῆς χήρας μητρὸς. Διακόψαντες τὰς εὐωχίας ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ βασίλισσα, ἐπορεύθησαν περὶ χειμῶνος εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Τριάδος, ἔνθα διέτριψαν τὴν πρώτην ἐβδομάδα τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, προσευχόμενοι καθ' ἑκάστην ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγίου Σεργίου.

Ἐλαττώματα
τοῦ Ἰωάννου.

Ἄλλ' οὔτε αἱ εὐσεβεῖς αὗται πράξεις, οὔτε ἡ ἀληθινὴ πρὸς τὴν ἐνάρετον γυναῖκα ἀγάπη, καθησύχασαν τὴν ὀργίλην καὶ ἀνήσυχον ψυχὴν τοῦ Ἰωάννου, εἰθισμένην τῇ θορυβῶδει ἀργίᾳ καὶ ταῖς ἀγροίκαις καὶ ἀκολάστοις τέρψεσι. Καὶ ἡγάπα μὲν ἵνα ἐπιδεικνύηται Τσάρος, οὐχὶ ὁμῶς ἐν ταῖς πράξεσι συνετῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐν τιμωρίαις καὶ ἐπιθυμίαις· ὥστε ἔπαιζεν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῶν χαρίτων καὶ δυσμενειῶν πολυπλασιάζων δὲ τοὺς εὐνοουμένους, ἔτι μᾶλλον ἐπολυπλασίαζε τοὺς ἀποβληθέντας, καὶ τὰ πάντα ἔπραττε κατὰ τὸ δοκοῦν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ· καὶ ὁμῶς ὑπέκειτο τοῖς μεγιστᾶσι· διότι οὐδόλως ἐμόχθει πρὸς τακτοποίησιν τῆς βασιλείας καὶ ἠγνόει, ὅτι ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν ἐστὶν ὁ ἐνάρετος. Οὐδέποτε ἡ Ῥωσσία διωκῆθη τοσοῦτο κακῶς.

Κακὴ κυβερνή-
σις τῆς ἐπικρα-
τείας.

ἐπειδὴ οἱ Γλίνσκη, ὡς καὶ οἱ προκάτοχοι τούτων Σούσκη, ἔπραττον ὅ,τι ἤθελον ἐν ὀνόματι νεανίου ἡγεμόνος. Τιμώμενοι δὲ καὶ πλουτοῦντες, ἔβλεπον μετ' ἀδιαφορίας τὰ καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν ἀπίστων ὑπαλλήλων πραττόμενα ἀδικήματα, ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτῶν δουλοφροσύνην, οὐχὶ δὲ δικαιοσύνην. Ὁ προσκυνῶν τοὺς Γλίνσκη, ἠδύνατο θάρραλέως καταπιέζειν τὸν λαόν· ὥστε ἤρκει εἶναι τινα ὑπηρέτην αὐτῶν, ὅπως ἄρχη ἐν Ῥωσσίᾳ. Οἱ διοικηταὶ οὐδὲν ἐφοβοῦντο, οὐαὶ δὲ τοῖς καταπιεζομένοις, ὅσοι ἠτιῶντο αὐτοὺς εἰς τὸν θρόνον ἐν ἀγνοίᾳ τῶν μεγιστάνων. Οὕτως οἱ Ψσκόβιοι, οἱ τελευταῖοι ἐκ τῶν ἐνωθέντων μετὰ τῆς μοναρχίας καὶ τολμηρότεροι τῶν ἄλλων, ἀνήνεγκον πρὸς τὸν νέον βασιλέα αἰτιάσεις κατὰ τοῦ διοικητοῦ αὐτῶν (1547) τοῦ πρίγκιπος Τουρουνταΐ-Πρόνσκη, φίλου τῶν Γλίνσκη. Ἐβδομήκοντα δὲ κομισταὶ τῶν ἀναφορῶν, παρέστησαν τῶντι ἐνώπιον τοῦ Ἰωάννου, διατρίβοντος τότε ἐν τῇ κώμῃ Ὀστρογόκ, μετ' αἰτιάσεων καὶ ἀποδείξεων. Ἄλλ' ὁ μονάρχης ἀπεποιήθη τὴν ἀκρόασιν αὐτῶν, παραφερόμενος δὲ ὑπὸ ὀργῆς, ἐκραύγαζεν, ἔχεεν ἐπ' αὐτοὺς ζέον οἰνόπνευμα καὶ ἔκαιε τὸν πώγωνα καὶ τὴν κόμην αὐτῶν· εἶτα δὲ ἀπεκδύσαντες αὐτοὺς, ἀνέστρεψαν πάντας χαμαί. Ἀναμενόντων δὲ τούτων τὸν θάνατον, ἀνήγγειλαν τῷ Τσάρῳ τὴν πτῶσιν τοῦ μεγάλου κώδωνος ἐν Μόσχᾳ· διὸ ἔσπευσεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, οἱ δὲ δυστυχεῖς Ψσκόβιοι ἐσώθησαν. Οἱ ἐντιμοὶ εὐπατρίδαι ἐσίγων ἐν τοῖς ἀνακτόροις, οἱ δὲ μῖμοι καὶ γελωτοποιοὶ ἐψυχαγώγουν τὸν Τσάρον, καὶ οἱ κόλακες ἐδόξαζον τὴν σύνεσιν αὐτοῦ. Ἡ ἐνάρετος Ἀναστασία προσήυχετο μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ὁ δὲ Θεὸς εἰσήκουσεν αὐτῶν. Οἱ ἰσχυροὶ χαρακτῆρες ἔχουσιν ἀνάγκην δυνατοῦ κλονισμοῦ πρὸς ἀποσώθησιν τοῦ ζυγοῦ τῶν

ἐλαττωμάτων καὶ ἐπιστροφὴν μετὰ ἐνθέρμου ζήλου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Πρὸς σωφρονισμὸν τοῦ Ἰωάννου ἐδέησεν ἵνα πυρποληθῇ ἡ Μόσχα.

Πυρκαϊὰ ἐν Μό-

σχῆ. Ἡ ἔκτασις καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς πρωτεύουσας ταύτης ἠῤῥαξε καθ' ἑκάστην· διὸ αἱ οἰκίαι τοῦ Κρεμλίνου καὶ τοῦ Κιτάϊ ἐστενοχωροῦντο, νέκι δὲ ὁδοὶ κατεσκευάζοντο ἐν τοῖς προαστείοις. Αἱ οἰκίαι ἦσαν μὲν κομψότεραι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀσφαλέστεραι τῶν προτέρων ὥστε μόνον σπινθήρ ἤρκει πρὸς ἀποτέφρωσιν τῶν σαθρῶν τούτων σωρειῶν, διαχωριζομένων ἐνιαχοῦ ὑπὸ τῶν κήπων. Πολλάκις οἱ Μόσχοι χρονογράφοι ἀναφέρουσι μεγάλαν πυρκαϊάν, ἀλλ' οὐδέποτε συνέβη φοβερωτέρα τῆς τοῦ 1547. Τῇ 12 Ἀπριλίου τὸ πῦρ κατέκαυσε τὰ ἐν Κιτάϊ πλούσια ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ τὰ δημόσια, τὸ μοναστήριον τῶν Θεοφανείων καὶ πολλὰς οἰκίας ἀπὸ τῆς Ἰλκίνσκης πύλης μέχρι τοῦ Κρεμλίνου καὶ τοῦ Μόσχο. Ἐπὶ τῶν ὀπίσθων δὲ τῶν πύργων, χρησιμεύων ὡς πυριταποθήκη, ἐπεφύθη εἰς τὸν ἀέρα, μέρος δὲ τοῦ τείχους πεσὸν εἰς τὸν ποταμὸν ἔφραξεν αὐτόν. Μετὰ ὀκτῶ ἡμέρας πᾶσαι αἱ πρὸς τὸν Ἰαούζαν ὁδοὶ, κατοικούμεναι ὑπὸ κεραμῶν καὶ βυρσοδεψῶν, ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τοῦ πυρός· τῇ δὲ 21 Ἰουνίου τὴν μεσημβρίαν, διαρκούσης φοβερᾶς καταιγίδος, πυρκαϊὰ ἐκλάμψασα ὀπίσθεν τοῦ Νεγλίνα κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀρβάτ ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, διεδόθη ὡς χεῖμα ῥῶρος, καὶ πάραυτα τὸ Κρεμλῖνον, τὸ Κιτάϊ καὶ τὸ μέγα προάστειον ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Πᾶσα ἡ πόλις ἐξεικόνιζε μεγάλην πυρὰν ὑπὸ τὰ νέφη τοῦ πυκνοῦ καπνοῦ. Τὰ ξύλινα οἰκοδομήματα ἐξηφανίζοντο, τὰ δὲ λίθινα κατέπιπτον· ὁ σίδηρος ἐπυρακτοῦτο ὡς ἐν καμίνῳ, ὁ δὲ χαλκὸς ἐτήκετο· ὁ συριγμὸς τῆς καταιγίδος καὶ ὁ τοῦ πυρός βρόμος, ἡ βοή τῶν ἀνθρώπων οὐδόλως

ἤκούοντο διὰ τὴν ἔκρηξιν τῶν ἐν Κρεμλίνω καὶ ἀλλαχοῦ τῆς πόλεως πυριταποθηκῶν. Πάντες ἐφρόντιζον περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας, ὁ δὲ πλοῦτος, δίκαιος, ἢ ἀδίκος, ἀπώλετο. Τὰ ἀνάκτορα, τὸ ταμεῖον, τὰ κειμήλια, τὰ ὄπλα, αἱ εἰκόνες, τὰ ἀρχεῖα, τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα, τὰ βιβλία καὶ αὐτὰ τὰ Ἅγια λείψανα, τὰ πάντα κατεστράφησαν. Ὁ Μητροπολίτης, πνιγόμενος σχεδὸν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, προσήχθη ἔτι ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως, ὅθεν διὰ τῆς βίας ἐξαγαγόντες αὐτὸν, κατεβίβασαν διὰ σχοινοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν Μόσχαν, ἀλλ' ἔπεσε καὶ ἐτραυματίσθη, καὶ μόλις ζῶν ἀπήχθη εἰς τὸ νέον τοῦ Σωτῆρος μοναστήριον. Ἐκ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ ἐσώθησαν μόνον ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἱστορηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Μητροπολίτου Πέτρου, καὶ οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ Κανόνες, οὓς ὁ Κυπριανὸς ἐκόμισεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἐξάκουστος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου τοῦ Βλαδιμίρου ἔμενεν ἐν τῷ τόπῳ αὐτῆς, κατ' εὐτυχίαν δέ, τὸ πῦρ καταφλέξαν τὴν στέγην καὶ τὸν νάρθηκα, οὐδόλως διεδόθη εἰς τὰ ἐντὸς. Περὶ τὸ ἑσπέρας ἔπαυσεν ἡ καταιγὶς, τὸ δὲ πῦρ περὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς πρωίας· ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας πυκνὸς καπνὸς ἐξεπέμπετο ἐκ τῶν ἐρειπίων ἀπὸ τοῦ Ἀρβάτ καὶ Νεγλίνα μέχρι τοῦ Ἰαούζα καὶ τοῦ τέλους τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ τῶν Βαρβάρσκοε, Ποκρόσκοε, Μιασνίσκοε, Δημητρόβσκοε, καὶ Τέρβσκοε. Οὔτε περίβολοι, οὔτε κῆποι ἐσώθησαν. Τὰ δένδρα ἐγένοντο ἄνθρακες, τὰ δὲ χόρτα σποδός. Χίλιοι ἄνθρωποι, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν παιδίων, ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Κατὰ τοὺς χρονογράφους ἀδύνατός ἐστιν ἡ διαγραφὴ τοῦ δυστυχήματος τούτου. Οἱ κάτοικοι μετὰ πυριφλέκτου κόμης καὶ μέλανος προσώπου περιπλανῶντο ὡς σκιαὶ καὶ ἐζήτουν τὰ παιδιά,

τοὺς γονεῖς, ἢ τὰ λείψανα τῆς οὐσίας, μηδὲν δ' εὐρίσκοντες ὠλόλυζον ὡς τὰ θηρία. Διὸ λέγει χρονογράφος τις· «Εὐδαίμων ἐστὶν ὁ καταναυττόμενος τὴν ψυχὴν καὶ δυνάμενος θρηνεῖν καὶ ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν.» Οὐδεμία παραμυθία ἔμενε τοῖς ταλαιπώροις τούτοις· διότι ὁ Τσάρος καὶ οἱ μεγιστᾶνες, ὅπως μὴ βλέπωσι τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ λαοῦ, ἀναχωρήσαντες κατῴκουν ἐν τῇ κώμῃ Βοροβιέβω. Ὁ Ἰωάννης παρήγγειλε τὴν ταχεῖαν ἀνοικοδομὴν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κρεμλίνου, καὶ οἱ πλούσιοι ἔσπευσαν πρὸς ἀνοικοδομὴν τῶν ἰδίων οἰκιῶν, τῶν δὲ ἐνδεῶν οὐδεὶς ἐφρόντιζεν· ὅθεν οἱ ἐχθροὶ τῶν Γλίνσκη ὠφελήθησαν ἐπιδεξίως ἐκ τούτου. Ὁ πνευματικὸς τοῦ Ἰωάννου πρωτεύων ἱερεὺς Θεόδωρος, ὁ πρίγκιψ Σκοπὶν-Σουίσκης, ὁ εὐπατρίδης Ἰωάννης Πέτρου Θεοδῶροβ, ὁ πρίγκιψ Ἰούριος Τέμκιν, ὁ Ναγόις καὶ Γρηγόριος Ζαχάριν, θεῖοι τῆς βασιλίσσης ἐποίησαν συνωμοσίαν, ὁ δὲ λαὸς, ὑπὸ τῆς δυστυχίας διατεθειμένος εἰς ἀκολασίαν καὶ ἐπανάστασιν, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μηχανημάτων αὐτῶν.

Στάσις.

Τὴν ἐπιούσαν ὁ μονάρχης, ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν παρακολουθούμενος, ἀπῆλθεν εἰς τὸ νέον μοναστήριον τοῦ Σωτῆρος, ὅπου ἦν ὁ Μητροπολίτης· αὐτόθι δὲ ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ, ὁ Σκοπὶν-Σουίσκης καὶ οἱ πρῶτοι συνωμότες ἐδήλωσαν τῷ Ἰωάννῃ ὅτι αἰτία τῆς πυρκαϊᾶς ἦν ἡ μαγεία κακούργων τινῶν. Ἐκπλαγεὶς ὁ Τσάρος ἐκέλευσε τοὺς εὐπατρίδας ἐρευνῆσαι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· οὗτοι δὲ ἀπελθόντες μετὰ δύο ἡμέρας εἰς τὸ Κρεμλίνον, συνήθροισαν τοὺς κατοίκους ἐν τῇ μεγάλῃ πλατεῖα καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς, τίς ὁ ἐμπρήσας τὴν πρωτεύουσαν. Ὁμοθυμαδὸν δ' ἀπεκρίθησαν· «Οἱ Γλίνσκη! Οἱ Γλίνσκη!» Ἡ μήτηρ αὐτῶν Ἄγνη ἀπέσπασε καρδίας ἐκ τῶν

»νεκρῶν, ἐνέβαλεν αὐτάς εἰς ὕδωρ καὶ ἐρράντισε πάσας
 »τὰς ὁδοὺς διατρέχουσα τὴν Μόσχαν· αὕτη ἡ αἰτία τῆς
 »πυρκαϊᾶς!» Τὸν μῦθον τοῦτον, ἐπινοηθέντα καὶ δια-
 δοθέντα ἐν τῷ λαῷ ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, οὐδόλως ἐπί-
 στευον οἱ συνετοὶ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐσίγων· διότι οἱ Γλίν-
 σκη ἐμιτοῦντο γενικῶς. Πολλοὶ δ' αὐτῶν καὶ αὐτοὶ οἱ
 εὐπατρίδαι διήγειρον τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ. Ἡ
 πριγκίπισσα Ἄννα, προμήτωρ τοῦ Ἰωάννου, ἀπεδήμει
 τότε μετὰ τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ εἰς τὰ ἐν Ῥζέβω κτήματα.
 Ὁ ἕτερος υἱὸς αὐτῆς Ἰούριος ἦν ἐν τῇ πλατεῖα τοῦ
 Κρεμλίνου ἐν μέσῳ τῶν εὐπατριδῶν, ἐκπλαγεὶς δ' ἐκ τῆς
 ἀτόπου ταύτης κατηγορίας καὶ βλέπων τὴν μανίαν τοῦ
 λαοῦ, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, ὅπου ὁ
 λαὸς ὥρμησε κατόπιν· ἐπράχθη δὲ ἀνήκουστον τέως
 ἐν Μόσχᾳ ἀθμιτούργημα, σφαγέντος αὐτόθι ὑπὸ
 ἐπαναστατῶν τοῦ θεοῦ τοῦ μονάρχου. Εἶτα δὲ ἐλ-
 κύσαντες τὸν νεκρὸν ἔξω τοῦ Κρεμλίνου εἰς τὸν τόπον
 τοῦ Κρανίου, διήρπασαν πάντα τὰ τῶν Γλίνσκη, ἐθανά-
 τωσαν δὲ καὶ πολλοὺς τῶν ὑπηρετῶν καὶ παιδῶν εὐπα-
 τριδῶν. Ἄλλ' οὐδεὶς περιέστελλε τὴν ἀνομίαν, οὐδὲ
 κυβέρνησις σχεδὸν ὑπῆρχε.

Ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ὥρᾳ, τρέμοντος τοῦ νέου Τσά-
 ρου ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Βοροβιέβου, τῆς δὲ ἐναρέ-
 του Ἀναστασίας ἐνθέρμως τῷ Θεῷ προσευχομένης, ἐφάνη
 ἐκεῖ θαυμάσιός τις ἀνὴρ, Σίλβεστρος τούνομα, ἰερεὺς
 καὶ Νοβογορόδιος τὸ γένος, ὃς, προσελθὼν τῷ Ἰωάννῃ
 καὶ ἐπισείων αὐτῷ τὸν δάκτυλον, ἐν εἰδει προφήτου καὶ
 γεγωνυῖα τῇ φωνῇ, ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ
 δίκη ἐπεκρέματο ἐπὶ τὴν κεφαλὴν κουφόνου καὶ κακο-
 βούλου βασιλέως· ὅτι ἡ Μόσχᾳ ἀπέτεφρώθη ὑπὸ τοῦ
 οὐρανοῦ πυρός, καὶ ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ Ἰψίστου ταραττει

Θαυμάσιος με-
 ταβολὴ τοῦ Ἰω-
 ἀννου.

τὸν λαὸν καὶ ἐκχέει τὴν φιάλην τῆς ὀργῆς εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Εἶτα δ' ἀνοίξας τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἔδειξε πρὸς τὸν Ἰωάννην τὰ παραγγέλματα τοῦ Παντοκράτορος εἰς τοὺς ἐπιγεῖους βασιλεῖς καὶ προέτρεψεν αὐτὸν ἀκολουθῆσαι μετὰ ζήλου αὐτοῖς. Τέλος παρέστησεν αὐτῷ φοβερά τινα φάσματα, συνεκίνησε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ κατεκυρίευσεν τῆς φαντασίας καὶ τοῦ νοῦς τοῦ νεανίου καὶ ἐθαυματούργησε. Παραχρῆμα ὁ Τσάρος ἐγένετο ἄλλος ἄνθρωπος· χέων δὲ δάκρυ αμετανοίας, ἔτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸν διδάσκαλον, καὶ ἀπήτει παρ' αὐτοῦ τὴν δύναμιν τῆς ἀρετῆς, ἣν καὶ ἔλαβεν. Ὁ ταπεινὸς ἱερεὺς, οὔτε δόξαν, οὔδὲ τιμᾶς, οὔδὲ πλούτη ἀπαιτῶν, ἔμεινε παρὰ τῷ θρόνῳ, ὅπως κρατύνη καὶ θάρβύνη τὸν νέον κυριάρχην ἐν τῇ εὐθείᾳ ὁδῷ, συνωκείωθη δὲ μετὰ τινος τῶν εὐνοουμένων ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ἀλεξίου Θεοδώρου Ἀδάσεβ, εὐσχήμονος νέου, ἐξεικονιζομένου ὡς ἐπιγεῖου ἀγγέλου· διότι ἔχων ἀπαλὴν καὶ καθάραν ψυχὴν, καὶ ἀγαθὰ ἦθη, καὶ λόγον εὐχαριν, καὶ νοῦν στερεόν, ἀφιλοκερδῆ δὲ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀγάπην, ἐδίωξε τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἰωάννου οὐχὶ πρὸς τὸ ἴδιον, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον. Ὁ δὲ Τσάρος εὔρεν ἐν αὐτῷ θησαυρὸν ἀνεκτίμητον, φίλον ἀναγκαῖον τῷ μονάρχῃ, ὅπως γνωρίσῃ ἀκριβέστερον τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ἀληθῆ τῆς ἐπικρατείας κατάστασιν καὶ τὰς ἀληθινὰς ἀνάγκας αὐτῆς· διότι ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ θρόνου καθορᾷ ὁ μονάρχης καὶ ἀνθρώπους καὶ πράγματα ἐν ἀπατηλῷ φωτὶ ἀποστάσεως, ὁ δὲ φίλος αὐτοῦ, ὡς ὑπήκοος, ἵστατο ἐν τῇ αὐτῇ τοῖς λοιποῖς τάξει βλέπων εὐθύτερον εἰς τὰς καρδίας καὶ ἐγγύτερον εἰς τὰ πράγματα. Ὁ Σίλβεστρος ἐνίποιήσεν ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ δὲ Ἀδάσεβ ἠμάρτισεν αὐτῷ τὰ πρὸς ἀγαθοεργίαν. Ταῦτα λέγει

Σίλβεστρος καὶ
Ἀδάσεβ.

ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Κούρβσκις, ἔμφρων σύγχρονος, ὃς κατεῖχε τότε ἐπιφανές ἀξίωμα παρὰ τῆ αὐλῆ. Τοῦλάχιστον τότε ἄρχεται νέα ἐποχὴ τῆς δόξης τοῦ Ἰωάννου, μαρτυρουμένη ὑπὸ τῶν εὐτυχῶν προόδων καὶ μεγάλων βουλῶν.

Καὶ πρῶτον μὲν ἔκριναν ἵνα χαλιναγωγήσωσι τὸν παραχοποιὸν ὄχλον, ὅστις τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ Γλίνσκη ἐφάνη θορυβωδῶς ἐν Βοροβιέβω, ὅπου, περικυκλώσας τὸ ἀνάκτορον, ἀπῆτει μεγαλοφῶνως τὴν παράδοσιν τῆς πριγκιπίσσης Ἄννης, προμήτορος τοῦ βασιλέως, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Μιχαὴλ Γλίνσκη. Ἀλλὰ πυροβοληθεὶς ἐπιταγῇ τοῦ Ἰωάννου διελύθη. Καὶ τινες μὲν αὐτῶν συλληφθέντες, ἐζημιώθησαν θανάτῳ, πολλοὶ δὲ ἔφυγον, ἄλλοι δὲ γονυπετήσαντες ἦτουν χάριν. Οὕτως ἡ τάξις ἀποκατέστη. Τότε ὁ κυριάρχης προσηνέχθη πρὸς τοὺς ἐνδοεῖς ὡς ἀγαθὸς πατὴρ, πορίζων ἐκάστῳ στέγην καὶ ἄρτον.

Οἱ ἀληθεῖς πρωταίτιοι τῆς στάσεως, οἱ ὑποκινήσαντες τὸν ὄχλον, ὁ πρίγκιψ Σκοπὶν-Σουίσκη μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ, ἠπατήθησαν τὸ δεύτερον, ἐλπίζοντες, ὅτι μετὰ τὴν τῶν Γλίνσκη πτώσιν ἐφελκύσουσιν εἰς ἑαυτοὺς τὸν Τσάρον. Καίτοι δ' οὗτος προσηνέχθη αὐτοῖς ἐπιεικῶς, εἴτε ὡς τιμῶν τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ καὶ τοὺς θεῖους τῆς Τσαρίνης, εἴτε δι' ἔλλειψιν ἀποδείξεων, εἴτε παραδοὺς τῆ θείᾳ δίκῃ τὴν πρᾶξιν ταύτην, ἥτις, καίτοι παράνομος, ἱκανοποιεῖ ὁμως τὸ κατὰ τῶν Γλίνσκη ὑπάρχον γενικὸν καὶ δίκαιον μῖσος, ἀλλ' ἡ θορυβώδης δεσποτεία τῶν εὐπατριδῶν κατελύθη παντελῶς, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς μοναρχίας τοῦ Τσάρου, ξένης τῆς τυραννίας καὶ ἰδιογνωμοσύνης. Στερεῶν δὲ ἐπισήμου θρησκευτικῆς πράξεως τὴν γενομένην ἐν τῇ κυβερνήσει ἀγαθὴν μεταβολὴν, ὡς καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-

τοῦ ὁ Τσάρος, ἐπὶ ἡμέρας τινὰς ἀπεμονώθη χάριν νηστείας καὶ προσευχῆς· εἶτα δὲ συγκαλέσας τοὺς Ἐπισκόπους ἐδήλωσεν ἐνώπιον αὐτῶν κατανοκτικὴν μεταμέλειαν διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ καὶ καθησυχάσας τὴν συνείδησιν ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων Μυστηρίων· ἐπεθύμει δ' ἀποκαλύψαι τὴν νέαν καὶ θερμὴν αὐτοῦ καρδίαν ἐνώπιον τῆς Ῥωσσίας. Διὸ παρηγγέλθησαν πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς ἐπικρατείας ἵνα πέμψωσιν εἰς Μόσχαν ἄνδρας ἐκλελεγμένους ἐκ πασῶν τῶν τάξεων καὶ ἐπαγγελμάτων διὰ σπουδαίαν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος. Συνελθόντων οὖν τούτων, τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ὁ Τσάρος ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ Κρεμλίνου μετὰ τοῦ κλήρου, τῶν σταυρῶν, τῶν εὐπατριδῶν καὶ μετὰ στρατιωτικῆς συνοδίας εἰς τὸν τόπον τοῦ Κρανίου, ἐνθα ὁ λαὸς ἴστατο ἐν βαθείᾳ σιγῇ, καὶ ἐτελέσθη Δοξολογία. Μετὰ τὸ τέλος δ' αὐτῆς ὁ Ἰωάννης στραφεὶς πρὸς τὸν Μητροπολίτην εἶπε· « Ἄγιε Δέ-
 » σποτα. Γνωστοί μοί εἰσιν ὁ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ζῆλός σου
 » καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγάπη σου. Ἔσο δὴ ἀρωγός
 » μου ἐν ταῖς ἀγαθαῖς βουλαῖς μου. Προώρως ἐστερή-
 » θην τῶν γεννητόρων μου, οἱ δὲ μεγαστᾶνες ἀποβλέ-
 » ποντες μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν, ἡμέλησαν ἐμοῦ· ἐσφε-
 » τερίσθησαν ἐξ ὀνόματός μου τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς
 » τιμάς· ἐπλούτισαν ἐξ ἀνομιῶν· ἐπεβάρυναν τὸν λαόν,
 » μηδενὸς ἀνθισταμένου αὐτοῖς. Ἐφαινόμην ὡς κωρό-
 » λαλος ἐν τῇ ἀθλίᾳ νεότητί μου· διότι οὐδόλως προ-
 » σεῖχον εἰς τοὺς στεναγμοὺς τῶν θλιβομένων, οὐδ' ἀ-
 » νεκούφιζον τὴν λύπην αὐτῶν. Ὑμεῖς ἐπράξατε ὅ,τι
 » ἠθέλετε, κακοὶ ταραξίαι, δικασταὶ ἄδικοι! Πῶς οὖν
 » ἀπολογήσεσθε νῦν ἡμῖν; Πόσα δάκρυα καὶ πόσον
 » αἷμα ἐχύθη ἕνεκα ὑμῶν; Ἐγὼ μὲν καθαρὸς εἰμι ἐκ

Δημηγορία Ἰω-
 ἄννου.
 1557—1550.

» τοῦ αἵματος τούτου, ὑμεῖς δ' ἀναμένετε τὴν οὐρα-
 » νίαν κρίσιν.» Τότε ὁ Τσάρος χαιρετίσας διὰ τῆς κε-
 » φαλῆς πανταχόσε, ἐξηκολούθησεν· « Ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ,
 » οἱ παρ' αὐτοῦ χαρισθέντες ἡμῖν, ἐπικαλοῦμαι καὶ τὴν
 » πρὸς αὐτὸν πίστιν ὑμῶν καὶ τὴν πρὸς ἐμέ ἀγάπην·
 » δείχθητε γενναῖοι! Ἄδύνατος ἢ ἐπανόρθωσις τῶν πα-
 » ρε λ θ ὄ ν τ ω ν κακῶν· ἀλλὰ τ ο ῦ ν τ ε ὕ θ ε ν προ-
 » φυλάξω ὑμᾶς ἀπὸ τοιούτων καταθλίψεων καὶ διαρπα-
 » γῶν. Ἐπιλάθεσθε τῶν μὴ ὄντων νῦν, οὔτ' ἐσομένων!
 » Ἀπόθετε πᾶν μῖσος καὶ πᾶσαν ἔχθραν· ἐνωθῶμεν
 » πάντες ἐν χριστιανικῇ ἀγάπῃ! Ἀπὸ τοῦδε ἔσομαι
 » δικαστῆς καὶ προστάτης ὑμῶν.» Ἐν τῇ δημοτελεῖ
 ταύτῃ ἡμέρα, καθ' ἣν πᾶσα ἡ Ῥωσσία παριστωμένη
 ὑπὸ τῶν αἰρετῶν αὐτῆς, συνηθροισμένων ἐν τῷ τόπῳ
 τοῦ Κρανίου, μετ' εὐλαβείας ἤκουε τῆς εἰλικρινοῦς ὑπο-
 σχέσεως τοῦ νέου κυριάρχου, ὅτι ζήσει ὑπὲρ τῆς εὐημερίας
 αὐτῆς, ὁ Ἰωάννης, ὑπὸ γενναίου ἐνθουσιασμοῦ
 ὀρμώμενος, παρέσχεν εἰλικρινῆ ἀμνηστίαν τοῖς ἀξιο-
 μέμπτοις εὐπατρίδαίς. Παρακαλέσας δὲ τὸν Μητρο-
 πολίτην καὶ τοὺς Ἐπισκόπους ἵνα συγχωρήσωσιν αὐτῷ
 ἐν ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ κριτοῦ, ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν,
 ὅπως οἱ Ῥῶσσοι ἀδελφικῶς περιπτυχθῶσιν ἀλλήλους,
 πᾶσαι δ' αἱ παντοῖαι αἰτιάσεις καὶ ἀγωγαὶ διεξαχθῶσιν
 ἐν εἰρήνῃ μέχρις ὠρισμένης προθεσμίας. Αὐθημερόν
 ὁ μονάρχης παρήγγειλε τῷ Ἀδάσεβ ἵνα δέχεται τὰς
 ἀναφορὰς τῶν πτωχῶν, ὀρφανῶν καὶ πάντων τῶν ἀ-
 δικηθέντων, εἰπὼν αὐτῷ πανδῆμως· « Ἀλέξιε, σὺ εἶ ἄ-
 » σημος καὶ ἄπορος, ἀλλ' ἐνάρετος. Προάγω σε εἰς
 » ὑψηλὸν ἀξίωμα, οὐχὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἀλλὰ
 » πρὸς βοήθειαν τῆς ψυχῆς μου, ἀγαπώσης τοιούτους
 » ἄνδρας, ὅπως ἀνακουφίσῃτε τὴν λύπην αὐτῆς ὑπὲρ τῶν

»δυστυχῶν, ὧν ἡ τύχη ἐνεπιστεύθη μοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.
 »Μὴ φοβοῦ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρας, ὅτε,
 »ἄρπάσαντες τὰς τιμὰς, παρανομοῦσι. Πρόσεχε τὸν
 »νοῦν μὴ ἐξαπατηθῆς ὑπὸ τῶν ψευδῶν δακρύων τοῦ
 »πτωχοῦ, ὅταν ἐκ φθόνου συκοφαντῇ τὸν πλούσιον!
 »Τὰ πάντα ἐρεύνα ἀκριβῶς καὶ ἀνέφερε πρὸς ἐμὲ τὴν
 »ἀλήθειαν, φοβούμενος μόνον τὴν θείαν δίκην.» Ὁ λαὸς
 ἐδάκρυε ἐκ τῆς κατανύξεως τοῦ νέου μονάρχου.

Ἐκτοτε πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ πᾶσαι αἱ ὀμιλίαι τοῦ
 Τσάρου διευθύνοντο ὑπὸ τῆς дуάδος τῶν ἐκλεκτῶν
 αὐτοῦ Σιλβέστρου καὶ Ἀδάσεβ. Οὗτοι δὲ συμπαρέλα-
 βον εἰς τὸν ἱερόν τούτον σύνδεσμον οὐ μόνον τὸν συνε-
 τὸν Μητροπολίτην, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐναρέτους
 καὶ ἐμπείρους ἄνδρας, ζηλωτὰς τῆς πατρίδος καὶ
 κατ' αὐτὴν τὴν πολιὰν ἡλικίαν· καὶ ἕως τούτου ἦσαν
 μακρὰν τοῦ θρόνου, ἔνθα ἡ κουφόνοσυ νεότης οὐκ ἠνεί-
 χετο τὴν εὐσχημοσύνην αὐτῶν. Καὶ ἐν μὲν τῇ αὐλῇ
 οἱ κόλακες καὶ γελωτοποιοὶ ἐφιμώθησαν, ἐν δὲ τῷ συμ-
 βουλίῳ οἱ ἐπίβουλοι καὶ κακοπράγμονες ἐσίγησαν, ἡ δὲ
 ἀλήθεια ἦν ἐλευθέρα. Καίτοι ἔχων πίστιν πρὸς τὰ μέλη
 τοῦ συμβουλίου ὁ Ἰωάννης, προήδρευεν αὐτοῦ καὶ ἐξή-
 ταζε πάσας τὰς πολιτικὰς καὶ σπουδαιάτας δικαστι-
 κάς ὑποθέσεις, ἐκπληρῶν οὕτω τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ
 τὴν Ῥωσσίαν ὑπόσχεσιν. Ὁ λαὸς ἠυλόγησε παν-
 ταχοῦ τὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐημερίας μέριμναν τῆς
 κυβερνήσεως, ἥτις πανταχοῦ ἀντικατέστησε τοὺς ἀνα-
 ξίους διοικητὰς, τιμωρουμένους ὑπὸ τῆς καταφρονήσεως
 ἢ φυλακῆς, ἀνευ ὁμῶς ὑπερβαλλούσης ἀυστηρότητος·
 διότι ἤθελον ἵνα πικρηγυρίσωσι τὴν εὐδαίμονα μεταβο-
 λὴν οὐχὶ διὰ τῆς ἀυστηρᾶς τιμωρίας τῶν ἀχρείων
 πρώην ὑπαλλήλων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκλογῆς νέων κρῆσι-

σόνων, ἀποδείξωσι δὲ τρόπον τινὰ τῷ λαῷ, ὅτι αἱ καταχρήσεις τῆς ἀτομικῆς ἐξουσίας ἦσαν σύνθητες καὶ ἄμεσον ἐπακολούθημα τῆς τυφλώσεως, ἢ τῆς διαφθορᾶς τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς· διότι ὅπου αὕτη ἀνέχεται τὴν ληστείαν, αὐτόθι οἱ λησταὶ εἰσι σχεδὸν ἀθῶοι, πράττοντες ὅ,τι συγχωρεῖται. Μόνον ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἐπικρατεῖαις βλέπομεν τὰς αἰφνιδίους μεταβολὰς ἐκ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ἀγαθόν· διότι τὰ πάντα ὑπόκεινται τῷ θελήματι τοῦ μονάρχου, ὅστις, ὡς ὁ ἐπιτήδειος μηχανικός, διὰ τῆς κινήσεως τοῦ δακτύλου κινεῖ ὄγκους, στρέφει παρμεγέθη μηχανὴν καὶ δι' αὐτῆς ἐλκύει ἑκατομμύρια ἢ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἢ πρὸς τὸν ὄλεθρον.

Ἡ σύνεσις, ἡ μετριοφροσύνη, ἡ φιλάνθρωπία καὶ τὸ πρᾶον καὶ εἰρηνικὸν πνεῦμα ὑπῆρξαν ὁ κανὼν τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας. Ἐκ τῆς αὐλῆς ἀπεπέμφθησαν μόνον ὀλίγοι, οἱ κάκιστοι, οἱ δὲ λοιποὶ περιστάλησαν, ἢ ἐσωφρονίσθησαν, ὡς ἀναφέρεται. Ὁ πρωτεύων ἱερεὺς Θεόδωρος, πνευματικὸς τοῦ Ἰωάννου, εἷς τῶν πρωτουργῶν τῆς ὀχλαγωγίας, κατεκλείσθη ἐν μοναστηρίῳ, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενος. Νέοι δ' εὐπατρίδαι κατέστησαν εἰς τὸ συμβούλιον, ἐν οἷς ὁ Ζαχάριν, θεῖος τῆς Τσαρίνης, ὁ Χαβάροβ (φίλος πιστὸς τοῦ δυστυχοῦς Ἰωάννου Βέλσκη), οἱ πρίγκιπες Κουράκιν-Βουλγάκοβ, ὁ Δανιὴλ Πρόνσκης καὶ Δημήτριος Παλέτοκης, οὗ ἡ θυγάτηρ Ἰουλιανὴ ἐκρίθη ἀξία ὡς γυνὴ τοῦ ἑκαταστοῦς Ἰουρίου, ἀδελφοῦ τοῦ μονάρχου. Τὸν σταυλάρχην Μιχαὴλ Γλίνσκη ἐστέρησαν τοῦ μεγάλου τούτου ἀξιώματος, ἀφῆκαν δ' αὐτῷ τὸ τοῦ εὐπατρίδου καὶ τὰ κτήματα, ὡς καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς· ἀλλ' οὗτος, ἔντρομος ἐκ τῆς τύχης τοῦ ἀδελφοῦ, ἀπεπειράθη φυγεῖν εἰς Λιθουανίαν μετὰ τοῦ

φίλου αὐτοῦ Τουρουντάι-Πρόνσκη· ἀλλ' ἐπειδὴ κατεδίωξεν αὐτοὺς ὁ Πέτρος Σουίσκης, συνείδον τὸ ἀδύνατον τῆς φυγῆς καὶ ἐπανῆλθον εἰς Μόσχαν, ἔνθα συλληφθέντες ὤμωσαν ὄρκον, ὅτι ἐβουλεύοντο ἀπελθεῖν εἰς Ὀχόβετσον χάριν προσκυνήσεως, οὐχὶ δ' εἰς Λιθουανίαν· ἀλλ' ἐξελεγχθεῖσι ψευδομένοις ἀπένειμαν αὐτοῖς χάριν, ἀποδόντες τῷ φόβῳ τὸ ἀπερίσκεπτον τοῦτο κίνημα. Καὶ αὐτὸς ὁ οἶκος τοῦ μονάρχου, ἔνθα πρὸ μικροῦ ἐπεκράτει ψυχρότης, δυσπιστία, φθόνος καὶ ἔχθρα παρίστα τῇ Ῥωσσίᾳ τὸ παράδειγμα τῆς εἰρήνης καὶ ἐντελοῦς ὁμονοίας. Ὁ Ἰωάννης, γνοὺς τὴν ἐκ τῆς ἀρετῆς εὐτυχίαν, ἔτι μᾶλλον ἐξετίμα τὴν ἀξίαν τῆς ἐναρέτου γυναικός, ἐνισχυόμενος δὲ ὑπὸ τῆς καλῆς Ἀναστασίας ἐν τοῖς ἐπαινετοῖς σκοποῖς καὶ τοῖς γενναίοις φρονήμασι, κατέστη μονάρχης καὶ συγγενῆς ἀγαθός. Μετὰ τὸν γάμον δὲ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰουρίου, ἐξέλεξε τὴν νέαν Εὐδοκίαν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ναγόι ὑπὲρ τοῦ ἐξαδέλφου Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου. Μετὰ τοῦ πρώτου συνέζη ἐν τοῖς ἀνακτόροις, περιποιούμενος καὶ τιμῶν ἀμφοτέρους, ἐνῶν δὲ τὰ ὀνόματα αὐτῶν μετὰ τοῦ ἰδίου ἐν τοῖς διατάγμασιν ἔγραφεν· « Ἐπετάξαμεν σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν καὶ εὐπατρίδαις, κτλ. »

Κώδικς τῶν νόμων. Ἐξομοιούμενος κατὰ πάντα πρὸς Ἰωάννην τὸν Γ', καὶ ἐπιθυμῶν κατὰ τοὺς ἰδίους λόγους εἶναι βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης, ὁ Ἰωάννης οὐ μόνον ἔθιγε τὸ ξίφος κατὰ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἐν ἀνθηρᾷ ἡδὴ ἡλικίᾳ ἠσχολεῖτο περὶ περισπούδαστον ἔργον, ὅπερ καὶ κατὰ τοὺς πεφωτισμένους χρόνους ἀπαιτεῖ μεγάλης νοερᾶς ἐργασίας· διὸ ἐλίγοι μονάρχαι ἐκτίσαντο τὴν ἀληθινὴν ἀθάνατον δόξαν, τὴν τοῦ νομοθέτου. Ὁ Τσάρος, περικυκλούμενος ὑπὸ πλήθους

εὐπατριδῶν καὶ νομομαθῶν ἀνδρῶν, προέτεινεν αὐτοῖς 1547—1550. τὴν ἐξέτασιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ κώδικος Ἰωάννου τοῦ Γ', κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς πείρας ἀναδειχθείσας ἀναγκαίως τροποποιήσεις καὶ τὰς νέας ἀνάγκας τῆς Ῥωσσίας ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ κοινωνικῇ ἐνεργείᾳ. Οὕτως ἐξεδόθη (τῷ 1550) ὁ κώδιξ Ἰωάννου τοῦ Βασιλείου, ἦτοι τὸ δεύτερον Ῥωστικὸν δίκαιον, δεύτερον πλῆρες σύστημα τῶν ἀρχαίων ἡμῶν νόμων, ἀξίον λεπτομεροῦς ἐκθέσεως ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ἔνθα ὁμιλήσομεν περὶ τῆς τότε ἐν γένει καταστάσεως τῆς Ῥωσσίας. Λέγομεν δ' ἐνταῦθα μόνον, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ Ἰωάννης καὶ οἱ συνετοὶ σύμβουλοι αὐτοῦ οὔτε δόξαν οὔτε κενοδοξίαν ἐπεζήτησαν, ἀλλ' ἀληθῆ καὶ ἐναργῆ ὠφέλειαν, ἰδρυμένην ἐπὶ τῆς θερμῆς πρὸς τε τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐταξίαν ἀγάπης· οὔτε παρεδίδοντο τῇ φαντασίᾳ, οὔτε ἀπεσκοράκιζον ἀπὸ τοῦ νοῦς τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, οὔτε ἀπεπλανῶντο σκεπτόμενοι περὶ τῶν ἐνδεχομένων ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ἐβλεπον περὶ ἐαυτούς· κατέπαυον τὰς καταχρήσεις μὴ μεταβάλλοντες τὴν κεφαλαιώδη καὶ ἀρχαίαν βᾶσιν τῆς νομοθεσίας, εὐαρεστούσης τῷ λαῷ, καὶ φροντίζοντες ἐξαφανίσει εἴ τι ἐνόμιζον αἴτιον διαφορῶν· ἐζήτησαν τὸ βέλτιον, μὴ σκεπτόμενοι περὶ τῆς τελειοποιήσεως· ἄνευ δὲ πολυμαθείας καὶ ἄνευ θεωρίας, γινώσκοντες μόνον τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλὰ καλῶς, συνέταξαν νομοθεσίαν, ἣτις ἐν παντὶ καιρῷ ἔσται ἀξία λόγου, ἕως ὑπάρχει ἡ πατρίς ἡμῶν, ὡς πιστὸν κάτοπτρον τῶν τε ἠθῶν καὶ ἰδεῶν τοῦ αἰῶνος τούτου. Παράρτημά τι εἰς τὸν κώδικα περιέχει σπουδαιότατον διάταγμα περὶ τῶν τότε τάξεων τῶν πολιτῶν· διότι μὴ ἐκριζώσας μέχρι τοῦδε ἐντελῶς ὁ μόνάρχης τὴν κατὰχρησιν ταύτην, ἤθελε τοῦλάχιστον ἵνα

Μίτρα ὡς πρὸς
τὰς ἱριδας τῶν
προσβείων καὶ
προνομίων.

μετατρέψῃ τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῆς. Ὁθεν ἀπηγόρευσε τοῖς υἱοῖς τῶν πριγκίπων καὶ τοῖς παισὶ τῶν εὐπατριδῶν τὸ σεμνύνεσθαι ἐπὶ τῇ γεννήσει ἐνώπιον τῶν στρατηγῶν, προσέταξε δὲ, ὅπως ὁ στρατηγὸς τοῦ πρώτου σώματος θεωρῆται τὸν τευθεν ὡς πρῶτος κατὰ τὸ ἀξίωμα· οἱ στρατηγοὶ τῆς προπορείας καὶ οὐραγίας ὧσι κατώτεροι μὲν αὐτοῦ, ἀνώτεροι δὲ τῶν τοῦ δεξιοῦ ἢ ἀριστεροῦ κέρατος, τέλος δὲ ὥρισεν, ὅτι τῷ μονάρχῃ ἀπόκειται ἡ κρίσις περὶ τῶν ἐκ τοῦ γένους δικαιωμάτων καὶ ἀξιωμάτων, καὶ ὅτι ὁ τασσόμενος ὑφ' ἐτέρῳ ὀφείλει αὐτῷ ὑπακοήν.

Συνέλευσις τοῦ
κλήρου καὶ τῶν
μεγιστάνων.

Ἐγκρίνας τὸν κώδηκα, ὁ Ἰωάννης συνεχάλεσεν ἐν Μόσχᾳ σύνοδον τῶν λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ, τῇ δὲ 23 Φεβρουαρίου 1551 ἐπληρώθησαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κρεμλίνοῦ ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τῆς Ῥωσσίας, κληρικῶν τε καὶ μὴ. Ὁ Μητροπολίτης, ἐννεα τῶν Ἐπισκόπων, πάντες οἱ Ἀρχιμανδρίται, οἱ Ἡγούμενοι, οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἐν τέλει, καθήμενοι ἐν βαθείᾳ σιγῇ, ἠτένιζον πρὸς τὸν νέον μονάρχην, ὅστις ὠμίλησεν αὐτοῖς μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ εὐγλωττίας περὶ τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν ἐπικρατειῶν, συμβαινουσῶν πάντοτε ἐκ τῆς συνέσεως, εἴτε τῶν παρανομιῶν τῆς ἐξουσίας, καὶ ἐκ τῶν ἀγαθῶν, εἴτε κακῶν τοῦ λαοῦ ἕξεων, καὶ διέγραψε περιπαθῶς τὰς συμφορὰς ὅσας ἡ Ῥωσσία χηρεύσασα ἔπαθε κατὰ τὴν ὀρφανίαν καὶ νεότητα αὐτοῦ, τὴν κατ' ἀρχὰς μὲν ἀθῶαν, εἴτα δὲ ἀκόλαστον, καὶ ὑπέμνησε τὸ ἀξιολύπητον τέλος τῶν θείων αὐτοῦ καὶ τὰς ταραχὰς τῶν εὐπατριδῶν, ὧν τὰ κακὰ παραδείγματα διέφθειραν αὐτόν· ἀλλ' ἐπανελάμβανεν, ὅτι παρεδίδω τῇ λήθῃ τὰ παρελθόντα. Εἴτα ὠμίλησε περὶ τῶν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς πρωτευούσης συμφορῶν καὶ τῆς ὀχλαγωγίας, εἰπὼν· «Τότε ἡ ψυχὴ

μου συνεσχέθη ὑπὸ φόβου, καὶ τὰ ὄστιά μου συνεταρά-
 »χθησαν, τὸ δὲ πνεῦμά μου ἐταπεινώθη καὶ ἡ καρδία μου
 »συνεκινήθη. Ἄλλ' ἤδη μισῶ τὸν κακόν, καὶ ἀγαπῶ τὴν
 »ἀρετὴν ἀπαιτῶ νοουθεσίας ἐκ τοῦ ἡμετέρου ζήλου, Ποιμέ-
 »νες τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκαλοι τῶν βασιλέων καὶ μεγι-
 »στάνων. Ἄξιοι Ἱεράρχαι τῆς Ἐκκλησίας! μὴ μου φεί-
 »δεσθε τῶν ἀμαρτημάτων, ψέξατε γενναίως τὰς ἀδυ-
 »ναμίας μου καὶ βροντᾶτε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὅπως
 »ζήσῃ ἡ ψυχὴ μου.» Ἀναγγείλας κατόπιν τὴν ἀγαθο-
 »εργὸν βουλήν αὐτοῦ, ὅπως συντελέσῃ πρὸς εὐδαιμονίαν
 τῆς Ῥωσσίας ἐκ παντὸς τρόπου καὶ ἀποδείξας τὴν ἀ-
 νάγκην τῆς διορθώσεως τῶν νόμων πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς
 τάξεως, ὑπέβαλε τῇ ἐξετάσει τοῦ κλήρου τὸν κώδικα, ^{Θεμελιώδεις νό-}
 ὡς καὶ τὰς διατάξεις, καθ' ἃς ὑπεχρεοῦντο ἵνα ἐκλέξω- ^{μοι. Ἐκλογή ἐνω-}
 σιν ἐν ἐκάστη πόλει ἢ δήμῳ γεραίτερον καὶ ἐνώμοτον ^{μότητων.}
 πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ὑποθέσεων μετὰ τοῦ τοποτηρητοῦ,
 ἢ τῶν βοηθῶν τούτου, ὡς τοῦτο τέως ἐγίνετο ἐν Νο-
 βογορόδῳ καὶ Πσκοβῳ. Οἱ δὲ ἑκατόνταρχοι καὶ πεντη-
 κόνταρχοι, οἱ ὑπὸ τῆς δημοσίας πίστεως ὡσαύτως ἐκ-
 λεγόμενοι, ὤφειλον διέπειν τὰ τῶν δήμων, ὅπως οἱ
 ὑπάλληλοι τοῦ Τσάρου μὴ ἐνεργῶσιν αὐτογνωμόνως,
 ὁ δὲ λαὸς μὴ μένη ἀλαλος. Αἱ νέαι καὶ συνεταὶ αὗται
 θεσμοθεσίαι τοῦ Ἰωάννου ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς συνόδου. ^{Ἐκκλησιαστικὸς}
 Ἄλλὰ διὰ τούτων ἡ σύνοδος οὐκ ἐπέρανε τὰ ἔργα ^{κανονισμός.}
 αὐτῆς· διότι ὁ Τσάρος, κανονίσας τὰ τῆς πολιτείας,
 προέτεινε τοῖς Ἱεράρχαις τὴν διακόσμησιν τῆς Ἐκκλη-
 σίας, τουτέστι τὴν διόρθωσιν οὐ μόνον τῶν τελετῶν καὶ
 τῶν βιβλίων, διαφθαρέντων ὑπ' ἀμαθῶν ἀντιγραφῶν,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἠθῶν τοῦ κλήρου πρὸς παράδειγμα τῶν
 λαϊκῶν, τὴν μόρφωσιν ἀξίων λειτουργῶν τῆς Ἐκκλη-
 σίας, τὸν καγονισμόν τῆς ἐν τῷ ναῷ εὐταξίας, τὴν ἐκ-

ρίζωσιν τῶν σκανδάλων ἐκ τῶν μονῶν καὶ τὴν ἐξάλειψιν ἐκ τῆς χριστιανικῆς πίστεως τῶν λειψάνων τοῦ ἀρχαίου ἐθνισμοῦ, κτλ. Ἐνὶ λόγῳ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς συνόδου, κληθείσης Ἑκατοντακεφάλου (στογλάβνει), εἰς τὰ μᾶλλον ἢ ἥτιον ἄξια λόγου. Ἐπακολούθημα δ' ὠφελιμώτατον τῆς συνόδου ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐν Μόσχᾳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδρυσὶς σχολείων, ἐνθα οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι, οἱ νοήμονες καὶ ἐνάρεστοι, ἐδίδασκον τὰ παιδιὰ γράμματα καὶ τὸν θεῖον φόβον.

Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἦν τοσοῦτον ἀναγκαιότερον, ὅσον τότε πολλοὶ τῶν Ῥώσων ἱερέων, μόλις γινώσκοντες τὸ ἀλφάβητον, ἀπεμνημόνευον τὰς εὐχὰς καὶ πᾶσαν τὴν θεῖαν ἱερουργίαν. Θέλοντες δ' ἵνα ἐγχαράξωσι βαθέως ἐν ταῖς ψυχαῖς τὴν ἀληθινὴν πίστιν οἱ πατέρες τῆς συνόδου, προῦνόησαν δεόντως πρὸς περιστολὴν τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐπιδείξεως· διὸ καὶ ἀπηγόρευσαν τοῖς μὲν κενοδόξοις τὴν ἀνέγερσιν νέων ναῶν ἄνευ ἀνάγκης, τοῖς δὲ πλάνησι καὶ ὀκνηροῖς τὴν τῶν ἀναχωρημάτων ἐν τοῖς δάσεσιν, ἢ ἐν ταῖς ἐρήμοις· προσέτι δὲ ἀπηγόρευσαν τοῖς Ἐπισκόποις καὶ τοῖς μοναστηρίοις, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ μονάρχου, κτᾶσθαι γαίης ἄνευ ἀδείας αὐτοῦ· διότι ὁ Ἰωάννης προέβλεπεν ὀρθῶς, ὅτι διὰ τῶν κτημάτων τούτων ὁ κληρὸς ἰδιοποιηθήσεται τὸ πλεῖστον τῶν ἀκινήτων τῆς Ῥωσσίας· τοῦτο δὲ ἔβλαπτε τὴν κοινωνίαν καὶ διέφθειρε τοὺς μοναχοὺς. Ἐνὶ λόγῳ ἡ ἀξιομνημόνευτος αὕτη σύνοδος ὑπῆρξεν ἐνδοξοτέρα τῶν πρότερον ἐν Κιέβῳ, Βλαδιμίρῳ καὶ Μόσχᾳ συγκροτηθεισῶν.

Ἐν ταῖς ἀξίαις τῷ ὄντι μεγάλου βασιλέως ταύταις βουλαῖς καταλέγεται καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου, ὅπως πλουτίσῃ τὴν Ῥωσίαν διὰ ξένων τεχνῶν. Σάξων δὲ τις, ὀνόματι

Σλίτ, ἐλθὼν εἰς Μόσχαν τῷ 1547 ἐξέμαθε τὴν Ῥωσσοκὴν γλῶσσαν. Ἐπειδὴ δ' ἦν εὐπρόσδεκτος τῷ Ἰωάννῃ, ὠμίλησεν αὐτῷ περὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ προόδων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἀγνώστων ἐν Ῥωσσίᾳ. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀκούων αὐτοῦ προσεκτικῶς καὶ ἐρωτήσας μετὰ περιεργείας, προέτεινεν αὐτῷ ἵνα ἀπελθῶ εἰς Γερμανίαν ὡς πρεσβευτῆς τῆς Ῥωσσίας καλέσῃ εἰς Μόσχαν οὐ μόνον τεχνίτας, καλλιτέχνας, ἰατροὺς, φαρμακοποιούς καὶ τυπογράφους, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας ἐγκρατεῖς τῶν ἀρχαίων καὶ νέων γλωσσῶν, μάλιστα δὲ καὶ θεολόγους. Ὁ Σλίτ ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην χαριζόμενος τῷ Τσάρῳ καὶ τῇ Ῥωσσίᾳ· εὐρῶν δὲ Κάρολαν τὸν Ε' ἐν Αὐγούστῃ, ἔνθα ἦν συνηθραισμένη ἡ δίαιτα, ἐνεχείρισεν αὐτῷ τὰς ἐπὶ τούτῳ ἐπιστολάς τοῦ Ἰωάννου. Ὁ δὲ Κάρολος ἠρώτησε τὴν περὶ τούτου γνώμην τῆς συνελεύσεως, ἣτις, ἐπὶ πολὺ βουλευσαμένη, ἀπεδέχθη μὲν τὴν αἴτησιν τοῦ Ἰωάννου, ἀλλ' ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι ὁ Σλίτ ὁμόσει ἐν ὀνόματι τοῦ Ῥώσσου μονάρχου, ὅτι ἀπαγορευθήσεται τοῖς καλλιτέχναις καὶ τοῖς λογίοις ἢ ἐκ Ῥωσσίας εἰς Τουρκίαν μετάβασις, καὶ οὐδέποτε διὰ τῶν προτερημάτων αὐτῶν βλάβουσι τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Λαβὼν ἔγγραφον ἄδειαν Καρόλου τοῦ Ε' ὁ Σλίτ, συνήθροισεν ἐν Γερμανίᾳ ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἄνδρας, ἦν δ' ἔτοιμος ἀπλεῦσαι τῆς Λουβέκης εἰς Λιβονίαν· ἀλλ' ἡ χαμερπῆς καὶ ζηλόφθονος πολιτικὴ τῆς ὁμοσπονδίας καὶ τοῦ Λιβονικοῦ τάγματος ἀνέτρεψε τὸ ἔργον τοῦτο· διότι ἐφροῦντο μὴ ἢ διάδοσις τῶν φώτων καταστήσῃ τὴν Ῥωσσίαν ἰσχυροτέραν καὶ ἐπιφοβωτέραν τοῖς ὁμόροις· ἔπεισαν δὲ δολίως εἰς τοῦτο καὶ τὸν αὐτοκράτορα. Ὅθεν ἀνόμως ἡ γερουσία τῆς Λουβέκης καθείρξε τὸν Σλίτ, ὥστε οἱ πα-

1547—1880. λυάριθμοι συνοδῖται αὐτοῦ, στερηθέντες τοῦ ἀρχηγοῦ, διεσκορπίσθησαν. Καὶ ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον ἠγνόει ὁ Ἰωάννης τὴν τύχην τοῦ ἀπεσταλμένου, ἀλλὰ τέλος οὗτος ἀποδράς ἤλθεν εἰς Μόσχαν τῷ 1557, μόνος, ἀχρήματος, κατὰ χρεως καὶ κομίζων μόνον ἀπερισκέπτους προτάσεις· π. χ. ὁ αὐτοκράτωρ ἀπῆτει παρὰ τοῦ Τσάρου στρατὸν καὶ χρήματα πρὸς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον καὶ ὁμήρους (πέντε καὶ εἴκοσι πρίγκιπας καὶ εὐγενεῖς) ὡς ἐγγύην τῆς πίστεως αὐτοῦ· πρὸς δὲ τὴν ἔνωσιν τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Λατινικῆς μισθοφορὰν ἑξακισχιλίων μαχητῶν Γερμανῶν, διατήρησιν πρεσβευτοῦ παρὰ τῷ Καρόλῳ καὶ σύστασιν ταχυδρομείου ἐκ Μόσχας εἰς Αὐγούστην, κτλ. Εἰ δὲ οὐκ ἔξετελέσθη ἐντελῶς ἡ ἀγαθὴ βουλὴ τοῦ Τσάρου διὰ τὴν κακίαν τῶν Λουβεκίων καὶ Λιβονίων, οὓς ἐτιμώρησε μετὰ ταῦτα ὡμῶς, πολλοὶ ὁμῶς τῶν Γερμανῶν καλλιτεχνῶν, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὰς ἀπαγορεύσεις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου τῆς Λιβονίας, ἤλθον κρυφίως εἰς Ῥωσίαν καὶ ὠφέλησαν μεγάλως τὸ μέγα ἔργον τῆς ἡμετέρας ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ ἀληθῶς βασιλικὸν τοῦτο ἔργον ἐξεπληροῦτο ὑπὸ τὴν κλαγγὴν τῶν ὅπλων καὶ τῶν νικῶν ἀναγκαιοτάτων πρὸς εὐημερίαν τῆς Ῥωσσίας. Ἦν δὲ καιρὸς πρὸς καταστολὴν τοῦ θράσους τῶν βαρβάρων· διότι οὗτοι, ὠφελοῦμενοι ἐκ τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς διχονοίας τῶν εὐπατριδῶν, τοσοῦτο ἠρήμωσαν τὰ ἡμέτερα μεθόρια, ὥστε διακόσια βέρστια ἀπὸ τῆς Μόσχας πᾶσαι αἰὶ πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνατολὴν χῶραι ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τέφρας καὶ Ῥωσικῶν ὀστέων. Οὔτε δὲ κώμη, οὔτε οἰκογένεια ἦν μὴ θρηνοῦσα ἀπώλειάν τινα.

Ἐπτακαιδεκαετῆς ἤδη ὁ Ἰωάννης ὢν, φλεγόμενος

ὕπὸ δόξης καὶ φιλοτιμούμενος ἵνα διαγωνισθῆ πρὸς τὸν ^{Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καζάνην} πλησιέστατον καὶ ἐπικινδυνώτατον ἐχθρὸν, ἐστράτευσεν ἐκ Μόσχας εἰς Καζάνην Δεκεμβρίου μηνός. Ἀλλὰ τὸ κατ' ἀρχὰς ἢ ἀποτυχία ἀπέδειξε τὴν σταθερότητα αὐτοῦ. Ὀλιγωρῶν τῆς εὐζωίας παρεσκευάσθη ἵνα ὑπομείνῃ τὸ ψῦχος καὶ τοὺς συνήθεις ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἐκνεφίας, ἀλλ' ἀντὶ χιόνος ἔβρεχε διηνεκῶς, ὥστε αἱ ἀποσκευαὶ καὶ τὰ τηλεβόλα ἐβυθίζοντο ἐν τῷ πηλῷ. Τῇ δὲ 2 Φεβρουαρίου, ὅτε ὁ Τσάρος, διανυκτερεύσας ἐν Ἑλνῆ, πεντεκαίδεκα βέρστια ἀπὸ τοῦ Κάτω Νοβογορόδου, ἤλθεν εἰς τὴν νῆσον Ῥοβότκαν, ἅπασ ὁ Ῥᾶ ἐπληρώθη ὕδατος, θραυσθέντων ἐν πατάγῳ τῶν πάγων, ὥστε τὸ πυροβολικὸν κατεποντίσθη ἐν τῷ ποταμῷ, πνιγέντων καὶ πολλῶν. Ὁ μονάρχης ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας ἐν τῇ νήσῳ, ματαίως ἀναμένων τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὁδῶν, ἀλλὰ τέλος, ἐκπλαγείς ἐκ τοῦ ἀπαισίου τούτου οἰωνοῦ, ὑπέστρεψε περίλυπος εἰς Μόσχαν, ἐπέταξεν ὅμως τῷ Δημητρίῳ Βέλσκη, ὅπως στρατεύσῃ εἰς Καζάνην οὐχὶ πρὸς κατάκτησιν, ἀλλὰ πρὸς ἐξασθένησιν αὐτῆς. Ὁ βασιλεὺς Σίγ-Ἀλείς καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἐπορεύοντο ἐκ Μεστσέρας εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰσιβίλα, ἐνθα ἠνώθησαν μετὰ τοῦ Βέλσκη. Ὁ δὲ Σαφᾶ-Γιρέις, ὑπομένων αὐτοὺς ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ Ἄρσκου, κατεπολεμήθη ὑπὸ τῆς προπορείας τοῦ Μικουλίνσκη, καταδιώξαντος αὐτὸν μέχρι τῆς πόλεως καὶ αἰχμαλωτίσαντος πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν γίγαντα Ἀζίκην. Οἱ Τάταροι, ἐκδικούμενοι τὴν ἧτταν ταύτην, ἐξέπύρθησαν κώμας τινὰς τοῦ Γαλίτσου, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τοῦ Κοστρομᾶ Ἰάκωβλεβ κατέστρεψε τὰ ληστρικὰ ταῦτα συστήματα, φονεύσας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν παρὰ τῷ ποταμῷ Γεγόφκα.

Ἀνακωχὴ πρὸς
τὴν Λιθουανίαν.

Μὴ ἀρκούμενος ταῖς σμικραῖς ταύταις νίκαις, ὁ Ἰωάννης παρεσκευάζετο εἰς κρίσιμον ἀγῶνα, πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τούτου ἦν ἀναγκαία ἡ πρὸς τὴν Λιθουανίαν εἰρήνη. Ὁ διάδοχος τοῦ Σιγισμούνδου Αὐγούστος, διατρίβων περὶ ἔρωτας μᾶλλον, ἢ φροντίζων τοῦ βασιλείου, οὐδεμίαν κοινωνίαν πρὸς τὴν Μόσχαν εἶχεν ἐπὶ πέντε ἔτη. Ὁ Σιγισμούνδος μετήλλαξε τὸν βίον τῷ 1548· ἐκπνεούσης δὲ τῆς ἀνακωχῆς, ὁ νέος βασιλεὺς ἐσίγα, μὴ ἀναγγείλας μάλιστα πρὸς τὴν αὐλήν τῆς Μόσχας τὴν τελευτὴν τοῦ πατρός. Ὅθεν οἱ εὐπατρίδαι Δημήτριος Βέλσκης καὶ Μορόζοβ ἔγραψαν εἰς τοὺς μεγιστᾶνας τῆς Λιθουανίας, ἀνακοινοῦντες αὐτοῖς, ὅτι ὁ Τσάρος ἀνέμενε τοὺς πρεσβευτὰς αὐτῶν πρὸς διαπραγματεύσιν τῆς εἰρήνης. Ἰανουαρίου δὲ 1549 ὁ στρατηγὸς τοῦ Βιτέβσκου Στανισλάος Κίσκας καὶ ὁ Κομαέβτκης ἦλθον εἰς Μόσχαν πρὸς τοῦτο. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ὡς συνήθως, οἱ πρεσβευταὶ οὗτοι ἀπήτουν τὸ Νοβογόροδον, Πσκόβον, Σμόλενσκον, κτλ., καὶ πρὸς δικαιολογίαν τῶν παραλόγων τούτων ἀπαιτήσεων ἔλεγον τοῖς εὐπατρίδαις· «Πρεσβευτῆς ὁμοίως ἐστὶν ἀσκῶ, δεχομένῳ » πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ τιθέμενον· ἐκπληροῦμεν τὰ διατεταγμένα ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ συμβουλίου», οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίθησαν τότε, ὅτι ἀνάγκη ἵνα πραγματοποιῶσι μόνον περὶ τῆς ἀνακωχῆς, ἣτις καὶ ἀνενεώθη κατὰ τὰς ἀρχαίας συνθήκας. Ἀλλὰ νέα δυσχέρεια ἀνεφάνη· διότι οἱ Λιθουανοὶ οὐδόλως ἔστεργον τὴν ἐν τῇ πράξει καταχώρησιν τῆς νέας προσηγορίας τοῦ Τσάρου. Ἐκαστος δὲ ὑπεστήριζε τὰ δίκαια αὐτοῦ ἰσχυρογνομόνως· ὅθεν οἱ Λιθουανοὶ ἀνεχώρησαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπανήγαγον αὐτοὺς καὶ ἠμφισβήτησαν πάλιν περὶ τῶν προσηγοριῶν. Καὶ ὁ μὲν Αὐγούστος ὠμολόγει τὸν

Ἰωάννην μόνον ὡς Μέγαν Ἡγεμόνα, οἱ δὲ Ῥῶσσοι, 1547—1550.
 ἀγανακτοῦντες, ἀπεποιοῦντο τῷ Αὐγούστῳ τὴν τοῦ
 βασιλέως προσηγορίαν. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἀνεφύησαν καὶ
 ἄλλαι διαφοραί· διότι ὁ Ἰωάννης, προτείνας δισχίλια
 ρούβλια πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν πριγκίπων Θεοδώρου
 Ὀβολένσκη καὶ Μιχαὴλ Γολίτσα, ἀπέτυχε· διὸ καὶ αὐτὸς
 ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν τοῦ βασιλέως, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι
 ἐλευθέρως ἐμπορεύωνται ἐν Ῥωσσίᾳ κατὰ τὰς προη-
 γουμένας συνθήκας ἀποκριθεῖς· «Οὐδόλως συναινῶ
 » εἰς τοῦτο· διότι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰσήγαγον εἰς τὴν
 » ἐπικράτειάν μου σωματικὰ καὶ ψυχικὰ φάρμακα, ἐ-
 » πώλησαν πρὸς τοὺς ὑπηκόους μου θανατηφόρα βότα-
 » να καὶ ἐβλασφήμησαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»·
 Ἀλλὰ, καίπερ οὕτω διακείμενοι, ἀμφοτέραι αἱ δυνά-
 μεις ἀπέφευγον τὸν πόλεμον.

Μόνος ὁ Σαίπ-Γιρέις ἠπέιλει διὰ τοῦ ξίφους τὸν
 Ῥῶσσον μονάρχην· τὸ θάρσος δ' αὐτοῦ ἠϋξήσε διὰ τὴν
 ἄλωσιν τοῦ Ἀστραχανίου, πλουσίου μὲν ἐν ἐμπορίᾳ,
 ἀλλ' ὀλίγον ἔχοντος στρατὸν, καίτοι καλουμένου βα-
 σιλείου. Ἄμα κρατήσας αὐτοῦ ὁ Χάνης, κατέσκαψεν
 αὐτὸ, μετώκισεν εἰς Κριμαίαν μέρος τῶν κατοίκων,
 καὶ ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ὡς νόμιμον κυριάρχην τῶν ὁμο-
 φύλων αὐτῷ Νογαίων. Περὶ δὲ τούτου αὐτὸς γράψας
 πρὸς τὸν Ἰωάννην ἔλεγεν, ὅτι οἱ Καβαρδίντσιοι καὶ
 οἱ ὀρεῖται Καϊτάκοι ἐτέλουν αὐτῷ φόρον· ἐγκαυχώμενος
 δὲ τῇ δυνάμει αὐτοῦ ἔλεγε, «Σὺ ὁ ἄλλοτε ἀνήλιξ, ἐν
 » ᾧ ἡδὴ, δήλωσον τὴν γνώμην σου. Θέλεις φιλίαν
 » ἢ αἶμα; εἰ τὸ πρῶτον κρίνεις αἰρετώτερον, μὴ μοι
 » πέμψης εὐτελεῆ, ἀλλὰ βαρύτιμα δῶρα, ὡς πράττει
 » ὁ βασιλεὺς τελῶν μοι κατ' ἔτος 15,000 χρυσῶν, εἰ
 » δὲ κρίνεις τὸν πόλεμον, ἐτοίμως ἔχω ἐκστρατεῦσαι

Ἐπιθέσεις Ταυ-
 ρικῆς.

»ἐπὶ τὴν Μόσχαν, καὶ ἡ χώρα σου καταπατηθήσεται
 »ὑπὸ τῶν ἵππων μου.» Γινώσκων δ' ὁ Ἰωάννης, ὅτι ὁ
 Σαῖπ-Γιρέις καὶ δῶρα λαβὼν οὐκ ἀπολείπει τὴν Καζάνην,
 καὶ ὅτι ὁ πρὸς αὐτὴν πόλεμος συνεπάγεται καὶ
 τὸν πρὸς τὴν Κριμαίαν, ὠλιγόωρησε τῶν ἀπειλῶν τοῦ
 Χάνη καὶ καθεῖρξε τοὺς πρεσβευτὰς αὐτοῦ, μαθὼν, ὅτι
 καὶ αὐτὸς μεταχειρίζεται τοὺς Μοσχίους ἐμπόρους ὡς
 δούλους ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἐξύβρισε δὲ καὶ τὸν ἡμέτερον
 ταχυδρόμον. Ἐνὶ λόγῳ ἡ Ἑρσσία συνορῶσα τὰς δυνά-
 μεις αὐτῆς, ἤλπιζεν, ὅτι ταχέως καταπαλαίσει πάν-
 τας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Βάτη.

Τελευτῆ τοῦ βα-
 σιλέως τῆς Κα-
 ζάνης.

Τότε (τὸν Μάρτιον τοῦ 1549) ἡ Καζάνη ἀπώλεσε
 τὸν βασιλέα αὐτῆς. Οἰνοβαρῶν ὁ Σαφᾶ-Γιρέις, κατέ-
 στρεψε τὸν βίον αἰφνης ἐν τῷ ἰδίῳ ἀνακτόρῳ, καταλιπὼν
 διετῆ υἱὸν, Οὔτεμις-Γιρέιν καλούμενον, οὗ ἡ μήτηρ, ἡ εὐει-
 δῆς Σουουμβέκα, θυγάτηρ τοῦ Ἰσοῦπ, ἀρχηγοῦ τῶν Νο-
 γαίων, ἦν τὰ μάλιστα περιλημμένη αὐτῷ. Καὶ ἀνηγόρευσαν
 μὲν οἱ μεγαιστᾶνες ἀληθῶς τὸν Οὔτεμις-Γιρέιν βασιλέα,
 ἀλλ' ἐπεθύμουν ἄλλου ἱκανοῦ πρὸς τὸ κυβερνᾶν· διὸ ἠτή-
 σαντο παρὰ τοῦ Χάνη τῆς Ταυρικῆς τὸν υἱὸν, ὅπως προ-
 στατεύσῃ αὐτῶν κατὰ τῆς Ἑρσσίας· εἰς Μόσχαν δ' ἐπεμψαν
 ταχυδρόμον μετ' ἐπιστολῆς τοῦ νέου ἡγεμόνος, αἰτούμενοι
 εἰρήνην. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἀπεκρίθη, ὅτι μόνον πρεσβευταὶ
 διαπραγματεύονται περὶ εἰρήνης· σπεύδων δὲ ἵνα ὠφελη-
 θῇ ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἐν Καζάνη ἀναρχίας, διέταξε
 στρατολογίαν. Καὶ ὁ μὲν μέγας στρατὸς συνήρχετο ἐν
 Σουσδαλίᾳ, ἡ δὲ προπορεία ἐν Μουρόμῳ, ἡ οὐραγία ἐν
 Ἰουριέβῳ, τὸ δεξιὸν κέρας ἐν Κοστρομᾶ καὶ τὸ ἀριστερὸν
 ἐν Ἰαροσλάβῳ· τῇ δὲ 24 Νοεμβρίου ἀνεχώρησεν αὐτὸς
 ὁ μονάρχης ἐκ τῆς πρωτευούσης εἰς Βλαδίμιρον,
 ἔνθα αὐτὸν μὲν ἠυλόγησεν ὁ Μητροπολίτης, τοὺς δὲ

Νέα Ἐκστρατεία
 ἐπὶ τὴν Καζάνην.

στρατηγούς παρήνεσεν ὑπηρετῆσαι τῇ πατρίδι καὶ τῷ Τσάρῳ μετ' ἀγάπης καὶ ὁμοιοῖας, ἀποβαλεῖν πᾶσαν ὑπερηφάνειαν, ὡς καὶ πᾶσαν περὶ τῶν πρεσβείων ἔριν, ἀνεκτὴν μὲν ἐν εἰρήνῃ, ἀλλ' ὀλεθριωτάτην ἐν πολέμῳ.

Ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος ἔμεινεν ἐν Μόσχᾳ ἄρχων τῆς κυβερνήσεως, ὁ δ' Ἰωάννης ἤγε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Ἰούριον, τὸν βασιλέα Σιγ-Ἀλέϊν καὶ πάντας τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν προσφύγων Καζανιτῶν. Ἄλλ' ὁ χειμὼν ἦν δριμύτατος καὶ πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν ἀπέθανον καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ ψύχους· ὁ δὲ μονάρχης πάντα ὑπέμενε καὶ πάντας ἐθάρρυνεν, ὀλιγωρῶν τῆς εὐζωΐας, τῆς τρυφῆς, τῆς πολυτελείας τῆς αὐλῆς καὶ τῶν θωπευμάτων πεφιλημένης συζύγου. Οἱ διάφοροι στρατοὶ συνῆλθον ἐν Κάτῳ Νοβογορόδῳ, τῇ δὲ 14 Φεβρουαρίου ὁ στρατὸς κατήντησεν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Καζάνης. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης σὺν τοῖς εὐγενέσιν ἦν ἐν τῇ νήσῳ Καθάνη, ὁ δὲ Σιγ-Ἀλέϊς καὶ ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Βέλσκης μετὰ τοῦ μεγάλου στρατοῦ ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ Ἄρσκου, ὁ δὲ λοιπὸς στρατὸς πέραν τοῦ Καζάγκα, τὸ δὲ πυροβολικὸν κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βουλάκου καὶ τῆς λίμνης Παγανός. Ἄμα δὲ παρασκευασθέντων τῶν κοφίνων, ἐκέλευσαν τὴν ἔφοδον. Καὶ οὐδεπώποτε μὲν οἱ κυριάρχαι ἡμῶν ἐφάνησαν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς φιλοταράχου ταύτης πόλεως, πέμποντες μόνον τοὺς στρατηγούς αὐτῶν πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀπίστων αὐτῆς κατοίκων, ἀλλὰ νῦν νέος, εὐτολμος καὶ ἀγαπητὸς μονάρχης, γυμνοῖ τὸ ξίφος, τὰ πάντα ἐφορᾷ, διατάσσει διὰ τῆς ἰδίας φωνῆς καὶ γενναιότητος, καὶ καλεῖ τοὺς ὑπὸ αὐτὸν πολεμιστὰς εἰς δόξαν καὶ εὐχερῆ νίκην. Ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης ἦν ἔτι ἐν σπαργάνοις, οἱ δὲ ἐπιφανέστατοι τῶν μεγιστάνων ἀπώλοντο ἐν ταῖς στάσεσιν, ἢ προσελθόν-

τες πρὸς ἡμᾶς, περιεφρούρουσαν τὸν Ἰωάννην καὶ διὰ τῶν ἀποκρύφων αὐτῶν φίλων διετίθουσαν τοὺς συμπολίτας, ὅπως ὑποταγῶσι μεγαθύμῳ ἡγεμόνι. Ἐξήκοντα χιλιάδες Ῥώσων ὤρμησαν πρὸς τὸ ξύλινον φρούριον, καταθραυόμενον ὑπὸ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν, ἀλλ' ἡ τελευταία ὥρα αὐτοῦ οὐκέτι ἠγγικεν! ἡ μάχη παρετάθη δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν οἱ Ῥῶσσοι ἀπέκτειναν πολλοὺς ἐν τῇ πόλει, ἐν οἷς καὶ τὸν Τσελβάκον μεγιστᾶνα τῆς Κριμαίας, υἱὸν γυναικὸς τινος τοῦ Σαφᾶ-Γιρέι· ἀλλ' οὐχ ἕάλω τὸ φρούριον. Τῇ δ' ἐπαύριον, ἐπῆλθε διάλυσις τῆς χιόνος μετὰ βραγδαίας βροχῆς, ὥστε τὰ πυροβόλα κατέστησαν ἀχρηστα. Ὁ καλύπτων τοὺς ποταμοὺς πάγος ἐρρήγνυτο, αἱ ὁδοὶ κατέστησαν ἀδιάβατοι, ὁ δὲ στρατὸς, μὴ λαμβάνων ἐπιτήδεια, ἐφοβεῖτο λιμὸν. Ὑπαχωροῦντες οὖν τῇ ἀνάγκῃ μετὰ μεγάλης δυσχερείας ἀπεχώρησαν· καὶ ὁ μὲν μέγας στρατὸς προεπορεύετο μετὰ τῆς βαρείας ἀποσκευῆς, εἶπετο δὲ τούτῳ ὁ Ἰωάννης μετὰ ἐλαφροῦ ἵππικοῦ, ὅπως σώσῃ τὸ πυροβολικὸν ἀποκρούων τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ· ἀπεδείκνυε μεγίστην καρτερίαν, μὴ ἀθυμῶν καὶ ἐμμένων τῇ ἰδέᾳ, ὅπως καταβάλῃ τὸ μισητὸν τοῦτο καὶ ἐπιζήμιον βασιλείον· διὸ καὶ μετὰ προσοχῆς ἐξήταζε τὴν χώραν. Ἐπισχῶν δὲ τὴν πορείαν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σβιάγα, εἶδεν ὑψηλὸν ὄρος, καλούμενον ὄρος στρογγύλον, καὶ παραλαβὼν τὸν Σίγ-Ἀλεῖν, τοὺς Καζανίτας μεγιστᾶνας καὶ τοὺς εὐπατρίδας, ἀνέβη εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ. . . . Ἐκεῖθεν ἀπεκαλύπτετο θεὰ ἀπεραντος πρὸς τὴν Καζάνην, Βιάτκαν, Κάτω Νοβογόροδον, καὶ τὰς ἐρήμους τοῦ νῦν νομοῦ Σιμβίρσκου. Θαυμάσας δὲ τὴν καλλονὴν τοῦ τόπου τούτου, εἶπεν. « Ἐνταῦθα » ἀνεγερθήσεται χριστιανικὴ πόλις· στενοχωρήσομεν

1550.

Τῆ 25 Φεβρουαρίου.

Νέον φρούριον.

» τὴν Καζάνην, ὃ δὲ Θεὸς παραδώσει ἡμῖν τὴν πρω-
 » τεύουσαν ταύτην.» Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ ἡγεμόνος
 πάντες ἐπήνεσαν, ὃ δὲ Σίγ-Ἀλείς καὶ οἱ Τάταροι με-
 γιστᾶνες διέγραψαν αὐτῷ τὸν πλοῦτον καὶ εὐφορίαν τῶν
 περίξ χωρῶν· ὥστε ὁ Τσάρος, ἐλπίζων τὴν εἰς τὸ μέλ-
 λον ἐπιτυχίαν, ἀνεχώρησε χαίρων εἰς Μόσχαν.

Τῆ 23 Μαρτίου

Ἄλλὰ πᾶσα ἀποτυχία φαίνεται τῷ λαῷ πταῖσμα·
 καὶ συγχωροῦντες τῇ νεότητι τοῦ Τσάρου, ἐμέμφοντο
 τὸν στρατάρχην, τὸν πρίγκιπα Δημήτριον Βέλσκη, καὶ
 ἔλεγον, ὅτι τὸ ὄνομα τούτου ἀπαίσιόν ἐστίν ἐν ταῖς ἐπὶ
 τὴν Καζάνην ἐκστρατείας· διηγοῦντο δὲ, ὅτι ἐν ταῖς
 πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐπιδρομαῖς αὐτῶν οἱ Καζανῖται
 ἐφείδοντο προφανῶς τῶν κτημάτων τοῦ εὐπατρίδου
 τούτου, ἀμείβοντες οἰονεὶ τὴν ἀδράνειαν, ἢ μάλιστα τὴν
 προδοσίαν αὐτοῦ. Ἐτελεύτησε δὲ τὸν βίον τὸ αὐτὸ ἔτος,
 ἀλλ' οὔτε ὡς προδότης, οὔτε ὡς μέγας στρατηγός, ἢ
 φιλόδοξος μεγιστᾶν θεωρεῖται· διότι ἄλλως οἱ Σουίσκη
 οὐκ ἂν ἐπέτρεπον αὐτῷ τὴν ἐν τῷ συμβουλίῳ πρωτο-
 καθεδρίαν αὐτοῦ, ἀνατρέψαντες καὶ ἀπωλέσαντες τὸν
 ἀείμνηστον ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην.

Μόλις ἀναπαυθέντες ὁ μονάρχης καὶ ὁ στρατός καὶ
 ἔμαθον ἐν Μόσχᾳ τὴν ἐπικειμένην εἰσβολὴν τοῦ Σαίπ-
 Γιρέι. Διὸ παραχρῆμα πᾶσαι αἱ τάξεις τοῦ στρατοῦ
 ἔσπευσαν εἰς τὰ μεθόρια, ἐπιθεωρηθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
 Ἰωάννου ἐν Κολόμνα καὶ Ῥεζάνη. Μετὰ μῆνα δὲ ἐπα-
 νῆλθον εἰς τοὺς ἰδίους σταθμοὺς, ὡς ἀρχομένου τοῦ
 φθινοπώρου, τοῦ δὲ ἐχθροῦ μὴ φανέντος. Ἄλλὰ κατὰ
 τὸν χειμῶνα, ἀντὶ τοῦ Χάνη, ἐφάνησαν ἄλλοι λησταί,
 ἦτοι οἱ μοῦρζαι τῶν Νογαίων, ἐλθόντες εἰς Μεστσέραν
 καὶ παρὰ τὴν Παλαιὰν Ῥεζάνην· ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι στρα-
 τηγοὶ ἐνίκησαν πανταχοῦ αὐτούς, ἐδίωξαν μέχρι τῶν πυ-

Ἐπιδρομὴ τῶν
 Νογαίων.

λῶν τοῦ Σεάτσκου καὶ ἠχμαλώτισαν πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν μούρζαν Τελάκον, τὸ δὲ ψῦχος κατέστρεψε τὸν ὑπόλοιπον αὐτῶν στρατὸν, μόλις πεντήκοντα ἀνδρῶν διασωθέντων. Ἀποδεικνύων τὴν εὐαρέστησιν αὐτοῦ ὁ Τσάρος, εἰστίασε πολυτελῶς ἐν τοῖς παραποταμίοις ἀνακτόροις τοῦ Κρεμλίνου τοὺς στρατηγούς, τοὺς δὲ παῖδας τῶν εὐπατριδῶν ἀντήμειψε μεγάλως.

1551.

Ἐλπίζοντες οἱ Καζανῖται, ὅτι ἐξαπατήσουσι τὸν Ἰωάννην, ἤτησαν παρ' αὐτοῦ εἰρήνην· τὴν πρότασιν δὲ ταύτην ὑπεστήριζεν ὁ Ἰσοῦπ, ἀρχηγὸς τῶν Νογαίων, πενθερὸς τοῦ Σαφᾶ Γιρέι, τοσοῦτον ὀνομαστός ἐπὶ ἀγχινοῖα καὶ ἰσχύϊ, ὥστε ὁ Σουλτάνος ἐπέστειλεν αὐτῷ φιλοφρονέστατα, καλῶν ἡγεμόνων ἡγεμόνων. Ὁ Ἰσοῦπ προὔτιθετο ἵνα ἐκδώσῃ τὴν θυγατέρα Σουουμβέκαν, χήραν, τῷ Σιγ-Ἀλέϊ· τοῦτο δὲ συνῆδε τῇ τε θελήσει τοῦ Ἰωάννου καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν Καζανιτῶν. Παριστῶν δὲ πρὸς τὸν Τσάρον τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἐπιγείου μεγαλείου, ἀνέφερε χωρία τοῦ Ἀλχορανίου καὶ Εὐαγγελίου· ἰκέτευε τὸν Ῥῶσσον μονάρχην, ἵνα μὴ χέῃ τὸ ἀνθρώπινον αἶμα, ἧ δὲ ἀληθῆς αὐτοῦ φίλος· κατηγόρει τοῦ ἀποθανόντος γαμβροῦ ἀπιστίαν καὶ ὠμότητα· ἔψεγε τὸ φιλοτάραχον τῶν μεγιστάνων τῆς Καζάνης, ἀλλ' ἐκηρύσσεται ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ ἐγγόνου. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίνατο, ὅτι δηλώσει τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, εἰάν οἱ Καζανῖται πέμψωσιν εἰς Μόσχαν πέντε ἢ ἕξ πρεσβευτὰς ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων. Ἀλλὰ μὴ κατατρίβων τὸν χρόνον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος, συσχεψάμενος ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῶν εὐπατριδῶν τοῦ συμβουλίου καὶ τῶν ἐξωρισμένων Καζανιτῶν καὶ μετὰ ἐπίσημον Δοξολογίαν ἐν τοῖς ναοῖς λαβὼν τὴν εὐλογίαν τοῦ Μητροπολίτου,

ἔπεμψε τὸν Σιγ-Ἀλείν μετὰ πεντακοσίων ἐπισήμων Καζανιτῶν καὶ ἰσχυρᾶς δυνάμεως εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σβιάγα πρὸς ἀνέγερσιν τῆς φερωνύμου πόλεως, ἧς ἡ ξυλεία τῶν τειχῶν καὶ τοῦ ναοῦ παρεσκευάσθη ἐν τοῖς δάσεσι τοῦ Οὐγλίτσου καὶ ἀπεστάλη ἐπὶ πλοίων διὰ τοῦ Ῥᾶ. Τοῦ Μοσχιακοῦ στρατοῦ ἤρχεν ὁ πρίγκιψ Ἰούριος Βουλγάροβ, ὁ Συμεὼν Ἰωάννου Μικουλίνσκης, ὁ ἐπιμελητὴς Δανιὴλ Ῥωμανοῦ Ἰουριέβ, ἀδελφὸς τῆς Τσαρίνης, ὁ σταυλάρχης Πέτρος Ἰωάννου Θεοδῶροβ, οἱ εὐπατρίδαι Μορόζοβ καὶ Χαβάροβ καὶ οἱ πρίγκιπες Παλέτσκης καὶ Ναγάεβ. Ὁ πρίγκιψ Χιλκόβ ἐξῆλθε τῆς Μεστσέρας, ὁ δὲ Πέτρος Ὀβολένσκης ἐκ τοῦ Κάτω-Νοβογορόδου, καὶ ὁ Βαχτειᾶρος Ζιούζιν ἐκ Βιάτκας, ἄγων τοὺς Τοξότας (στρελίτσους) καὶ Κοζάκους. Ἀφείλοντο δὲ τοὺς ἐχθροὺς πάντα τὰ πλοιάρια τὰ μεταξὺ τοῦ Ῥᾶ καὶ Κάμα καὶ ἐκώλυσαν πᾶσαν συγκοινωνίαν. Τῇ 16 Μαΐου περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου πρῶτος ὁ Ὀβολένσκης ἀνεπέτασε τὴν Ῥωσσικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ στρογγύλου ὄρους καὶ ἔψαλεν αὐτόθι τὴν ἑσπερινὴν προσευχὴν· τῇ δὲ 18 περὶ ἡλίου ἐπιτολὴν, ἐφορμήσας αἰφνιδίως πρὸς τὰ προάστεια τῆς Καζάνης, ἐξωλόθρευσε περὶ τοὺς χιλίους καθεύδοντας, ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν μούρζας, μεγιστᾶνας καὶ ἐπιφανεῖς πολίτας, καὶ ἀπηλευθέρωσε καὶ πολλοὺς Ῥώσσοις αἰχμαλώτους, εἶτα δ' ἐπανῆλθεν, ὅπως ἀναμείνη τὸν μέγαν στρατὸν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σβιάγα, ἐλθόντα τῇ 24 Μαΐου ἐφ' ὀλκάδων καὶ πανηγυρίσαντα δι' ἀλαλαγμῶν τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ ἐν χώρᾳ, ἧτις ἔμελλε γενέσθαι Νέα Ῥωσσία. Ὁ στρατὸς οὗτος ἀπέβη πομπωδῶς, τῶν σωμάτων τοῦ Ὀβολένσκη παρατεταγμένων καὶ ἐπιδεικνυόντων τοῖς συναδέλφοις τὰ τρόπαια αὐτῶν. Συνηρεφὲς δάσος ἐπεκάλυπτε τὸ ὄρος,

1551.

ἀλλ' οἱ στρατιῶται, ἀποθέμενοι τὰ ὄπλα, ἔλαβον πελέκεις καὶ ἐν μικρῷ χρόνῳ ἡ κορυφή αὐτοῦ ἐγυμνώθη. Κατεμέτρησαν τὸν τόπον περιελθόντες αὐτὸν μετὰ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ἀγιάζοντες, καὶ ἐθεμελίωσαν τὰ τείχη καὶ τὸν ναόν, καθιερωθέντα τῇ γεννήσει τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἀγίου Σεργίου, μετὰ ἓνα δὲ μῆνα ἡ πόλις Σβιάζσκη ἦν ἐντελῶς ἐκτισμένη. Οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων κατεπτοήθησαν ἰδόντες τὸ ἐπίφοβον τεῦτο φρούριον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀπηρχαιωμένου βασιλείου τῆς Καζάνης· διὸ ἰκέτευον ταπεινῶς τὸν Σιγ-Ἀλέιν ἵνα ἀναλάβῃ αὐτοὺς ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἰωάννου. Οἱ κάτοικοι τῆς ὀρεινῆς χώρας, τουτέστιν οἱ Τσουβάσοι, Μόρδβιοι καὶ Τσερεμίσοι, εἰδωλολάτραι Φιννικῆς φυλῆς, ὑποδουλωθέντες πάλαι ποτε ὑπὸ τῶν Τατάρων, μὴ ἐνούμενοι ὅμως μετ' αὐτῶν κατὰ τὴν πίστιν, μήτε κατὰ τὴν γλῶσσαν, ἔπεμψαν τοὺς διασήμεους αὐτῶν εἰς Μόσχαν, ὅπως ὁμόσωσιν ὄρκον πίστεως πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ δὲ Τσάρος παρέδωκεν αὐτοῖς χρυσοσφράγιστον δίπλωμα· ὅθεν ἐγκατέστησαν ἐν τῇ νεοδημῆτῳ πόλει Σβιάζσκη καὶ ἐπὶ τρία ἔτη ἦσαν ἀτελεῖς. Πρὸς βεβαίωσιν δὲ τῆς εὐλικρινείας αὐτῶν, προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης πολεμῆσαι πρὸς τὴν Καζάνην. Οὗτοι δὲ, μὴ τολμῶντες παρακοῦσαι, συνήχθησαν οὐκ ὀλίγοι, καὶ μεταβιβασθέντες ἐπὶ Ῥωσικῶν ὀλκάδων εἰς τοὺς λειμῶνας, παρόντων τῶν ἡμετέρων ἀξιωματικῶν, ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Καζανίτας ἐπὶ τοῦ πεδίου Ἄρσκου· καίτοι δὲ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός, ἀπέδειξαν εἰ οὐχὶ τὴν ἀνδρίαν, τοῦλάχιστον τὴν πίστιν. Καθ' ὅλον τὸ θέρος οἱ μεγιστάνες αὐτῶν, οἱ μοῦρζαι καὶ ἑκατοντάρχαι ἐπεσκέπτοντο ἀδιαλείπτως τὴν Μόσχαν· καλούμενοι δ' ἐπὶ δεῖπνον εἰς τ' ἀνάκτορα, ἐλάμβανον δῶρα

Ἐποτιγῆ τῶν
ὀρεινῶν τῆς Κα-
ζάνης.

διφθέρας, ὑφάσματα, ὄπλα, ἵππους καὶ χρήματα, ἐπῆνουν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Τσάρου καὶ ἐσεμνύνοντο ἐπὶ τῆ νέα πατρίδι. Ὁ μονάρχης ἐπεδαψίλευε χρυσὸν καὶ ἄργυρον, μὴ φειδόμενος τοῦ ταμείου, ὅτε προέκειτο περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν μεγάλων αὐτοῦ βουλῶν. Χαίρων δ' ἐπὶ τῆ ἐπιτυχίᾳ τῶν στρατηγῶν, ἔπεμψε τῷ Σιγ-Ἀλεί πολλὰ χρυσᾶ νομισματοσῆμα πρὸς διανομήν εἰς τὸν στρατόν.

Ἐν τούτοις φόβος καὶ ταραχὴ ἐπεκράτει ἐν Καζάνη, μόλις φρουρουμένη ὑπὸ 20,000 ἀνδρῶν, ἧς οἱ κάτοικοι προεδίδουν αὐτὴν· διότι οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ μοῦρζαι ἀπήρχοντο λαθραίως πρὸς τὸν Σιγ-Ἀλείν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἔτεμνον καὶ ἔκαιον τὰς ὁμόρους χώρας, κωλύοντες πάντας τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου, ἀποσπάσματα δ' αὐτῶν κατεῖχον πάντας τοὺς ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σούρα μέχρι τοῦ Κάμα καὶ τοῦ Βιάτκα τόπους. Ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Καζάνης ἐκάθητο παῖζον ἀθῶον καὶ ἄλαλον παιδίον, ἡ δὲ χήρα βασίλισσα Σουουμβέκα ὅτε μὲν ἐθρήνει αὐτό, ὅτε δὲ διῆγε βίον ἡδυπαθῆ μετὰ τοῦ ἐραστοῦ Κοτσάκου, οὐλάνου τῆς Ταυρικῆς, μισητοῦ παρὰ τῷ λαῷ· καὶ οἱ μὲν πολῖται ἐμέμφοντο τοὺς μεγιστᾶνας, οὗτοι δ' ἀλλήλους. Οἱ ἄρχοντες τῆς χώρας ἐπεθύμουν ὑποταγῆναι τῷ Ἰωάννῃ, ἀλλ' οἱ ἐκ Ταυρικῆς, φρίσσοντες ἐπὶ τῆ τοιαύτῃ δειλίᾳ, ἀνέμενον στρατόν ἐκ Κριμαίας, Ἀστραχανίου καὶ τῶν σκηνωμάτων τῶν Νογαίων· ὁ δὲ ὑπερόπτης Κοτσάκος, πλήττων τὴν σπάθην, ὑπισχνεῖτο τῇ βασιλίσσει νίκην. Λέγεται, ὅτι οὗτος ἐβουλεύετο ἵνα λάβῃ αὐτὴν γυναῖκα καὶ ἀποκτείνας τὸν υἱὸν καταλάβῃ τὸν θρόνον· ἀλλὰ, στασιασάσης τῆς Καζάνης, οἱ μεγιστᾶνες τῆς Ταυρικῆς, βλέποντες τὸν λαὸν ἔτοιμον παραδοθῆναι τοῖς Μοσχίοις

στρατοῖς, ἔφυγον ὡς τριακόσιοι μέγιστᾶνες καὶ ἄρχοντες, ἐφονεύθησαν ὅμως παρὰ τὸν Βιάτκαν ὑπὸ τῶν ἀπανταχοῦ ἀπαντώντων αὐτοῖς Ῥώσσων. Ὁ δὲ Κοτσάκος καὶ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἐπίσημοι συμπολιταὶ αὐτοῦ αἰχμαλωτισθέντες ἐφονεύθησαν ἐν Μόσχᾳ.

Εἰρήνη πρὸς
τοὺς Καζανίτας.

Τότε οἱ Καζανῖται, σπεύσαντες εἰς συνομολόγησιν ἀνακωχῆς πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ἡμῶν, ἀπέστειλαν πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὃν ἰκέτεον ἵνα ἐπιστήσῃ αὐτοῖς καὶ αὐθις βασιλέα τὸν Σιγ-Ἀλείν, ὑπισχνούμενοι τὴν πρὸς αὐτὸν παράδοσιν τοῦ νηπίου Οὔτεμις-Γιρέι, τῆς μητρὸς τούτου καὶ τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων τῶν ἀναχωρησάντων μεγιστάνων τῆς Ταυρικῆς, καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν πάντων τῶν Ῥώσσων αἰχμαλώτων. Ὁ Ἰωάννης ἐδέχθη τὰς προτάσεις αὐτῶν, ἀναμιμνησκόμενος τῆς περισκεμμένης πολιτικῆς τοῦ πάππου, μὴ καθιστώσης τὸν ἐχθρὸν εἰς ἐσχάτην ἀπόγνωσιν, ἀλλ' ἐξασθενιζούσης τὰς δυνάμεις τούτου καὶ καταστρεφούσης αὐτὸν βραδέως μὲν, πλὴν ἀσφαλῶς, καὶ ἀποφευγούσης ὅσον οἶόν τε τὰς περιπετείας τῆς τύχης, ἐν δὲ ταῖς ἀποτυχίαις τοῦ πολέμου δικαιολογούσης αὐτὸν ὡς ἀναπόφευκτον· μέτριος δ' ὢν ὁ πάππος τοῦ Ἰωάννου, εἶχε καὶ ἄλλην ἀρχὴν τὸ φυλάττειν τὰ κεκτημένα. Ὁ Τσάρος ἔπεμψε τοῖς στρατηγοῖς τὸν Ἀδάσεβ, ὅπως ἐπαγρυπνῇ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄρθρων τῆς εἰρήνης καὶ ἀναδείξῃ τὸν Σιγ-Ἀλείν βασιλέα τῆς Καζάνης· ἀλλ' ἅμα παρήγγειλεν ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν κάτοχον μόνον τῆς πεδινῆς χώρας, τὴν δὲ ὄρεινὴν περιλάβῃ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Σβιάζσκης. Ἡ διανομὴ δ' αὕτη τῶν κτήσεων τῆς Καζάνης κατελύπησε τὸν λαόν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Σιγ-Ἀλείν, ὃς ἔλεγε· «Τί οὖν ἔσται ἢ ἐμὴ βασιλεία; Ἀξιῶμαι τάχα τῆς ἀγάπης τοῦ ὑ-

»πηκίου, παραχωρῶν τῇ Ῥωσσίᾳ μέγα μέρος τῶν
 »γαιῶν αὐτοῦ ; » Ἄλλ' οἱ στρατηγοὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι
 οὕτως ἔδοξε τῷ Ἰωάννῃ. Μάτην οἱ Καζανῖται ἐζήτησαν
 καταφυγεῖν εἰς τὸν δόλον καὶ ἀποφυγεῖν τὰς συνθήκας
 μήτε τὴν βασίλισσαν, μήτε τοὺς αἰχμαλώτους θέ-
 λοντες ἵνα παραδώσι· διότι οἱ στρατηγοὶ εἶπον αὐτοῖς
 σταθερῶς· « Ἡ παραδοθήσονται ἡμῖν, ἢ ὁ Τσάρος ἐκ-
 »στρατεύει ἀρχομένου τοῦ φθινοπώρου μετὰ πυρὸς καὶ
 »σιδήρου πρὸς ἐξώλειαν τῶν ἐπιόρκων.» Κατανοήσαν-
 τες οὖν οἱ Καζανῖται τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποταγῆς, ἀνήγγ-
 γειλαν τῷ Σιγ-Ἀλέϊ τὴν εἰς Σβιάζσκην ἀναχώρησιν τῆς
 βασιλίσσης μετὰ τοῦ υἱοῦ.

Οὐ μόνον ἡ Σουουμβέκα, ἀλλὰ καὶ ἅπασα ἡ Καζάνη ἡ βασίλισσα
 ἐθρήνει μαθοῦσα, ὅτι ἡ ἀτυχῆς βασίλισσα παρεδίδοτο Σουουμβέκα.
 αἰχμάλωτος τῷ μονάρχῃ τῆς Μόσχας. Οὔτε δὲ τοὺς
 μεγιστᾶνας, οὔτε τοὺς πολίτας μεμφομένη ἡ Σουουμ-
 βέκα, ἠτιᾶτο μόνον τὴν τύχην καὶ ἀπεγνωκυῖα ἠσπάζετο
 τὸν τάφον τοῦ Σαφᾶ-Γιρέϊ ζηλοῦσα τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ.
 Καὶ ὁ μὲν περίλυπος λαὸς ἐτήρει σιγὴν, οἱ δὲ μεγιστᾶνες
 παρεμυθοῦντο αὐτὴν βεβαιοῦντες, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦν με-
 γάλθυμος, ὅτι πολλοὶ Μουσουλμάνοι βασιλεῖς ὑπηρέτουν
 αὐτῷ, καὶ ὅτι ἐκλέξει ὑπὲρ αὐτῆς ἄνδρα τὸν ἀξιώτατον,
 ὀρίζων αὐτῇ καὶ κτήματα. Ἄπας ὁ λαὸς προέπεμψεν
 αὐτὴν μέχρι τοῦ Καζάγκα, ἔνθα πολυτελῆς λέμβος ἀ-
 νέμενεν αὐτὴν, προβαίνουσαν βραδέως ἐπ' ὀχλήματος,
 τῶν παιδαγωγῶν κρατούντων τὸν υἱὸν αὐτῆς. Ὡχρὰ δὲ
 καὶ ἐξησθενηκυῖα μόλις κατέβη εἰς τὸν λιμένα, ἐπιβᾶσα
 δὲ τῆς λέμβου ἀπεχαιρέτισε τὸν λαὸν κατανυκτικώ-
 τατα. Παραχρῆμα οἱ Καζανῖται πεσόντες χαμαὶ ἐστένα-
 ξαν, εὐχθηθέντες τῇ πρώῃν βασίλισσῃ εὐδαιμονίαν. Ὁ
 πρίγκιψ Ὀβολένσκης ὑποδεχθεὶς εἰς τὸν Ῥᾶ, προσ-

ηγόρευσεν αὐτὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Τσάρου καὶ ἤγαγεν ἐπὶ πλοίων μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν οἰκογενειῶν τῶν διασημοτάτων μεγιστάνων τῆς Ταυρικῆς εἰς Μόσχαν.

Τοῦ πρώτου ὄρου τῆς εἰρήνης ἐκτελεσθέντος, οἱ στρατηγοὶ ἀπήτησαν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τὸν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ὄρκον πίστεως πάντων τῶν Καζανιτῶν ὀρίσαντες δὲ τὴν ἡμέραν παρετάχθησαν παρὰ τὴν Καζάνην ἀπὸ τοῦ Ῥᾶ μέχρι τοῦ βασιλικοῦ λειμῶνος. Ὁ Ἀλέις, πέμψας τοὺς ἀξιωματικούς πρὸς εὐτρεπισμὸν τῶν ἀνακτόρων, διενυκτέρευσεν ἐν τῇ σκηνῇ. Τῇ δὲ πρωΐᾳ τῆς ἐπιούσης πάντες οἱ ἐν τέλει καὶ πολῖται συνῆλθον ἐν τῷ λειμῶνι, ἔνθα ἀκούσαντες τοῦ τύπου τοῦ ὄρκου, ἠὺχαρίστησαν τῷ Ἰωάννῃ ἀποδόντι αὐτοῖς βασιλέα, ἀλλ' οὐδόλως ἤθελον ἀκούσαι περὶ τῆς ὀρεινῆς χώρας· πρὸς ταῦτα δὲ οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίθησαν «**Νομίζετε τὸν Ἰωάννην κουφόνουν ὡς ὑμᾶς αὐτούς;**» Ἰδετε πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σβιάγα, καὶ ἐκεῖ ὄψεσθε» πόλιν Χριστιανικὴν! Οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων ταύτης ὑπετάγησαν ἐπισήμως τῇ Ῥωσσίᾳ, πολεμήσαντες» μάλιστα τῇ Καζάνῃ· μετὰ τοῦτο δὲ δυνατὸν ὑπέικειν ταύτῃ; Ἐπιλάθεσθε τοῦ παρελθόντος, διότι οὐκ» ἐπανελεύσεται». Τέλος αἱ συνθῆκαι ἐσφραγίσθησαν τῇ σφραγίδι τοῦ βασιλέως, ὑπογραψάντων καὶ πάντων τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτῶν. Ἐπὶ τρεῖς δ' ἡμέρας ὁ λαὸς προσήρχετο ἀθρόως, ὅπως ὁμόσῃ· μεθ' ἧς ὁ Σιγ-Ἀλέις εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Οἱ εὐπατρίδαι Βουλγάκοβ καὶ Χαβάροβ ἀνεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, μετ' οὐ πολὺ δὲ τὰ ἀνάκτορα ἐπληρώθησαν αἰχμαλώτων Ῥώσων, ὧν πολλοὶ ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἔτη διέμειναν αἰχμάλωτοι. Ὁ Ἀλέις ἀνήγγειλεν αὐτοῖς τὴν ἀπελευ-

Νέα βασιλεία
τοῦ Σιγ-Ἀλέι.
Ἄπολυσις τῶν
αἰχμαλώτων.

θέρωσιν, ἀλλ' οὗτοι ἐδυσπίστουν τῇ εὐτυχίᾳ ταύτῃ· ὅθεν μετὰ δακρύων ἀνέτεινον χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν, δοξάζοντες τὸν Ὑψιστον. Οἱ εὐπατρίδαι ἔλεγον αὐτοῖς· «Ὁ Ἰωάννης βασιλεύει νῦν τῆς Ῥωσσίας· ἐπανεέλθετε οἴκαδε καὶ μὴ φοβεῖσθε τοῦ λοιποῦ τὴν αἰχμαλωσίαν.» Ἐν Σβιάζσκη ἐχορήγησαν αὐτοῖς πᾶν τὸ ἀναγκαιοῦν, ἦτοι ἐνδύματα, σιτία, κτλ., καὶ ἐξηκοντακισχίλιοι αὐτῶν, μὴ συγκαταλεγομένων τῶν κατοίκων τῆς Βιάτκας καὶ Περμίας, ἀπερχομένων δι' ἄλλης ὁδοῦ, ἀνέπλευσαν τὸν Ῥᾶ. Οἱ σύγχρονοι λέγουσιν· «Οὐδέποτε ἦ Ῥωσσία εἶδε τοιοῦτο κατανυκτικὸν θέαμα. Ἦν δὲ τοῦτο νέα ἔξοδος τοῦ Ἰσραήλ!» Διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοσοῦτων αἰχμαλώτων, τὴν κτίσιν τῆς Σβιάζσκης, τὴν κτῆσιν μεγάλου μέρους Καζανικῆς χώρας, τὴν νέαν ἀνάβασιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σιγ-Ἀλέι οὐδὲ ἓνα ἄνθρωπον ὁ Ἰωάννης ἀπώλεσεν. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἐξεδίωξαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς ἐχθροὺς ἐν μικροῦ λόγου ἀξίαις αὐμπλοκαῖς παρὰ τὸν Κάμαν καὶ Ῥᾶ, ὧν αἱ ὄχθαι ἐβάφησαν μόνον ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν Τατάρων. Ὁ πρίγκιψ Βουλγάκοβ ἐκόμισε τὴν εὐτυχῆ ταύτην ἀγγελίαν πρὸς τὸν Ἰσάρον, οἱ δ' εὐπατρίδαι Δανιήλ ὁ Ῥωμανοῦ καὶ Χιλκόβ ἐπανῆλθον οἴκαδε. Ὁ Χοβάροβ μετὰ πεντακοσίων Μοσχίων Τοξοτῶν ἔμεινε παρὰ τῷ Σιγ-Ἀλέι, ὁ δὲ πρίγκιψ Συμεὼν Μικουλίνσκης, γνωστὸς ἐπὶ ἀνδρία καὶ συνέσει, ἔμεινε ἐν Σβιάζσκη ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Ἡσυχάζουσα καὶ ὑποτασσομένη τῇ Ῥωσσίᾳ ἡ Καζάνη, παρέτεινε ἂν τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς ὡς ἰδίας μουσουλμανικῆς βασιλείας, ἀλλὰ τὸ πεπρωμένον ὤθει αὐτὴν εἰς τὴν πτώσιν. Μάτην ὁ Ἰωάννης ἐπεδαψίλευσε πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς μεγιστᾶνας ἀγαθοεργίας καὶ δείγματα

^{Ἄπιστία τῶν Καζανιτῶν καὶ ἀπιστία τοῦ βασιλέως αὐτῶν.}

ἀγάπης καὶ ἔδωκε τῷ μὲν πρώτῳ βαρύτιμα ἱμάτια, σκεύη καὶ χρήματα, ὡς καὶ τῇ βασιλίσση συζύγῳ αὐτοῦ, μιᾷ τῶν τοῦ ἀποθανόντος Σαφᾶ-Γιρέι γυναικῶν, πᾶσι δὲ τοῖς ἐπισήμοις. Καζανίταις ἀπένειμε δῶρα προφυλίττων αὐτοὺς ἐκ τῶν ὀλεθρίων ἐπακολουθημάτων νέας προδοσίας· διότι ὁ Σιγ-Ἀλέις ἠνώχλει αὐτὸν ἀδιαλείπτως ὡς πρὸς τὴν ὄρεινὴν χώραν, ἀπαιτῶν τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἡμισείας, ἢ τοῦλάχιστον μέρους αὐτῆς· δυσχεραίνων δ' ἐπὶ τῇ ἀρνήσει, εἶδεν ἀδιαφόρως τοὺς Καζανίτας καθαιργνύοντας καὶ δεσμεύοντας πολλοὺς αἰχμαλώτους Ῥώσους, καὶ οὐδένα ἐτιμώρησε διὰ τοῦτο· ὅθεν ἀποκρινόμενος πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς ἡμῶν ἔλεγε· «Φοβοῦμαι ἐπανάστασιν.» Ἀλλὰ μαθὼν, ὅτι, μεγιστάνες τινες συνομνύοντες κρύφα, ἐκοινοπράγουν πρὸς τοὺς Νογαίους καὶ ἐβουλεύοντο ἀποκτεῖναι αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς Ῥώσους, κατέφυγεν εἰς ὠμὰς πράξεις· διότι ἐστιάσας αὐτοὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐκέλευσε τὴν σφαγὴν τῶν συνδαιτυμόνων, ἐξελεχθέντων, ἢ μόνον ὑπόπτων ἐπὶ προδοσίᾳ. Καὶ οἱ μὲν ἀπεκτάνθησαν ἐν αὐτῷ τῷ ἐστιατορίῳ, οἱ δὲ ἐν τῇ αὐλῇ τῶν ἀνακτόρων· ἦσαν δὲ οἱ φονευθέντες ἐπιφανεῖς ἄνδρες ἐδβομήκοντα, τῶν μεγιστάνων τοῦ Ἀλεί καὶ τῶν Μοσχίων Τοξοτῶν ἐκτελούντων τὰ ἔργα τοῦ δημίου ἐπὶ δύο ἡμέρας. Ἡ ἀιμότης δ' αὐτῆ ἐνεποίησε τοιαύτην φρίκην, ὥστε οἱ τε ἀθῶοι καὶ ἔνοχοι διεσκορπίσθησαν ὑπὸ τοῦ φόβου.

Μετὰ τὸ στυγερὸν τοῦτο συμβεβηκὸς ὁ Τσάρος συνειδὼς τὴν ἀνάγκην τοῦ ὑποτάξαι ἐκ παντὸς τρόπου τὴν Καζάνην. Ἀνήγγειλεν οὖν ταύτῃ διὰ τοῦ Ἀδάσεβ, ὅτι ἦν ἀδύνατον τῷ Ῥώσῳ μονάρχει ἵνα ὑπομένῃ ἐπὶ πλείονα χρόνον τὰ κακουργήματα τῶν Καζανιτῶν· ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας ἐν τε τῇ

Διαπραγμα-
τεύσεις πρὸς τὸν
Ἀλέξν.

ἡγεμονία ταύτη καὶ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ· ὅτι ὁ Μοσχιακὸς
 στρατὸς καταλήφεται τὴν πρωτεύουσαν, ὅπως προστα-
 τεύῃ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ, ἀσφαλίση δὲ τὴν ἡ-
 συχίαν αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν. Ὁ δὲ Ἀλέϊς ἀπεκρίνατο
 μετὰ λύπης· «Βλέπω, ὅτι ἀδύνατον ἄρξαι ἐνταῦθα· διότι
 »μισοῦμαι ὑπὸ τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ· ἀλλὰ τίς
 »ὁ αἴτιος; Ἀποδότω ἡμῖν ὁ Ἰωάννης τὴν ὄρεινὴν χώ-
 »ραν, καὶ τότε δώσω λόγον περὶ τῆς πίστεως τῶν Καζα-
 »νιτῶν· ἄλλως ἀποτίθημι τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπανελεύσομαι
 »παρὰ τῷ κυριάρχῃ· διότι οὐδὲν ἄλλο ἄσυλον ἔχω
 »ἐν τῷ κόσμῳ. Εἰμὶ Μουσουλμάνος καὶ οὐ δύναμαι δε-
 »χθῆναι Χριστιανούς εἰς Καζάνην· ἀλλ' ὅμως δύναμαι
 »ὠφελῆσαι τὸν Τσάρον, ἐὰν οὗτος ἐμμένῃ ἐν τῇ πρὸς
 »ἐμὲ ἀγάπῃ, ἀποκτενῶ πάντας τοὺς λοιποὺς φιλοταρά-
 »χους μεγιστᾶνας πρὸ τῆς ἐκ Καζάνης ἀναχωρήσεώς
 »μου, διαφθερῶ πάντα τὰ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ παρα-
 »σκευάσω εὐχερῆ νίκην.» Ὁ Ἀδάσεβ ἐπανῆλθε μετὰ
 τῆς ἀπαντήσεως ταύτης εἰς Μόσχαν, ἐνθα ἦσαν πολλοὶ
 ἀπεσταλμένοι τῆς Καζάνης, ἐν οἷς καὶ ὁ Κοστρόβ καὶ
 Ἄλιμερδίν, ἄσπονδοι ἐχθροὶ τοῦ Σιγ-Ἀλέϊ. Οὗτοι δὲ,

1552.

εἴτε οἴκοθεν, εἴτε συμφώνως τοῖς συμπολίταις αὐτῶν,
 ἐδήλωσαν πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὁ Ἀλέϊς ἦν αἰμοχα-
 ρῆς καὶ ὠμὸς ἄρπαξ, καὶ ὅτι οἱ Καζανῖται ἐπεθύμουν
 θερμῶς, ὅπως, ἀπαλλαγέντες ἀπὸ τῆς τυραννίας αὐτοῦ,
 ὑποταχθῶσι Μοσχίωκυβερνήτῃ. Ἄν μὴ ἐκ-
 »πληρώσητε τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ, ταχέως καὶ ἀφεύ-
 »κτως στασιάσει. Ἀπαλλάξατε τῶν ἐπαπειλούντων ἡ-
 »μᾶς συμφορῶν, ἀπελαύνοντες μισητὸν κακοῦργον.
 »Καταλαβέτωσαν οἱ Ῥῶσσοι τὴν πρωτεύουσαν· ἔτοιμοί
 »ἐσμεν ἀποχωρῆσαι εἰς τὰ προάστεια, ἢ εἰς τὰς κώ-
 »μας· ἐπιθυμοῦμεν ἐξαρτᾶσθαι κατὰ πάντα ἀφ' ὑμῶν,

» ἐσόµεθα δὲ πιστοὶ ὑπήκοοι· εἰ δὲ ταῦτα μὴ ἀληθῆ,
 » τιμωρηθῶµεν θανάτῳ.» Παραχρῆμα ὁ Ἰωάννης ἔπει-
 ψε τὸν Ἀδάσεβ εἰς Καζάνην, ὅπως καταβιάσῃ τὸν βα-
 σιλέα ἀπὸ τοῦ θρόνου πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ λαοῦ, ὑ-
 πισχνεῖτο δὲ τῷ Ἀλέϊ προστασίαν καὶ μισθὸν ἀπαιτῶν
 τὴν ἄνευ ἀντιστάσεως εἴσοδον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν
 Ῥωσικῶν στρατῶν. Τὸ δεύτερον δὲ ὁ Σίγ-Ἀλείς ἀ-
 πέδειξε γενναιοψυχίαν, εἰπὼν τῷ Ἀδάσεβ· «Οὐδαμῶς
 » ποθῶ τὸν θρόνον διὰ τὴν παρακολουθοῦσάν μοι ἀτυ-
 » χίαν. Ἐνταῦθα κινδυνεύω· διὸ καὶ ὑποτάσσομαι τῷ σῷ
 » κυριάρχῃ, ἀλλὰ μὴ ἀπαιτεῖτε, ὅπως ἀρνηθῶ τὴν θρη-
 » σκεῖαν τοῦ Προφήτου. Λάβετε τὴν Καζάνην ἄνευ ἐμοῦ·
 » λάβετε αὐτὴν διὰ τῆς βίας, ἢ τῶν διαπραγματεύσεων,
 » ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τῶν χειρῶν μου.»

Ὁ βασιλεὺς
 καταλείπει τὴν
 Καζάνην.

Οὔτε αἱ θωπεῖαι, οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Ἀδάσεβ ἔπεισαν
 τὸν Ἀλέϊν ἵνα παραδῶ τὸ βασίλειον τῷ τοποτηρητῇ τοῦ
 Τσάρου. Ὁ δ' Ἀλείς, καθηλώσας τὰ τηλεβόλα, ἔπεμψε
 πυρίτιν εἰς Σβιάζσκην καὶ ἐξῆλθε τῆς πόλεως ὡς ἀ-
 περχόμενος πρὸς ἀλιείαν εἰς τὴν λίμνην μετὰ πολλῶν
 οὐλάνων καὶ μεγιστάνων· παραχρῆμα δὲ ἐκέλευσε τοὺς
 Μοσχίους Τοξότας περικυκλῶσαι αὐτοὺς, εἰπὼν τοῖς
 ἐκπλήκτοις ἀξιωματικοῖς· «Ἐβουλεύθητε τὸν φόνον
 » μου· ἐσυκοφαντήσατέ με ἐν Μόσχᾳ· μὴ θέλοντες ἐμὲ
 » βασιλέα, ἐζητήσατε τοποτηρητὴν τοῦ Ἰωάννου· νῦν δὲ
 » παραστῶµεν ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου αὐτοῦ.» Καὶ ὁ
 Ἀλείς ἦλθε μετ' αὐτῶν εἰς Σβιάζσκην.

Τότε ὁ πρίγκιψ Συμεὼν Μικουλίνσκης, ἀποδειχθεὶς
 κυβερνήτης Καζάνης, ἐκοίνωσε τοῖς κατοίκους, ὅτι αἱ
 ἐπιθυμίαι αὐτῶν ἐπληρώθησαν, ἀποβληθέντος ἐκ τοῦ
 θρόνου τοῦ Ἀλέϊ· διὸ ὤφειλον ὁμόσαι ὄρκον πίστεως τῷ
 κυριάρχῃ τῆς Μόσχας. Οἱ Καζανῖται ἀποδεχθέντες τοῦ-

το προθύμως, ἤτήσαντο μόνον παρὰ τοῦ Μικουλίνσκη τὴν ἀποστολὴν δύο μεγιστάνων τῆς Σβιάζσκης Γσαπκοῦν καὶ Βουρνᾶς, οἵτινες, ὑπήκοοι ἤδη τῆς Ῥωσσίας, ἐδύναντο καθησυχᾶσαι τὸν λαόν, παρέχοντες αὐτῷ ἐγγύας περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Ῥώσσου μονάρχου. Οἱ μεγιστᾶνες δ' οὗτοι ἀπῆλθον αὐτόθι μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν ἡμῶν, ἐνθα ἐπεκράτει ἡσυχία καὶ ἐνθα οἱ μεγιστᾶνες, οἱ πολῖται καὶ οἱ χωρικοὶ ὤμοσαν τὸν ὄρκον τῆς πίστεως καὶ παρεσκεύασαν τὰ ὑπὲρ τοῦ διοικητοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ οἰκήματα, ἔπεμψαν τὴν γυναῖκα τοῦ Σιγ-Ἀλεΐ εἰς Σβιάζσκη, προσεκάλεσαν τὸν πρίγκιπα Μικουλίνσκη, καὶ προῦπαντήσαντες παρὰ τῷ Ῥᾶ ὡς πρόθυμοι δοῦλοι τοῦ Τσάρου, προσεκύνησαν αὐτὸν, πορευόμενον μετὰ στρατοῦ. Οἱ στρατηγοὶ ἔπεμψαν πρότερον εἰς Καζάνην ἐλαφρὰς ἀποσκευὰς καὶ παρεσκευάζοντο ἵνα πομπωδῶς εἰσέλθωσιν εἰς τὰ τείχη αὐτῆς. Οὕτως ἄνευ ἀγώνων καὶ ἀναιμωτὶ ὁ Ἰωάννης ἐκυρίευε περιλαλήτου βασιλείου· ἐλάμβανε δ' οὕτως εἰπεῖν διὰ τῆς χειρὸς τὸ στέμμα τούτου . . . ἀλλ' αἰφνιδίως τὰ πάντα μετεβλήθησαν.

Τρεῖς τῶν μεγιστάνων τῆς Καζάνης, ἀπολυθέντες ὑπὸ τοῦ Μικουλίνσκη, ὅπως ἐπανέλθωσιν οἴκαδε, διέ-
 τάραξαν τὸν λαὸν διαδόντες ψευδῶς, ὅτι οἱ Ῥῶσσοι προῦτίθεντο τὴν ἀπώλειαν πάντων τῶν κατοίκων· ὅθεν παραχρῆμα πάντες ἔφριξαν καὶ γενικῶς ἐπανέστησαν, κλείσαντες δὲ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου ἐξωπλίζοντο. Μάτην πολλοὶ τῶν μεγιστάνων ἀπεπειράθησαν διασκεδάσαι τὴν ἀπάτην τοῦ λαοῦ παριστῶντες, ὅτι οἱ εὐπατρίδαι τοῦ Ἰωάννου ὤμοσαν πανδήμως οὐδένα βλάψαι ἐν τε τῇ πόλει καὶ ἐν ταῖς κώμαις, καὶ ὑπέσχοντο κυβερνᾶν κατὰ τοὺς νόμους καὶ ἡπίως, καὶ τηρεῖν τὴν ἀρ-

1852.

Τελευταία ἀ-
 πιστία τῶν Κα-
 ζανιτῶν.

χαίαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Οἱ ἐπαναστάται μὴ ἀκούοντες ἐκραύγαζον, ὅτι ὁ ὄρκος τῶν εὐπατριδῶν ἐστὶ δόλος, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀλέις ὠμολόγησε τοῦτο κρύφα τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ. Ταῦτα μαθόντες ὁ πρίγκιψ Μικουλίνσκης, Ὀβολένσκης καὶ Ἀδάσεβ ἀφῆκαν τὸν στρατὸν ἐν Βουλάκῳ, ὑπ' ὀλίγου δὲ μόνον φρουρούμενοι προσῆλθον πρὸς τὴν πόλιν· ἀλλ' ἡ βασιλικὴ πύλη ἦν κλειστὴ, ἐπὶ δὲ τῶν τειχῶν ἦν πλῆθος ἐνόπλων ἀνδρῶν. Ἀξιωματικοὶ δὲ τινες ἐξελθόντες ἀπελογοῦντο ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπέσχοντο τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας· ἀλλὰ παρέβησαν τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην· διότι οἱ πολῖται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπέτρεπον τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον τῶν Ῥώσσω, κατέλαβον τὰς ἀποσκευὰς ἡμῶν καὶ πολλοὺς παῖδας εὐπατριδῶν, καὶ διεβίβασαν ὕβρεις κατὰ τῶν Μοσχίων στρατηγῶν. Οὗτοι δ' ἔμαθον, ὅτι ὁ μεγίστην Τσαπκοῦν πεμφθεὶς παρ' αὐτῶν ὡς ἐνθερμος θεράπων τοῦ Τσάρου ἐκ Σβιάζσκης εἰς Καζάνην πρὸς καθησύχασιν τῶν πολιτῶν, ἐξηπάτησεν ἡμᾶς, ἐκηρύχθη δὲ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστασιῶν. Οἱ στρατηγοὶ διενυκτέρευον ἐν τῷ προαστείῳ· βλέποντες δὲ ματαίως τὰς προτροπὰς ἠδύναντο ἀποτεφρῶσαι αὐτὸ καὶ πολιορκῆσαι τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀνέμενον τὴν διαταγὴν τοῦ μονάρχου. Ἐπανῆλθον οὖν ἐν εἰρήνῃ εἰς Σβιάζσκη, ἐνθα καθεῖρξαν πάντας τοὺς αὐτόθι Καζανίτας ἀξιωματικούς· παραχρῆμα δ' ἐπεμψαν εἰς Μόσχαν τὸν εὐπατρίδην Σερεμέτεβ μετὰ τῆς ἀγγελίας τῆς νέας ταύτης καὶ τελευταίας προδοσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Δ'.

Παρασκευαί τῆς ἐπὶ τὴν Καζάνην ἐκστρατείας—Σχέσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὰς δυτικὰς δυνάμεις—Ὁ γέρον Βουλγάκοβ ἀπελευθεροῦται—Ἀνέγερσις νέων φρουρίων—Κοζάκοι τοῦ Τανάϊδος—Νίος Χάνης ἐν Ταυρικῇ—Ἀστραχάνιον—Ἐπιδημία ἐν Σβιάζσκη—Αἰδιγιέρος βασιλεὺς τῆς Καζάνης—Ἐπιστολὴ τοῦ Μητροπολίτου εἰς τὸν στρατὸν τῆς Σβιάζσκης—Συμβούλιον περὶ τῆς Καζάνης—Ἀναχώρησις τοῦ κυριάρχου—Εἰσβολὴ τοῦ Χάνη τῆς Κριμαίας—Ἐφοδος πρὸς τὴν Τούλαν—Φυγὴ τοῦ Χάνη—Τρέπαια ἡμῶν—Γογγυσμὸς τοῦ στρατοῦ—Ἐκστρατεία—Πολιορκία—Πρώτη μάχη—Θύελλα—Διάταξις τῶν κοφίνων—Ἰσχυρὰ ἔξοδος τῶν Τατάρων—Ἀποτελέσματα τῶν κριῶν—Ἰαπαντσά—Πόνοι τοῦ στρατοῦ—Διαίρεισις τῶν σωμάτων—Καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰαπαντσά—Καρτερία τῶν πολιορκουμένων—Δραστηριότης τοῦ Ἰωάννου Ἄλωσις τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως τοῦ Ἄρσκου—Προσβολὴ τῶν πεδινῶν Τσερεμίσων—Ἐπιθυμητὴ μαγεία—Οἰκοδομὴ ὑψηλοῦ πύργου—Προτάσεις πρὸς τοὺς Καζανίτας—Αἱματηρὰ ἀψιμαχία—Ἡ ὑπόνομος ἀνεῖρήθη εἰς τὸν ἄερα—Κατάληψις τοῦ πύργου τοῦ Ἄρσκου—Τελευταῖαι πρὸς Καζανίτας προτάσεις—Παρασκευαί τοῦ στρατοῦ πρὸς ἔφοδον—Ἡρωϊσμὸς τῶν ἐκατέρωθεν πολεμιστῶν—Πλεονεξία πολλῶν στρατιωτῶν—Μεγαλοφυχία τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν εὐπατριδῶν—Γενναϊότης τοῦ πρίγκιπος Κούρδτκη—Ἄλωσις τῆς Καζάνης—Ἐψῶσις τοῦ σταυροῦ παρὰ τῇ βασιλικῇ πύλῃ—Εἴσοδος τοῦ Τσάρου εἰς τὴν Καζάνην—Ἀπελευθέρωσις τῶν Ῥώσων αἰχμαλώτων—Δημηγορία τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν στρατόν.—Συμπόσιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ—Ἐπιτοαγὴ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἄρσκου καὶ τῶν πεδινῶν Τσερεμίσων—Θριαμβευτικὴ εἴσοδος εἰς Καζάνην—Θεῖα τῆς Καζάνης—Ἐγκαθίδρυσις τῆς κυβερνήσεως—Συμβούλιον τῶν μεγιστάνων—Ἐπιστροφὴ τοῦ Τσάρου εἰς Μόσχαν—Γέννησις υἱοῦ τοῦ Τσάρου—Ἐπιδοχὴ πρὸς τὸν Ἰωάννην.—Ὁμιλία τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν κληρὸν—Ἀπάντησις τοῦ Μητροπολίτου—Συμπόσιον ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ δῶρα τοῦ Ἰωάννου.

1552.

Τῇ 24 Μαρτίου μαθὼν ὁ Τσάρος τὰ τελευταῖα ἐν

1552.

Προπαρασκευαί
της ἐπὶ τὴν Κα-
ζάνην ἐκστρα-
τείας.

Καζάνη συμβάντα, παρήγγειλε τῷ μὲν Σίγ-Ἀλέι ἵνα πορευθῆ εἰς Κασίμοβον, τῷ δὲ γυναικαδέλφῳ Δανιήλ τῷ Ῥωμανοῦ εἰς Σβιάζσκην μετὰ πεζικοῦ στρατοῦ· ἐν δὲ ἐπισήμῳ συνεδριάσει τοῦ συμβουλίου ἀνήγγειλεν, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς τοῦ συντρίψαι τὴν κεφαλὴν τῆς Καζάνης· «Ὁ Θεὸς βλέπει τὴν καρδίαν μου· οὐδόλως διώκω τὴν ἐπίγειον δόξαν, ἀλλὰ τὴν ἡσυχίαν τῶν χριστιανῶν. Πῶς ἐρῶ ποτε ἀφόβως τῷ Ὑψίστῳ, Ἰδού· ἐγὼ καὶ οἱ λαοί, οὓς μοὶ ἔδωκεν ὁ Θεός· ἐάν μὴ σώσω αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὠμότητος τῶν διηνεκῶν ἐχθρῶν τῆς Ῥωσσίας, ὧν ἕνεκεν οὔτε εἰρήνη, οὔτε ἀνάπαυσις δυνατὴ ἐστίν;» Ἐπαινοῦντες οἱ εὐπατρίδαι τὴν γενναίαν ταύτην γνώμην, συνεβούλευσαν τῷ βασιλεῖ μένειν ἐν Μόσχᾳ, πέμψαι δὲ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Καζάνην λέγοντες· «Ἡ Ῥωσσία ἔχει πολλοὺς ἐχθροὺς· ἐάν δὲ κατὰ τὴν ἀπουσίαν σου οἱ ἐκ Ταυρικῆς καὶ οἱ Νογαίοι εἰσβάλωσιν εἰς τὴν χώραν σου, τίς ὁ ὑπερασπίσων αὐτήν;» Ὁ Ἰωάννης ἀπεκρίθη, ὅτι προνοήσει περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἀπελεύσεται εἰς τὸ ἴδιον ἔργον. Παραχρῆμα ἐκέλευσε τὴν συνάθροισιν στρατοῦ ἐκ τῶν ἐσχατιωτίδων πόλεων ἐν Κολόμνα καὶ Κοσίρα, ἐκ δὲ τῶν ὁμόρων ἐν Μουρόμῳ. Καὶ οἱ μὲν πρίγκιπες Ἀλέξανδρος Γορβάτης καὶ Πέτρος Σουίσκης ἀνηγορεύθησαν ἵνα ἀγάγωσι τὸν στρατὸν εἰς Κάτω-Νοβογόροδον, ὁ δὲ Μιχαὴλ Γλίνσκης, ἄγων τοὺς παῖδας τῶν εὐπατριδῶν, τοὺς Τοξότας, τοὺς Κοζάκους τοῦ Οὐστούγου καὶ τῆς Βιάτκας, στρατοπεδεύσῃ παρὰ τὸν Κάμαν, καὶ οἱ στρατηγοὶ τῆς Σβιάζσκης καταλάβωσι διὰ μικρῶν σωμα-

των πάντας τοὺς πόρους τοῦ Ῥᾶ καὶ ἀναμείνωσι τὸν Ἰωάννην. 1852.

Παρασκευαζόμενος εἰς τὸν ἔνδοξον τοῦτον ἀγῶνα ὁ νέος Τσάρος, ἦν βέβαιος περὶ τῶν εἰρηνικῶν διαθέσεων τῶν ὁμόρων Δυτικῶν δυνάμεων. Ἡ Σουηδία καὶ ἡ Λιβονία ἐζήτουν μόνον τὴν μετὰ τῶν Ῥώσων ἐλευθέραν ἐμπορίαν. Ἡ αὐλὴ τῆς Μόσχας ἤριζεν ἀληθῶς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας ὡς πρὸς τὰς προσηγορίας καὶ τὴν χώραν τῆς Σεβέζας· καὶ ἐθρασυλόγουν μὲν ἀλλήλους, ἀλλ' ἐκάτεροι ἀπέφευγον τὸν πόλεμον. Ὁ Αὐγούστος μάλιστα ἔδειξεν, ὅτι τιμᾷ τὸν Ἰωάννην· διότι μὴ ἀπαιτήσας λύτρα, ἀπέλυσε τὸν Μιχαὴλ Βουλγάκοβ Γολίτσαν, ἀποποιηθεὶς πρότερον τὴν ἀπολύτρωσιν τούτου, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς Μόσχαν μετ' ἄλλου ἀξιωματικοῦ τοῦ πρίγκιπος Σελεχόβσκη. Ἐγράφε δὲ πρὸς τὸν Τσάρον· «Ὁφείλομεν τιμᾶν τὴν πίστιν οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλοτρίων ὑπηρετῶν, ἀπαθνησκόντων ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἡγεμόνος· διὸ ἀπολύω μέγαν στρατηγὸν τοῦ πατρός σου. Πάντες οἱ λοιποὶ ἐπιφανεῖς αἰχμάλωτοι τῆς Μόσχας, ζωγρηθέντες ὑφ' ἡμῶν ἐν τῇ ἐνδόξῳ μάχῃ τῆς Ὀρσας, ἐτελεύτησαν.» Ὁ Τσάρος, εὐγνωμονήσας μεγάλως περὶ τούτου τὸν Αὐγούστον, ὑπεδέχθη διαφερόντως τὸν γηραιὸν Βουλγάκοβ, ὑπομείναντα τριακονταοκτῶ ἐτῶν αἰχμαλωσίαν· πέμψας δὲ πρὸς αὐτὸν βαρύτιμον διφθέραν, ἐκόσμησεν αὐτὸν χρυσῷ νομισματοσῆμῳ καὶ ἐνηγαλίσθη ὡς φίλον. Ὁ γέρον οὗτος, ἐξησθενηκῶς ὑπὸ πολυχρονίου δυστυχίας καὶ κεκμηκῶς ἐκ τῆς μικρᾶς ὁδοιπορίας, οὐκ ἐδυνήθη συνδειπνήσαι τῷ κυριάρχῃ, δακρύων δὲ ἠυλόγει αὐτόν.

Οὐδένα ἔχων φόβον ἐκ τῶν πεπολιτισμένων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, ὁ Τσάρος ἠσχολήθη περὶ τὴν ἀ-

Σχέσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὰς δυτικὰς δυνάμεις.

Ὁ γέρον Βουλγάκοβ ἀπολύεται.

Λιγέροις νέων φρεσίων.

σφάλειαν τῶν νοτειοανατολικῶν μεθορίων. Δύο δὲ νέα φρούρια, τὸ Μιχαήλοβον παρὰ τὸν Πρόναν καὶ Σιάτσκον παρὰ τὸν Τσαν, ἦσαν ἀντὶ προφυγίων τῇ Ῥεζάνῃ καὶ Μεστσέρα. Ἀλλὰ δεινότατον μὲν φόβητρον πρὸς τοὺς βαρβάρους, σπουδαιότατον δὲ πρὸς ἄμυναν τῆς μεταξὺ Μαιώτιδος καὶ Κασπίας Θαλάσσης Ῥωσσίας ὑπῆρξεν ἡ σύστασις πολεμικῆς δημοκρατίας ἐξ ἀνδρῶν ὁμοθρήσκων καὶ ὁμογλώσσων τοῖς Ῥώσσοις, ὧν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου παρίστη μίγμα Ἀσιατικῶν καὶ Εὐρωπαϊκῶν χαρακτήρων, πολεμοχαρῶν, φύσει ἰππέων, ἐνίοτε ἐπιμόνων, αὐτογνωμόνων καὶ ἀρπάγων, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων, τοῦ ἀκαμάτου ζήλου καὶ τῆς ἀνδρίας ἐπισκιαζόντων τὰ παραπτώματα αὐτῶν. Οὗτοι δ' ἦσαν οἱ ἐξάκουστοι Κοζάκοι τοῦ Ταναΐδος, τότε γινόμενοι γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἀναμφίβολον δὲ, ὅτι οὗτοι ἐκαλοῦντο πρότερον Κοζάκοι τῆς Μαιώτιδος, οἵτινες κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα κατεφόβουν τοὺς ὁδοιπόρους ἐν ταῖς ἐρήμοις τοῦ Χαρχόβου καὶ Βορονέζου καὶ τὰς περὶ τὸν Ταναιν χώρας, διήρπαζον κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀζοφ καὶ Θεοδοσίας τοὺς Μοσχίους ἐμπόρους, ἠχμαλώτιζον τοὺς ἀποστελλομένους ὑπὸ τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν εἰς τὰς ἐρήμους πρὸς κατασκόπευσιν τῶν Νογαίων καὶ τῶν ἐκ Ταυρικῆς ἀνδρας, καὶ ἐπέτρεχον τὴν Οὐκραίνην. Ἡ καταγωγὴ δ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐνδοξος· διότι κατάγονται ἐκ τῶν Ῥώσσων λειποτακτῶν, ἀπερχομένων, ὅπως εὕρωσιν ἀγρίαν ἐλευθερίαν καὶ λάφυρα ἐν ταῖς στρατοπεδείαις τῶν παρεμβολῶν τοῦ Βάτη, τόπων ἀκατοικήτων μὲν, ἀλλ' εὐφόρων, ἐνθα ὁ Ῥᾶ προσεγγίζει πρὸς τὸν Ταναιν, καὶ ἐνθα πρὸ πολλοῦ χρόνου ὑπῆρχεν ἡ ἐμπορικὴ ὁδὸς τῆς Ἀσίας μετὰ τῆς ἀρκτώας Εὐρώπης. Ἐγκαταστάντες δὲ ἐν τῇ νῦν ἐπαρχίᾳ αὐτῶν

Κοζάκοι τοῦ Ταναΐδος.

καὶ καταλαβόντες τὴν πόλιν Ἀκᾶ, ἐκάλεσαν, νομίζω, Τσερχάσκη, ἢ Κοζακίαν. Ἀμφότεραι δ' αἱ ὀνομασίαι αὐταὶ τὸ αὐτὸ σημαίνουνσι.

Πιθανὸν ὅτι ἐλάμβανον τὰς γυναῖκας ἐκ τῆς χώρας τῶν Κιρκασιῶν, καὶ διὰ τῆς ἐπιμιξίας τῶν φυλῶν μετεδίδουν πρὸς τὰ τέκνα Ἀσιατικὸν τι εἶδος. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἰωάννου ἐμέμφετο αὐτοὺς πρὸς τὸν σουλτάνον ὡς κυριάρχην τῆς χώρας τοῦ Ἀζόφ, ἀλλ' οἱ Κοζάκοι, ἀποστρεφόμενοι τὸν Μωαμεθανικὸν ζυγὸν, προεῖλοντο τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥωσσίας· διὸ τῷ 1549 ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, Σαριασμάν καλούμενος, ὑπήκοος τοῦ Τσάρου, ἀνήγειρε φρούρια παρὰ τὸν Τάναϊν. Γενόμενοι δ' οὕτω κύριοι τοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ τούτου μέχρι τῶν ἐκβολῶν, ἀπῆτουν φόρον παρὰ τῆς Ἀζόφ, ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Νογαίους, τὸ Ἀστραχάνιον καὶ τὴν Ταυρικὴν, μηδὲ τῶν Τούρκων φειδόμενοι, καὶ ἀνεδέχθησαν ὑπηρετεῖν ὡς προφύλακες τῆς Ῥωσσίας, ἀρχαίας αὐτῶν πατρίδος· ἐμπήξαντες δὲ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῶν μεθόριων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, διέγραψαν τὴν μεθόριον γραμμὴν τῆς Ῥωσικῆς ἐπικρατείας εἰς τὰ βλέμματα τοῦ σουλτάνου. Ὁ δὲ, μικρὸν τέως περὶ ἡμῶν ἐνασχολούμενος, ἔκτοτε δὲ ἀνοιξας τοὺς ὀφθαλμοὺς, συνείδε τὸν κίνδυνον καὶ ἐβουλεύθη ἵνα προστατεύσῃ δραστηρίως τῶν ἀρχαίων κτήσεων τῶν Μωαμεθανῶν. Καὶ ὁ

Νέος Χάνης ἐν Ταυρικῇ.

μὲν νέος Χάνης Δεβλὲτ Γιρέις, ἀνεψιὸς τοῦ ἀποβιώσαντος Σαίπ, ἀρχὼν τότε τῆς Ταυρικῆς, ἐμελέτησε τὴν σωτηρίαν τῆς Καζάνης, οἱ δὲ πρεσβευταὶ τοῦ Σολιμάν προέτρεπον τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Νογαίων Ἰσοῦπ καὶ ἄλλους εἰς ἔνωσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Μωάμεθ, ὅπως περιστείλωσι τὴν φιλοδοξίαν ἡμῶν· ἔγραφε δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ σουλτάνος· «Ἡ ἀπόστασις κωλύει με δια-

»δραμειν τὴν Ἀζόφ καὶ τὴν Καζάνην. Συμμαχήσατε
 »τῷ Χάνῃ τῆς Κριμαίας, ὃν ἐκέλευσα ἀποπέμψαι οἴκαδε
 »πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ Ἀστραχανίου, ὑπ' ἐμοῦ
 »ἀναστησομένου· πέμψω δ' ἐκεῖ πάραυτα βασιλέα· δώσω
 »καὶ τῇ Καζάνῃ ἀρχηγὸν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Γιρέι, ἀλλ'
 »ἐν τοσοῦτῳ προστατεύσατε αὐτῆς! » Ἀλλ' ἐμπορευό-
 »μενοι πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐπωφελῶς οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι,
 Ἰαστραχίνιον. οὐδόλως ἐπεθύμουν πολέμου. Τὸ δὲ Ἀστραχάνιον, σπου-
 »δαῖος καὶ ἄφευκτος πρὸς τὴν ἐμπορίαν τῆς δυτικῆς Ἀ-
 »σίας χώρας μόλις ἀνεγείρετο ἐκ τῶν ἐρειπίων· ὁ δὲ
 »δεσπότης αὐτοῦ Ἰαμγουῦρτσος ὠμολόγησεν ἑαυτὸν πι-
 »στον τοῦ Ἰωάννου ὑπηρέτην· διὸ ἀξιωματικὸς Μό-
 »σχιος ἀπῆλθεν εἰς αὐτὸν πρὸς διαπραγματεύσειν. Ὁ βα-
 »σιλόπαις τοῦ Ἀστραχανίου Καΐβουλα, υἱὸς τοῦ Ἀκου-
 »βέκου, γήμας ἐν Ῥωσσίᾳ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Σιγ-Ἀλέι,
 »θυγατέρα τοῦ Ἐναλέι, ἔλαβεν εἰς κτῆμα τὴν πόλιν
 »Ἰουρίεβον. Ἐπειδὴ δ' ὁ Ἰωάννης ἐφοβεῖτο μόνον τὸν
 »Χάνῃ τῆς Κριμαίας, ἀνέμενεν ἀγγελίας περὶ τῶν κι-
 »νημάτων αὐτοῦ, ἐστρατολόγει καὶ παρεσκευάζετο εἰς τὸν
 »πρὸς τὸν Καζάνῃ ἅμα καὶ Ταυρικὴν πόλεμον.

Ἐπιδημία ἐν
 Σιβιάσκη.

Ἐν τούτοις οἱ ταραξίαι τῆς Καζάνης, αἰτήσαντες
 βασιλέα παρὰ τῶν σκηνωμάτων τῶν Νογαίων, διήγει-
 ρον ταραχὰς ἐν τῇ ὄρεινῃ χώρᾳ· ἀλλὰ δυστυχῶς κατὰ
 τὸ ἔαρ δεινὴ νόσος, στομακάκη, ἐνέσκηψε τῷ κατὰ τὴν
 Σιβιάσκη Ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ, καθ' ἑκάστην δ' ἀπέ-
 θνησκον πολλοί. Ὁθενδειλιάσαντες οἱ στρατηγοὶ ἠπράκτου
 ἐντελῶς, οἱ δὲ Καζανῖται, αὐξάνοντες τὴν δραστηριό-
 τητα, ὅτε μὲν διὰ τῆς βίας, ὅτε δὲ διὰ τῶν προτρο-
 πῶν ἠνάγκασαν πάντας τοὺς πρώην ὑπηκόους αὐτῶν
 εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Τσάρος παρήγγ-
 γειλε τοῖς πρίγκιφι Γορβάτη καὶ Σουίσκη ἵνα ταχέως

ἀπέλθωσι μετὰ τῶν συνταγμάτων ἐκ Κάτω Νοβογορόδου εἰς Σβιάζσκη· ἀλλὰ λυπηρόταται ἀγγελίαι ἀφικνοῦντο καθ' ἑκάστην εἰς Μόσχαν· διότι ἔγραφον, ὅτι ὁσημέραι ὁ μὲν λοιμὸς ἐκορυφοῦτο ἐν Σβιάζσκη, καὶ ὅτι οἱ μὲν ὀρεῖται, ἐχθρικῶς προσφερόμενοι, κατελάμβανον τὰ ἡμέτερα κτήνη, οἱ δὲ Καζανῖται, νικῶντες τοὺς Ῥώσους κατὰ τὰς ἀψιμαχίας, ἀπέκτεινον πάντα τοὺς ζωγρομένους παῖδας τῶν εὐπατριδῶν καὶ τοὺς Κοζάκους. Οἱ στρατηγοὶ ἔμαθον, ὅτι ὁ βασιλόπαις τοῦ Ἀστραχανίου Αἰδιγέρος-Μαχμέτ ἐχώρει ἐκ τῶν σκηνωμάτων τῶν Νογαίων μετὰ πεντακοσίων μαχητῶν· διὸ ἐφύλαττον πρὸς κατάληψιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπέτυχον· διότι ὁ Αἰδιγέρος ἀπελθὼν εἰς Καζάνην, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον καὶ ὑπέσχετο ἐνεργῆσαι ὡς ἄσπονδος τῆς Ῥωσσίας ἐχθρός.

Συγχρόνως ὁ Ἰωάννης ἐλυπήθη μαθὼν, ὅτι ἐπεκράτει οὐ μόνον σωματικὸς, ἀλλὰ καὶ ψυχικὸς λοιμὸς ἐν Σβιάζσκη, πλήρει στρατιωτῶν· διότι οὗτοι, θεωροῦτες ἑαυτοὺς ὡς ἐκτὸς τῆς Ῥωσσίας, ἐπομένως καὶ ἐκτὸς τοῦ νόμου, ἐν αὐτῇ τῇ φρίκῃ τοῦ θανάτου παρεδίδοντο εἰς αἰσχίστην καὶ ἀχαλίνωτον ἀσέλγειαν. Κατὰ τὴν θέλησιν δὲ τοῦ Ἰωάννου ὁ Μητροπολίτης ἔπεμψε τὸν Τιμόθεον, πρῶτον ἱερέα τοῦ λαοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου, μετὰ ἀγιάσματος καὶ προφορικῶν καὶ ἐγγράφων νουθεσιῶν πρὸς τοὺς στρατηγοὺς καὶ πάντα τὸν στρατόν· ἔγραφε δέ· « Ἐλέω Θεοῦ καὶ συνέσει τοῦ Τσάρου ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας ἀνδρίας χριστιανικὸν φρούριον ἀνηγέρθη ἐν τῇ πολεμῖα χώρᾳ. Ὁ Κύριος παρέδωκεν ἡμῖν ὡσαύτως τὴν Καζάνην ἀναιμωτί· εὐδαιμονοῦμεν καὶ δοξαζόμεθα. Ἡ Λιθουανία καὶ Γερμανοὶ ἐπιζητοῦσι τὴν φιλίαν ἡμῶν. Ἀλλὰ πῶς ἀποδείξομεν πρὸς τὸν Ὑψιστὸν τὴν

Αἰδιγέρος βασιλεὺς τῆς Καζάνης.

Ἐπιστολὴ τοῦ Μητροπολίτου πρὸς τὸν στρατόν.

1552.

»εὐγνωμοσύνην ἡμῶν; διὰ τῆς ἐπληρώσεως τῶν ἐντο-
 »λῶν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐκπληροῦτε τὰς ἐντολάς ταύτας;
 »Τὰ διαθρυλληθέντα ταραττοῦσι τὴν καρδίαν τοῦ κυ-
 »ριάρχου, ὡς καὶ τὴν ἐμήν· διότι βεβαιοῦται, ὅτι τινές
 »ὑμῶν ἐπιλαθόμενοι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, ἐξοκέλ-
 »λουσιν εἰς ἀμαρτήματα τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρων·
 »ὅτι πολλαὶ εὐειδεῖς νεάνιδες καὶ γυναῖκες, αἰχμάλωτοι
 »τῆς Καζάνης, ἀπελευθερωθεῖσαι ἤδη, διαφθείρονται ὑφ'
 »ὑμῶν· ὅτι ὑμεῖς, ὅπως ἀρέσκητε αὐταῖς, ἐπιβάλλε-
 »τε ξυρόν τῷ πώγωνι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ τρυ-
 »φηλῷ βίῳ αἰσχύνεσθε εἶναι ἄνδρες. Πιστεύω τούτοις,
 »ἐπειδὴ ὁ Κύριος τιμωρεῖ ὑμᾶς οὐ μόνον διὰ νόσου,
 »ἀλλὰ καὶ αἰσχύνης. Τί ἐγένετο ἡ ὑμετέρα δόξα; Ὑμεῖς
 »οἱ ἄλλοτε τρόμος τῶν ἐχθρῶν, σήμερόν ἐστε αὐτοῖς
 »γελοῖοι. Τὰ ὄπλα ἐξαμβλύνονται, ὅταν ἡ καρδία στε-
 »ρῆται ἀρετῆς, οἱ δὲ ἰσχυροὶ ἀδυνατοῦσιν ἐκ τῶν
 »κακῶν ἔργων. Ἡ κακουργία ἐθρασύνθη, ἡ προδοσία
 »ἐφάνη, καὶ ὅμως ὑμεῖς παρεκκλίνετε τὴν ἀσπίδα ἐ-
 »νώπιον αὐτῶν. Ὁ Θεὸς, ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ Ἐκκλησία
 »καλοῦσιν ὑμᾶς εἰς μετάνοιαν. Μεταβάλετε βίον, ὅ-
 »πως μὴ πέσῃ ἐφ' ὑμᾶς ἡ ὀργὴ τοῦ Ἰσάρου καὶ ὁ ἀ-
 »φορισμὸς τῆς Ἐκκλησίας.»

Τῆ 21 Μαΐου.

Ὁ Ἰσάρος, ὅτε μὲν παρῆν ἐν τῷ συμβουλίῳ, ὅτε δ'
 ἐπεθεώρει τὰ συντάγματα καὶ τὸ συμβούλιον, ἀποδει-
 κνύων μεγίστην ἀνυπομονησίαν πρὸς τὴν ἐκστρατείαν.
 Οἱ δὲ πρίγκιπες Ἰωάννης Μοτισλάβκης καὶ Μιχαὴλ Βο-
 ροτίνσκης, κληθεῖς τότε εἰς δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτὸν ἰδαι-
 τέρας εὐνοίας τοῦ Ἰωάννου ὑπηρέτης τοῦ Ἰσάρου,
 ἀπῆλθον εἰς Κολόμναν μετὰ τοῦ μεγάλου στρατοῦ. Καὶ
 τῆς μὲν προπορείας ἤρχον οἱ πρίγκιπες Ἰωάννης Πρόν-
 σκης, Τουρουνταῖς καὶ Δημήτριος Χιλκόβ, τοῦ δὲ δε-

ξιοῦ κέρατος ὁ εὐπατρίδης Πέτρος Τσενιάτεβ καὶ ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Κούρβσκης, τοῦ δ' ἀριστεροῦ ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Μικουλίνσκης καὶ Πλετσσείβ, καὶ τῆς οὐραγίας ὁ πρίγκιψ Βασίλειος Ὀβολένσκης καὶ Συμεὼν Τσερεμέτεβ· τέλος τῆς ἰδιαιτέρας βασιλικῆς φρουρᾶς ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος Βοροτίνσκης καὶ ὁ εὐπατρίδης Ἰωάννης Τσερεμέτεβ. Ἡδὴ ὁ στρατὸς ἴστατο ἀπὸ τῆς Κοσίρας μέχρι τοῦ Μουρόμου, ἐπὶ δὲ τοῦ Ὀκκα καὶ Ῥᾶ ἐπλεον ὀλκάδες μετ' ἐπιτηδείων καὶ τηλεβόλων εἰς τὸ Κάτω Νοβογόροδον. Ἄλλ' ἐν τῷ συμβουλίῳ τοῦ Τσάρου ἦν διαφωνία· διότι πολλοὶ ἐφρόνουν, ὅτι ἦν προσφορώτερα ἢ κατὰ τὸν χειμῶνα, ἢ ἢ κατὰ τὸ θέρος ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καζάνην· πρὸ πάντων δὲ τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριζεν ὁ Σιγ-Ἀλέις. Ὁ δὲ Ἰωάννης, μεταπεμφάμενος αὐτὸν ἐκ Κασιμόβου εἰς Μόσχαν, ἐπέδρα ψίλευσε χάριτας, δούς αὐτῷ κώμας τινὰς ἐν Μεστσέρα καὶ ἐπιτρέψας τὸν μετὰ τῆς Σουουμβέκας, χήρας τοῦ Σαφᾶ-Γιρέι, γάμον. Ὁ Ἀλέις, μὴ ὦν δεινὸς περὶ τὰ πολεμικά, δειλὸς δὲ καὶ πολύσαρκος, διεφημίζετο διὰ τὸν ὀρθὸν νοῦν, ἔλεγε δέ· «Ἡ Καζάνη περικυκλοῦται ὑπὸ «δασῶν, λιμνῶν καὶ ἐλῶν, ὁ δὲ χειμὼν χρησιμεύτει ἡμῖν ὡς γέφυρα.» Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ Ἰωάννης μὴ ἀναβάλλων τὴν ἐκστρατείαν, εἶπεν· «Ὁ στρατὸς ἔτοιμὸς ἐστί, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἀπεστάλησαν· τῇ βοήθειᾳ δὲ τοῦ Θεοῦ εὐρήσομεν τὴν εἰς τὸν ἀγαθὸν σκοπὸν ἄγουσαν ὁδόν.» Ἐκρινε δὲ ἐν' ἀναχωρήσει παραχρῆμα εἰς τὸ ἐν Κολόμνα στρατόπεδον.

Τῇ 16 Ἰουνίου ὁ Ἰωάννης ἀπεχαιρέτισε τὴν γυναῖκα, ἔγκυον οὖσαν, ἣτις δακρύουσα ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀπέδειξεν εὐστάθειαν καὶ παρεμυθεῖτο αὐτὴν λέγων, ὅτι ἐκπληροῖ τὰ τοῦ κυριάρχου καθήκοντα

^{Ἀναχώρησις τοῦ κυριάρχου.}

καὶ ὅτι οὐδόλως φοβεῖται τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος θάνατον· συνέστησε δὲ τὴν μὲν Ἀναστασίαν τῷ Θεῷ, ταύτῃ δὲ πάντα τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς, λέγων· «Ἔσο φιλελεήμων καὶ ἀγαθοεργὸς κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου· ἐγχειρίζω σοι τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν· ἀνοίγε τὰς φυλακάς· συγχώρει καὶ τοῖς μᾶλλον ἐνόχοις κατὰ τὸ δοκοῦν σοι· ὁ δὲ Ὑψιστος ἀνταμείψει ἐμὲ μὲν διὰ τὴν ἀνδρίαν μου, σὲ δὲ διὰ τὴν ἀγαθότητά σου.» Ἡ Ἀναστασία γονυπετήσασα, προσηυχήθη γεγωνυῖα τῇ φωνῇ ὑπὲρ ὑγείας, νίκης καὶ δόξης τοῦ ἀνδρός. Ἐνδυναμωθείσα δὲ τῇ ψυχῇ, ἔδειξεν ἐν τῷ ἀποχαιρετισμῷ μεγάλην ὡς πρὸς νέαν γυναῖκα μεγαλοψυχίαν. Τότε ὁ μονάρχης ἀπῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, ἔνθα ἐπὶ μακρὸν προσηυχήθη· εἶτα δὲ παρεκάλεσε τὸν Μητροπολίτην καὶ τοὺς Ἐπισκόπους ἰκετεύειν ἐνθέρμως τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, παραμυθεῖσθαι τὴν Ἀναστασίαν καὶ συμβουλεύειν τῷ ἀδελφῷ Ἰουρίῳ, μένοντι ἐν Μόσχᾳ ὡς ἄρχοντι τῆς κυβερνήσεως. Οἱ Ἱεράρχαι, οἱ εὐπατρίδαι καὶ ὁ λαὸς δακρῦοντες ἐνηγκαλίζοντο τὸν μονάρχην, ὅστις, ἐξελθὼν τοῦ ναοῦ, ἀνέβη τὸν ἵππον, παραπεμπόμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἰδίας φρουρᾶς ἀπῆλθεν εἰς Κολομένσκον, ἔνθα ἠρίστηκε μετὰ τῶν εὐπατριδῶν καὶ στρατηγῶν. Ἦν δ' εὐθυμος, εὐπροσήγορος καὶ προὔτιθετο διανυκτερεῦσαι ἐν Ὀστρόβω, ποθητῇ αὐτῷ κώμῃ. Πορευόμενος δ' ἐκεῖσε ἔμαθε παρὰ ταχυδρόμου, ἐρχομένου ἐκ Πουτίβλου, ὅτι οἱ ἐκ Ταυρικῆς προῆγον ἄθροοι ἐκ τοῦ μικροῦ Δονέτσου εἰς Οὐκραίνην· ἦν δ' ἄγνωστον πότερος ἡγεῖτο αὐτῶν, αὐτὸς ὁ Χάνης, ἢ ὁ υἱός. Ἀλλ' ὁ Τσάρος οὐδ' ἐλαχίστην ἔδειξε ταραχὴν, ἀλλ' ἐθάρρυνεν ἐξ ἐναντίας διὰ τῶν λόγιων τοὺς περὶ αὐτὸν ἀξιωματικούς, λέγων·

Εἰσβολὴ τοῦ
Χάνη τῆς Κρι-
μαίας.

«Ἡμεῖς οὐχ ἠψάμεθα τοῦ Χάνη· ἀλλ' ἐὰν βουλευῆται
καταβροχθίσαι τὴν χριστιανωσύνην, στῶμεν ὑπὲρ τῆς
πατρίδος. Ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν.» Ὁ Ἰωάννης ἀπῆλθε
τὴν ταχίστην εἰς Κολόμναν, παρακολουθούμενος ὑπὸ
τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου, ὃν προὔτιθετο
πρότερον ἰν' ἀποστείλῃ εἰς Μόσχαν ἐκ τοῦ Ὀστρόγου.

Ἐλθὼν εἰς Κολόμναν ὁ Ἰωάννης, ἔμαθε νέαν ἀγγελίαν, ὅτι οἱ στρατοὶ τῆς Ταυρικῆς ἐπορεύοντο εἰς Ρεζάνην· ὅθεν τὴν ταχίστην διέταξε τὰ δέοντα. Καὶ τὸν μὲν μέγαν στρατὸν ἔταξε παρὰ τὸ Κολίτσεβον, τὴν δὲ προπορείαν παρὰ τὸ Μστίτλαβον, καὶ τὸ ἀριστερόν κέρας τοῦ στρατοῦ παρὰ τὸ Γολουτβῆιον· συμβουλευσάμενος δὲ τῷ Σιγ-Ἀλεί, ἔπεμφεν αὐτὸν εἰς Κασίμοβον μετὰ τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου, ἐπεθεώρησε τὸν παρὰ τὸν Ὀκκαν στρατὸν, ἔνθα ἐδημηγόρησε πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας, καὶ ἐκτήσατο τὰς καρδίας πάντων διὰ τῶν χριέντων καὶ εὐπροσηγόρων αὐτοῦ τρόπων· ἔθηξε δ' ἐνὶ λόγῳ τὴν ψυχὴν πάντων τῶν πολεμιστῶν καὶ πνυχτοῦ ἤκουε τῶν κραυγῶν· «Πρόθυμοί ἐσμεν ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἐναρέτου Τσάρου.» Ἐκλέξας δὲ τόπον πρὸς μάχην, ἐπνῆλθεν εἰς Κολόμναν, ὅθεν ἐπέστειλε διὰ ταχυδρόμου πρὸς τὴν Τσαρίνην καὶ τὸν Μητροπολίτην καὶ ἀνήγγειλεν, ὅτι ὑπέμενε ἀφόδως τὸν Χάνην, ἐλπίζων εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ὑψίστου, τὰς προσευχὰς αὐτῶν καὶ τὴν ἀνδρίαν τοῦ στρατοῦ, καὶ «ὅτι ἀνάγκη ἵνα μένωσιν ἀνοικτοὶ ἐν Μόσχᾳ οἱ ναοὶ, αἱ δὲ καρδίαι ἤσυχαι.»

Τῆ 21 Ἰουνίου ἔμαθεν ὁ Τσάρος, ὅτι οἱ ἐκ Ταυρικῆς μικρὸν ἀπεῖχον τῆς Τούλας. Διὸ παραχρῆμα οἱ στρατηγοὶ Τσενιάτεβ, Κούρβσκη, Τουρουντάις, Χιλκόβ καὶ Βοροτίνσκη, σπεύδοντες εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως ταύτης

ἔμαθον καθ' ὁδόν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἦν ὀλιγάριθμος, καὶ ὅτι ἀπεχώρησε διαρπάσας κώμας τινάς· ἀλλὰ τῇ 23 Ἰου-
 λίου, δειπνοῦντος τοῦ Τσάρου, ὁ πρίγκιψ Γρηγόριος Τέμ-
 κιν, τοποτηρητὴς τῆς Τούλας, ἀποστείλας πρὸς αὐτὸν
 ταχυδρόμον ἔγραφεν· «Ὁ Χάνης ἐνταῦθα· πολιορκεῖ
 » τὴν πόλιν, ἔχει δὲ πολλὰ τηλεβόλα καὶ γιανιτσάρους τοῦ
 » σουλτάνου». Παραχρῆμα ἡ φρουρὰ παραγγέλλεται ἐκ-
 στρατεῦσαι, ὁ δὲ μέγας στρατὸς διαβῆναι τὸν Ὀκκαν.
 Αὐτὸς δ' ὁ Τσάρος, ἀκούσας τῆς Δοξολογίας ἐν τῷ
 ναῷ τῆς Κοιμήσεως καὶ λαβὼν τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἐπι-
 σκόπου Θεοδοσίου, ἀνέβη τὸν ἵππον καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ
 πεδῖον, ἐνθα ὁ στρατὸς αὐτοῦ, παρατεταγμένος εἰς ἀπε-
 ράντους φάλαγγας, λάμπων καὶ κρούων τὰ ὄπλα ὤρμησεν
 ἀλαλάζων εἰς μάχην ὡς εἰς πανήγυριν. Οἱ χρο-
 νογράφοι οὐχ ὀρίζουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατευμάτων
 τούτων, λέγουσι δὲ μόνον, ὅτι, «Ἐνόμιζέ τις, ὅτι πᾶσα
 » ἡ Ῥωσσία ἦν ἐξωπλισμένη,» καίτοι ἕτερος μέγας
 στρατὸς ἦν ἐτι ἐν Σβιάζσκη καὶ ἐν Μουρόμω, ὁ δὲ τῆς
 Κολόμνας συνέκειτο ἐκ μόνων τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν
 δοκίμων παίδων τῶν εὐπατριδῶν, Νοβογοροδίων καὶ
 ἄλλων κατοίκων τῶν ἀρκτῶν ἐπαρχιῶν. Τὴν αὐτὴν
 δ' ἐσπέραν πολλὰ συντάγματα διέβησαν τὸν Ὀκκαν, αὐτὸς
 δ' ὁ Ἰωάννης προσῆλθεν εἰς τὴν Κοσίραν, ἐνθα νέος τα-
 χυδρόμος τοῦ πρίγκιπος Τέμκιν ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι ἡ
 Τούλα ἐσώθη. Τῇ 22 Ἰουνίου ὁ Χάνης προσέβαλε τὴν
 πόλιν διὰ τηλεβόλων, ἐξερευγομένων πεपुरακτωμένας
 σφαίρας, ὥστε αἱ μὲν οἰκίαι ἤρξαντο πυρπολούμεναι, αἱ
 δὲ γιανίτσαροι ὤρμησαν πρὸς τὰ τείχη· ἀλλὰ καίτοι ἡ
 Τούλα ἦν ἐρήμη φρουρῶν, διότι οἱ πολεμισταὶ αὐτῆς
 ὑπηρέτουν τῷ μονάρχῃ, εἶχεν ὁμως ἄγρυπνον ἀρχηγὸν
 καὶ γενναίους πολίτας. Καὶ οἱ μὲν ἐνησχολοῦντο περὶ

Ἐφθός πρὸς
 τὴν Τούλαν.

τὴν κατάσβεσιν τοῦ πυρός, οἱ δὲ ἐμάχοντο ἀνδρείως, ὥστε οἱ γιανίκσαροι ἀπέτυχον τῆς ἀλώσεως τοῦ φρουρίου. Ὁ Χάνης ἀνεβάλλετο τὴν ἔφοδον εἰς τὴν ἐπιούσαν, μαθὼν δ' ὅτι ἰσχυρὸς στρατὸς ἐπορεύετο ἐκ Κοσίρας ἀπεχώρησε νυκτός. Ἄλλ' οἱ πολῖται τῆς Τούλας οὐδόλως κατέλιπον τὰ τείχη· ὑποφαινούσης δὲ τῆς ἡμέρας, γνόντες τὴν φυγὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἰδόντες ἄλλοθεν κονιορτὸν, ἀνεφώνησαν· «Ὁ Τσάρος ὁ Τσάρος σπεύδει εἰς ἡμᾶς» καὶ παραχρῆμα ὤρμησαν εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ· καταλαβόντες δὲ τὰ τηλεβόλα αὐτοῦ ἀπέκτειναν πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν Καμπιρδέιν, γυναικάδελφον τοῦ Χάνη. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ἐβοήθουν αὐτοῖς. Τότε ἐλθόντες οἱ στρατηγοὶ Τσενιάτεβ καὶ Κούρβσκης κατέλαβον τὸν τόπον, ἐνθα ἦν κατεσκηνωμένος ὁ Χάνης. Ὁ οὖν Τσάρος, χαίρων ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ ταύτῃ, ἀνέπαυσε τὸν στρατὸν καὶ διενυκτέρευσε παρὰ τῇ Κοσίρᾳ.

Τῇ ἐπαύριον ὁ Τσάρος ἔμαθε καὶ ἄλλην μᾶλλον χαροποιὸν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Τσενιάτεβ καὶ Κούρβσκης, ἡγούμενοι στρατοῦ μόνον 15,000, κατενίκησαν ὑπὲρ τὰς 30,000 ἐχθρῶν, ἐκπορθούντων τὰ περὶ τὴν Τούλαν· διότι οὗτοι, ἀγνοοῦντες τὴν φυγὴν τοῦ Χάνη καὶ πορευόμενοι, ὅπως ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἀπήντησαν τοῖς Ῥώσσοις. Ὁ πρίγκιψ Ἄνδρέας Κούρβσκης, ἀκμάζων, ἐδοξάσθη κατὰ τὴν αἵματηρὰν ταύτην μάχην, κατατραυματισθεὶς τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς ὤμους. Οἱ στρατηγοὶ κατεδίωκον τοὺς Τατάρους, παρὰ δὲ τὸ ποτάμιον Σεβορόναν, νικήσαντες ἐκ νέου αὐτοὺς, ἀνέλαβον πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων Ῥώσσων, κατέλαβον δὲ καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν καὶ πολλὰς καμήλους, ἐγκαταλειφθείσας ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ αἰχμάλωτοι ἐδήλωσαν, ὅτι αὗτος ἐπε-

1852. ρεύετο εἰς Μόσχαν, ὡς νομίζων τὸν Τσάρον ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Καζάνης, ἀλλὰ μαθὼν τὰς ἰσχυρὰς δυνάμεις τοῦ Ἰωάννου ἐσπούδασε τὴν ἄλωσιν τοῦλάχιστον τῆς Τούλας, ὅπως ἦττον κατησχυμένος φύγη εἰς τὰ ἴδια. Ἐλαφρὰ δ' ἀποσπάσματα κατέκτεινον τοὺς ἐκ Ταυρικῆς μέχρις αὐτῶν τῶν ἐρήμων.

Τρόπαια ἡμῶν. Ἐπανελθὼν εἰς Κολόμναν ὁ Ἰωάννης, ἀνήγγειλε τῇ Ἰσαρίνῃ, τῷ ἀδελφῷ καὶ τῷ Μητροπολίτῃ τὰ κατὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην καὶ τὴν φυγὴν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἔπεμψεν εἰς Μόσχαν τὰ τρόπαια, οἶον, τηλεβόλα, καμήλους καὶ αἰχμαλώτους, πρὸς χαροποίησιν τῆς πρωτεύουσας διὰ τῶν σημείων τῆς νίκης ἡμῶν, αὐτὸς δὲ ὠρίσσε τὴν ἐπὶ τὴν Καζάνην ἐκστρατείαν διὰ δύο ὁδῶν. ἡ μὲν βασιλικὴ φρουρὰ, τὸ ἀριστερὸν κέρασ καὶ ἡ ἐφεδρεία ἵνα συμπορευθῶσιν αὐτῷ διὰ τοῦ Βλαδιμίρου καὶ Μουρόμου, οἱ δὲ ἀρχιστράτηγοι διὰ τῆς Ῥεζάνης καὶ Μεστσέρας, ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πέραν τοῦ Ἰαλατίρου πεδίου. Ἄλλ' ὁ στρατὸς ἤρξκετο γογγύζων· διότι οἱ Νοβογορόδιοι καὶ οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν ἠτιῶντο τὸν Τσάρον οὐδὲ στιγμὴν ἀναπαύοντα αὐτούς· ἔλεγον δὲ, ὅτι πρὸ μηνῶν ὑπηρετοῦσι καὶ κοπιῶσιν ἀδύνατον δ' αὐτοῖς ὑπομεῖναι τὴν περαιτέρω ἐκστρατείαν ἅτε ἀδυνάτοις καὶ ἀχρημάτοις. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης δυσηρεστήθη πολὺ, ἀλλ' ἀποκρύπτων τὴν ἀγανάκτησιν, διέταξε τὴν καταγραφὴν τῶν ἐπιθυμούντων ὑπηρετῆσαι τῇ πατρίδι προθύμων πολεμιστῶν, καὶ τῶν ὀκνηρῶν καὶ ἀνικάνων τῶν διὰ ῥαθυμίαν ἢ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων ἀποποιουμένων μετασχεῖν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, λέγων· «Οἱ μὲν ἔσονται ἐμοὶ »προσφιλεῖς ὡς ἴδιοι υἱοί μου· ἐπιθυμῶ μαθεῖν τὰς »ἀνάγκας αὐτῶν καὶ τὰ πάντα διανεῖμαι πρὸς αὐτούς.

Γογγυμὸς τοῦ
στρατοῦ.

»Οἱ δὲ δύνανται μὴ ἐκστρατεῦσαι· διότι οὐκ ἔχω ἀνάγκην ἀνάνδρων.» Οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἐπενήργησαν θαυμασίως· διότι πάντες εἶπον· «Πορευόμεθα ὅπου ἀνὸ κυριάρχης βούληται· ὄψεται δ' εἶτα τὰς ὑπηρεσίας ἡμῶν καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει ἡμᾶς πτωχοὺς.» Καὶ αὐτοὶ μάλιστα οἱ ἄποροι παῖδες τῶν εὐπατριδῶν ἀπέκρυπτον τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, ἐλπίζοντες τὴν μέλλουσαν ἀνταμοιβὴν τοῦ μονάρχου.

Τῇ 3 Ἰουλίου ἅπας ὁ στρατὸς ἐκινήθη. Ὁ Ἰωάννης προσηυχήθη ἐνθέρμως πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, ἣν Δημήτριος ὁ Ταναϊδικὸς ἐκόμιζε κατὰ τὴν πρὸς τὸν Μαράϊν μάχην, καὶ ἣτις ἦν κατατεθειμένη ἐν τῷ ναῷ τῆς ἐν Κολόμνα Κοιμήσεως. Πορευόμενος μετὰ κατανύξεως ἠσπάσατο τὸν τάφον τοῦ ἀρχαίου ἥρωος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαϊκοῦ, ἐπεκαλέσατο δὲ τοὺς Ἁγίους τοῦ Μουρόμου, τὸν ἡγεμόνα Πέτρον καὶ τὴν ἡγεμονίδα Φεβρωνίαν. Ἐλθὼν δ' εἰς Βλαδίμιρον, ἔμαθεν ἐκ Σδιάζσκης, ὅτι ὁ λοιμὸς ἔπαυσεν, ὅτι ὁ στρατὸς ἐθάρρῃσεν, ὅτι οἱ πρίγκιπες Μικουλίνσκης, Ὀβολένσκης καὶ ὁ εὐπατριδῆς Δανιήλ ὁ Ῥωμανοῦ ἐξεστράτευσαν ἐπὶ τοὺς ὀρείτας ἐπαναστάτας, ὑποτάξαντες πολλοὺς καὶ ἀναγκάσαντες αὐτοὺς εἰς νέον ὄρκον πίστεως πρὸς τὴν Ῥωσσίαν· ἐν δὲ Μουρόμῳ ἔμαθεν ὁ μονάρχης, ὅτι ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἦν ἡσυχος, πεποιθυῖα ἐπὶ τῇ θείᾳ προνοίᾳ, καὶ ὅτι ὁ κληρὸς καὶ ὁ λαὸς ἐπεκαλοῦντο ἀδιαλείπτως τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ὑγείας τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ Μητροπολίτης ἔγραφε πρὸς τὸν Ἰωάννην μετὰ φιλικῶν θωπειῶν καὶ μετὰ ζήλου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας· «Ἔσο καθαρὸς τῇ ψυχῇ καὶ σώφρων, ἔσο ταπεινὸς ἐν δόξῃ καὶ γενναῖος ἐν λύπῃ. Αἱ ἀρεταὶ τοῦ κυριάρχου σώζουσι τὴν Ἐπικράτειαν.» Ὁ Τσάρος καὶ οἱ στρατηγοὶ ἀνεγίνωσκον

Ἐκστρατεία.

μετὰ σεβασμοῦ τὰς ἐπιστολάς, ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίθη πρὸς τὸν Μητροπολίτην· «Εὐχαριστοῦμέν σοι ἐπὶ τῇ «ποιμαντικῇ νοουθεσίᾳ, ἐγγαχαρθείσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ μου. »Βοήθει ἡμῖν ἀδιαλείπτως διὰ νοουθεσιῶν καὶ προσευ- »χῶν. Βαίνομεν ἐπὶ τὸν ἐχθρόν. Ἄξιῳσαι ἡμᾶς ὁ »Κύριος ἐπανελθεῖν ἐν εἰρήνῃ.» Ὁ Ἰωάννης εἰργάζετο δραστηρίως, καὶ ὅτε μὲν ἔφιππος, ὅτε δὲ πεζῇ ἐπεθεώ- ρει τὰς φάλαγγας, τοὺς στρατιώτας καὶ τὰ ὄπλα. Οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν διηρέθησαν κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ καθ' ἑκατοστίας, ἠγεῖτο δ' ἑκάστης ἐπιφανέστατος ἐπὶ γένει πολεμιστής· ὁ δὲ Σιγ-Ἀλείς ἀπέπλευσεν ἐκ Ῥᾶ εἰς Καζάνην μετὰ τοῦ πρίγκιπος Πέτρου Βουλγάκοβ καὶ τῶν τοξοτῶν· ἀπεστάλη δὲ καὶ τὸ τάγμα τοῦ Ἰαρταούλ- νου, ὅπως ζεύξῃ τὸν ποταμὸν, ὥστε τῇ 20 Ἰουλίου διαβάς αὐτὸν ὁ Ἰωάννης κατόπιν τοῦ στρατοῦ, διενυκτέ- ρευσεν ἐν τῷ Σακανεῖῳ δάσει παρὰ τὸν Βελετέμαν, τριά- κοντα βέρστια ἀπὸ τοῦ Μουρόμου. Τὸ δεύτερον στρα- τόπεδον ἦν παρὰ τὸν Σιλέξαν, καὶ τὸ τρίτον παρὰ τὴν πόλιν Σακάναν. Οἱ πρίγκιπες Κασιμόβσκης καὶ Τεμ- νικόβσκης σὺν τοῖς ὑπ' αὐτοὺς Τατάρους καὶ Μορ- θδίοις ἠνώθησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ. Τῇ πρώτῃ Αὐγού- στου ἠγιάσθησαν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Μάνα, τῇ ἐ- πύριον δὲ διέβη τοῦτον ὁ στρατὸς πέραν τοῦ Ἀλατίρου, καὶ τῇ 4 Αὐγούστου εἶδε μετ' ἀγαλλιάσεως τὰ σώματα τῶν πριγκίπων Μσισλάβου, Τσενιάτεβ, Κούρβσκη καὶ Χιλκόβ. Ἀμφότεροι δὲ οἱ πολυάριθμοι στρατοί, πορευόμενοι δι' ἐρήμων καὶ συνηρεφῶν δασῶν, ἐτρέφοντο ἐξ ἀλιείας καὶ θήρας, ἐκ καρπῶν καὶ ὀπωρῶν. Αὐτόπτης μάρτυς γράφει· «Οὐδὲν ἐφόδιον εἶχομεν πανταχοῦ ἢ »φύσις μέχρι τῆς νηστείας παρεσκευάζε πανταχοῦ τρά- »πεζαν· ἑκάστοτε ἀπηντῶμεν πολυαριθμοὺς ἀγέλαις

» ἄλκων· οἱ ποταμοὶ ὑπερέπληθον ἰχθύων, καὶ τὰ πτηνὰ
» ἔπιπτον πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν.»

Ἐν τῇ πολίχνῃ Βοροντσεέβῳ ἦσαν οἱ τῆς Σβιάζσκης καὶ τῶν Τσερεμίσων πρέσβεις, ἀναμένοντες τὸν Τσάρρον ὅπως ἀναγγείλωσιν αὐτῷ, ὅτι ὑπετάσσετο αὐτῷ πᾶσα ἡ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Ῥᾶ, ἔνθα ἡ εἰρήνη καὶ ἡσυχία ἀποκατέστη. Καὶ οἱ μὲν ἐπαναστάται ἐδήλουν μεγάλην μεταμέλειαν, ὁ δὲ Τσάρρος, ἀποδεικνύων εὐνοίαν, εἰστίασε τοὺς γεραιτέρους αὐτῶν. Οὗτοι δ' ὁμόσαντες ἐπανόρθωσιν τοῦ παρελθόντος, ἐκαθάριζον τὴν ὁδὸν κατὰ τὰ ἀδιάβατα χωρία καὶ ἐζεύγνυον τοὺς ποταμοὺς, προθυμούμενοι συστρατεύεσθαι ἡμῖν.

Τῇ 6 Αὐγούστου ὁ στρατὸς ἦλθεν εἰς τὸ ποτάμιον Κιβάταν, ἔνθα ὁ Τσάρρος ἤκουσε τῆς θείας λειτουργίας καὶ ἐκοινώνησε τῆς θείας Μεταλήψεως· τῇ δὲ 11 προῦπήντησαν αὐτῷ οἱ στρατηγοὶ τῆς Σβιάζσκης μετὰ τοῦ πεζικοῦ τε καὶ ἰππικοῦ· διηρεῖτο δ' οὗτος εἰς τρία σώματα, ὧν τοῦ μὲν ἠγεῖτο ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Γορβάτης καὶ ὁ εὐπατριδῆς Δανιήλ, τοῦ δὲ, οἱ πρίγκιπες Συμεὼν Μικουλίνσκης καὶ Ὀβολένσκης μετὰ τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν, τὸ δὲ, συνέκειτο ἐκ Κοζάκων, Ὀρειτῶν, Τσερεμίσων καὶ Τσουβάσων. Ὁ Τσάρρος ὑπεδέχθη διαφερόντως τοὺς τε στρατηγοὺς καὶ πολεμιστάς, ὑπὲρ τὰς 20,000 ὄντας· ἐδεξιώθη αὐτοὺς, συνδιελέχθη, ἐπήνεσε τὴν τάξιν καὶ ἀνδρίαν, καὶ εἰστίασεν αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Βεῖσα, τῶν τε ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν ἐστιωμένων ὑπὸ ἀνοικτὰς σκηνάς. Καὶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ τόπος ἦσαν λαμπροί· διότι ἔνθεν μὲν ὑπῆρχον χλοεροὶ λειμῶνες, λοφίσκοι, ἄλση καὶ μέλανα δάση, ἔνθεν δὲ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Ῥᾶ ῥεῦμα, αἱ ἀπόκρημνοι ὄχθαι αὐτοῦ καὶ αἱ γραφικώταται γῆσοι, πέ-

ραν δ' αὐτοῦ ἀπέραντοι λειμῶνες καὶ δένδρα. Καθ' ὁδὸν ἀπήντων ἐνίοτε κώμαις τῶν Τσουδάσων ἐν ἀποκρήμασι τόποις, ἢ ἐν τοῖς κοιλώμασι κειμέναις, ὧν οἱ κάτοικοι παρείχον ἡμῖν ἄρτον καὶ μέλι. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἐνήστευον, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἐκ τούτων ἐτρέφετο· οἱ δὲ στρατιῶσαι ἔπινον μόνον ὕδωρ καὶ οὐδεὶς ἐγόγγυζεν ἐνὶ λόγῳ ἢ νηφαλιότης καὶ ἢ εὐθυμία ἐπεκράτουν ἐν τῷ στρατῷ.

Τῇ 13 αὐγούστου ἐφάνη ἡ Σβιάζσκη, τότε δὲ μετὰ μεγάλης τῆς χαρᾶς ὁ Τσάρος εἶδε τὴν νεόδμητον ταύτην πόλιν, μνημεῖον τῆς νίκης τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς κακοδοξίας. Ὁ κληρὸς μετὰ σταυρῶν, ὁ πρίγκιψ Πέτρος Σούσκης καὶ ὁ εὐπατρίδης Ζαβολότσκης ὑπεδέξαντο τὸν Ἰωάννην παρὰ τὰς πύλας, ὅστις ἀπῆλθεν εἰς τὸν ναόν, ἔνθα οἱ διάκονοι ἔψαλον πολυχρονισμοὺς, οἱ δ' εὐπατρίδαι συνεχάρησαν αὐτῷ ὡς κατακτητῆ καὶ φωτιστῆ τῆς Σβιάζσκης. Ἐξετάσας ὁ Τσάρος τὰ ὀχυρώματα, τὰς πλουσίας τροφᾶς, τὰς καλὰς ὁδοὺς καὶ τὰς οἰκίας, ἠὲ γνωμόνησε τῷ πρίγκιπι Μικουλίνσκη καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀρχηγοῖς. Τερπόμενος δ' ἐκ τῆς γραφικῆς θέας, εἶπε τοῖς ἀξιωματικοῖς, ὅτι ἅπανα ἡ Ῥωσσία οὐδεμίαν τοιαύτην θέαν ἔχει. Καὶ παρσκευάσαν μὲν αὐτῷ οἰκίαν, ἀλλ' ἀναβὰς τὸν ἵππον εἶπεν· «Εἰμὶ ἤδη ἐν ἐκστρατεία.» Ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ ἐσκήνωσεν.

Ἀπειρηκῶς ἐκ τῆς μακρᾶς ὁδοιπορίας ὁ στρατὸς, ἤλιπιζεν ἀνάπαυσιν ἐν τῇ πλουσίᾳ καὶ τερπνῇ ταύτῃ χώρᾳ, ὅπου συνέρρυσσε πλῆθος ἐμπόρων μετὰ διαφόρων ἐμπορευμάτων ἐκ Μόσχας, Ἰαροσλάβου καὶ Κάτω-Νοβογορόδου· συνεχῶς δὲ κατέπλεον πλοῖα, καὶ ἡ ὄχθη μετεβλήθη εἰς ἀγορὰν, ἔνθα οἱ ἔμποροι ἀπετίθουν ἐπὶ τῆς

ἄμμου, ἢ ὑπὸ τὰς σκηνὰς τὰ πλούσια προϊόντα τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς ἐμπορίας. Οἱ δ' ἐπιφανεῖς καὶ πλούσιοι, λαμβάνοντες σιτία καὶ πᾶν τὸ ἀναγκαῖον διὰ τοῦ ποταμοῦ, ἠδύνατο διαιτᾶσθαι ὡς οἴκοι ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εὐφροσύνῃ . . . . Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης συγκαλέσας συμβούλιον τοῦ Σίγ-Ἀλέϊ, τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου καὶ πάντων τῶν εὐπατριδῶν, ἀπεφῆνατο τὴν ἀνυπέροχον ἐπὶ τὴν Καζάνην ἐκστρατείαν. Ὁ Ἀλέϊς, ἄτε συγγενῆς τοῦ νέου βασιλέως, ἀνέλαβεν ἵνα ἐπιστείλῃ αὐτῷ, προτρέπων ἵνα μὴ ἐπιμείνῃ ἐν τῇ ἀφρονι ὑπεροφίᾳ καὶ μὴ θεωρῇ ἑαυτὸν ἴσον τῷ μεγάλῳ μονάρχῃ τῶν χριστιανῶν, ταπεινωθῆ δὲ καὶ ἔλθῃ ἀφοβος εἰς τὸ στρατὸν τοῦ Ἰωάννου. Ἐγράψαν δ' ἐπίσης καὶ πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας τῆς Καζάνης, ὅπως πείσωσιν αὐτοὺς, ὅτι ὁ Τσάρος ἐπεθύμει τῆς μετανοίας, οὐχὶ δὲ τῆς ἀπωλείας αὐτῶν· ἐὰν δὲ παραδῶσιν αὐτῷ μόνους τοὺς αἰτίους τῆς στάσεως, οἱ ἄλλοι διαβιώσουσιν ἐν ἡσυχίᾳ. Τῇ 15 Αὐγούστου Τάταρος ἀπεστάλη μετὰ τῶν ἐπιστολῶν τούτων, τῇ δ' ἐπαύριον ἤρξατο ὁ στρατὸς διαβαίνειν τὸν Ῥᾶ.

Καταντήσαντες εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς πολιορκίας τῆς Καζάνης, σημειοῦμεν, ὅτι αὕτη, ὡς καὶ ἡ πρὸς τὸν Μαμάιν μάχη, ἐστὶν ἔτι ἑναυλος μέχρις ἡμῶν ἐν τε τοῖς ἀνακτόροις καὶ ἐν ταῖς καλύβαις, ὡς ἐνδοξότατον ἔργον τῆς ἀρχαιότητος. Δύο δὲ τινα συνήργησαν εἰς τὴν μεγάλην ταύτην εὐκλειαν, τὸ μὲν, ὅτι ἦν τὸ πρῶτον πείραμα τῆς τακτικῆς ἀλώσεως τῶν φρουρίων, τὸ δὲ, ὅτι οἱ πρόμαχοι αὐτῆς ἀπέδειξαν θαυμασίαν καὶ σπανίαν ἀνδρίαν καὶ ἀπόγνωσιν ἀληθῶς μεγαλόψυχον, ὥστε ἠγοράσθῃ ἡ νίκη ἀντὶ μεγάλης θυσίας· διότι οἱ Καζανῖται, ἐτοίμως ἔχοντες πρότερον ὑπακοῦσαι τῷ

Ἰωάννη πρὸς ἀποφυγὴν τῆς Θηριωδίας τοῦ Σιγ-Ἀλεί, ἐπὶ πέντε μῆνας ἐσκέφθησαν τὰ παρακολουθήματα, ὅτι πιραδεχομένων τοποτηρητὴν τοῦ Τσάρου, ἡ Καζάνη καθίστατο Μοσχιακὴ πόλις. Οἱ μεγιστναῖες καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν προεῖδον ἀναμφηρίστως τὴν κατάλυσιν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς πίστεως αὐτῶν, ὁ δὲ λαὸς κατεπτοεῖτο ὑπὸ τῆς δουλείας. Διὸ καὶ παρὰ πᾶσι διηγέρθη ἡ εὐγενὴς ἀγάπη πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὰ ἔθιμα καὶ τὰ πάτρια, αὐξομένη ἐκ τῶν ἀναμνήσεων καὶ ἐρεθιζομένη ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς μίσους, τοὺς πρώην μὲν ὑποτελεῖς, νῦν δὲ καταπιέζοντας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Βάτη. Ἡ ἀγάπη δ' αὕτη κατενίκησε τὴν φυσικὴν τῶν ἀνθρώπων κλίσιν πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ τὰς τοῦ βίου ἡδονάς. Ὅθεν ἐγέννησεν ἐνθουσιασμόν καὶ δίψαν ἐκδικήσεως καὶ αἵματος, ὄργασμόν πρὸς κινδύνους καὶ μεγάλα ἔργα. Μεθύοντες δὲ ἐξ ἡρωϊκοῦ πνεύματος, οὐδόλως συνεώρουν τὴν ἑαυτῶν ἀδυναμίαν· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὄλως ἀπεγνωσμένη ἀποφάσει ὑποκρύπτεται ἔτι ἐλπίς ἐν τῇ καρδίᾳ, διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἀπαριθμοῦντες πάσας τὰς ἀποτυχίας ἡμῶν ἔλεγον·

«Ὅυ κατὰ πρῶτον ἤδη βλέπομεν τοὺς Μοσχίους ὑπὸ τὰ ἡμέτερα τείχη, καὶ οὐ πρῶτον φεύξονται καὶ καταγελάσομεν αὐτῶν!» Ὅυτω διέκειτο ὁ τε λαὸς καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ὑπισχνεῖτο ἔτι αὐτοῖς συγνώμην, ὅπως πληρωσῆ τὸ μέτρον τῆς ὑπομονῆς, ἐνεργῶν συνωδᾶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ πάππῳ.

Τῇ 19 Αὐγούστου ὁ μονάρχης ἡγούμενος 150,000 μαχητῶν ἦν ἤδη ἐστρατοπεδευμένος ἐν τοῖς παρὰ τὸν Ῥᾶ λειμῶσιν. Ὁ Σιγ-Ἀλείς ἀπέπλευσε πρὸς κατάληψιν τῆς νήσου Γαστίνης, ὁ δὲ εὐπατρίδης Μιχαήλ Μορόζοβ ἐκόμιζε τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰ πρὸς

πολιορκίαν. Ἄλλ' ἐπὶ πολλὰς συνεχεῖς ἡμέρας κατέπιπτε βραγδαία βροχή· ὅθεν οἱ ποταμοὶ πλημμυρήσαντες μετέβαλον τοὺς λειμῶνας εἰς ἔλη, οἱ δὲ Καζανῖται κατέστρεψαν τὰς γεφύρας καὶ τὰς ὁδοὺς, ὥστε ἦν ἀνάγκη νέων. Ὁ Ἰωάννης, ὦν παρὰ τὸν Καζάγκαν, ἔλαβε τῇ 20 Αὐγούστου τὴν ἀπάντησιν τοῦ Αἰδιγέρου, οὐδὲ λέξιν περιέχουσαν περὶ τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας παντοίας ὕβρεις κατὰ τοῦ Τσάρου, τῆς Ῥωσσίας καὶ συλλήβδην πάσης τῆς χριστιανωσύνης, ἀπεκάλει τὸν Ἀλίην προδότην καὶ κακοῦργον καὶ ἔλεγεν οὕτω· «Τὰ πάντα ἔτοιμα· ἀναμένομεν ὑμᾶς εἰς τὸ συμπόσιον.» Αὐθημερὸν ὁ στρατὸς εἶδε τὴν Καζάνην, καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐξ βέροστια μακρὰν ἐπὶ ὀμαλῶν καὶ ἀβρῶν λειμῶνων, οἵτινες ὡς χλοερὸς τάπης ἐξετείνοντο μεταξὺ τοῦ Ῥᾶ καὶ τοῦ ὄρου, ἐφ' οὗ ἴστατο τὸ φρούριον μετὰ τῶν λιθίνων τεμενῶν καὶ ἀνακτόρων καὶ μετὰ ὑψηλῶν πύργων καὶ δρυίνων πλατέων τειχῶν. Ἐπὶ δύο ἡμέρας διήρκεσεν ἡ ἀποβίβασις τῶν τηλεβόλων μετὰ τῆς ἀποσκευῆς. Μεταξὺ δὲ τῶν προπαρασκευῶν τούτων, ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον πρόσφυξ Καζανίτης, ὁ μούρζας Κομάις, ἀνήγγειλε τῷ κυριάρχῃ, ὅτι διακόσιοι ἑταῖροι αὐτοῦ ἐβουλεύθησαν αὐτομολῆσαι πρὸς τοὺς Ῥώσσοις, ἀλλὰ συνελήφθησαν· ὅτι ὁ Αἰδιγέρος, ὁ ἄρχων τῶν ἱερέων (ἱμαμῶν), οἱ ἀρχηγοὶ Ἰσενες, Νογάις, Τσαπκοῦν, Ἀταλίχ, Ἰσλάμ, Ἀλικεῖς Ναρίκοβ, Κεβέκ, Τουμένιος, καὶ Δερβίσης παρώργισαν τοσοῦτον τὸν λαόν, ὥστε οὐδεὶς αὐτῶν διανοεῖτο περὶ εἰρήνης· ὅτι τὸ φρούριον ἠπόρει τῶν πρὸς πόλεμον καὶ τροφῶν· ὅτι ὑπερησπίζετο ὑπὸ 30,000 καὶ 2,700 Νογαίων· ὅτι ὁ μεγιστὰν Ἰαπανστὰ ἀπεστάλη εἰς τὸν δρυμῶνα τοῦ Ἄρσκου μετὰ μεγάλου ἵππικοῦ σώματος

πρὸς ἐξοπλισμὸν πάντων τῶν χωρικῶν καὶ ἀντιπερισπασμὸν τῶς Ῥώσων διὰ συνεχῶν ἐφόδων. Ὁ Ἰωάννης ὑπεδέχθη τὸν Κομάιν φιλοφρονέστατα, κατὰ δὲ τὴν συμβουλὴν τῶν εὐπατριδῶν προσέταξεν ἵνα παρασκευάσωσι δοκὸν μὲν ἐνὶ ἐκάστῳ στρατιώτῃ, κόφινον δὲ δέκα στρατιώταις, καὶ ὁ μὲν πολὺς στρατὸς καταλάβῃ τὰς πεδιάδας τοῦ Ἄρσκου, τὸ δὲ δεξιὸν κέρασ, τὴν ὄχθην τοῦ Καζάγκα, ἢ δὲ ἐφεδρεία, τὸ στόμιον τοῦ Βολάκου, τὸ δ' ἀριστερὸν κέρασ καταλάβῃ τὸ ἄνωθεν τούτου μέρος, καὶ ὁ Ἀλέϊς τὰ πέραν τοῦ Βουλάκου παρὰ τὸ πολυάνδριον τέλος ἢ φρουρὰ, ἧς ἠγεῖτο αὐτὸς ὁ Τσάρος καὶ ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος ὁ Ἀνδρέου, μείνη ἐν τῷ βασιλικῷ λειμῶνι, ἀπαγορεύσας αὐστηρῶς πᾶσι τοῖς ἀξιωματικοῖς τὸ μάχεσθαι αὐτογνωμόνως καὶ ἄνευ ῥητῆς ἐπιταγῆς.

Τῇ 23 Αὐγούστου, ἅμα ὑποφαινούσης τῆς ἡμέρας, ὁ στρατὸς ἐκινήθη. Οἱ πρίγκιπες Ἰούριος Σεμιάκιν, Πρόνσκης καὶ Θεόδωρος Τροεκουροβ μετὰ τῶν πεζῶν Κοζάκων καὶ τῶν Τοξοτῶν συνεκρότουν τὴν προπορείαν· τούτοις δ' εἶποντο οἱ Ἀταμάνοι, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Τοξοτῶν καὶ οἱ ἐκατόνταρχοι, ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὸν βαθμὸν, τηροῦντες εὐταξίαν καὶ ἡσυχίαν. Ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου, ὁ Τσάρος εἶδε τὴν Καζάνην καὶ ἐπέσχε τὴν πορείαν πάντων τῶν ταγμάτων. Τότε ἐν ἤχῳ σαλπίγγων καὶ τυμπάνων ἀνεπέτασαν τὰς σημαίας καὶ ἀνύψωσαν τὰ Ἐξαπτέρυγα μετὰ τοῦ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ὃν ἠνεγκεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Τανάϊδος ὁ Μέγας Ἡγεμὼν Δημήτριος. Ὁ Τσάρος καὶ πάντες οἱ στρατηγοὶ ἀποβάντες τῶν ἵππων, ἔψαλαν Δοξολογίαν ὑπὸ τὴν σκίαν τῶν σημαιῶν· τότε δ' ὁ μονάρχης, δημηγορήσας πρὸς τὸν στρατὸν, ἐθάρ-

ῥυνεν αὐτόν εἰς τὰ μεγάλα ἔργα, ἐξύμνει τοὺς πεσόντας ὑπὲρ τῆς πίστεως ἥρωας ἐν ὀνόματι τῆς Ῥωσσίας καὶ ὤμνουν, ὅτι τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ αὐτῶν περιθάλπει ἡ πατρίς. Τέλος αὐτὸς ὑπισχνεῖτο ἀποθανεῖν, ἐν ἀνάγκῃ, χάριν τῆς νίκης καὶ τοῦ θριάμβου τῶν χριστιανῶν. Ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος ὁ Ἀνδρέου καὶ οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίνοντο δακρύνοντες· «Θάρρει, Τσάρε! ἡμεῖς πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐσμεν μετὰ σοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ». Ὁ πνευματικὸς τοῦ Ἰωάννου πρωτεύων ἱερεὺς Ἀνδρέας, ἠυλόγησεν αὐτόν, ὡς καὶ πάντα τὸν στρατὸν, δεικνύοντα μεγίστην προθυμίαν. Ὁ δὲ Τσάρος, ἀναβάς τὸν πολυτελῶς σεσαγμένον ἵππον, ἀνέβλεψεν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς σημαίας εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος καὶ ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀνεφώνησεν, «Ἐν τῷ ὀνόματί σου κινούμεθα»· καὶ πάραυτα ἤγαγε τὸν στρατὸν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἔνθα τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἥσυχα· διότι οὐδεμία κίνησις ἐφαίνετο, οὐδεὶς προέβαλλε τῶν τειχῶν· ὥστε πολλοὶ τῶν Ῥώσων ἔχαιρον, νομίζοντες ὅτι, καταπτοηθεὶς ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης, ἔφυγε σὺν τῷ στρατῷ εἰς τὰ δάση· ἀλλ' οἱ ἔμπειροι στρατηγοὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· «Ἀνάγκη πλείονος προσοχῆς».

Τῶν Ῥώσων περικυκλούντων τὴν Καζάνην, ἑπτακόσιοι Τοξόται καὶ πεζοὶ Κοζάκοι διέβησαν διὰ γεφύρας τὸν βορβορώδη Βουλάκον, ῥέοντα πρὸς τὴν πόλιν ἐκ τῆς λίμνης Καβάνης· βλέποντες δὲ πρὸ αὐτῶν ἐν ἀποστάσει διακοσίων ὀργυιῶν τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ λιθόδομα τεμένη, ἀνέβαινον εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη, ὅπως, παραπορευόμενοι παρὰ τὸ φρούριον, ἀπέλωσιν εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἀρσκου. Ἄλλ' αἰφνιδίως θόρυβος καὶ κραυγὴ ἤκου-

σθη, αἱ πύλαι ἔτριζον ἀνοιγόμεναι καὶ δεκαπεντακισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἔφιπποι Τάταροι ἐφορμήσαντες πρὸς τοὺς Τοξότας διετάραξαν αὐτοὺς καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν. Ἄλλοὶ νέοι πρίγκιπες Σεμιάκιν καὶ Τροεκουροβ ἀνεχαίτισαν τοὺς φυγάδας· οὗτοι δ' ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ φόβου, συνετάχθησαν παραχρῆμα· παῖδες δέ τινες τῶν εὐπατριδῶν, ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν αὐτῶν καὶ ἤρξατο ἡ σφαγή. Οἱ Ῥῶσοι, στερούμενοι ἵππικου, ἀνθίσταντο ἰσχυρῶς, καὶ νικήσαντες κατεδίωξαν τὸν ἐχθρὸν μέχρις αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· καίπερ δὲ πυροβολούντων ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων, ἠχμαλώτισαν πολλοὺς καὶ ἀπεχώρησαν βραδέως, ὀρῶντος παντὸς τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἡσύχως πορευόμενος εἰς τὰς ὀρισθείσας αὐτῷ θέσεις, ἔχαιρε πόρρωθεν ἐπὶ τῷ πρώτῳ τούτῳ ἐνδόξῳ κατορθώματι. Ἡ διαταγὴ τοῦ Τσάρου ἐξεπληρώθη ἀκριβῶς· διότι οὐδεὶς ἐτόλμησε μετασχεῖν τῆς μάχης ἄνευ διαταγῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντες ἐτήρουν ἀκριβῆ πειθαρχίαν.

Ἐν τούτοις τὰ στρατεύματα, περικυκλώσαντα τὴν Καζάνην, ἔστησαν τὰς σκηνάς ὡς καὶ τρεῖς προχείρους ναοὺς, ἀφιερωθέντας τῷ Ἀρχαγγέλῳ Μιχαῆλ, τῇ Ἁγίᾳ Αἰκατερίνῃ καὶ τῷ Ἁγίῳ Σεργίῳ. Δύοντος δὲ τοῦ ἡλίου, ὁ Τσάρος, συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς, ἔδωκεν αὐτοῖς προφορικῶς τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς. Καὶ ἡ μὲν νύξ διήλθεν ἡσυχος, ἀλλὰ τῇ ἐπαύριον ἐγένετο τοσοῦτον σφοδρὰ θύελλα, ὥστε ἡ σκηνὴ τοῦ Τσάρου καὶ πολλαὶ ἄλλαι διερρήχθησαν, πολλαὶ ὀλκαδες σιταγωγοὶ κατέδυσαν, ὁ δὲ στρατὸς κατελυπήθη· διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἀπώλεσε τὰ πάντα, ὅτι ἡ πολιορκία λυθήσεται, καὶ ὅτι ἡμεῖς, σπανίζοντες τῶν ἐπιτηδείων, ἀποχωρήσομεν ἐξ ἀνάγκης αἰσχυρῶς· ἀλλ'

Θύελλα.

ἄλλως φρονῶν ὁ Ἰωάννης μετεπέμψατο ἐκ Σβιάζσκης καὶ Μόσχας σιτία, θερμὰ ὑπὲρ τῶν στατιωτῶν ἐνδύματα καὶ χρήματα, ὅπως διαχειμάσῃ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πολιορκουμένης πόλεως.

Τῆ 25 Αὐγούστου μικρὸν ἀπόσπασμα τῶν πριγκίπων Σεμιάκιν καὶ Γροεκουροβ ἐχώρησεν ἐκ τῶν πεδιάδων τοῦ Ἄρσκου πρὸς τὸν Καζάγκαν, ἀνωθεν τῆς πόλεως, ὅπως κωλύσῃ τὴν πρὸς τοὺς πεδινούς Ἰσερμίσους κοινωνίαν αὐτῆς, ἐνωθὲν δ' εἶτα μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος, προσεγγίση πρὸς τὰ τείχη τοῦ φρουρίου. Οἱ Τάταροι ἐξορμήσαντες ἐτραυμάτισαν τὸν ἀνδρεῖον Σεμιάκιν· ἀλλ' ὁ πρίγκιψ Χιλκόβ, ἀρχὸν τῆς προπορείας, ἐβοήθησεν αὐτῷ μετὰ τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ φρούριον. Τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα τὸ σῶμα τῆς ἐπιφυλακῆς καὶ ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ διέταξαν τοὺς κοφίνους καὶ τὰ πυροβόλα ἄνευ μάχης καὶ ἀντιστάσεως. Καὶ οἱ μὲν Τοξόται ἀνώρουξαν τάφρους, οἱ δὲ Κοζάκοι ὑπὸ αὐτὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως ἐνήδρευσαν ἐν λιθοδόμῳ λουτρῷ, τοῦ Δαίρου καλουμένῳ. Κατὰ τὰς δύο ταύτας ἡμέρας ὁ Ἰωάννης ἦν διαρκῶς ἐφ' ἵππου, περιτρέχων καὶ σημειῶν τὰ προσφορώτερα πρὸς ἔφοδον μέρη.

Τὴν 26 Αὐγούστου περὶ τὴν ἑσπέραν ὁ μέγας στρατὸς ἐξῆλθε τοῦ στρατοπέδου. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ Μιχαήλ Βοριτίνσκης ἤγε τὸ πεζικὸν μετὰ τῶν κοφίνων, ὁ δὲ πρίγκιψ Ἰωάννης Μοτισλάβσκης, τὸ ἵππικόν, ὅπως βοηθήσῃ αὐτῷ ἐν περιπτώσει προσβολῆς, τοῦ Τσάρου πέμψαντος πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς παῖδας εὐπατριδῶν ἐκ τῆς ἰδίας φρουρᾶς. Οἱ Καζανῖται ἐφώρμησαν πρὸς αὐτοὺς ἀλαλάζοντες, ἀπὸ δὲ τῶν πύργων καὶ τειχῶν ἐπυροβόλουν. Ἐν τῷ πυρὶ καὶ τῷ καπνῷ οἱ ἀκί-

Διάταξις τῶν κοφίνων.

Ἰσχυρὰ ἔξοδος τῶν Τατάρων.

νητοι Ῥώσοι ἀπέκρουον τὸ πεζικὸν καὶ ἵππικὸν τῶν πολιορκουμένων διὰ τῶν πυροβόλων, ἢ διὰ λογχῶν καὶ ξιφῶν· εἶτα δὲ, προχωρήσαντες μετὰ μεγίστης ἀταραξίας, ἠνάγκασαν τὸν ἐχθρὸν ἐπανελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, πληρώσαντες τὰς γεφύρας ἐχθρικῶν πτωμάτων. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς οἱ ἀκροβολισταὶ Κοζάκοι, ἰστάμενοι ἐπὶ τοῦ χαρακώματος, ἐπυροβόλουν ἀδιακόπως, ἔδωκαν δὲ καιρὸν, ὅπως ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκης στήσῃ καὶ πληρώσῃ χῶματος τοὺς κοφίνους, πεντήκοντα ὀργυιᾶς μακρὰν τῆς τάφρου, μετὰ τῆς πεδιάδος Ἄρσκου καὶ τοῦ Βουλάκου. Τότε διέταξεν ἴν' ἀποχωρήσωσι πρὸς τοὺς κοφίνους καὶ περιχαρακωθῶσι παρ' αὐτοῖς· καί τοι δὲ σκότους, ἡ μάχη παρετείνεται· διότι οἱ Καζανῖται μέχρι τῆς πρωΐας, ἐκτρέχοντες διηνεκῶς, ἐμάχοντο πρὸς τοὺς Ῥώσους, οἵτινες, διαταρασσόμενοι ἀκαταπαύστως, διήλθον ἀγρυπνοῦντες πᾶσαν τὴν νύκτα. Ὁ Ἰωάννης προσήχετο ἐν τῷ ναῷ, πέμπων ἐκάστοτε τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἀξιωματικῶν πρὸς παρακέλευσιν τῶν μαχητῶν. Ἀλλὰ τέλος ὁ ἐχθρὸς ἀπέκαμεν, ὁ δ' ἀνατέλλων ἥλιος ἀπέδειξε τὴν ἐντελεῖ τῶν Ῥώσων νίκην. Παραχρῆμα δ' ὁ μονάρχης διέταξε Δοξολογίαν ἐν τῷ στρατῷ πρὸς εὐχαριστίαν τοῦ Παντοδυνάμου. Καὶ οἱ μὲν Καζανῖται ἀπέβαλον κατὰ τὴν μάχην ταύτην πολλοὺς ἀνδρείους, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχηγὸν Ἰσλάμ Ναρίκοβ καὶ τὸν ἥρωα Σουντσελέιν καὶ ἄλλους. Ἐν δὲ τοῖς φονευθεῖσι Μοσχίοις ἦν καὶ ὁ ἀγαθὸς ἀγωνιστὴς Λεόντιος Σουσερίν.

Ἀποτελέσματα
τῶν κριῶν·

Τῇ 27 Αὐγούστου ὁ εὐπατρίδης Μιχαὴλ Ἰάκωβος Μορόζοβ ἔσυρε πρὸς τοὺς κοφίνους τοὺς κριούς· ἐκ πασῶν δὲ τῶν κανονοστοιχιῶν ἤρξατο πυροβολισμὸς, οἱ δ' ἀκροβολισταὶ ἐπυροβόλουν τὴν πόλιν ἐκ τῶν χαρα-

κωμάτων. Οἱ Καζανῖται ἐκρύπτοντο ὀπισθεν τῶν τει-
 χῶν, ἀλλ' ἐπιθυμοῦντες συλλαβεῖν τινα δυνάμενον
 ἀναγγεῖλαι αὐτοῖς τὰ περὶ ἡμῶν, ἐφώρμησαν πρὸς
 τοὺς διεσπαρμένους κατὰ τὴν πεδιάδα Ῥώσσοις,
 παρὰ τῆ θέσει, ἔνθα ἦν ὁ πρίγκιψ Μστισλάβος μετὰ
 τοῦ μεγάλου σώματος. Ὁ στρατηγὸς δ' οὗτος, σπεύσας
 ἐγκαίρως εἰς βοήθειαν τῶν ἡμετέρων, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν
 τὸν ἐχθρὸν, ἠχμαλώτισε δὲ καὶ τινα ἐπίσημον Οὐ-
 λάνον, Καραμῆσον τούνομα, τρωθέντα ὑπὸ βέ-
 λους καὶ ἀναδείξαντα ἔξοχον ἀνδρίαν. Προσαχθεὶς
 τῷ Τσάρῳ ὁ αἰχμάλωτος οὗτος εἶπεν, ὅτι οἱ Καζανῖται,
 ὄντες διατεθειμένοι ἀποθανεῖν, οὐδεμίαν πρότασιν περὶ
 εἰρήνης ἤθελον ἀκοῦσαι.

Τὴν ἐπιούσαν οἱ Ῥῶσοι ἀνέμενον νέας ἐξόδους, ^{Ἰαπωντῶν.}
 ἀλλ' ἐξαίφνης ὁ ἐχθρὸς ἐφάνη ἀλλαχόθεν· τουτέστιν ἐ-
 ξορμήσας ἀθρόως ἐκ τοῦ πλησιοχώρου δάσους εἰς τὸ
 πεδίον τοῦ Ἄρσκου, συνέλαβε τὴν φρουρὰν τῆς προ-
 πορείας καὶ ἐφώρμησε πρὸς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ.
 Καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς Χιλκόβ ἠμύνατο ἰσχυρῶς, ἀλλ'
 εἶχεν ἀνάγκην ταχίστης βοήθειας· οἱ δὲ πρίγκιπες
 Ἰωάννης Πρόνσκης, Μστισλάβσκης καὶ Ἰούριος Ὀ-
 βολένσκης παρεγένοντο ἀλλεπάλληλοι πρὸς ἀνα-
 χαίτισιν τῆς ἐρμῆς τοῦ ἐχθροῦ, αὐτὸς δ' ὁ Τσάρος,
 ἀποστείλας αὐτοῖς μέρος τῆς Τσαρικῆς φρουρᾶς, ἀνέβη
 τὸν ἵππον. Καὶ πολλοὶ μὲν τῶν ἡμετέρων ἀξιωμα-
 κῶν τραυματισθέντες θανατηφόρως ἔπεσον, ἀλλ' οἱ
 Ῥῶσοι αὐξάνοντες ἀδιαλείπτως, ἀπέκρουσαν τέλος
 εἰς τὸ δάσος τοὺς Τατάρους· ἔμαθον δὲ παρ' αἰχμα-
 λῶτων, ὅτι τῶν στιφῶν τούτων ἤρχεν ὁ Ἰαπωντῶν,
 ἐξελθὼν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἄρσκου κατασκευα-
 σθέντος ὑπὸ τῶν Καζανιτῶν ὀχυρώματος, καὶ ἅτι πα-

ρηγγέληθησαν ταρασσειν διηνεκῶς τοὺς Ῥώσσοις καὶ κακοποιεῖν αὐτοὺς ὅσον οἶόν τε διὰ συχνῶν ἐπιδρομῶν.

Τῇ 29 Αὐγούστου οἱ πριγκίπες Τσενιάτεβ καὶ Κούρβκης, στρατηγοὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, προσελθόντες πρὸς τὴν πόλιν, ἔστησαν τοὺς κοφίνους παρὰ τὸν Καζάγκαν, ὑπερασπιζόμενοι ὑπὸ τῶν Τοξοτῶν· ὁ δὲ στρατὸς τῶν πριγκίπων Σεμιάκιν καὶ Τροεκοῦροβ ἐπανῆλθον εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Ἄρσκου, ὅπου ὁ ἐχθρὸς προέκυψεν αὐθις ἐκ τοῦ δάσους, καὶ ὅπου ὁ Μστισλάβσκης, Χιλκόβ καὶ Ὀβολένσκης μετὰ παρατεταγμένου τοῦ στρατοῦ ἀνέμενον αὐτὸν εὐσταθῶς, τῶν ἄλλων στρατηγῶν, πριγκίπων Δημητρίου Παλέτσκη, Ἀλεξίου Ἀδάσεβ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς ἱστάντων τοὺς κοφίνους ἀπὸ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἄρσκου μέχρι τοῦ Καζάγκα. Ἐκατέρωθεν δ' ἐμάχοντο διὰ τηλεβόλων, πυροβόλων καὶ τόξων, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐγένετο ἔξοδος. Βλέπων οὖν ὁ ἐχθρὸς τοὺς Ῥώσσοις ὑπομένοντας αὐτὸν, ἔμεινεν ἐν τῷ δάσει· περὶ δὲ τὴν ἑσπέραν ἔμαθεν ὁ Ἰωάννης, ὅτι ἅπασα ἡ πόλις περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ὀχυρωμάτων, καὶ ἐν μὲν τοῖς ξηροῖς τόποις διὰ τῶν κοφίνων, ἐν δὲ τοῖς ἐλώδεσι διὰ πασσάλων, καὶ τέλος οὐδεμίαν συκοινωνίαν εἶχεν ἡ Καζάνη. Ἐκτοτε δ' ὁ εὐπατρίδης Μορόζοβ, διατάξας τὸ πυροβολικόν, ἐπυροβόλει διηνεκῶς κατὰ τῆς πόλεως μετὰ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα βαρέων τηλεβόλων.

Πέγει τοῦ στρατοῦ.

Ἀλλὰ δι' ἑβδομάδος ὁ στρατὸς ὑπέστη πολλοὺς κόπους· διότι ἀκαταπαύστως ἱστάμενος ἑνοπλος οὐδαμῶς ἀνεπαύθη· σπανίζων δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἐτρέφετο μόνον ἐκ ξηροῦ ἄρτου. Οἱ ἡμέτεροι κάπηλοι οὐκ ἐτόλμων ἀποχωρῆσαι τοῦ στρατοπέδου, ἐπειδὴ ὁ Ἰαπαντσά ἐπετῆρει αὐτοὺς καὶ συνελάμβανε κατὰ

πάσας τὰς ὁδοὺς. Ὅπως δὲ συγκοινωνῶσι πρὸς αὐτὸν διὰ σημείων οἱ Καζανῖται, ἔστησαν σημαίαν ἐφ' ὑψηλοῦ πύργου καὶ ἐφάνερον αὐτῷ τὸν εὐθετον πρὸς ἐπίθεσιν τῶν πολιορκούντων κατὰ τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων χρόνον· ὥστε ὁ ἐπικίνδυνος οὗτος ἱππεὺς ἐτήρει ἐν ἀδιαλείπτῳ φόβῳ τοὺς Ῥώσους. Ὁ δὲ Ἰωάννης συνεκάλεσε τὸ συμβούλιον, ὅπερ ἐψηφίσατο ^{Διαίρεσις τῶν σωμάτων} τὴν διαίρεσιν τοῦ στρατοῦ εἰς δύο σώματα, ὧν τὸ μὲν ὄφειλε μεῖναι ἐν τοῖς χαρακώμασι καὶ πρὸς φρουρὰν τοῦ Τσάρου, τὸ δὲ, στρατηγούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου καὶ συνετοῦ Ἀλεξάνδρου Γορβάτη Σουίσκη, ἐπιτεθῆναι ἰσχυρῶς κατὰ τοῦ Ἰαπαντσά, ὅπως προστατεύσῃ τῆς πολιορκίας, καθάρισι τὸ δάσος καὶ ἠσυχάσῃ τὸ στρατόπεδον ἡμῶν. Μετὰ τριακοντακισχιλίων οὖν ἱππέων καὶ πεντεκαίδεκα χιλιάδων πεζῶν, ὁ Σουίσκης τάξας τὸν στρατὸν ὀπισθεν τῶν ὀρέων, ὅπως ἀποκρύψῃ τῷ ἐχθρῷ τὰ κινήματα αὐτοῦ, ἐξέπεμψεν ἀπόσπασμά τι εἰς τὸ δάσος τοῦ Ἄρσκου· ἀλλὰ, μόλις ἰδόντος ταῦτα τοῦ Ἰαπαντσά, ἡ πεδιάς ἐκιλύφθη ὑπὸ τῶν σιφῶν αὐτοῦ. Τότε οἱ Ῥῶσσοι, ὑποκρινάμενοι φόβον, ἔστρεψαν τὰ νῶτα, οἱ δὲ καταδιώκοντες Τάταροι ἐπέπεσον κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὰς ἀποσκευάς, εἶτα δὲ περιήρχοντο πρὸ τῶν χαρακωμάτων ἡμῶν, ἐκτοξεύοντες χάλαζαν βελῶν· ἀλλὰ δὲ πλήθη ἱππέων καὶ πεζῶν ἐχώρουν ἐν τάξει ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ μεγάλου Μοσχιακοῦ στρατοῦ. Τότε ὁ πρίγκιψ Ἰούριος Σεμιάκιν, ἐξελθὼν τῆς ἐνέδρας σὺν τοῖς στρατεύμασιν, ἐφώρμισε πρὸς τοὺς ἐκπλήκτους Τατάρους, οἵτινες, ἀπέχοντες πολὺ τοῦ δάσους, συνῆψαν ἐξ ἀνάγκης μάχην· αὐτὸς δ' ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος ἐφάνη μετ' οὐ πολὺ μετὰ πολλοῦ ἱππικοῦ, τὸ δὲ πεζικόν, δεξιόθεν καὶ ἀ-

Καταστροφή τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰαπαντσά.

ριστερόθεν, προσέβαλε κατὰ νότου τὸν ἐχθρόν. Ματαίως δ' οἱ Τάταροι ἀπεπειρῶντο σωθῆναι διὰ τῆς φυγῆς· διότι τὸ ἵππικὸν κατεπάτει καὶ ἀπέκτεινεν αὐτοὺς ἐπὶ χώρου δέκα βερστίων μέχρι τοῦ ποταμοῦ Κιλάρα· αὐτόθι δὲ ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος ἐπιτχῶν τὸν καταπεπονημένον ἵππον, ἐσήμανε τὸ ἀνακλητικόν, ὅπως συνέλθωσιν οἱ διεσκορπισμένοι νικηταί. Οἱ Ῥῶσσοι ἐπανερχόμενοι ἐφόνευσαν ἔτι πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν, κεκρυμμένους ἐν τῷ δάσει, αἰχμαλωτίσαντες καὶ ἑκατοστύας τινάς· ὥστε τὰ ὑπὸ τὸν Ἰαπαντσά στρατεύματα κατεστράφησαν ἐξ ὀλοκλήρου. Ὁ δὲ Τσάρος, ἐναγκαλισθεὶς τότε τοὺς κατάπλεως κονίας, ἰδρῶτος καὶ αἵματος στρατηγούς καὶ ὑπερεπαινέσας τὸν νοῦν καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα αὐτῶν, ἠὲ χαρίστηκε καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀπλοῖς στρατιώταις. Τέλος δὲ ἔδῃσε πάντας τοὺς αἰχμαλώτους ἐκ τῶν πρὸ τῶν χαρακωμάτων, ὅπως, καμφθέντες οἱ Καζανῖται ὑπὸ τῶν παρακλήσεων αὐτῶν, παραδοθῶσιν· ἅμα δὲ προσῆλθον ὑπὸ τὰ τείχη καὶ ἀξιωματικοί, ὅπως εἴπωσι τοῖς πολιορκουμένοις, ὅτι «Ὁ Ἰωάννης »ὑπισχνεῖται ἐκείνοις μὲν (τοῖς αἰχμαλώτοις) ζωὴν »καὶ ἐλευθερίαν, ὑμῖν δὲ συγγνώμην καὶ ἔλεος, ἐὰν »ὑποταγῆτε.» Ἀλλ' ἀντὶ ἀπαντήσεως οἱ Καζανῖται, ἀκούσαντες ἡσύχως τῶν ἀξιωματικῶν, ἐξέπεμψαν χάλαζαν βελῶν κατὰ τῶν δυστυχῶν συμπολιτῶν, κραυγάζοντες· «Αἰρετώτερον ἀποθανεῖν ὑπὸ τῆς καθαρᾶς »ἡμῶν χειρὸς, ἢ ὑπὸ τῆς τῶν μοχθηρῶν χριστιανῶν.» Ἡ θηριώδης αὕτη πράξις ἐξέπληξε μεγάλως τὸν Τσάρον, ὡς καὶ πάντα τὸν στρατόν.

Καρτερία τῶν
πολιορκουμένων.

Ἐπιθυμῶν ὁ μονάρχης πρὸς ἄλωσιν τῆς πόλεως ἐν' ἀποφύγῃ ὅσον οἶόν τε τὴν αἵματοχυσίαν, παρήγγειλε Γερμανῶ τινι μηχανικῶ, ὑπηρετοῦντι ἐν τῷ

στρατῶ, τὴν ἀνόρυξιν ὑπονόμων ἀπὸ τοῦ Βουλάκου μεταξὺ τῶν πυλῶν Ἀταλακείας καὶ Τουμενείας. Ὁ μούρζας Κομάις ἐπληροφόρησε τὸν μονάρχην, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι ἐπορίζοντο τὸ ὕδωρ ἐκ πηγῆς κειμένης παρὰ τὸν Καζάγκαν, ὅπου ἀπήρχοντο δι' ὑπογείου ὁδοῦ ἀπὸ τῶν Μουραλίων πυλῶν. Οἱ στρατηγοὶ Ῥῶσσοι ἐσπούδασαν ἀποφράξαι τὴν κρυπτὴν ταύτην ὁδὸν, ἀλλ' ἀπέτυχον, ὥστε ὁ Τσάρος παρήγγειλεν ἵνα ὑποσκάψωσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κτιρίου τῶν λουτρῶν, κατεχομένου ὑπὸ τῶν Κοζάκων. Διὸ ὁ μηχανικὸς ἐξέλεξεν ἱκανοὺς σκαφεῖς, οἵτινες, ἐπιστατοῦντος τοῦ πρίγκιπος Βασιλείου Σερεβριάνη καὶ Ἀλεξίου Ἀδάσεβ, φιλτάτου τῷ Ἰωάννῃ, εἰργάσθησαν ἐπὶ δέκα ἡμέρας· τέλος ἀκούσαντες ἐπάνω αὐτῶν φωνὰς ἀνθρώπων ὑδρευομένων, ἐκόμισαν ἑνδεκα κιβώτια πυρίτιδος, τῇ δὲ 5 Σεπτεμβρίου, ὅτε ὁ Ἰωάννης προὔχώρησε μέχρι τῶν ὄχυρωμάτων, αἴφνης πρὸ αὐτοῦ μετὰ βροντῆς καὶ κρότου ἐκρήγνυται ἡ γῆ, ἡ ὑπόγειος ὁδὸς καὶ μέρος τῶν τειχῶν, πολλοὶ δὲ ἄνθρωποι, δοκοὶ καὶ λίθοι ἀναρριφθέντες εἰς τὸν ἀέρα κατέπιπτον ἀποκτείνοντες τοὺς κατοίκους, οἵτινες κατεπτοήθησαν ἀγνοοῦντες τὸ γεγονός. Παραχρῆμα δ' οἱ Ῥῶσοι ἀναπετάσαντες τὰς σημαίας ἐφόρμησαν πρὸς τὰ ρήγματα καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν· ἀλλ' οἱ Καζανῖται, συνελθόντες ἐκ τῆς ἐκστάσεως ἀπέκρουσαν αὐτούς· ὅθεν ὁ Τσάρος ἀπέτρεψε τὴν περαιτέρω ἔφοδον. Οἱ Ῥῶσσοι κατὰ τὴν ἔφοδον ἠχμαλώτισαν πολλοὺς, ἀπέκτειναν πλείονας καὶ ἀνέμενον τὰ ἐπακολουθήματα.

Καί τοι δὲ καρτερικῶς ἀντεῖχον οἱ Καζανῖται, μετὰ τὸ συμβεβηκὸς ὅμως τοῦτο ἀθυμία κατέλαβε τοὺς πολίτας, τινὲς δὲ καὶ ἐνόμιζον, ὅτι τὸ πᾶν ἀπώλετο καὶ

ὅτι οὐδεμία ἄμυνα ὑπελείπετο αὐτοῖς· ἀλλ' οἱ εὐτολμότεροι ἐθάρρυναν αὐτούς· ἀνέσκαψαν δὲ καὶ ἀνεκάλυψαν μικρὰν πηγὴν δυσώδους ὕδατος πρὸς χρῆσιν ἀπάσης τῆς πόλεως· ὅθεν ἐστεροῦντο ὕδατος, καὶ ἐξοιδαινόμενοι ἐκ τῆς κακῆς ποιότητος τοῦ ὑπάρχοντος, ἐσιώπων καὶ ἐμάχοντο.

Δραστηριότης
τοῦ Ἰωάννου.

Ἐν τούτοις ὁ Ἰωάννης ἀνεδείκνυε θαυμασίαν δραστηριότητα, ὥστε ἦν ἄγνωστον πότε ἀνεπαύετο· διότι ἀπὸ τοῦ ὄρθρου μέχρι νυκτὸς ἢ προσήχετο ἐν τῷ ναῷ, ἢ διέτρεχε τὰ χαρακώματα, ἔβλεπε τὰ πάντα, συνδιελέγετο μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς τὴν ὑπομονήν. Εἰ δὲ οἱ Καζανῖται ἐτάρασσον ἡμᾶς διηνεκῶς τοξεύοντες καὶ πυροβολοῦντες, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς διεταιράσσομεν ἀδιαλείπτως αὐτούς· διότι νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐμυκῶντο τὰ τηλεβόλα ἡμῶν, ἐξερευγόμενα σφαίρας καὶ λίθους. Ἡ πύλη τοῦ Ἄρσκου ἐντελῶς κατεστράφη, οἱ δὲ πολιορκούμενοι ὠχυροῦντο δι' ἐπιχωμάτων.

Τῆ 6 Σεπτεμβρίου ὁ Τσάρος ἐκέλευσε τὸν πρίγκιπα Γορβάτην ἵνα καταλάβῃ τὸν ὑπὸ τῶν Καζανιτῶν ὀπισθεν τῆς πεδιάδος τοῦ Ἄρσκου ἀνεγερθέντα πύργον, κείμενον ἐπὶ ἀποκρήμνου λόφου μεταξὺ δύο ἐλῶν, ἐνθα συνήχθησαν τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰαπαντσά. Ὁ πρίγκιψ Συμεὼν Μικουλίνσκης προεπορεύετο, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν Δανιήλ καὶ Ἰάκωβλεβ, τῶν πριγκίπων Βουλγάκοβ καὶ Παλέσκη, τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἵππικοῦ τῆς φρουρᾶς, τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν, τῶν Τοξοτῶν, Ἀταμάνων μετὰ τῶν Κοζάκων, τῶν Μορβδίων καὶ τῶν ὀρεινῶν Τσερεμίσιων, χρησιμευόντων τούτων ὡς ὁδηγῶν. Καὶ τὸ μὲν φρούριον περιειλημμένον ὑπὸ χαρακωμάτων καὶ φραγμῶν ἐφαί-

νετο ἀπόρθητον, οἱ δὲ στρατοὶ, παρασκευασθέντες εἰς μάχην, ὥρμησαν κατόπιν τῶν ἀτρομήτων στρατηγῶν διὰ τῶν ἐλῶν βορβορώδους καὶ λοχμώδους κοιλάδος, καὶ κατατοξευόμενοι ἀπὸ τοῦ φρουρίου, ἀνέβησαν ἀπνευστὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λοφίσκου ἐκ δύο διαφόρων ὁδῶν, διέρρηξαν τὰς πύλας καὶ ἐκυρίευσαν τοῦ φρουρίου καὶ διακοσίων αἰχμαλώτων, φονευθέντων πάντων τῶν λοιπῶν. Οἱ στρατηγοὶ ἐποιήσαντο μεγάλην λείαν, τῇ δ' ἐπαύριον προῦχώρησαν μέχρι τῆς πόλεως τοῦ Ἄρσκου, κειμένης ἐν τερπνῇ καὶ εὐφόρῳ χώρᾳ, ἔνθα οἱ Καζανῖται μεγιστᾶνες εἶχον λαμπράς καὶ πλουσίας ἐπαύλεις. Οἱ Ῥῶσσοι εὔρον ἄφθονα ἐπιτήδεια καὶ ἐλάμβανον εἴτι ἤθελον, οἶον, σῖτον, ὑδρόμελι καὶ κτήνη, εἶτα δὲ ἐνέπρησαν τὰς κώμας, ἀπέκτειναν τοὺς κατοίκους, ἠχμαλώτισαν δὲ μόνον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά. Οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Ἄρσκου, ὅπως διαφύγωσι τὸν θάνατον, ἀπεχώρησαν εἰς ἀπώτατα δάση· ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι εὔρον ἐν ταῖς καταλειφθείσαις οἰκίαις πολλὰ πολύτιμα πράγματα, ἰδίᾳ δὲ διφθέρας. Ὁ πρίγκιψ Σουΐσκης, ἀπελευθέρωσας πολλοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον νικηφόρος μετὰ πλουσίων λαφύρων καὶ εὐωνήτων ὠνίων, ὥστε ἔκτοτε δάμαλις ἐτιμάτο δέκα, βοῦς δὲ εἴκοσι δεγγῶν. Ἡ νίκη αὕτη ἐχαροποίησε μεγάλως τὸν τε Τσάρον καὶ τὸν στρατόν.

Ἄλλ' οἱ κίνδυνοι καὶ μόχθοι οὐδόλως ἠλαττώθησαν. Καὶ τὸ μὲν φρούριον τοῦ Ἄρσκου ἔπαυσε προσβάλλον τοὺς Ῥώσσους, ἀλλ' οἱ Τσερεμίσοι ἀπῆλθον τὰς ἀγέλας ἡμῶν καὶ ἐτάραττον τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Γαλίτσου στρατόπεδον. Ὅθεν οἱ κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο στρατοπεδεύοντες στρατηγοὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἐπορεύθησαν ἐπ' αὐτοὺς καὶ κατέθραυσαν ἐντελῶς. Ἄλλ'

* Ἄλωσις τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως Ἄρσκου.

Προσβολὴ τῶν πεδεινῶν Τσερεμίσων.

ὁμως, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο νέας ἐφόδους, κατεπόνουν τὸν στρατὸν διὰ διηνεκοῦς ἀγρυπνίας, ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐπειδὴ κατεῖχον οὗτοι τὰς κατωφερεῖς παρὰ τὸν Καζάγκαν πεδιάδας, ἔπασχον μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ πυρός τοῦ φρουρίου καὶ ἐκ τῆς συνήθους κατὰ τὴν ὥραν ταύτην πολυομβρίας, ἥτις ὑπὸ τῆς δεισιδαιμονίας ἀπεδίδοτο τῇ μαγείᾳ. Ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Κούρβσκης, ἀνδρεῖός τε καὶ συνετός ἀνὴρ, ὑποκείμενος καὶ αὐτὸς τῇ δεισιδαιμονίᾳ, ἀναφέρει ὡς ἀληθές, ὅτι Καζανῖται μάγοι μετέβαινον καθ' ἑκάστην κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου εἰς τὰ τείχη τοῦ φρουρίου, ἔνθα ἐβόων μεγάλως, ἐμόρφαζον, ἐκίνουν τὰ ἐνδύματα πρὸς τὸ Ῥωσικὸν στρατόπεδον προῆγον ἄνεμον καὶ πυκνὰ νέφη, ἐξ ὧν κατέπιπτε ποταμηδὸν ἢ βροχὴ, καὶ οἱ ξηροὶ τόποι μετεβάλλοντο εἰς ἔλη, αἱ σκηναὶ ἦσαν διάβροχοι, οἱ δὲ στρατιῶται κάθυγροι ἔωθεν μέχρι τῆς ἐσπέρας. Κατὰ συμβουλήν δὲ τῶν εὐπατριδῶν ὁ Ἰωάννης μετεπέμψατο ἐκ Μόσχας τὸν Ζωοποιὸν τῶν Ἰσάρων Σταυρόν, ἠγίασε τὰ ὕδατα καὶ ἐρβάντισε τὸ στρατόπεδον, καὶ ἡ μαγεία ἀπώλεσε τὴν ἰδίαν δύναμιν· ἀναλαμψάσης δὲ τῆς εὐδίας, ὁ στρατός ἀνέλαβε θάρρος.

ὑποτιθεμένη
μαγεία.

Οἰκοδομὴ ὑψη-
λοῦ πύργου.

Ἐνεργοῦντες ἀποτελεσματικώτερον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς πόλεως οἱ Ῥῶσοι, ἀνήγειραν κρύφα, δύο βέρστια μακρὰν τοῦ στρατοπέδου, πύργον ἐξ ὀργυιῶν, ὃν νυκτὸς μετεκόμισαν πρὸς τὰ τείχη τῆς πόλεως ἀπέναντι τῆς βασιλικῆς πύλης, ἔθηκαν ἐπ' αὐτοῦ δέκα μεγάλα τηλεβόλα καὶ πεντήκοντα μέτρια μετὰ τῶν ἐπιτηδειοτάτων πυροβολητῶν, οἵτινες τὴν πρωίαν ἀνήγγειλαν διὰ γενικοῦ πυροβολισμοῦ. Οἱ πυροβοληταὶ, ὄντες ὑψηλότερον τῶν τειχῶν, ἐσχόπευον τοὺς ἀνθρώπους ἐν τε ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς οἰκίαις. Οἱ Καζανῖται ἐκρύπτοντο ἐντὸς λάκκων

κων καὶ ὑπερασπιζόμενοι ὑπὸ τῶν κοφίνων, ἀνώρυττον ὑπόγεια, ὅθεν ὡς ὄφεις ἐξήρχοντο καὶ ἐμάχοντο ἀκαμάτως.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν κατέστη ἀχρηστον, ὡς διατάραχθὲν καὶ καταστραφὲν ὑπὸ τοῦ πυρός τῶν ἡμετέρων τηλεβόλων, μετεχειρίζοντο μόνον πυροβόλα, φονεύοντες καθ' ἕκαστον οὐχὶ ὀλίγους τῶν ἀνδρείων πολεμιστῶν ἡμῶν. Μάτην ὁ Ἰωάννης ἐπανέλαβε τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις, ἀναγγέλλων πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, εἰ μὴ παρεδίδοντο, ἀποχωρῆσαι ὅπου ἤθελον μετὰ τοῦ ἀνόμου αὐτῶν βασιλέως, τῶν οἰκογενειῶν καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὅτι ἡμεῖς ἀπητοῦμεν μόνον τὴν ἄλωσιν πόλεως κειμένης ἐπὶ Βουλγαρικῆς χώρας, ἀρχαίας τῶν Ῥώσων κληρονομίας· ἀλλ' οἱ Καζανῖται οὐδὲ ἄκροισ ὡσὶν ἤκουον, κατὰ τὸν χρονογράφον. Ἐν τούτοις ὁ ἀνδρείος Μιχαήλ Βοροτίνσκης προὔχῳρει μετὰ τῶν κοφίνων πρὸς τὸν πύργον τοῦ Ἄρσκου· τέλος τάφος ἔχουσα πλάτος τριῶν ὀργυιῶν, βάθος δὲ ἑπτὰ, ἐχώριζεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους. Οἱ Τοξόται, οἱ Καζάκοι, καὶ οἱ ἀρχηγοὶ μετὰ τῶν στρατῶν τῶν εὐπατριδῶν ἴσταντο ὀπισθεν αὐτῶν, μαχόμενοι δὲ μέχρι τελείας ἐκλύσεως τῶν δυνάμεων, μετηλλάσοντο· πολλάκις δὲ, καίτοι μικρὸν ἀπεῖχον οἱ μαχόμενοι, ἡ μάχη ἔπαυεν ἐκ τοῦ καμάτου ἑκατέρων τῶν ἀντιπολεμουμένων, χρηζόντων ἀναπαύσεως. Οἱ Καζανῖται ὠφελήθησάν ποτε ἐκ τῆς αὐτῆς εὐκαιρίας· διότι ἰδόντες, ὅτι πολλοὶ τῶν ἡμετέρων δειπνοῦντες ὠλιγόρησαν τῆς φυλακῆς τῶν τηλεβόλων, ἐξώρμησαν ἐκ τῶν ὑπογείων περὶ τοὺς δεκακισχιλίους, διοικούμενοι ὑπὸ τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν πρώτων συμβούλων τοῦ βασιλέως αὐτῶν, Καρατσιῶν κα-

Προτάσεις πρὸς
τοὺς Καζανῖτας.

Αἵματηρὰ ἐψι-
μαχία.

λουμένων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τοὺς κοφίνους, κατέθραυσαν τοὺς Ῥώσους καὶ ἐκράτησαν τῶν τηλεβόλων. Τότε ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκης ὤρμησεν εἰς τὴν συμπλοκὴν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πάντων τῶν ἐπιφανεστάτων, ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν, κραυγαζόντων, «Μὴ προδῶμεν τοὺς πατέρας ἡμῶν,» καὶ μαχομένων γενναιότατα. Οἱ στρατηγοὶ Πέτρος Μορόζοβ καὶ ὁ πρίγκιψ Ἰούριος Κάσιν, βαρέως τραυματισθέντες, μετηνέχθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὁ δὲ πρίγκιψ Μιχαὴλ Βοροτίνσκης, καὶ περ τραυματισθεὶς τὸ πρόσωπον, ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τῆς ἰσχυρᾶς πανοπλίας αὐτοῦ κατακερματισθείσης ὑπὸ ξιφῶν. Καὶ πολλοὶ μὲν ἀρχηγοὶ τῶν Τοξοτῶν ἔκειντο νεκροὶ παρὰ τὰ πυροβόλα, οἱ δὲ Καζανῖται ἐκράτουν ἔτι τὰ κυριευθέντα τρόπαια· ἀλλὰ φανέντα τὰ στρατεύματα τοῦ Μουρόμου καὶ οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν, ἐπιφανεῖς τὸ γένος καὶ τὴν ἀνδρίαν, ἐπέπεσον τῷ ἐχθρῷ, διέβρηξαν αὐτὸν καὶ ἐνέβαλον εἰς τὴν τάφρον· καὶ ἡ νίκη ἦν πλήρης. Οἱ Καζανῖται συνελθίβοντο πρὸς ἀλλήλους, στενοχωρούμενοι ἐν τῇ πύλῃ καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὰ ὑπόγεια αὐτῶν. Ἡ μάχη αὕτη ὑπῆρξεν αἵματηροτάτη. Ὁ δὲ ἐχθρὸς κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἐπετέθη ἐπὶ τοὺς κοφίνους τῆς προπορείας, ἀλλ' ἡ προσβολὴ αὕτη ἦν κακῶς διατεταγμένη. Ἀμφότεραι αἱ μάχαι αὗται ἐγένοντο παρόντος τοῦ Τσάρου, ὃς ἐδήλωσε τῷ πρίγκιπι Βοροτίνσκη, ὡς καὶ τοῖς ἥρωσι τοῦ Μουρόμου, πᾶσαν τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ, ἐπέσχεψατο δ' ὡσαύτως καὶ τοὺς τραυματισθέντας στρατηγούς, εὐχαριστήσας αὐταῖς ἐπὶ τῷ ζήλῳ, ὃν ἀνέδειξαν.

Πρὸ πέντε ἡδὴ ἐβδομάδων οἱ Ῥῶσοι ἴσταντο ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Καζάνης, φονεύσαντες κατὰ τε τὰς ἐξόδους καὶ ἐν τῇ πόλει τοὐλάχιστον δεκακισχιλίους

ἄνδρας, πλὴν τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων· ἀλλὰ τὸ φθινόπωρον ἦν ἐγγύς, ἡ δὲ ὥρα αὕτη ἐφόβει αὐτοὺς μᾶλλον τῶν καμάτων καὶ τῶν μαχῶν τῆς πολιορκίας· ὥστε ἅπας ὁ στρατὸς ἐπόθει τὸ πέρασ τῆς ἐκστρατείας. Ὅπως δὲ καταστήσῃ εὐχερῆ τὴν ἐφοδὸν καὶ βλάβη μεγάλως τοὺς πολιορκουμένους ὁ Ἰωάννης, παρήγγειλε τὴν ἀνόρυξιν ὑπονόμου παρὰ τῇ πύλῃ τοῦ Ἄρσκου καὶ τοῖς ὑπογείοις οἰκήμασιν, ἐνθα οἱ κάτοικοι ἐφυλάσσοντο ἀπὸ τοῦ πυροβολικοῦ ἡμῶν, τῇ δὲ 30 Σεπτεμβρίου ἀνερρίφθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ φοβερὰ αὕτη ἐνέργεια τῆς πυρίτιδος, καὶ τοι οὐκ ἄγνωστος τοῖς Καζανίταις, κατέπληξε καὶ καθησύχασε τὴν πόλιν ἐπὶ μικρόν. Ὅθεν οἱ μὲν Ῥῶσσοι, μὴ κατατρίβοντες τὸν χρόνον, προσήγαγον τοὺς κοφίνους πρὸς τὴν Ἄρσκείαν, Ἀταλικείαν καὶ Τουμενείαν πύλην, οἱ δὲ Καζανῖται, νομίζοντες τότε, ὅτι ἡ κρίσιμος ὥρα ἤγγικεν, ἐξώρμησαν καὶ συνεπλάκησαν πρὸς τὰ προστατεύοντα τῶν κοφίνων στρατεύματα. Ἡ μάχη ὑπῆρξε κρατερὰ, καθ' ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἔσπευσεν εἰς παρακέλευσιν τῶν ἰδίων· τοῦτον δὲ ἰδόντες οἱ Ῥῶσσοι ἀνεβόησαν ὁμοθυμαδόν «Ὁ Τσάρος μεθ' ἡμῶν», καὶ ὥρμησαν πρὸς τὰ τείχη, διώκοντες καὶ συνθλίβοντες τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τῶν γεφυρῶν καὶ ἐν ταῖς πύλαις. Κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην συμπλοκὴν ἤβροντῆ τῶν τηλεβόλων, ἡ κλαγγὴ τῶν ὀπλῶν καὶ αἱ ἰαχαὶ τῶν μαχομένων διεδίδοντο πανταχοῦ ἐν τοῖς νέφεσι τοῦ καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν πυκνοῦ καπνοῦ· ἀλλὰ, καὶ περ ἀπεγνωχότως ἀπομαχομένων τῶν ἐχθρῶν, πολλοὶ Ῥῶσσοι ἀνέβησαν ἤδη εἰς τὰ τείχη, ὡς καὶ εἰς τὸν πύργον τῆς πεδιάδος τοῦ Ἄρσκου, καὶ ἐσφάττοντο μετὰ τῶν Τατάρων ἐν ταῖς ὁδοῖς. Ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκης ἀνήνεγκε περὶ τούτου πρὸς τὸν Τσά-

1552.

ρον, ἀπαιτῶν τὴν ἔφοδον παντός τοῦ στρατοῦ. Καὶ ἡ μὲν ἐπιτυχία ἐφαίνετο τῶντι πιθανή· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης προὔτιμα τὸ βέβαιον· διότι τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ ἦν ἔτι ἀπαρασκευον ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ ἀδύνατον ἐξοπλισθῆναι παραχρῆμα, ἢ δὲ ἐσπευσμένη ἀπόφασις ἴσως ἐγένετο αἰτία ἀταξίας, ἢ καὶ ἀποτυχίας, λίαν δυσαρέστου ἡμῖν. Ἐσήμανεν οὖν τὸ ἀνακλητικόν, καίπερ τῶν στρατευμάτων ὀργώντων πρὸς πόλεμον. Ὁ στρατὸς ὑπήκουσε βαρυθυμῶν, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ μόχθου ἀνακαλέσαντες αὐτὸν οἱ ἀξιωματικοὶ ἐκ τοῦ φρουρίου, ἐπυρπόλησαν τὰς γεφύρας. Ὅπως δὲ ἡ αἵματηρὰ αὕτη μάχη μὴ ἀποβῆ ἀλυσιτελής, ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκιος κατέλαβε τὸν πύργον τοῦ Ἄρσκου διὰ τῶν ἡμετέρων πυροβολητῶν· οὗτοι δὲ περιχαρακωθέντες διὰ τῶν κοφίνων καὶ περιπήξαντες μεγάλας ἀσπίδας, εἶπον πρὸς τοὺς στρατηγούς, «Ἀναμένομεν ὑμᾶς ἐνταῦθα». Καὶ ἐτήρησαν τὸν λόγον τοῦτον· διότι ἀπέκρουσαν τοὺς πρὸς κατάληψιν τοῦ πύργου ἀγωνισαμένους Καζανίτας. Κατὰ πᾶσαν τὴν νύκτα ἐπυρπολοῦντο αἱ γέφυραι, ὡς καὶ μέρος τῶν τειχῶν, διαρρήγνυομένων πολλαχοῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων τηλεβόλων· ἀλλ' οἱ Καζανῖται, ἀναπληροῦντες τὰ ῥήγματα διὰ συμπλέγματος δοκῶν, περιεχώννυσον αὐτά.

Τέλος τῆ Ἰ' Ὀκτωβρίου ὁ Ἰωάννης ἀνήγγειλε τῷ στρατῷ, ὅπως παρασκευασθῆ εἰς γενικὴν ἔφοδον· διότι πᾶσαι αἱ ὑπόνομοι ἦσαν ἔτοιμοι πρὸς ἔκρηξιν· διέταξε δὲ τοῖς πολεμισταῖς ἵνα ἀγνίσωσι τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς κρισίμου ταύτης ἡμέρας. Τὴν αὐτὴν ὥραν, οἱ μὲν ἐξωμολογοῦντο ταπεινῶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὰ ἀμαρτήματα, καὶ οἱ ἄξιοι αὐτῶν ἐν κατανύξει ἐκοινώνουν τῆς Θείας Μεταλήψεως, οἱ δὲ, ὑπὸ τὸν κρό-

Κατάληψις τοῦ
πύργου τοῦ Ἄρ-
σκου.

τον τῶν κανονοστοιχιῶν, ἐπλήρουν τὰς τάφρους φακέλων καὶ γῆς, ὅπως καταστήσωσιν εὐκόλον τὴν ὁδὸν μέχρι τῶν τειχῶν. Ἐν δὲ τούτοις ὁ ἡγεμὼν ἀπεπειράθη ἔτι τῆς δυνάμεως τῆς παραινέσεως· διὸ ὁ μούρζας Κομάις καὶ πολλοὶ γέροντες τῆς χώρας τῶν Ὀρειτῶν, φέροντες τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης, προσήγγισαν πρὸς τὸ φρούριον, πλήρες ἀνθρώπων, καὶ εἶπον αὐτοῖς, ὅτι ὁ Ἰωάννης τὸ τελευταῖον προτείνει τῇ νῦν πανταχόθεν πολιορκουμένη καὶ σχεδὸν κατεστραμμένη πόλει ἔλεος· ἀπαιτῶν δὲ μόνον τὴν παράδοσιν τῶν πρώτων προδοτῶν, συγχωρεῖ τῷ λαῷ. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα οἱ Καζανῖται ἀπεκρίθησαν ὁμοθυμαδόν· « Ἀποδιοπομπούμεθα τὴν συγγνώμην. Ὁ Ῥώσσοις ἐν τῷ πύργῳ καὶ ἐπὶ τοῦ τείχους, ἀλλ' οὐ φοβούμεθα· ἀνεγεροῦμέν νέον πύργον καὶ νέον τεῖχος· ἢ πάντες ἀποθανούμεθα, ἢ σωθησόμεθα. » Τότε ὁ Τσάρος ἤρξατο διατάττων τὸν στρατὸν πρὸς τὸ μέγα ἐπιχείρημα.

Ἐκέλευσεν οὖν τὸν μὲν πρίγκιπα Μστισλάβσκην μετὰ μέρος τοῦ μεγάλου σώματος καὶ τὸν Σίγ-Ἀλέιν, ἄρχοντα τῶν Κασιμοβίων καὶ τῶν Ὀρειτῶν, ὅπως καταλάβωσι τὴν ὁδὸν τοῦ Ἄρσκου καὶ τὴν πρὸς τοὺς Τσουβάσους ἄγουσαν· τὸν δὲ πρίγκιπα Ἰούριον Ὀβολένσκην καὶ τὸν Γρηγόριον Μεστσέρσκην ἵνα ταχθῶσι μετὰ τῶν εὐγενῶν τῆς Τσαρικῆς φρουρᾶς ἐν τῇ ὁδῷ τῶν Νογαίων· τὸν δὲ πρίγκιπα Ἰωάννην Ῥωμοδανόβσκην ἐν τῇ τοῦ Γαλίτσου· τέλος δὲ ἄλλο σῶμα εὐγενῶν, ἐνούμενον μετ' αὐτῶν, καταλάβῃ θέσιν ἄνωθι τῆς Καζάνης παρὰ τῇ ἀρχαίᾳ πόλει, ὅπως ἀσφαλίσωσι τὰ νῶτα ἐκ τῶν πεδινῶν Τσερεμισίων καὶ τῶν διατρεχόντων τὰ δάση καὶ τὰ τῶν Νογαίων σκηνώματα Τατάρων, καὶ ἀφέλωσι τοὺς Καζανίτας πᾶσαν ἐλπίδα φυγῆς. Ἄμα

δὲ τῶν στρατηγῶν τούτων κινήθων, ὁ Ἰωάννης ἐκέλευσεν εἰς τὴν ἔφοδον, προπορευομένων τῶν Κοζάκων, τῶν Τοξοτῶν καὶ τῶν στρατευμάτων τῶν εὐπατριδῶν, (διηροῦντο δὲ ταῦτα καθ' ἑκατοστίας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἐκλεκτῶν παίδων εὐπατριδῶν) καὶ ἐπομένων τῶν συνταγμάτων τῶν στρατηγῶν. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ Μιχαήλ Βοροτίνσκης καὶ Ἀλέξιος Βισμάνοβ παρηγγέλθησαν προσβαλεῖν τὸ φρούριον πρὸς διάρρηξιν αὐτοῦ κατὰ τὸ μέρος τοῦ Βουλάκου καὶ τῆς λίμνης Παγανότης· ὁ δὲ πρίγκιψ Χιλκόβ, τὴν Καβάτσκη πύλην· ὁ δὲ Τροεκουροβ, τὴν Σβοίλίβαν· ὁ δὲ Κούρβσκης, τὴν Ἐλβουγίαν· ὁ δὲ Συμεὼν Τσερεμέτεβ, τὴν Μουραλεϊαν, καὶ ὁ Δημήτριος Πλεστσεΐβ, τὴν Τουμενεϊαν, βοηθούμενοι πάντες ὑπὸ ἰδίου στρατηγοῦ. Καὶ τῷ μὲν πρώτῳ ἐβοήθει αὐτὸς ὁ Τσάρος, τοῖς δὲ, οἱ πρίγκιπες Ἰωάννης Πρόνσκης, Τουρουνταίς, Σεμιάκιν, Τσενιάτεβ, Βασίλειος Ὀβολένσκης καὶ Δημήτριος Μικουλίνσκης, παραγγελθέντες, ἵνα, ἐτοιμῶς ἔχοντες κατὰ τὴν δευτέραν τῆς πρωίης ὥραν, ἀναμένωσι τὴν ἔκρηξιν τῶν ὑπονόμων· ὁ δὲ Ἰωάννης, ἀποχωρήσας ἀφ' ἐσπέρας μετὰ τοῦ πνευματικοῦ, συνδιελέχθη μετ' αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ περὶ ψυχωφελῶν πραγμάτων, εἶτα δ' ἐνεδύθη τὴν πανοπλίαν. Τότε ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκης ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι ὁ μηχανικὸς παρεσκεύασε τὰ πάντα, καὶ ὅτι ὀκτῶ καὶ τεσσαράκοντα κιβώτια πυρίτιδος ἐτέθησαν ἐν ταῖς ὑπονόμοις, ἀλλ' ὅτι οἱ Καζανῖται ἐνόησαν τοῦτο· ὅθεν ἦν ἀναγκαία ἡ ἀνυπέρθετος ἔφοδος. Κινήθεισῶν δὲ τῶν φαλάγγων κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Τσάρου, οὗτος ἤκουσε τοῦ ὄρου ἐν τῷ ναῷ· ἀποπέμψας δὲ τὴν φρουρὰν, προσήχετο ἐκ βάθους καρδίας. ... Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην, πρόδρομον κρίσιμου ἡμέρας, οὔτε οἱ Ῥῶσσοι, οὔτε οἱ Καζανῖται

ἀνεπαύοντο· ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἔβλεπον μεγάλην κίνησιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ στρατοπέδῳ, καὶ ἑκατέρωθεν παρεσκευάζοντο ἐνθέρμως εἰς κρατερωτάτην μάχην.

Ἡ αὐγὴ ἐφώτισεν ἤδη τὸν ἀνέφελον καὶ καθαρὸν οὐρανόν. Καὶ οἱ μὲν Καζανῖται ἦσαν τεταγμένοι ἐπὶ τῶν τειχῶν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἀπέναντι αὐτῶν, φυλασσόμενοι ὑπὸ τῶν ὀχυρωμάτων, ἀνεμουμένων τῶν σημαιῶν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀταραξίᾳ. Μόνος ὁ ἦχος τῶν σαλπίγγων τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν ἡμετέρων ἠκούετο. Οὔτε ἀντιτοξεύοντες, οὔτε ἀντιπυροβολοῦντες, ἔβλεπον ἑκατέρωθεν ἀλλήλους καὶ πάντες ἦσαν ἀνυπόμονοι. Τὸ στρατόπεδον ἦν ἔρημον, ἠκούετο δὲ μόνον ἐν αὐτῷ ἡ ψαλμωδία τῶν ἱερέων, τελούντων τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, ὃ δὲ Τσάρος ἔμεινεν ἐν τῷ ναῷ μετ' ὀλίγων οἰκειοτάτων ἀξιωματικῶν. Ἄλλ' ἤδη ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, τοῦ δὲ διακόνου ἀναγινώσκοντος τὸ Εὐαγγέλιον καὶ προφέροντος τὰ λόγια, «Καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν,» ἠκούσθη κρότος ἰσχυρὸς καὶ ἡ γῆ ἐσειέσθη καὶ ὁ ναὸς ἐκινήθη. . . . Ὁ δὲ μονάρχης, ἐξελθὼν εἰς τὸν νάρθηκα, εἶδε τὴν φοβερὰν ἐνέργειαν τῆς ὑπονόμου· διότι ἡ Καζάνη κατείχετο ὑπὸ πυκνοῦ σκότους, καὶ ὄγκοι γῆς, καὶ τεμάχια πύργων, καὶ τοῖχοι οἰκιῶν, καὶ ἀνθρωποὶ ἀνερρίπτοντο ἐν νεφέλαις καπνοῦ εἰς τὸν ἀέρα, ὅθεν πάλιν κατέπιπτον ἐπὶ τῆς πόλεως. Τούτων δ' ἔνεκεν διεκόπη καὶ ἡ μυσταγωγία ἐπὶ μικρόν· ἀλλ' ὁ Τσάρος ἐπληθῆεν ἀτάραχος εἰς τὸν ναόν, ὅπως μείνη μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας. Ὅτε δ' ὁ διάκονος ἐξεφώνει μεγαλοφώνως πρὸ τῆς Ἀγίας Πύλης τὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ κράτους τοῦ Ἰωάννου καὶ ὑποτάξεως ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ παντὸς ἐχθροῦ καὶ πολεμίου, νέος κρότος ἠκούσθη, φοβερώτερος τοῦ πρώτου. Τότε

αί Ῥωσσοὶ καὶ φάλαγγες, ἀναβοήσασαι « Ὁ Θεὸς μετ' ἡμῶν, » ὥρμησαν πρὸς τὸ φρουρίον, ἔνθα οἱ Καζανῖται, ἀτρόμητοι καὶ ἀκίνητοι ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἀπωλείας καὶ καταστροφῆς, βοῶντες Ἄλλάχ Ἄλλάχ, καὶ ἐπικαλούμενοι τὸν Μωάμεθ, ὑπέμενον τοὺς ἡμετέρους. Οὐτε τοξεύοντες, οὐτε πυροβολοῦντες ἐλογίζοντο τὸ διάστημα· αἴφνης δὲ συνεπυροβόλησαν πάντες, ὥστε ἡ ἀτμοσφαῖρα συνεσκοτίσθη ὑπὸ τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν λίθων καὶ τῶν βελῶν! Οἱ δὲ Ῥωσσοὶ, παρορμώμενοι ὑπὸ τοῦ παραδείγματος τῶν ἀρχηγῶν, κατήντησαν εἰς τὰ τείχη, ὅθεν οἱ Καζανῖται, ρίπτοντες κατὰ τῶν πολιτορχούντων δοκοὺς καὶ ζέοντα ὕγρᾶ, οὐδαμῶς προεφυλάσσοντο, οὐδ' ἐκρύπτοντο ὀπισθεν τῶν ἀσπίδων, ἀλλ' ἴσταντο ἀπροκάλυπτοι ἐπὶ τῶν τειχῶν, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὸ ἰσχυρὸν τῶν ἡμετέρων κανονοστοιχιῶν πύρ. Ἐν τῇ κρίσιμῳ ταύτῃ ὥρᾳ ἡ ἐλαχίστη βραδύτης ἀπέβαινεν ὀλεθρία πρὸς τοὺς Ῥωσσοὺς, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἠλαττοῦτο· διότι πολλοὶ ἔπιπτον νεκροὶ ἢ τραυματῖαι, ἢ καταπεφοβημένοι ἀπετίθεσαν τὰ ὄπλα· ἀλλ' οἱ ἀτρόμητοι δι' ἡρωϊκῆς καταφρονήσεως τῶν δεινῶν ἐθάρρυνον καὶ ἔσωζον τοὺς δειλοὺς. Οὕτως οἱ μὲν ἐφώρμων πρὸς τὸ ῥήγμα, οἱ δὲ ἀνέβαινον τὰ τείχη διὰ κλιμάκων καὶ δοκῶν, ὁ εἰς ἐφέρετο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων τοῦ ἄλλου, καὶ πάντες ἐμάχοντο πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων ἐχθρόν. Ἀποτελεσθείσης τῆς λειτουργίας, ὁ Ἰωάννης, κοινωνήσας τῶν ἀχράντων Μυστηρίων καὶ λαβὼν τὴν εὐλογίαν τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς, ἀνέβη τὸν πολεμικὸν ἵππον καὶ ἤλαυνεν εἰς τὴν πεδιάδα, τῶν χριστιανικῶν σημαίων ἀνεμουμένων ἤδη ἐπὶ τοῦ φρουρίου! Ὁ δὲ τῆς ἐφεδρείας στρατὸς ὑπεδέχθη αὐτὸν δι' ἀλαλαγμῶν, ἐχαιρέτισε τὸν μονάρχην καὶ ἐπανηγύρισε τὴν νίκην.

Ἡρωϊσμοὺς τῶν ἐκατέρωθεν πολεμιστῶν.

Ἄλλ' ἡ νίκη ἦν ἔτι ἀμφίβολος· διότι οἱ ἀπεγνω-
 κότες Τάταροι, πανταχοῦ κατασυντριβέντες καὶ κα-
 τακρημισθέντες κάτω τῶν τειχῶν καὶ πύργων, ἴσταντο
 ὡς ἰσχυρὸν τεῖχος ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως, ἐμά-
 χοντο διὰ τῶν σπαθῶν καὶ συμπλεκόμενοι μετὰ τῶν
 Ῥώσσων κατεκόπτοντο διὰ μαχαιρῶν ἐν τῇ φρικώδει
 συμπλοκῇ· ἐμάχοντο ἐπὶ τῶν φραγμῶν καὶ ἐπὶ τῶν
 στεγῶν καὶ κατεπάτουν πανταχοῦ κεφαλὰς καὶ πτώ-
 ματα. Πρῶτος δὲ ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκις ἀνήγγειλε τῷ
 Ἰωάννῃ, ὅτι ἤμεν μὲν ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' ὅτι ἡ μάχη
 ἐξηκολούθει κρατερῶς καὶ εἴχομεν χρεῖαν ἐπικουρίας. Διό-
 πάραυτα ὁ Ἰωάννης ἔπεμψε μέρος τῆς ἰδίας φρουρᾶς,
 προστάξας ἵνα συναπέλθωσι καὶ ἄλλοι τῶν στρατη-
 γῶν. Ἀλλὰ τέλος οἱ Ῥῶσσοι ἐνίκησαν πανταχοῦ καὶ
 ἔτρεψαν τοὺς Τατάρους μέχρι τῶν ὀχυρωθέντων ἀνα-
 κτόρων· αὐτὸς δ' ὁ Αἰδιγέρος μετὰ τῶν διασημοτάτων
 μεγιστάνων, βραδέως ἀποχωρήσας τοῦ ῥήγματος,
 ἦλθεν εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως παρὰ τῇ ἐμπορικῇ
 διώρυγι, ἔνθα, μαχόμενος κρατερῶς, εἶδεν αἴφνης, ὅτι
 αἱ ἡμέτεραι φάλαγγες ἠραιοῦντο· διότι οἱ Ῥῶσσοι, κύ-
 ριοι τοῦ ἡμίσεως τῆς πόλεως, φημιζομένης διὰ τὸν
 πλοῦτον τῆς πρὸς τὴν Ἀσίαν ἐμπορίας, ἐδελεάσθησαν
 ὑπὸ τῶν θησαυρῶν αὐτῆς. Ὄθεν καταλιμπάνοντες τὰς ^{Πλεονεξία πολ-}
 τάξεις, διήρπαζον τὰς τε οἰκίας καὶ τὰ ἐργαστήρια. Καὶ ^{λῶν στρατιωτῶν.}
 αὐτοὶ οἱ ἀξιωματικοὶ, οἱ ὑπὸ τοῦ Ἰσάρου παραγγελθέν-
 τες, ὅπως ἀπέλθωσι μετὰ γυμνῶν τῶν ξιφῶν κατό-
 πιν τῶν στρατιωτῶν, καὶ κωλύσωσι τὴν διαρπαγὴν, ἐτρά-
 πησαν εἰς τὰ λάφυρα. Τότε οἱ ἀνανδροὶ, οἱ κείμενοι
 ἐπὶ τοῦ πεδίου ὡς νεκροὶ ἢ τετραυματισμένοι, ἠγέρ-
 θησαν· ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ἀποσκευῶν οἱ ὑπηρέται
 καὶ οἱ μάγειροι καὶ αὐτοὶ οἱ ἔμποροι ἔδραμον εἰς τὰ λά-

φυρα, διήρπαζον ἄργυρον, διφθέρας καὶ ὑφάσματα, με-
 τσκόμιζον αὐτὰ εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀπήρχοντο δὲ καὶ
 ἐπανήρχοντο, οὐδαμῶς διανοούμενοι βοηθῆσαι τοῖς συ-
 στρατιώταις ἐν τῇ μάχῃ. Τότε δ' οἱ Καζανῖται, ὠφελού-
 μενοι ἐκ τοῦ καμάτου τῶν ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης
 πιστῶν μαχητῶν ἡμῶν, ἐρώρησαν καὶ ἐστενοχώρη-
 σαν αὐτοὺς πρὸς ἐκπληξιν τῶν λαφυραγωγούντων, οἵ-
 τινες πάραυτα, τραπέντες εἰς φυγὴν, ἐπήδων κάτω τῶν
 τειχῶν καὶ ἐκραύγαζον, « Κόπτουσι, κόπτουσι. » Ἴδὼν τότε ὁ μονάρχης τὴν γενικὴν ταύτην
 ταραχὴν, ἠλλοικώθη τὸ πρόσωπον νομίζων, ὅτι οἱ Κα-
 ζανῖται ἀπεδίωξαν τῆς πόλεως πάντα τὸν στρατόν·
 « παρηκολουθεῖτο δὲ, λέγει ὁ Κούρβσκης, ὑπὸ μεγάλων
 » συγκλητικῶν ἀνδρῶν τῶν ἡμετέρων πατέρων,
 » ἐγγηρασάντων ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ πολεμικῇ τέχνῃ. »
 Οὗτοι ἐθάρδυνον τὸν μονάρχην, ὅστις ἔδειξε μεγαλο-
 ψυχίαν· διότι λαβὼν τὴν ἱερὰν σημαίαν ἕστη πρὸ τῆς
 βασιλικῆς πύλης πρὸς ἀναχαίτισιν τῶν φευ-
 γόντων. Τὸ δὲ ἤμισυ τῆς ἐπιλέκτου φρουρᾶς αὐτοῦ,
 συγχειμένης ἐξ εἴκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀποβὰν τῶν
 ἵππων, ἐνέβαλεν εἰς τὴν πόλιν, ἠκολουθεῖτο δὲ ὑπὸ ἐπι-
 φανῶν γερόντων μετὰ τῶν νέων αὐτῶν υἱῶν. Ὁ νεα-
 λῆς οὖν οὗτος καὶ γενναῖος στρατὸς, φέρων λαμπρὰν
 πανοπλίαν καὶ στίλβοντα κράνη, ὠρμησεν ὡσπερ κε-
 ραυνὸς πρὸς τοὺς Τατάρους, ὧν πᾶσα ἀντίστασις ἀπέ-
 βη ματαία. Διὸ συνταχθέντες ἀπεχώρησαν ἐν τάξει
 μέχρι τῶν ὑψηλῶν τεμενῶν, ἔνθα πᾶς ὁ κληρὸς, ἀβί-
 ζαι, σείναι, μολλαί, καὶ ὁ πρῶτος ἱερεὺς Κούλ-Σερίφ ὑ-
 πήντησαν τοῖς Ῥώσσοις οὐχὶ μετὰ δῶρων καὶ παρα-
 κλήσεων, ἀλλὰ σὺν ὄπλοις· διότι, ἐχμαινόμενοι ὑπὸ
 τῆς κακίας, ὠρμησάν ἀποθανεῖν, καὶ πάντες μέχρι τοῦ

Μεγαλοψυχία
 τοῦ Ἰωάννου.

τελευταίου ἔπεσον ὑπὸ τὰ ἡμέτερα ξίφη. Τότε ὁ μὲν Αἰδιγέρος μετὰ τῶν λοιπῶν Καζανιτῶν, ὀχυρωθεὶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐνεκαρτέρει ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι διέρρηξαν τὰς πύλας. . . . Αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες τῶν Καζανιτῶν, κεκοσμημέναι βαρυτίμοις καὶ ποικιλοχρόοις ἐνδύμασιν, ἴσταντο κατὰ μόνας, ὑπὸ τῆς αὐτῶν καλλονῆς ὑπερασπιζόμεναι, οἱ δὲ πατέρες καὶ ἀδελφοὶ καὶ σύζυγοι περικυκλώσαντες τὸν βασιλέα, ἐμάχοντο γενναίως, ἕως τέλος, περὶ τοὺς δεκακισχιλίους ὄντες, ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς ὀπισθεν πόλεως εἰς τὸ κάτω ταύτης μέρος. Ἄλλ' ὁ πρίγκιψ Ἄνδρέας Κούρβσκη μετὰ διακοσίων μαχητῶν, καταλαβὼν τὴν δίοδον, ἐκράτει αὐτοὺς ἐν ταῖς στεναῖς ὁδοῖς, ἢ ἐν τοῖς ἀποκρήμνοις τόποις, δούς καιρὸν τοῖς ἡμετέροις, ὅπως προσβάλωσι τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν νώτων. Τέλος δ' ἔστη παρὰ τῆ πύλῃ Ζβοιλίβα, ἔνθα ἐκατοστύες τινὲς Ῥώσσων ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ. Πανταχόθεν καταδιωκόμενοι οἱ Καζανῖται, ἔδραμον ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν πρὸς τὸ τεῖχος, ἀνεβίβασαν τὸν Αἰδιγέρον εἰς τινα πύργον καὶ ἐκραύγασαν, ὅτι ἐπεθύμουν διαπραγματεύσιν· ὁ δὲ στρατηγὸς Δημήτριος Παλέσκης, ὁ πλησιέστατος αὐτῶν, ἐκέλευσε τοὺς πολεμιστὰς ἵνα παύσωσι μαχόμενοι. Εἶπον δ' οἱ Καζανῖται· «Ἀκούσατε· ἐν ὧσιν εἶχομεν βασιλεῖον, ἡμεῖς πρόθυμοι ἰποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἤδη ἡ Καζάνη ἐστὶν ὑμετέρα· διὸ παραδίδομεν ὑμῖν καὶ τὸν βασιλέα ζῶντα καὶ ἀτραυματίστον, ὃν ὀδηγήσατε πρὸς τὸν Ἰωάννην· ἡμεῖς δὲ πορευόμεθα εἰς εὐρὺ πεδῖον, ὅπως συμπίωμεν ὑμῖν τὸ τελευταῖον πρῆριον.» Παρέδωκαν οὖν τῷ Παλέσκη τὸν Αἰδιγέρον μετὰ γηραιοῦ τινος μεγιστᾶ-

Γενναῖότης τοῦ πρίγκιπος Κούρβσκη.

Ἄλωσις τῆς Καζάνης.

νος, εἴτε Καραταίου, Ζανιέσου τοῦνομα, καὶ δύο μα-
 νιτσιῶν, εἴτε συντρόφων τοῦ βασιλέως. Μετὰ ταῦ-
 τα ἤρξαντο πυροβολοῦντες, ἐπήδων ἐκ τοῦ τείχους καὶ
 ἐσκόπουν ἵνα προσβάλωσι τὸ δεξιὸν τοῦ στρατοῦ κέ-
 ρας, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τῶν τηλεβόλων τῶν ὀ-
 χυρωμάτων, ἔστρεψαν εἰς τὰ ἀριστερά, ἔνθα, ἀπο-
 θέντες τὰς βαρεῖας πανοπλίας καὶ ἱμάτια, διέβησαν
 τὸν κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἀβαθῆ Καζάγκαν ὑπὸ τὴν
 ὄψιν τῶν ἡμετέρων, ὄντων ἐν τῷ φρουρίῳ, ἐπὶ τῶν
 τειχῶν καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Μόνοι δὲ οἱ νέοι πρίγ-
 κιπες Κούρβσκης, Ἀνδρέας καὶ Ῥωμανὸς μετ' ὀλιγα-
 ρίθμου στρατιᾶς, ἀναβάντες τοὺς ἵππους, περιεκύκλω-
 σαν τὸν ἐχθρὸν καὶ ὤρμησαν πρὸς τὰ πυκνὰ αὐτοῦ πλήθη,
 εἰσέδυσαν εἰς τὸ κέντρον, κατεπάτουν καὶ ἀπέκτεινον.
 Ἄλλ' οἱ Τάταροι, περὶ τοὺς πενταχισηιλίους ἔτι, οἱ καὶ
 ἀνδρειότατοι, ὑπέμειναν τὴν ἔφοδον, οὐδαμῶς φοβού-
 μενοι τὸν θάνατον· καταθραύσαντες δὲ τοὺς τετραυμα-
 τισμένους καὶ καθημαγμένους ἡμιθανεῖς ἥρωας ἡμῶν,
 ἀπεχώρησαν ἀκωλύτως διὰ τοῦ λειμῶνος εἰς ἔλος, ἔνθα
 τὸ ἡμέτερον ἵππικὸν ἠδυνάτει καταδιῶξαι αὐτούς, ὡς
 καταφυγόντας εἰς σκοτεινὸν δάσος. Καὶ ἦσαν μὲν οὕτω
 ἀσθενές, ἀλλ' ἐπικίνδυνον τοῖς Ῥώσσοις διὰ θαυμασίαν
 ἀνδρίαν λείψανον! Ὁ Τσάρος ἔπεμψε τοὺς πρίγκιπας
 Μικουλίνσκη, Μιχαήλ Γλίνσκη καὶ Τσερεμέτεβ μετ'
 ὀλίγου ἵππικοῦ πέραν τοῦ Καζάγκα, ὅπως διακλείσωσι
 τοὺς Τατάρους τῆς ἀγούσης εἰς τὸ δάσος, οἱ δὲ στρα-
 τηγοὶ οὗτοι καταλαβόντες ἀπέκτειναν αὐτούς. Οὐδεὶς
 παρεδόθη ζῶν, διεσώθησαν δέ τινες μόνον καὶ οὗτοι
 τραυματαῖαι.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πολλαχοῦ πυρπολουμένης
 πόλεως ἔπαισε μὲν ἡ μάχη, ἀλλὰ τὸ αἶμα ἔρρεεν ἔτι·

διότι οἱ ἐξωργισμένοι νικηταὶ ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἐν τοῖς τεμένεσι καὶ οἰκίαις καὶ ὑπογείοις οἰκήμασιν; ἤχμαλώτιζον δὲ μόνον τὰς γυναῖκας, τὰ παιδία καὶ τοὺς Καζανίτας μεγιστάνους. Ὁ περίβολος τῶν ἀνακτόρων, αἱ ὁδοὶ, τὰ τείχη καὶ αἱ βαθεῖαι τάφροι ἐπληρώθησαν πτωμάτων· ὡσαύτως δὲ ἀπὸ τοῦ φρουρίου μέχρι τοῦ Καζάγκα καὶ πέραν τῶν λειμώνων μέχρι τῶν δασῶν ἔκειντο πτώματα, ἧ ἐφέροντο ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ. Ὁ κρότος τῶν τηλεβόλων καὶ πυροβόλων ἔπαυσεν, ἐν δὲ τῷ καπνῷ τῆς πόλεως ἤκούετο μόνον ὁ πάταγος τῶν ξιφῶν, οἱ στεναγμοὶ τῶν ψυχορραγούντων καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν νικητῶν. Τότε ὁ πρίγκιψ Μιχαήλ Βοροτίνσκις, στρατάρχης, διήγγειλε πρὸς τὸν Ἰωάννην· «Χαῖρε, » εὐσεβέστατε μονάρχα· διὰ τῆς ἀνδρίας καὶ τύχης σου » ἐνικήσαμεν. Ἡ Καζάνη ἡμετέρα ἐστίν· ὁ λαὸς κα- » τεστράφη, ἡ ἤχμαλωτίσθη· ἄπειρα πλοῦτη περιήλθον » ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. Τί οὖν κελεύεις; » Ὁ δὲ Ἰω- ἀννης, ἀνατείνων τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, ἀνε- βόησε, «Δόξα τῷ Ὑψίστῳ,» καὶ παρήγγειλε Δοξολο- γίαν ὑπὸ τὴν ἱερὰν σημαίαν, ἰδίᾳ δὲ χεὶρὶ ἔπηξε τὸν σταυρὸν αὐτόθι, ὀρίσας τὸν τόπον τοῦτον πρὸς ἀνε- γερσιν τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ ναοῦ. Ὁ πρίγκιψ Παλέτσκις προσήγαγεν αὐτῷ τὸν Αἰδιγέρον, πρὸς ὃν ὁ Τσάρος εἶπε μετὰ πραότητος· «Ταλαίπωρε! ἠγνόεις » τὴν δύναμιν τῆς Ῥωσσίας καὶ τὴν δολιότητα τῶν » Καζανιτῶν.» Ἀναθάρρων δ' ἐκ τῆς πραότητος τοῦ μο- νάρχου, ὁ Αἰδιγέρος ἐγονυπέτησε καὶ δηλώσας αὐτῷ μεταμέλειαν ἐξητεῖτο χάριν. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἔδωκε ταύτην· εἶτα δὲ ἐναγκαλισάμενος τὸν πρίγκιπα Βλαδίμι- ρον, τὸν Σίγ-Ἀλέιν καὶ τοὺς στρατηγούς, ἀπεκρίνατο πρὸς τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς αὐτῶν φιλοφρόνως, ἀπονέμων

Ἐψωσις τοῦ σταυροῦ παρὰ τῆ βασιλικῆ πύλῃ.

πᾶσαν τὴν δόξαν τῆς ἀξιομνημονεύτου ταύτης ἡμέρας
 τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἀνδρίᾳ αὐτῶν· παρήγγειλε δὲ τοῖς εὐ-
 πατρίδαις καὶ τοῖς περὶ αὐτόν, ὅπως ἐπαινέσωσιν ἐν
 ὀνόματι αὐτοῦ πάντα τὸν στρατὸν ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ,
 καθαρίσωσι δὲ τὴν ἐν τῇ πόλει ἀπὸ τῶν Μουραλίων
 πυλῶν μέχρι τῶν ἀνακτόρων δόδον· εἶτα δὲ εἰσηλθὼν εἰς
 Καζάνην, προηγουμένων μὲν τῶν στρατηγῶν, τῶν εὐ-
 γενῶν καὶ τοῦ πνευματικοῦ, κρατοῦντος τὸν Τίμιον
 Σταυρόν, ἐπομένων δὲ τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου καὶ
 Σιγ-Ἀλέϊ. Πολλοὶ Ῥῶσσοι, αἰχμάλωτοι τῶν Καζα-
 νιτῶν μέχρι τούτου, συνήλθον εἰς τὰς πύλας· ἅμα δ'
 ἰδόντες τὸν Τσάρον ἔπεσον προηγεῖς καὶ ἀνεβόων, «Σὺ
 » ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ὁ ἀπαλλάξας ἡμᾶς τοῦ ἄβου, καὶ οὐ-
 δὲ τῆς κεφαλῆς σου φεισάμενος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν πτω-
 χῶν καὶ ὀρφανῶν.» Ὁ Τσάρος ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς
 τὸ πεδίον, παραγγείλας ἵνα ἐπιμεληθῶσιν αὐτῶν
 μεγάλως καὶ διατρέφωσιν ἐκ τῆς βασιλικῆς τραπέζης·
 διελθὼν δὲ διὰ τῶν σωρειῶν τῶν πτωμάτων ἔκλαυσε καὶ
 εἶπε, βλέπων τὰ τῶν Καζανιτῶν, «Οὐκ εἰσὶ μὲν Χρι-
 » στιανοὶ, εἰσὶν ὅμως ἄνθρωποι ὅμοιοι ἡμῖν!» Ἰδὼν δὲ
 τοὺς νεκροὺς τῶν Ῥώσσω, ἠύχθη ὑπὲρ αὐτῶν τῷ
 Ὑψίστῳ ὡς θυμάτων τῆς κοινῆς σωτηρίας. Εἶτα ἔλθόντι
 εἰς τὰ ἀνάκτορα, οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ
 πάντες οἱ πολεμισταὶ συνεχάρησαν αὐτῷ τὸ δεύτερον·
 ἔλεγον δὲ πρὸς ἀλλήλους μετὰ κατανύξεως· «Ὅπου ἐ-
 » βασίλευεν ἡ κακοδοξία, μεθυσκομένη τῷ αἵματι τῶν
 » χριστιανῶν, ἐκεῖ βλέπομεν τὸν Ζωοποιὸν Σταυρόν καὶ
 » τὸν κυριάρχην ἡμῶν ἐν δόξῃ.» Πάντες ὁμοθυμαδὸν
 ἀπετέλεσαν εὐχαριστίας τῷ Θεῷ ἐπὶ τῷ θριάμβῳ τῶν
 Ῥωσσικῶν ὀπλων, ὁ δὲ Ἰωάννης παρήγγειλε τὴν κα-
 τάσβεισιν τοῦ πυρός, ἀφείς τῷ στρατῷ πάντα τὰ πλού-

Εἶσοδος τοῦ
 Τσάρου εἰς τὴν
 Καζάνην.

Ἀπελευθέρωσις
 τῶν Ῥώσσω
 αἰχμαλώτων.

τη τῆς Καζάνης καὶ πάντας τοὺς αἰχμαλώτους, πλὴν τοῦ Αἰλιγέρου· διατηρήσας δ' ἑαυτῷ μόνον τὰ βασιλικά κοσμήματα, ἤτοι τὸ στέμμα, τὸ σκῆπτρον, τὴν ἐθνικὴν σημαίαν καὶ τὰ πυροβόλα, εἶπε· «Πλοῦτος ἐμός ἐστιν ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τῆς Ῥωσσίας τιμή.» Ἐπανελθὼν εἶτα εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ θέλων ἰδεῖν τὸν στρατὸν, παρέστη αὐτῷ φαιδρός. Οἱ μαχηταὶ ἦσαν ἔτι καθημαγμένοι, πολλοὶ δ' ἤρωες, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ἡ κ τ ι ν ο β ὀ λ ο υ ν ἐ κ τ ρ α υ μ ᾶ τ ω ν τ ι μ ι ω τ ῆ ρ ω ν λ ί θ ω ν π ο λ υ τ ῖ μ ω ν· ὁ δὲ Τσάρος, στὰς πρὸ τῶν στρατευμάτων, ἠγόρευσε λόγον πλήρη ἀγάπης καὶ εὐμενείας· «Ἄνδρες πολεμισταί, εὐ-
 »πατρίδαι, στρατηγοὶ καὶ ἀξιωματικοί, ὑμεῖς ἐν τῇ Δημογραφία τοῦ
Ἰωάννου.
 »ἐπισήμῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ πολλὰ παθόντες ὑπὲρ τῆς δό-
 »ξης τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ πίστεως, πατρίδος καὶ τοῦ βα-
 »σιλέως, ἐκτίσασθε ἄφατον δόξαν. Οὐδεὶς ποτε ἀπέ-
 »δειξε τοσαύτην ἀνδρίαν, οὐδ' ἐνίκησε τοιαύτην λαμ-
 »πρὰν νίκη. Ὑμεῖς ἐστε νέοι Μακεδόνες, ἀξιοὶ ἀπό-
 »γονοὶ τῶν ἡρώων τῶν ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα Δη-
 »μήτριον καταπολεμησάντων τὸν ἄπιστον Μαμάιν!
 »Τί ἀνταποδῶ ὑμῖν; . . . Ὑμεῖς ἀναπαυόμενοι ἐν τῷ
 »πεδίῳ τῆς δόξης, γενναῖα τῆς πατρίδος τέκνα,
 »περικεκοσμημένοι ἐστὲ οὐρανίοις στεφάνοις, ἐν μέσῳ
 »τῶν πρώτων μαρτύρων τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Καὶ
 »τοῦτο μὲν τὸ τοῦ Θεοῦ ἔργον, ἡμῶν δ' ἐξυμνεῖν εἰς αἰῶνα
 »τὸν ἅπαντα καὶ ἀναγράψασθαι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐν τῇ
 »μνήμῃ τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.
 »Ὑμεῖς οἱ καθημαγμένοι τῷ ἰδίῳ αἵματι καὶ ζῶντες
 »ἔτι, ὅπως ἴδῃτε τὴν ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην ἡμῶν, ὑ-
 »μεῖς πάντες οἱ παρεστῶτες ἀνδρεῖοι πολεμισταί, προσ-
 »έχετε καὶ πιστεύσατε τῇ πρὸς ὑμᾶς ὑποσχέσει μου,

«ὅτι ἀγαπήσω καὶ προστατεύσω ὑμῶν μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου μου. . . Ἡδῆ, νικηταί, ἀναπαύθητε.» Ὁ στρατός ἀπήντησε πρὸς ταῦτα δι' ἐπευφημιῶν. Αὐτὸς δ' ὁ Ἰωάννης ἐπεσκέψατο καὶ παρεμυθήσατο τοὺς τραυματίας, ἔπεμψε δὲ πάροικτα τὸν γυναικᾶδελφον Δανιήλ, ὅπως ἀναγγεῖλῃ τὴν εὐτυχῆ ταύτην ἀγγελίαν πρὸς τε τὴν Τσαρίνην καὶ τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰούριον. Τὴν ἡμέραν ταύτην ὁ Τσάρος εἰστίασε τοὺς πολεμιστάς, πάντων τῶν εὐπατριδῶν συνδειπνήσαντων αὐτῷ· ἡ δ' ἐθνικὴ αὐτῆ πινήγυρις ἐλαμπρύνετο ὑπὸ τῆς ἀναμνήσεως τῶν παρεληλυθότων κακῶν, τῆς παρούσης δόξης καὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ μέλλοντος.

Ὁ Τσάρος προσέκρουσε πρὸς τοὺς κατοίκους πάντων τῶν περιχώρων εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν, λέγων· «Ἐλθετε ἀρόθως· τὸ παρελθὸν παραδίδωμι τῇ λήθῃ, ἵδιότι ἡ ἀπιστία ἔλαβε τὸν ἑαυτῆς μισθόν. Οὐδένα δ' ἄλλον φόρον ἀπαιτῶ παρ' ἡμῶν, ἢ ὅσον ἐτελεῖτε μέχρι τούτου τοῖς βασιλεῦσι τῆς Καζάνης.» Ἐντρομοὶ ἐκ τῆς τύχης τῆς πρωτευούσης, οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων διεσκορπίσθησαν ἀνά τὰ δάση, ἀλλὰ, βεβαιωθέντες περὶ τῶν εὐμενῶν ὑποσχέσεων τοῦ Ἰωάννου ἐπανῆλθον οἴκαδε. Οἱ δὲ τοῦ Ἄρσκου καὶ κατόπιν τούτων οἱ πεδῖνοι Τσαρμίσοι ἔπεμψαν τοὺς γεραιτέρους, ὅπως ὁμόσωσιν ὄρκον πίστεως.

Τῇ 3 Ὀκτωβρίου ἐτάρρησαν οἱ νεκροί, πᾶσα δ' ἡ πόλις ἐκαθάρθη. Τῇ ἐπαύριον ὁ Ἰωάννης μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ συμβουλίου καὶ τῶν ἀρχιστρατῆγων, εἰσελθὼν ἐπιστήμως εἰς τὴν πόλιν, ἔθηκεν ἐν τῷ ὀρισθέντι πρὸς τοῦτο τόπῳ τὸν πρῶτον θεμέλιον λίθον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· περιελθὼν δὲ

Συμπόσιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ

Ἐπιτομὴ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἄρσκου καὶ τῶν πεδῖνων Τσαρμισίτων.

Θρησκευτικὴ εἰσοδὸς εἰς Καζάν.

καὶ τὴν πόλιν μετὰ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἀφιέρωσεν αὐτὴν τῷ ἀληθινῷ Θεῷ. Οἱ δὲ ἱερεῖς περιεβράντιζον τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν δι' ἀγιάσματος, ἐξαιτούμενοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπως εὐλογήσῃ τὸ νέον τοῦτο κραταίωμα τῆς ὀρθοδοξίας, ἀκμάζῃ ἐν αὐτῷ υἡγεία καὶ εὐημερία, διατελῆ δὲ διὰ παντὸς ἀπρόσιτος τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἀναφαίρετον κτῆμα καὶ δόξα τῆς Ῥωσσίας! . . . Διαδραμῶν πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ ὀρίσας τοὺς τόπους πρὸς ἀνέγερσιν ναῶν, ὁ Τσάρος παρήγγειλε τὴν ταχεῖαν ἐπισκευὴν τῶν ὀχυρωμάτων, εἶτα δὲ, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν ἐν τέλει, ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐφ' ὧν ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τῶν χριστιανῶν.

Οὕτως ὑπέταξεν ὁ Ἰωάννης ἐν τῶν ἐπιφανῶν βασιλείων τῶν ἀπογόνων τοῦ Τσιγγισχάνη ἐπὶ τῶν μεθορίων τῆς νῦν Ῥωσσίας. Ἡ Καζάνη, θεμελιωθεῖσα ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς Βουλγαρίας καὶ καταπνίξασα τοὺς πτωχοὺς ἀπογόνους αὐτῆς, διετήρησε τὸ πολεμικὸν καὶ ἀρπακτικὸν φρόνημα τῶν Μογόλων καὶ τὸ ἐμπορικὸν τῶν πρώην κατοίκων τῆς χώρας ταύτης, ὅπου ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ τῆς Ἀρμενίας, Περσίας καὶ ἄλλων χωρῶν ἔμποροι ἤρχοντο ἄθροοι, καὶ ὅπου μέχρι τοῦδε οἱ ἀπόγονοι τῆς χρυσοῦς παρεμβολῆς καὶ τῶν Βουλγάρων Τάταροι τῆς Καζάνης διατηροῦσι τὰς ἐμπορικὰς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν σχέσεις. Ἐπὶ πεντεκαίδεκα καὶ ἑκατὸν ἔτη οἱ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Καζανῖται ὑπῆρξαν ἄσπονδοι ἐχθροὶ, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ πρώτου τούτων βασιλέως Μαχμέτ, αἰχμαλωτίσαντος τὸν πρόπαππον τοῦ ἡμετέρου κυριάρχου, μέχρι τοῦ Αἰδιγέρου, αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, οὗ ὁ πάππος ἐκαλεῖτο μὲν βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων καὶ ἐθεώρει τὴν Καζάνην ὡς Ῥωσσικὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἑαυτοῦ

βασιλείας, ὅτε ἐξερράγη ἡ φοβερὰ ἐκείνη ἐπανάστασις, δι' ἣν τοσοῦτον Ῥωσικὸν αἷμα ἐρρέυσεν, οὐκ ἐδύνατο λαβεῖν παρ' αὐτῆς δίκην. Αἱ τῆς εἰρήνης συνθῆκαι, ἀδιαλείπτως ἀνανεούμεναι, ἐγένοντο ἀφορμαὶ νέων προδοσιῶν, ἐξ ὧν τὰ πάνδεινα ἔπασχεν ἡ ἀνατολικὴ Ῥωσσία κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Κάτω Νοβογορόδου μέχρι Περμίας εὐρὺ διάστημα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐκδίκησις ἀπέβαινεν ἡμῖν ἐπιζήμιος λίαν· διότι καὶ αἱ εὐτυχέσταται ἐκστρατεῖαι διεπράττοντο ἐνίοτε διὰ τῆς ἀπωλείας τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἵππων ἔνεκα τῶν νόσων καὶ τῶν καμάτων, εἰς οὓς ἐξετίθεντο ἐν ταῖς ἀγρίαις ταύταις χώραις, ὑπ' ἀγρίων κατοικουμέναις ἐθνῶν. Ἐνὶ λόγῳ τὸ ζήτημα, εἰ ἦν ἀναγκαῖα ἡ τῆς Καζάνης ὑποταγὴ, συνεδέετο ἀναγκαίως ἑτέρῳ· «Ἀναγκαῖα ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἡσυχίας καὶ ὑπάρξεως » τῆς Ῥωσσίας ; » Ἐν γένει ἡ κοινὴ εὐημερία, ἐνισχυομένη ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν πίστιν ζήλου, ἐνεποίησαν τοῖς νικηταῖς μέγαν ἐνθουσιασμόν, ὥστε οἱ χρονογράφοι ποιοῦνται λόγον περὶ τῆς κατακτήσεως ταύτης μετὰ ποιητικῷ οἴστρου, προσκαλοῦντες τοὺς τε συγχρόνους καὶ τοὺς ἀπογόνους πρὸς τὸ μέγα θέαμα τῆς Καζάνης, ἀνακαινιζομένης ἐν ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἐπισκιαζομένης ἐξ ἐκκλησιαστικῶν σημαιῶν, καθωραιομένης ὀρθοδόξοις ναοῖς καὶ ἀναζωπυρουμένης μετὰ τὴν φρικώδη σφαγὴν διὰ πολυαρίθμου καὶ σκιρτῶντος στρατοῦ, περιστοιχομένου νέοις τροπαίοις, καὶ ἄγοιτος εἰρήνην, καὶ πανηγυρίζοντος ἐν μέσῳ τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν καὶ κήπων. Προσκαλοῦσι δὲ καὶ εἰς θέαν τοῦ νέου κυριάρχου, καθημένου ἐπὶ ἐνδόξως κυριευθέντος θρόνου, περικεκυκλωμένου ὑπὸ μεγιστάνων καὶ στρατηγῶν, οἵτινες τοῦτο μόνον διανοοῦνται, τοῦτο

Θέαμα τῆς Κζ.
 ζάνης.

αισθάνονται, ὅτι ἡμεῖς ἄξιοί ἐσμεν τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐφαίνετο εὐνοῶν τῇ ἡμετέρᾳ νίκῃ, διότι ὁ οὐρανὸς ἦν καθαρὸς καὶ ὁ ἀήρ θερμὸς· οἱ δὲ Ῥῶσσοι, πολιορκήσαντες τὴν Καζάνην ἐν ζοφῶδει καὶ ὑετώδει φθινοπώρῳ, ἐκυρίευσαν αὐτῆς ὡς ἐν ἔαρι.

Τῇ 6 Ὀκτωβρίου ὁ πνευματικὸς τοῦ Ἰωάννου καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς Σβιάζσκη ἐνεκαινίασαν τὸν ναὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Τῇ ἐπαύριον ὁ Ἰωάννης, ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν καθύδρυσιν τῆς νέας κυβερνήσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς τῶν ἐπαρχιῶν, ἀνέδειξε τὸν πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Σούισκην κυβερνήτην τῆς Καζάνης, βοηθὸν δὲ τὸν Βασίλειον Ὀβολένσκη, δούς αὐτοῖς ἐγγράφους ὁδηγίας καὶ καταλιπὼν 1,500 παῖδας εὐπατριδῶν καὶ 3,000 Τοξότας μετὰ πολλῶν Κοζάκων, τῇ δὲ 11 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς παρεσκευάσθη πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν πρωτεύουσαν παρὰ τὴν γνώμην τῶν εὐπατριδῶν, οἵτινες συνεβούλευον αὐτῷ, ὅπως ἀναβάληται εἰς τὴν ἀνοιξιν τὴν ἀναχώρησιν, ὡς καὶ τὴν τοῦ στρατοῦ, πρὸς ἐντελῆ ^{Συμβούλιον τῶν μεγιστάνων.} καθυπόταξιν τῆς χώρας, κατοικουμένης ὑπὸ πέντε διαφόρων ἐθνῶν, ἦτοι τῶν Μορδβίων, Τσουβάσων, Βοτιάκων (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἄρσκου) Τσερεμίσων, Βασκίρων (ἀνωθεν τοῦ Κάμα)· διότι πολλὰ τῶν σκηνωμάτων τούτων οὐκέτι ὠμολόγησαν τὸ κράτος ἡμῶν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἐχθίστων Καζανιτῶν ἀπῆλθον παρ' αὐτοῖς· ὥστε εὐχερῶς προέβλεπέ τις τοὺς ἐντεῦθεν κινδύνους. Ἄλλως τε ἐν τε Σβιάζσκη καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὑπῆρχον ἱκανὰ τὰ ἐπιτήδεια τῷ στρατῷ. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης, ἐπιθυμῶν ἰδεῖν τὴν γυναῖκα καὶ ἐλθεῖν εἰς Μόσχαν, ἀπέβαλε τὰς συνετὰς συμβουλὰς, ἐκπληρῶν τὸν πόθον αὐτοῦ· τοῦτο δ' ἐπέδο-

κίμαζον οἱ ἀδελφοὶ τῆς Τσαρίνης καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ, ἐπιθυμοῦντες ὡσαύτως ἵν' ἀναπαυθῶσιν ἐπὶ τῶν δαφνῶν τῆς νίκης. Ἀκούσας οὖν τῆς θείας λειτουργίας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ ἀναθεὶς τὴν νέαν ταύτην χώραν τῇ προστασίᾳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν πολιούχων Ἀγίων τῆς Ῥωσσίας, ὁ Τσάρος ἀνεχώρησεν ἐκ Καζάνης· διενυκτέρευσε δὲ παρὰ τὸν Ῥᾶ ἀπέναντι τῆς νήσου Γαστίνης, ὅθεν τῇ 12 Ὀκτωβρίου μετὰ τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου τοῦ Ἄνδρέου καὶ μετ' εὐπατριδῶν τινῶν καὶ πεζῶν ταγμάτων ἀπέπλευσεν εἰς Σβιάζσκη. Ὁ δὲ πρίγκιψ Μιχαὴλ Βοροτίνσκης ἤγε παρὰ τὸν ποταμὸν τὸ ἱππικὸν εἰς Βασιλο-Γόροδον δι' ὁδοῦ ἀκινδύνου μὲν, ἀλλ' ἐπιμόχθου.

Ἐπιστροφή τοῦ
Τσάρου εἰς Μό-
σχαν.

Ὁ Ἰωάννης ἐμεινε μίαν μόνην ἡμέραν ἐν Σβιάζσκη, ἔνθα ἀφῆκε τὸν πρίγκιπα Πέτρον Σουίσκη ὡς διοικητὴν τῆς χώρας ταύτης· τῇ δὲ 14 Ὀκτωβρίου ἐπέβη ἐπὶ τοῦ πλοίου παρὰ Βεαζόβεια ὄρη. Ἐλθόντι δ' εἰς Κάτω Νοβογόροδον, πάντες οἱ κάτοικοι προὔπηντησαν αὐτῷ μετὰ σταυρῶν, καὶ γονυπετήσαντες ἔχεον δάκρυα εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ διὰ παντὸς ἀπαλλαγῇ αὐτῶν ἀπὸ τῶν φοβερῶν ἐπιδρομῶν τῶν Καζανιτῶν, ἐξύμνουν τὸν νικητὴν μεγαλοφώνως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐγκαρδίου, ὥστε ὁ εὐχαριστήριος οὗτος θρηνησθεὶς, καταπνίγων τὰς ψαλμωδίας τῶν ἱερέων, ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς σιωπὴν. Τότε οἱ πρεσβευταὶ τῆς Τσαρίνης, τοῦ πρίγκιπος Ἰουρίου καὶ τοῦ Μητροπολίτου συνεχάρησαν τῷ Τσάρῳ ἐπὶ τῇ ἐκ τοῦ Θεοῦ δοθείσῃ κληρονομίᾳ, ἥτοι τῇ βασιλείᾳ τῆς Καζάνης. Συγκαλέσας δ' ὁ Ἰωάννης πάντα τὰ ἐν Κάτω Νοβογόροδῳ στρατεύματα καὶ δηλώσας ἐκ νέου τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς ἐνθέρμους συναγωνιστὰς αὐτοῦ,

εἰπὼν δὲ, ὅτι ἀπεχωρίζετο ἀπ' αὐτῶν μέχρι νέας εὐ-
 καιρίας τοῦ ξιφουλκῆσαι ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς πατρίδος,
 ἀπέπεμψεν αὐτοὺς οἴκαδε καὶ ἀνεχώρησε κατὰ ξηρὰν
 ἐκ τῆς Βαλάκνας εἰς Βλαδίμιρον. Ἐν δὲ Σουδόγδα ἀπήν-
 τησε τῷ εὐπατρίδι Ἰουρίῳ Τρακανιώτῃ, ἀποσταλέντι
 ὑπὸ τῆς Ἀναστασίας, ὅπως ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὴν γέν-
 νησιν υἱοῦ, τοῦ Δημητρίου. Ὑπερχαίρων ὁ Τσάρος, ἀ-
 πέβη τοῦ ἵππου καὶ ἐνηγκαλίσατο καὶ ἡσπάσατο τὸν
 Τρακανιώτην, ἀπένειμεν εὐχαριστίας τῷ Θεῷ, ἐδάκρυε
 καὶ ἀγνοῶν πῶς ἀνταμείψῃ τὸν ἀγγελιαφόρον, ἔδω-
 κεν αὐτῷ τὴν βασιλικὴν στολὴν, ὡς καὶ τὸν ἵππον. Ὁ
 Ἰωάννης εἶχε δύο θυγατέρας Ἄνναν καὶ Μαρίαν, ὧν ἡ
 πρώτη ἐτελεύτησεν ἐνδεκάμηνος· ἀλλ' ἡ ἀπόκτησις τοῦ
 διαδόχου ἦν ἡ ἐνδόμυχος αὐτοῦ ἐπιθυμία. Πέμψας πρὸς
 τὴν Ἀναστασίαν τὸν γυναικάδελφον Νικήταν τὸν Ῥω-
 μανοῦ, ὅπως συγχαρῇ αὐτῇ, ἔστη ἐν Βλαδιμίρῳ καὶ
 Σουσδαλίᾳ μόνον ἵνα προσευχηθῇ ἐν τοῖς ναοῖς καὶ
 ἀποδείξῃ τὴν συναίσθησιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀγάπην
 τῶν κατοίκων, συρρέόντων πανταχόθεν ἰδεῖν τὸ φαι-
 δρὸν πρόσωπον αὐτοῦ. Ἀπῆλθεν εἶτα εἰς τὸ μονα-
 στήριον τῆς Τριάδος, ἔνθα, προσευχηθεὶς ἐπὶ τοῦ τάφου
 Ἁγίου Σεργίου, ἐγεύσατο ἄρτου μετὰ τῶν μοναχῶν·
 τῇ δὲ 28 Ὀκτωβρίου διενυκτέρευσεν ἐν τῇ κώμῃ Ταϊ-
 νίσκη, ἔνθα ἀνέμενον αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς Ἰούριος καὶ
 τινες εὐπατρίδαι, ἐλθόντες ἵνα συγχαρῶσιν αὐτῷ. Τὴν
 ἐπαύριον ὄρθρου βαθέος ἀναχωρήσας εἰς τὴν ποθητὴν
 πρωτεύουσαν, εἶδε παρὰ τὸν Ἰαοῦζον τοσοῦτον ἀναρίθ-
 μητον πλῆθος λαοῦ, ὥς ἐπὶ χώρου ἕξ βερστίων, ἀπὸ τοῦ
 ποταμοῦ μέχρι τῶν προαστείων, στενωτάτῃ μόνον δίοδος
 ἔμενε τῷ Τσάρῳ καὶ τῇ φρουρᾷ. Διὰ τῆς ὁδοῦ δὲ ταύτης
 ὁ Ἰωάννης ἐν μέσῳ χιλιάδων Μοσχίων πολιτῶν ἐπο-

Γέννησις υἱοῦ
 τοῦ Τσάρου.

Ἵποδοχὴ πρὸς
 τὸν Ἰωάννην.

ρεύετο χαιρετίζων δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ὁ δὲ λαὸς, ἀσπυζόμενος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἀνέκραζεν ἀκαταπαύστως· «Πολλὰ τὰ ἔτη τῷ εὐσεβεῖ Τσάρῳ, » νικητῇ τῶν βαρβάρων καὶ λυτρωτῇ τῶν χριστιανῶν.»

Ὅπου δὲ πάλαι ποτε οἱ κάτοικοι τῆς Μόσχας προὔπληνθησαν τῇ θαυματουργῷ εἰκόνι τῆς Θεοτόκου τῆς ἐκ Βλαδιμίρου, σωσάση τὴν πόλιν κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ταμερλάνου, ὅπου τανῦν κεῖται τὸ μοναστήριον τῆς Ὑπαπαντῆς, αὐτόθι ὁ Μητροπολίτης, οἱ Ἐπίσκοποι, ὁ κλῆρος, οἱ εὐπατρίδαι, οἱ πρίγκιπες Μιχαήλ Βουλγάκοβ καὶ Ἰωάννης Μορόζοβ, ὑπηρέται τοῦ πατρὸς καὶ πάππου τοῦ Ἰωάννου, μετὰ τῆς εἰκόνης ταύτης ἴσταντο σὺν πᾶσι τοῖς ἐν τέλει ὑπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς σημαίας.

Ἐνταῦθα ὁ Ἰωάννης, ἀποβάς τοῦ ἵππου, ἠσπάσατο τὴν εἰκόνα, λαβὼν δὲ τὴν εὐλογίαν τῶν Ἱεραρχῶν εἶπε· «Σύγκλητος τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου! Πάτερ Μητροπολίτα

καὶ Δέσποτα! παρεκάλεσα ὑμᾶς δεηθῆναι ἐνθέρμως τῷ Ὑψίστῳ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ βασιλείου, ὅπως ἀφεθῶσι τὰ ἀμαρτήματα τῆς νεότητός μου, διατάξω τὰ τῆς χώρας καὶ διατελῶ ἀσπὶς αὐτῆς κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων· συνεβουλεύθην ὑμῖν περὶ τῶν προδοσιῶν τῶν Καζανιτῶν καὶ περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς κατάπαυσιν αὐτῶν, κατὰ σβέσιν τῶν πυρπολουμένων κωμῶν, ἐχδίκησιν τοῦ ὑπὸ τῶν ἀπίστων χυθέντος Ῥωσικοῦ αἵματος, διάρρηξιν τῶν δεσμῶν τῶν αἰχμαλώτων χριστιανῶν καὶ ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ πάππος μου, ὁ πατήρ μου καὶ ἐγὼ ἐξεπέμψαμεν τοὺς ἡμετέρους στρατηγοὺς ἐπ' αὐτοὺς, ἀλλ' αἱ ἐκστρατεῖαι αὗται ἀπέβησαν μάταιαι· τέλος δὲ, ἐκπληρῶν τὴν συμβουλήν ὑμῶν, αὐτὸς ἐξεστρά-

Ὁμιλία τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν κλῆρον.

» τευσα. Καί τότε μὲν ἄλλος ἐχθρὸς, ὁ τῆς Κριμαίας Χά-
» νης, ἐφάνη ἐπὶ τῶν ἡμετέρων μεθορίων, ὅπως, ὠφελού-
» μενος ἐκ τῆς ἀπουσίας μου, καταστρέψῃ τὴν χριστιανω-
» σύνην, ἀλλ' ὑμεῖς οἱ ἄξιοι Ἱεράρχαι τῆς Ἐκκλησίας, ἀνα-
» μιμνησκόμενοι τοῦ Εὐαγγελικοῦ λόγου, Γρηγορεῖτε
» καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς
» πειρασμόν, προσήχεσθε, ὁ δὲ Θεὸς, εἰσακούσας
» τῶν προσευχῶν, ἐβοήθησεν ἡμῖν, καὶ ὁ Χάνης τῆς Κρι-
» μαίας, ὑπὸ μόνον τῆς Θεομηνίας καταδιωκόμενος, ἐ-
» φυγεν ἀνάνδρως. Θαρρήσαντες τῇ φανερᾷ ἐνεργείᾳ τῆς
» προσευχῆς ὑμῶν, προέβημεν ἐπὶ τὴν Καζάνην καὶ
» ἐλέω Θεοῦ καὶ τῇ ἀνδρίᾳ τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου
» τοῦ Ἀνδρέου, τῶν εὐπατριδῶν, τῶν στρατηγῶν καὶ
» παντὸς τοῦ στρατοῦ, ἐκρατήσαμεν τῆς πολυανθρώπου
» ταύτης πόλεως· ὑπὸ δὲ τῆς θείας δίκης ἀπώλοντο ἐν
» ὀλίγῳ χρόνῳ οἱ ἄπιστοι, οὐδενὸς σωθέντος, ὅπως ἀναγ-
» γείλῃ τὰ κατ' αὐτούς· ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἠχμαλω-
» τίσθη καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ Μωάμεθ ἐξηφανίσθη, ἀνθ' ἧς
» ἐγκαθιδρύθη ὁ Τίμιος Σταυρός. Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ
» Ἀρσκου καὶ τῆς πεδινῆς χώρας εἰσὶν ὑποτελεῖς τῇ
» Ῥωσσίᾳ, ὑπὸ Ῥώσσων στρατηγῶν διοικούμεναι· ἡμεῖς
» δὲ, πλήρεις ὑγείας καὶ χαρᾶς, ἤλθομεν ἐνταῦθα πρὸς
» τὰ λείψανα τῶν ἡμετέρων Ἀγίων καὶ πρὸς τὴν ὑμε-
» τέραν ἀγιωσύνην, καὶ τέλος πρὸς τὴν προσφιλεῖ ἡμῶν
» πατρίδα. Διὰ ταύτην τὴν θείαν εὐεργεσίαν, ζητη-
» θεῖσαν παρ' ὑμῶν, ἡμεῖς μετὰ τοῦ πρίγκιπος Βλα-
» διμίρου καὶ παντὸς τοῦ στρατοῦ ἐν βαθείᾳ κατανύξει
» προσκυνοῦμεν σὲ τὸν πατέρα ἡμῶν καὶ πᾶσαν τὴν
» ἱεράν ὀμῆγυριν.» Καὶ παραχρῆμα ὁ Τσάρος καὶ ὁ
» πρίγκιψ Βλαδίμιρος καὶ πᾶσα ἡ στρατιωτικὴ συνοδία
» προσεκύνησαν μέχρις ἐδάφους· ὁ δὲ Ἰωάννης ὑπέλα-

θεν· «Ἰκετεύω πάλιν ἡμᾶς σήμερον πρεσβεύειν ἀδια-
 »λείπτως καὶ ἐνθέρμως παρὰ τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, διὰ
 »δὲ τῶν νουθεσιῶν ὑμῶν συντρέχειν μοι πρὸς στερέω-
 »σιν τοῦ νόμου, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν χρηστῶν
 »ἠθῶν ἐν μέσῳ τῆς ἐπικρατείας, ὅπως ἀκμάζη ἡ πατρίς
 »ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀρετῇ, ἀκμάζη ἐν αὐτῇ ἡ χριστια-
 »νωσύνη, οἱ δ' ἄπιστοι, νέοι ὑπήκοοι τῆς Ῥωσσίας,
 »γνωρίσαντες τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, δεξάζωσι μεθ' ἡ-
 »μῶν τὴν Ἁγίαν Τριάδα εἰς αἰῶνας αἰῶνων. Ἀμήν.»

Ἀπάντησις τοῦ
 Μητροπολίτου.

Ὁ Μητροπολίτης ἀπεκρίνατο· «Εὐσεβῆ Τσάρε, θαυ-
 »μάζοντες οἱ εὐχέται σου τὰς ἀπείρους πρὸς ἡμᾶς χά-
 »ριτας τοῦ Θεοῦ, τί εἶπωμεν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, εἰμὴ
 »Μέγας ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια! Ὅποια
 »νίκη! ὅποια δόξα σοί τε καὶ τοῖς περικλεέσι συναγω-
 »νισταῖς σου! Ὅποιοι ἦμεν, καὶ ὅποιοί ἐσμεν! Οἱ ἄ-
 »πιστοι καὶ ὠμοὶ Καζανῖται κατεφόβουν τὴν Ῥωσ-
 »σίαν, ἐμεθύσκοντο τῷ αἵματι τῶν χριστιανῶν, συ-
 »ναπήγοντο τούτοις εἰς δουλείαν, ἐβεβήλουν καὶ κατέ-
 »στρεφον τοὺς ναοὺς τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας. Αἱ κατα-
 »τρέχουσαι ἡμᾶς συμφοραὶ κατεσπάρασσον τὴν ἀγα-
 »θὴν καρδίαν σου· πλήρης δὲ πίστεως ἐν τῇ παντοδύ-
 »ναμία τοῦ Θεοῦ ὠμοσας, μονάρχα, σῶσαι ἡμᾶς.
 »Ἐξωπλίσθης τῇ πίστει, ἐνέβαλες ἑαυτὸν εἰς κινδύ-
 »νους, ἔπαθες μέχρι θανάτου καὶ προσήνεγκες τὴν τε
 »ψυχὴν καὶ τὸ σῶμά σου ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς
 »πατρίδος... Ἀλλ' ὁ Ὑψιστος ἐπέλαμψεν ἐπὶ σὲ τὴν
 »θεῖαν χάριν, ὡς πάλαι ποτὲ ἐπὶ Κωνσταντῖνον τὸν Μέ-
 »γαν, τὸν Ἅγιον Βλαδίμιρον, Δημήτριον τὸν Ταναϊ-
 »δικὸν καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Νεβαϊκὸν, τοὺς ἐκλεκτοὺς
 »τούτους τοῦ Κυρίου. Ἐξωμοιώθης αὐτοῖς, οὐδεὶς δ' ὑ-
 »περέβαλέ σε. Ἡ βασιλεύουσα πόλις Καζάνη, ἐνθα ἐνε-
 »φώλευεν ὁ ὄφις, ὡς ἐν βαθεῖα φωλεᾷ, φαρμακεύων καὶ

»κατασθίων ἡμᾶς, ἡ πόλις, λέγω, αὕτη, ἡ τοσοῦτον
 »ἐξάκουστος καὶ φοβερά, κεῖται νεκρά ὑπὸ τοὺς πόδας
 »σου. Συνέτριψας τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφους, διέβρηξας
 »τὰ δεσμὰ μυριάδων χριστιανῶν αἰχμαλώτων, καθήγνι-
 »σας διὰ τῶν σημείων τῆς ἀληθινῆς πίστεως τὸ βδέλυγ-
 »μα τοῦ Μωάμεθ καὶ ἐβεβαίωσας εἰς αἰῶνας τὴν εἰ-
 »ρήνην τῆς Ῥωσσίας. Καὶ θεῖον μὲν τὸ ἔργον τοῦτο,
 »ἀλλὰ διὰ σοῦ τελεσθέν· διότι ἀνεμνήσθης τοῦ Εὐαγγελι-
 »κοῦ λογίου, Εὐ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ
 »ὀλίγα ἡς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε κατα-
 »στήσω. Εὐφράνθητι, βασιλεῦ, ἀγαπητὲ τῷ Θεῷ τε
 »καὶ τῇ πατρίδι! Δούς σοι νίκην ὁ Ὑψιστος, ἐδωρήσατο
 »καὶ περιπόθητον πρωτότοκον υἷόν! Ζῆθι καὶ ὑγίαινε ἐ-
 »πὶ μήκιστον μετὰ τῆς ἐναρέτου Ἀναστασίας, καὶ
 »τοῦ νέου βασιλόπαιδος Δημητρίου, καὶ τῶν ἀδελ-
 »φῶν, καὶ εὐπατριδῶν καὶ παντὸς τοῦ ὀρθοδόξου στρα-
 »τοῦ σου ἐν τε τῇ βασιλευούσῃ πόλει Μόσχᾳ καὶ ἐν
 »πᾶσι τοῖς σοῖς βασιλείοις τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς προη-
 »γουμένοις. Ἡμεῖς δὲ, βασιλεῦ, διὰ τοὺς σοὺς μόχ-
 »θους καὶ ἀγῶνας προσκυνοῦμέν σε μετὰ πάντων
 »τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.»
 Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ μὲν Μητροπολίτης, ὁ κληρὸς, οἱ ἐν
 τέλει καὶ ὁ λαὸς ἔπεσον πρηνεῖς ἐνώπιον τοῦ Ἰωάν-
 νου δακρῦοντες καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐπευφημοῦντες· ὁ δὲ
 βασιλεὺς, ἀποθέμενος τὴν πανοπλίαν, ἀνέλαβε τὴν
 πορφύραν καὶ τὸν σταυρόν· ἐπιθεὶς δὲ τῇ κεφαλῇ τὸ
 στέμμα τοῦ Μονομάχου, ἀπῆλθεν ἀσπασόμενος τὰς
 εἰκόνας ἐν Κρεμλίῳ, ἐνθα ἤκουσε τῆς Δοξολογίας
 ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως. Ἐνταῦθα προσεκύνησε μετ'
 ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης τὰ λείψανα τῶν Ἁγίων
 τῆς Ῥωσσίας, ὡς καὶ τοὺς τάφους τῶν προγόνων, ἐ-

πεσκέφατο τοὺς ἄλλους ναοὺς, εἶτα δ' ἔσπευσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἡ Τσαρίνη, ἅτε κλινήρης ἔτι, οὐκ ἀπῆλθεν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ· ἀλλ' ἰδοῦσα τὸν ἄνδρα, ἐπελάθετο τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς νόσου, καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἥρωος κυριάρχου· ὁ δὲ, ἐναγκαλιζόμενος τὴν Ἀναστασίαν καὶ τὸν υἱὸν, ἀπῆλαυσε πλήρους εὐτυχίας.

Ἡ ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ πάσῃ τῇ Ῥωσσίᾳ ἀγαλλίασις ἦν ἀπερίγραπτος. Οἱ ναοὶ, ἀδιαλείπτως ἠνεωγμένοι, ἦσαν πλήρεις λαοῦ, ἐπιτελοῦντος εὐχαριστίας τῷ Θεῷ καὶ τῷ κυριάρχῃ. Πανταχόθεν συνέρρεον, ὅπως ἰδῶσι τὸν Ἰωάννην. Πολὺς ὁ λόγος περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ἔργου αὐτοῦ, περὶ τῶν μόχθων καὶ καμάτων, οὓς ὑπερέβαλε, τῶν ἀγώνων, καὶ τῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν στρατηγημάτων, περὶ τῆς ἀπηλπισμένης θηριωδίας τῶν Καζανιτῶν, καὶ τῆς λαμπρᾶς ἀνδρίας τῶν Ῥώσων· ἐν δὲ τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῶν πάντες ἐπανελάμβανον ἀκαταπαύστως· «Ἵποχείριον ἐποίησάμεθα βασίλειον! τί ἐρεῖ ὁ κόσμος;»

Συμπόσιον ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ δῶρα τοῦ Ἰωάννου.

Ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εὐφραίνόμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκογενείᾳ ὁ Ἰωάννης, εἰστίασε τῇ 8 Νοεμβρίου ἐν τοῖς ἐκ συηνιτῶν ἀνακτόροις τὸν Μητροπολίτην, τοὺς Ἐπισκόπους, τοὺς Ἀρχιμανδρίτας, τοὺς Ἡγουμένους, τοὺς πρίγκιπας Ἰούριον καὶ Βλαδὶμιρον, πάντας τοὺς εὐπατρίδας καὶ στρατηγοὺς, τοὺς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Καζάνης ἀριστεύσαντας. Οἱ χρονογράφοι λέγουσιν· «Οὐδεὶς ποτε εἶδεν ἐν Μόσχᾳ τοσαύτην πολυτέλειαν, »τοσαύτην χαρὰν καὶ τοσαῦτα φιλοδωρήματα.» Αἱ μεγαλοδωρίαὶ τοῦ Ἰωάννου ἐξετείνοντο ἀπὸ τοῦ Μητροπολίτου μέχρι τοῦ ἀπλοῦ πολεμιστοῦ, τοῦ φέροντος ἐνδοξὰ τραύματα καὶ ἀριστεύσαντος. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ

Βλαδίμιρος ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν βαρυτίμους διφθέρας καὶ χρυσᾶς κύλικας, τεχνηέντως ἐξειργασμένας· οἱ δ' εὐπατρίδαι, οἱ στρατηγοὶ, οἱ εὐγενεῖς, οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν καὶ πάντες οἱ πολεμισταὶ, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν, ἱμάτια ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὤμου τοῦ Τσάρου, σηρικὰ, λευκοῖκτίδας, κύλικας, ἵππους, ὄπλα, ἢ χρήματα. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἰωάννης ἐπανηγύριζε καὶ διένεμε δῶρα. Κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ θησαυροφύλακος γεγόμενον ἀπολογισμὸν ἡ ἀξία τῶν δώρων τούτων ἀνέβαινεν εἰς 48,000 ρουβλίων (ὡς ἑκατομμύριον τῶν νῦν ρουβλίων), ἐκτὸς τῶν πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς αὐλῆς δωρηθέντων κτημάτων.

Διαιωνίζων τὴν ἄλωσιν τῆς Καζάνης ὁ Τσάρος διὰ ἀξίου μνημείου πρὸς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Σκέπης τῆς Θεοτόκου μετὰ ἐγγέα τρούλλων παρὰ τῇ πύλῃ Σπάσκη, ὅστις σώζεται μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ὡς ἀριστούργημα τῆς Γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ὁ περικλεῆς οὗτος μονάρχης, ὑπεραγαπώμενος ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς κατακτητῆς τοῦ ἐχθρικοῦ βασιλείου, εἰρηνοποιὸς τῆς ἐπικρατείας, μεγαλόψυχος ἐν πᾶσι, συνετὸς κυβερνήτης καὶ νομοθέτης, ἦγε τότε τὸ εἰκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἀνήκουστον τοῦτο ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν βασιλείων! Φαίνεται δέ, ὅτι ὁ Θεὸς προέθετο ἵνα ἐν τῷ Ἰωάννῃ ἐκπλήξῃ τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τινος τελειότητος μεγαλείου καὶ εὐτυχίας ἐπὶ τοῦ θρόνου. . . . Ἄλλ' ἐνταῦθα ἐπιφαίνεται τὸ πρῶτον νέφος ἐπὶ τῆς ἀκτινοβόλου κεφαλῆς τοῦ νέου βασιλέως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Δ'.

Βάπτισις τοῦ Δημητρίου, υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου, καὶ δύο βασιλείων τῆς Καζάνης — Λοιμὸς — Στάσις ἐν τῇ γῶρᾳ τῆς Καζάνης — Νόσος τοῦ Τσάρου — Ὀδοιπορία αὐτοῦ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου — Τελευτὴ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου — Σπουδαία ἐντευξις τοῦ Ἰωάννου μετὰ τοῦ πρώην Ἐπισκόπου Βασσιανοῦ — Γέννησις τοῦ βασιλόπαιδος Ἰωάννου — Φυγὴ τοῦ πρίγκιπος Ῥοσιτόβσκη — Αἵρεσις — Καταστολὴ τῶν ταραχῶν τῆς Καζάνης — Ἐγκαθίδρυσις ἐπισκοπῆς ἐν Καζάνῃ — Ὑποταγὴ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀστραχανίου — Πρεσβυταί τῆς Χίβας, Βουχαρίας, Σαφκάλης, Τουμένου καὶ Γεωργίας — Ὑποταγὴ τῶν Κιρκασίων — Σχέσις φιλικαὶ πρὸς τοὺς Νογαῖτους — Φόρος τῆς Σιβηρίας — Προσόρμισις Ἀγγλικῶν πλοίων ἐν Ῥωσσίᾳ — Πρεσβεία εἰς τὴν Ἀγγλίαν — Κριμαϊκὰ — Ἐπιστολὴ τοῦ Σολιμάν — Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς — Πόλεμος πρὸς τὴν Σουηδίαν — Σχέσις πρὸς τὴν Λιθουανίαν — Ὁ Ρζέβσκη προσβάλλει τὸν Ἰσλάμ — Κιρμὸν — Ὁ πρίγκιψ Βισνεδίτσκη λαμβάνει ὀπηρεσίαν παρὰ τῷ Τσάρῳ καὶ κρατεῖ τῆς Χορτίτσας — Κατάκτησις τοῦ Τεμρούκου καὶ Ταμάν — Λοιμὸς ἐν τοῖς σκηνώμασι τῶν Νογαῖτων καὶ τῶν τῆς Ταυρικῆς — Ζῆλος τοῦ Βισνεδίτσκη — Προτάσις συμμαχίας πρὸς τὴν Λιθουανίαν — Λιθονικὰ — Σπουδαία βουλή, ἀποδιδεμένη τῷ Ἰωάννῃ — Κατάστασις τῆς Λιθονίας — Νέα ἰσχύς τῆς Ῥωσσίας — Διοργάνωσις τοῦ στρατοῦ — Ἐναρξίς τοῦ πρὸς τὴν Λιθονίαν πολέμου — Ἄλωσις τῆς Νάρβας — Κατάκτησις τῆς Νεϊσλὸς, Ἀδέζας, Νεϊχάου — Μεγαλοφυχία τοῦ πολιτάρχου τοῦ Δορπάτου — Φυγὴ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου — Νέος ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος — Ἄλωσις τοῦ Δορπάτου καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων — Ὁ Κέτλερο; κυριεύει τῆς Ῥίγγεν — Οἱ Ῥῶσσοι ἐκπορθοῦσι τὴν Λιθονίαν καὶ Κουρλανδίαν — Μεσιτεία τῶν βασιλείων τῆς Πολωνίας, Σουηδίας καὶ Δανίας ὑπὲρ τῆς Λιθονίας — Ἀνακωχὴ πρὸς τὴν Λιθονίαν — Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς — Εἰσβολὴ τῶν Ῥώσσων εἰς Ταυρικὴν — Συμμαχία τῆς Λιθονίας πρὸς τὸν Αὐγούστον — Ὁ Ταξιάρχης λύει τὴν ἀνακωχὴν — Ἐνδοξος ὑπαράστισις τοῦ Λαΐσου — Ἀπειλαὶ τοῦ Αὐγούστου — Ταχυδρόμος τοῦ αὐτοκράτορος — Νέα ἐκπόρθησις τῆς Λιθονίας — Ἄλωσις τοῦ Μαρτεμβούργου — Νίκη τοῦ πρίγκιπος Κούρβσκη — Τελευτὴ τῆς Τσαρίνης Ἀναστασίας.

1552 — 1560.

4882.

Βάπτισις τοῦ
Δημητρίου, υἱοῦ
τοῦ Ἰωάννου καὶ
τῶν δύο βασιλέ-
ωυ τῆς Καζάνης

Ἄμ' ἀναλαβούσης ἐκ τῶν λοχείων τῆς Ἀναστασίας, ὁ Τσάρος ἀπῆλθε σὺν αὐτῇ καὶ τῷ βρέφει εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐνθα ὁ Νίκανδρος, Ἀρχιε-

πίσκοπος τοῦ Ῥοστόβου, ἐβάπτισε τὸν Δημήτριον παρὰ τὴν λειψανοθήκην τοῦ Ἀγίου Σεργίου. Κορεσθεὶς τῆς ἐπιγείου δόξης ὁ Ἰωάννης, ἐπεσφράγισε τὸν θρίαμβον τοῦ ἔθνους καὶ ἐκκλησιαστικῶς· διότι δύο βασιλεῖς τῆς Καζάνης Οὔτεμις — Γιρέις καὶ Αἰδιγέρος ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Σωτῆρος. Καὶ ὁ μὲν, παιδίον ἔτι, ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Γσουδόβου, κληθεὶς Ἀλέξανδρος· κατώκησε δὲ κατὰ παραγγελίαν τοῦ μονάρχου ἐν τοῖς ἀνακτόροις, προστάξαντος ἵνα διδάξωσιν αὐτὸν γράμματα, τὸν νόμον καὶ τὴν ἀρετὴν. Ὁ δ' Αἰδιγέρος ἐδήλωσεν οἴκοθεν τὴν διακαῆ ἐπιθυμίαν τοῦ φωτισθῆναι· ὅτε δὲ ὁ Μητροπολίτης ἠρώτησεν αὐτὸν, « Εἰ ἔπραττε τοῦτο ὑπὸ ἀνάγκης, φόβου ἢ κοσμικῶν συμφερόντων, » ἀπεκρίνατο παρρησίᾳ· « Οὐχί· » Ἀγαπῶ τὸν Ἰησοῦν, μισῶ τὸν Μωάμεθ! » Ἐτελέσθη δ' ἡ ἱερὰ τελετὴ παρὰ τὸν Μόσχαν ἐνώπιον τοῦ μονάρχου, τῶν εὐπατριδῶν καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ Μητροπολίτου ἀναδεχθέντος αὐτὸν ἐκ τῆς κολυμβήθρας. Ὁ οὖν Αἰδιγέρος, κληθεὶς ἐν τῷ βαπτίσματι Συμεὼν καὶ τηρήσας τὴν προσηγορίαν τοῦ βασιλέως, διῆγεν ἐν ἰδίῳ μεγάλῳ οἴκῳ ἐν Κρεμλίῳ καὶ εἶχε παρ' ἑαυτῷ εὐπατρίδην, ἀξιωματικούς καὶ πολλοὺς ὑπηρέτας· γήμας δὲ τὴν θυγατέρα ἐπιφανοῦς μεγιστᾶνος, τοῦ Ἀνδρέου Κουτουζοβ, διετέλει ἀπολαύων τῆς εὐνοίας τοῦ Τσάρου καὶ ἀπεδείκνυεν ἀληθῆ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἀγάπην, μὴ ἀναμιμνησκόμενος τῆς προτέρας βασιλείας καὶ θρησκείας.

Μετὰ μεγάλην εὐτυχίαν ἢ ψυχὴ τοῦ Ἰωάννου μεγάλως τότε κατεθλίβετο, διότι θανατηφόρος λοιμὸς, ὁ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας πολλάκις τὴν Ῥωσσίαν φθείρας, ἀνεφάνη ἐν Πσκοβῳ, ἔνθα ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1552 μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ ἐπιόντος ἔτους ἐνετα-

1553.

Τῆ 16 Φεβρουαρίου.

Λοιμὸς.

φιάσθησαν ἐν τοῖς πολυανδρίοις 25,000 πτωμάτων, πλὴν τῶν κρυφίως ἐνταφιασθέντων ἐν τοῖς δάσεσιν, ἢ ἐν ἰδιαιτέραις φάραγξι. Πληροφορηθέντες δὲ περὶ τῆς νόσου ταύτης οἱ Νοβογορόδιοι, ἀπέπεμψαν παραχρῆμα πάντας τοὺς Πσκοβίους, δηλώσαντες, ὅτι εἴ τινες αὐτῶν ἐτόλμων ἐλθεῖν εἰς τὸν νομὸν τοῦ Νοβογορόδου, ἔμελλον πυρποληθῆναι μετὰ πάντων τῶν κτημάτων αὐτῶν. Ἄλλ' ἢ σύνεσις καὶ ἡ αὐστηρότης οὐδαμῶς ἀπεσόβησαν τὸ κακόν· διότι ἐνσκήψας ὁ λοιμὸς κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον, ἐφθειρε τὸ Νοβογόροδον μετὰ πάντων τῶν περικύρων· πεντακόσiai δὲ χιλιάδες ἀνθρώπων ἀπόλοντο ὑπὸ τῆς νόσου, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραπίων, ὅστις πρὸς παραμυθίαν τῶν δυστυχῶν οὐδόλως ἐφείδετο ἑαυτοῦ. Ἄντι δὲ τούτου κατέστησεν ὁ Μητροπολίτης τὸν Μοναχὸν Ποιμένα Μαῦρον, ἐξαχθέντα πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ ἀναχωρητηρίου τοῦ Ἀνδριανοῦ, μετὰ τοῦ Τσάρου πανδήμως προσευχηθεὶς καὶ ἀγιάσας τὰ ὕδατα· τῇ δὲ 6 Δεκεμβρίου ἱερουργήσας τὸ πρῶτον ἐν καταλύξει ὁ Ποιμὴν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐφάνη, ὅτι ἐξῆμβλυσε τὸ ὀλέθριον τοῦ λοιμοῦ κέντρον, τοῦλάχιστον ἐκτοτε ἡ φθορὰ αὐτοῦ ἠλαττώθη, καὶ μάλιστα ἐν Νοβογορόδῳ.

Ἄλλὰ τὸν Τσάρον ἐλύπησαν καὶ αἱ ἐκ Καζάνης λυπηραὶ ἀγγελίαι· διότι κατενόησεν, ὅτι οὐκέτι ἐπραξε πᾶν τὸ ἀναγκαιοῦν πρὸς τὴν ἡσυχίαν τῆς Ῥωσσίας. Οἱ ὀρεῖται καὶ οἱ πεδινοὶ ἀπέκτεινον τοὺς Μοσχίους ἐμπόρους καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ Ῥᾶ ὑπηρέτας τῶν εὐπατριδῶν. Καὶ περὶ δὲ τῶν κακούργων ἀνακαλυφθέντων καὶ τιμωρηθέντων ὡς ἑβδομήκοντα τεσσάρων, παραχρῆμα ἐξεκαύθη στάσις· διότι οἱ Βοτιάκοι καὶ οἱ πεδινοὶ Τσερμίσιοι, ἀρνούμενοι πάντα φόρον, ἐξωπλίσθησαν, ἀποκτείν-

Στάσις ἐν τῇ
χώρᾳ τῆς Καζάνης.

νοντες δὲ τοὺς Ῥώσους ὑπαλλήλους, ἀπεχώρησαν εἰς ὑψηλὸν ὄρος, ὑπὸ τῶν δασῶν ὠχυρωμένον, καὶ κατέθραυσαν τοὺς ἀποσταλέντας πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν Τοξότας καὶ Κοζάκους· 800 δὲ Ῥῶσοι ἀπώλοντο ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Οἱ ἐπαναστάται ἀνεγείραντες προμαχῶνα παρὰ τὸν Μέσαν, ἐβδομήκοντα βέρστια ἀπὸ τῆς Καζάνης, ἐπέτρεχον ἀδιαλείπτως εἰς τὰς ὄρεινὰς χώρας. Ὄθεν ὁ στρατηγὸς Βορίσης Σολτικὸβ ἐξεστράτευσεν χειμῶνος ἐπ' αὐτοὺς ἐκ Σβιάζσκης, ἄγων πεζικὸν καὶ ἵππικὸν, ἀλλὰ κατεβυθίζετο ἐν τῇ παχείᾳ χιόνι, ὁ δ' ἐχθρὸς τρέχων ἐπὶ παγοπεδίλων περιεκύκλωσεν αὐτὸν πανταχόθεν· ὥστε παραχρῆμα συνήφθη μακρὰ καὶ ὀλεθρία μάχη, καθ' ἣν οἱ Ῥῶσοι ἔπιπτον ὑπὸ τοῦ καμάτου καὶ ἀπέβαλον ὡς 500 ἄνδρας. Καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς ζωγρηθεὶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐσθάγη, ὀλίγοι δὲ Ῥῶσοι σωθέντες, ἐπέστρεψαν εἰς Σβιάζσκη· ὥστε οἱ γαυριῶντες ἐπὶ ταῖς δύο ταύταις ἐπιτυχίαις ἐπαναστάται ἐφαντάζοντο ἤδη, ὅτι ἔπαυσεν ἢ ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῶν δεσποτεία τῆς Ῥωσσίας.

Τότε ἀνεμνήσθη ὁ Ἰωάννης τῆς συμβουλῆς τῶν ἐμπείρων στρατηγῶν, ὅπως μὴ ἀποχωρήσῃ τῆς Καζάνης πρὸ τῆς ἐντελοῦς ὑποτάξεως πάντων τῶν ἀγρίων τούτων λαῶν. Ἡ αὐλή τοσοῦτον ἠθύμησεν, ὥστε πολλὰ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου προὔτειναν τὴν διὰ παντὸς ἀπόλειψιν τῆς ὀλεθριωτάτης τῇ Ῥωσσίᾳ ταύτης χώρας καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀνάκλησιν τῶν στρατευμάτων. Ὁ μονάρχης δικαίως ὠλιγόρησε τοιαύτης μικροψυχίας· σκεπτόμενος δὲ περὶ τῆς ἐπανορθώσεως τοῦ πραχθέντος ὑπ' αὐτοῦ ἁμαρτήματος, ἐνόσησεν αἴφνης βαρέως ὑπὸ πυρετοῦ, ὥστε ἡ αὐλή, ἡ πρωτεύουσα καὶ ἡ Ῥωσσία ἔμαθον συγχρόνως καὶ τὴν νόσον ταύτην καὶ τὴν ἀπε-

1583.

γνωσμένην κατάστασιν αὐτοῦ. Πάντες δὲ ἀπὸ τοῦ μεγιστᾶνος μέχρι τοῦ γεωργοῦ καταπλαγέντες ἠρεύνων τὰ πρὸς τὸν Θεὸν ἁμαρτήματα αὐτῶν καὶ ἔλεγον· «Αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν εἰσὶ βεβαίως ἄπειροι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἄφαιρεῖ τῆς Ῥωσσίας τοιοῦτον μονάρχην.» Ὁ λαὸς ἐπορεύετο ἀθρόως εἰς Κρεμλίνον· ἐμβλέποντες δ' ἀλλήλους ἐφοβοῦντο ἐπερωτῆσαί τι πανταχοῦ ὠχρὰ καὶ δακρύνοντα πρόσωπα, ἀπόγνωσις δὲ καὶ ταραχὴ ἀπερίγραφτος ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἔνθα σιγῇ συνδιαλεγόμενοι οἱ εὐπατρίδαι ἔλεγον, ὅτι ἐν τῇ ὀλεθρίᾳ ταύτῃ περιστάσει ἀνάγκη ἦν οὐχὶ στεναγμῶν καὶ ὀδυρμῶν, ἀλλὰ γενναίας φροντίδος περὶ τῆς διατάξεως τῆς Ἐπικρατείας. Ἐφάνη δὲ τότε θέαμα καταπληκτικόν. Ὁ βασιλικὸς γραμματεὺς Μιχαῆλοβ, προσελθὼν πρὸς τὴν κλίνην αὐτοῦ, εἶπε παρρησίᾳ τῷ νοσοῦντι, ἔχοντι σώας τὰς φρένας, ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, ὅπως σχεφθῆ περὶ διαθήκης. Καί περ δὲ νέος ὢν καὶ εὐρωστος ὁ Ἰωάννης, πολλάκις ἐδήλωσε τοῖς οἰκείοις τὴν βουλήν ταύτην. Ὅθεν ἡ πρότασις τοῦ Μιχαῆλοβ οὐδαμῶς ἐφόβησεν αὐτόν· ἀλλ' ἀταράχως ἐκέλευσε τὴν σύνταξιν τῆς διαθήκης, ἐν ἧ ὥρισεν ὡς διάδοχον καὶ μόνον κυριάρχην τῆς Ῥωσσίας τὸν υἱὸν Δημήτριον, νήπιον ἔτι. Συνταχθείσης δὲ τῆς διαθήκης, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἰσχυροποίησις αὐτῆς διὰ τῆς ὀρκωμοσίας τῶν πρώτων ἀρχόντων, συνελθόντων ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸ βασιλικὸν ἐστιατόριον· ἀλλὰ τότε διηγέρθη ἕρις καταντήσασα εἰς στάσιν· διότι οἱ μὲν ἐζήτουν, οἱ δὲ ἀπερρίπτον τὴν ὀρκωμοσίαν. Ἐν τούτοις δ' ἦν καὶ ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος ὁ Ἀνδρέου, ὅστις ἐν τῇ ὀργῇ εἶπε τῷ Βοροτίνσκη, κατηγοροῦντι αὐτοῦ παρακοήν· «Τολμᾶς ἐρίζειν πρὸς ἐμέ;» Ὁ δὲ Βοροτίνσκης εἶπεν αὐτῷ· «Τολμῶ καὶ

Τῆ 11 Μαρ-
τίου.

»πατάξαι σε, κατὰ τὸ καθήκον πιστοῦ ὑπηρέτου τῶν ἐμῶν καὶ σῶν κυριαρχῶν τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Δημητρίου. Οὕτοι, οὐχὶ δ' ἐγώ, κελεύουσί σε ἐκπληρῶσαι τὰ καθήκοντα πιστῶ Ἕρωσσω.» Συγκαλέσας ὁ Ἰωάννης τοὺς ἀπειθεῖς εὐπατρίδας ἠρώτησε· «Τίνα βούλεσθε ἐκλέξαι ὡς ἡμέτερον Τσάρον, ἀρνούμενοι τὸν πρὸς τὸν υἱόν μου ὄρκον; Ὡς λίαν ἀδύνατος παύω ὁμιλῶν ἐπὶ μᾶλλον (εἶπε μετὰ φωνῆς ἐκλειπούσης)· ὁ Δημήτριος καὶ ἐν σπαργάνοις ὢν, ἐστὶ νόμιμος ὑμῶν κυριάρχης, ἀλλ' ἐὰν στερῆσθε συνειδήσεως, δότε λόγον τῷ Θεῷ!» Ὑπολαβὼν δὲ ὁ εὐπατρίδης Σούισκης, εἶπεν, ὅτι οὐκέτι ὤμοσαν, διότι οὐκ εἶδον τὸν μονάρχην ἐνώπιον αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ Θεόδωρος Ἀδάσεβ, πατὴρ τοῦ ἀγαπητοῦ τῷ Ἰωάννῃ, ἐλάλησεν εἰλικρινέστερον οὕτω· «Τσάρε, πάντες προθύμως ὑποτασσόμεθα σοί τε καὶ τῷ υἱῷ σου, οὐχὶ δὲ τοῖς Ζαχάριν Ἰουρίεβ, οἵτινες βεβαίως μέλλουσι κυβερνήσαι τὴν Ἕρωσσίαν ἐν ὀνόματι τοῦ στερουμένου ἔτι τῶν νοερῶν δυνάμεων νηπίου. Τοῦτο φοβούμεθα. Ἡμεῖς μέχρι τῆς ἐνηλικιότητός σου ὑπέστημεν πολλὰ δεινὰ ἐκ τῆς κυβερνήσεως τῶν εὐπατριδῶν.» Ὡς λίαν δὲ ἐξησθενηκῶς ὁ Τσάρος ἐσιώπα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἠσθάνετο ἑαυτὸν παρὰ τῷ τάφῳ ἰδιώτην καὶ ἀδύνατον θνητόν. Καὶ ἡγάπων μὲν αὐτὸν οἱ μεγιστᾶνες καὶ ἐθρήνουν, οὐχ ὑπήκουον ὅμως αὐτῷ, οὐδ' ἐπεμελοῦντο, ἀλλ' ἐπελάθοντο καὶ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος πρὸς τὸν ἀποθνήσκοντα· ἐθερμηγόρουν δὲ καὶ ἐκραύγαζον μάλιστα παρ' αὐτῇ τῇ κλίνῃ τοῦ ἀφώνου Ἰωάννου, ἕως διεσκορπίσθησαν.

Τί οὖν ἤξιουν οἱ θρασεῖς οὗτοι μεγιστᾶνες; Τάχα

ἀληθῶς ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος ἐφοβοῦντο ἀναλογιζόμενοι τὰς ὀλεθρίας διχονοίας τῶν εὐπατριδῶν, αἵτινες ἐδύναντο ἀναφυῆναι ἐν τῷ κυβερνητικῷ συμβουλίῳ πρὸς φρίκην τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὴν ἀνηλικότητα τοῦ Δημητρίου; Οὗτοι ἐβουλεύοντο ἴν' ἀναγορεύσωσιν ἡγεμόνα οὐχὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου τοῦ Γουρίου· διότι ὁ ἀτυχῆς οὗτος ἐστερεῖτο καὶ κρίσεως καὶ μνήμης, ἀλλὰ Βλαδίμιρον τὸν Ἀνδρέου, ἐξόχους ἀρεταῖς κεκοσμημένον· διότι ἦν θερμουργός, ἀγγίνους, δραστήριος, ἄμα δὲ καὶ γενναῖος καὶ σταθερός. Χρονογράφος δέ τις, καὶ τοιαύτοιδούς τοῖς εὐπατρίδαίς καθαρὸς καὶ γενναῖός σκοποῦς, ἔψεξεν αὐτοὺς δικαίως, ὡς θελήσαντας ἀνατρέψαι αὐτογνωμόνως τὴν πρὸς θρόνον κληρονομικὸν συνετὴν τάξιν τῆς διαδοχῆς, καθιερωθεῖσαν ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Ταναϊδικοῦ διὰ πανδήμου ὀρκωμοσίας καὶ ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν κοινὴν εὐημερίαν, καρπὸν πολυχρονίου πείρας καὶ αἰτίαν τῆς νέας δυνάμεως τῆς Ῥωσσίας. Πάντες οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι ἔχουσι ἰδίους κινδύνους καὶ δυσχερείας, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀλέθρια ἐπακολουθήματα, ἀλλ' εἰσὶν ἡ ψυχὴ τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἱεροὶ τοῖς συνετοῖς ἀνθρώποις καὶ βάσις ἀκράδαντος τῶν ἐθνῶν. Καὶ ἐδύνατο μὲν ὁ φόβος τῶν ἀπειθῶν εὐπατριδῶν ματαιωθῆναι· ἀλλ' εἰ ἡ ἀνηλικότης τοῦ Τσάρου προὔξεναι ἐφήμερά τινα δυστυχήματα πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, αἰρετώτερον ἦν ὑπενεγχεῖν ταῦτα, ἢ καταργῆσαι τὸν θεμελιώδη νόμον τοῦ κράτους καὶ ἐμβαλεῖν τὴν πατρίδα εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν ἀδιαλείπτων ταραχῶν ὡς ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, σπουδαιοτάτου ἐν ταῖς μοναρχίαις.

Εὐτυχῶς οἱ ἄλλοι εὐπατρίδαι ἐπολιτεύθησαν εὐσυνειδότης καὶ κατὰ τοὺς νόμους· διότι τὴν αὐτὴν

ἐσπέραν οἱ πρίγκιπες Μοτισλάβσκης, Βοροτίνσκης, Παλέσκης, Τσερεμέτεβ, Μορόζοβ, Ζαχάριν, Ίουριέβ καὶ ὁ γραμματεὺς Μιχαήλοβ ὤμοσαν ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Τσάρου, ὡς καὶ ὁ νέος φίλος τοῦ κυριάρχου Ἀλέξιος Ἀδάσεβ. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἀνήνεγκον τῷ Ἰωάννῃ, ὅτι οἱ πρίγκιπες Τσενιάτεβ, Πρόνσκης, Ῥοστόβσκης καὶ Ὀβολένσκης ἐκηρύχθησαν φανερώς ὑπὲρ τοῦ πρίγκιπος Βλαδίμιρου, ἐν δὲ τοῖς ἀνακτόροις, ὡς καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ πλατείᾳ, ἐπευφήμουν τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον λέγοντες, «Ὅτι ἦν αἰρετώτερον ὑπηρετῆσαι τελείῳ ἀνδρὶ, ἢ νηπίῳ καὶ τοῖς Ζαχάριν Ίουριέβ.» Ὁ μονάρχης, ἐξαντλῶν τὰς τελευταίας δυνάμεις ἤθελεν ἰδεῖν τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον καὶ ἀναγκάσαι αὐτὸν εἰς τὸν ὄρκον τῆς πίστεως, ἀλλ' ἀποποιηθέντος τούτου φανερώς, ὁ Ἰωάννης εἶπεν αὐτῷ μετὰ θαυμασίας παύτητος· «Κατανοῶ τὰς βουλὰς σου· φοβοῦ τὸν Ὑψιστον.» Εἶτα δὲ εἶπε πρὸς τοὺς ὁμόσαντας εὐπατρίδας· «Ἐξασθενῶ· ἀφετέ με καὶ πράξατε κατὰ τὸ καθῆκον τῆς τιμῆς καὶ συνειδήσεως.» Τότε μετὰ νέου ζήλου προέτρεψάν τινες πάντας τοὺς συμβούλους εἰς ἐκτέλεσιν τῆς θελήσεως τοῦ κυριάρχου, ἀλλ' οὗτοι ἀπεκρίναντο· «Γινώσκομεν τί ἐπιθυμεῖτε, ἵνα καταστήτε ἄρχοντες· ἀλλ' οὐδέποτε συναινέσομεν.» Ἐκάλουν ἀλλήλους προδότας καὶ σπουδάρχας, ὀργὴ δὲ καὶ κακία κατεῖχε πάντων τὰς καρδίας, καὶ ἐκάστη λέξις ἐκατέρωθεν ἦν ἀπειλή.

Κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ὥραν τῆς ταραχῆς ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος καὶ ἡ μήτηρ Εὐφροσύνη συνεκάλεσαν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον τοὺς παῖδας τῶν εὐπατριδῶν, πρὸς οὓς διένειμαν χρήματα. Καὶ ὁ μὲν λαὸς ἐδείκνυεν ἀγανάκτησιν, οἱ δ' ἔμφρονες τῶν μεγιστάνων εἶπον τῷ Βλαδίμιρῳ, ὅτι ἀφρόνως ἐχλεύαζε τὴν κοινὴν λύπην,

πανηγυρίζων τρόπον τινά τὴν νόσον τοῦ Τσάρου, ἣν δ' ἀνοίκειον ποιεῖν μεγαλοδωρίας, τῆς πατρίδος Ὀρηνούσης καὶ φοβουμένης. Ἄλλ' ὁ πρίγκιψ καὶ ἡ μήτηρ ἀπεκρίναντο δηκτικῶς καὶ μετ' ἀγανακτήσεως πρὸς τὰς νουθεσίας ταύτας· διὸ οἱ περὶ τὸν κυριάρχην εὐπατρίδαι ἀπέτρεψαν τὴν εἰς τὸν μονάρχην προσέλευσιν τοῦ διαβρῆδην κακῶς διαχειμένου ἐξαδέλφου αὐτοῦ. Τότε παρέστη ὁ ἔξοχος ἀνὴρ Σίλβεστρος, ὁ πρῶτος μέχρι τοῦδε σύμβουλος τοῦ Ἰωάννου, ἐπ' ἀγαθῷ μὲν τῆς Ῥωσσίας, πρὸς δυσαρέστησιν ὁμῶς πολλῶν, βλεπόντων ἀπλοῦν ἱερέα προϊστάμενον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ συμβουλίου· διότι, κατὰ τὸν χρονογράφον, ἀπελείπετο μόνον κατὰ τὸν βασιλικὸν καὶ ἱεραρχικὸν θρόνον, καθόσον αὐτὸς μὲν προσέταττε καὶ τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τὸν Μητροπολίτην καὶ τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς στρατηγούς, αὐτὸς μόνον ἐβουλεύετο, ὁ δὲ Ἰωάννης ἐξετέλει. Ἡ δ' ἐξουσία αὕτη, μὴ οὔσα ἄνομος, ὡς πηγάζουσα μόνον ἐκ τῆς δικαίας πίστεως τοῦ κυριάρχου πρὸς τὸν νουνεχῆ τοῦτον σύμβουλον, ἠδύνατο ἵνα μεταβάλῃ τὴν ἀγνότητα τῶν προτέρων βουλῶν καὶ διαθέσεων αὐτοῦ καὶ γεννήσῃ ἐν αὐτῷ τὴν πρὸς τὴν κυριαρχίαν ἀγάπην καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ στερεῶσαι αὐτὴν διὰ παντός. Ἐπικίνδυνος πρὸς τὴν ἀρετὴν πειρασμός!

Ὁ Σίλβεστρος τιμώμενος, οὐχὶ δὲ καὶ ἀγαπώμενος, ὑπὸ πάντων, ἀπώλλυε μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν· συμβιβάζων δὲ τὴν ἰδίαν φιλαρχίαν πρὸς τὸ κοινῆ συμφέρον, ἴσως ἐκλίνε κρύφα πρὸς τὸν Βλαδίμιρον, φίλον αὐτοῦ. Τοῦλάχιστον ἰδὼν τὴν κατὰ τοῦ πρίγκιπος τούτου μανίαν τῶν φίλων τοῦ Ἰωάννου, ἀντελάβετο αὐτοῦ καὶ

ᾠμίλησεν αὐτοῖς ἐνθέρμως· «Τίς ὁ τολμῶν ἀποχω-
 »ρίσαι ἀδελφὸν ἀπ' ἀδελφοῦ καὶ συκοφαντῆσαι τὸν
 »ἄθῳον, ἐπιθυμοῦντα ἵνα κλαύσῃ ἐπὶ τοῦ νοσοῦντος; »
 Ἄλλ' οἱ Ζαχάριν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπεκρίναντο, ὅτι ἐκτε-
 λούσι τὸν ὄρκον ὑπηρετοῦντες τῷ Ἰωάννῃ καὶ τῷ Δη-
 μητρίῳ καὶ οὐδαμῶς ἀνεχόμενοι τῶν προδοτῶν. Ὀρ-
 γισθεὶς δ' ἐπὶ τούτοις ὁ Σίλβεστρος κατέστη ὑποπτος.

Τῇ ἐπαύριον συγκαλέσας καὶ αὖθις τοὺς εὐπατριδας
 ὁ μονάρχης, εἶπε· «Τὸ τελευταῖον ἀπαιτῶ παρ' ἡμῶν
 »ὄρκον πίστεως. Ἀσπάσασθε τὸν Σταυρὸν, παρόντων
 »τῶν οἰκείων μοι εὐπατριδῶν, τῶν πριγκίπων Μτσι-
 »σλάβσκη καὶ Βοροτίνσκη· διότι οὐκέτι ἔχω δυνάμεις
 »ἵνα γένωμαι μάρτυς αὐτοῦ. Ὑμεῖς δέ, οἱ ὁμόσαντες
 »ἤδη ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ μου, μὴ ἐπι-
 »λανθάνεσθε τοῦ ὄρκου, μὴ ἐπιτρέπετε τοῖς προ-
 »δόταις ἀπολέσαι τὸν βασιλόπαιδα· φύγετε μετ'
 »αὐτοῦ εἰς τὴν ξένην, ὅπου ἂν ὁδηγήσῃ ὑμᾶς ὁ Θε-
 »ός! Καὶ ὑμεῖς, λέγει πρὸς τοὺς Ζαχάριν, τί φοβεῖ-
 »σθε; Βραδέως ἤδη φείδεσθε τῶν ταραχοποιῶν εὐ-
 »πατριδῶν· διότι οὐδὲ οὗτοι φείσσονται ὑμῶν, ἔσεσθε δέ
 »πρῶτοι νεκροί. Ἀνδρίσασθε καὶ ἀποθάνετε ἐνδόξως
 »ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ μου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ· μὴ δότε τὴν
 »γυναϊκᾶ μου εἰς χλευασμὸν τῶν προδοτῶν.» Οἱ λόγοι
 οὗτοι ἐπενήργησαν θαυμασίως ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν εὐ-
 πατριδῶν, οἵτινες φρίξαντες ἀπεχώρησαν ἐν σιγῇ εἰς
 τὸν πρόδομον, ἔνθα ὁ γραμματεὺς Μιχαήλοβ ἐκράτει
 τὸν σταυρὸν, ὁ δὲ πρίγκιψ Βοροτίνσκης ἴστατο παρ'
 αὐτῷ. Πάντες ᾤμοσαν ὄρκον ἐν σιγῇ καὶ κατανύξει,
 εὐχόμενοι τῷ Θεῷ σῶσαι τὸν Ἰωάννην, ἢ δοῦναι
 τῷ Δημητρίῳ τὰς πατρικὰς ἀρετὰς πρὸς εὐδαιμονίαν
 τῆς Ῥωσσίας. Μόνος ὁ πρίγκιψ Πρόνσκης-Τουρανταῖς,

ἐμβλέψας πρὸς τὸν Βοροτίνσκη, εἶπεν αὐτῷ τάδε·
 «Μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Βασι-
 »λείου σὺ καὶ ὁ πατήρ σου ὑπήρξατε οἱ πρῶτοι προδό-
 »ται, σήμερον δὲ προσάγεις ἡμᾶς εἰς τὸν Τίμιον Σταυ-
 »ρόν!» Ὁ δὲ Βοροτίνσκης ἀπεκρίνατο ἀταράχως· «Ναί-
 »προδότης εἰμι, ἀλλ' ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ ὄρκον πίστεως
 »πρὸς τὸν κυριάρχην ἡμῶν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Σὺ δ' ἄ-
 »μωμος οὐκ ὀμνύεις αὐτῷ.» Ὁ Πρόνσκης σιγήσας
 ὤμοσεν.

Ἄλλ' ἡ ἱερά αὕτη τελετὴ οὐκ ἐστερέωσε πάντων
 τὴν πίστιν· διότι ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Παλέτσκης, πεν-
 θερὸς τοῦ Ἰουρίου, ἐπομένως καὶ κηδεστὴς τοῦ κυριάρ-
 χου, ἔπεμψε τὸν γαμβρὸν Βασίλειον Βοροσδὶν πρὸς
 τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον καὶ τὴν μητέρα τούτου,
 ἀναγγέλλων αὐτοῖς, ὅτι εἰ καθίστανον αὐτὸν κάτοχον
 τῆς κληρουχίας τοῦ Ἰουρίου, ὀρισθείσης αὐτῷ ὑπὸ
 τῆς διαθήκης τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Βασιλείου, ἦν
 πρόθυμος αὐτὸς τε καὶ πολλοὶ ἄλλοι εὐπατρίδαε
 ἐνεργῆσαι ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἀναβιβάσαι αὐτὸν εἰς τὸν
 θρόνον. Δύο δὲ τῶν πρώτων ἀρχόντων, ὁ πρίγκιψ
 Δημήτριος Κουρλιάτεβ, φίλος τοῦ Ἀλεξίου Ἀδάσεβ,
 καὶ ὁ ταμίας Νικήτας Φούνικοβ, ἦσαν ὡσαύτως
 ὑποπτοὶ· διότι οὐδόλως παρέστησαν ἐν τῇ αὐλῇ διὰ
 νόσον, κατὰ τινα δὲ μαρτυρίαν τῶν κατηγορῶν ἐ-
 κοινοπράγουν πρὸς τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον. Ἀλλὰ
 μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἀποκαταστάσης τῆς ἡσυχίας, ὁ
 Κουρλιάτεβ ἀπήχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπως ὁμόσῃ τὸν
 ὄρκον τῆς πίστεως, ὅπερ ἔπραξε τελευταῖον καὶ ὁ
 Φούνικοβ. Καὶ αὐτὸς ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος ὑπέσχετο
 ἐξ ἀνάγκης ἐγγράφως, ὅτι οὐδέποτε ἀποβλέψει εἰς τὸν
 θρόνον, ἐν δὲ τελευταίᾳ τοῦ Ἰωάννου ὁμολογήσει τὸν Δη-
 μήτριον νόμιμον κυριάρχην. Ἄλλ' ἡ μήτηρ τοῦ Βλαδι-

μίρου ἠρνήθη ἐπὶ πολὺ τὴν ἐπὶ τῆς πράξεως ἐπίθεσιν τῆς σφραγίδος τοῦ πρίγκιπος· τέλος δὲ, ἐνδιδοῦσα ἐξ ἀνάγκης τῇ ἐντόνῳ αἰτήσῃ τῶν εὐπατριδῶν, εἶπε· «Τί ση-
μαίνει ὁ ἀκούσιος ὄρκος;»

Αἱ δύο αὗται παραχῶδεις καὶ θορυβῶδεις ἡμέραι ἐξησθέμισαν ὑπερβαλλόντως τὸν νοσοῦντα κυριάρχην, ὃς ἐφαίνετο ἐν ληθαργίᾳ, προδόμῳ τοῦ θανάτου. Ἄλλ' ἡ φύσις ἐστὶν ἀνεξιχνίαστος· διότι ἡ ὑπέρμετρος ἐντασις τῶν δυνάμεων ἀπόλλυσι μὲν ἐνίοτε, ἐνίοτε δὲ καὶ σώζει τὸν βαρέως νοσοῦντα. Εἰς ὁποίαν παραχῆν ἦν ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰωάννου; Τὸ ζῆν λίαν ἐστὶ προσφιλές ἐν τῇ νεότητι, καὶ μάλιστα τῷ Ἰωάννῃ, ἡ δὲ ζωὴ αὐτοῦ καθωραίζετο ὑπὸ δόξης καὶ μεγάλων ἐλπίδων βασιλικῆς ἀρετῆς· διότι ἀκμάζων ἤδη ἠδύνατο βλέπειν ἀναλγήτως τὴν πρὸς τὸν τάφον προσέγγισιν, τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου εἰς τὸν λάκκον κατὰ-
θασιν, τὴν φοβερὰν τῶν προσώπων ἀλλοίωσιν τῶν εὐαγῶγων τέως ὑπηκόων καὶ τὴν ἀπείθειαν καὶ θρασύτητα τῶν προθύμων φίλων! Ἐδύνατο ἐπίσης βλέπειν, ὅτι ἀπόλυτος κυριάρχης ἐξηρτᾶτο ἐξ ἐκείνων, ὧν ἡ τύχη πρότερον ἐξηρτᾶτο ἐξ ἑνὸς αὐτοῦ λόγου, νῦν δὲ περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην ἰκετεύειν ταπεινῶς, ὅπως σώσῃ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐξορίᾳ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ οἴκου αὐτοῦ; Ὁ Ἰωάννης ὑπέμενε τὰς φρικῶδεις ταύτας στιγμὰς· ἀλλ' ἡ ψυχικὴ φλόξ ἐνίσχυσε τὴν ἐνέργειαν τῆς φύσεως, ὃ δὲ νοσῶν ἀνεβῆ ἄνω πρὸς χαρὰν μὲν πάντων, ἀνησυχίαν δὲ τινῶν· διότι, εἰ καὶ ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐξεπλήρωσαν τὴν θέλησιν τοῦ Τσάρου ὁμόσαντες πρὸς τὸν Δημήτριον, ἐδύνατο ὁ κυριάρχης ἵνα ἐπιλάβηται τῆς στάσεως αὐτῶν καὶ τῶν ἀλγηδόνων τῆς ψυχῆς, κατασπαραχθείσης ὑπ' αὐτῶν, ὅτε ἐπάλαιε πρὸς τὴν φρίκην τοῦ θανάτου;

Τί οὖν ἔπραξεν ὁ Ἰωάννης; ἠγέρθη ἐκ τῆς κλίνης πλήρης εὐμενείας πρὸς πάντας τοὺς εὐπατρίδας, εὐνοίας δὲ καὶ πίστεως πρὸς τοὺς ἀρχαίους φίλους καὶ συμβούλους· ἀνηγόρευσεν εὐπατρίδην τὸν πατέρα τοῦ Ἀδάσεβ, τὸν ἀντιστάντα τολμηρότερον πάντων πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης τοῦ Τσάρου, τὸν δὲ πρίγκιπα Βλαδίμιρον ἐτίμα καὶ περιεΐπεν. Ἐνὶ λόγῳ ἐπελάθετο τῶν κατὰ τὴν νόσον συμβάντων, εὐχαριστῶν μόνον τῷ Παντοδυνάμῳ διὰ τὴν ὡς θαύματος ἴασιν.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ἐφαίνετο ὁ Τσάρος, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἔμεινεν ἐπικίνδυνος πληγὴ. Ἀνήνεγκόν τινες αὐτῷ, ὅτι οὐ μόνον ὁ Σίλβεστρος, ἀλλὰ καὶ ὁ νέος Ἀδάσεβ συνετάχθησαν κρύφα τῷ Βλαδιμίρῳ· καὶ τοὶ δὲ οὐδαμῶς ἀμφέβαλλε περὶ τοῦ πρὸς τὴν εὐημερίαν τῆς Ῥωσσίας ζήλου αὐτῶν, ἤρξατο δυσπιστῶν περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τούτων. Καὶ ἐτίμα μὲν ἀμφοτέρους, ἀλλ' ἀπηλλοτριώθησαν ἀλλήλων· ἐπειδὴ δ' αὐτοῖς ὠφείλε τὰς πρωτίστας ἐπιτυχίας τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐφοβήθη μὴ φανῆ ἀγνώμων· διὸ διетήρει κατ' ἐπιφάνειαν τὴν εὐσχημοσύνην. Ἐπὶ ἕξ ἔτη ἐβάδισεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς, ἀπήλαυσε πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου μὴ ἐκκλίνων αὐτῆς, ἐπομένως ἐξεδικεῖτο οὐχὶ φανερῶς· ἀλλὰ τὰ πάντα ἔπραττε βεβιασμένως· ὥστε ἡ κατάστασις αὕτη ὑπῆρξεν ὀλιγοχρόνιος. Τὸ χεῖριστον δὲ, ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ Ἰωάννου, ἣτις μέχρι τούτου μετὰ τοῦ Ἀδάσεβ καὶ Σιλδέστρου ἐνεποίουν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ κυριάρχου τὴν πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀγάπην, ἀπεσπάσθη ἀμφοτέρων τούτων, ἐγένετο δὲ κρύφα ἐχθρὰ αὐτῶν, νομίζουσα ὅτι διεβουλεύθησαν ἵνα θυσιάσωσιν αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς χάριν τῆς ἰδίας φιλοδοξίας. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ἡ Ἀναστασία συνετέλεσε πρὸς ἀπαλ-

λοτρίωσιν τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης τοῦ ἀνδρός, διότι οὗτος ἔκτοτε ἤρξατο θεωρῶν δυσάρεστον τὴν οἶονεϊ ἐξ αὐτῶν ἐξάρτησιν, ὥστε ἐνίοτε ἠὺχαριστεῖτο διαφωνεῖν πρὸς αὐτοὺς καὶ πράττειν κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἀναφέρεται δὲ, ὅτι τὸ ἀκόλουθον συμβεβηκὸς ἐχρησίμευσε πρὸ πάντων εἰς τοῦτο.

Ἐκπληρῶν τὴν κατὰ τὴν νόσον αὐτοῦ εὐχὴν ὁ Ἰω-^{ὁδοιπορία τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου.}άννου, ἐδήλωσεν ὅτι ἀπελεύσεται μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ υἱοῦ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἐν Βιέλω-Ὀζέρω Ἁγίου Κυρίλλου. Καὶ ἡ μακρὰ μὲν αὕτη ὁδοιπορία ἐφάνη ἀσύνητος πολλοῖς τῶν οἰκείων συμβούλων, παριστάντων αὐτῷ, ὅτι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἦσαν ἔτι ἀσθενεῖς, ὅτι ἡ ὁδοιπορία ἠδύνατο βλάψαι τὸν νέον Δημήτριον, καὶ ὅτι σπουδαῖαι ὑποθέσεις, μάλιστα δὲ αἱ ἀδιάλειπτοι ἐπαναστάσεις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Καζάνης καθίστανον ἀναγκαίαν τὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρουσίαν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὀλιγορῶν τῶν συμβουλῶν τούτων ὁ κυριάρχης, ἀπῆλθε πρῶτον μὲν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐνθα διῆγεν ὁ γεγηρακῶς ἐν ἡσυχίᾳ καὶ μονήρει βίῳ περιεκλεῆς Ἕλληνας Μάξιμος, ὁ ἐξορισθεὶς εἰς Τβέρην ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Βασιλείου, ἀλλ' ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ὡς ἀναξιοπαθῶν. Ὁ Τσάρος ἐπεσκέψατο τὸ κελλίον τοῦ ἐναρέτου τούτου ἀνδρός, ὅστις, συνδιαλεγόμενος αὐτῷ εἶπε περὶ τῆς ὁδοιπορίας, ἴσως κατ' εἰσῆγησιν τῶν συμβούλων τοῦ Ἰωάννου. «Μονάρχα, ἄξιον ἐστὶ σοὶ περιπλανᾶσθαι εἰς τὰ ἀπώτατα μοναστήρια σὺν τῇ νέᾳ γυναικὶ καὶ τῷ υἱῷ σου; Μήπως αἱ ἄφρονες εὐχαὶ εἰσὶν ἀρεσταὶ τῷ Θεῷ; Ἀνοίκειον ζητεῖν ἐν ταῖς ἐρήμοις τὸν πανταχοῦ παρόντα· διότι αὐτὸς τὸ σύμπαν πληροῖ· ἐὰν ἐπιθυμῆς ἀποδείξαι τῇ Θεῖᾳ ἐπιεικείᾳ τὴν θερμὴν εὐγνωμοσύνην σου, εἰ

Ματθ.

» ποίει ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἡ ἄλωσις τῆς Καζάνης, εὐτυχῆς
 » τῆ Ῥωσσία, ἐγένετο αἰτία τῆς ἀπωλείας πολλῶν χρι-
 » στιανῶν· αἱ χῆραι, καὶ τὰ ὀρφανὰ καὶ αἱ μητέρες τῶν πε-
 » σόντων δακρῦουσι· παραμύθει τοὺς παθόντας διὰ τῶν ἀ-
 » γαθοεργιῶν σου. Αὐταὶ εἰσιν, αἱ ἄξιοι βασιλέως πρά-
 ξεις.» Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης ἐνέμεινε τῇ γνώμῃ αὐτοῦ. Τότε
 δέ, ὡς λέγεται, ὁ Μάξιμος διήγγειλεν αὐτῷ διὰ τοῦ
 Ἀλεξίου Ἀδάσεβ καὶ τοῦ πρίγκιπος Κούρβσκη, ὅτι
 ὁ βασιλόπαις Δημήτριος ἔσται θῦμα τῆς ἐπιμονῆς
 αὐτοῦ. Ἀλλὰ μὴ παραχθῆεις ἐκ τῆς προῤῥήσεως ταύ-
 τῆς ὁ Ἰωάννης, ἀνεχώρησεν εἰς Δημήτροβον, ὅθεν
 ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἐν Πεσνόσα μοναστήριον τοῦ Ἀ-
 γίου Νικολάου· εἶτα δὲ πλεύσας τὸν Ἰαχρόμαν, κατόπιν
 δὲ τὸν Δούβναν, Ῥᾶ καὶ Σέκσναν κατήντησε τέλος εἰς
 τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Κυρίλλου. Ἐπανῆλθε δὲ εἰς
 Μόσχαν διὰ τοῦ Ἰαροσλάβου καὶ Ῥοστόβου ἄνευ τοῦ
 υἱοῦ, τελευτήσαντος καθ' ὁδόν. Οὕτως ἐπληρώθη ἡ προ-
 φητεία τοῦ Μαξίμου.

Τελευτῆ τοῦ υἱοῦ
 τοῦ Ἰωάννου.

Σπουδαία ἔντευ-
 ξις τοῦ Ἰωάννου
 μετὰ τοῦ πρώην
 Ἐπισκόπου Βασ-
 σιανῶ.

Ἀλλὰ ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων συμβεβηκότων τῆς
 ὁδοιπορίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ
 Πεσνόσα, κειμένῳ παρὰ τὸν Ἰαχρόμαν, ἔντευξις τοῦ
 Ἰωάννου μετὰ τοῦ Βασιανῶ, πρώην Ἐπισκόπου τῆς
 Κολόμνας. Ὁ Ἱεράρχης οὗτος ἀπῆλαυσεν ἐπὶ τινὰ χρόνον
 τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ Βασιλείου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κυ-
 βερνήσεως τῶν εὐπατριδῶν ἐστερήθη τῆς ἐπαρχίας
 τιμωρούμενος διὰ τὴν πονηρίαν καὶ ὠμότητα. Τὸ βαθύ
 γῆρας οὐδόλως κατηύνασε τὴν μνησικακίαν αὐτοῦ· διότι
 καὶ παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου ἔσωζεν ἔτι ἐν τῇ καρ-
 δία τὰ κοσμικὰ πάθη, τὴν μνησικακίαν καὶ ἔχθραν πρὸς
 τοὺς εὐπατρίδας. Ἐπιθυμῶν δὲ ἵνα γνωρίσῃ ἄνδρα ἀξιω-
 θέντα τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ πατρὸς ὁ Ἰωάννης, συν-

διελέχθη αὐτῷ περὶ πραγμάτων ἀναγομένων εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Βασιλείου, ἠρώτησε δὲ καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ, πῶς ἂν βέλτιον κυβερνήσειε τὴν πολιτείαν· ὁ δὲ Βασιανὸς ὑπεφιθύρισεν εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ· «Εἰ βούλει γενέσθαι ἀληθῆς » αὐτοκράτωρ, μηδένα ζήτει συνετώτερόν σου σύμβουλον· » τήρει τὴν ἀρχὴν, ὅτι σὺ ὀφείλεις διδάσκειν, οὐχὶ δὲ διδάσκεσθαι· πρόσταττε, μηδέποτε δὲ ὑπάκουε. Τότε ἔση » κραταιὸς κυριάρχης, φοβερός τοῖς μεγιστᾶσι· διότι » σύμβουλος συνετώτερος τοῦ βασιλέως ἀνυπερθέτως » κυριεύσει αὐτοῦ.» Οἱ ἰοβόλοι οὗτοι λόγοι εἰσέδυσαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἰωάννου, ὅστις, κατασπασάμενος τὴν χεῖρα τοῦ Βασιανοῦ, εἶπεν ἐντόνως· «Οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ πατήρ μου ἔδωκέ μοι σωτηριωδέστεραν συμβουλήν!... » «Ἄλλ' οὐχὶ, ἡγεμῶν, ἡδυνάμεθα ἡμεῖς ἀντιτάξαι αὐτῷ, οὐχὶ, ἡ δοθεῖσά σοι συμβουλή ἦν ἀπάτη καὶ οὐχὶ ἀλήθεια. Τῷ βασιλεῖ ἀνάγκη οὐ μόνον » ἄρχειν, ἀλλ' ἄρχειν ἐπ' ἀγαθῷ, ἡ δὲ σύνεσις αὐτοῦ, ἅτε » ἀνθρωπίνη, χρήζει τῆς βοηθείας ἄλλων νόων. Τόσῳ » δὲ μᾶλλον ὑπερέχει ἐνώπιον τοῦ ἔθνους, ὅσῳ συνετώτεροί εἰσιν οἱ ἐκλεγόμενοι ὑπ' αὐτοῦ σύμβουλοι· ἄλλως τε ὁ φοβούμενος τοὺς συνετοὺς μονάρχης περιπεσεῖται ταῖς χερσὶ τῶν πανούργων, οἵτινες, ὅπως » ἀρέσκωσιν αὐτῷ, προσποιηθήσονται καὶ μωρίαν. Μὴ » κυριεύοντες δὲ τοῦ νοῦς αὐτοῦ, σπουδάσουσιν ἵνα κρατήσωσι τοῦ πάθους αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐλκύσωσιν αὐτὸν πρὸς τὸν ἴδιον σκοπόν. Οἱ οὖν βασιλεῖς ἀνάγκη ἵνα » φοβῶνται οὐχὶ τοὺς συνετοὺς, ἀλλὰ τοὺς δολίους ἢ ἀνοήτους συμβούλους.» Διὰ τοιούτων σχεδὸν σκέψεων ὁ πρίγκιψ Κούρβσκης διέγραψεν ἡμῖν τὴν ὀλεθρίαν ὁμιλίαν τοῦ γέροντος Βασιανοῦ, διαφθείρασαν, κατ' αὐτὸν, τὴν ψυχὴν τοῦ νέου μονάρχου.

Ἄλλ' ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον ὁ Ἰωάννης ἐφαίνετο ἀμετάβλητος· διότι ἐτίμα τοὺς ἐναρέτους ἀνδρας καὶ μετὰ σεβασμοῦ ἤκουε τῶν συμβουλῶν τοῦ Σιλδέστρου, καὶ περιεῖπε τὸν Ἀδάσεβ, ὄν, προαγαγὼν εἰς ἀνώτατόν τι ἀξίωμα, κατέστησε συνεργὸν τοῦ γραμματέως Μιχαήλοβ πρὸς λύσιν τῶν σπουδαιοτάτων ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Μετὰ ἑννέα μῆνας παρεμυθήσατο τὸν Ἰωάννην ἢ γέννησις ἄλλου υἱοῦ· ἐν δὲ τῇ τότε συνταχθεῖση διαθήκῃ ἐδήλωσε μεγίστην ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν ἐξάδελφον Βλαδίμιρον, καταστήσας αὐτὸν ἐν περιπτώσει θανάτου οὐ μόνον ἐπίτροπον τοῦ νέου Τσάρου καὶ κυβερνήτην τῆς Ἐπικρατείας, ἀλλὰ καὶ διάδοχον τοῦ θρόνου, εἰ ὁ βασιλόπαις Ἰωάννης ἀπέθνησκεν ἀνήλικος. Ὁ δὲ Βλαδίμιρος ὤμοσεν εἶναι πιστὸς πρὸς τε τὰ καθήκοντα καὶ πρὸς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, μηδ' αὐτῆς τῆς μητρὸς Εὐφροσύνης φειδόμενος, εἰ αὕτη διεβουλεύετο κακόν τι κατὰ τῆς Ἀναστασίας καὶ τοῦ υἱοῦ, ἀποσκοραχίσαι πᾶσαν ἐκδίκησιν, ἢ προσωποληψίαν ἐν ταῖς ὑποθέσεσι τῆς πολιτείας, μηδὲν συνομολογεῖν ἄνευ τῆς μετοχῆς τῆς Τσαρίνης καὶ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν εὐπατριδῶν τοῦ συμβουλίου, τέλος δὲ διατηρεῖν μόνον ἑκατὸν ἐνόπλους ἀνδρας ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Μόσχας.

Ὁ Τσάρος ἐδεικνύετο ὡς πρότερον εὐσπλαγχνος καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς δικαιοτάταις τιμωρίαις. Οὕτως ὁ πρίγκιψ Συμεὼν Ῥοστόβσκης, ἐπίσημος μεγιστάν, ἀντιστὰς τῇ θελήσει τοῦ Ἰωάννου, νοσοῦντος, διῆγεν ἐν διηνεκεῖ ἀνησυχία· δυσπιστῶν δὲ πρὸς τὴν φαινομένην τοῦ Τσάρου ἡρεμίαν καὶ μὴ ὑπερβάλλων τὸν φόβον αὐτοῦ, ἔκρινεν ἵνα φύγῃ εἰς Λιθουανίαν· ὅπως δὲ παρασκευάσῃ αὐτῷ ἄσυλον, ἐπεχείρησε κρυφίως διαπραγματεῦ-

Γέννησις τοῦ βασιλόπαιδος Ἰωάννου.

Φυγὴ τοῦ πρίγκιπος Ῥοστόβσκη.

σεις πρὸς τὸν βασιλέα Αὐγουστον καὶ τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ συμβουλίου, ἀποκαλύψας πρὸς τούτους τὰ μυστήρια τῆς Ἐπικρατείας, δούς ὀλεθρίας ἡμῖν συμβουλὰς καὶ διαβαλὼν τὸν Τσάρον καὶ τὴν Ῥωσσίαν· ἐπεμψε δὲ προσέτι εἰς τὸν βασιλέα τὸν Λαβάνοβ-Ῥοστόβσκη, ἀλλ' οὗτος συνελήφθη ἐν Τοροπέτσω, ὥστε, ἀνακριθέντος, ἐξηλέγχθη ἡ συνωμοσία. Καὶ αὐτὸς ὁ πρίγκιψ Συμεὼν συλληφθεὶς ὠμολόγησε πάντα, προφασιζόμενος ἔνδειαν καὶ ἀκρίσιαν. Ὅθεν οἱ εὐπατρίδαι παμψηφεί κατέγνωσαν αὐτοῦ θάνατον· ἀλλ' ὁ Τσάρος, ἐνδούς ταῖς παρακλήσεσι τοῦ κλήρου, μετέβαλε τὴν κατ' αὐτοῦ δίκην· διὸ ὁ Συμεὼν ἐκπομπευθεὶς ἐξωρίσθη εἰς Βιέλο-Ὄζερον.

Ἄλλη ὑπόθεσις ὑπῆρξε νέα ἀπόδειξις τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Ἰωάννου. Ἀνήγγειλαν αὐτῷ, ὅτι ἐπικίνδυνός τις αἵρεσις ἔλαβεν ἀρχὴν ἐν Μόσχᾳ, ἐνθα Ματθαῖός τις, Βασκὶν τοῦπίκλην, ἐδίδασκε δόγμα πάντη ἐναντίον πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀπορρίπτων τὰ μυστήρια τῆς πίστεως ἡμῶν, τὴν θεϊότητα τοῦ Χριστοῦ, τὰς πράξεις τῶν συνόδων καὶ τοὺς Ἁγίους τοῦ Θεοῦ. Ἀνακριθεὶς δὲ ἠρνήθη τὰ πάντα, καλῶν ἑαυτὸν ἀληθινὸν χριστιανόν· ἀλλὰ καθειρχθεὶς, ἀπεκάλυψε τὴν αἵρεσιν ταύτην τῷ Γερασίμῳ καὶ Φιλοθέῳ, ζηλωταῖς μοναχοῖς τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἰωσήφ· διαγράψας δ' αὐτὴν, ἐδήλωσεν ὡς ὁμόφρονας τὸν Ἰωάννην καὶ Γρηγόριον Βορίσοβ, τὸν μοναχὸν Βελοβάεβ καὶ ἄλλους, προσθεὶς ὅτι ὁ φαρμακοπῶλης Ματθαῖος Λιτβὶν καὶ Ἄνδρέας Χοτέεβ, ἀμφοτέροι Λατῖνοι, ἦσαν οἱ διαφθορεῖς αὐτοῦ, καὶ ὅτι μοναχοίτινες πέραν τοῦ Ῥᾶ συνδιαλεγόμενοι αὐτῷ ἀνεκοίνωσαν, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐφρόνουσι περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων· τέλος δὲ, ὅτι ὁ Κασσιανός,

Αἵρεσις.

Ἐπίσκοπος Ῥεζάνης, ἐπεδοκίμαζε τὴν πλάνην, κτλ. Ὁ Τσάρος, ὁ Μητροπολίτης καὶ ἡ σύνοδος, ἐξελέγξαντες τοὺς αἵρετικούς, ἀπηξίωσαν τὴν ἐπιβολὴν αὐστηροτάτων ποινῶν, κατέγνωσαν δὲ μόνον αὐτῶν ἐξορίαν, ὅπως μὴ σκανδαλίωσι τὸν λαόν· τὸν δὲ Ἐπίσκοπον Κασσιανόν, παραλυθέντα, ἀφήκαν ἡσυχον.

Οὕτως ὁ Ἰωάννης ἀποδείξας, ὅτι οὔτε ἡ νόσος, οὔτε τὰ λυπηρὰ ἐπακολουθήματα αὐτῆς μετέβαλον τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὑπερέχων τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἐπελανθάνετο καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ δεινοτάτων ὕβρεων, ἠσχολήθη ἐνθέρμως περὶ τὰ πολιτικά, ὧν σπουδαιότατον ἦν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἡσυχίας ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Καζάνης. Ἐπεμψεν οὖν πρὸς τὸν Κάμαν τὸν Δανιὴλ Ἀδάσεβ, ἀδελφὸν τοῦ Ἀλεξίου, μετὰ τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν καὶ ἄλλων στρατευμάτων, τοὺς δ' ἐνδόξους στρατηγούς Μικουλίτσκη, Τσερεμέτεβ καὶ Κούρβσκη, ἐπὶ τὴν Καζάνην μετὰ πολλοῦ στρατοῦ. Ἐξεστράτευσαν δ' οὗτοι δριμέος χειμῶνος, καὶ μῆνα ὅλου κατεπολέμουν τὰ περίχωρα τοῦ Κάμα καὶ Μέτσα· καταστρέψαντες δὲ τὸ ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ὀχύρωμα, προέβησαν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Βιάτκας καὶ τῶν Βασκίρων· ἐν μέσῳ δὲ συνηρεφῶν δασῶν καὶ χιονοσκεπάστων ἐρήμων συνῆπτον καθ' ἐκάστην μάχας, καθ' ἃς ἀπέκτειναν 10,000 ἐχθρῶν, ἠχμαλώτισαν δὲ 6,000, ὡς καὶ 15,000 γυναικῶν καὶ παιδίων. Ἐν τοῖς πεσοῦσιν ἦν δύο τῶν φοβερωτάτων τῆς Ῥωσσίας ἐχθρῶν, ὁ Ἰαπαντσά καὶ ὁ Ἀλέκας, εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Τσερεμίσιων. Οἱ δὲ πρίγκιπες Μστισλάβσκης καὶ Μιχαὴλ Γλίνσκης κατεπόρθησαν τὴν χώραν τῶν Τσερεμίσιων, ἠχμαλώτισαν χιλίους ἐξακοσίους ἐπιφανεστάτους Τάταρους μεγιστᾶνας, μούρζας καὶ ἄλλους ἀποκτανθέντας

1853 — 1857.
Καταστολὴ τῶν
παραχῶν τῆς Κα-
ζάνης.

πάντας. Ἀνταμείβων τὸν ἀκάματον αὐτῶν ζήλον ὁ Τσάρος, ἔδωκε τοῖς στρατηγοῖς καὶ ἀξιωματικοῖς χρυσᾶ νομισματοσῆμα· τοῦτο δ' ἦν τότε ἡ μεγίστη τῶν ἀμοιβῶν. Οἱ πολεμισταὶ ἐτίθεσαν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ στήθους ἀντὶ τῶν ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων σταυρῶν καὶ παρασήμων. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις οὐκέτι κατέπαυσε· διότι οἱ φυγάδες τῆς Καζάνης, κρυπτόμενοι ἐν τοῖς παρακειμένοις τόποις, ἐνέβαλλον εἰς στάσιν τὸν λαόν, ἀπέκτεινον, ἢ διήρπαζον τοὺς ἐπὶ τοῦ Ῥᾶ ἐμπόρους καὶ ἄλιεῖς ἡμῶν, ἀνήγειρον φρούρια καὶ ἐσπούδαζον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας. Ὁ δὲ Μαμίτζ-Βερδέις, εἷς τῶν πεδινῶν ἀρχηγῶν, πρόσκαλέσας ἀρχηγόν τινα τῶν Νογαίων, ἀνηγόρευσε βασιλέα, ἀλλὰ συνιδὼν μετ' οὐ πολὺ, ὅτι ἦν ἀνίκανος πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ ἀσταθής, ἀπέταμε αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἣν θείς ἐπὶ ὑψικόμου δένδρου εἶπεν· « Ἀνηγορεύσαμέν σε βασιλέα, ὅπως πολεμηῆς καὶ νικᾷς· ἀλλὰ σύ τε καὶ τὸ ἵππικόν σου οὐδὲν ἄλλο ἔπραττες ἢ κατήσθιες ἡμᾶς· νῦν δὲ ἡ κεφαλὴ σου δύναται βασιλεύειν ὑψηλοῦ θρόνου! » Τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον ἐπαναστάτην οἱ ὀρεῖται ἐνέβαλλον εἰς παγίδα· διότι καλέσαντες αὐτὸν εἰς δεῖπνον καὶ συλλαβόντες ἔπεμψαν εἰς Μόσχαν, ὃ δὲ Τσάρος, ἀνταμείβων αὐτοὺς διὰ τοῦτο, ἠλάττωσε τοὺς φόρους αὐτῶν. Ἡ χώρα τοῦ Ἄρσκου ἀνεπέου πολλάκις τοὺς ὄρκους, καὶ πολλάκις παρέβαινε αὐτοὺς, οἱ δὲ πεδινοὶ ἀνθίσταντο ὑπὲρ πάντας. Ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη οἱ Ῥῶσοι ἔτεμον καὶ ἔκαιον τὴν χώραν ταύτην· ὃ δὲ Τσάρος μὴ φειδόμενος τῶν ἐπιόρκων, ἀντήμειβε τοὺς μένοντας πιστούς· καὶ πολλοὶ μὲν Καζανῆται ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἄλλοι δὲ, καὶ τοὶ πιστοὶ τοῖς πατρίοις, ὑπηρέτουν τῇ Ῥωσσίᾳ, ἣτις παρεχώρει

1553—1557. αὐτοῖς ἀροσίμους γαίας, λειμῶνας καὶ πάντα τὰ ἀναγκαία. Τέλος οἱ ἀγῶνες τῶν ἐπαναστατῶν ἠαβλύθησαν, οὐδενὸς ἀρχηγοῦ σωθέντος, ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων τῶν πύργων αὐτῶν ἀνηγέρθησαν νέσι, οἵτινες κατελήφθησαν ὑπὸ Τοξοτῶν· οἱ δὲ Βοτιάκοι, Τσερεμίσοι καὶ οἱ ἀπώτατοι Βασκίροι ἐτέλουν ἡμῖν φόρον, ἔλεος αἰτούμενοι. Ὅθεν ὁ Ἰωάννης τῷ 1557 ἔπεμψε τὸν Σίμωνα Ἰάρτσοβ εἰς τὴν ἐλεεινῶς καταπορθηθεῖσαν ταύτην χώραν, ὅπως ἀναγγεῖλῃ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ πρὸς τοὺς κατοίκους, ὅτι τὰ τοῦ πολέμου δεινὰ ἔπαυσαν καὶ ὅτι τοῦντεῦθεν οἱ λαοὶ οὗτοι ἐδύναντο διάγειν ἐν εἰρήνῃ ὡς πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ λευκοῦ βασιλέως. Ὑπεδέξατο δὲ φιλοφρόνως τοὺς γεραιτέρους αὐτῶν, ἀποσταλέντας εἰς Μόσχαν, καὶ ἐχορήγησεν αὐτοῖς προνομίας.

Ἐκτοτε ἡ Ῥωσσία ἤρξεν ἐν εἰρήνῃ τῆς Καζάνης, καλουμένης βασίλειον ἐν ταῖς προσηγορίαις τῶν ἡμετέρων μοναρχῶν. Τῷ δὲ 1553 κατὰ θέσπισμα τῆς συνόδου ὁ Τσάρος καθίδρυσεν ἐπισκοπὴν ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ χριστιανικῇ χώρᾳ, τάξας Ἐπίσκοπον ὑποχωροῦντα κατὰ πρεσβεῖα μόνον τῷ τοῦ Νοβογορόδου, ἄρχοντα δὲ τοῦ κλήρου τῆς Σβιάζκης καὶ τοῦ Βασιλο-Γορόδου καὶ τῆς Βιάτκης· ὥρισε δὲ πρὸς συντήρησιν τοῦ κλήρου τὴν δεκάτην τῶν εἰσοδημάτων τῆς Καζάνης. Πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος ταύτης ἀνηγορεύθη ὁ Γούριος, Ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου Σελιζάροβ. Ὁ ἐνάρετος οὗτος ἀνὴρ, καταταχθεὶς ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἀγίων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἀνέδειξεν ἐνθερμον ζῆλον ἐν τῇ διδασκίᾳ τῆς χριστιανικῆς πίστεως κατὰ τὴν χώραν ταύτην, μεταχειριζόμενος ὄντως χριστιανικοὺς τρόπους, τουτέστι τὴν διδασκαλίαν, ἀγάπην καὶ πραότητα. Μετὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ ζήλου καὶ ὁ πρίγκιψ Πέτρος Σουίσκης,

Ἐγκαθίδρυσις Ἐπισκοπῆς ἐν Καζάνῃ.

διοικητῆς τῆς Καζάνης, διωργάνωσε τὴν χώραν ταύτην ἐξαφανίζων τὰ ἔχνη τῶν πορθήσεων, καὶ ἀποκαθιστὰς καὶ προάγων τὴν ἐμπορίαν καὶ γεωργίαν. Τὰ κτήματα τῶν βασιλέων καὶ μεγιστάνων παρεχωρήθησαν τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ, τοῖς μοναστηρίοις καὶ τοῖς παισὶ τῶν εὐπατριδῶν.

Ὀλίγω ὕστερον νέα εὐχερεστέρα μὲν κατάκτησις, ἀλλ' ἐπίσης ἐνδοξος, ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Ἀστραχανίου. Ἡ Ἄτελ ἢ Βαλαγγιάρ, κειμένη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥᾶ, ἦν ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων, πρὸ τῆς συστάσεως μάλιστα τοῦ Ῥωσικοῦ βασιλείου, πόλις τῶν Χοζάρων, ἐξάκουστος ἐπὶ ἐμπορίᾳ· κατὰ δὲ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα ἀνήκε τοῖς Ἀλανοῖς, κληθεῖσα Σουμερκέτη. Αὕτη ἐν τοῖς ἡμετέροις χρονικοῖς καλουμένη Ἀστοροκάνη, ὑπέκειτο τῇ χρυσῇ παρεμβολῇ· ἀπὸ τῆς καταλύσεως δὲ ταύτης ἐγένετο πρωτεύουσα ἰδιαιτέρων Χανῶν, καταγομένων ἐξ ἀρχηγῶν Νογαίων. Ἀλλὰ καταπιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Κιρκασίων καὶ τῶν ἐκ Ταυρικῆς οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι Χάναι, ἐπεζήτουν τὴν συμμαχίαν τῆς Ῥωσσίας, ὃ δὲ τελευταῖος αὐτῶν Ἰαμγοῦρτσος συνήνεσε μάλιστα γενέσθαι ὑποτελῆς αὐτῆς, ὡς ἐβρέθη ἤδη· ἀλλὰ, δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς προστασίας τοῦ σουλτάνου, ἐξηπάτησε τὸν Τσάρον, ἠνώθη δὲ μετὰ τοῦ Δεβλὲτ-Γιρέι καὶ Ἰσοῦπ, ἀρχηγοῦ τῶν Νογαίων, πνέοντος μῖσος κατὰ τῶν Ῥώσσιων διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς θυγατρὸς Σουουμβέκας καὶ τοῦ ἐγγόνου, καθαιρεθέντος ὑπ' αὐτῶν ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Καζάνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μόσχιος πρεσβευτῆς ἐξυβρίσθη ἐν Ἀστραχανίῳ καὶ ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος, ὁ Τσάρος ὠφελήθη ἐκ τῆς εὐκαιρίας ταύτης πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀρχαίας ταύτης κτήσεως τῆς Ῥωσσίας, ἔνθα δῆθεν ἤρχε ποτε Μστισλά-

βος ὁ Βλαδιμίρου· διότι οἱ λόγιοι ἐθεώρουν τὸ Ἀστρα-
 χάνιον ὡς τὸ ἀρχαῖον Τμουτοροκάν, στηριζόμενοι
 ἐπὶ τῆς ὁμωνυμίας. Οἱ μουρζαι Νογαῖτοι, ὁ Ἰσμαήλ
 καὶ ἄλλοι, ἐχθροὶ τοῦ Ἰσοῦπ, ἐνισχύοντες ἐν τῇ γνώμῃ
 ταύτῃ τὸν Ἰωάννην, ἐκέτευσαν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀ-
 στραχανίῳ ἀποκαταστάσεως τοῦ συγγενοῦς αὐτῶν
 Δερβίση, κυριάρχου τῆς χώρας ταύτης πρὸ τοῦ Ἰαμ-
 γούρτσου, ὑπισχνόμενοι βοηθεῖν ἡμῖν πάσαις δυνάμεσι.
 Παραδεχθεῖς δὲ τὴν αἴτησιν αὐτῶν ὁ Ἰσάρος, μετε-
 πέμφατο τὸν Δερβίσην ἐκ τῶν σκηνωμάτων τῶν Νο-
 γαίων, ἔνθα τότε διέμενε· καὶ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1554
 ἐπέμφε μετ' αὐτοῦ ἐπὶ πλοίων ὀλιγάριθμον μὲν, ἀλλ'
 ἐκλεκτὸν, στρατὸν, συγκείμενον ἐκ βασιλικῆς φρουρᾶς,
 εὐπόρων καὶ ἐπιλέκτων παίδων εὐπατριδῶν, Τοξοτῶν,
 Κοζάκων καὶ Βοτιάκων, στρατηγούντων τοῦ πρίγκι-
 πος Πρόνσκη-Σεμιάκιν καὶ τοῦ ἀνδρείου κλειδούχου
 Ἰγνατίου Βεσνιάκοβ. Ὅτε δὲ τῇ 29 Ἰουνίου κατήντησεν
 ὁ στρατὸς εἰς Περεβολόκον τοῦ Ῥᾶ, ὁ Σεμιάκιν προ-
 πέστειλε τὸν πρίγκιπα Βιάζεμσκην, ὅστις καταπολε-
 μήσας περὶ τὴν Μαύρην νῆσον ἑκατοστῶας τινὰς ἐχ-
 θρῶν, προελθούσας πρὸς κατασκόπευσιν τῶν ἡμετέρων
 δυνάμεων, ἔμαθε παρ' αἰχμαλώτων, ὅτι ὁ μὲν Ἰαμ-
 γούρτσος ἐστρατοπέδευε πέντε βέρστια κάτωθι τῆς
 πόλεως, οἱ δὲ Τάταροι, ἐν ταῖς νήσοις. Οἱ Ῥῶσσοι,
 παρέπλευσαν τὸ Σεράιον, πρωτεύουσαν τοῦ Βάτη, ἔνθα
 ἐπὶ διακόσια ἔτη οἱ ἡμέτεροι ἡγεμόνες ἐταπεινοῦντο
 ἐνώπιον τῶν Χανῶν τῆς χρυσοῦς παρεμβολῆς· ἀλλ' ἡ
 ἀρχαία αὕτη πρωτεύουσα ἦν μόνον ἐρείπιον! Ἀσμε-
 νέστερον βλέπομεν ἐν καιρῷ δόξης τὰ μνημεῖα παρελ-
 θόντος αἰσχους, ἢ ἐν καιρῷ ταπεινώσεως μνημεῖα πα-
 ρελθούσης δόξης . . . ! Ἡ φοβερά ποτε αὕτη πόλις

ἦν νῦν ἐνδιαίτημα μικροφύχων καὶ δειλῶν, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ κάτοικοι ἔφευγον· ὅθεν Σεμιάκιν εἰς-
 ἦλθε τῆ 2 Ἰουλίου εἰς τὸ ἔρημον Ἀστραχάνιον, καὶ ὁ Ἰποταγὴ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀστραχανίου.
 Βιάζεμσκης εὔρεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Ἰαμγούρτσου
 πολλὰ τηλεβόλα καὶ ὅπλα· πανταχοῦ δὲ κατεδίωξαν
 τοὺς φυγάδας, ὧν οἱ μὲν ἐφρονεύθησαν, οἱ δὲ ἀπήχθησαν
 εἰς τὴν πόλιν, ὅπως δῶσιν αὐτοὺς ὑπηκόους τῷ Δερβίση,
 ἀναγορευθέντι βασιλεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ πρωτευούσῃ.
 Ἀλλὰ τοῦ Ἰαμγούρτσου μετ' εἴκοσι μόνον μαχητῶν
 φυγόντος εἰς Ἀζόφ, κατέλαβον μόνον τὴν γυναῖκα καὶ
 τὴν θυγατέρα, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν ἀξιωμα-
 τικῶν, οἵτινες πάντες ὑπέσχοντο ὑπηρετῆσαι τῷ Δερ-
 βίση καὶ ὑποταγῆναι τῇ Ῥωσσίᾳ, αἰτοῦντες μόνον τὴν
 ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Προσήγαγον οὖν αὐτοὺς
 πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις αὐτοὺς μὲν κατέστησεν ἐν τῇ
 πόλει, τὸν δὲ λαὸν ἀπέλυσεν εἰς τὰ σκηνώματα. Ὡς
 πεντακόσιοι δὲ ἀρχηγοὶ καὶ μοῦρζαι καὶ δεκακισχίλιοι
 πολῖται, συνελθόντες, ὤμοσαν μετὰ τοῦ Δερβίση ὑπα-
 κούειν τῷ Ἰωάννῃ ὡς ἀνωτάτῳ κυριάρχῃ, καὶ ἀποτίειν
 ἐτήσιον φόρον ἐκ τεσσαράκοντα χιλιάδων ἀλτινῶν καὶ
 τρισχιλίων ἰχθύων, ὑποσχόμενοι προσέτι, ὅτι ἐν τελευτῇ
 τοῦ Δερβίση οὐκ ἐκλέξουσι νέον βασιλέα, ἀλλὰ περιμε-
 νοῦσι τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ἢ τῶν διαδόχων τούτου ἐκ-
 λεχθησόμενον. Συνέθεντο δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι οἱ Ῥῶσ-
 σοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα τῆς ἐν τῷ Ῥᾶ ἀλιείας ἀπὸ τῆς
 Καζάνης μέχρι τῆς θαλάσσης, ὡς καὶ οἱ πολῖται τοῦ
 Ἀστραχανίου, οὐδένα δασμὸν τελοῦντες, οὐδ' ἀδείας
 χρήζοντες. Ἀποκαταστήσαντες τὴν τάξιν, ἀφῆκαν ἐν
 τῇ πόλει πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ Δερβίση καὶ πρὸς ἐπιτή-
 ρησιν αὐτοῦ στρατὸν ἐκ Κοζάκων ὑπὸ εὐγενῆ τινα, ὀνό-
 ματι Τουργένιεβ. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐκστρατείας ταύτ'

της ὁ πρίγκιψ Σεμιάκιν καὶ ὁ Βεσνιάκοβ ἀνεχώρησαν εἰς Μόσχαν, συνεπαγόμενοι αἰχμαλώτους πέντε βασιλίδας, ὡς καὶ πολλοὺς Ῥώσσοις, ὧν διέρρηξαν τὰ δεσμά.

Ὁ Τσάρος ἔμαθε τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τῇ 29 Αὐγούστου, ἡμέρα τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ἣν ἐπανηγύριζε μετὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ πάσης τῆς αὐλῆς ἐν τῇ κώμῃ Κολομένσκη. Ὅθεν ὑπερησθεῖς ἐκέλευσε Δοξολογίαν καὶ ἀντήμειψε γενναίως τοὺς στρατηγούς. Προῦπαντήσας δὲ ταῖς αἰχμαλώτοις βασιλίσσαις, ὑπέδεξατο φιλοφρονέστατα· ἀλλὰ κατὰ τὴν παράκλησιν τοῦ Δερβίση ἀπέστειλεν αὐτὰς εἰς Ἀστραχάνιον, πλὴν τῆς νεωτέρας, τεκούτης υἱὸν καθ' ὁδὸν καὶ βαπτισθείσης σὺν τῷ βρέφει ἐν Μόσχᾳ. Καὶ τοῦτο μὲν ἐκλήθη Πέτρος, ἐκείνη δὲ Ἰουλιανή, ἣν μετὰ ταῦτα ὁ Ἰωάννης ἐνύμφευσε μετ' ἐπισήμου εὐγενοῦς, Ζαχαρίου Πλεστσεΐβ καλουμένου.

Ἐπ' ὀλίγον διετέλεσε τὸ Ἀστραχάνιον ἴδιον βασίλειον· διότι ἕνεκα τῆς ἀπιστίας τοῦ Δερβίση ἐγένετο ἀνάγκη ἵνα καθιδρυθῇ αὐτόθι Ῥωσσικὴ κυβέρνησις, καθόσον οὐδεὶς ὑπάρχει μέσος ὅρος μεταξὺ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐντελοῦς ὑποταγῆς δυνάμεώς τινος. Ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Κοζάκων βοηθούμενος ὁ Δερβίσης, ἀπέκρουσε τὸν Ἰαμγοῦρτσον, ὅστις, συμπραττόντων τῶν ἐκ Ταυρικῆς καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσοῦπ, ἀρχηγοῦ τῶν Νογαίων, ἀπεπειράθη τῆς ὑποταγῆς τοῦ Ἀστραχανίου· εἶτα δὲ μηδόλως ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἰωάννου, ἀποδόντος τῷ λαῷ αὐτοῦ τὸν φόρον τοῦ πρώτου ἔτους, ἐβουλεύθη προδοῦναι αὐτόν· διὸ καὶ κρύφα ἐκοινοπράγησε πρὸς τὸν Χάνην Δεβλέτ-Γιρέιν καὶ ἐδέχθη τὸν Κασβουλάτ, βασιλόπαιδα τῆς Κριμαίας,

ὄν ἀνηγόρευσε καλγᾶν. Ὅθεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τοξοτῶν Ἰωάννης Τσερεμισίνοβ ἀπεστάλη μετὰ νέας δυνάμεως πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἀπίστου· τότε δὲ ὁ Δερβίσης, ἀποβαλὼν τὸ προσωπεῖον, ἐξήγαγε πάντας τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ἠνώθη μετὰ τῶν στρατευμάτων τῶν Νογαίων καὶ τῆς Ταυρικῆς καὶ ἤρξατο θρασέως τῶν ἐχθρικῶν ἔργων, θαρρῶν ἐπὶ τῷ ὀλιγαρίθμῳ ἡμῶν στρατῶ. Ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῶν Νογαίων Ἰσμαήλ, ὢν εἰλικρινὴς καὶ πρόθυμος ἡμῶν φίλος, ἠνώθη μετὰ τοῦ Τσερεμισίνοβ, ὥστε ὁ Δερβίσης, κατὰ κράτος ἠττηθεὶς, κατέφυγεν εἰς Ἀζόφ, ὡς ὁ Ἰαμγοῦρτσος. Τότε πάντες οἱ κάτοικοι μηδὲν φοβούμενοι, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰ πέριξ σκηνώματα, ὤμωσαν δὲ ὄρκον πρὸς τὴν Ῥωσίαν, μὴ διαβουλεύμενοι προδοῦναι πάλιν αὐτήν· διότι ἔχαιρον ἐπὶ τῇ τύχῃ αὐτῶν, ὡς ὑπηκόων μεγάλης μοναρχίας, δυναμένης προστατεύειν αὐτῶν κατὰ τῆς Ταυρικῆς καὶ τῶν Νογαίων. Ὁ δὲ Τσερεμισίνοβ ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὰ πρῶην κτήματα, τὰς νήσους καὶ τὰς ἀροσίμους γαίας· λαμβάνων δὲ μικρὸν φόρον, ἀνέδειξε κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ μεγάλην εὐθύτητα· ὅθεν ἐκτίσατο τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην πάντων. Ἐνὶ δὲ λόγῳ πάντα διέταξεν ἄριστα ὑμῖν τε καὶ τοῖς κατοίκοις.

Ἐκτοτε ὑπογράφων ἐν ταῖς ἐπισήμοις πράξεσιν ὁ Τσάρος, ἐσημείου τὸ ἔτος τῶν κατακτήσεων τῆς Καζάνης καὶ τοῦ Ἀστραχανίου. Ἡ ἐποχὴ δ' αὕτη ἐστὶν ἀναμφιβόλως λαμπρὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ τοῦ μέσου αἰῶνος· διότι ἡ πομπῶδης προσηγορία τοῦ κατακτητοῦ πολλῶν βασιλείων περιεποίησε τῷ Ἰωάννῃ ἐνώπιον τῶν συγχρόνων Ῥώσων ἀπαράμιλλον δόξαν, ὕψωσε δὲ τὸ ἀξίωμα τῆς Ἐπικρατείας αὐτῶν, ὡς καταγοητεῦον καὶ ὑποτρέφον τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, ἀκατανόητον τοῖς

τῆς Χίβας καὶ Βουχαρίας ἐπεμψαν εἰς Μόσχαν ἐπι-
 σήμους ἄνδρας μετὰ δώρων, διώκοντες τὴν εὐνοίαν τοῦ
 Τσάρου καὶ τὴν ἐλευθέραν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐμπορίαν.
 Ἡ Σαφκάλη, τὸ Τούμενον καὶ ἡ Γεωργία ἐδήλωσαν
 τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὑποταγεῖναι ἡμῖν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν
 Κιρκασσίων, ὁμόσαντες ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν Ἰω-
 ἀννην, ἦτουν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, ὅπως πολεμήσωσι
 πρὸς τὰς χώρας τοῦ σουλτάνου καὶ τὴν Ταυρικὴν.
 Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης ἀπεκρίθη αὐτοῖς, ὅτι διετελοῦμεν ἐν εἰρή-
 νῃ μετὰ τοῦ σουλτάνου, ἀλλ' ὅτι πάσαις δυνάμεσι
 προστατεύσομεν αὐτῶν κατὰ τοῦ Χάνη Δεβλὲτ Γιρέι.
 Ἡ πίστις τοῦ Σωτῆρος, διαδοθεῖσα ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου
 Πόντου μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης ἀπὸ τῶν ἀρχαι-
 οτάτων χρόνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, οὐκέτι
 ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἐν ταῖς χώραις ταύταις· διότι ἐσώ-
 ζοντο ἔτι ἀσαφεῖς τινες παραδόσεις καὶ τελεταί· ὥστε
 τὸ ὄνομα καὶ ἡ δύναμις τῆς Ῥωσσίας ἀνεζωογόνησαν
 αὐτόθι τὴν ἀνάμνησιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ
 τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ, βαπτίζοντες
 ἐν Μόσχᾳ τὰ ἑαυτῶν τέκνα, παρεδίδωσαν τῷ Τσάρῳ, πα-
 ρακαλοῦντες αὐτὸν, ὅπως ἐπιμεληθῆ τῆς ἀνατροφῆς,
 καὶ τινες μάλιστα αὐτῶν καὶ ἐβαπτίσθησαν. Ὁ υἱὸς
 τοῦ ἀρχηγοῦ Σιβόκου Καδουλὲκ-Ἀλέξανδρος καὶ ὁ τοῦ
 Τεμρούκου Σαλτανοῦκ-Μιχαὴλ ἐδιδάσκοντο τὴν ἀνά-
 γνωσιν καὶ γραφὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κρεμλίνου
 μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Σουουμβέκας. Ὁ δὲ κυριάρχης, εὐγνω-
 μονῶν ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ τῶν ἡμετέρων συμμάχων Νο-
 γαίων, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς διαχειμᾶσαι ἐν ταῖς ὁμόροις
 τῷ Ἀστραχανίῳ χώραις, ἔνθα ἡσύχως καὶ ἀταράχως
 συνηλλάσσοντο. Ἀποκτείνας ὁ ἀρχηγὸς Ἰσμαὴλ τὸν
 ἀδελφὸν Ἰσοῦπ, ἐπέστειλε τῷ Ἰωάννῃ ἐκ τῆς πολίχνης

ὑποταγῆ τῶν
 Κιρκασσίων.

Σχέσεις φιλικαὶ
 πρὸς τοὺς Νο-
 γαίους.

Σαραϊτσίκου· «Ὁ ἐχθρὸς σου οὐκ ἔτι ἐστίν· οἱ ἀνεψιοὶ
 »καὶ υἱοὶ μου παρέδωκάν μοι ὁμοθύμως τὰς ἡνίας τῆς
 »ἐξουσίας· ἄρχω πάντων τῶν σκηνωμάτων.» Συνεβού-
 λησε δὲ τοῖς Ῥώσσοις ἵν' ἀνεγείρωσι φρούριον ἐπὶ
 τοῦ Περεβολόκου καὶ ἕτερον παρὰ τὸν Ἰργίσον ἐν τῷ
 νῦν νομῷ τοῦ Σαρατόβου, ἐνθα περιεπλανῶντο μοῦρζαί
 τινες Νογάιοι, ἀρνηθέντες ἡμῖν ὑποταγὴν καὶ φιλίαν.
 Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἐκύρωσε τὰς φιλικὰς ταύτας σχέσεις
 διὰ δώρων καὶ φιλοφροσυνῶν, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐπέτρεψε τῷ
 Ἰσμαήλτῃν προσηγορίαν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς,
 θεωρῶν τὰ ἐπίθετα ταῦτα ὡς ἀνάρμοστα πρὸς τὴν
 ἀξιοπρέπειαν τοῦ Ῥώσσου μονάρχου.

Αἱ ἡμέτεραι κατακτήσεις διεθρυλλήθησαν μέχρι τῶν
 ἐσχατιῶν τῆς Σιβηρίας, ἧτις τότε κατεῖχε τὸ κέν-
 τρον τοῦ νῦν νομοῦ Τοβόλσκου, ἀπὸ πολλοῦ γνω-
 στοῦ ἐν Μόσχᾳ ἐκ τῶν Ἰούργρων καὶ Περμίων, ὑπο-
 τελῶν ἡμῖν. Ἡ χώρα δ' αὕτη ὑπέκειτο Μογόλοις ἡ-
 γεμόσι, καταγομένοις ἐκ τοῦ Σιβάν, ἀδελφοῦ τοῦ Βάτη.
 Καὶ πιθανὸν μὲν, ὅτι εἶχον ἄλλοτε σχέσεις πρὸς τὴν
 Ῥωσσίαν, καὶ μάλιστα ὠμολόγουν ἑαυτοὺς ὑποτελεῖς
 τοῦ κραταιοῦ αὐτῆς βασιλείου, διότι βλέπομεν, ὅτι τῷ
 1554 ὁ Ἰωάννης ἐκαλεῖτο ἐν τοῖς ἐγγράφοις κυριάρχης
 τῆς Σιβηρίας· ἀλλ' οἱ χρονογράφοι οὐδὲν ἀναφέρουσι
 μέχρι τοῦ 1555. Τότε δὲ ὁ Αἰδιγέρος, ἡγεμὼν τῆς Σι-
 βηρίας, ἀπέστειλεν εἰς Μόσχαν δύο ἀξιωματικούς, ὅπως
 συγχαρῶσι τῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τῇ κατακτήσει τῆς Καζάνης
 καὶ τοῦ Ἀστραχανίου. Ἄλλ' ἡ πρεσβεία αὕτη οὐκ ἀπέ-
 βλέπεν εἰς φιλόφρονας μόνον ἐπιδείξεις· διότι ὁ Αἰ-
 διγέρος προέτεινε τοῖς Ῥώσσοις ἵνα τελῆ φόρον, ἐὰν
 στερεώσωμεν τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς χώρας
 αὐτοῦ. Ὁ δὲ Τσάρος ἐβεβαίωσε τοὺς πρεσβευτὰς περὶ τῆς

Φόρος τῆς Σιβη-
 ρίας.

πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας, λαβὼν δὲ παρ' αὐτῶν ὄρκον πίστεως, ἐνεχείρισεν αὐτοῖς προστασίας γράμμα. Ἀνήγγειλαν δὲ οὗτοι, ὅτι ἡ Σιβηρία περιεῖχε 30,700 κατοίκων, ὁ δὲ Αἰδιγέρος ἀνεδέχετο τελεῖν ἡμῖν ἐτήσιον φόρον καθ' ἕκαστον κάτοικον ἀνά ἓν δέρμα σαθερίου καὶ σχιούρου. Ὅθεν ἀποσταλὴς εἰς Σιβηρίαν ὁ υἱὸς τοῦ εὐπατρίδου Δημητρίου Κοῦροβ, ὅπως λάβῃ τὸν ὄρκον τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, ἐπανῆλθε τῷ 1556 μετὰ νέου πρεσβευτοῦ τοῦ Αἰδιγέρου, κομίζων μόνον 7,000 σαθερίων ἀντὶ τῶν συμπεφωνημένων 30,000. Ἐγγραφε δ' ὁ Αἰδιγέρος, ὅτι ἦν ἀδύνατον αὐτῷ ἵνα τελέσῃ βαρύτερον φόρον, ὡς πορθηθείσης τῆς ἑαυτοῦ χώρας ὑπὸ τοῦ βασιλόπαιδος τοῦ Σιβάν, ἀλλ' ὁ Κοῦροβ ἔλεγε τὸ ἐναντίον· ὅθεν ὁ πρεσβευτὴς καθείρχθη κατὰ προσταγὴν τοῦ Τσάρου. Τέλος τῷ 1558 ὁ Αἰδιγέρος ἐτέλεσε πρὸς αὐτὸν πλήρη τὸν φόρον, ὑποσχόμενος εἰς τὸ μέλλον τὴν ἀκριβῆ ἀπότισιν αὐτοῦ. Οὕτως ἡ Ῥωσσία συνέστησεν ἐν τῇ ἀρκτῶ Ἀσία ὁδὸν ἀπεράντων κτήσεων, ἀγνώστων ἔτι τοῖς γεωγράφοις καὶ ἱστορικοῖς τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης.

Ἡ ἀξιομνημόνευτος αὕτη ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου ἐδοξάσθη ἔτι καὶ διὰ τὴν συμμαχίαν πρὸς μίαν τῶν ἐπισημοτάτων Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἣτις, ὡς κειμένη ἐκτὸς τοῦ πολιτικοῦ αὐτῆς ὀρίζοντος μόλις ἐκ τῆς φήμης ἐγίνωσκεν αὐτήν· ἐξαίφνης δὲ ἀνεκάλυψεν ἐλευθέραν εἴσοδον εἰς τὰς ἀπωτάτας καὶ ἤττον γνωστάς χώρας τῆς Ἐπικρατείας τοῦ Ἰωάννου, ἐνθα, ὠφελουμένη μεγάλως, ἐπόριζεν αὐτῇ νέους πόρους πλουτισμοῦ καὶ πολιτικῆς διαπλάσεως.

Ἡ Ἀγγλία οὐκέτι μὲν ἦν ἐκ τῶν πρώτων ναυτι-Προσάρμεις Ἀγγλικῶν πλοίων ἐν Ῥωσίᾳ.
κῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἤδη ἐδίωκε τοῦτο, ἐναμιλλωμένη

τῇ Ἰσπανίᾳ, Πορτογαλλίᾳ, Ἐνετίᾳ καὶ Γενοῦῃ. Ἐπειδὴ δὲ διενοήθη τὴν σύστασιν ὁδοῦ πρὸς τε τὴν Σινικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ πεπηγότος Ὠκεανοῦ, ἐπεμφε τῷ 1553, βασιλεύοντος τοῦ νέου Ἐδουάρδου τοῦ ΣΤ', τρία πλοῖα εἰς τὸν ἀρχτικὸν Ὠκεανὸν ὑπὸ τὸν Οὖγον Βιλλόβιον καὶ τὸν πλοίαρχον Κανσέλλερον. Ἀλλὰ τῶν πλοίων τούτων ἀποχωρισθέντων ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν, τὰ δύο ἐναυάγησαν ἐπὶ τὰς ὄχθας τῆς Ῥωσικῆς Λαπονίας ἐν τῷ λιμένι Ἀρσίνα, ὅπου ὁ Βιλλόβιος ἀπώλετο ὑπὸ ψύχους μετὰ παντὸς τοῦ πληρώματος. Λάπνες δ' ἄλιεις εὔρον αὐτὸν τὸν χειμῶνα τοῦ 1554 νεκρὸν ἐν καλύβῃ, ἔχοντα ἐν τῇ χειρὶ ἐφημερίδα (5). Ὁ δὲ πλοίαρχος Κανσέλλερος, πλεύσας εὐτυχῶς μέχρι τῆς Λευκῆς Θαλάσσης, εἰσέπλευσε τῇ 24 αὐγούστου 1553 εἰς τὸν κόλπον τοῦ Δουίνα, καὶ ἐλιμενίσθη κατὰ τὸ χωρίον, ἐνθα ἦν τότε τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ ἐνθα ἐθεμελιώθη ἡ πόλις Ἀρχάγγελος. Οἱ Ἄγγλοι εἶδον, ὅτι οἱ κάτοικοι ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει εὐμεγέθους πλοίου· μιθόντες δὲ παρὰ τούτων, ὅτι αἱ παραλῖαι αὗται ἀνήκον τῇ Ῥωσσίᾳ, εἶπον τοῖς κατοίκοις, ὅτι ἐκόμιζον πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῶν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ τῆς Ἀγγλίας, ἐπιθυμοῦντος συστῆσαι ἐμπορικὰς πρὸς ἡμᾶς σχέσεις (6). Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς χώρας τοῦ Δουίνα, χορηγήσαντες αὐτοῖς σιτία, ἐπεμψαν παραχρῆμα ταχυδρόμον πρὸς τὸν Ἰωάννην· ὁ δὲ, κατανοῶν πόσον ἡ περίστασις αὕτη ἐδύνατο ἀποβῆναι ἐπιτηδεῖα τῇ ἐμπορίᾳ ἡμῶν, προέτρεψε τὸν Κανσέλλερον ἵνα μεταβῇ εἰς Μόσχαν, δοὺς αὐτῷ τὰ πρὸς ὁδοιπορίαν. Παραστάντες τῷ Ἰωάννῃ οἱ Ἄγγλοι ἐθαύμασαν, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, τὴν ἀπαρδειγμάτιστον μεγαλοπρέπειαν τῆς αὐλῆς, ἰδόντες στίχους εὐειδῶν ἀξιωματικῶν, κύκλον τῶν

ἐν τέλει εὐπατριδῶν λαμπροστολίστων, καὶ λαμπρὸν
 θρόνον, ἐφ' οὗ ἐκάθητο νέος μονάρχης, φέρων ἐπὶ τῆς
 κεφαλῆς πολύτιμον στέμμα, καθωραϊζόμενον ὑπὸ μεγα-
 λειότητος καὶ σιγῆς (7). Ὁ Κανσέλλερος ἐνεχείρισε τῷ
 Ἰωάννῃ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἐδουάρδου, γεγραμμένην
 ἐν πολλαῖς γλώσσαις πρὸς πάντας τοὺς κυριάρχους
 τῆς ἄρκτου καὶ ἀνατολῆς, ἔχουσαν οὕτως·

«Ἐδουάρδος ὁ ΣΤ' πρὸς ὑμᾶς, βασιλεῖς, ἡγεμόνες,
 »δεσπότες καὶ κριταὶ τῆς γῆς, κατὰ τὰς ὑπὸ τὴν
 »ὑψήλιον χώρας, εὔχεται εἰρήνην, ἡσυχίαν καὶ τιμὴν
 »ὑμῖν τε καὶ ταῖς χώραις ὑμῶν. Ὁ Παντοδύναμος ἐδω-
 »ρήσατο τῷ ἀνθρώπῳ καρδίαν συμπαθῆ, ὅπως εὐ-
 »ποιῆ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ, μάλιστα δὲ τοὺς ὀδοιπό-
 »ρους, οἵτινες, ἐκ τῶν ἐσχατιῶν ἐρχόμενοι πρὸς ὑμᾶς,
 »ἀποδεικνῦσι φανερώς τὴν μεγάλην ἀγάπην πρὸς ἀδελ-
 »φικὴν φιλίαν. Οὕτως ἐφρόνουν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι,
 »πάντοτε ξενίζοντες καὶ περιέποντες τοὺς αἰτοῦντας τὴν
 »προστασίαν αὐτῶν ξένους. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι
 »τὸ δικαίωμα τῆς ξενίας, πολὺ δὲ μᾶλλον οἱ ἔμποροι,
 »ὀλιγωροῦντες κινδύνων καὶ μόχθων, διερχόμενοι θα-
 »λάσσης καὶ ἐρήμους πρὸς πλουτισμὸν τῶν ἐσχατίδων
 »καὶ τῆς ἰδίας πατρίδος διὰ λυσιτελοῦς ἀνταλλαγῆς
 »τῶν ἀμοιβαίων προϊόντων· διότι ὁ Κύριος τοῦ παντός
 »διένειμε τὰ δῶρα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος εἰς πάντας
 »τοὺς λαοὺς, ὅπως οὗτοι ἔχωσι χρεῖαν τῶν ἄλλων,
 »καὶ ὅπως δι' ἀμοιβαίων ὑπηρεσιῶν ἐμπεδῶται ἡ φιλία
 »μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Διότινες τῶν ἡμετέρων
 »ὑπηκόων ἐξητήσαντο τὴν συγκατάνευσιν ἡμῶν, ὅπως
 »ἐπιχειρήσωσι μακρὸν πλοῦν, ἡμεῖς δὲ, ἐκπληροῦντες
 »τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν, ἐπετρέψαμεν τῷ ἀξιοτίμῳ
 »Οὐγῶ Βιλλουβίῳ καὶ τοῖς συνοδοιπόροις αὐτοῦ, πιστοῖς

» ἡμῶν ὑπηκόοις, ἀπελθεῖν εἰς ἀγνώστους τέως χώρας,
 » ὅπως συναλλάξωσι τὰ ἐμπορεύματα ἡμῶν, ἀνακο-
 » μίσωσι δὲ αὐτόθεν πᾶν οὐτινος ἐλλείπομεν, διδόντες τὰ
 » περισσεύματα ἡμῶν, καὶ τοῦτο πρὸς ἀμοιβαίαν ὠφέ-
 » λειαν καὶ φιλίαν. Χαριζόμενοι οὖν ταῖς παρακλήσεσιν
 » ἡμῶν, ἡγεμόνες καὶ κυριάρχαι, ἐπιτρέψατε τοῖς ἑ-
 » δοιπόροις τούτοις ἐλευθέραν δίοδον διὰ τῶν ὑμετέρων
 » χωρῶν, ἐπειδὴ οὐδενὸς ἄψονται ἄνευ τῆς ὑμετέρας
 » ἀδείας. Μὴ ἀμνημονοῦντες τῶν καθηκόντων τῆς ἀνθρω-
 » πότητος, βοηθεῖτε αὐτοῖς γενναίως ἐν ἀνάγκῃ, λαμ-
 » βάνοντες παρ' αὐτῶν εἰς ἀμοιβὴν ὅ,τι δύνανται δοῦναι
 » ὑμῖν. Πράξατε ὑπὲρ αὐτῶν ὅ,τι θέλετε ἵνα ἡμεῖς
 » αὐτοὶ πράξωμεν ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων ὑμῶν, ἐάν ποτε
 » ἔλθωσιν εἰς ἡμᾶς. Ἡμεῖς δὲ ὑπισχνούμεθα ἐν ὀνόματι
 » τοῦ Θεοῦ, κυρίου πάντων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς
 » γῆς καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, ἐπὶ τῇ ζωῇ καὶ ἐπὶ τῇ εὐ-
 » δαιμονίᾳ τῆς Ἐπικρατείας ἡμῶν, προσενεχθῆναι
 » πάντοτε πρὸς τοὺς ὑμετέρους ὑπηκόους ὡς πρὸς ὁμο-
 » φύλους καὶ φίλους, εὐγνωμονοῦντες ὑμῖν ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ,
 » ἣν ἀποδειξέτε τοῖς ἡμετέροις. Ἐφ' ᾧ εὐχόμεθα τῷ
 » Παντοδυνάμῳ χορηγήσαι ὑμῖν μακρότητα ἡμερῶν
 » καὶ αἰωνίαν εἰρήνην. Ἐγράφη ἐν Λονδίῳ, βασιλικῇ
 » ἡμῶν καθέδρᾳ, τῷ ἔτει 5517 ἀπὸ τῆς δημιουργίας,
 » τῆς δὲ ἡμετέρας βασιλείας (8) ἑβδόμῳ.»

Ἐντίμως ὑποδεχθέντες τοὺς Ἄγγλους ἐν Μόσχᾳ ἐκά-
 λεσαν ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦ Τσάρου ἐν τῷ περιχρῦσῳ δωμα-
 τίῳ, ἐνθα μετὰ νέας ἐκπλήξεως εἶδον οὗτοι τὴν βασιλικὴν
 πολυτέλειαν. Οἱ συνδαιτυμόνες, ὄντες ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν,
 ἤσθιον καὶ ἔπινον ἐκ χρυσῶν σκευῶν, τὰ δ' ἐνδύματα
 τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ὑπηρετῶν ἦσαν ὡσαύτως κατὰ
 χρυσα (9). Ὁ Κανσέλλερος συνδιελέχθη πολλάκις

μετὰ τῶν εὐπατριδῶν φαινόμενος φαιδρός. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀπέπεμψαν αὐτόν, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1554, μετ' ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν Ἐδουάρδον, γράφοντος, ὅτι ἐπεθύμει εἰλικρινοῦς φιλίας, συμφώνως πρὸς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς πάσης συνετῆς πολιτείας· ὅτι προθύμως πράξει ὑπὲρ αὐτοῦ ὅτι ἀρεστόν· ὅτι τὸν Κανσέλλερρον ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, ὡσαύτως δὲ ὑποδεχθήσεται καὶ τὸν Οὐγον Βιλλούβιον, ἐὰν ἔλθῃ εἰς Ῥωσσίαν, καὶ τέλος ὅτι οἱ ἐλευσόμενοι πρεσβευταὶ καὶ ἔμποροι Ἀγγλοὶ εὐρήσουσιν ἐν Ῥωσσίᾳ φιλίαν, προστασίαν, ἐλευθερίαν καὶ ἀσφάλειαν (10).

Τελευτήσαντος τοῦ Ἐδουάρδου, ἐβασίλευσεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ Μαρία, πρὸς ἣν ὁ Κανσέλλερρος ἐγχειρίσας τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰωάννου μετὰ τῆς Γερμανικῆς μεταφράσεως, ἐγένετο αἷτιος μεγίστης εὐχαριστήσεως ἐν Λονδίῳ, ἔνθα πάντες, ποιούμενοι λόγον περὶ τῆς Ῥωσσίας, ὡς χώρας νεωστὶ ἀνακαλυφθείσης, ἐπεθύμουν μαθεῖν τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν αὐτῆς· ὅθεν παραχρῆμα συνεστάθη ἐμπορικὴ ἐταιρία πρὸς συναλλαγὴν. Ὁ Κανσέλλερρος κατέπλευσε τὸ δεύτερον εἰς Ῥωσσίαν, τῷ 1555, μετὰ δύο πλοίων, ἐφ' ὧν ἦσαν ὁ Γραϊῦ καὶ Κιλλιγβόρτος, ἐπίτροποι τῆς ἐταιρίας ταύτης, ὅπως συνομολογήσωσι τῷ Τσάρῳ ἐμπορικὴν συνθήκην. Ἡ Μαρία καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Φίλιππος ἐδήλωσαν πρὸς αὐτόν ἐγγράφως τὴν εὐγνωμοσύνην διὰ φιλοφρονεστάτων λέξεων· τὸν δὲ Κανσέλλερρον καὶ τοὺς συνοδοιπόρους αὐτοῦ ὑπεδέχθησαν φιλοφρόνως ἐν Μόσχᾳ ὡς τὸ πρῶτον· διότι ὁ Ἰωάννης ἐκάλεσεν αὐτοὺς ἐπὶ δεῖπνον, ἔνθα ἐκάθισεν αὐτοὺς ἀπέναντι αὐτοῦ καὶ περιεῖπε μεγάλως, καλῶν τὴν βασίλισσαν Μαρίαν

φιλιτάτην ἀδελφήν. Ἐπιτροπή δὲ τῶν Μοσχίων ἐμπόρων, συνελθοῦσα πρὸς ἐξέτασιν τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν, ἅτινα ἀπήτουν οἱ Ἄγγλοι, ἐψηφίσατο, παρόντων καὶ τῶν Μοσχίων ἐμπόρων, ὅτι ἡ μέγιστη συναλλαγή τῶν ἐμπορευμάτων γενήσεται ἐν Κολμογόρω, καὶ ὅτι ἕκαστος ἔσται ἐλεύθερος ὀρίζειν τὰς τιμὰς κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀλλ' ὅτι πᾶς δόλος κριθήσεται κατὰ τὸν Ποιναῖον κώδικα. Εἶτα δ' ὁ Ἰωάννης παρέδωκε τοῖς Ἄγγλοις γράμμα, ἐπιτρέπων ὅπως ἐλευθέρως ἐμπορεύωνται ἐν πάσαις ταῖς Ῥωσικαῖς πόλεσι, μὴ ταρασσόμενοι, ἢ ἐνοχλούμενοι καὶ μηδένα δασμὸν τελοῦντες, ἐλεύθεροι δ' ὄντες κατοικεῖν ἐν παντὶ τόπῳ, ἔχειν οἰκίας καὶ ἐργαστήρια, λαμβάνειν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν ὑπηρετάς καὶ ἐργάτας, καὶ ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν ὄρκον πίστεως. Συνετέθη δὲ προσέτι, ὅτι διὰ παράπτωμά τι ἔσται ὑπεύθυνος μόνον ὁ πταίσας, οὐχὶ δὲ ἡ κοινότης. Ὁ δὲ κυριάρχης, ὡς νόμιμος δικαστής, ἔχει τὸ δικαίωμα ἀποστερεῖν τὸν ἐνοχον τῆς τιμῆς καὶ τῆς ζωῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς οὐσίας· ὅτι αὐτοὶ, ἐκλέγουσι τὸν γεραίτερον διὰ τὴν λύσιν τῶν διαφορῶν καὶ ἀγωγῶν τῶν Ἄγγλων, ὅτι οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Τσάρου βοηθοῦσιν αὐτῷ κατὰ χρέος ἐν ἀνάγκῃ, ὅπως ἐπαναγάγῃ τοὺς παρηκόους εἰς τὴν τάξιν, καὶ χορηγοῦσι τὰ πρὸς τιμωρίαν· ὅτι οὐδεὶς Ἄγγλος κρατεῖται, ἐὰν ὁ γεραίτερος δῶ ἑγγύας ὑπὲρ αὐτοῦ· ὅτι ἡ κυβέρνησις παραχρῆμα ἱκανοποιεῖ τὰς κατὰ τῶν Ῥώσων αἰτιάσεις αὐτῶν καὶ τιμωρεῖ αὐστηρῶς τοὺς αἰτίους ἀδικήματος (11). Τὰ εἰσαγόμενα εἰς Ῥωσίαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων πρῶτα ἐμπορεύματα ἦσαν ἐριοῦχα καὶ ζάχαρι. Οἱ δὲ ἡμέτεροι ἔμποροι προσέφερον αὐτοῖς δώδεκα ρούβλια

(ἡ γινέας) ὑπὲρ ἡμίσεως τόμου ἐριούχου καὶ τέσσαρας ἀλτίνας (ἡ σελίνια) ὑπὲρ λίτρας ζακχάρεως· καὶ ὅμως αἱ τιμαὶ αὗται ἐφαίνοντο αὐτοῖς μετριώταται (12).

Ἐκτοτε ὁ λιμὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἔνθα, πλὴν πτωχοῦ καὶ ἐρήμου μοναστηρίου, ὑπῆρχον μόνον πέντε ἢ ἕξ οἰκῆσεις, ἐζωογονήθη καὶ ἐγένετο σπουδαῖος ἐμπορικὸς τόπος. Καὶ αὐτόθι μὲν οἱ Ἀγγλοὶ ὠκοδόμησαν ἰδίαν κομψὴν οἰκίαν, ἐν δὲ Κολμογόρω εὐρύχωρα προαύλια πρὸς ἀπόθεσιν τῶν ἐμπορευμάτων· ἐφ' ᾧ ἐχόρηγῆθησαν αὐτοῖς καὶ γαῖαι καὶ κῆποι καὶ λειμῶνες. Καὶ ὅμως, ἐλπίζων τέλος ἔν' ἀνακαλύψῃ διὰ τοῦ πεπηγότος Ὠκεανοῦ ὁδὸν εἰς Σινικὴν, ὁ πλοίαρχος αὐτοῦ Στέφανος Βορρόβ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δούνα καὶ προχώρησεν εἰς τὴν Νέαν Ζέμβλαν καὶ εἰς τὸ στενὸν τοῦ Βαϊγάτσου, ἀλλὰ φοβηθεὶς τοὺς ἐκνεφίας καὶ τὰ πεπηγότα ὄρη ἐπανῆλθε κατὰ τὸν Αὐγουστον εἰς Κολμογόρον.

Ὁ Κανσέλλερος ἀπέπλευσεν εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1556 μετὰ τεσσάρων πλοίων πεπληρωμένων πλουσίου φόρτου καὶ μετὰ τοῦ Ἰωσήφ Νεπέια τοῦ ἐκ Βολόγδας, πρεσβευτοῦ τοῦ Τσάρου. Ἄλλ' ἡ τύχη, εὐμενῆς οὔσα τέως πρὸς τὸν δεινὸν τοῦτον θαλασσοεργόν, προὔδωκεν αὐτὸν τότε· διότι σφοδρὸς κλύδων διεσκόρπισε τὰ πλοῖα αὐτοῦ, ὧν ἓν μόνον κατέπλευσεν εἰς Λονδῖνον. Ὁ Κανσέλλερος ἐνανάγησε παρὰ τὰ παράλια τῆς Σκωτίας, μόνος δὲ ὁ πρεσβευτῆς τοῦ Ἰωάννου ἐσώθη· καὶ ἀπώλεσε μὲν οὗτος πάντα, ἀλλ' ἐν Λονδίνω ἐπεδαψίλευσαν αὐτῷ δῶρα καὶ φιλοφροσύνας· διότι οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἐν τέλει καὶ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἔμποροι, παρακολουθούμενοι ὑπὸ πολλῶν ὑπηρετῶν, πάντες ἐπὶ θυμοειδῶν ἵππων πολυτελῶς κεκοσμημένων

Προσβία εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

προϋπήντησαν αὐτῷ καὶ προσήνεγκον ἵππον ὠσαύτως ἐπι-
 σεσαγμένον. Οὕτω δὲ περικυκλούμενος ὑπὸ τῶν γεραιτέ-
 ρων ἐμπόρων εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἔνθα οἱ κάτοικοι τοῦ
 Λονδίνου, κινούμενοι ὑπὸ περιεργείας, συνωθοῦντο ἐν ταῖς
 ὁδοῖς, ὑποδεχόμενοι μετ' ἀνευφημιῶν τὸν πρεσβευτὴν.
 Ὄρισαν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ οἰκίαν ἐκ τῶν μεγαλοπρεπε-
 στάτων, ἧς ἡ πολυτέλεια ἦν ἀνάλογος πρὸς τὴν καθ'
 ἐκάστην λαμπρὰν ξενίαν· διότι ἐμάντευον καὶ προε-
 λάμβανον πᾶσαν ἐπιθυμίαν τοῦ ξένου, καὶ ὅτε μὲν
 ἐκάλουν αὐτὸν εἰς συμπόσια, ὅτε δὲ προεθυμοῦντο δεῖξαι
 αὐτῷ πᾶν ὃ, τι εἶχεν ἀξιοσημεῖωτον τὸ Λονδίνον, οἷον τὸ
 ἀνάκτορον, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὸ Βεστμίν-
 στερον, τὸ φρούριον καὶ τὸ δημοτικὸν ἀνάκτορον.
 Τὸν Νεπέϊαν ὑπεδέχθη διαφερόντως ἡ Μαρία· κατὰ
 δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ τάγματος τῆς Περι-
 σκελίδος ἐκάθισαν αὐτὸν παρὰ τῆ βασιλίσσης ἐπὶ
 ὑψηλοῦ τόπου. Οὐδαμοῦ τὸ Ῥωσικὸν ὄνομα ἐτι-
 μήθη τοσοῦτον! Ὁ ἄξιος τοῦ Τσάρου πρεσβευτῆς,
 καίτοι μὴ ἐπιφανοῦς γένους, ἠξιώθη λίαν φιλόφρονος
 γνώμης τῶν Ἀγγλων ὑπουργῶν, οἵτινες ἀνήνεγκον
 πρὸς τὴν βασίλισσαν, ὅτι ὁ νοῦς αὐτοῦ ἦν ἀνάλογος
 πρὸς τὴν εὐγενῆ συμπεριφορὰν (13). Ὁ Νεπέϊας ἐνε-
 χείρισε τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ Φιλίππῳ τὴν ἐπιστολὴν
 τοῦ Ἰωάννου καὶ τινὰ σαθέρια, εἰπὼν, ὅτι τὰ βαρυτι-
 μότατα τῶν κομιζομένων δώρων τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ
 διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν Σκώτων κατὰ τὸ ναυάγιον τοῦ
 Κανσελλέρου. Ἡ βασίλισσα ἔπεμψε πρὸς τὸν Τσάρον
 ἐξαίρετα ἐριοῦχα τῶν Ἀγγλικῶν ἐργοστασίων, λαμ-
 πρά ὄπλα, λέοντα καὶ λέαιναν. Οἱ δὲ γεραιτέροι τῆς
 ἐν Ῥωσίᾳ Ἀγγλικῆς Ἑταιρίας, καλέσαντες τὸ τε-
 λευταῖον εἰς μεγαλοπρεπὲς δεῖπνον τὸν Νεπέϊαν, παρα-

σκευασθὲν ἐν τῷ δωματίῳ τῶν ἐργοστασιαρχῶν τοῦ Λονδίνου, εἶπον αὐτῷ, ὅτι οὐχὶ ἡ αὐλὴ, οὔτε τὸ γαζοφυλάκιον, ἀλλ' ἡ Ἑταιρία ἀνέλαβε πάσας τὰς δαπάνας, ἃς ἀπῆται ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ διαμονὴ αὐτοῦ, ἔπραττον δὲ τοῦτο ἀσμένως, ὅπως ἀποδείξωσι τὴν ἀγαθὴν καὶ πρόθυμον φιλίαν πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν Ῥωσσίαν (14). Συγχρόνως δὲ παρεκάλεσαν αὐτὸν δεχθῆναι χρυσοῦν ἄλυσιν, δυναμένην ἑκατὸν λίτρας στερλίνας, καὶ πέντε πολύτιμα ἀγγεῖα. Σεπτεμβρίου δὲ τοῦ 1557 ἀπέπλευσεν εἰς Μόσχαν, ἄγων τεχνίτας καὶ ἰατρούς· ἐν τούτοις δ' ἦν καὶ ὁ περικληθεὶς ἰατρός Στάνδης. Οὕτως ἡ Ῥωσσία οὐδεμίαν εὐκαιρίαν παρέλειπε λαμβάνουσα παρὰ τῶν ἄλλοδαπῶν πᾶν ἀναγκαῖον πρὸς τὴν πολιτικὴν μόρφωσιν αὐτῆς.

Ὁ Ἰωάννης ἐχάρη ἐπὶ ταῖς φιλόφροσι τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Φιλίππου ἐπιστολαῖς, ἐν αἷς ἐκαλεῖτο Μέγας Αὐτοκράτωρ· μαθὼν δὲ παρὰ τοῦ Νεπέια πάσας τὰς τιμὰς καὶ πάντα τὰ φιλικὰ δείγματα, ὧν ἀπῆλαυσεν ὁ πρεσβευτῆς οὗτος ἐν Λονδίῳ παρὰ τῆ αὐλῆ καὶ τῷ λαῷ, ἐθεώρησε τοὺς Ἀγγλοὺς ὡς τοὺς τιμιωτάτους φίλους τῆς Ῥωσσίας. Ὄθεν παρήγγειλε τὴν παραχώρησιν οἰκιῶν ἐν πάσαις ταῖς ἐμπορικαῖς πόλεσιν, οἷον, ἐν Βολόγδα καὶ Μόσχα, αὐτὸς δὲ περιεῖπεν αὐτοὺς τοσοῦτον, ὥστε οὗτοι ἔγραψαν εἰς τοὺς ἐν Λονδίῳ οἰκείους μεγίστας ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχαριστίας. Ὁ ναύαρχος Ἀγγλος Ἀντώνιος Διγκισὼν, προσορμίσας τῷ 1557 ἐν ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Δουίνα, ἦλθεν εἰς Μόσχαν, αὐτόθεν δ' εἰς Ἀστραχάνιον, ὅπως φροντίσῃ τῆς συστάσεως ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Περσίας. Ὁ δὲ Τσάρος, δεικνύων πλήρη πίστιν πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν ἐμπόρων τοῦ Λονδίνου, ὑπισχνεῖτο ἵνα παρέχῃ αὐτοῖς πάντα τὰ πρὸς ἀπωτάτην μεταφορὰν τῶν ἐμ-

πορευμάτων ἀναγκαῖα. Ἐνὶ λόγῳ αἱ πρὸς τὴν Βρετανίαν σχέσεις ἡμῶν, στηριζόμεναι ἐπὶ ἀμοιβαίων ὠφελημάτων, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπικινδύνου πολιτικῆς ἀντιζηλίας, ἦσαν εἰλικρινεῖς καὶ φιλικαὶ, αὐξάνουσαι δὲ τὴν λαμπρότητα τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου, ἀπεδείκνυον τὴν σύνεσιν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ. Οἱ ἔμποροι τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν οὐδόλως ἠμέλησαν ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν Ἀγγλων· διότι ὀλίγῳ ὕστερον κατέπλευσαν Ὀλλανδικὰ, ἡ Βραβαντικὰ πλοῖα εἰς τὰς ἀρκτέας παραλίας τῆς Ῥωσσίας καὶ συνηλλάσσοντο πρὸς αὐτὴν ἐν τῷ Κορελίῳ κόλπῳ ἀπὸ τοῦ 1555 μέχρι τοῦ 1587.

Τὰ ἀξιομνημόνευτα ταῦτα συμβεβηκότα οὐκ ἦσαν τὸ μόνον φρόντισμα τοῦ Ἰωάννου· διότι εἰρηνοποιῶν τὴν Καζάνην, ὑποτάττων τὸ Ἀστραχάνιον, ἐπιβάλλων φόρον τῇ Σιβηρίᾳ, ἐκτείνων τὸ κράτος αὐτοῦ μέχρι τῆς Περσίας, τὴν δ' ἐμπορίαν μέχρι τῆς Σαμαρκάνδης, Σέλδης καὶ Ταμίσου ἐπολέμει πρὸς τὸν Χάνην Δεβλέτ-Γιρέιν, τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Λιβονίαν καὶ ἀγρόπνως ἐπέβλεπε τὴν Λιθουανίαν.

Κριμαϊκᾶ.

Ἡ ἐντελής πτώσις τοῦ βασιλείου τῆς Καζάνης κατεπτώησε τὴν Ταυρικὴν· διὸ ὁ Δεβλέτ-Γιρέις ἐκμαινόμενος, ἐπεθύμει ἵνα καταβροχθίσῃ τὴν Ῥωσσίαν· ἀλλὰ φοβούμενος τὰς δυνάμεις ἡμῶν ἐκαιροφυλάκτει καὶ ἐξηπάτα τὸν Ἰωάννην δι' εἰρηνικῶν ὑποσχέσεων, ἣ ἠπειλεῖ ἐπιδρομάς. Τῷ 1553 ὁ Τσάρος ἀπῆλθεν εἰς Κολόμναν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ἀναμένων τὸν Χάνην, ἀλλ' οὗτος ἐπεμψεν εἰς Μόσχαν γραπτὴν συνθήκην, συναινῶν ἵνα μείνῃ φίλος ἡμῶν, ἀπήτει βαρῦτιμα δῶρα καὶ ἐκάλει τὸν Ἰωάννην μόνον Μέγαν ἡγεμόνα.

Ὁ μονάρχης ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτόν, ὅτι ἡμεῖς οὐδενὸς τὴν φιλίαν ἀγοράζομεν, ἀνήγγειλε συγχρότως αὐτῷ μετριοφρόνως τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἀστραχανίου. Τότε τινὲς τῶν συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας προέτειναν τῷ Τσάρῳ ἵνα συμπληρώσῃ τὸ μέγα καὶ ἐνδοξὸν ἔργον, ὅπερ ἐπεχείρησεν, ἐξασφαλίσῃ δὲ τὴν εὐημερίαν τῆς Ῥωσσίας, κύριος γενόμενος τοῦ τελευταίου βασιλείου τῶν ἀπογόνων τοῦ Βάτη. Εἰ δ' ὁ Ἰωάννης ἠκολούθει τῇ συμβουλῇ ταύτῃ, ἐξετέλει ἂν αὐτὸς ὅ,τι μετὰ δύο αἰῶνας Αἰκατερίνα ἡ Β' διεπράξατο! διότι πιθανὸν, ὅτι ἦν ἀδύνατος ἡ Κριμαία ἀντιστῆναι πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ῥωσσίας, ἥτις κατεπάτει ἤδη δύο πρὸ αὐτῆς κείμενα βασίλεια καὶ ἐθεώρει τὸ τρίτον ὡς λυσιτελὲς λάφυρον. Διακόσιαι χιλιάδες νικητῶν ἐτοίμως εἶχον ἐφορμῆσαι εἰς ληστήριον, ἐπιτηδεῖον μᾶλλον εἰς τὸ διαρπάζειν, ἢ ἀμύνασθαι. Ὑπάρχει καιρὸς κατακτήσεων, ὅστις, παρερχόμενος, βραδέως ἐπανερχεται. Ἀλλὰ τοιαύτη ἐπιχείρησις ἐφαίνετο ἔτι τολμηρά· διότι ἡ εἰς Κριμαίαν ἀγούσα ἦν ἄγνωστος τοῖς στρατοῖς, αἱ δ' ἔρημοι, ἡ ἀπόστασις καὶ τὸ δυσπόριστον τῶν ἐπιτηδείων ἐνεποίουν δίκαιον φόβον. Εἶτα δ' ὁ Τσάρος ἐφοβεῖτο μὴ ἐξοργίσῃ τὸν ἀνώτατον τῆς Ταυρικῆς κυριάρχην, τὸν σουλτάνον, πρὸς ὃν εἶχε φιλικῶς· διότι ὁ Σολιμάν, παρορμῶν καθ' ἡμῶν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Νογαίων, ἀπέκρυπτε τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἔχθραν, ἔπεμψε δὲ μάλιστα πρὸς τὸν Ἰωάννην ἐπιστολὴν, χρυσοῖς γεγραμμένην γ ρ ἄ μ μ α σ ι ν εἰς δεῖγμα σεβασμοῦ, καὶ ἐκάλει αὐτόν εὐδαίμονα Τσάρον καὶ ἔμφονα ἡγεμόνα. Πρὸς δὲ ἀνεμίμνησκε τὴν ἀρχαίαν φιλίαν καὶ ἔπεμπεν εἰς Μόσχαν ἐμπόρους πρὸς ἀγορὰν

Ἐπιστολὴ τοῦ
Σολιμάν.

1553 # 1557. ἐμπορευμάτων. Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν ὁ Τσάρος ἐφείδετο τῆς Ταυρικῆς· διότι ἤλπιζεν, ὡς καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ, ὅτι διὰ τῶν Χανῶν βλάψει, ἢ ἀπειλήσει τὴν Λιθουανίαν. Καὶ ἡ μὲν πείρα ἐδίδαξεν ἤδη αὐτὸν τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς ἐλπίδος ταύτης· ἀλλ' ἡμεῖς ἐπεθυμοῦμεν νέων ἀποπειρῶν, ὅπως πεισθῶμεν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀπωλείας τῶν βαρβάρων τούτων. Ἐν δὲ τούτοις κατελίπομεν ταῖς χερσὶν αὐτῶν τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον κατὰ τῆς Ῥωσσίας.

Ἰδὼν ὁ Τσάρος τὴν ἀπάτην καὶ τὸ ψεῦδος τοῦ Δεβλὲτ-Γιρέϊ, καὶ μαθὼν, ὅτι ἐξεστράτευσεν ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους φίλους Κιρκασίους τοῦ Πεατιγόρου, ἐπεμφεν ἐκ Βελέβου διὰ τῆς ὁδοῦ Μουράβσκου (κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1555) τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Τσερεμέτεβ, ἄγοντα 13,000 παῖδας εὐπατριδῶν, Τοξότας καὶ Κοζάκους εἰς τοὺς λειμῶνας τοῦ Μαμάϊ περὶ τὸ Περεκόπ πρὸς κατάληψιν τῶν νομῶν τοῦ Χάνη. Ἀλλ' ὁ Δεβλὲτ-Γιρέϊς ἀπὸ τοῦ λοφίσκου Ἰζούμ ἀνεχώρησε πρὸς τὸ κατὰ τὰ ἀριστερὰ βουνόν, ὅθεν αἰφνης ἐφόρμησε πρὸς τὰ Ῥωσικὰ μεθόρια μετὰ 60,000 ἀνδρῶν. Ὁ δὲ Τσερεμέτεβ, ὢν παρὰ τὰ Ἅγια Ὄρη καὶ Δόνετσον, ἰδὼν τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἐχθροῦ, ἀνήγγειλε πρὸς τὸν Τσάρον, σπεύσας ἅμα κατόπιν τοῦ Χάνη, ὀδεύοντος εἰς Τούλαν. Ὁθεν ὁ Ἰωάννης, ἀναχωρήσας μετὰ τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου, Συμεῶνος, τοῦ πρώην βασιλέως τῆς Καζάνης, καὶ πάντων τῶν στρατηγῶν καὶ παίδων τῶν εὐπατριδῶν, ἔκρινεν ἵνα μὴ ὑπομείνη τὸν ἐχθρὸν, ὡς ἄλλοτε, παρὰ τὸν Ὀσκαν, ἀλλὰ προῦπαντήσῃ αὐτῷ πόρρω ἐν τῷ πεδίῳ. Ὁ Δεβλὲτ-Γιρέϊς ἦν μεταξὺ δύο στρατῶν, μὴ ὑποπτεύων τοῦτο, ὥστε ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ ἦν βέβαιος, εἰ οἱ γραμ-

Ἐπιδρομὴ τῶν
στρατῶν τῆς
Ταυρικῆς.

ματεις τοῦ Τσάρου ἐτήρουν τὴν προσήκουσαν ἐχεμυθίαν· ἀλλ' οὗτοι ἔγραψαν ἐκ Μόσχας πρὸς τοὺς διοικητὰς τῆς Οὐκραίνης, ὅτι ὁ Χάνης ἐμπισεῖται εἰς παγίδα, καὶ ὅτι ὁ μὲν Τσάρος κατὰ μέτωπον, ὁ δὲ Τσερεμέτεβ ἐκ τῶν νώτων περικυκλώσουσι καὶ ἐξολοθρεύσουσι τὸν ἐχθρόν. Τῶν δὲ διοικητῶν διαθρυλλησάντων ταῦτα, ἔμαθεν ὁ Δεβλέτ-Γιρέις παρά τινων κατοίκων, αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ. Ὅθεν καταπτοηθεὶς ἐκέλευσεν ἀποχώρησιν. Ἄλλ' ὁ ἀνδρεῖος καὶ δραστήριος Τσερεμέτεβ, καταλαβὼν τὴν ἀποσκευὴν τοῦ Χάνη, 60,000 ἵππων καὶ 180 καμήλους, ἔπεμψε τὰ λάφυρα εἰς Μτένσκον καὶ Ῥεζάνην, μείνας μετὰ 7,000 μόνον ἀνδρῶν. Μακρὰν δὲ τῆς Τούλας 150 βέρστια ἀπαντήσας ἀπάσαις ταῖς ἐχθρिकाῖς δυνάμεσι καὶ μὴ διαφυγῶν τὴν μάχην, διέβρηξε τὴν προπορείαν, ἐκυρίευσεν τῆς σημαίας τοῦ ἀρχηγοῦ Σιρίνσκη καὶ διενυκτέρευσεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἄλλ' οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἀπήχθησαν πρὸς τὸν Χάνην δύο αἰχμάλωτοι Ῥῶσσοι, οἵτινες βασανιζόμενοι ὁ μὲν ἐτήρησε σιγὴν, ὁ δὲ, μὴ ἀντέχων ταῖς βασάνοις, ὡμολόγησεν, ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἦσαν ὀλίγοι. Τότε δὲ ὁ Δεβλέτ-Γιρέις, καταθρομβούμενος ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ μεγάλου στρατοῦ, ἀλλ' αἰσχυρόμενος παραχωρῆσαι τὴν νίκην τῷ ὀλίγῳ τούτῳ στρατῷ, ἐπέταξε τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐπαύριον γενικὴν ἔφοδον. Ἐπὶ ὀκτῶ συνεχεῖς ὥρας παρετάθη ἡ μάχη, καθ' ἣν πολλάκις οἱ Ῥῶσσοι ἀπέκρουσαν τὸν ἐχθρόν, μόνον τῶν γιανιτσάρων φρουρόντων τὸν Χάνην, καὶ τοῦ ἵππικοῦ πολεμησάντων γενναίως. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ ἥρωας Τσερεμέτεβ ἐτραυματίσθη. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐλείποντο αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνδρίαν, ἤλαττοῦτο τὸ θάρρος τῶν ἡμετέρων,

ἐν ᾧ τὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐπετείνεται. Τέλος δὲ συνταραχθέντες οἱ Ῥῶσσοι, ἐζήτουν τὴν σωτηρίαν ἐν τῇ φυγῇ. Ἄλλ' οἱ νέοι ἀξιωματικοὶ Ἀλέξιος Βασμάνοβ καὶ Στέφανος Σίδοροβ, κρούσαντες τὰ τύμπανα καὶ σαλπίσαντες, ἀνεχαίτισαν τοὺς φεύγοντας καὶ μετὰ δισχιλίων ἀνδρῶν ἐνήδρευσαν ἐν τινὶ φάραγγι. Τούτους δὲ τρὶς προσβαλὼν ὁ Χάνης ἀπεκρούσθη, ἕως, φοβούμενος μὴ παραναλώσῃ πολύτιμον χρόνον, ἀνεχώρησε περὶ τὸ ἐσπέρας εἰς τὰς ἐρήμους.

Ὁ Τσάρος προσεγγίζων τῇ Τούλῃ, ἔμαθε τὴν ἦτταν τοῦ Τσερεμέτεβ, ἅμα καὶ ὅτι ὁ Χάνης ἐπορεύετο εἰς Μόσχαν μετ' ἀπείρου δυνάμεως. Ὅθεν οἱ μὲν δειλοὶ συνεβούλευον αὐτῷ ἀναποδίσει εἰς τὸν Ὀκκαν, ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι προέτρεπον αὐτὸν προχωρῆσαι. Ὁ δὲ, τούτοις πειθόμενος, εἰσῆλθεν εἰς Τούλαν, ἐνθα μετ' οὐ πολὺ παρεγένοντο ὁ Τσερεμέτεβ, Βασμάνοβ καὶ Σιδόροβ μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ ὑπ' αὐτοὺς στρατοῦ· μαθὼν δὲ παρὰ τούτων, ὅτι ὁ Χάνης ἔφευγε δρομαῖος εἰς Ταυρικὴν καὶ ὅτι ἦν ἀδύνατος ἢ κατάληψις αὐτοῦ, ὑπέστρεψεν εἰς Μόσχαν, ἐνθα ἀντήμειψε δαψιλῶς πάντας τοὺς συναγωνιστὰς τοῦ Τσερεμέτεβ, οἵτινες, καὶ περ μὴ νικήσαντες, ἐδοξάσθησαν ἐν τῇ ψυχομαχίᾳ ταύτῃ. Πολλοὶ τούτων ἐτελεύτησαν ὑπὸ τῶν τραυμάτων, ἐν οἷς καὶ ὁ γενναῖος Σιδόροβ, τραυματισθεὶς ὑπὸ σφαίρας καὶ λόγχης, ὅς, ἀποχαιρετίσας τὸν Τσάρον, ἐξεδύθη τὴν αἱματόφυρτον πανοπλίαν καὶ ἐτελεύτησε μεγαλόσχημος.

Τότε ὁ Ἰωάννης ἔστρεψε τὴν προσοχὴν εἰς τὴν Σουηδίαν· διότι ὁ Γουστάβος Βάζας, βλέπων μετὰ φόβου τὴν αὔξουσαν τῆς Ῥωσσίας δύναμιν, ἐφρόντιζε βλάπτειν ταύτην κρυφίως. Διὸ ἐποίησατο φιλίαν πρὸς

τὴν Διβονίαν καὶ τὸν δοῦκα τῆς Πρωσσίας καὶ τὴν Δανίαν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ αἰδυνάμεις αὐταὶ ἀντιστῶσι πρὸς τὴν ἐπικίνδυνον φιλοδοξίαν τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς λυσιτελοῦς ἡμῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐμπορίας ταραχθεὶς, προέτρεπε τὴν βασίλισσαν Μαρίαν ἐν ἀπαγορεύσει αὐτὴν, ὡς ἀντικειμένην τῇ εὐημερίᾳ τῆς Σουηδίας, πορίζουσαν δὲ νέον πλοῦτον καὶ δύναμιν τοῖς φυσικοῖς αὐτοῦ ἐχθροῖς (15). Καὶ ὅμως ὅτε Γουστάβος καὶ ὁ Ἰσάρος ἀπέφευγον τὸν πόλεμον· διότι ὁ μὲν συνεώρα τὴν ἑαυτοῦ ἀδυναμίαν, ὁ δὲ οὐδαμῶς διανοεῖτο, ὅπως ἐκτείνῃ τὰς κατακτήσεις εἰς τὴν Σουηδίαν. Ἀλλ' αἱ περὶ τῶν ἀσαφῶν ὁρίων ἔριδες παρώργησαν τὰς δύο δυνάμεις εἰς πόλεμον· διότι οἱ μὲν Ῥῶσσοι ἐθεώρουν τοὺς ποταμοὺς Σαίου καὶ Σέστρην ὡς μεθόρια τῶν δύο Ἐπικρατειῶν, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀρχαίας συνθήκης τῆς μεταξὺ τοῦ βασιλέως Μάγνου καὶ τῶν Νοβογοροδίων συνομογηθείσης· οἱ δὲ Σουηδοὶ, ὑπερπηδῶντες τὰ ὅρια ταῦτα, ἠλίευσον καὶ ἐθερίζον τοὺς λειμῶνας καὶ ἐγεώργουν τὰς ἡμετέρας γαίας, καλέσαντες δὲ Σέστρην ἄλλον τινὰ ποταμὸν, οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως ἤκουον. Ὅθεν οἱ μὲν Ῥῶσσοι ἔκαιον τὰ λήϊα αὐτῶν, οἱ δὲ Σουηδοί, ἀντεκδικούμενοι, ἐνέπρησαν πολλὰς κώμας καὶ ἀπέκτειναν παῖδάς τινας εὐπατριδῶν, ὧν τινὰ καὶ ἀνεσχολόπισαν· ἀφείλοντο προσέτι ἡμῶν χώρας τινὰς ἐν Λαπονίᾳ καὶ ἀπεπειράθησαν τῆς κατεδαφίσεως τοῦ παρὰ τὸν Πετσέγκαν, ἀντικρὺ τοῦ Βαργάβα, ἐρήμου μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἀξιωματικὸς δὲ τις, Νικήτας Κουζμὶν τοῦνομα, πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Παλέτσκη, τοποτηρητοῦ τοῦ Νοβογορόδου πρὸς τὸν Γουστάβον, καθείρχθη ἐν Στοκχόλμῳ ὡς κατάσκοπος ἐπὶ τῇ

ψευδεῖ καταγγελία τοῦ φρουράρχου τοῦ Βιβούργου, ὁ δὲ βασιλεὺς οὐδὲν ἀπήντησε πρὸς τὸν Παλέτσκι, λέγων, ὅτι ἐπεθύμει ἐπιστεῖλαι πρὸς αὐτὸν τὸν Τσάρον.

Τότε ἐξοπλισθέντες οἱ κάτοικοι τοῦ Νοβογορόδου, κατέλαβον μείρας τινὰς γῆς ἀμφισβητησίμου, ἀλλὰ κατενικήθησαν ὑπὸ τῶν Σουηδῶν. Ἐν τούτοις ἑκατέρωθεν προτείναντες τὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς καὶ ἐξέτασιν τῶν αἰτίων τῶν ἀμοιβαίων τούτων δυσαρεστήσεων, συμφώνησαν τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον τῆς συνελεύσεως τῶν ἐπιτρόπων ἀμφοτέρων τῶν δυνάμεων. Ἀλλὰ τῶν τῆς Σουηδίας μὴ φανέντων, ὁ Τσάρος ἐκέλευσε τὸν πρίγκιπα Νογτέβ καὶ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Νοβογορόδου, ὅπως φυλάττωσι τὰ μεθόρια, ὁ δὲ Γουστάβος, φοβούμενος εἰσβολὴν, ἀπῆλθεν εἰς Φινλανδίαν χάριν ἀμύνης. Ἀλλ' ὁ ναύαρχος αὐτοῦ Ἰωάννης Βάγγε, διψῶν δόξης, προέτρψε τὸν βασιλέα ἵνα προλάβῃ ἡμᾶς, ἐγγυώμενος βεβαίαν νίκη· ἀνέφερε δὲ προσέτι, ὅτι ἡ τελευταία τοῦ Ἰωάννου διεθρυλλεῖτο πανταχοῦ· ὅτι ἡ Ἑρσσία κακῶς εἶχεν ὑπὸ τῶν στάσεων καὶ ἐμφυλίων ταραχῶν, καὶ ὅτι ἤλπιζε συναθροῖσαι 20,000 ἀνδρῶν, καὶ εἰσχωρῆσαι εἰς μέσην τὴν Ἑρσσικὴν Ἐπικράτειαν. Ὅθεν, ἐξαπατηθεὶς ὁ γηραιὸς Γουστάβος, συνήνεσεν εἰς τὴν ἐπίθεσιν, ὁ δὲ Βάγγε, πολιορκήσας τὸ Νοτεβοῦργον μετὰ ἵππικοῦ καὶ πεζικοῦ στρατοῦ καὶ πολλῶν πολεμικῶν πλοίων, προσέβαλεν ἰσχυρῶς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ταύτης, ἐπυρπόλησε δὲ καὶ πολλὰς κώμας. Ἐν τούτοις οἱ Ἑρσσοὶ προλαβόντες ἐνεκαρτέρουν· καὶ ἔνθεν μὲν ὁ πρίγκιψ Νογτέβ, ἔνθεν δὲ ὁ αὐλάρχης Συμεὼν Τσερεμέτεβ ἐστενοχώρουν τοὺς πολεμίους, κατέθραυον τὰ ἀποσπάσματα αὐτοῦ, συγελάμβανον τοὺς πηδαλιούχους καὶ

ἐκυρίευσον τῶν πλοίων. Ἐπαλθόντος δὲ τοῦ φθινοπώρου, ὁ Βάγγε, ἀπολέσας πολλοὺς ἐν διαστήματι μηνός, ἐπανῆλθεν εἰς Φινλανδίαν, καυχώμενος μόνον, ὅτι ἀπέκρουσεν ἀνδρείως τοὺς Ῥώσσοις, σπουδάσαντας μεσολαβῆσαι αὐτόν.

Κατὰ τὸν χειμῶνα πολὺς στρατὸς συνῆλθεν ἐν Νοβογορόδω, καὶ ὅμως ὁ Ἰσάρος ἐδείκνυεν ἔτι ἀγάπην πρὸς τὴν εἰρήνην. Οἱ στρατηγοὶ ἔγραψαν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι ἀσυστάλως ἠθέτησε τὴν ἀνακωχὴν καὶ ὅτι μόνος ἔσεται ὑπεύθυνος τοῦ ρεύσοντος αἵματος, εἰ μὴ αὐτὸς μεταξὺ δύο ἐβδομάδων ἤρχετο εἰς τὰ μεθόρια, ἢ ἐπεμπεν ἀνθ' ἑαυτοῦ ἀξιωματικούς πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀμοιβαίων αἰτιάσεων καὶ τιμωρίαν τῶν ἀδικησάντων. Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ Γουστάβου ἀπεκρίναντο οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Βιβούργου, ὅτι ὁ ναύαρχος Βάγγε ἤρξατο τοῦ πολέμου ἄνευ τῆς παραγγελίας τοῦ βασιλέως, καὶ ὅτι οἱ Σουηδοὶ, ἀποδείξαντες τοῖς Ῥώσσοις τὴν ἰδίαν ἀνδρίαν, ἦσαν διατεθειμένοι πρὸς ἀνανέωσιν τῆς ἀρχαίας φιλίας. Μετὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην οἱ στρατηγοὶ Ἰσενιάτεβ, Παλέτσκης καὶ Καϊβούλ, βασιλόπαις τοῦ Ἀστραχανίου, εἰσβαλόντες εἰς Φινλανδίαν, κατέλαβον ἐπτὰ τηλεβόλα, καταλειφθέντα ἐν Κιβένα ὑπὸ τῶν Σουηδῶν, καὶ ἐνέπρησαν τὴν πολίχνην ταύτην, ἀπῆντησαν δὲ πέντε βέρστια μακρὰν τοῦ Βιβούργου τῶ ἐχθρῶ, ὅστις, τρέψας εἰς φυγὴν τὴν προπορείαν ἡμῶν, ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ ὄρους. Καί τοι δὲ ἡ θέσις αὕτη ἦν αὐτοῖς λυσιτελής, οἱ ἐπιτήδειοι στρατηγοὶ τοῦ Ἰωάννου διὰ στρατηγήματος περιεκύκλωσαν αὐτόν, καὶ ἐπιπεσόντες ἐκ τῶν νώτων ἔκριναν τὴν νίκην, αἰχμαλωτισθέντων τῶν διασημοτάτων ἀξιωματικῶν τοῦ βασιλέως. Οἱ Σουηδοὶ ἐνεκλείσθησαν ἐν Βιβούργω,

οὐ δὲ Ῥῶσσοι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας προσέβαλον τὴν πόλιν, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες διαρρήξαι τὰ ἰσχυρὰ αὐτῆς τείχη, κατεπόρθησαν τὰς ὄχθας τοῦ Βόξα, κατηδάφισαν τὴν Νεϊσλόςκαϊ ἀπήγαγον πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ὁ χρονόγραφος ἀναφέρει, ὅτι τὸν μὲν ἄνδρα ἐπώλουν ἀντὶ γρίβνας, τὴν δὲ νέαν ἀντὶ πέντε ἀλτινῶν. Ὁ δὲ Ἰωάννης, χαίρων ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν στρατηγῶν, ἐπεμψεν εἰς τὸν Νογάϊον ἀρχηγὸν Ἰσμαήλ πολλὰς Σουηδικὰς πανοπλίας, γράφων πρὸς αὐτόν· «Ἰδοὺ νέα Ῥωσσικὰ τροπαια! Ὁ Γερμανὸς βασιλεὺς προσηνέχθη θρασέως πρὸς ἡμᾶς· διὸ κατεπολεμήσαμεν τὸν στρατόν, καὶ ἐκυριεύσαμεν τῶν πόλεων, καὶ κατεπορθήσαμεν τὰς κώμας αὐτοῦ. Οὕτω τιμωροῦμεν τοὺς ἡμετέρους ἐχθρούς· ἔσο φίλος ἡμῶν.»

Ὁ Γουστάβος ἐξ αὐτῆς τῆς νεότητος ἦν ἐν ταῖς βασιλευσι παράδειγμα συνέσεως· διότι ἀνεδείχθη ἤρως ἀνευ πολεμικῆς φιλοδοξίας· ἀπαλλάξας δὲ τὴν πατρίδα αὐτοῦ τοῦ ἀλλοδαποῦ ζυγοῦ, ἐπεδίωκε πάντοτε εἰρήνην, ἡσυχίαν καὶ εὐημερίαν· ἀλλ' ἐν τῷ γήρατι ἤτιατο ἰσως ἑαυτὸν διὰ κουφόνου προᾶξιν. Συνορῶν δὲ, ὅτι ἡ Σουηδία ἀνευ ἰσχυρῶν συμμάχων ἦν ἀδύνατον πολεμῆσαι πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἐπεμψεν εἰς Μόσχαν τὸν Κανούτον, γράφων πρὸς τὸν Ἰωάννην φιλοφρόνως καὶ αἰτῶν εἰρήνην· κατηγορῶν δὲ τοῦ πρίγκιπος Δημητρίου Παλέτσκη, πρώην τοποτηρητοῦ τοῦ Νοβογορόδου, ὅτι πεδεικνυεν ὅτι οὐχὶ ἡ Σουηδία, ἀλλ' ἡ Ῥωσσία ἤρξατο τοῦ πολέμου. Ὁ Κανούτος προσήνεγκε τὰ δῶρα τοῦ Γουστάβου, συγκείμενα ἐκ δέκα ἀλωπεκῶν τῆς Σουηδίας· καὶ τοι δὲ πρεσβευτῆς ἐχθροῦ ἐκλήθη ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦ μονάρχου· διότι ὁ ἐχθρὸς οὗτος ἤττει ἤδη τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Τσάρος, ἀποκρινόμενος πρὸς τὸν

Γουστάβον, ἐδήλωσε διάφορον γνώμην περί τῶν αἰτιῶν τοῦ πολέμου, συνήνεσεν ὅμως πρὸς κατάπαυσιν αὐτοῦ· ἔγραφε δέ· « Οἱ σοὶ κατέταμον τὴν χώραν μου· διότι οὐ μόνον ἐνέπρησαν κώμας καὶ ἀπέκτειναν τοὺς ὑπηκόους μου, ἀλλ' ἐβεβήλωσαν ἔτι τοὺς ναοὺς, ἤρπασαν τοὺς σταυροὺς καὶ τὰς εἰκόνας καὶ τοὺς κώδωνας. Οἱ κάτοικοι τοῦ Νοβογορόδου ἀπήτουν τὴν ἐπικουρίαν τοῦ μεγάλου ἡμῶν στρατοῦ, ἐκ Μοσχίων, Τατάρων, Τσε ρεμίσων καὶ ἄλλων μαχητῶν συγχεμένου. Οἱ στρατηγοί μου ἐπόθουν διακαῶς ἐκστρατεῦσαι ἐπὶ τὴν Ἄβω καὶ τὸ Στοκχόλμον, ἀλλ' ἀνεχαίτισαμεν αὐτοὺς ὡς ἀποστρεφόμενοι τὴν αἵματοχυσίαν. Πάντα τὰ κακὰ προῆλθον, διότι σὺ ἐν τῇ ἀλαζονίᾳ σου ἠρνήθης ἐλθεῖν εἰς λόγους τοῖς τοποτηρηταῖς τοῦ Νοβογορόδου, ἐπιφανεστάτοις εὐπατρίδαις τοῦ βασιλείου. Εἰ δὲ ἀγνοεῖς τί ἐστὶ τὸ Νοβογόροδον, ἐρώτησον τοὺς ἐμπόρους σου, οἵτινες ἐροῦσί σοι, ὅτι τὰ προάστεια αὐτοῦ εἰσι πολυαριθρωπότερα τοῦ Στοκχόλμου σου. Ἀπόθου τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ἐσόμεθα φίλοι. » Ὁ Γουστάβος ἀπέβαλε ταύτην. Ὅθεν οἱ πρεσβευταὶ αὐτοῦ, ὁ σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας Στέν Ἐριξῶν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης Λαυρέντιος, ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἄβω Μιχαὴλ Ἀγρικώλας καὶ ὁ σφραγιδοφύλαξ Ὀλόφος Λαρσῶν, ἐλθόντες εἰς Μόσχαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1557 ἐπὶ ἑκατὸν πενήτηκοντα ὀχημάτων, κατέλυσαν ἐν τῷ Λιθουανικῷ ξενῶνι, ὡς πεφυλακισμένοι, οὐδένα βλέποντες ἐκτὸς τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Τσάρου· προσήνεγκον δὲ εἰς τὸν Ἰωάννην ἀργυροῦν ποτήριον καὶ ὠρολόγιον, ἐδείπνησαν μετ' αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐκ συηνίτου ἀνακτόροις καὶ ὑπέγραψαν πάσας τὰς ἐπιβληθείσας αὐτοῖς συνθήκας. Περὶ δὲ

τῶν μεθοριῶν οὐδόλως ἐρίλονείκησαν ἀφέντες τὰ ἀρχαία· ἀλλ' οἱ πρεσβευταὶ ἐπέμειναν ἐπὶ πολὺ, ἕως οἱ μὲν αἰχμαλώτοι τῆς Σουηδίας ἀπολυθῶσιν ἀνευ λύτρων, ὁ δὲ βασιλεὺς διαπραγματεύηται μόνον πρὸς τὸν Ἰσάρον· ἀλλ' οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίναντο·

«1. Ὑμεῖς ὡς αἴτιοι τοῦ πολέμου ὀφείλετε ἀπολύσαι ἀνευ λύτρων τοὺς Ῥώσους, εἴτε ἐμπόρους, εἴτε ἄλλους. Ἡμεῖς δὲ, ὡς μὴ ἔνοχοι, ἐπιτρέπομεν ὑμῖν ἐξαγοράσαι τοὺς Σουηδοὺς αἰχμαλώτους, ὅπου ἀνεύρητε τοιοῦτους, εἰ μὴ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν ἡμετέραν πίστιν.

«2. Ἐντιμὸν ἐστὶ τῷ βασιλεὶ διαπραγματεύεσθαι πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς τοῦ Νοβογορόδου. Γινώσκατε τίνες εἰσὶν οὗτοι; Υἱοὶ, ἢ ἔγγονοι τῶν κυριαρχῶν τῆς Λιθουανίας, Καζάνης, ἢ Ῥωσσίας. Ὁ νῦν τοποτηρητὴς Γλίνσκη ἀνεψιὸς ἐστὶ τοῦ περιηλεοῦς καὶ ὀνομαστοῦ ἐν ταῖς Γερμανικαῖς χώραις Μιχαὴλ Γλίνσκη. Προστίθεμεν δὲ ἡμεῖς οὐχὶ πρὸς ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς νοθεσίαν· τίς ὁ ὑμέτερος κυριαρχῆς; Δῆλον, ὅτι ἐστὶ βασιλεὺς· ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ ἄρα ἐπαύσατο ἐμπορευόμενος τοὺς βόας; Καὶ τῷ μεγίστῳ τῶν μοναρχῶν ἢ ταπεινοφροσύνη καίρετωτέρα τῆς ὑπερηφανίας.» Ὅθεν οἱ πρεσβευταὶ ἐνέδωκαν ἐξ ἀνάγκης, οἱ δ' εὐπατρίδαι ἐκ συγκαταβάσεως συνήνεσαν, ὅπως μὴ καλέσωσι τὸν βασιλέα ἐν τῇ συνθήκῃ ἐπίορκον. Ὅθεν τεσσαραχονταετῆς ἀνακωχὴ συνωμολογήθη διὰ πράξεως συνταχθείσης ἐν Μόσχᾳ καὶ ἐπικυρωθείσης τῇ ὑπογραφῇ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Νοβογορόδου. Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας ἐτίμησαν τόσον τοὺς πρέσβεις, ὅσον οὔτε ὁ πατήρ, οὔτε ὁ πάππος τοῦ Ἰωάννου· διότι οἱ

ἐπιφανέστατοι τῶν ἐν τέλει προϋπήντων αὐτοῖς, ἐρχομένοις εἰς τ' ἀνάκτορα, ὅπου εἰστίων πολυτελῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς. Ὁ Τσάρος ἀντὶ δώρων ἔπεμψε πρὸς αὐτοὺς εἴκοσιν αἰχμαλώτους. Ὁ Σουηδὸς ἱστορικὸς ἀναφέρει, ὅτι τοῦ Ἰωάννου δηλώσαντος τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ἀκούσῃ ἀμφισβητούντων περὶ θεολογικῶν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Οὐψάλης καὶ τοῦ ἡμετέρου Μητροπολίτου, ἐξελέξαντο τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· ἀλλ' ὁ διερμηνευτὴς, μὴ κατανοῶν τὴν ἔννοιαν τῶν σπουδαιοτάτων λέξεων, ἐξήγει αὐτὰς τοσοῦτον ἀλόγως, ὥστε ὁ Τσάρος παρήγγειλε τὴν παῦσιν τοῦ διαλόγου· ἀποδεικνύων δὲ τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον εὐνοιαν, περιέβαλε χρυσοῦν ἀλύσει τὸν τράχηλον αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν πρὸς τὴν Σουηδίαν ὀλιγοχρόνιον τοῦτον πόλεμον ὁ βασιλεὺς Αὐγούστος καὶ ὁ μέγας ταξίαρχος τῆς Λιβονίας διέκειντο φιλικῶς ὑπὲρ τοῦ Γουστάβου· καί τοι δὲ ὑπισχνούμενοι βοήθειαν ἔμενον ἀπαθεῖς θεαταί. Ὁ πρῶτος δὲ τούτων ἐμεσίτευσεν μόνον ὑπὲρ τοῦ βασιλέως πείθων τὸν Ἰωάννην, ὅπως μὴ καταπιέξῃ τὴν Σουηδίαν, πρόθυμον ἵνα ἐνεργήσῃ ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Πολωνίας κατὰ τῶν ἀπίστων· ὁ δὲ κυριάρχης ἀπεκρίνατο τῷ Αὐγούστῳ· «Οὐδένα καταπιέζω, ἀλλ' ἄρχω κράτους μεγάλου, αὐξομένου ἀδιαλείπτως ἀπὸ τοῦ Ρουρίκου μέχρις ἐμοῦ· κατακτήσεις οὐ θέλω.» Παρατείνων δὲ τὴν πρὸς τὴν Λιθουανίαν ἀνακωχὴν μέχρι τοῦ 1562, ὁ Ἰωάννης συνήνει εἰς διομολόγησιν αἰδίου εἰρήνης, εἰ ὁ Αὐγούστος ὠμολόγει αὐτὸν Τσάρον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἤρνεϊτο ἐπιμόνως τοῦτο, λέγων, ὅτι ἀπεστρέφετο τὰς καινοτομίας, ἣ δὲ προσηγορία αὕτη ἀνῆκε μόνῳ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Γερμανίας καὶ τῷ σουλτάνῳ. Οἱ ἡμέτεροι εὐπατρίδαι

Σχέσις πρὸς τὴν
Λιθουανίαν.

1557. παρέστησαν τοῖς πρεσβευταῖς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα Κλήμεντος, τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, τοῦ σουλτάνου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας, τῆς Σουηδίας καὶ Δανίας, οἵτινες ἤδη ἀπένεμον τῷ τε πάπῳ καὶ τῷ πατρὶ τοῦ Ἰωάννου τὴν προσηγορίαν ταύτην· ἐδείξαν δὲ προσέτι καὶ τὴν νεωτάτην ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ἦν μᾶλλον ἐπίφοβος αὐτῷ ἡ προσηγορία, ἢ ἡ δύναμις τοῦ κυριάρχου τῆς Ῥωσσίας. Τοῦ δὲ Ἰωάννου ἀνακοινώσαντος αὐτῷ ἐπισήμως τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀστραχανίου, ὁ βασιλεὺς ἠὲ γνωμόνησεν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔγραψεν, ὅτι ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ πρὸς τοὺς ἀπίστους νίκη. Καὶ τοιαύτη μὲν διαβεβαίωσις ἦν μόνον φιλοφροσύνη· καὶ ἠδύναντο αἱ τοῦ Δεβλέτ-Γιρέι ληστρικαὶ ἐπιδρομαί, μηδὲ τῆς Λιθουανίας φειδομένου, ἀναγκάσαι ἀμφοτέρους τοὺς κυριάρχας εἰς συνομολόγησιν ἀληθοῦς συμμαχίας, ἀλλὰ νέκ σπουδαῖα συμφέροντα ἐκώλυον ταύτην.

Καί τοι δὲ ὁ Χάνης μεγάλως ἐζημιώθη κατὰ τὴν τελευταίαν εἰς Ῥωσσίαν εἰσβολὴν, καθ' ἣν ἀπώλεσε τὴν ἀποσκευὴν καὶ μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Τσερεμέτεβ μάχαις, ἀλλ' ὅμως, καυχώμενος ὡς νικητῆς, ἐξωπλίσθη ἐκ νέου. Ὅθεν οἱ ὑπὸ τὸν Ῥζέβσκην Κοζάκοι, ἐπιτηροῦντες αὐτὸν μεταξὺ τοῦ Βορυσθένους καὶ Τανάϊδος, ἀνήνεγκον πρὸς τὸν Τσάρον (τὸν Μάϊον τοῦ 1556), ὅτι ὁ Δεβλέτ Γιρέις, στρατοπεδεύσας παρὰ τὰ ὕδατα τοῦ Κόνσκου, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν Τούλαν, ἢ τὸ Κοζέλσκον.

Μετὰ τὴν ἀγγελίαν ταύτην ὁ στρατὸς συνήλθεν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ὁ δὲ Τσάρος, ἐπιθεωρήσας αὐτὸν ἐν Σερπουχόβῳ, πρὸςσκευάζετο εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ πέραν τῆς Τούλας· ἀλλ' ἔμαθεν, ὅτι ὁ κίνδυνος ἐξέ-

λιπε· διότι ὁ ἀτρόμητος Ῥζέβσκης, παραλαβὼν τριακοσίους Κοζάκους τῆς μικρᾶς Λιθουανικῆς Ῥωσσίας μετὰ τῶν ἀρχηγῶν Μλίνσκη καὶ Ἐσκόβιτς, προσέβαλε τὸ Ἰσλάμ-Κιρμέν παρὰ τὸ Ὀτσάκοβον, ἔνθα, πολεμήσας ἐπὶ ἕξ συνεχεῖς ἡμέρας πρὸς τὸν καλγᾶν τοῦ Χάνη, ἀπέκτεινε πολλοὺς τῶν ἀνδρῶν τῆς Ταυρικῆς καὶ Τούρκους, ἀπήλασε τὰ βοσκήματα αὐτῶν καὶ ἀπεχώρησε μετὰ πολλῶν λαφύρων. Οὕτω δ' ἠνάγκασε διὰ τοῦ τολμηροῦ τούτου ἀντιπερισπασμοῦ τὸν Δεβλέτ-Γιρέιν ἐπανελθεῖν ταχέως εἰς ἄμυναν τῆς Ταυρικῆς, φθειρομένης προσέτι ὑπὸ φθοροποιοῦ λοιμοῦ. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ Δημήτριος Βισνεβέτσκης, Λιθουανὸς πρίγκιψ καὶ ἀπόγονος τοῦ Ἀγίου Βλαδιμίρου, προσῆλθεν ὑπηρετήσων τῷ Τσάρῳ· ἦν δὲ δεινὸς καὶ θερμουργὸς καὶ εὐτολμος πολεμιστῆς· ἄρχων δὲ τῶν Κοζάκων τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Κανέβου, ἀπηρέσκετο εἰς τὸ εἰρηναῖον τοῦ Αὐγούστου σύστημα. Διό, θηρεῦων κατορθώματα καὶ κινδύνους, καὶ δελεασθεὶς ὑπὸ τῶν ἐνδόξων κατακτήσεων τῆς Ῥωσσίας, ἐπόθει διακαῶς ἀνδραγαθήματα ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ πατρίδος, ἣν προφανῶς ἡ θεία πρόνοια προῆγεν εἰς ἀκμὴν μεγαλείου. Ἀλλὰ, μὴ ἐπιθυμῶν ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, ὅπως παραστῆ τῷ Ἰωάννῃ ὡς ἀπλοῦς φυγᾶς, ἐξῆλθε τῆς Λιθουανίας ἄγων πολλοὺς πιστοὺς Κοζάκους, κυριεύσας δὲ τῆς νήσου Χορτίτσας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένους, ἔνθα ἀνήγειρε παραχρῆμα φρούριον, ἔγραψε πρὸς τὸν Τσάρον, ὅτι οὐδαμῶς ἀπῆναι στρατὸν, ἀλλὰ μόνον τὴν τιμὴν, ὅπως καλῆται Ῥῶσσος καὶ κατακλείσῃ τὸν Χάνην ἐν Ταυρικῇ ὡς ἐν φωλεᾷ. Πεισθεὶς περὶ τῆς εὐνοίας τοῦ Ἰωάννου ὁ ἀνδρεῖος οὗτος πολεμιστῆς, ἔκαυσε τὸ Ἰσλάμ-Κιρμέν,

Ὁ Ῥζέβσκης προσβάλλει τὸ Ἰσλάμ-Κιρμέν.

Ὁ πρίγκιψ Βισνεβέτσκης λαμβάνει ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ Τσάρῳ καὶ κρατεῖ τῆς Χορτίτσας.

ἐκυρίευσεν τῶν ἐν αὐτῷ τηλεβόλων, ἅτινα μετεκόμισεν εἰς τὸ φρούριον Χορτίτσας, ἀπέκρουσε δὲ πάσας τὰς κατὰ τῆς νήσου ἐφόδους, ἃς ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ἡμέρας ἀδιαλείπτως ἐπανελάμβανεν ὁ Χάνης. Ἀλλαγῶν δὲ οἱ ἀρχηγοὶ Κιρκάσσιοι ἐκυρίευσαν ἐν ὀνόματι τῆς Ῥωσσίας τοῦ Τεμβρούκου καὶ Ταμάν παρὰ τὴν Μαιώτιδα, ἔνθα ἦν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἡ ἡγεμονία Τμουτοροκάν. Ὁ Δεβλὲτ-Γιρέϊς καταπτοηθεὶς ἐνόμισεν, ὅτι ὁ Ῥζέβσκης, ὁ Βισνεβέζσκης καὶ οἱ ἀρχηγοὶ Κιρκάσσιοι ἀπετέλουν τὴν προπορείαν τοῦ μεγάλου Ῥωσικοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ Ἰωάννης εἶπετο αὐτοῖς· διὸ ἠτήσατο τὴν εἰρήνην· ἐν δὲ τῇ ἀπογνώσει αὐτοῦ ἔγραψε τῷ σουλτάνῳ, ὅτι τὸ πᾶν ἀπώλλυτο εἰ μὴ ἔσωζε τὴν Κριμαίαν. Λέγει δὲ σύγχρονός τις ἱστορικός, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐπιτηδειότερα εὐκαιρία πρὸς ἐξαφάνισιν τῶν Μογολικῶν λειψάνων, φανερῶς καταδιωκομένων ὑπὸ τῆς θεομηνίας· διότι τὰ ἄλλοτε πολυάνθρωπα καὶ πλούσια σκηνώματα τῶν Νογαίων ἠρημώθησαν κατὰ τὸν δεινὸν χειμῶνα τοῦ 1557, τὰ δὲ κτήνη καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ψύχους ἐν ταῖς ἐρήμοις. Τῶν μουρζῶν δὲ τινες καταφυγόντες εἰς Ταυρικὴν εὗρον λοιμὸν μετὰ λιμοῦ, προελθόντος ἐκ τῆς μεγάλης ἀνομβρίας. Μόλις οὖν ἔμενον τῷ μὲν Χάνῃ δεκακισχίλιοι ἵππεῖς, ἱκανοὶ πρὸς ἐκστρατείαν, τοῖς δὲ Νογαίοις ὀλιγαριθμώτεροι· πρὸς τούτοις δὲ τὰ μὲν διάφορα σκηνώματα ἐπολέμουν πρὸς ἀλληλα, οἱ δὲ μεγιστᾶνες τῆς Ταυρικῆς συνώμνυον κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Δεβλὲτ-Γιρέϊ, ὅπως ἀναγορεύσωσι βασιλέα τὸν βασιλόπαιδα Τοχταμῆσον, παρεπιδημοῦντα τότε ἐν Ταυρικῇ· ἀλλ' ἀνακαλυφθείσης τῆς συνωμοσίας ταύτης, ὁ Τοχταμῆσος κατέφυγεν εἰς Ῥωσίαν, ἔνθα

Κατάκτησις τοῦ
Τεμβρούκου καὶ
Ταμάν.

Λοιμὸς ἐν τοῖς
σκηνώμασι τῶν
Νογαίων καὶ τῶν
ἐκ Ταυρικῆς.

ἠδύνατο δοῦναι ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς Κριμαίας.

Ἄλλ' ἐὰν πιστεύσωμεν τῷ περικλεεῖ Κούρβσκη, ἡ Ῥωσσικὴ κυβέρνησις οὐδόλως ἐβάδισεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν ἔδειξεν ὁ τοῦ Θεοῦ δάκτυλος, ἀλλ' ἔδωκε τοῖς ἀπίστοις τὸν καιρὸν, ὅπως ἀναλάβωσι τὰς δυνάμεις. Ὁ Βισνεβέτσκης, μὴ δυνηθεὶς ἵνα καρτερήσῃ ἐν Χορτίτσα πρὸς τὰ πεμφθέντα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς βοήθειαν τοῦ Δεβλέτ-Γιρέι πολυάριθμα Τουρκικὰ στρατεύματα, ἐξαντλήσας δὲ τὰ πρὸς πόλεμον καὶ τὰ σιτία, κατέλιπε τὸ φρούριον καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ὄρια τῆς Λιθουανίας, ἔνθα κατέλαβε τὸ Τσερκάσον καὶ Κάνεβον, ὧν οἱ κάτοικοι ἠγάπων αὐτόν· ἐντεῦθεν δ' ἔγραψε πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅτι ἐτοίμως εἶχεν ἐκστρατεῦσαι πάλιν ἐπὶ τὸν Δεβλέτ-Γιρέιν, ἠδύνατο δ' ἔτι μείζονα ὠφέλειαν παρασχεῖν τῇ Ῥωσσίᾳ, κατακτώμενος ὑπὲρ αὐτῆς πάσας τὰς μεσημβρινὰς χώρας τοῦ Βορυσθένους. Καὶ ἡ πρότασις μὲν αὕτη ἦν βεβαίως ἀρεστή· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης, μὴ λύων τὴν πρὸς τὴν Λιθουανίαν ἀνακωχὴν, παρήγγειλε τῷ Βοροτίνσκη ἀποδοῦναι τὸ Τσερκάσον καὶ Κάνεβον τῷ Αὐγούστῳ· εἶτα δὲ, μεταπεμφάμενος εἰς Μόσχαν, ἔδωκεν αὐτῷ εἰς ἴδιον κτῆμα τὴν πόλιν Βέλεβον καὶ πολλὰς πλουσίας χώρας, ἐκφοβῶν δι' αὐτοῦ τὸν τε Χάνην καὶ τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας. Ἐν τούτοις ὁ Δεβλέτ-Γιρέις ἀνέλαβε· καί τοι δὲ πάντοτε ἐδήλου τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως διάγῃ ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀπέλυσεν ἐντίμως τὸν πρεσβευτὴν ἡμῶν Ζαγριάτσκη, ἀπὸ πέντε ἐτῶν κρατούμενον αἰχμάλωτον ἐν Ταυρικῇ, ἀπέστειλε δὲ τῷ Ἰωάννῃ συνθήκην περὶ συμμαχίας, δι' ἧς ὑπισχνεῖτο πολεμῆσαι πρὸς τὴν Πολωνίαν, ἀλλ' ὁμως αἰ ἐν αὐτῇ

Ζῆλος τοῦ Βισ-
νεβέτσκη.

1538. συμφωνίαι ἦσαν πλήρεις ὑπερηφανίας· διότι ἀπῆτει φόρον ἴσον πρὸς ὃν ἐλάμβανε παρὰ τοῦ Σιγισμοῦν-δου καὶ Αὐγούστου. Ἐλεγε δὲ τῷ Τσάρῳ· «Ἐπειδὴ
 » ἔνεκα σοῦ λύω τὴν πρὸς τὴν Πολωνίαν συμμαχίαν,
 » δίκαιον ὅπως ἀνταμείψῃς με.» Τῷ ὄντι, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐληίζοντο τὴν Βολυνίαν καὶ Ποδολίαν· τοῦτο δὲ κατ-τέπληξε τὸν Αὐγούστον, θεωροῦντα τὸν Χάνην φίλον τῆς Λιθουανίας. Οἱ Τάταροι, ζητοῦντες εὐχερῆ λείαν, εὔρισκον ταύτην ἐν ταῖς εὐφόροις ἐπαρχίαις αὐτῆς, ἐνθα οἱ εὐγενεῖς, ἐναβρυνόμενοι ἐπ' ἀνδρία ἐν μέσῳ τῶν συμποσίων, ἔφευγον ἀνάνδρως, προκειμένου πρὸς ἀμυναν τῶν κτήσεων αὐτῶν κατὰ τῶν Τατάρων. Συγκαλέσαντος δ' ἐπὶ τούτῳ τοῦ Τσάρου τὸ συμβούλιον, ἐκρίθη ὁμοθύμως, ὅτι αἱ προτάσεις τοῦ Χάνη ἦσαν ἀνάξιοι παντὸς λόγου, ἦν δὲ καιρὸς ὅπως προτείνωμεν συμμαχίαν πρὸς τὸν Αὐγούστον. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ Βισνεβέτσκης ἀπεστάλη πάλιν εἰς τὰς χώρας τοῦ Βορυσθένους, παραλαβὼν πεντακισχιλίους στρατιώτας, παῖδας εὐπατριδῶν, Τοξότας καὶ Κοζάκους καὶ ἔχων ἐντολὴν ἵνα ἐνωθεῖς μετὰ τῶν Κιρκασσίων ἀρχηγῶν πολεμήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τῇ Ταυρικῇ· τῷ δὲ βασιλεῖ ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης, ὅτι βαρέως ἔφερε τὰς ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῶν στρατῶν Ταυρικῆς συμφορὰς τῆς Λιθουανίας, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς ὅπως κατανοήσωσι τὸ ἀληθές συμφέρον ἀμφοτέρων τῶν δυνάμεων, ἀπὸ κοινοῦ δ' ἐξολοθρεύσωσι τοὺς κακούργους, ζῶντας ἐν ἀπάτῃ καὶ ἀρπαγαῖς, καὶ ὅτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ Ῥωσσία ἐτοιμῶς εἶχε συμπράξαι πάσαις ταῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δωρηθείσαις αὐτῇ δυνάμεσιν. Ἐκ τῆς προτάσεως ταύτης τοσοῦτον ἐχάρη ὅτε βασιλεὺς καὶ οἱ μεγιστᾶνες καὶ ὁ λαός, ὁ ὁμογενὴς ἡμῖν καὶ ὁμόπιστος, ὥστε τὸν πρεσβευ-

τὴν τῆς Μόσχας ἔφερον καθ' ἅπασαν τὴν Λιθουανίαν ἐπὶ τῶν χειρῶν ὡς ἄγγελον εἰρήνης καὶ εὐημερίας πάντων τῶν κατοίκων, ὅσοι ἐφοβοῦντο τὸν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν πόλεμον. Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ μεγιστᾶνες ἐτίμησαν μέγਾਲως αὐτὸν, ἐθαύμαζον δὲ τὴν σύνεσιν καὶ μεγαλοψυχίαν τοῦ Ἰωάννου. Ὁ Αὐγούστος, ἀποδεικνύων τὴν πρὸς ἡμᾶς εἰλικρινῆ φιλίαν, ἀπηλευθέρωσε πολλοὺς παλαιοὺς Μοσχίους αἰχμαλώτους, ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν μέγαν σταυλάρχην Ἰωάννην Βολτσκόβ, ὅπως εὐχαριστήσῃ αὐτῷ, καὶ ὑπέσχετο τὴν ἀνυπέρθετον εἰς Μόσχαν ἀποστολὴν τῶν ἐπιφανεστάτων μεγιστάνων πρὸς συνομολόγησιν αἰδίου εἰρήνης καὶ συμμαχίας. Ἐκατέρωθεν δὲ λαλοῦντες ἐνθέρμως περὶ τῆς χριστιανικῆς ἀδελφότητος, ἀνεμιμνήσκοντο τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, γενομένης θύμα τῶν διχονοιῶν τῶν κυριαρχῶν τῆς Εὐρώπης· τέλος ἤθελον ὅπως ἀπὸ κοινοῦ, καταβαλόντες τὴν Ταυρικὴν, πολεμῶσι πρὸς τοὺς Τούρκους. Ἄλλ' αἱ ἀγαθαὶ αὐταὶ βουλαὶ ἐξέλιπον ὡς ὄναρ· διότι τὰ μὲν πράγματα περιεπλάκησαν ἐκ νέου, ἡ δ' ἀρχαία ἀμοιβαία ἔχθρα τῆς Ῥωσσίας καὶ Λιθουανίας ἐξήφθη πάλιν.

Ἡ Λιβονία ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τούτου. Ἀπὸ τοῦ 1503 οὔτε ἐν πολέμῳ, οὔτε ἐν εἰρήνῃ διατελοῦντες πρὸς αὐτὴν, ἀνενεοῦμεν μόνον τὴν ἀνακωχὴν καὶ ἠρκούμεθα ταῖς ἐμπορικαῖς σχέσεσιν. Ὁ δὲ Ἰωάννης, ἀποβλέπων ἐν πᾶσι πρὸς αὔξησιν τοῦ μεγαλείου τῆς Ῥωσσίας οὐ μόνον διὰ νικῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐσωτερικῆς τάξεως, παρεχούσης αὐτῷ νέας δυνάμεις, ἐβλεπε μετὰ λύπης τὴν κακοβουλίαν τῆς Λιβονίας, μεσολαβούσης τοὺς εἰς Μόσχαν ἐρχομένους, ἐγκρατεῖς περὶ τὰς τέχνας καὶ τὰ πολεμικὰ ἄνδρας, ὡς καὶ πάντας τοὺς ἀλλοδα-

Λιβονικά.

1557.

πούς. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ τάγματος ἔγραφον περὶ τούτου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα· «Ἡ Ῥωσσία ἤδη τοσοῦτον »ἐπίφοβος ἐγένετο, ὥστε πάντες οἱ ὄμοροι χριστιανοὶ »ἡγεμόνες κλίνουσι τὸν αὐχένα ἐνώπιον τοῦ νέου, ἐνεργουῦ καὶ φιλοδόξου μονάρχου, καὶ ἰκετεύουσιν αὐτὸν »περὶ εἰρήνης (16). Συνετὸν ἄρα τὸ αὐξῆσαι τὴν δύναμιν τοῦ φυσικοῦ ἡμῶν ἐχθροῦ, παρέχοντες αὐτῷ »τέχνας καὶ τὰ πρὸς πόλεμον; Ἐὰν ἐπιτρέπωμεν τοῖς »καλλιτέχναις καὶ τεχνίταις ἀπέρχεσθαι ἐλευθέρως εἰς »Μόσχαν, βέβαιόν ἐστιν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι, ἀνήκοντες ταῖς δυτσεβέσιν αἱρέσεσι τῶν ἀναβαπτιστῶν, »μεταρρυθμιστῶν καὶ λοιπῶν, καταδιωκομένων ἐν τῇ »Γερμανίᾳ, ἔσονται προθυμότατοι ὑπηρεταί τοῦ Τσάρου, ὅστις ἀναμφιβόλως διαβουλεύεται τὴν κατάκτησιν τῆς Λιβονίας καὶ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, »ὅπως προχειρότερον ὑποτάξῃ τὴν Λιθουανίαν, Πολωνίαν, Ἡρωσσίαν καὶ Σουηδίαν.» Πρόδηλον δ' ἐστίν, ὅτι ὁ Ἰωάννης, μὴ ἀνεχόμενος ὅπως οἱ Λιβονοὶ διακωλύωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βουλῶν αὐτοῦ, ἔκρινεν ἵνα λάβῃ δίκην παρ' αὐτῶν. Διὸ τῷ 1554, ὅτε οἱ πρεσβευταὶ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου Ἐρρίκου τοῦ ἐξ Ἀλλης, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ῥήγας καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Δορπάτου, ἰκέτευσον αὐτὸν ἵνα ἀνανεώσῃ τὴν ἀνακωχὴν ἐπὶ πέντε καὶ δέκα ἔτη, συνήνεσεν ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅτι ἡ ἐπαρχία τοῦ Δορπάτου τελέσει αὐτῷ τὸν ὀρισθέντα ἄλλοτε ἐτήσιον φόρον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρεσβευταὶ ἐφάνησαν ἀποροῦντες, ἐδείχθη αὐτοῖς ἡ συνομολογηθεῖσα τῷ 1503 πρὸς τὸν Πλεττεμβέργον συνθήκη, ἐνθα ἀνεφέρετο περὶ τοῦ φόρου τούτου, παραδοθέντος τῇ λήθῃ ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν. Ἀλλὰ τούτων οὐδόλως ἀκρωμένων τῶν ἐνστάσεων, ὁ Ἀδάσεβ εἶπεν αὐτοῖς ἐξ

Σπουδαία βουλὴ
ἀποδομένη τῷ
Ἰωάννῃ.

δνόματος τοῦ Τσάρου· « Ἡ οὕτως, ἡ οὐδεμία ἀνα-
 »κωχή.» Ὅθεν ἐνέδωκαν τῇ ἀνάγκῃ, τὸ δὲ Δορπάτον
 ἀνεδέχθη δι' ἐπισήμου πράξεως, ἐγγυωμένου τοῦ με-
 γάλου ταξιάρχου, οὐ μόνον τελεῖν κατ' ἔτος εἰς τὸ
 μέλλον Γερμανικὸν ἡμίλιτρον ἀνά κάτοικον, ἀλλὰ καὶ
 ἀποτίσαι ἐντὸς τριῶν ἐτῶν πάντα τὸν φόρον τῶν πα-
 ρελθόντων πενήκοντα ἐτῶν. Ὡμοσε δὲ προσέτι ὁ
 μέγας ταξιάρχης, ὅτι οὐδόλως συμμαχήσει τῷ βασιλεῖ
 τῆς Πολωνίας καὶ ἀποκαταστήσει τοὺς ἐν Δορπάτῳ,
 Ῥέβελ καὶ Ῥήγα ἀρχαίους ναοὺς ἡμῶν, καταστρα-
 φέντας ὑπὸ τῶν θρησκομανῶν τῆς νέας αἰρέσεως τοῦ
 Λουθήρου· διὸ καὶ ὁ πατὴρ ἤδη τοῦ Ἰωάννου ἠπεῖλει
 τοὺς Λιθουανοὺς, λέγων· «Οὔτε Πάπας, οὔτε αὐτο-
 »κράτωρ εἰμι, οἵτινες οὐ δύνανται ἀμύνασθαι τοὺς ἰδίους
 »ναοὺς.» Κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Ἰωάννου ἡ ἐμπορία
 κατέστη ἐλευθέρα· διότι ἡ ὁμοσπονδία ἔγραψε πρὸς
 αὐτὸν αἰτιωμένη τὰς ἀρχὰς τῆς Ῥήγας, Ῥέβελ καὶ
 Δορπάτου, ὡς μὴ ἐπιτρεπούσας τοῖς ἐμπόροις αὐτῆς
 εἰσάγειν εἰς Ῥωσσίαν μέταλλα καὶ ὄπλα, καὶ θελούσας
 ὅπως οἱ Γερμανοὶ ἀγοράζωσι τὸ ἡμέτερον στέαρ καὶ
 κηρὸν ἐν Λιβονία. Ἐνὸς δὲ μόνον τὴν παραχώρησιν
 ἠρνήθη ὁ μέγας ταξιάρχης, τὴν διὰ τῆς Ἐπικρατείας
 αὐτοῦ μετάβασιν τῶν ἀλλοδαπῶν εἰς Ῥωσσίαν· τοῦτο
 δὲ καλίστα ἀβεβαιοτάτην τὴν εἰρήνην.

Συνταχθεῖσης δὲ τῆς συνθήκης ταύτης ἐν Μόσχᾳ
 καὶ ὑπογραφείσης ὑπὸ τῶν Λιβονῶν πρεσβευτῶν, ὁ
 Τερπιγόρεβ, ἀξιωματικὸς τοῦ Ἰωάννου, ἐπέμφθη εἰς
 Δορπάτον ὅπως κατὰ τὸ εἰωθὸς ὁ Ἐπίσκοπος καὶ οἱ
 ἄρχοντες ἐπικυρώσωσι δι' ὄρκου καὶ σφραγίδος τὴν
 συνθήκην. Ἀλλ' ὁ Ἐπίσκοπος, ὁ πολιτάρχης καὶ οἱ
 σύμβουλοι βαρέως ἔφερον καθιστάμενοι ὑποτελεῖς τῆς

Ῥωσσίας· διό, καί περ ξενίζοντες τὸν Τερπιγόρεβ, συνεβουλεύθησαν πρὸς ἀλλήλους κρύφα, κατηγοροῦντες τῶν Λιβονῶν πρεσβευτῶν ἀπερισχεσίαν καὶ ὑπέρβασι καθηρόντων, ἀλλ' ἠγνοῦν τί τὸ ποιεῖον. Μετά τινας δ' ἡμέρας ὁ Ῥώστος πρεσβευτὴς ἀπήτησε τὸν ὄρκον καὶ ἠπέλει ἀπελθεῖν. Τότε ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἐπισκόπου, δεινὸς πολιτικὸς, εἰσηγήσατο ἐν τῷ συμβουλίῳ τὴν ἀπάτην, λέγων· «Ὁ Τσάρος ἰσχυρὸς μὲν ἐστὶν ἐν τοῖς ὅπλοις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εὐφροῦς. Ἐπομένως, ὅπως μὴ ἐξοργίσωμεν αὐτὸν, ἐπικυρώσωμεν τὴν συνθήκην, ἀλλὰ δηλώσωμεν αἴμα, ὅτι οὐδεμίαν ἐλαμβάνομεν ὑπόσχεσιν, ἄκοντος τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων, νομίμου ἡμῶν κυριάρχου. Ἀνεπαχθῶμεν οὖν πρὸς τοῦτον καὶ ἀναμείνωμεν καὶ βραδύνομεν. Εἶτα δὲ γενέσθω ὅτι ὁ Θεὸς βούλεται.» Τῆς γνώμης δὲ ταύτης ἐπικρατησάσης, ὤμοσαν πάντες· ἐνεχείρισαν δὲ τὴν συνθήκην τῷ πρεσβευτῇ τοῦ Ἰωάννου, δηλοῦντες αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἔχει πλήρη ἰσχύον ἀνευ ἐπικυρώσεως τοῦ αὐτοκράτορος. Ἄλλ' ὁ πρεσβευτὴς ἀπεκρίνατο· «Ὁ Τσάρος μου οὐδεμίαν ὑπόθεσιν ἔχει μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Δότε μοι μόνον τὴν συνθήκην, εἶτα δὲ δώσετε τὰ χρήματα.» Μετὰ ταῦτα, παραγγείλας τῷ γραμματεῖ ἵνα περικλείσῃ αὐτὴν ἐν σηρικῷ περικαλύμματι, εἶπε μειδιῶν· «Φύλαττε αὐτὴν ὡς σπουδαιότατην.» Ὁ Τερπιγόρεβ ἀνήνεγκε τῷ Τσάρῳ, ὅτι ἐξεπληρώθησαν μὲν ἀληθῶς αἱ διατυπώσεις, ἀλλ' ὅτι οἱ Γερμανοὶ μηχανῶνται ἀπάτας.

Ὁ Ἰωάννης ἐσιώπα· ἀλλ' ἔκτοτε ἐκαλεῖτο ἐν τοῖς ἐγγράφοις κυριάρχης τῆς Λιβονικῆς χώρας. Νέοι δὲ πρεσβεύται τοῦ μεγάλου ταξιάρχου καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Δορπάτου ἦλθον πάλιν εἰς Μόσχαν τὸν Φεβρουάριον

τοῦ 1557. Μαθὼν δὲ ὁ Ἰωάννης, ὅτι, ἐλθόντες ἄνευ χρημάτων καὶ μετὰ κενῶν τῶν χειρῶν, ἐζήτουν ὅπως ἀποδείξωσι τοῖς εὐπατρίδαις τὸ ἄλογον τῶν ἡμετέρων ἀπαιτήσεων, προσέταξεν αὐτοῖς ἐξελθεῖν τῆς Ῥωσσίας, λέγων· «Ἐκουσίως καὶ ἐλευθέρως ὠμόσατε τελεῖν ἡμῖν φόρον· ὥστε ἡ ὑπόθεσις τετελεσμένη. Εἰ ἀρνεῖσθε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπεσχημένων, εὐρήσομεν ἡμεῖς ἄλλον τρόπον, ὅπως λάβωμεν πᾶν τὸ ἡμῖν ἀνήκον.» Ἀπαγορεύσας δὲ τοῖς ἐμπόροις τοῦ Νοβογορόδου καὶ Πσκόβου μεταβαίνειν εἰς Λιβονίαν, ἐκήρυξε πρὸς τοὺς Γερμανοὺς, ὅτι ἔχουσι τὴν ἄδειαν ἐμπορεύεσθαι ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ ἡσυχῶς. Ἐπεμψε δὲ τὸν πρίγκιπα Σαστοῦνοβ ἀνεγείραι πόλιν καὶ ἀνασκάψαι λιμένα κατὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ τοῦ Ναρόβα χάριν ἐλευθέρας καὶ ἀσφαλοῦς κατὰ θάλασσαν κοινωσίας πρὸς τὴν Γερμανίαν, καὶ ἤρξατο τῶν παρασκευῶν πρὸς πόλεμον, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπισχνεῖτο ἡμῖν ὀλιγοδάπανον νίκην καὶ εὐχερῆ κατάκτησιν. Ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων χρόνων τοῦ τάγματος, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς Πλεττεμβέργου, ἡ Λιβονία συνείδεν ἤδη τὸ ἀδύνατον τοῦ πολεμῆσαι ἐπιτυχῶς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλὰ νῦν τὸ τάγμα τοῦτο, στερούμενον τῆς βοήθειας τῶν Γερμανῶν ἱπποτῶν, ἐγένετο ἔτι ἀσθενέστερον. Ἐκ δὲ τῆς πεντηκονταετοῦς εἰρήνης, τῆς πλουτισίας τὴν χώραν καὶ αὐξησάσης τὰς ἡδυπαθείας τοῦ βίου καὶ τὴν σπατάλην καὶ τὴν μαλθακότητα, ἀπέμαθον οἱ ἱππότες τὸ σκληροδίαιτον τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας· διότι ἐν τοῖς μεγαλοπρεπέσιν οἴκοις διῆγον βίον ἐκτεθηλυμένον καὶ χαῦνον, ὡς οἱ σύγχρονοι βεβαιοῦσιν, ἐμεθύσκοντο καὶ ἠγάλλοντο, ἐπιλανθανόμενοι τῆς ἀρχαίας συστάσεως τῆς ἀδελφότητος, τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς·

Κατάστασις τῆς
Λιβονίας.

ἀπεστρέφοντο οὐχὶ τὰς κακὰς πράξεις, ἀλλὰ τὴν ἐνδειαν, ἀσυστόλως παραβαίνοντες τὰς ἱεράς τῆς ἠθικῆς ἀρχάς, ἠσχύνοντο δὲ μόνον ὑποχωροῦντες ἀλλήλοις ὡς πρὸς τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἔλλειψιν πολυτίμων ἐνδυμάτων, πολλῶν ὑπηρετῶν, πολυτελῶς σεσαγμένων ἵππων καὶ καλῶν γυναικῶν. Οἱ ἐπιφανέστατοι ἄνδρες τῆς χώρας ταύτης, ἦν οἱ Ἱστορικοὶ καλοῦσιν ἐπίγειον Παράδεισον, διῆγον ἐν ῥαθυμίᾳ, εὐθυμίᾳ καὶ θήρᾳ. Ὡς δὲ διητῶντο οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἀρχηγοὶ τοῦ τάγματος, οὕτω καὶ οἱ κοσμικοὶ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἔμποροι καὶ οἱ πολῖται ἀναλόγως πρὸς τὴν ἰδίαν οὐσίαν· μόνοι δ' οἱ γεωργοὶ εἰργάζοντο ἐν τῷ ἰδρωτί τοῦ προσώπου, ἐπιβαρυνόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν φόρων τῆς ἀπλήστου πλεονεξίας. Ἄλλ' οὐδ' οὗτοι διέφερον κατὰ τὴν ἠθικὴν· διότι παρεδίδοντο βδελυρωτάταις κακίαις, αἵτινες ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς παχυλῆς ἀμαθείας καὶ τῆς οἰνοφλυγίας.

Ἡ πολυσύνθετος καὶ διηρημένη κυβέρνησις ἦν ἀσθενεστάτη· διότι πέντε Ἐπίσκοποι, ὁ μέγας ταξιάρχης, ὁ καταλυματίας τοῦ τάγματος, ὁκτὼ ταξιάρχαι καὶ ὁκτὼ δικαστικοὶ ἄρχοντες ἤρχον τῆς χώρας· τούτων δ' ἕκαστος εἶχε πόλεις καὶ δήμους καὶ νόμους καὶ δικαιώματα, ὀλιγωρῶν τοῦ κοινῆ συμφέροντος. Τὸ δὲ τοῦ Λουθήρου δόγμα, ὅπερ παρεδέχθησαν αἱ τε πόλεις καὶ οἱ εὐγενεῖς κοσμικοὶ καὶ πολλοὶ ἐπτόται τοῦ τάγματος, ἔτι μᾶλλον διεκίνησε τὴν Λιβονίαν· διότι ὁ μὲν λαὸς, κινούμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν ζήλου, ἐστασίαζε καὶ ἔτεμνε καὶ ἔκαιε τοὺς τε ναοὺς καὶ τὰ Λατινικὰ μοναστήρια· οἱ δὲ δυνάσται, εἴτε ὑπὸ θρησκευτικοῦ ζήλου, εἴτε ὑπὸ αἰσχροκερδείας, ἐξωπλίζοντο κατ' ἀλλήλων. Οὕτως ὁ Φυρστεμβέργος, διά-

δοχος τοῦ μεγάλου ταξιάρχου τοῦ ἐξ Ἀλλης, καθεῖλε καὶ καθεῖρξε τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ῥήγας Γουλλιέλμον, ἀπολυθέντα εἶτα τῆς φυλακῆς διὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ βασιλέως Αὐγούστου. Πρὸς δὲ διατήρησιν καὶ αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας ξενοτροφοῦν Γερμανοὺς τὸ φιλήσυχον τάγμα, οὐδαμῶς ἐσχέπτετο περὶ ἀντιστάσεως πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ἐξωτερικὸν ἐχθρὸν, καθ' ὅσον ἐστερεῖτο καὶ στρατοῦ καὶ χρημάτων. Καὶ οἱ μὲν μεγάλοι ταξίαρχαι καὶ οἱ ἐν τέλει ἐπλουτίζοντο, τὸ δὲ ταμεῖον ἐπτώχευεν ἐκκενούμενον χάριν τῶν ἡδονῶν καὶ πολυτελείας αὐτῶν, νομιζόντων τὴν μὲν περιουσίαν τοῦ τάγματος ἰδίαν ἑαυτῶν, τὴν δὲ ἰδίαν ὅλως ἄλλοτρίαν τοῦ τάγματος. Ἐνὶ δὲ λόγῳ ἡ εὐφορία τῆς γῆς, ἡ ἀσθένεια τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ τρυφή τῶν πολιτῶν εἴλκυον τὸν κατακτητήν.

Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία ἦν ἰσχυροτέρα ὡς τὸ πρὶν· ἐκτὸς δὲ τῆς δόξης τῶν περιλαλήτων κατακτήσεων ἐκτησάμεθα ^{Νέα ἰσχυρὰ τῆς Ῥωσσίας.} νέας δυνάμεις· διότι οἱ μὲν κατακτηθέντες τῆς Καζάνης λαοὶ παρεῖχον ἡμῖν μαχητὰς, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ Κιρκάσσιοι ἤρχοντο ὑπηρετήσοντες τῷ Τσάρῳ μετὰ πολλῶν ἰλῶν ἵππικοῦ. Ἄλλὰ πάντων σπουδαιότατον ἦν ἡ ἐπὶ τὸ βέλτιον διοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, διπλασιάσασα σχεδὸν τὴν ἰσχύν αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἄξιον λόγου τοῦτο ἔργον τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου ἐγένετο ^{Διοργάνωσις στρατοῦ.} τῷ 1556, ὅτε ἐνθεν μὲν τὸ αἶμα ἔρβρε παρὰ τὸν Ῥᾶ, ἐνθεν δὲ ἐπολεμοῦμεν πρὸς τὴν Σουηδίαν καὶ ἀνεμένομεν εἰσβολὴν τῶν στρατευμάτων τῆς Ταυρικῆς. Ἀξιόμνημόνευτον τοῦτο ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ στρατιωτικῇ νομοθεσίᾳ τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γ' ἐδωροῦντο τοῖς τε ἀξιωματικοῖς τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ τοῖς παισὶ τῶν εὐπατριδῶν γαίας, ἀλλ' ἡ

διάταξις αὕτη ἦν μερική· διότι ἄλλοι διωρίζοντο δικασταὶ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ ἐν τοῖς δήμοις, ἵνα, ὡς τοποτηρηταί, ζῶσιν ἀπὸ τῶν δικαστικῶν τελῶν καὶ τῶν φόρων, ἐπιβλέποντες τὴν εὐταξίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀσφάλειαν. Καὶ πολλοὶ μὲν ἐξεπλήρουν ἐντίμως τὸ ἑαυτῶν καθῆκον, πολλοὶ δὲ, ῥυπαρῶς ἄργυρολογοῦντες, διήρπαζον καὶ κατεπίεζον τοὺς κατοίκους. Ὅθεν συχναὶ κατηγορίαι ἀνηγγέλλοντο πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἐπαύοντο μὲν τῆς ἀρχῆς καὶ ἐκαλοῦντο εἰς δίκην, ἀλλ' οἱ ἀθώοτατοι πολῖται κατεστρέφοντο ὑπὸ τῶν δικῶν καὶ στρεψοδικιῶν. Πρὸς ἐκρίζωσιν δὲ τοῦ καχοῦ τούτου ὁ Ἰωάννης κατήργησε τὰ δικαστικὰ τέλη, θεσπίσας ὅπως αἱ δίκαι δικάζωνται δωρεὰν ὑπὸ γερόντων καὶ ἑκατοντάρχων, ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγομένων· ἀντὶ δὲ τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα ἀπῆτουν πρότερον παρὰ τῶν δικάων, ἔταξε κοινὸν φόρον ἐπὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν δήμων, ἐπὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ ἐγγείων κτημάτων, ὃν εἰσέπραττον οἱ βασιλικοὶ γραμματεῖς. Τοὺς δὲ ἀξιωματικοὺς καὶ παῖδας τῶν εὐπατριδῶν, πάντας ἀνεξαιρέτως κατέστησεν ἴσους εἴτε κατὰ τὸν μισθὸν, εἴτε τὰ κτήματα, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν· ἀφείλετο αὐτῶν τὴν περιττὴν γῆν, ἣν ἐδωρήσατο τοῖς ἀπόροις· εἶτα δ' ὥρισε τὴν ὑπηρεσίαν οὐ μόνον ἐκ τῶν κτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κληρονομικῶν γαιῶν τῶν εὐπατριδῶν· ὥστε ὁ κατέχων ἑκατὸν μέτρα γονίμου γῆς ὑπεχρεοῦτο ἐκστρατεῦσαι ἐφ' ἵππου καὶ μετὰ πανοπλίας, ἢ ἀνθ' ἑαυτοῦ τάξαι ἄλλον, ἢ τέλος ἀποτίσαι εἰς τὸ γαζοφυλάκιον ὠρισμένην τιμὴν. Ὅπως δὲ προσελκύσῃ ἀνθρώπους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ὁ Ἰωάννης, ἔταξεν ὑπὲρ πάντων μισθὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκστρατείας καὶ ἐδιπλασίασε τὸν τῶν

παίδων τῶν εὐπατριδῶν, ὅσοι παρεῖχον μαχητάς τινας πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὠρισμένων.

Οὕτω διὰ τῆς καταμετρήσεως τῶν γαιῶν ἐμάθομεν τὴν πολεμικὴν ἡμῶν δύναμιν. Παρέχοντες δ' οὕτω τοῖς στρατιωτικοῖς τὰ πρὸς ἄνετον βίον ἐν εἰρήνῃ, ὡς καὶ τὰ πρὸς συντήρησιν ἐν ἐκστρατεία, ἀπητοῦμεν παρ' αὐτῶν μεγίστην τάξιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἐτιμωροῦμεν τοὺς ὑπεκφεύγοντας ταύτην ὀκνηρούς. Ἐκτοτε, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ὁ στρατὸς ἡμῶν ἠϋξήθη κατὰ πολὺ· διότι ὁ Ἰωάννης, ἔχων ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Καζάνης 150,000 στρατιωτῶν ἐδύνατο μετὰ τινὰ ἔτη παρατάξαι εἰς μάχην 300,000 πεζικόν τε καὶ ἰππικόν. Οἱ πεζοὶ, καλούμενοι Τοξόται καὶ φέροντες ὅπλα, ἐστρατολογοῦντο ἐκ τῶν κατοίκων τῶν δήμων, ἀπετέλουν δὲ διαρκῆ στρατὸν, διαμένοντα συνήθως ἐν ταῖς πόλεσι καὶ χρησιμεύοντα πρὸ πάντων εἰς πολιορκίαν τῶν φρουρίων. Ἡ σύστασις τοῦ στρατοῦ τούτου ἀποδίδεται τῷ Ἰωάννῃ, ἢ τοῦλάχιστον ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τούτου (17). Καί τοι δὲ ἡ βελτίωσις αὕτη ἦν ἀνεπαρκῆς πρὸς ὀλοσχερῆ μεταβολὴν τῆς ἀρχαίας ἡμῶν Ἀσιατικῆς πολεμικῆς μεθόδου, προσήγγιζεν ἤδη πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν, ὡς καθιστῶσα τοὺς στρατοὺς σταθερωτέρους καὶ τακτικωτέρους. Προσθῶμεν δὲ τούτοις τὸ ἀκάματον τῶν Ῥώσων, τὴν ἐγκαρτέρησιν αὐτῶν κατὰ τοὺς χαλεποὺς πόνους καὶ τὰς στερήσεις, τὸ ἐκτίθεσθαι εἰς τὸ ψύχος κατὰ τὰς χειμερινὰς ἐκστρατείας καὶ ἐν γένει τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ πείραν· τέλος δὲ τὴν ἀπεριόριστον ἠθικὴν ἰσχὺν τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας, κινουμένης ὑπὸ μιᾶς βουλῆς καὶ ὑφ' ἑνὸς λόγου νέου καὶ ἀόκνου μονάρχου, κατὰ τοὺς συγχρόνους Ῥώσους καὶ ἄλλοδαποὺς ἱστορικοὺς, ὅστις ἔζη μόνον χάριν τῶν πολεμικῶν καὶ

Ορησκευτικῶν κατορθωμάτων (18). Τί οὖν ἀνέμενον οἱ Λιβονοὶ διαπερόμενοι πρὸς τοιοῦτον ἐχθρόν; Ὀλεθρον.

Ἡ ἅλλη μεταξὺ ἀδυνατοῦ καὶ δυνατοῦ ἄγει εἰς συμπάθειαν τὰς καρδίας, ἡ δὲ αἰτία τοῦ πρώτου φαίνεται ἡμῖν πάντοτε δικαιοτέρα. Ἄλλ' οἱ Ῥῶσσοι καὶ Λιβονοὶ ἱστορικοὶ (19) κατηγοροῦσιν ὁμοφώνως τοῦ τάγματος· διότι διὰ φανεράς ἐχθρας καὶ δολιότητος καὶ ψεύδους παρώργισε τὸν Ἰωάννην, ἐνεργοῦν κατὰ τὸ θεμιτόν· μὲν αἴσθημα τοῦ μίσους πρὸς ἐπικίνδυνον γείτονα, ἀλλ' ἀπερισκέπτως. Καὶ ἡ μὲν ἀληθῆς πολιτικὴ παραγγέλλει τὴν διατήρησιν τῶν φιλικῶν σχέσεων ἐφ' ὅσον ἐλλείπει ἡ ἀναγκαία δύναμις, ὅπως κηρυχθῆ τις ἐχθρός· ἡ δὲ εὐθύτης δύναται ἐνίοτε σωφρονίσει τὸν φιλόδοξον, ἀφαιροῦσα αὐτοῦ τὴν πρόφασιν νομίμου ἐκδικήσεως· διότι δυσχερὴς ἐστὶν ἡ ἀναίσχυτος καταπάτησις τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς· ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ δολικωτάτη καὶ θρασυτάτη πολιτικὴ καλύπτεται ἐξ ἀνάγκης ὑπὸ τὸ ἴδιον προσωπεῖον. Ἴσως ὁ Ἰσάρος, ἀρχόμενος τοῦ πρὸς τὴν Λιθουανίαν πολέμου, ὠθεῖτο ὑπὸ κρυφίας φιλοδοξίας, γεννωμένης, ἢ ὑποθαλαπτομένης ὑπὸ λαμπρῶν ἐπιτυχιῶν· ἀλλ' ἐδύνατο εἰλικρινῶς πείσαι ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ἄλλους περὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, ὀφείλων τοῦτο τῷ κακῷ ὑπολογισμῷ τῶν Λιβονῶν ἀρχόντων· διότι, καὶ περ γινώσκοντες τὰς Ῥωσικὰς δυνάμεις, ἐπίστευον ἐξαπατῆσαι αὐτὰς διὰ τοῦ δόλου, τῶν πρεσβειῶν, τῶν φιλοφρόνων λόγων καὶ τῶν ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων. Ἄλλ' ἐφείλχυσεν εἰς ἑαυτοὺς φοβερόν εἰκοσιπενταετὲς δυστύχημα, καθ' ὃ τὸ πεπαλαιωμένον τάγμα ἔπεσε μεταξὺ ἐρειπίων καὶ τάφων ὡς σεσαθρωμένον δένδρον.

Ὅτε δὲ τὸ τάγμα ἔμαθε τὰς πρὸς πόλεμον παρασκευ-

ας τῆς Ῥωσσίας, ὁ μέγας ταξιάρχης Φυρστεμβέργος καὶ ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ Δορπάτου ἠτήσαντο παρὰ τοῦ Ἰωάννου τὸ ὑπὲρ τῆς διόδου νέων πρεσβευτῶν ἀσφαλιστὸν γράμμα. Καὶ ὁ μὲν Τσάρος ἔδωκε τὸ γράμμα, ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ ταχυδρόμοι ἔβλεπον ἀπανταχοῦ κατὰ τὰς ὁδοιπορίας μεγάλας προπαρασκευάς, συνοδίας μετὰ τῶν πολεμικῶν ἐπιτηδείων ἀπερχομένας πρὸς τὴν Λιβονίαν, τὴν πανταχοῦ γεφύρωσιν τῶν ποταμῶν, διάταξιν τῶν στρατοπέδων, σταθμῶν καὶ τῶν ξενίωνων ὥστε λήγοντος τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1557 ἔτους 40,000 ἀνδρῶν ἦσαν συνηθροισμένοι κατὰ τὰ μεθόρια ὑπὸ τὸν Σιγ-Ἀλέι, τοὺς εὐπατρίδας Γλίνσκη, Δανιήλ τὸν Ῥωμανοῦ, Ἰωάννην Τσερεμέτεβ, τοὺς πρίγκιπας Σερεβριάνην, Ἀνδρέαν Κούρβσκη καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς ἀξιωματικούς. Ὁ στρατὸς οὗτος συνέκειτο, πλὴν τῶν Ῥώσσω, ἐκ Τατάρων, Τσερεμίσων, Μορβδίων καὶ Κιρκασίων τοῦ Πεατιγόρου. Τὰ πάντα δ' ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀναχώρησιν, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἀνέμενε τοὺς Λιβονοὺς πρεσβευτάς, οἵτινες παρεγένοντο μετὰ πολλῶν δώρων καὶ ἡδέων λόγων. Ὁ Ἰωάννης οὔτε τὰ δῶρα ἐδέχθη, οὔτε τῶν πρεσβευτῶν ἤκουσεν, ὁ δὲ Ἀλέξιος Ἀδάσεβ καὶ ὁ γραμματεὺς Μιχαήλοβ, δείξαντες αὐτοῖς τὴν συνθήκην, ἀπήτησαν τὸν φόρον. Ὅθεν τέλος συνετέθη, ὅτι τὸ Δορπάτον ἀντὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν φόρου τελέσει ἡμῖν ἑτησίως χιλίους Οὐγγρικοὺς χρυσοὺς, ἡ δὲ Λιβονία ἀποτίσει πέντε καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδας σκούδων (έcus) ὡς δαπάνην τοῦ πολέμου. Συντεθείσης δὲ συνθήκης ὑπελείπετο μόνον ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς, ὅτε οἱ πρεσβευταὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι οὐδόλως ἐκόμιζον χρήματα. Τότε ὁ μονάρχης, ὡς ἀναφέρεται, καλέσας αὐτοὺς ἐπὶ δεῖπνον εἰς τὸ ἀνάκτορα ἔθηκε

1538.

πρὸ αὐτῶν κενὰ τρυβλία, ὥστε ἐγερθέντες ἐκ τῆς τραπέζης νήστεις ἀπῆλθον οἴκαδε οὐδὲν κατορθώσαντες· ὁ δὲ ἡμέτερος στρατὸς, ἀκολουθῶν αὐτοῖς, καί περ ψύχους καὶ χειμῶνος ὄντος, εἰσέβαλε τῇ 22 Ἰανουαρίου εἰς Λιβονίαν μετὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Ἰωάννου ἦσαν φοβεραὶ, αἱ δὲ προπαρασκευαί λῆαν γνωσταί· ἀλλ' οἱ Λιβονοὶ ἄρχοντες τυφλώττοντες εὐωχοῦντο τότε καὶ ἐπανηγύριζον γάμους ἄρχοντός τινος τοῦ 'Ρέβελ. Οἱ 'Ρῶσσοι ἔπραττον ἀκωλύτως ὅτι ἤθελον ἐν τῇ χώρᾳ μὴ τaráσσοντες τοὺς ἐν ταῖς ὠχυρωμέναις τῶν πόλεων Γερμανούς. Ἐπὶ δὲ χώρου διακοσίων βερστίων ἢ μεσημβρινῇ Λιβονία κατεπορθήθη ὑπὸ τῶν πριγκίπων Βαρβάσιν, 'Ρεπνιὰ καὶ Δανιήλ 'Αδάσεῶ, οἵτινες παραδόντες τῷ πυρὶ τὰ προάστεια τοῦ Νεῦχάους, Κιρεμπέ, Μαριεμβούργου, Κουρσλάβου καὶ Οὐλτσένου, ἠνώθησαν ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Δορπάτου μετὰ τῶν πρώτων στρατηγῶν, οἵτινες κρατήσαντες τοῦ 'Αλτεντούρνου ἔκασαν καὶ ἔταμον πάντα τὰ καθ' ὁδόν. Πεντακόσιοι Γερμανοὶ, πεζοὶ τε καὶ ἵππεῖς, τολμήσαντες ἔξοδον κατεστράφησαν κατὰ κράτος. Μείναντες τρεῖς ἡμέρας πρὸ τοῦ ἀξιολόγου τούτου φρουρίου οἱ ἡμέτεροι στρατηγοὶ, ἐπορεύθησαν οἱ μὲν πρὸς τὸν Φιννικὸν κόλπον, οἱ δὲ πρὸς τὸν ποταμὸν 'Ατ, ἔνθα κατεπολέμησαν ἔτι τοὺς Γερμανούς παρὰ τῷ Βεζεμβέργῳ, πυρπολήσαντες δὲ τὰ προάστεια τοῦ Φαλκενάου, Κογγότου, Λαίσου καὶ Πιρκέλου, προῦχώρησαν ὡς πεντήκοντα βέρστια μακρὰν τῆς 'Ρήγας, ὅθεν, λήγοντος τοῦ Φεβρουαρίου, ἐπανῆλθον εἰς Ἰθανγόροδον μετὰ πολλῶν λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων, ἀποκτείναντες καὶ πολλοὺς Λιβονούς. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς Λιβονίας, ἀναφέροντες μετὰ φρίκης τὰς ὀμότητας τῶν 'Ρώσων, αἰτιῶνται πρὸ πάντων στρατόν

Ἐναρξίς τοῦ πρὸς τὴν Λιβονίαν πολέμου.

τινα, εὐζωνον λεγόμενον, ἐκ Νοβογοροδίων καὶ Πσκοβίων συγκείμενον· διότι εὐρών τὴν Λιβονίαν ἀπραστάτευτον, ἔρθειρε πανταχοῦ τὰς κώμας αὐτῆς, ὑπερέβαλε δὲ κατὰ τὴν ὠμότητα καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν τῷ στρατῷ Τατάρους καὶ Κιρκασσίους Οἱ Ῥῶσσοι, ἀποβλέποντες οὐχὶ εἰς τὴν κατάκτησιν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς χώρας, ἐπίστευον, ὅτι, κακοποιῦντες ὅσον οἷόν τε, ἐξεπλήρουν τὸ ἑαυτῶν καθῆκον, ὃ δ' ἀρχιστρατήγος πρίγκιψ Μιχαὴλ Γλίνσκης ἦν τοσοῦτον ἄπληστος, ὥστε διήρπαξε καὶ αὐτὴν τὴν χώραν τοῦ Πσκοβίου, ἐλπίζων εἰς τὴν συγγνώμην τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Τσάρου. Ἄλλ' ἠπατήθη διότι ὁ Ἰωάννης, δηλώσας τὴν ἑαυτοῦ εὐνοίαν πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς στρατηγούς, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐν τῇ δικαίᾳ αὐτοῦ ὀργῇ ἐν' ἀποδῶ ὅτι παρανόμως ἐσφετερίσθη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν.

Διαπράξαντες τὴν τιμωρίαν, οἱ Μόσχοι στρατηγοὶ ἔγραψαν πρὸς τὸν μέγαν ταξιάρχην, ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀνάγκη ἵνα αἰτιῶνται ἑαυτοὺς ὡς τολμήσαντας παίζειν τὴν ἐρότητα τῶν συνθηκῶν· ὅτι εἰ ἐπεθύμουν τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτῶν ἐδύναντο ἐξιλεῶσαι τὸν Ἰωάννην διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς Σιγ-Ἀλέις, ὡς καὶ οἱ εὐπατρίδαι, προθύμως μεσιτεύσουσιν ὑπὲρ αὐτῶν οἰκτείροντες τὸν δυστυχῆ καὶ αἱματόφυρτον τοῦτον τόπον. Καὶ εἶχε τῷ ὄντι ἐλεεινῶς ἡ Λιβονία· διότι οἱ δυστυχεῖς γεωργοὶ, οἱ διαφυγόντες τὸ ξίφος, ἢ τὴν αἰχμαλωσίαν, μὴ εὐρίσκοντες ἄσυλον ἐν ταῖς πόλεσιν, ἀπέθνησκον ὑπ' ἀδυναμίας, ἢ ὑπὸ τοῦ ψύχους ἐν τοῖς δάσεσι καὶ ἐν νεκροταφείοις. Πανταχοῦ δὲ οἱ θρηνοὶ τοῦ λαοῦ ἐπεκαλοῦντο παρὰ τῶν κυβερνῶντων βοήθειαν, ἢ εἰρήνην· ἀλλ' οὗτοι ἐν τῇ κατὰ τὴν Βένδεν συνελεύσει,

αχεπτόμενοι ἐπὶ μακρὸν περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος, ὅτε μὲν ἐγαυρίων ἐπὶ πατραγαθίαις, ὅτε δὲ μετὰ φρίκης ἀνελογίζοντο τὴν δύναμιν τοῦ Ἰσάρου, ἕως τέλος ἐψηφίσαντο τὴν ἀποστολὴν νέας πρεσβείας εἰς Μόσχαν. Ὁ δὲ Σιγ-Ἀλέις, ὃν τινὲς μὲν ἱστορικοὶ τῆς Λιβονίας διαγράφουσι ὡς ὤμῶν καὶ αἰμοχαρῆ, οἱ δὲ, ὡς συνετὸν καὶ πρᾶον, ἀνέλαβεν ὅπως πείσῃ τὸν Ἰωάννην εἰς εἰρήνην, ἐνεργῶν βεβαίως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν παραγγελίαν τοῦ μονάρχου. Ἀλλ' εἵμαρτο ἵνα τὸ τάγμα γένηται ὄμμα τῆς ἐπιμέμπτου ἀφροσύνης τῶν ἰδίων ἀρχηγῶν, ὁ δὲ ἰσχυρὸς Ἰωάννης, κατασπαράσσων τὴν ἀσθενῆ Λιβονίαν, ἐφαίνετο ὡς ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον.

Ἀναμένων τὴν ἔλευσιν τῶν πρεσβευτῶν ὁ Ἰωάννης, παρήγγειλε τοῖς στρατηγοῖς ἵνα παύσωσι πολεμοῦντες μέχρι τῆς 24 Ἀπριλίου. Ἐπιγενομένης δὲ τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, οἱ εὐσεβεῖς Ῥῶσσοι προσήχοντο ἡσύχως, ὅπως κοινωνήσωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐν Ἰθανγορόδῳ, διαχωριζομένῳ μόνον τῆς Νάρβας ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ· ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ, οἱ νεωστὶ προσελθόντες τῇ Ὀρησκείᾳ τοῦ Λουθήρου, καταφρονούντες τῶν θεσμῶν τῆς ἀρχαίας Ὀρησκείας, οὐδόλως ἐλογίζοντο ὡς ἀμάρτημα τὴν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εὐωχίαν· μετ' ὀλίγον δὲ θερμανθέντες ὑπὸ τοῦ οἴνου, ἐπυροδόλησαν ἐπὶ τὸ Νοβογόροδον. Ὅθεν οἱ αὐτόθι στρατηγοὶ Κουρακὶν καὶ Βουτουρλίν ἀνήνεγκον ταῦτα πρὸς τὸν Ἰσάρον, ὁ δὲ παραγγείλας αὐτοῖς ἄμυναν ἀπέστειλεν ἐξ Ἰσβόρσκου τὸν πρίγκιπα Τέμκιν, ὅπως πολεμήσῃ πρὸς τὰ πλησιέστερα ὅρια τῆς Λιβονίας πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπιστίας τῶν Γερμανῶν. Ὁ δὲ Τέμκιν,

καύσας τὰ περὶ τὸν Βάλκον, νικήσας τὸν ἐχθρὸν καὶ καταλαβὼν πέντε τηλεβόλα, ἐπανεστρεψεν. Ἄλλ' ὁ μὲν στρατὸς ἔμεινεν ἔτι ἀκίνητος· ὁ δὲ στρατὸς τῆς Νάρβας, καταπυροβολῶν ἀδιαλείπτως τὸ Ἴβανγόροδον καὶ ἀποκτείνων τοὺς κατοίκους αὐτοῦ, ἔλεγεν εἰρωνικῶς τοῖς Ῥώσσοις στρατηγοῖς, ὅτι οὐχὶ αὐτὸς, ἀλλ' ὁ δικαστῆς τοῦ τάγματος ἐπυροβόλει, ὃν οὐκ ἐδύνατο κωλύσαι. Τότε αὐτοὶ οἱ ἡμέτεροι στρατηγοὶ ἤρξαντο φοβερὸν πυροβολισμὸν κατὰ τῆς πόλεως, ὥστε ἐφ' ἐβδομάδα προσβάλλοντες τὴν πόλιν διὰ πεφυρακτωμένων καὶ λιθίνων σφαιρῶν κατέστρεψιν αὐτήν· καὶ ὁ μὲν λαὸς ἀπώλλυτο, αἱ δὲ οἰκίαι κατέπιπτον, οἱ δὲ περίφοβοι Γερμανοὶ, ἐπιλαθόμενοι τῆς ὑπερηφανίας, ἠτήσαντο χάριν. Ὁ οὖν πολιτάρχης καὶ οἱ σύμβουλοι, ἐλθόντες εἰς τὸ Ῥωσσικὸν στρατόπεδον, εἶπον ταῖς στρατηγοῖς, ὅτι ἔπαυον τοῦ λοιποῦ πᾶσαν πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Ἰωάννου ἀντίστασιν, ἰκέτευον δ' αὐτοὺς ἵνα παύσωσι πυροβολοῦντες· δόντες δ' ὀμήρους, ἔπεμψαν εἰς Μόσχαν πρέσβεις τὸν Ἰωακείμ Κρουμχάουζεν καὶ Ἄρνετον τὸν ἐκ Δέβεν. Ἐλθόντων δὲ τῶν πρεσβευτῶν τούτων εἰς τὰ ἐν Κρεμλίνω ἀνάκτορα, ὁ Ἀδάσεβ καὶ ὁ γραμματεὺς Μιχαήλοβ ἠρώτησαν αὐτοὺς κατὰ παραγγελίαν τοῦ Τσάρου, τί ἤθελον· ὁ δὲ συνετὸς Κρουμχάουζεν ἀπεκρίνατο· «Διατηρῆσαι τοὺς πατρίους νόμους, μένειν τὴν χώραν Λιβονικὴν καὶ ἱκανοποιεῖν πάσας τὰς ἄλλας ἀξιώσεις τοῦ ἐλεήμονος Τσάρου.» Ὁ δ' Ἀδάσεβ ὑπέλαβεν· «Οὐδέποτε τολμήσομεν ἀνενεγκεῖν πρὸς τὸν Τσάρον τὰς συνθήκας ταύτας· διότι παρέβητε παρατόλμως τὴν συνθήκην καὶ ἐπυροβολήσατε κατὰ τῶν Ῥώστων· ὅτε δὲ βλέπετε ἄφευκτον τὴν ἀπώλειαν ὑμῶν, βεβαιοῦτε, ὅτι προθύμως ποιήσατε ὅ,τι

» ἂν δόξη τῷ Τσάρῳ. Ἀπαιτεῖ οὖν ἵνα ἀνυπερθέτως πέμ-
 » ψητε εἰς Μόσχαν τὸν δικαστὴν τοῦ τάγματος Σνελ-
 » λεμβέργον καὶ παραδῶτε ἡμῖν τὴν πόλιν· ὁ δὲ Τσάρος
 » ὑπισχνεῖται καταλιπεῖν ὑμᾶς οἴκοι, οὐδὲ ἀτόμων, οὐδὲ
 » τῆς οὐσίας ὑμῶν ἀπτόμενος, οὐδὲ τὰ πάτρια μεταβάλ-
 » λων· συντελεῖν δὲ εἰς τὴν κοινὴν εὐημερίαν καὶ παρέχειν
 » ὑμῖν ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν· ἐνὶ λόγῳ κυβερνᾶν τὴν
 » Νάρβαν ὡς οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τάγματος. Οὕτω καὶ
 » οὐχὶ ἄλλως! » Οἱ πρέσβεις δακρῦντες ὤμοσαν ὑπὲρ
 ἑαυτῶν καὶ τῶν συμπολιτῶν πίστιν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν·
 εἶτα δὲ παρέστησαν ἐνώπιον τοῦ Ἰωάννου, ὅστις, δοὺς
 αὐτοῖς γράμμα περὶ τῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἐνώσεως,
 παρήγγειλε τὴν κήρυξιν τούτου πρὸς τὰς ἀρχάς τῆς
 Νάρβας· συγχρόνως δ' ἔγραψε πρὸς τοὺς Ῥώσους
 στρατηγοὺς διαφυλάττειν τὴν χώραν ἀπὸ τῶν προσβο-
 λῶν τοῦ μεγάλου ταξιάρχου.

Ἄλλὰ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ἐν Νάρβα· διότι
 οἱ ἄβουλοι κάτοικοι ταύτης, μαθόντες, ὅτι ὁ μέγας
 ταξιάρχης ἔπεμπε πρὸς αὐτοὺς ἐπικουρίαν χιλίων
 ἀνδρῶν, ἡγουμένου τοῦ ταξιάρχου τοῦ Ῥέβελ, ἀνε-
 θάρρησαν· διήγγειλαν δὲ τοῖς ἀρχιστρατήγοις ἡμῶν,
 ὅτι οἱ πρέσβεις οὐδεμίαν ἐξουσίαν εἶχον παραδοῦναι
 τὴν πατρίδα τῷ Τσάρῳ. Ὁ δὲ ταξιάρχης, ὅπως ἐξ ἀ-
 προσδοκίτου καταλάβῃ τὴν πέραν τοῦ Ναρόβα Ῥωστικὴν
 φρουρὰν, ὥρμησεν ἐπ' αὐτήν, ἀλλ' ἐτράπη εἰς φυγὴν
 κατὰ τὸν πρῶτον πυροβολισμόν. Ἐν Μόσχᾳ ἔμαθον
 συγχρόνως σχεδὸν τὴν νέαν ταύτην ἀπιστίαν τῶν Γερ-
 μανῶν καὶ τὴν χαροποιὰν καὶ ἀπροσδόκητον ἀγγελίαν
 τῆς ἀλώσεως τῆς Νάρβας.

Ἄλωσις τῆς
 Νάρβας.

Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο διεθρυλλήθη ὡς θαυμάσιον.
 Ἀναφέρεται, ὅτι, οἰνοβαροῦντες οἱ Γερμανοί, εὔρον

τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἐν οἰκίᾳ κατοικηθεῖση ἄλλοτε ὑπὸ Πσκοβίω ἐμπόρων, ἔρριψαν δ' αὐτὴν εἰς τὸ πῦρ· ὅθεν συνέβη πυρκαϊὰ μετὰ καταιγίδος τῇ 11 Μαΐου. Τῇ 11 Μαΐου. Οἱ κατὰ τὴν ἀπέναντι ὄχθην Ἰώσσοι, ἰδόντες τὴν ἐν τῇ πόλει ταραχὴν, ἐρώρμησαν, παρακούοντες τῶν στρατηγῶν, καὶ πλέοντες οἱ μὲν ἐπὶ πλοίων, οἱ δὲ ἐπὶ δοκῶν καὶ σανίδων, κατήντησαν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην, ὅθεν ὁμοθύμως ἐνέβαλον εἰς τὴν πόλιν. Τότε οἱ στρατηγοὶ, μὴ δυνάμενοι μένειν θεαταί, ἐπήγαγον τὸν ἐπιλοιπον στρατόν, ὥστε ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἡ νίκη ἐκρίθη· διότι οἱ μὲν ἀρχηγοὶ Τοξόται μετὰ τῶν εὐπατριδῶν Ἀλεξίου Βασμάνοβ καὶ τοῦ ἀτρομήτου Δανιήλ Ἀδάσεβ, ἀδελφοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ τοῦ Ἰωάννου, διέρρηξαν τὴν Ἰωσσικὴν καλουμένην πύλην, ἡ δὲ Ἰωάννης Βουτουρλίην εἰσήλθε διὰ τῆς Κολιθνεΐας πύλης· ἐν μέσῳ δὲ τοῦ πυρός καὶ τοῦ καπνοῦ ἔσφαττον τοὺς περιφύλους Γερμανοὺς, ἡ ἐξεδίωκον εἰς τὴν ἀκρόπολιν· μὴ παρέχοντες δ' αὐτοῖς καιρὸν ὅπως ἀναλάβωσι καὶ πυροβολοῦντες διὰ τε τῶν ἰδίων καὶ διὰ τῶν ἐν Νάρβα κυριευθέντων τηλεβόλων, κατέβαλον τὰ τείχη καὶ παρεσκεύασαν τὰς κλίμακας. Ἐν τούτοις ὁ Κέτλερος καὶ Ζεγεγάφεν, ταξίαρχαι τοῦ Φελλίνου καὶ Ῥέβελ, ἄγοντες πολλὴν στρατιὰν πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, ἀπεῖχον τῆς πόλεως μόνον τρία βέρστια, ὅθεν ἔβλεπον τὴν λάμψιν τοῦ πυρός καὶ ἤκουον τοῦ ἤχου τοῦ πυροβολικοῦ, ἀλλ' ἔμενον ἀκίνητοι, νομίζοντες, ὅτι τὸ φρούριον, ἔχον λίθινα τείχη καὶ σιδηρᾶς πύλας, ἐγκαρτερήσει καὶ ἄνευ τῆς ἐπικουρίας αὐτῶν. Ἀλλ' ὅμως περὶ τὴν ἐσπέραν τὸ φρούριον παρεδόθη ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι οἱ νικηταὶ ἐπιτρέψουσι τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σνελλεμβέργου καὶ τῶν Γερμανῶν στρατιωτῶν καὶ κατοίκων, ὅσοι ἤθελον ἀνα-

χωρήσαι· ανεχώρησαν δὲ μόνον ἐπιφανεῖς τινες σὺν γυναίξῃ καὶ τέκνοις, καταλιπόντες τὴν οὐσίαν τοῖς Ῥώσοις, οἱ δ' ἄλλοι, πέμφαντες ἀλλαχοῦ τὰς οἰκογενεῖας αὐτῶν, ὤμοσαν μετὰ τοῦ λαοῦ ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν Ἰωάννην. Ἡ ἀλωσις τῆς Νάρβας κατέστησεν ἡμᾶς κυρίους τριάκοντα τηλεβόλων καὶ πολλοῦ πλοῦτου, οἱ δὲ στρατιῶται, ἐνασχολούμενοι περὶ τὴν κατάσβεσιν τοῦ πυρός, ἔσωζον μετὰ τε προθυμίας καὶ ἀφιλοκερδείας τὴν οὐσίαν τῶν πολιτῶν, ὅσοι ἐγένοντο ὑπήκοοι ἡμῶν. Ἐπὶ τῇ σπουδαίᾳ ταύτῃ κατακτῆσει, παρεχούση τῇ Ῥωσσίᾳ ἀξιόλογον ἐμπορικὸν λιμένα, ἐχάρη τοσοῦτον ὁ Ἰωάννης, ὥστε, πανηγυρίσας αὐτὴν πομπῶδως ἐν τῇ Μόσχᾳ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν, ἀντήμειψε τοὺς στρατηγούς καὶ πολεμιστάς, καὶ ἐπεκύρωσε τὸ πρὸς τὸν Κρουμχάουζεν τὸν ἐκ Δέδεν δοθὲν γράμμα, καὶ περ μεταβληθεισῶν τῶν περιστάσεων ἀπολύσας δὲ καὶ πάντας τοὺς αἰχμαλώτους τῆς Νάρβας, ἀνῆγγειλεν, ὅτι ἀποδίδεται ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν αὐτῆς ὅσοι ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Νοβογορόδου περὶ αὐτῆς ἐπεμψεν αὐτόθι τὸν Ἀρχιμανδρίτην τοῦ Ἰουριέβου καὶ τὸν πρῶτον ἱερέα τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπως ἀγιάσωσι τὸν τόπον τοῦτον ἐν ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος, καθάρισωσι διὰ λιτανειῶν καὶ παρακλήσεων τὴν χώραν ἀπὸ τῆς Λατινικῆς καὶ Λουθηρανικῆς θρησκείας, ἀνεγείρωσι ναὸν ἐν τῷ φρουρίῳ, ἕτερον δ' ἐν τῇ πόλει, καὶ στήσωσιν ἐν τούτῳ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, αἰτίαν τοῦ ἐμπρησμοῦ τῆς Νάρβας, εὑρεθεῖσιν ἀκεραῖν ἐν τῇ τέρρα.

Τότε τέλος ἦλθον εἰς Μόσχην καὶ οἱ πρέσβεις τῆς Λιβονίας καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου τσιξιάρχου Θεόδωρος καὶ ἄλλοι ἄρχοντες Λιβονοὶ κομίζοντες, ἀντὶ φόρου,

τὴν ταπεινὴν παράκλησιν, ὅπως ὁ Ἰσάρος δωρήσῃται τῇ ἐκπόρθηθείσῃ αὐτῶν πόλει τὸν φόρον· ἔλεγον δὲ τοῖς εὐπατρίδασι· « Πᾶσα ἡ γῶρα τοῦ Δορπάτου στενάζει διὰ τὰ δεινὰ, ὅσα ὑπέστη, καὶ ἐπὶ πολὺ ἐσόμεθα δυστυχεῖς. Παρὰ τίνας οὐ δύναται τις νῦν ἀπαιτεῖν φόρον; ὑμεῖς ἐλάβετε ἤδη αὐτὸν διὰ τῶν ὅπλων, ἀφελόντες ἡμῶν δεκαπλασίονα. Ἄλλ' ἄρα ἐπανορθώσαντες τὰς ἀπωλείας ἡμῶν, ἀποτίσωμεν τὰ ὑπεσχημένα.» Ὁ δὲ Ἰσάρος ἀπήντησεν αὐτοῖς διὰ τοῦ Ἀδάσεβ τάδε· « Μετὰ τὰ συμβῆντα δυνατόν πιστεῦται ταῖς ὑμετέροις ὑποσχέσει; τίς πιστεύει τοῖς ἀπίστοις; Ἀπολείπεταί μοι μόνον ἵνα στηρίξω τὸ δίκαιόν μου διὰ τοῦ ξίφους. Ἦδη ἐκρατήσαμεν τῆς Νόρβας καὶ ὠρεληθησόμεθα ἐκ τῆς εὐτυχίας μου. Καὶ ὅμως, ἐπειδὴ ἀποστρέφομαι τὴν αἵματοχυσίαν, προτείνω τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ· καταπαύσω τὴν δικαίαν ὀργὴν μου, ἐὰν ὁ μέγας τριξιάρχης καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ῥήγας καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Δορπάτου ἔλθωσι γονυπετήσοντες ἐνώπιόν μου, ἐὰν ἀποτίσωσι φόρον ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Λιβονίας καὶ ὑπόσχωνται τούντεῦθεν ὑποταγὴν, ὡς οἱ βασιλεῖς τῆς Καζάνης, Ἀστραχανίου καὶ ἄλλοι μεγάλοι κυριάρχαι, ἄλλως κυριεύσω τῆς Λιβονίας (20).» Οἱ δὲ προσθευταὶ, ἐκπλαγέντες ἐκ τῶν λόγων τούτων, ἀπεκρίναντο μόνον· « Βλέπομεν, ὅτι ἐνταῦθα οὐδεμία ὑπολείπεται ἡμῖν ἐλπίς!» Ἐζήτησαν κατόπιν ἀδειαν ὅπως ἀναχωρήσωσιν, ἥτις παραγορῆμα καὶ ἐδόθη αὐτοῖς.

Τέλος, καὶ τοὶ ὁ μέγας τριξιάρχης καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Δορπάτου, ἔντρομοι ἐκ τῆς τύχης τῆς Νόρβας, συνήνεσαν ἵνα τελέσωσιν ἐξήκοντα μυριάδας σκούδων, ἅτινα μετὰ πολλοῦ μόχθου εἰσέπραξαν, ἀλλ' ὁ καιρὸς παρελήθε· διότι ὁ Ἰωάννης ἀπῆτει οὐ μόνον τὸν φόρον τοῦ

Δορπάτου, ἀλλ' ὑποταγὴν ἀπάσης τῆς χώρας αὐτῶν. Ὅθεν ἤρξατο νέος πόλεμος, οἱ δὲ Ῥῶσσοι, εἰσβαλόντες ἐκ νέου εἰς Λιβονίαν, ἀπέβλεπον οὐχὶ εἰς πόρθησιν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς κατάκτησιν πόλεων καὶ διαρκῆ δεσποτείαν ἐπ' αὐτῆς.

Κατάκτησις τῆς
Νεϊσλός, Ἀδέζης,
Νεϋχάους.

Τῆ 25 Μαΐου ὁ πρίγκιψ Θεόδωρος Τροεκοῦροβ καὶ Δανιήλ Ἀδάσεβ ἐπολιόρκησαν τὴν Νεϊσλός, ἣτις τῆ 6 Ἰουνίου παρεδόθη ἐπὶ συνθήκῃ. Ὁ διοικητὴς αὐτῆς ἐξῆλθε τοῦ φρουρίου μετ' ὀλίγου στρατοῦ καὶ κενῶν χειρῶν, καταλιπὼν τὰ ὄπλα καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ τοῖς νικηταῖς. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας, ἐχούσης ἕκτασιν ἐξήκοντα βερστίων μήκους καὶ τεσσαράκοντα ὡς πεντήκοντα πλάτους, ὡμολόγησαν ἑαυτοὺς ὑπηκόους τῆς Ῥωσσίας ὡς τε πᾶσα ἡ ἀπὸ τῆς Τσουδικῆς λίμνης μέχρι τοῦ Νορόβα χώρα περιελήφθη ἐν ταῖς ἡμετέραις κτήσεσι. Πέμπτος ὁ Τσάρος χρυσᾶ νομισματοσίμημα πρὸς τοὺς στρατηγοὺς, ἐκέλευσε τὴν ἐπισκευὴν τῶν ὀχυρωμάτων, ὡς καὶ τὴν ἀνέγερσιν ναοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Ἰλαρίωνος· διότι τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τούτου παρεδόθη ἡ Νεϊσλός. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς πολίχνης Ἀδέζης, ὑποταγέντες ἐκουσίως, ὡς καί τινες χῶραι περὶ τὸ Βεζεμβέργον, παρέδωκαν τοῖς Ῥώσσοις πᾶσαν τὴν δημοσίαν περιουσίαν, τηλεβόλα καὶ τροφάς.

Ἡ μεγάλη δύναμις, ἧς ἤρχον περικλυεῖς στρατηγοί, οἱ πρίγκιπες Πέτρος Σουίσκης, Σερεβριάνης καὶ Ἀνδρέας Κούρβσκης, ὠδεύεν ἐπὶ τὸ Δορπάτον πρὸς κατάληψιν κατ' ἀρχάς τοῦ Νεϋχάους, ὀχυρωτάτης πόλεως, οὐδὲ ὑπὸ διακοσίων μὲν μαχητῶν φρουρουμένης, ἀλλὰ προστατευομένης ὑπὸ τοῦ Οὐκσχίλου τοῦ ἐκ Παδενόρμου ἐνὸς τῶν ἡρώων τοῦ τάγματος, ὅστις, ἐξοπλίσας τοὺς

1858.

κατοίκους τῶν πόλεων καὶ τῶν πεδιάδων, ἐνεκαρτέρησεν ἐπὶ μῆνι πρὸς πολυάριθμον στρατόν. Οἱ Γερμανοί, ὧν ἠγεῖτο ὁ ἦρωσ οὗτος, ἐκάθηον εἰς τὸν θάνατον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἡμετέρων χρονογράφων· διότι ἐμάχοντο ἀπονενοημένως καὶ ἀκαμάτως, ὥστε ἐκίνησαν τὸν θαυμασμόν τῶν Μοσχίων στρατηγῶν. Οἱ δὲ Ῥῶσοι, καθελόντες τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους, εἰσῆλθον τέλος εἰς τὴν πόλιν· τότε ὁ Οὐκσκίλος, ἀποχωρήσας εἰς τὸ φρούριον μετ' ὀλίγων ἀνδρείων, ἐπεθύμει ἀποθανεῖν ὑπὸ τελευταῖον ἐρείπιον αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ συστρατιῶται ἀνήγγειλαν αὐτῷ, ὅτι ἀπέκαμον ὄθεν οἱ ἡμέτεροι στρατηγοί, τιμῶντες τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν, ἐπέτρεψαν τὴν ἐν τιμῶν ἐξοδόν. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀπεδείκνυεν, ὅτι ἡ Λιβονία, κατέχουσα πολλὰ φρούρια καὶ πολὺ πυροβολικόν, ἐδύνατο ἀντιτάξαι ἰσχυρὰ προσκόμματα πρὸς τὰ ὄπλα τοῦ Ἰωάννου, εἰ οἱ μὲν ἄλλοι ὑπερασπισταί, καίτοι ὀλίγοι, ἀνεδείκνυον τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν, οἱ δὲ πολῖται, τὴν ἀρετὴν τοῦ Τίλου, ἐνός τῶν πολιταρχῶν τοῦ Δορπάτου, ὅστις ἐν τῇ τότε συνελύθει τῶν ἐγκρίτων τῆς χώρας, διαγράψας ἰσχυρῶς καὶ κατανυκτικῶς τὰς συμφορὰς τῆς πατρίδος, εἶπεν· «Ἐπέστη ἡ ὥρα θυσιῶν, ἢ ἀπωλείας· στερηθῶμεν παντός, ὅπως σώσωμεν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν· καταβάλωμεν εἰς τὸ δημῖσιον ταμεῖον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον· μηδὲν πολῦτιμον κρατήσωμεν, εἴτε σκεῦος, εἴτε κότμημα, καὶ παράσχωμεν οὕτως εἰς τὴν κυβέρνησιν τὰ πρὸς μισθοφορὰν στρατευμάτων καὶ πρὸς ἀγορὰν τῆς φιλίας, ἢ τῆς προστασίας τῶν ὁμόρων ὀδυνάμεων ἀναγκαῖα.» Ἄλλ' αἱ ἰκεσῖαι καὶ τὰ δάκρυα τοῦ μεγαλοψύχου τούτου πολίτου ἐματαιώθησαν· διότι ἤκουον μὲν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐσιώπων.

Τῇ 30 Ιουνίου.

Μεγαλοψυχία τοῦ
πολιτάρχου τοῦ
Δορπάτου.

Πολιορκουμένου τοῦ Νερχάου, ὁ μέγας ταξιάρχης Φυρστεμβέργος, οἱ ταξίαρχαι καὶ αὐτὸς ὁ Ἐπίσκοπος Δορπάτου, ἰστάμενοι τριάκοντα βέρστια μακρὰν αὐτοῦ μετὰ στρατοῦ ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν, πέραν τοῦ Δουίνα ἐν ἐλώδει καὶ ἀπροσίτῳ τόπῳ, οὐδὲν ἔπραξαν πρὸς σωτηρίαν τοῦ φρουρίου τούτου· μαθόντες δὲ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, ἔκκυσαν τὸ ἴδιον στρατόπεδον, ὡς καὶ τὴν πολίχνην Κιρεμπέ, ἐνθαύτηρχον π. ἄλλ. καὶ διάφορα σιτία, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἔφρευγον, ὁ μὲν μέγας ταξιάρχης πρὸς τὸν Βάλκον, ὁ δὲ Ἐπίσκοπος εἰς Δορπάτον. Καταδιώκοντες δ' αὐτούς οἱ ἡμέτεροι στρατηγοί, κατέλαβον καὶ κατέθραυσαν τὸν Ἐπίσκοπον τριάκοντα βέρστια μακρὰν τοῦ Δορπάτου, ἐνθα ἠχμαλώτισαν τοὺς ἀξιωματικούς αὐτοῦ καὶ ἐκυρίευσαν πασῶν τῶν ἀποσκευῶν. Ὁ Μέγας ταξιάρχης, ἐκλέξας ἰσχυρὰν θέσιν παρὰ τὸν Βάλκον, ἔστη. Τότε ἡ προπορεία ἡμῶν, προσβαλοῦσα κατὰ διαταγὴν τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν κατὰ πρόσωπον, περιεκύκλωσεν αὐτὸν καὶ ἠνάγκαστε φυγεῖν πρὸς τὸ Βένδεν τοσοῦτον τυχέως καὶ διὰ τοσοῦτου κύσωνος, ὥστε οἱ τε ἵπποι καὶ οἱ ἀναβάται ἀπώλλυντο ὑπὸ τοῦ καμάτου. Πᾶσα ἡ ὀπισθοφυλακὴ τοῦ Φυρστεμβέργου κασεστράφη ὑπὸ τῶν Ῥώσων, ὁ δὲ Κέτλερος, ὁ διασημώτατος τῶν ταξιαρχῶν, ἀποβαλὼν κατὰ τὴν μάχην ταύτην τὸν ἵππον, παρ' ὀλίγον ἠχμαλωτίσθη. Αἱ ἀποσκευαὶ τοῦ μεγάλου ταξίαρχου ἔμειναν λάφυρα ἡμῶν, οἱ δὲ στρατηγοί, πληροφορησάντες τὸν Τσάρον, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐξηφκνίσθη ἐκ τοῦ πεδίου, ἐπανήλθον εἰς Δορπάτον.

Οὕτω κακῶς ἔχοντας τοῦ τάγματος, ὁ γηραιὸς Φυρστεμβέργος παρεχώρησε τὴν μεγάλην ταξιαρχίαν, ὁ δὲ νέος Κέτλερος, ὑπέικων τοῖς ἰππόταις, ἐδέχθη αὐτὴν μετὰ δακρύων. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, φημιζόμενος ὡς συνετὸς.

καὶ σταθερὸς, συνετέλεσεν ἰσχυρῶς εἰς ἀναζωπύρησιν τῆς ἐλπίδος τῶν ἄλλων, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος εἶχεν ὀλίγην· μόνον δ' ἐκ γενναιοψυχίας ἐδέχθη ἵνα γένηται ὁ τελευταῖος μέγας ταξίαρχης τοῦ ἐκπνέοντος τάγματος. Ὁ Κέτλερος, ἀγωνιζόμενος ἐκ παντὸς τρόπου πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ, ἐσπούδασεν ἐν ἀναζωπυρήσει τὰς ψυχρὰς καρδίας διὰ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης, ἐξορκίζων τοὺς ἐν τέλει ἐνεργεῖν ἐκ συμφώνου, καὶ μῆτε τῆς οὐσίας, μῆτε τῆς ζωῆς φείδεσθαι χάριν τοῦ κοινῆ συμφέροντος· συναθροίσας δὲ χρήματα καὶ στρατὸν, ἠτήσατο ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τῶν βασιλέων Δανίας, Σουηδίας καὶ Πολωνίας· τέλος δ' ἔγραψε πρὸς τὸν Τσάρον ἐπικυλούμενος εἰρήνην· ἀλλ' ἡ σφοδρὰ αὐτοῦ ἐπιθυμία ἀπέτυχεν. Ἡ διχόνοια καὶ αἱ πρὸς ἀλλήλους ὑποψίαι τῶν ἀρχηγῶν τῆς Λιβονίας ἦσαν τὰ μέγιστα προσκόμματα πρὸς τὰς ἀγαθὰς βουλάς τοῦ μεγάλου ταξίαρχου· διότι ἡγάπων μὲν τὴν σωτηρίαν, ἄνευ ὅμως θυσιῶν, ἀποδεικνύοντες ὅτι οἱ πλούσιοι οὐδόλως ἦσαν ἠιαγκασμένοι καταστραφῆναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει χάριν αὐτοῦ· ὅθεν ἐὰν δανείων ὁ Κέτλερος ἐπλήρωσε τὸ κενὸν ταμεῖον τοῦ τάγματος ὑπὲρ τῶν ἀναποφεύκτων πολεμικῶν δαπανῶν. Οὐδ' οἱ ξένοι ἐβοήθησαν αὐτῷ. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Ε', ἐπιβλέψας πρὸς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ἀπέθετο τότε τὸ διάδημα καὶ τὸν θρόνον· ὡς δ' ἄλλος Διοκλητιανὸς ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ κόσμου, ἐπὶ τοσοῦτον ταρασσομένου ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ, ἤθελε καὶ ἐν τῇ ἐρημίᾳ ἵνα καταπλήξῃ τοὺς ἀνθρώπους δι' ἰδιαιτέρας τινὸς δόξης, σπανίας μὲν, ἀλλ' οὐχ ἥττον ματαίας, ὅπως τουτέστι φαίνεται ἀνώτερος τοῦ ἐπιγείου μεγαλείου. Ὁ δὲ Φερδινάνδος, γενόμενος αὐτο-

1858.

κράτωρ, διημέχθη πρὸς τὸν Πάπαν· καὶ εἰρήνευσε καὶ ἐν τῇ Γερμανίᾳ, ἀλλὰ φοβούμενος τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων, ἐλυπεῖτο μόνον τὴν ταλκίπωρον Λιβονίαν. Οἱ δ' ἄλλοι κυριάρχαι ὑπέσχοντο μόνον τὴν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ μεσιτείαν, ἀλλ' ὁ Τσάρος ἀπεκρίθη πρὸς τὸν Κέτλερον· « Ἀναμένω σε εἰς Μόσχαν, κατὰ δὲ τὴν δέησίν σου ἀποδείξω σοὶ τὴν εὐνοϊάν μου. » Τὴν τοιαύτην χάριν εἶδεν ὁ μέγας ταξίαρχης ὡς τὸ τελευταῖον δυστύχημα τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ Λιβονικοῦ τάγματος· διὸ προὔτιμησεν ἔντιμον θάνατον ἢ τεταπεινωμένον.

Ἄλωσις τοῦ Δορπάτου καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων.

Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἰωάννου οὐδόλως κατέτριβον τὸν χρόνον· διότι μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Κιρεμπέ, Κουρσλάβου καὶ τοῦ παρὰ τὸν Ἐμβάχ ἰσχυροῦ πύργου Βερβέκου, ἐστρεψαν πάσας τὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ Δορπάτου, περιβοήτου ἐπὶ τῷ πλούτῳ τῶν κατοίκων καὶ τῶν πολλῶν δημοσίων ἀγιοθεργῶν καταστημάτων. Πλήν δὲ τῶν ἐνόπλων πολιτῶν, ἐτοίμων ἀμύνασθαι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς, ἐφρούρουν τὸν ἀξιόλογον καὶ τεχνηέντως ὠχυρωμένον τοῦτον τόπον δισχιλίοι Γερμανοὶ μισθοφόροι, ἄρχοντας τοῦ Ἐπισκόπου Ἐρμάνου Βεϊλάνδου, ἐγκαυχωμένου μᾶλλον ἐπὶ ταῖς πολεμικαῖς ἀρεταῖς ἢ τῇ ταπεινῇ εἰλαθείᾳ χριστιανοῦ ποιμένου. Ἐπὶ ἕξ ὄλας ἡμέρας οἱ ἰππῶται ἀνέδειξαν ἐν αἵματηραῖς μάχαις ἀνδρίαν ἀξίαν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν δόξης, ὡς βεβαιοὶ ὁ Κούρβσκης, αὐτόπτης καὶ φιλαλήθης κριτῆς τῶν πολεμικῶν ἔργων. Ἀλλὰ τέλος ἔνεκα τῆς ὑπεροχῆς τῶν δυνάμεων ἐνίκησαμεν αὐτούς· διότι οἱ πολιορκούμενοι ἀπέβαλον πολλοὺς κατὰ τὰς ἐξόδους, οἱ δὲ Ῥῶσσοι, ὠρελούμενοι ἐκ πυκνῆς ὀμίχλης, περιεκύκλωσαν πανταχόθεν τὴν πόλιν διὰ κοφίνων, ἔστη

σαν κανονοστοιχίας καὶ ἀνώρουξαν ὑπονόμους· καταβαλόντες δὲ τὰ τείχη, προέτειναν αὐτοῖς ὠφελίμους συνθήκας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Ἐπίσκοπος οὐδεμίαν διαπραγματέυσιν ἐδέχετο, ἀλλὰ τὸ συμβούλιον ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι ἡ πόλις ἠδυνάτει παρατεῖναι τὴν ἀμύναν, ὅτι πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν ἔπεσον κατὰ τὰς ἐξόδους, οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν νοσηροὶ ἢ κατάπονοι τέλος, ὅτι τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, κατασεῖον τὰ τείχη, ἀπέκτεινε τοὺς κατοίκους ἐν ταῖς ὁδοῖς· ἔπεμψαν δὲ πρὸς τὸν μέγαν ταξιάρχην ταχυδρόμους, οἵτινες, ἐπανελθόντες, ἐκόμισαν ἐπιστολὴν τοῦ Κετλέρου, ἀναγγέλλοντος, ὅτι τὸ τάγμα ἐστρατολόγει καὶ ἤρχετο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Δορπάτου.

Ὁ στρατάρχης Πέτρος Σούσκης ἦν, κατὰ τὸν σύγχρονον ἱστορικὸν τῆς Λιβονίας, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ τίμιος καὶ μεγάλθυμος· διὸ μετὰ τὴν ἀνώρουξιν τῶν ὑπόνόμων καὶ τὴν πρὸς τὰ τείχη προσέγγισιν τῶν κοφίνων, ἀνεκήρυξε διὰ τυμπάνων, ὅτι ἐπιτρέπει τοῖς κατοικοῖς δύο ἔτι ἡμέρας ὅπως σκεφθῶσιν, ἀλλ' ὅτι τὴν τρίτην κυριεύσει τοῦ Δορπάτου ἐξ ἐφόδου· ὅτι ὁ Ἰωάννης ὑπισχνεῖτο αὐτοῖς συγγνώμην καὶ ἀνεξιθρησκείαν καὶ ἀκεραιότητα τῶν ἀρχαίων αὐτῶν προνομίων καὶ θεσμῶν, καὶ τέλος, ὅτι ἕκαστος ἠδύνατο ἀκινδύνως ἐξελθεῖν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν. Τότε ὁ ταξιάρχης καὶ οἱ πολῖται εἶπον ὁμοθυμαδὸν τῷ Ἐπισκόπῳ· « Πάντες πρόθυμοί ἐσμεν ἀποθανεῖν καὶ ἀμύνασθαι ἐφ' ὅσον μένει ἡμῖν τρυβλίον ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ κοχλιάριον ἐν τῇ χειρὶ, ἐὰν ἡ καρτερία ἡμῶν ἀποβαίνη τελεσφόρος· ἀλλὰ συνετὸν ἄρα ἀποβαλεῖν τὰς γενναίας προτάσεις τοῦ Τσάρου, ὅτε οὐκέτι δυνάμεθα ἀντιτεῖναι αὐτῷ ; » Τὰ αὐτὰ εἶπον καὶ οἱ Γερμανοὶ

μισθοφόροι, αίτουντες τὰς ἀφέσεις μετὰ μαρτυριῶν περὶ τῆς πίστεως αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ Λατῖνοι ἱερεῖς, φοβούμενοι μὴ ἀναρρίπισωσι διὰ πικρῆς ἰσχυρογνωμοσύνης τὴν ὀργὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνδόντος δὲ τέλους τοῦ Ἐπισκόπου, συνετέθη ἡ ἀκόλουθος σύμβασις.

1. «Ὁ Ἐπίσκοπος δίδωσι τῷ Ἐπισκόπῳ τὸ μοναστήριον τοῦ Φαλκενάου, τὰ ὑποκείμενα αὐτῷ κτήματα, οἰκίας καὶ κῆπον ἐν Δορπάτῳ.

2. «Ὁ κληρὸς καὶ οἱ Λατινικοὶ ναοί, ὡς καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν, ὑπόκεινται τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ Ἐπισκόπου. Ὅσοι δὲ τῶν εὐγενῶν καταστῶσιν ὑπήκοοι τῆς Ῥωσσίας, μένουσι κύριοι τῶν ἰδίων οἰκῶν καὶ γαιῶν.

4. «Οἱ μισθοφόροι Γερμανοὶ ἐξελεύσονται τῆς πόλεως μετὰ τῶν ὀπλῶν καὶ ἀποσκευῶν.

5. «Ἡᾶς πολίτης τοῦ Δορπάτου ἔσται ἐλεύθερος ἀποχωρῆσαι ὅπου ἂν θέλῃ ἐν δώδεκα ἡμέραις.

6. «Ἡ ὁμολογία τῆς Αὐγούστης θεωρεῖται ὡς ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία καὶ ἔτεται ἀμετάβλητος.

7. «Τὸ Γερμανικὸν συμβούλιον κυβερνήσει ὡς πρότερον, οὐδενὸς δικαιώματος ἢ εἰσοδήματος στερούμενον.

8. «Οἱ ἔμποροι συναλλάττονται ἐλευθέρως πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ῥωσίαν, οὐδένα τελουῦντες φόρον.

9. «Οὐδεὶς κάτοικος ἐκτοπίζεται ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Δορπάτου εἰς τὰς Μοσχικὰς χώρας.

10. «Ὁ θέλων μεταναστεύσαι μετακομίζει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἢ πωλεῖ αὐτήν.

11. «Οἱ πολῖται ἀπκλλάσσονται παντὸς στρατιωτικοῦ σταθμοῦ.

12. « Πάντα τὰ ἐγκλήματα, ὡς τὰ πολιτικά καὶ αὐτὰ αἰ κατὰ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Τσάρου ὑβρεῖς δικάζονται ὑπὸ τῶν ὑπὸ ἀλλήλων τοῦ συμβουλίου.

13. « Οἱ νέοι πολῖται ἀμόσουςι πρὸς τὸν Τσάρον καὶ πρὸς τὰς ἐχθροὺς ἀρχάς. »

Ὁ συνετὸς Σουίσκης, πλήρη ἐξουσίαν ἔχων παρὰ τοῦ Ἰωάννου, οὐδὲν τῶν ἄρθρων τούτων ἀπέβαλε, κινούμενος οὐ μόνον ὑπὸ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολιτικῆς συνέσεως· διότι διὰ τῆς ἀγαθότητος καὶ συγκαταβάσεως καὶ μετριότητος ἐξησθένει τὸ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν μῖτος τῶν Λιβονῶν, καθίστα δὲ εὐχερῆ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν νικητῶν παραδοχὴν τῶν ἄρθρων τῆς συμβάσεως, καὶ ὅτε προὔκειτο ἡ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν σφραγίδων ἐπικύρωσις αὐτῶν, ὁ γηραιὸς Ἀντώνιος Τίλος, ὁ ἐνάρετος οὗτος πολιτάρχης τοῦ Δορπάτου, λύων τὴν σιγὴν τῶν ἐκπλήκτων ἀρχόντων, εἶπε τῷ Ἐπισκόπῳ· « Φωτεινότατε ἡγεμῶν καὶ κυριάρχα! εἴ τις ἔτι νομίζει δυνατὴν τὴν διὰ τῶν ὀπλῶν σωτηρίαν τοῦ Δορπάτου, παραστήτω! Προθύμως ἀπελεύσομαι μετ' αὐτοῦ, ὅπως θῶ τὴν κεφαλὴν μου ὑπὲρ πατρίδος! » Ὁ λόγος οὗτος, ἡ ὄψις καὶ ἡ φωνὴ τοῦ γέροντος συνεκίνησαν τὴν συνέλευσιν· ὁ δὲ Ἐπίσκοπος ἀπεκρίνατο· « Ἀξιότιμε πολῖτα, οὐδεὶς ἡμῶν ἄξιός ἐστι κληθῆναι δειλός, ἀλλ' ὑποχωροῦμεν τῇ ἀνάγκῃ. » Τῆ 16 Μαΐου οἱ Ῥῶσοι εἰσῆλθον εἰς Δορπάτον. Ὁ δὲ πρίγκιψ Σουίσκης, προφυλάττων ἀπὸ πάσης βλάβης τοὺς κατοίκους, ἔταξε φρουροὺς παρὰ τὰς πύλας καὶ ἀπηγόρευσε τοὺς Ῥώσσοις τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου, ὅπως οἱ κάτοικοι ἡσυχῶς παρασκευάζωνται εἰς ἀποχώ-

ρησιν· ἐφρούρει δὲ αὐτοὺς καθ' ὁδὸν καὶ ἐχορήγει ὀδηγοὺς μέχρι ἀσφαλῶν χωρῶν, ὁ δ' Ἐπίσκοπος παρεπέμφθη μέχρι τοῦ Φαρκενάου ὑπὸ διακροσίων λογάδων ἰππέων τοῦ Μοσχιακοῦ στρατοῦ.

Μετὰ τὴν ἐν τῇ πόλει ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας οἱ ἐπίτροποι τοῦ συμβουλίου ἐνεχείρισαν τὰς κλεῖς τῷ Σουλτῆ· ὁ δὲ εἰσῆλθεν ἐπ' ἵππου εἰς τὴν πόλιν, προπρορευομένου τοῦ νεωτέρου τῶν στρατηγῶν μετὰ τῆς σημαίας τῆς εἰρήνης (21) καὶ ἐπομένων τῶν ἐπιτρόπων καὶ ἀρχόντων. Καὶ οἱ μὲν παῖδες τῶν εὐπατριδῶν τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς ἴσταντο στιχηδὸν ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ, ὁ δὲ λαὸς, ἀποβαλὼν τὸν φόβον, ἔβλεπε μετὰ περιεργείας τοὺς νικητὰς ἐν τάξει θαδίζοντας· οὐδ' αὐταὶ δὲ αἱ γυναῖκες ἐκρύπτοντο. Τὸ συμβούλιον προσήνεγκε τῷ Σουλτῆ χρυσὴν κύλικα, ὁ δὲ συνετός οὗτος στρατηγός, δηλώσας αὐτοῖς εὐγνωμοσύνην, εἶπεν, ὅτι «καὶ ὁ οἶκος καὶ αἱ ἀκοαὶ αὐτοῦ ἔσονται ἠνεωγμένοι τοῖς πᾶσι, καὶ ὅτι ἤλθε τιμωρήτων τοὺς κακούργους, εὐεργετήσων δὲ τοὺς ἀγαθοὺς.» Ἐστιάσας δὲ πολυτελῶς πάντας τοὺς πρῶτους ἀρχοντας καὶ τοὺς γεραιτέρους τοῦ Δορπάτου, ἐκτήσατο τῆς καρδίας πάντων διὰ τῆς εὐπροσηγορίας. Οἱ Ῥῶσσοι εὖρον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ 552 τηλεβόλα, ὡς καὶ πολὺν πλοῦτον, δημόσιόν τε καὶ ἰδιωτικόν, καταλειφθέντα ὑπὸ τῶν εἰς Ῥήγαν, Βέβελ καὶ Φελλῖνον μεταστευσάντων. Ὁ δὲ Τσάρος ἐπεκύρωσε μὲν πάντας τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως, ἐκέλευσεν ὁμῶς τὸν Ἐπίσκοπον Ἑρμανον καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀρχοντας τοῦ Δορπάτου ἐλθεῖν εἰς Μόσχαν. Ὁ κυριάρχης οὗτος Ἐπίσκοπος, καταρῶμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ὡς προδότης, ἔμενεν ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐνθα μετέλλαξε τὸν βίον θλιβόμενος διὰ τὴν τύχην τῶν φίλων καὶ θεραπόντων·

διότι οὔτοι, κατηγορούμενοι ὑπὸ τῶν Λιβονῶν, ὅτι ἐκοινοπράγουν τοῖς ἐχθροῖς, ὑπέστησαν φρικώδεις βασάνους, ἢ ἐζημιώθησαν θανάτῳ. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ τάγματος ἐνόμιζον, ὅτι ὑποκρύπτουσι τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν πείθοντες τὸν λαόν, ὅτι μόνη ἡ προδοσία ἦν αἰτία τῆς νίκης ἡμῶν.

Ἄλλ' αἱ ὀμότητες αὐται ἦσαν ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἀναχαίτησιν τῆς δυνάμεως ἡμῶν, θαινούσης μετὰ συνέσεως. Ἐὐ παράδειγμα τοῦ Δορπάτου ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐφείδεται τῶν ἠττημένων· ὠφελούμενος δ' ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, ὁ Σουίσκης ἔγραψε πρὸς τοὺς πολιτάρχας τῶν Λιβονικῶν πόλεων, ἀπαιτῶν ὑποταγὴν ὑπισχνούμενος ἅμα καὶ ἀπειλῶν. Ὅθεν τὰ φρούρια τοῦ Βεζεμβέργου, Πιρκέλου, Λαίτου, Ὄβερπάλεν, Ρίγγεν ἢ Τούσιν καὶ Ἀτζιλ παρεδόθησαν ἀμαχητὶ τοῖς ἡμετέροις στρατηγοῖς, οἵτινες, πανταχοῦ ἐπιτρέποντες τὴν ἔξοδον τοῖς ἐν τέλει τοῦ τάγματος, ἐλάμβανον μόνον τὴν ὀρκωμοσίαν τῶν πολιτῶν, οὐδ' ἔβλαπτον τὴν παρουσίαν αὐτῶν· ἀλλὰ τὰς ἐπαρχίας, ὅσαι ἠρνοῦντο ὑπακοῦσαι, οἷον τὸ Φελλίνον, Ρέβελ, Βένδεν καὶ Σβανεμβούργον, ἔκαυσαν καὶ ἔταμον· τὰ προάστεια τοῦ Βιπτενστεῖν, ἐνθα ἦρχεν ὁ νέος καὶ ἀνδρεῖος ἱππότης Κασπάρος ἔξ' Ὀλδενθόκου, ἀπετέφρωσαν, κατέστρεψαν τοὺς Γερμανοὺς ἐν τῷ πεδίῳ περὶ τὸ Βένδεν καὶ Σβανεμβούργον, ἠχμαλώτισαν δύο ἐπιφανεῖς ἀξιωματικοὺς, ἐκυρίευσαν εἴκοσι πόλεων, ἐν αἷς κατέλιπον φρουροὺς καὶ σιτία, καὶ ἐπυρηνήθησαν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον εἰς τὸν Γσάρον, ὄντα τότε ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ὁ δὲ, ὑποδεχθεὶς αὐτοὺς περιχαρῶς καὶ φιλοφρόνως, ἐνηγκαλίστατο καὶ ὑπερεπήνεσε τὸν ζήλον αὐτῶν· τέλος δ' ἐπιτέλεσθε μετ' αὐτῶν εὐχαριστίας

τῷ Θεῷ, ἀπῆλθεν εἰς τὴν κωμόπολιν Ἀλεξανδρόβο-
κοε, ἔθρα αὐτὸς εὖτος δένειμεν αὐτοῖς διζθέρας, κύ-
λικας καὶ ὄπλα· ἐπέτρεψε δ' ἐκάστῳ αὐτῶν ἐκλέξει ἵπ-
πον ἐκ τῶν ἐν τῷ βασιλικῷ σταύλῳ καὶ ἐδωρήσατο
προσέτι πλουσίας χώρας, τοῖς δὲ παισὶ τῶν εὐπατρι-
δῶν ἔδωκε γαίης ἐν Λιβονίᾳ, ὅπως προθυμότερον φυ-
λάττωσι ταύτην.

Ἄλλ' οἱ ἐπὶ τὴν Λιβονίαν πεμφθέντες πρίγκιπες
Κουρλιάτεβ καὶ Ρεπνιὰ οὐκ ἠδοκίμησαν ὅσον οἱ ῥη-
θέντες στρατηγοί· καὶ κατέλαβον μὲν ἀληθῶς τὴν πο-
λίχνην Κιβελέχτη, ἐνέπρησαν τὸ Βερπόλ καὶ ἐνίκη-
σαν τοὺς Γερμανοὺς ἐν αὐτοῖς ταῖς προαστείοις τοῦ Ῥέ-
βελ, ἀλλ' ὁ μέγας ταξιάρχης καὶ ὁ Φέλκερζάν, στρα-
τηγὸς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ῥήγας, συναγείραντες
ὑπὲρ τοὺς δεκακισχιλίους ἄνδρας, ἐπολιόρκησαν τὴν
Ῥήγαν, πικρόντων τῷ Ῥωσικῶν στρατευμάτων, καὶ
ἐχυρίευσαν τοῦ φρουρίου, καὶ περ ἰσχυρῶς ἀντιταχθέν-
τος τοῦ Ἰγνάτιεβ, ἀρχηγοῦ τῶν Γοξοτῶν· διότι μετὰ
φρουρᾶς, ἐκ διακοσίων ὡς τριακοσίων ἀνδρῶν συγκειμέ-
νης ἐνεκαρτέρησαν ἐπὶ πέντε ἑβδομαῖδας καὶ ἀπέκρουσε δύο
ἐφόδους, ἀλλὰ τέλος ἐσπάνισε πυρίτιδος καὶ ἐπιτηδείων.
Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Γσάρου ἀπελογοῦντο περὶ τούτου
λέγοντες, ὅτι ἡ θέσις τοῦ στρατοπέδου τῶν Λιβονῶν
ἦν λίαν ἰσχυρὰ, τὰ δὲ στρατεύματα ἡμῶν καταπεπονη-
μένα· ἐτεμνύοντο δ' ἄλλως ὡς νικήσαντες τὸν Ἰω-
άννην Κέτλερον, ἀδελφὸν τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ὃν
καὶ ἠχμαλώτισαν μετὰ διακοσίων ἐξήκοντα Γερμανῶν
μεταξὺ τῆς Ῥίγγεν καὶ Δορπάτου. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ μέ-
γας ταξιάρχης, προσβλῶν αὐτοὺς, ἀνέτρεψε τὸν
στρατὸν τοῦ Ρεπνιὰ, κατελάμβανε δὲ καὶ τὸ Δορπάτον,
εἰ μὴ πρὸς εὐτυχίαν ἡμῶν οἱ ὑπέροπνοι Γερμανοὶ προῦ-

τίμων τῆς καταλήψεως αὐτοῦ μικράν τινα ἀνάπαυσιν· διότι ἡ Ῥωσικὴ φρουρὰ ἦν ὀλιγάριθμος, οἱ δὲ ἔγκριτοι τῶν κατοίκων προέτρεπον κρύφα αὐτὴν παραδοθῆναι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν Γερμανῶν ἠλαττώθη εἰς 6,000, ὁ μέγας ταξιάρχης, γινώσκων, ὅτι οἱ Μόσχοι στρατηγοὶ ἀνέμενον ἐπικουρίαν, ἠγάπων δὲ τὸν κατὰ τὸν χειμῶνα πόλεμον, ὑπεχώρησε λήγοντος τοῦ Ὀκτωβρίου κιτασφάξας ἀπανθρώπως τοὺς ἐν Ῥίγγεν αἰχμαλωτισθέντας ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡμεῖς δὲ ἀνελάβομεν τότε τὴν πόλιν ταύτην. Συγχρόνως δὲ ὁ ἐχθρὸς, ἐκ Λούζης, Βεζίτσης, καὶ Βάλκου ἐτάραττε δι' ἐπιδρομῶν τὴν χώραν τοῦ Πισκόβου, ἐνέπρησε δὲ τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου παρὰ τῇ Σεβέζῃ καὶ πολλὰς κώμας.

Χαλεπαίνων πρὸς τὸν Κουρλιάτεβ καὶ Ῥεπνιά ὁ Τσάρος, ἐπεμψε κατὰ τὸν Δεκέμβριον μῆνα εἰς Λιβονίαν τὸν πρίγκιπα Σμεῶνα Μικουλίνσκη, τὸν Βασίλειον καὶ Πέτρον Σερεβριάνην, τὸν Ἰωάννην Τσεριμέεβ, τὸν Μιχαὴλ Μορόζοβ, τὸν βασιλόπαιδα Τοχτακίησον καὶ τοὺς Κιρκασσίους ἀρχηγοὺς μετὰ πολλῆς στρατιᾶς (22, ὅπως, στρατεύσαντες εἰς Ῥήγαν, φθείρωσι τὴν χώραν καὶ καταστρέψωσι τὸν ἐχθρὸν ἐν τῷ πεδίῳ, Ἄλλὰ πρὸ τῆς αἰματοχυρίας ταύτης ἀνήγγειλαν πρὸς τὸν Μέγαν ταξιάρχην, ὅτι ἐδύνατο ἐκλέξει τὴν εἰρήνην, ἢ τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι ὁ Ἰωάννης συγχωρεῖ αὐτοῖς ἐὰν ὑποταγῶσιν· ἀλλ' οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἔλαβε. Τῇ δὲ 17 Ἰανουαρίου εἰσέβαλον εἰς Λιβονίαν ἐκ τῆς πολίχνης Κράσνοϊ· περιλαβόντες δὲ ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν βέρστια, ἐστράτευον ἐπὶ τὸ Μαριεμβούργον· ἀλλὰ παρὰ τῷ Τίρσιν ἀπήντησε ταῖς Γερμανοῖς, ὧν ἤρχεν ὁ Φελκερζάν. Ὁ πρίγκιψ Βασίλειος Σερεβριάνης ἦν μό-

νος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ὁ δὲ ἐχθρὸς ἀνέδειξε μεγίστην ἀνδρίαν διότι οἱ ἐπισημότατοι τῶν μαχητῶν τοῦ τάγματος καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ῥήγας ἐμάχοντο ἐν ταῖς φάλαγξιν αὐτοῦ. Ὁ ἀνδρεῖος Φελκερζάν ἔπεσεν ἐν τῇ συμπλοκῇ μετὰ τετρακοσίων Γερμανῶν, ὁ δὲ γραμματεὺς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ῥήγας, ὡς καὶ τριάκοντα ἐπιφανέστατοι εὐπατρίδαι, ἦσαν ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις· ὁ δὲ λοιπὸς ἐχθρικός στρατὸς διεσκορπίσθη. Ἡ νίκη αὕτη τοῦ πρίγκιπος Σερεβριάνη ἠνέωξε τῷ ἡμετέρῳ στρατῷ ἀσφαλῆ ὁδὸν μέχρι τῆς Θαλάσσης. Ὁ δὲ χειμὼν ἦν δριμύτατος. Οἱ στρατηγοὶ ἡμῶν, μὴ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν πολιορκίαν τῶν μεγάλων φρουρίων, ὡς τοῦ Βένδεν καὶ τῆς Ῥήγας, ἐστράτευον μόνον εἰς πολίχνας, ὅθεν οἱ Γερμανοὶ ἀπεχώρουν μόνον τὸ Σμίλτενον ἀντέστη, ἀλλ' οἱ Κοζάκοι διαρρήξαντες τὰ τείχη ἐσφάτινοντο ἐπὶ πολὺ ἐν ταῖς ὁδοῖς πρὸς τὸν ἀπεγνωκότα ἐχθρόν.

Κατὰ τὰς πορθήσεις ταύτας οἱ Ῥῶσσοι ἐλάμβανον τὰ τηλεβόλα, τοὺς κώδωνας, τὰ ἐπιτήδεια καὶ ἔκαιον πᾶν τὸ μὴ εὐμετακόμιστον, κατέστρεψαν δὲ κατὰ τὴν ἐστρατείαν ταύτην ἑνδεκα πόλεις. Τρεῖς ἡμέρας μείναντες ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ῥήγας, ἐνέπρησαν πολλὰ πλοῖα κατὰ τὰς ἐμβολὰς τοῦ Δουίνα, τὰς δὲ ὄχθας τούτου, τὰς παραλίαις χώρας καὶ τὴν Κουρλανδίαν ἐπόρθησαν μέχρι τῆς Πρωσσίας καὶ Λιθουανίας. Τέλος μετὰ πλουσίων λαφύρων καὶ πολλῶν αἰχμαλώτων ἐξῆλθον τῆς Λιβονίας τῇ 17 Φεβρουαρίου εἰς Ὀπότσκαν, ἀνήνεγκον δὲ πρὸς τὸν Τσάρον, ὅτι ὁ μὲν στρατὸς αὐτοῦ ἦν ἀβλιβής, ἡ δὲ Λιβονία ἀπετεφρώθη.

Τέλος ἀνεφάνησαν μεσίται ὑπὲρ τῆς ἀθλίας ταύ-

της χώρας. Είδομεν ὅτι ὁ βασιλεὺς Αὐγουστος ἐβουλεύετο συνομολογήσαι μόνιμον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν εἰρήνην καὶ συμμαχίαν κατὰ τοῦ Χάνη· ἐφ' ᾧ οἱ Πολωνοὶ πρέσβεις ἤλθον εἰς Μόσχαν τὸν Μάρτιον τοῦ 1559, καὶ πάραυτα αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ἤρξαντο. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἐπεθύμει ὅπως ἀμφότεραι αἱ δυνάμεις ἄρχωσι τῶν τε χωρῶν καὶ τῶν πόλεων, ὅσας κατεῖχον· ὁ δ' Αὐγουστος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀπῆτει οὐ μόνον τὸ Σμόλενσκον, ἀλλὰ καὶ ἐπέταττεν ἡμῖν μὴ πολεμεῖν πρὸς τὴν Λιβονίαν, ἀποδοθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν Γερμανικῶν χωρῶν. Τότε ὁ Ἰωάννης, ἀπολύσας τοὺς πρέσβεις, εἶπε « Βλέπω καλῶς, » ὅτι ὁ βασιλεὺς μετέβαλε γνώμην· γενέσθω οὖν ὅπως » θέλει! Ἡ Λιβονία ἀνέκαθὲν ἐστὶν ὑποτελὴς τῇ Ῥωσσίᾳ, οὐχὶ δὲ τῷ κυριάρχῃ ὑμῶν Τιμωρῶ νῦν αὐτὴν » διὰ τὴν ἀπιστίαν, τὰ ἐπιλήψιμα μηχανήματα, τὰ » κακουργήματα καὶ τὴν σύλησιν τῶν ἡμετέρων ναῶν. » Ἀνεχώρησαν δὲ οἱ πρέσβεις, ἀρνηθέντος τοῦ Τσάρου τὴν ἀνανέωσιν τῆς πρὸς τὴν Πολωνίαν ἀνακωχῆς καὶ ὑπισχνουμένου μόνον εἶα μὴ λύσῃ τὴν ὑπάρχουσαν μέχρι τοῦ 1562, ἐὰν καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἀπονείμῃ δικαιοσύνην κίλλιον τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ Ῥωσσοῖς. Ἐνὶ λόγῳ ἦν φανερόν, ὅτι ὁ πρὸς τὴν Λιβονίαν πόλεμος συνεπήγετο καὶ τὸν πρὸς τὴν Λιθουανίαν. Ὁ Αὐγουστος ἐφρόντιζεν οὐχὶ ὅπως σῶσῃ γενναιοψύχως τὸ ἀσθενὲς Λιβονικὸν τάγμα, ἀλλ' ὅπως μὴ καταλείψῃ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Ἰωάννου τὰς πλουσίας ταύτας χώρας, ἧν ἐπεθύμει οἰκαιοποιηθῆναι, εἰ δυνατόν. Οὕτως ἔχοντος τοῦ τάγματος, ἡ εὐχὴ αὕτη ἦν φυσικὴ καὶ τῇ Ῥωσσίᾳ καὶ τῇ Λιθουανίᾳ καὶ σύμφωνος τῇ πολιτικῇ συνέσει, ἣτις κατηγόρει ἂν τὸν

(Ν. Καραμζίνου Τόμ. 8.)

1559.

Μισοταία τῶν βασιλέων τῆς Πολωνίας, Σουηδίας, καὶ Δανίας ὑπὲρ τῆς Λιβονίας.

Αύγουστον ὡς ἄφροντιν, εἰ μὴ μετεχειρίζετο πάντα τρόπον ὅπως ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ Ἰσάρου τὴν Λιβονίαν, ἀλλ' ὤφειλεν ἀποδείξαι σταθερότητα καὶ ἐπιμονήν, ὧν ἑσπερεῖτο· διότι, προκαλῶν τὸν πόλεμον, ἀπεμάχρυνεν αὐτόν· θαρραλέως δὲ φαντασιοκοπῶν περὶ πολέμου, ἐφοβεῖτο ξιφουλκῆσαι παραχρῆμα.

Ὁ γηραιὸς Γουστάβος Βάσας, ἄλλος ὑπὲρ τοῦ τάγμα-
τος μεσίτης, ἀπέδειξε μείζονα ἀδιαφορίαν καὶ ἥττονα
ζῆλον· διότι μάτην ἀποπειραθεὶς ἀντιστῆναι τῇ φιλο-
δοξίᾳ τῆς Ῥωσσίας διὰ τῆς συμμαχίας τῶν ἀρκτῶων
δυνάμεων, καὶ ἰδὼν ὅτι ὁ Αὐγουστος καὶ ὁ ταξιάρχης
οὐδαμῶς σκοποῦσι βοηθῆσαι αὐτῷ, ἀλλὰ ἀρχοῦνται
μόνον κεναῖς διαβεβαιώσεσι καὶ εὐχαῖς, ἔγραψε πρὸς
τὸν Ἰωάννην· «Οὐδαμῶς διαγράφω σοι τὸ σὸν καθήκον·
»οὐδὲν ἀπαιτῶ· ἀλλὰ μόνον χάριν τοῦ αὐτοκράτορος
»Φερδινάνδου ἰκετεύω σε ὡς μεγαλόψυχον γείτονα
»εἰρηνεῦσαι τὴν Λιβονίαν ἐξ εὐσπλαγχνίας πρὸς τὴν
»πάσχουσαν ἀνθρωπότητα καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον
»τῆς χριστιανωσύνης. Οὐδ' ἐγὼ αὐτὸς σεμνύνομαι
»ἐπὶ τῇ εἰλικρινείᾳ τῶν Λιβονῶν· διότι γινώσκω αὐτοὺς
»ἐκ πείρας. Εἰ βούλει, γράψω πρὸς αὐτοὺς, ὅπως προσ-
»πέσωσι τοῖς ποσὶ σου μεταμελούμενοι καὶ ταπεινό-
»φρονοῦντες. Ἄλλ' εἴτε καταπαύσεις, εἴτε μὴ τὴν αἰ-
»ματοχυσίαν, φυλάξω ἀκριβῶς πάντοτε τὴν πρὸς τὴν
»Ῥωσίαν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην καὶ περὶ πολλοῦ
»ποιήσομαι τὴν πρὸς σέ φιλίαν μου.» Ὁ Ἰωάννης ἠψυ-
χαρίστησε τῷ Γουστάβῳ ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ αὐτοῦ γνώμῃ καὶ
γνωστὴν ποιῶν αὐτῷ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου, προσε-
τίθη· «Εἰ οὐ βούλει πολυπραγμονεῖν περὶ τῶν Λιβο-
»νικῶν, περιττὸν τὸ ἐπιστεῖλαι πρὸς τὸν μέγαν τα-
»ξιάρχην· διότι ἐγὼ αὐτὸς σωφρονίσω τοῦτον.»

Φρειδερίκος ὁ Β΄, βασιλεὺς τῆς Δανίας, ἦν ὁ τρίτος ὑπὲρ τῆς Λιβονίας μεσίτης. Γινώσκουμεν ἤδη, ὅτι ἡ Ἑστωνία ἀνῆκε πάλαι ποτε τοῖς προγόνοις αὐτοῦ. Καταπιεζομένη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἡ ἐπαρχία αὕτη καὶ συνιδούσα, ὅτι τὸ τάγμα ἦν ἀνίκανον ἵνα σώσῃ αὐτὴν, ἐπεζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανοῦ τοῦ Γ΄, πατρὸς τοῦ Φρειδερίκου. Ἐπομένως τὸ Ῥέβελ, ἅπαντα ἡ Γαρρία καὶ ἡ Βιρλανδία ἐδήλωσαν ἤδη τὴν ἔφεσιν τοῦ ὑπακοῦσαι αὐτῷ· ἀλλ' ὁ Χριστιανός, προβεβηκῶς ἤδη τὴν ἡλικίαν καὶ περὶ δουμὰς τοῦ βίου, ἀπεκρίθη ἀδιχφόρως· «Χαλεπῶς φέρω τὸ φορτίον τῶν ἠχωρῶν μου· συνετὸν οὖν ἐστὶ ζητῆσαι ἔτι νέας καὶ πολεμῆσαι ὑπὲρ αὐτῶν.» Ἄλλ' ἐν ᾧ ἀπέστειλεν ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀργυρίου καὶ τηλεβόλων εἰς Ἑστωνίαν, ἐβουλεύετο δὲ καὶ τὴν ἀποστολὴν πρεσβείας εἰς Μόσχαν, ὃ θάνατος κατέλαβεν αὐτόν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ, τολμηρότερος καὶ φιλοδοξότερος ὢν, ἐπεθύμει ἀποδοῦναι τῇ Δανίᾳ τὴν ἀξιόλογον ταύτην ἐπαρχίαν. Ὅθεν ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τὸν μέγαν ταξίαρχην, πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον τοῦ Ῥέβελ καὶ πρὸς τοὺς εὐγενεῖς τῆς Ἑστωνίας ὑποσχόμενος αὐτοῖς οὐ μόνον μεσιτείαν, ἀλλὰ καὶ στρατὸν, τυχοῦτης ἀνάγκης· δούς δ' εἶτα τοῖς πρεσβευταῖς τὰς ἀναγκασίας ὁδηγίας, ἐπεμψεν αὐτοὺς παραχρῆμα εἰς Μόσχαν. Πρὸ πενήτηκοντα ἤδη ἐτῶν οὐδεμίαν σχέσιν εἶχομεν πρὸς τὸ βασίλειον τούτο· διότι Φρειδερίκος ὁ Α΄ καὶ Χριστιανός ὁ Γ΄ ἐνόμιζον ὡς ἀνωφελῆ τὴν συμμαχίαν τῆς Ῥωσσίας, τοσοῦτον τιμωμένην ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Βασιλείου Χριστιανοῦ τοῦ Β΄· ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἐμπορία μεταξὺ τῆς Κοπενχάγης καὶ τοῦ Νοβογορόδου διεκόπη. Φρειδερίκος δ' ὁ Β΄, ἀναγγείλας πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὡς πρὸς φίλον καὶ ἀγαθόν

γείτονα, τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν, ὡς καὶ τὴν εἰ-
 λικρινῆ ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας καὶ τῆς ἐπα-
 ναλήψεως τῆς ἐμπορίας, καταστραφείσης ἕνεκα τῶν
 πρελθουσῶν ταραχῶν, παρεκάλει θερμῶς αὐτὸν ἵνα μὴ
 ἐνοχλῆ τὴν Ἑσθονίαν, ἀρχαίαν Δανικὴν ἐπαρχίαν, πα-
 ραδοθεῖσαν προσωρινῶς μόνον τῇ προ-
 στασίᾳ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου· προσέτι δ'
 ἐζήτηε ὅπως χάριν τῆς ἀφιλοκεροῦς μεσιτείας αὐτοῦ
 εἰρηνοποιήσῃ καὶ αὐτὸ τὸ τάγμα. Ὁ Ἀδάσεβ ἀπεκρί-
 νητο πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς ἐν ὀνόματι τοῦ κυριάρχου·
 «Ἡκούσαμεν τοῦ λόγου ὑμῶν μετὰ προσοχῆς· ἀνέ-
 »γνωμεν τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐπιστολάς τῶν κυριαρχῶν
 »Ῥωσσίας καὶ Δανίας· εἶδομεν τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην
 »αὐτῶν, καὶ ὅτι οἱ ὑπήκοοι ἀμφοτέρων τῶν δυνάμεων
 »ἐλευθέρως καὶ ἐπωφελῶς συνηλλάσσοντο πρὸς ἀλ-
 »λήλους. Εἰ ὁ βασιλεὺς ὑμῶν σκοπεῖ ἀνανεῶσαι τὴν
 »ποθητὴν ταύτην φιλίαν, πρόθυμοι εἰς ταύτην καὶ
 »ἡμεῖς ἐσμέν· ἀλλ' ἀποροῦμεν βλέποντες, ὅτι ἀνακα-
 »λύπτει Δανικὴν ἐπαρχίαν ἐν χώρᾳ, ἧς ἄρχει ἡ Ῥωσσία
 »πρὸ ἑξακοσίων ἐτῶν. Ὁ Μέγας Ἡγεμῶν Γεώργιος ὁ
 »Βλαδιμίρου, ὁ ἐπικαλούμενος Ἰαροσλάβος, κύριος γε-
 »νόμενος τῆς Λιβονίας, ἔκτισε τὴν πόλιν Ἰουρίεβον,
 »ἐνθα ἀνήγειρεν Ἑλληνικοὺς ναοὺς καὶ ἐπέβαλε φόρον
 »πάσῃ τῇ χώρᾳ· ἔκτοτε οὐδενὶ ἄλλῳ κυριάρχῃ πέκειτο.
 »Γινώσκω ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ῥωσσίας, οἱ κάτοικοι
 »προσεκάλεσαν δύο Δανοὺς βασιλόπαιδας, ὅπως ἄρξω-
 »σιν αὐτῶν, ἀλλ' οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐτιμώρησαν αὐτοὺς,
 »καύσαντες καὶ ταμόντες τὴν χώραν καὶ ἐξελάσαντες
 »τοὺς βασιλόπαιδας· καὶ ἄλλοτε δ' ἐτιμώρησαν αὐτοὺς,
 »ὄτε ἔμαθον, ὅτι οἱ Λιβονοὶ ὠμολόγησαν κρύφα τὴν
 »ἀνωτάτην κυριαρχίαν τοῦ Ῥωμαίου Καίσαρος. Εἰ δ'

»ὁ Φρειδερίκος ἀγνοεῖ ταῦτα, παραστήσομεν αὐτῷ τὰς
 »ἀρχαίας συνθήκας τοῦ τάγματος μετὰ τῶν τοποτη-
 »ρητῶν τοῦ Νοβογορόδου· ἀνάγνωτε ὑμεῖς αὐτὰς καὶ
 »ὁμολογήσετε τὴν ἀλήθειαν τῶν λεχθέντων . . . . .
 »Κατὰ τὴν ὀρφανίαν καὶ ἡμετέραν ἀνηλικότητα ἡμῶν
 »ἀνεπιτήδειος πρὸς ἄμυναν τῶν δικαιωμάτων μου·
 »ὄθεν οἱ ἐχθροὶ τότε χαίροντες κατεπίεζον καὶ ἐφθει-
 »ρον τὴν Ῥωσσίαν. Τότε ὁ μέγας ταξιάρχης καὶ οἱ
 »Ἐπίσκοποι, ἀρνούμενοι τὸν ὀφειλόμενον ἡμῖν φόρον,
 »ἐλάμβανον αὐτὸν ἐκ τῶν γεωργῶν καὶ πόλεων, ἀλλὰ
 »μόνον ὑπὲρ ἐαυτῶν.» Ἐκδιηγηθεὶς τὰς κατὰ τῶν Λι-
 »βονῶν αἰτιάσεις ὁ Τσάρος, ἐξηκολούθησεν· «Ὁ Φρει-
 »δερίκος οὖν μὴ φρονιζέτω τῆς Ἑστονίας· διότι ἡ Ἐπι-
 »κράτεια αὐτοῦ σύγκειται ἐκ τῆς Δανίας καὶ Νορβηγίας·
 »ἄλλην χώραν αὐτοῦ ἀγνοοῦμεν. Ἄλλ' εἰ ἐπιθυμεῖ συμ-
 »πράξαι εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Λιβονίας, δύναται
 »συμβουλευῆσαι τῷ μεγάλῳ ταξιάρχῃ καὶ τοῖς Ἐπι-
 »σκόποις, ἵνα ἔλθωσιν εἰς Μόσχαν. Τότε ἐκ σεβασμοῦ
 »πρὸς τὸν βασιλέα ὑμῶν συγχωρήσομεν αὐτοῖς εἰρήνην
 »σύμφωνον πρὸς τὴν τιμὴν καὶ τὰ συμφέροντα τῆ Ῥωσ-
 »σίας. Τάττομεν δὲ ἐξάμηνον προθεσμίαν, καθ' ἣν ἡ Λι-
 »βονία ἔσσειται ἀνενόχλητος.» Εἶτα δ' ἐνεχείρισαν τοῖς
 Δανοῖς πρεσβευταῖς τὸ ἀσφαλιστικὸν γράμμα
 ἐν ὀνόματι τῶν Λιβονῶν ἀρχόντων, ἐν ᾧ ἀνε-
 φέρετο, ὅτι ὁ Ἰωάννης δωρεῖται ἀνακωχὴν πρὸς τὸ
 τάγμα ἀπὸ τῆς πρώτης Μαΐου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου

Ἀνακωχὴ πρὸς
 τὴν Λιβονίαν.

1559. Κατὰ ταύτην αὐτὸς ὁ μέγας ταξιάρχης ὤφειλεν
 ἐλθεῖν εἰς Μόσχαν, ὅπως προσκυνήσῃ τὸν Τσάρον, ἢ
 πέμψαι ἀντ' αὐτοῦ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας, ὅπως
 διατάξωσι τὰ περὶ τῆς αἰδίου εἰρήνης. Οὐχὶ δὲ τῇ με-
 σιτεῖα τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου ἡ Λιβονία ὤφειλεν ἀλη-

θῶς τὴν ἀνάπαυσιν ταύτην, ἀλλ' ἄλλω, ὃν οὐδὲν ἔζητησεν· οὗτος δ' ἦν ὁ Δεβλιέτ-Γιρέις· διότι ὁ Ἰωάννης ἀναγκαζόμενος πρὸς καταστολὴν τῶν στρατῶν τῆς Ταυρικῆς, ἵνα μὴ διαίρεση τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, παρέσχεν ἐπὶ μικρὸν ἀναφυχὴν τῷ τάγματι, πεποιθῶς ὅτι ἐν παντὶ καιρῷ ἡ Ῥωσσία ἐδύνατο εὐχερῶς καταπολεμῆσαι τὸν ἀσθενῆ τεῦτον ἐχθρόν.

Ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Βισνεδέτσκης, ὁ τῷ 1558 πεμφθεὶς ὅπως πολεμήσῃ πρὸς τὴν Ταυρικὴν, κατήντησεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορουσθένους οὐδενὶ Τατάρῳ ἀπαντήσας ἐν τῷ πεδίῳ· διότι ὁ Δεβλιέτ-Γιρέις κατεστρατοπέδευεν μετὰ τῶν σκηνωμάτων ἐν μέσῃ τῆ Χερσονήσῳ, ἐνθα ἀνέμνε τούς Ῥώσους. Τότε ὁ Βισνεδέτσκης ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν, ἀφείς παρὰ τὸν Βορουσθένη τὸν ἀνδρεῖον Ῥζέβσκη μετὰ τῶν Κοζάκων. Ἐν δὲ τούτοις ὁ Χάνης, ἐπιθυμῶν μαθεῖν τὰ ἐν τῷ Καζάνη συμβαίνοντα, ἔπεμψε μικρὰ ἀποσπάσματα πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Ῥᾶ, ἅτινα κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν ὀρειτῶν καὶ Κοζάκων. Καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν οὐδεμίαν σπουδαίαν ἐπιχείρησιν ἀνέλαβεν, ἀλλὰ μαθὼν, ὅτι ἐπολεμοῦμεν πρὸς τὴν Λιθουανίαν, πιστεύσας δὲ ταῖς σφαλεραῖς πληροφορίαις, ὅτι πᾶσαι αἱ δυνάμεις ἡσχολοῦντο περὶ τὸν πόλεμον τοῦτον, ἡ δὲ Ῥωσσία ἦν εὐέφοδος, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἐπάλαιε πρὸς ἐπίφοβον ἐχθρόν ἐν ἀπωτάταις παραλίαις τῆς Βαλτικῆς, ἀνεθάρρῃσε· διὸ ἐπεικύνετο πολλοὺς Νογαίους, καὶ συναγεύρας, ὡς λέγεται, περὶ τὰς 100,000 ἰππέων κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1558 πρὸς τὴν Καζάνην, τῷ δὲ οὐλάνῃ Μαχμέτ, ἐπὶ τὴν Τούλαν, τοῖς δὲ Νογαίοις καὶ ἀρχηγοῖς Σιρίνσκη, ἐπὶ τὴν Κοσίρην. Ὁ στρατὸς οὗτος κατήντησεν

ἤδη εἰς τὸν Μέτσαν, ὅτε οἱ αἰχμαλωτισθέντες ὑπὸ τῶν Τατάρων Ῥῶσοι ἐδήλωσαν τῷ βασιλόπαιδι, ὅτι ὁ Ἰωάννης διέμενον ἐν Μόσχα, μοῖρα δὲ στρατοῦ μόνον ἦν ἐν Λιβονία. Καταπληχθεὶς ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ ὁ βασιλόπαις, ἠρώτησε τότε ποῦ ἦσαν ὁ ἀτρόμητος Βισνεβέτσκης καὶ ὁ ἀνδρεῖος Ἰωάννης Ἰσερεμέτεβ· μαθὼν δὲ, ὅτι ὁ μὲν ἦν ἐν Βελέβω, ὁ δὲ ἐν Ῥεζάνη, καὶ ὅτι ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκης ἐστρατοπέδευεν ἐν Τούλα μετὰ πολλοῦ στρατοῦ, ἐδειλίασε περίφοβος δὲ ἀνεπόδισε δρομαίως, καταπονήσας οὐ μόνον τοὺς ἵππους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἵππεῖς. Ὁ πρίγκιψ Βοροτίνσκης, καταπατῶν νεκρούς, κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι τοῦ Ὀσκόλου, ἀλλ' οὐ κατέλαβεν. Ἄλλ' οἱ Κοζάκοι τοῦ Τανάιδος, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Κριμαϊκοῦ στρατοῦ, κατενίκησαν παρὰ τὸ Περεκόπ τὰ σκηνώματα τῶν Νογαίων, καταλιπόντων τὸν ἀρχηγὸν Ἰσλάμ καὶ προσελθόντων πρὸς τὸν Δεβλέτ-Γιρέιν, ἀφείλαντο δ' αὐτῶν 15,000 ἵππων.

Ὁ Ἰωάννης, μὴ διδοὺς καιρὸν τῷ Δεβλέτ-Γιρέι ὅπως ἀναλάβῃ, ἐκέλευσε τὸν πρίγκιπα Βισνεβέτσκη μετὰ 5,000 μαχητῶν ἵνα πορευθῇ εἰς Τάναϊν, αὐτόθεν δὲ, κατασκευάσας πλοῖα, ἀποπλεύσῃ εἰς Μαιώτιδα, καὶ ἐντεύθεν ἀνακινήσῃ τὴν Ταυρικὴν δι' ἐπιδρομῶν. Ὁ δὲ Δανιὴλ Ἀδάσεβ ἐστράτευεν εἰς τὸν Βορυσθένη μετὰ στρατιᾶς ἐκ παίδων εὐπατριδῶν, Κοζάκων καὶ Τοξοτῶν, ὅπως κατενέγκῃ καιρίαν πληγὴν πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ὑπὸ τῶν περιστάσεων ὀδηγούμενος. Καὶ αἱ μὲν νίκαι τοῦ Βισνεβέτσκη ὑπῆρξαν μικροῦ λόγου ἄξια· διότι κατέστρεψε μόνον ἑκατοστίαις τινὰς στρατιωτῶν τῆς Ταυρικῆς, ἀποπειραθέντων εἰσβολὴν εἰς Καζάνην· ἀλλ' ὁ νέος Δανιὴλ Ἀδάσεβ, ἄξιος ἀδελφὸς τοῦ ἀγαπητοῦ τοῦ Ἰωάννου, ἐκτίσατο ἕνεκα τῆς ἐπιδεξιότητος

Εισβολὴ τῶν
Ῥώσων εἰς
Ταυρικὴν.

καὶ τῆς εὐτολμίας τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων· διότι μετὰ 8,000 ἀνδρῶν ἐπιβάς περὶ τὸ Κρεμιντσουκὸν ἐπὶ τῶν κατασκευασθέντων ἐν τοῖς ἀκατοικήτοις τότε τόποις πλοίων, κατέπλευσε πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένου, καταλαβὼν δὲ δύο πλοῖα προσωρμισμένα, ἀπέβη εἰς Ταυρικὴν. Παραχρῆμα κατεθορυβήθησαν πάντα τὰ σκηνώματα, ὅθεν πανταχόθεν κραυγάζοντες· «Ῥῶσσοι, Ῥῶσσοι καὶ ὁ Τσάρος μετ' αὐτῶν!» ἔφευγον εἰς τὰ ὄρη, ἧ ἐκρύπτοντο ἐν τοῖς δάσεσιν· ὁ δὲ Χάνης ἔντρομος ἐζήτηί πολεμιστάς, ἀλλ' ἐβλεπε μόνον φυγάδας. Ὑπὲρ τὰς δύο ἐβδομάδας ὁ Ἀδάσεβ κητεπόρθησεν, εὐδενὸς ἀνοισταμένου, τὴν δυτικὴν Χερσόνησον· ἔκκισε τὰς σκηνας τῶν νομάδων τούτων, ἐκυρίευσεν τῶν νομῶν καὶ ἠχμαλώτιζε τοὺς κατοίκους, ἀπελευθερῶν τοὺς τε Ῥώσσους καὶ Λιβονοὺς αἰχμαλώτους. Τέλος δὲ μεταχομίσας εἰς τὰ πλοῖα τὰ πλούσια λάφυρα, ἔστρεψεν ἐν θριάμβῳ πρὸς τὸ Ὀττσακόβον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν καὶ Τοῦρκοι ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αἰχμαλωτισθέντων, ἔπεμψεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς σατράπας τοῦ Ὀττσακόβου, εἰπὼν, ὅτι ἐπολέμει μόνον πρὸς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ Δεβλέτ Γιρέϊ, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸν σουλτάνον, οὗ ἄλλως ἐπιθύμει διατηρῆσαι τὴν φιλίαν. Οἱ δὲ σατράπαι, προσενεγκόντες δῶρα, ἐπήνεσαν μεγάλως αὐτὸν διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν σουλτάνον ἀγαθὴν τοῦ Ἰωάννου διάθεσιν. Ἀλλ' ὅμως ὁ Δεβλέτ-Γιρέϊς, ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ φόβου, ἔγνω ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἦσαν ὀλιγάριθμοι· ὅθεν παραχρῆμα ἐστράτευσε παραπορευόμενος τὸν Βορυσθένη πρὸς καταδίωξιν τοῦ Ἀδάσεβ, ὃς βραδέως ἀνέπλευσε τὸν ποταμὸν πυροβολῶν κατὰ τῶν Τατάρων, διελθὼν δὲ τοὺς καταρράκτας, ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὴν νῆσον τοῦ μονα-

στηρίου, ἔτοιμος ὦν εἰς μάχην· ἀλλ' ὁ Χάνης, φοβούμενος νέαν κατασχύνην, ἐπέστρεψεν ἀνάνδρως.

Ἡ ἀγγελία τῶν κατορθωμάτων τοῦ νέου ἥρωος, κομισθεῖσα εἰς Μόσχαν ὑπὸ τοῦ συναγωνιστοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου Χβοροστίν, ἐνέπλησε χαρᾶς τὸν τε Τσάρον καὶ σύμπαν τὸ ἔθνος, ὁ δὲ Μητροπολίτης ἔψαλεν εὐχαριστήριον Δοξολογίαν. Ἀναγινωσκομένης δὲ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Ἀδάσεβ, ἔχαιρον ὅτι αὐτὸς ἠνέωξεν ὁδὸν, ἄγουσαν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἀμαυροῦ τούτου βασιλείου, ἔνθα τὸ Ῥωσικὸν ξίφος οὐκέτι ἐβάφη τῷ αἵματι τῶν ἀπίστων· ἀναμιμνησκόμενοι δ' ὠκύτως, ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστις ἤκμασεν ἄλλοτε ἐν ταῖς χώραις τούταις, ἔνθα ὁ Ἅγιος Βλαδίμιρος ἐγνώρισε τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, ἐνόμιζον, ὅτι, εἰ ὁ Ἰωάννης ἐπιθυμεῖ, ὁ σταυρὸς ἀναλάμψει εἰς τὰς ὀχθὰς τοῦ Σαλγήρου. Τῷ ὄντι, ὁ Τσάρος ἐβουλεύετο ἵνα καταλίπη τὸ ἀρχαῖον καὶ δειλὸν πολεμικὸν σύστημα ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀκαμάτους τούτους ληστὰς, λάβῃ δὲ τὴν ἐπίθεσιν. Πέμψας οὖν χρυσᾶ νομισματόσημα πρὸς τε τὸν Ἀδάσεβ καὶ τοὺς συναγωνιστὰς αὐτοῦ, μετεπέμψατο αὐτοὺς παρ' ἑαυτῷ, ὅπως συμβουλευθῶσιν· ἀλλ' ὁ τότε ἐκκαυθεὶς κρατερώτατος πρὸς τὴν Λιβονίαν πόλεμος ἔσωσε τὴν Γαυρικὴν. Ὁ Ἰωάννης, ἀρεῖς μόνον τοὺς Νογαίους καὶ τοὺς Κοζάκους ὅπως ταραττώσι τὸν Χάνην, ἔγραψε πρὸς τοῦτον εἰς ἀπάντησιν τῶν νέων περὶ εἰρήνης προτάσεων τάδε· «Βλέπεις, ὅτι ὁ πρὸς τὴν Ῥωσίαν πόλεμος οὐκ ἔστιν ἤδη καθαρὸν κέρδος. Γινώσκομεν ἤδη τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν εἰς τὴν σὴν Ἐπικράτειαν ἄγουσαν. Μὴ παραλογίζου οὖν, ἀλλ' ἀπόδειξον τὴν πρὸς τὴν εἰρήνην ἔφεσίν σου καὶ ἐσόμεθα πάλιν φίλοι.» Πλὴν τῶν πι-

στῶν συμμάχων τῆς Ῥωσίας Νογαίων, ὑποτασσομένων τῷ ἀρχηγῷ Ἰσλάμ, καὶ τῶν Κοζάκων τοῦ Ταναΐδος ὁ Τσάρος εἶχεν ἐτι προθύμους ὑπηρέτας τοὺς Κιρκασίους ἀρχηγούς, οἵτινες ἠτήσαντο παρ' αὐτοῦ στρατηγόν, ὅπως πολεμήσωσι πρὸς τὴν Ταυρικὴν, καὶ ἐκκλησιαστικούς ποιμένας, ὅπως φωτίσωσι τὴν ἑαυτῶν χώραν διὰ τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας. Ὁ δὲ Τσάρος, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν, ἐπεμψε τὸν ἀνδρείον Βισνεβέτσκην καὶ πολλοὺς ἱερεῖς, οἵτινες, ἀνεγείραντες ναοὺς ἐν τοῖς δάσεσι καὶ ἐν τοῖς λαγόσι τῶν Καυκασίων ὄρεων, ἀνενέωσαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀκμάσασαν ἄλλοτε ἐν ταῖς χώραις ταύταις.

Χαριζόμενος οἶονεὶ πρὸς τὸ τάγμα ὁ Τσάρος, συνωμολόγησεν ἀναχωρῆν, οὐδ' ὅλως δ' ὑπώπτευσεν, ὅτι οἱ Λιβονοὶ λύσουσιν αὐτήν· διὸ ἐξαγαγὼν τῆς Ἑσθονίας τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ, ἀνέμενεν ἀγγελίας παρὰ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου. Ἄλλ' ὁ Κέτλερος ἐσιώπα· πεπειθῶς δέ, ὅτι προὔκειτο νικῆσαι τοὺς Ῥώσους, ἢ ὑποταγῆναι, ἐκρινεν ἰν' ἀναχωρῆσθαι εἰς Κρακοβίαν, οὐχὶ δ' εἰς Μόσχαν, ὅπως πείσῃ τὸν Αὐγουστον ἵνα προθυμότερον ἐνεργήσῃ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ ἐτοίμως παραδεχθῆ οἰασδῆποτε συνθήκας, εἰ καὶ αὗται ἐβλαπτον τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ τάγματος· διότι ἀκριβῶς οἱ Λιβονοὶ προὔτιμων τὴν δεσποτείαν τῶν Πολωνῶν, ἢ τὴν τῶν Ῥώσων, μισητῶν αὐτοῖς ἀνέκαθεν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ταξιάρχου ἐτιμᾶτο ἐτι ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ὁ δὲ νέος Κέτλερος, καλὸς καγαθὸς ὢν, εὐφυῆς καὶ εὐγλωττος παρέστη πρὸς τὸν Αὐγουστον ἐν τεταπεινωμένῳ μεγαλείῳ, περικυκλούμενος ὑπὸ πολλῶν ἐπιφανῶν ἀξιωματικῶν· διαγράψας δ' εὐκρινῶς τὰς συμφορὰς τῆς Λιβονίας καὶ τοὺς κινδύνους αὐτῆς τῆς

Πολωνίας καὶ τὰς φοβεράς βουλὰς τοῦ Ἰωάννου, ἀπεδείκνυεν, ὅτι ὁ πόλεμος ἀπέβαινεν ἄφευκτος τῷ βασιλεῖ, ἢ δὲ νίκη πιθανή· καὶ ὠμολόγει μὲν τὸ πολυάριθμον τῶν Ῥώσσω, ἀλλὰ περιεφρόνει τῆς πολεμικῆς ἡμῶν τέχνης. Συμβουλευσαμένου δὲ τῆ διαίτη περὶ τούτου τοῦ Αὐγούστου, οἱ Πολωνοὶ μεγιστᾶνες, διεγειρόμενοι ὑπὸ τῆς εὐγλωτίας τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ἤθελον ξιφουλκῆται παραχρῆμα· ἀλλ' οἱ Λιβονοὶ, γνόντες καλῶς τὰς δυνάμεις τῆς Ῥωσσίας, συνεβούλευον ἵνα μεταχειρισθῶσι πάντας τοὺς δυνατοὺς τρόπους πρὸς ἄμυναν τοῦ τάγματος, ἤτοι ἐνθέρμους παρακλήσεις, ἐπιμόνους αἰτήσεις καὶ ἀπειλὰς, ὑποστηριζομένας ὑπὸ τῶν πρὸς πόλεμον προπάρασκευῶν. Τέλος ἡ συνθήκη συνωμολογήθη. Καὶ ὁ μὲν μέγας ταξιάρχης καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ῥήγας παρέδωκαν τῷ βασιλεῖ ὡς ἐγγύας τὰ φρούρια Μαριενχάουσεν, Λουβάνον, Ἀσεράτ, Δουνεβοῦργον, Ροζίτεν καὶ Λοῦτσεν, ἀναδεχθέντες ἀποτίσαι αὐτῷ χιλίους ἑπτακοσίους χρυσοῦς μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου· ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπέσχετο ὑποστηρίξαι τὴν Λιβονίαν πάσαις δυνάμεσιν, ἀναστήσαι τὴν κυριότητα τῶν κτήσεων αὐτῆς καὶ ἀδελφικῶς διανεῖμαι μετὰ τοῦ τάγματος τὰς μελλούσας ἐν Ῥωσσίᾳ κατακτήσεις.

Ὁ Κέτλερος ἐπανῆλθεν εἰς Λιβονίαν μετὰ τῆς συνθήκης ταύτης ὡς τροπαίου· ἀναθαρσύνας δὲ τοὺς ἐν τέλει καὶ πολίτας, ὑπέσχετο περὶ τῆς πίστεως τοῦ βασιλέως καὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πολέμου, ἀπήτησε δὲ μόνον τὴν προθυμίαν καὶ γενναιοψυχίαν τῶν ἀληθινῶν τέκνων τῆς πατρίδος. Ἡ ἐλπίς ἀνέλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις πάντων, οἵτινες ἔπειθον ἑαυτοὺς περὶ τῆς δυνάμεως τῆς Λιθουανίας καὶ ἀνεμιμνήσκοντο τῆς παρὰ τὸν Βορ-

Συμμαχία τῆς
Λιβονίας πρὸς
τὸν Αὐγούστου.

σθένη ἐνδόξου νίκης αὐτῆς, ἤλπιζον δὲ εὐρεῖν ἐν τοῖς στρατηγοῖς τοῦ Αὐγούστου νέους Κωνσταντίνους ἐξ Ὀστρόγου. Ὁ δὲ Κέτλερος ἔλεγεν· «Ἀνάγκη ἡμῖν δεῖ-
 »ξαι αὐτοῖς τὴν ὁδὸν τῆς νίκης· ὁ αἰτῶν τὴν σύμπραξιν
 »τῶν ἄλλων, ὀφείλει πράττειν. Πρῶτοι ξιφουλκήσαντες,
 »ἐλκύσομεν τοὺς φίλους ἡμῶν εἰς τὸ πεδίον.» Καὶ ὁ μὲν
 Χριστόφ, δοῦξ τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ συμβοηθὸς τοῦ
 Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ῥήγας, ἤγαγε νέον μισθωτὸν στρα-
 τὸν ἐκ Γερμανίας· ἡ δὲ αὐτοκρατορική δίαίτα ὑπέσχετο
 τῷ Κετλέρῳ 100,000 χρυσῶν· ὁ δὲ δοῦξ τῆς Πρωσ-
 σίας, οἱ πολιτάρχαι τοῦ Ῥέβελ καὶ τινες πρόθυμοι πο-
 λιτῆται ἔδωκαν αὐτῷ μεγάλας ποσότητας χρημάτων.
 Οὕτω μικρὸς τις ἔμπορος τῆς Ῥήγας ἔδωκεν αὐτῷ
 τριάκοντα χιλιάδας ἡμιλίτρων ἐπὶ τῇ ἀπλῇ αὐτοῦ ἀπο-
 δείξει. Οἱ πλουσιώτατοι μετανάσταί τοῦ Δορπάτου ἐπε-
 θύμουν ἀποχωρῆσαι εἰς Γερμανίαν μετὰ τῆς οὐσίας
 αὐτῶν, ἀλλ' ἀφείλοντο αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ταμείου τοῦ
 τάγματος τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Οὕτω διπλα-
 σιάσας ὁ μέγας ταξιάρχης τὰς πολεμικὰς δυνάμεις,
 γινώσκων δὲ προσέτι, ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἦσαν ὀλιγάριθμοι
 ἐν Λιβονία, ἀνεχώρησεν ἐκ Βένδεν εἰς ἀ μῆ α πρὸ τῆς
 λήξεως τῆς ἀνακωχῆς κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅτε αἱ
 ὁδοὶ ἦσαν ἀδιάβατοι αἰφνῆς δὲ φανείς παρὰ τὸ Δορπά-
 τον, κατενίκησε τὸν ἀπερίσχεπτον στρατηγὸν Ζιχαρίαν
 Πλεστοεῖβ, ἀποβαλόντα κατὰ τὴν νίκην ταύτην χιλίους
 ἄνδρας. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἐφάνη δικαίως τῷ Ἰωάννῃ
 ὡς νέα ἐπιπορκία τῶν Λιβονῶν. Ὅθεν οὗτος ἀνέθηκε τὴν
 ἐκδίκησιν τοῖς ἐπιφανεστάτοις στρατηγοῖς, τοῖς πρίγ-
 κιφι Μοτισλάβσκη, Σούισκη καὶ Σερεβριάνη, οἵτινες
 μετὰ ἐκλεκτῶν παίδων εὐπατριδῶν, Μοσχίων καὶ Νο-
 βογοροδίων ἔσπευσαν σώσοντες τὴν κατακτηθεῖσαν ὑφ'

Ὁ ταξιάρχης λυεῖ
 τὴν ἀνακωχὴν.

ἡμῶν Λιβονικὴν χώραν. Αἱ ἀνοδῖαι ἐκώλυον τὴν ταχεῖαν πορείαν, ὥστε ὁ ἐχθρὸς ἐδύνατο κατορθῶσαι μεγάλην ἐν χώρᾳ, ἧς οἱ κάτοικοι, ἀγαπῶντες αὐτὸν, προεθυμοῦντο ἀποτεῖσαι τὸν ζυγὸν τῶν Ῥώσων, ἀλλ' ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἀνδρία ἀμφοτέρων τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν ἐματρίωσαν τὴν νίκην τοῦ μεγάλου ταξιάρχου.

Ὁ Κέτλερος παραχρῆμα προσέβαλε τὸ Δορπάτον. Ἀλλ' ὁ αὐτόθι στρατηγός, ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Καβτιρέβ Ῥοστόδσκης, προσέλαβε δεόντως περὶ τῆς ἀμύνης τοῦ φρουρίου τούτου· διότι φυλακίσας τοὺς ἐπικινδύνους πολίτας ἐν τῷ δημαρχεῖῳ, ἐδέχθη τοὺς Γερμανοὺς δι' ἰσχυροῦ πυροβολισμοῦ, ἐποιήσατο δὲ καὶ λίαν λυσιτελεῖν ἔξοδον. Ὁ μέγας ταξιάρχης ἔμεινε δέκα ἡμέρας πρὸ τοῦ Δορπάτου, ὅθεν προσέβαλλε τὴν πόλιν, οὐδεμίαν ὁμως βλάβην προσενῶν τοῖς πολιορκουμένοις. Ἀλλὰ διὰ τὸ ψύχος, τὴν δίνησιν τῆς χιόνος καὶ τὴν κακὴν διαίταν ἐγόγγυσεν ὁ στρατὸς, πρὸ πάντων δὲ οἱ μισθοφόροι Γερμανοὶ, οἵτινες ἦσαν φυγόπονοι· ὥστε δυοῖν θάτερον προὔκειτο τῷ Κετλέρω, ἢ ἐπὶ μακρὸν πολιορκῆσαι τὴν πόλιν κατὰ τὸν χειμῶνα, ἢ κυριεῦσαι αὐτῆς ἐξ ἐφόδου· ἀλλ' ἀμφότερα ἐφαίνοντο αὐτῷ ἀσύνητα· διότι τὸ μὲν Δορπάτον εἶχεν ἰσχυρὰ τεῖχην, προστατευόμενα ὑπὸ πολλῶν τηλεβόλων καὶ ἰκανῆς φρουρᾶς, καὶ ἐμπειρον στρατηγόν, οἱ δὲ πολῖται, μὴ συγκοινωνοῦντες τοῖς πολιορκουοῦσιν, οὐδόλως ὠφέλουν τούτους. Οἱ δ' ἐν στρατείᾳ Ῥῶσσοι αὐξάνοντες, ἤρξαντο περικυκλοῦντες αὐτούς. Ὅθεν ἀναγκαζόμενος ἀποχωρῆσαι τοῦ Δορπάτου ὁ μέγας ταξιάρχης, ἔκρινεν ἵνα κυριεύσῃ τοῦλάχιστον τοῦ Λαίσου, ἔχοντας φρουρὰν τετρακοσίων μόνον ἀνδρῶν, ὧν ἤρχεν ὁ ἀτρόμητος Κοσκαρόβ, ἀρχηγὸς τῶν

Ἐνδοξοί ὑπερ-
σπισίς τοῦ Λαί-
σου.

1860.

Τοξοτῶν. Διατάξαντες δὲ τοὺς κοφίνους οἱ Γερμανοί, διέβρηξαν μὲν τὰ τείχη, ἀλλ' οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσδύσαι εἰς τὸ φρούριον· διότι οἱ Ῥῶσσοι κατέπληξαν αὐτοὺς, ἐρῶμένως ἀπομαχόμενοι, ὥστε ὁ Κέτλερος μετὰ δύο ἡμερῶν συνεχεῖς καὶ ἰσχυρὰς ἐφόδους ἀνεχώρησεν εἰς Βένδεν ὡς ἠττημένος· καὶ οὐ μόνον ἀπέβαλε πολλοὺς ἀνδρας, ἀλλ' ἀπεδειλίασε καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ· διὸ ἐπὶ πολὺ οὐδὲν ἐπεχείρησεν. Ἡ θαυμάσιος αὕτη ἀμυνα τοῦ Λαΐσου καταλέγεται ἐν τοῖς λαμπροτάτοις πολεμικοῖς ἔργοις τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἱστορίας, εἰ ἀληθεύει, ὅτι ἡ ἀνδρία, οὐχὶ δ' ὁ ἀριθμὸς, διδοῦσιν ἀξίαν τοῖς ἀνδραγαθήμασιν. Ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Ῥοστόβσκης ἐπεμφεν αὐτὸν τὸν Κοσκαρόβ εἰς Μόσχαν, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν φυγὴν τῶν Λιβονῶν. Ὁ δὲ Τσάρος ἠγαρίστησεν ἀμφοτέροις μεγάλως, ὡς σώσασι διὰ τῆς ἀνδρίας τὰς ἀνατεθείσας αὐτοῖς πόλεις καὶ τὴν τιμὴν τῆς Ῥωσσίας, λαμπρῶνασι δὲ καὶ αὖθις τὴν δόξαν τῶν ἡμετέρων ὀπλων.

Πιθανόν, ὅτι ὁ μέγας ταξιάρχης, ἀρχόμενος δραστηρίως καὶ ἐσπευσμένως τοῦ ἀίματηροῦ τούτου πολέμου, ἤλπιζεν, ὅτι ὁ Αὐγουστιος, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, ἐμελλεν ἵνα πράξῃ κινήματά τινα κατὰ τῶν Ῥώσσων. Καὶ τῷ ὄντι ὁ βασιλεὺς παρεσκευάζε μόνον στρατὸν, ἐπεμφε δὲ εἰς Μόσχαν τὸν γραμματέα Βολόδοκοβιτς μετ' ἐπιστολῆς, δι' ἧς ἀπῆτει τὴν ἐκ τῆς Λιβονικῆς γῆς ἀναχώρησιν τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ὡς καὶ τὴν ἀπόδοσιν πασῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων πόλεων· προσετίθη δὲ, ὅτι ἐν ἀρνήσει « Ἀναγκασθήσομαι ὑποστηρίξαι τὰς ἀπαιτήσεις μου διὰ τῶν ὀπλων· διότι ὁ μέγας ταξιάρχης ὡμολόγησεν ἐαυτὸν ἐπιτήμως ὑποτελεῖν τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Λιθουανίας. Τὰ ἐπὶ τῆς Λι-

Ἀπειλὴ τοῦ Λαί-
σου.

»θονίας νομιζόμενα δικαιώματα τῆς Ῥωσσίας εἰσὶν 1860.
 »ἐπινόημα· διότι μέχρι τοῦ νῦν οὔτε ὁ πατήρ σου, οὔτε ὁ
 »πάππος σου, οὔτε σὺ αὐτὸς προὔβάλλετε ἀξιώσιν τινα.»
 Ὁ Βολόδοχοβιτς, πείθων διὰ λόγων τοὺς εὐπατρίδας
 τῆς Μόσχας, ὅπως συνεργήσωσιν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης,
 εἶπεν αὐτοῖς κρύφα, ὅτι οἱ μεγιστᾶνες τῆς Πολωνίας
 ἦσαν διατεθειμένοι στερῆσαι τοῦ θρόνου τὸν βασιλέα,
 εἰ μὴ οὗτος ὑπεστήριζε τὴν Λιβονίαν. Ὁ Ἰωάννης ἐπέ-
 ταξεν ἵνα δείξωσι τῷ πρεσβευτῇ τούτῳ τὴν πρὸς τὸν
 μέγαν ταξιάρχην συνθήκην περὶ τοῦ φόρου τοῦ Δορ-
 πάτου, λέγων· «Γαυῖτά εἰσι τὰ ἡμέτερα δικαιώματα!»
 Κατὰ δὲ τὴν συμβουλήν τῶν εὐπατριδῶν ἀπήντησε τῷ
 Λυγούζτω· «Ὁ Θεὸς, καὶ πάντες οἱ κυριάρχαι, καὶ ὁ
 »λαὸς αὐτὸς γινώσκει τὸν ἀληθῆ κυρίαρχον τῆς Λι-
 »βονίας, ἥτις τῇ συναινέσει ἡμῶν ἐξέλεγε ταξιάρχας
 »καὶ ἀρχηγούς τῆς Ἐκκλησίας, τελοῦσα ἀείποτε φόρον
 »τῇ Ῥωσσίᾳ. Αἱ ἀξιώσεις σου εἰσι γελοῖαι καὶ ἄτοποι.
 »Γινώσκωμεν δὲ, ὅτι ὁ μέγας ταξιάρχης, μεταβάς παρὰ
 »σοὶ, παρέδωκέ σοι ἀνόμως φρουρίᾳ τινα. Ἄλλὰ νῦν,
 »εἰ ἐπιθυμεῖς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, παράγγειλον
 »τοῖς σοῖς στρατηγοῖς ἐξελθεῖν τῶν φρουρίων καὶ μὴ
 »προστάτευσεν τῶν προδοτῶν, ὧν ἡ τύχη ἐφεξῆς ἐξαρτᾶται
 »ἐκ τοῦ ἐλέους μου. Μὴ ἀμνημόνει, ὅτι ἡ τιμὴ παραγ-
 »γέλλει τοῖς κυριάρχαις πράττειν καὶ λέγειν δίκαια.
 »Ἡμῖν εἰλικρινῶς διατεθειμένος συνομολογήσαι σοι συμ-
 »μαχίαν κατὰ τῶν ἀπίστων, οὐδ' ἤδη μάλιστα ἀρνοῦ-
 »μαι πρᾶξαι τοῦτο, ἀλλ' ἀναμένω παρὰ σοῦ πρεσβευ-
 »τᾶς καὶ εὐλογωτέρας προτάσεις.» Ὁ Ἰωάννης ἐθεώ-
 »ρει τὸν πόλεμον ὡς βέβαιον, ὑπελείπετο δὲ μαθεῖν πό-
 »τερος τῶν κυριαρχῶν ποιήσεται ἐνορξίν τούτου.»

Ἐτότε ἦλθεν εἰς Μόσχαν ταχυδρόμος ἐκ Βιέννης πα-

Ταχυδρόμος τοῦ
αὐτοκράτορος.

ῥὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου, ὅστις οὐδεμίαν εἶχε μέχρι τούτου σχέσιν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Δηλῶν δὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φιλίας τοῦ Ἰωάννου, παρεκάλει τοῦτον ἵνα παύσῃ πολεμῶν πρὸς τὴν Λιβονίαν, ὑποκειμένην τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἡ τοῦ Φερδινάνδου ἐπιστολὴ ἦν φιλοφρονεστάτη, ἀλλ' ὁ Ἰσάρος ἀπεκρίνατο ψυχρῶς, «Ὅτι εἰ ἐπόθει τὴν φιλίαν τῆς Ῥωσσίας, ὡς ὁ »Μαξιμιλιανὸς καὶ Κάρολος ὁ Ε', ὄφειλε συστήσασθαι τὰς »σχέσεις αὐτοῦ διὰ πρεσβευτῶν, ἢ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, »διότι αἱπραγματεύσεις οὐδὲν ὡς γίνονται διὰ ταχυ»δρόμων.» Οὐδὲν ἄλλο προσέθηκεν, εἰ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς νόμιμος τοῦ τάγματος προστάτης, εἶχε μᾶλλον τὸ δικαίωμα προστατεῦσαι αὐτοῦ, ἢ ἡ Δανία καὶ Λιθουανία. Ἐν τούτοις ἡ Λιβονία ἐπορθεῖτο· διότι οἱ Ῥῶσοι, διώκοντες τὸν φεύγοντα Κέτλερον, ἔτεμον καὶ ἔκαιον τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ Δορπάτου τιμωροῦντες τὴν ἐπιπορκίαν· ἐλθόντες δὲ εἰς Γάρβαστον, ἔνθα ἦν ὁ πρῶην μέγας ταξιάρχης Φουστειμβέργος, κατέθραυσαν αὐτὸν ἐν ἐξόδῳ τινὶ καὶ ἐνέπρησαν τὰ προάστεια τῆς πόλεως ταύτης, ἐνίκησαν δὲ καὶ τοὺς Γερμανοὺς παρὰ τῷ Φελλίνῳ· οἱ δὲ ἀρχιστράτηγοι τῆς Μόσχας Μτσισλάβσκης, Σουίσκης καὶ Σερεβριάνης ἐδήρουν πᾶσαν τὴν ἀπὸ τοῦ Ποσχόβου μέχρι τοῦ Ῥηγικοῦ κόλπου χώραν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Βένδεν καὶ Βολμάρῳ, ὧν πολλαὶ κῶμαι ἔμειναν ἀβλαβεῖς πρὸ τῆς νέας καὶ αἰφνιδίας ταύτης εἰσβολῆς. Οἱ στρατηγοὶ, μὴ ἀπαντήσαντες τῷ μεγάλῳ ταξιάρχῃ, ἐπορεύθησαν ἀμαχητὶ εἰς Μαριεμπούργον. Ἡ πολίχνη αὕτη ἦν τότε ἐκ τῶν καλλίστων τῆς Λιβονίας, κειμένη ἐπὶ νήσου ἐν μέσῳ μεγάλης λίμνης καὶ ἀπρόσιτος φαινομένη κατὰ τὸ θέρος, ἀλλὰ κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ πάγος ἠυμάρισε τὴν προσέγγισιν τῶν Ῥῶσ-

πων, ολίγες μετακομίσαντες βαρὺ πυροβολικόν, οὐ
 ἤγειτο ὁ δοξασθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Καζάνης
 Μορόζοβ, κατηδάφισαν ἐν βραχεῖ τὰ τεῖχη. Τότε ^{ἄλωσις τοῦ Μα-}
 οἱ Γερμανοὶ παρεδόθησαν. Ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ζι- ^{ριεμβούργου.}
 βοῦργος ἐτελεύτησε διὰ τοῦτο ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ
 Κιρχόλμου· διότι ὁ μέγας ταξιάρχης ἐπεθύμει ὅπως
 πάντες οἱ στρατηγοὶ τοῦ τάγματος ἀμύνωνται ὡς ὁ Οὐκ-
 σκίλος καὶ Κοσκαρόβ. Ἀνεγείραντες τὰ τεῖχη τοῦ Μα-
 ριεμβούργου οἱ στρατηγοὶ, ἀφῆκαν ἐν αὐτοῖς ἰσχυρὰν
 φρουρὰν, εἶτα δ' ἐπανῆλθον εἰς Πσχόβον, ἐνθα ὁ Τσάρος
 ἀπένειμεν αὐτοῖς πρὸς ἀμοιβὴν χρυσᾶ νομισματοσύνημα.
 Ὑποφαίνοντος δὲ τοῦ ἔαρος, οἱ Ῥῶσσοι ἐστράτευσαν
 πάλιν ἐκ Δορπάτου εἰς Ἑστονίαν· ἐλκύσαντες δὲ Γερ-
 μανικὸν στρατὸν ἔξω τῶν τειχῶν τοῦ Βέρπελ, κατέ-
 στρεψαν αὐτὸν ἐν ἐνέδρᾳ. Οἱ Πσχόβιοι ἐθέλονται, οὐδὲν
 εὐρίσκοντες πρὸς διαρπαγὴν ἐν ταῖς κώμαις, ἐδίωκα-
 τοὺς χωρικοὺς εἰς τὰ δάση, ὅθεν ἀπήγον αὐτοὺς
 ἀγεληδὸν εἰς Ῥωσσίαν πρὸς πώλησιν.

Ἰσχυρῶς πεπεισμένος ὁ Τσάρος, ὅτι ὁ πρὸς τὴν Λι-
 θουανίαν πόλεμος ἀπέβαινε ἀφευκτος, ἐπεθύμει ἰδεῖν
 ὅσον οἶόν τε ταχέως τὴν κατάλυσιν τοῦ τάγματος· διὸ,
 τελευτῶντος τοῦ χειμῶνος, ἐπιμψε νέον στρατὸν εἰς
 Δορπάτον, στρατηγοῦντος τοῦ πρίγκιπος Ἀνδρέου
 Κούρβσκη. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως δὲ τούτου ὁ Τσάρος,
 ἀποδεικνύων τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπεριόριστον πίστιν, ἐκά-
 λεσεν εἰς τὸν κοιτῶνα, ἐνθα, ἀπαριθμήσας τὰ ἐνδοξα ἔργα
 τοῦ ἀνδρός, εἶπεν· « Ἦ αὐτὸς ἀπελεύσομαι ἀναγκαίως
 » εἰς Λιβονίαν, ἢ πέμψω ἀντ' ἐμοῦ ἔμπειρον, ἀνδρεῖον,
 » εὐτόλμον καὶ συνετὸν στρατηγόν διὸ ἐκλέγω ὡς τοιοῦ-
 » τον σέ, ἀγαπώμενον καὶ τιμώμενον ὑπ' ἐμοῦ. » Οὕτως
 ἐκτάτο ὁ Ἰωάννης τὴν ἀγάπην τῶν προθύμων ὑπηρετῶν,

ὁ δὲ Κούρβσκης ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτοῦ ἠσπάσατο τὴν χεῖρα τοῦ Τσάρου· καὶ οὗτος μὲν ὑπέσχετο ἀναλλοίωτον εὐνοίαν, ὁ δὲ νέος εὐπατρίδης ζῆλον διὰ βίου. Ἄλλ' ἀμφότεροι ἐπελάθοντο τῶν ἱερῶν τούτων ὑποσχέσεων!... Ὁ Κούρβσκης μετὰ τοῦ συναγωνιστοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἐνδόξου Δανιήλ Ἀδάσεβ, ἐστράτευσαν κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα ἐκ Δορπάτου εἰς Βιττενστέιν, ἐκυρίευσαν τοῦ πύργου τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Ῥέβελ, ἐδήλωσαν τὴν πλουσίαν χώραν Κοσκίλσκον, ἐνθα ὑπῆρχον κάλλιστα ἀγροκήπια τῶν ἵπποτῶν τοῦ τάγματος καὶ κατέλαβον ἐχθρικὸν ἀπόσπασμα ὑπὲρ αὐτὰ τὰ τεῖχη τοῦ Βιττενστέιν. Εἶτα δὲ μαθόντες παρ' αἰχμαλώτων, ὅτι ὁ πρῶην μέγας ταξιάρχης Φυρστεμβέργος ἐστρατοπέδευε μετὰ ἐννέα συνταγμάτων ἵππικῆς καὶ πεζικῆς ἐν ἐλώδει τινὶ τόπῳ, ἐκτὼ μίλια ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐξεστράτευσαν ἐπὶ αὐτὸν μετὰ πενταχισχιλίων ψιλῶν ἀνδρῶν ἐπιλέκτων, ἀποστείλαντες εἰς Δορπάτον τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὰ λάφυρα. Οἱ Ῥῶσσοι διήρχοντο δι' ἑλους ἐφ' ὄλην ἡμέραν· εἰ δὲ ὁ Φυρστεμβέργος, ἀφελούμενος ἐκ τῆς δυσχεροῦς αὐτῶν θέσεως, προσέβαλλεν αὐτούς, ἀναμφίβολον, ὅτι μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν κατέστρεφεν αὐτούς· ἀλλ' ἀνέμενε τὸν στρατὸν ἡμῶν ἐν εὐρυχώρῳ πεδίῳ δέκα βέρστια ἀπέχοντι. Ὁ ἥλιος ἔδουεν, ὅτε οἱ Ῥῶσσοι ἐξήρχοντο τῶν ἐλῶν, οἵτινες, ἀναπαύσαντες τοὺς ἵππους, ἐβάδισαν ἠσύχως ἐν σελήνῃ· ἡ νύξ δ' ἦν τοσοῦτον εὐδία, οἷα κατὰ τὸ ἔαρ ἐν ταῖς παραλίαις χώραις. Οἱ Ῥῶσσοι εὔρον τοὺς Γερμανοὺς ἐτοιμῶς ἔχοντας εἰς μάχην, ἀρξάμενην τὸ μεσονύκτιον· ἐπὶ δύο ὥρας παρετάθη ὁ ἐκατέρωθεν πυροβολισμὸς· ἀλλ' ὁ ἡμέτερος στρατὸς ἐπλεονέχτει· διότι βλέπων κατὰ πρόσωπον τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, προσέβαλλεν εὐστοχώτερον. Τέλος τῆς ἐφεδρείας, ἦν ὁ Κούρβσκης

Νίκη τοῦ πρίγκιπτος Κούρβσκη

κατέλιπεν ὀπισθεν, προσελθούσης, οἱ Ῥῶσσοι ὤρμησαν, ἔρρηξαν τοὺς Γερμανοὺς, ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν καὶ κατεδίωξαν εἰς δέκα βέρστια, ἔνθα ἦν βαθὺς ποταμὸς, οὗ ἡ γέφυρα κατέρρευσεν ἔνεκα τοῦ βάρους τῶν φυγάδων. Μόλις ὁ Φυρστεμβέργος ἐσώθη μετ' ὀλίγων μόνον· διότι οἱ μὲν ἐπνίγησαν, οἱ δὲ ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ ξίφους, ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὁ Κούρβσκησ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Φυρστεμβέργου, ἔνθα κατέλαβε τὰς ἐν αὐτῷ ἐπισκευὰς, ἤγαγεν εἰς Δορπάτον 170 αἰχμαλώτους ἀξιωματικούς. Ἐνίκησε δὲ προσέτι ἕξ ἄλλας νίκας, ὧν σπουδαιότατη ἦν ἡ τοῦ Φελλίνου. Ὁ φρουρῶν τὸ φρούριον τοῦτο Φυρστεμβέργος, ἰδὼν ὑπὸ τὰ τείχη ἑκατοστύας τινὰς Τατάρων ἰππέων, ἐξῆλθε μετὰ πολλοῦ ἰππικοῦ ὄπῳ προσβάλη αὐτὰς, ἀλλὰ, περιπεσὼν ἐνέδρᾳ τινί, μόλις ἐσώθη, φυγὼν ἐπὶ ὠκύποδος ἵππου καὶ ἀποβαλὼν πολλοὺς ἰππότας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης.

Ἀλλὰ τοῦ ἰσχυροῦ βραχίονος τοῦ Τσάρου κατασπαράσσοντος τὴν Λιβονίαν, ὁ Θεὸς παρεσκεύαζε φοβερὰν μεταβολὴν τῆς τύχης αὐτοῦ τε καὶ τῆς Ῥωσσίας.

Ἐπὶ τριακαίδεκα ἔτη ἀπήλαυσε πάσης οἰκιακῆς εὐδαιμονίας, στηριζομένης ἐπὶ ἀγάπης πρὸς τρυφερὰν καὶ ἐνάρετον γυναῖκα. Ἡ Ἀναστασία ἔτεκεν ἔτι υἱὸν τὸν Θεόδωρον καὶ θυγατέρα Εὐδοκίαν· ἠχμαζε δὲ ἐπὶ νεότητι καὶ ὑγείᾳ, ὅτε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1560 περιέπεσε δεινῆ νόσῳ, ἐπαυξηθείσῃ ὑπὸ φόβου· διότι, ἐκραγείσης πυρκαϊᾶς κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀρβάτα, νέφη καπνοῦ καὶ τεμάχια ξύλων ἐφέροντο εἰς τὸ Κρεμλίνον, ὁ δὲ Ἰωάννης μετεκόμισε τὴν νοσοῦσαν γυναῖκα εἰς τὴν κώμην Κολομένσκη· εἶτα δὲ αὐτὸς ἐφρόντιζε τῆς κατασβέσεως τοῦ πυρὸς κινδυνεύων· διότι ἰστάμενος κατέναντι

1560.

τοῦ ἀνέμου καὶ προσβαλλόμενος ὑπὸ σπινθήρων, ἐνεποίησε διὰ τῆς ἀφοβίας αὐτοῦ τοῖς εὐπατρίδαις, τοῖς ἐν τέλει καὶ τοῖς εὐγενέσι τοσοῦτον θερμὸν ζῆλον, ὥστε οὗτοι ἐφώρμων εἰς τὸ μέσον τῶν φλογῶν, κατέβαλλον τὰ οἰκοδομήματα, ἔφερον ὕδωρ καὶ ἀνέβαινον εἰς τὰς στέγας. Ἐκραγεῖσα πολλάκις ἡ πυρκαϊὰ αὕτη ἦν φοβρωτέρα μάχης· διότι πολλοὶ μὲν ἀπώλοντο, ἄλλοι δὲ ἐγένοντο ἀνάπηροι. Ὁ φόβος δὲ καὶ ἡ ἀνησυχία τῆς Ἀναστασίας ἔτρεψαν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὴν νόσον αὐτῆς, ὥστε ἡ ἰατρικὴ τέχνη οὐδεμίαν θεραπείαν ἐδυνήθη· ἐξέπνευσε δὲ τὴν 7 Αὐγούστου. Ἡ ἀπόγνωσις τοῦ Ἰωάννου ἀνεκφραστός ἐστι, οὐδέποτε δὲ ἡ γενικὴ θλίψις ὑπῆρξε τοσοῦτον ἰσχυρὰ καὶ κατανουκτικὴ. Καὶ οὐ μόνον ἡ αὐλὴ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ Μόσχα προέπεμψαν τὴν πρώτην φιλτάτην Τσαρίνην. Ὅτε δὲ ὁ νεκρὸς αὐτῆς μετεκομίσθη εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἀναλήψεως, τὸ πλῆθος ἐκώλυε τὴν δίοδον τοῦ κλήρου καὶ τῶν μεγιστάνων, συνωθούμενον περὶ τὸ φέρετρον. Καὶ πάντες μὲν ἐδάκρουν, ἀλλ' ἀπαραμύθητοι ἦσαν οἱ πένητες, καλοῦντες αὐτὴν μητέρα· οὐδὲν δ' ἐλάμβανον ἐκ τῶν διανεμομένων ἐλέων, ὡς οὐδεμίαν στέργοντες ἀνακούφισιν κατὰ τὴν πένθιμον ταύτην ἡμέραν. Ὁ Ἰωάννης εἶπετο τῷ φερέτρῳ, ὑποδοθηόμενος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ἰουρίου καὶ Βλαδιμίρου καὶ τοῦ νέου βασιλέως τῆς Καζάνης Ἀλεξάνδρου, ἐστέναζε καὶ ἐκόπτετο, μόνος δὲ ὁ Μητροπολίτης, καὶ οὗτος καταδακρύων, ἐτόλμα ὑπαγορεύειν χριστιανικὴν καρτερίαν. . . . Ἀλλ' οὐδεὶς ἐγίνωσκεν ἔτι τί ἡ Ἀναστασία συμπάρελαβεν ἐν τῷ τάφῳ.

Ἐνταῦθα τελευτῶσιν αἱ εὐδαίμονες ἡμέραι τοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς Ῥωσσίας· διότι ὁ Ἰωάννης οὐ μόνον ἐστερήθη συζύγου, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς, ὡς ἐφόμεθα παρακατιόντες.

Τελευτὴ τῆς
Τσαρίνης Ἀνα-
στασίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΘΓΔΘΟΥ

ΤΟΜΟΥ.

(1) "Ορ. Χρον. ἐν τῇ Βιβλ. τῆς Συν. φυλλ. 143, καὶ Χρ. 'Ροστόβου

(2) "Ορ. Τομ. Ζ. σελ. 123.

(3) "Ορ. Χρ. Πσκοβόν.

(4) "Ορ. Βαθμολογικὴν Βίβλον Λατουχίνου Το ἔγγραφον τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ σώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις, ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς, ἀρ. 1 φύλλ. 185. Ὁ Ἰωάσαφ γράφει « Ὁ νῦν ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς Μόσχας Ἰωάννης κατάγεται ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῆς ἀειμνήστου βασι-
» λίσσης καὶ Δεσποίνης Κυρίας Ἄννης, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος
» καὶ Τσάρου Πορφυρογεννήτου Μονομάχου, ἔκτος δὲ ἀπὸ τοῦ εὐσεβοῦς
» Τσάρου Κωνσταντίνου, κλπ. » Εἰ ὁ Πατριάρχης ἀναφέρει Ἄνναν τὴν σύζυγον τοῦ Ἁγίου Βλαδιμίρου, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος οὐκ ἐκαλεῖτο Μονομάχος.

(5) Haklait' s Navigations, Τομ. Β. σελ. 232—236. Ἀγγλιστὶ καλεῖται Hugh Villoughby, Chancellor, Chancelor, Chancelour. "Ορ. ὡσαύτως Χρ. Δουίνα, σελ. 126.

(6) Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἦσαν ἀλιεῖς, ἐβουλεύοντο δ' ἀποπλεῦσαι παραρῆμα, ἀλλ' ὁ Κανσέλλερος κατάλαβεν αὐτούς. "Ορ. Χρ. Δουίνα σελ. 125.

(7) Hakl. Navig. σελ. 231. 249.

(8) Αὐτ. σελ. 230.

(9) Οἱ Ἄγγλοι ἀναφέρουσιν, ὅτι κατὰ τὸ δεῖπνον τοῦτο, παραταθὲν μέχρι νυκτός, (κατὰ τὸν χειμῶνα), οἱ ὑπηρέται μετενεθύνθησαν τρίς. (Αὐτ. σ. 250).

(10) Αὐτ. σ. 255. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Τσάρου ἦν γεγραμμένη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1854 Ῥωσιστὶ καὶ Ὀλλανδιστὶ (Dutch) οὐχὶ ἄρα Γερμανιστὶ.

(11) *Αὐτ. σ. 265.*

(12) *Αὐτ. σελ. 263.*

(13) *Αὐτ. Τομ. Β'. 287 καὶ 288.*

(14) Τὸν Μάρτιον τοῦ 1558 ἦλθεν εἰς Μόσχαν ἐκ τοῦ σουλτάνου ἔμπορος Μουσταφᾶς Τζελι-βέης μετὰ βαρυτίμων δώρων ὑπὲρ τοῦ Τσάρου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ.

(15) Ὅρα *Δαλίνον, Gesch. de R. Schw. Γ. 344, 351, 360.* Ἡ Μαρία ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐδόλως ἀπαγορεύσει τοῖς ὑπηκόοις ὠφέλιμον ἔμποριαν, ἀλλὰ φροντίζει ὅπως μὴ παρέχῃσι τῇ Ῥωσσίᾳ τὰ πρὸς πόλεμον ἐπιτήδεια.

(16) Ὅρ. ἐν τοῖς *Καινισβεργείοις ἐγγράφοις μου*, ἀρ. 638, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φιλίππου τοῦ ἐκ Βροῦγγεν, πρεσβευτοῦ τῆς Λιβονίας, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων τῷ 1551.

(17) Ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἤδη Μεγάλου Ἡγεμόνος Βασιλείου ἐλάμβανον ἐκ τῶν πόλεων τοῖς Πιστσιανλίκους, οἵτινες ἦσαν ἀρ. οἱ Τοξόται. Ὅρ. *Χρ. Πισκόβου.* Ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Δουίνα ἀναφέρεται, ὅτι τῷ 1556 ἐστρατολόγησαν κατὰ τὸν Δουίναν 500 ἄνδρας ὑπὲρ τοῦ σώματος τῶν Τοξοτῶν, κατὰ δὲ τὸ 1658 ἀνὰ ἓνα ἐκ δύο οὐκιῶν ὑπὲρ τοῦ σώματος τῶν Μοσχίων Τοξοτῶν.

(18) Ὅρ. *Χρ. Νικ. 260 καὶ Γακλουσ. Β. σ. 320.*

(19) *Κέλχ, Ἄρντ. κτλ.*

(20) Ὅρ. ἐν τοῖς *Καινισβεργείοις ἐγγράφοις μου* τὴν ἀπάντησιν τοῦ Τσάρου πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Λιβονίας καὶ τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ, ἀρ. 698 καὶ 699.

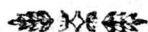
(21) Ἄρντ. σ. 237.

(22) 130,000 κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν Λιβονῶν ἱστορικῶν διηγούμενα, οἵτινες πάντοτε ἀνξάνουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμετέρων, τὸν δ' ἰδίῳ φλαττοῦσι. Ὅρ. *Χρ. τῶν ἀρχείων, φύλλ. 329.*

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΗΓΕΜΩΝ ΚΑΙ ΤΣΑΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο Δ΄.

1533—1538

Ἀνησυχία τῶν Ῥώσων διὰ τὴν ἀρηλικότητα τοῦ Ἰωάννου, Σελ. 4.—Κυριαρχικὸν συμβούλιον, αὐτ.—Ὁ Γλίτσκη καὶ Τελεπνέβ πρῶτοι ἄρχοντες, 5.—Ὁρκος πρὸς τὸν Ἰωάννην, αὐτ.—Φιλίχσις Ἰουρίου τοῦ Ἰωάννου αὐτ.—Γενικὸς φόβος, 7.—Προδοσίαι τῶν πριγκίπων Βέλσκη καὶ Λάτσκη, 8.—Φιλίχσις καὶ τελευτὴ τοῦ Μιχαήλ Γλίτσκη, 9.—Τελευτὴ τοῦ πριγκίπου Ἰουρίου, 11.—Φυγὴ, ἐπιβουλὴ καὶ φυλίχσις Ἀνδρέου τοῦ Ἰωάννου. αὐτ.—Τιμωρία τῶν εὐπατριδῶν καὶ παιδῶν τῶν εὐπατριδῶν, 12.—Τελευτὴ τοῦ πριγκίπου Ἀνδρέου, αὐτ.—Ἀναχωρὴ πρὸς τὴν Σουηδίαν καὶ Λιβονίαν, 14.—Μολδαβία, 15.—Τοῦρκος πρεσβευτής, 16.—Ἀστραχάνιον, αὐτ.—Σχέσεις πρὸς τοὺς Νογαίους, αὐτ.—Πρεσβεία Καρόλου τοῦ Ε΄, 17.—Ὁρκος Καζανιτῶν, 18.—Ἀπάντησις ὑπερήφανος τοῦ Σιγισμούνδου, αὐτ.—Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς, αὐτ.—Πόλεμος πρὸς τὴν Λιθουανίαν, αὐτ.—Ὁ Ἰσλαμ κυβερνήτης τῆς Ταυρικῆς, 22.—Ἀγέγροις φρουρῶν

ἐν Λιθουανίᾳ, 24. — Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς, 25. — Οἱ Λιθουανοὶ κυριεύουσι τοῦ Γομέλου καὶ Σταροδούβου, αὐτ. — Στάσις ἐν Καζάνῃ, 26. — Πόλεμος πρὸς τὴν Καζάνην, 29. — Ἡστὰ Λιθουανῶν, αὐτ. — Ἐρούρια ἐπὶ τῶν μεθορίων τῆς Λιθουανίας, 30. — Ἀναχωρῆ πρὸς τὴν Λιθουανίαν, 31. — Κριματὰ, 33. — Τελευτὴ τοῦ Ἰωάννου, 34. — Ἀπειλαὶ Σαλπ-Γερῆ, 35. — Οἰκοδομὴ τοῦ Κιτάϊ-Γορδρ καὶ τῶν φρουρίων, 36. — Μεταβολὴ νομισμάτων, 38. — Γερικὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος μῆσος, 39. — Τελευτὴ τῆς κυβερνητικῆς, αὐτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΣΥΝΕΧΚΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Δ.

1538 — 1547.

Πτώσις καὶ τελευτὴ τοῦ Τελεπνέβ, Σελ. 41. — Ἀρχὴ τοῦ Βασιλείου Σουΐσκη, 63. — Ἀπόλυσις τοῦ Ἰωάννου Βέλσκη καὶ Ἀνδρέου Σουΐσκη, 44. — Διαφωνίαι εὐπατριδῶν, αὐτ. — Νέα φυλάξις τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Βέλσκη, αὐτ. — Τελευτὴ τοῦ Βασιλείου Σουΐσκη, 45. — Ἀρχὴ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, αὐτ. — Πτώσις τοῦ Μητροπολίτου, αὐτ. — Ἀναγόμεναι τοῦ Ἰωσήφ, αὐτ. — Χαρακτὴρ τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Σουΐσκη καὶ διαρπαγαὶ ἐν τοῖς ἐπιρρχίαις, 46. — Ἐπιδρομὴ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, 47. — Πρεσβεΐαι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Στοχχόλμον, 49. — Συνθήκη πρὸς τὴν Ὀμοσπονδίαν καὶ συμμαχία πρὸς τὸ Ἀστραχάνιον, αὐτ. — Πρεσβεΐα Νογατῶν 50. — Συνωμοσία κατὰ Σουΐσκη, αὐτ. — Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Βέλσκη ἀπολυθεὶς καθίσταται ἰσχυρὸς, αὐτ. — Συγχώρησις πρὸς τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον τοῦ Ἀνδρέου καὶ τὴν μητέρα, 51. — Ἀνακούφισις τῆς τύχης Δημητρίου τοῦ Οὐγλίτσου, αὐτ. — Ὁ Συμεὼν Βέλσκη λαμβάνει συγγνώμην, 52. — Ἐπιδρομὴ τοῦ βασιλέως

τῆς Καζάνης, 53.—Επιδρομὴ τοῦ Χάνη τῆς Κριμαίας, 54.—Προθυμία τοῦ τε λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ, 56.—Φυγὴ τοῦ ἐξθροῦ, 60.—Ταραχαὶ τῶν εὐπατριδῶν, 63.—Πτώσις τοῦ Ἰωάννου Βέλσκη, αὐτ.—Ἐξουσίη τοῦ Μητροπολίτου, 64.—Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Σουΐσκη ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, αὐτ.—Χειροτομία Μακαρίου, 65.—Ἀναχωρῆσις πρὸς τὴν Αἰθουαίαν, 66.—Επιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς καὶ Νογατωρ, 67.—Σχέσις πρὸς τὸ Ἀστραχάνιον καὶ Μολδαβίαν, αὐτ.—Μεταβολὴ ἐν τῇ κυβερνήσει, 68.—Βιαιοπραγίαι τοῦ Σουΐσκη, 69.—Παραμέλησις τῆς ἀνατροπῆς τοῦ Ἰωάννου, 70.—Συγκομισία κατὰ τῶν πρώτων ἀρχόντων, 71.—Πτώσις τοῦ Σουΐσκη, 72.—Ἰσχυὸς τοῦ Γ.Προκη, 73.—Ὠμότης τῆς κυβερνήσεως, αὐτ.—Ὀμόροια πρὸς τὴν Αἰθουαίαν, 75.—Πόλεμος πρὸς τὴν Καζάνην, αὐτ.—Φυγὴ τοῦ Σιγ' Ἀλέϊ, βασιλέως τῆς Καζάνης, 77.—Ἐκστρατεία πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σβιάγα, 78.—Ὀδοπορία τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος καὶ δυσαρξότητες τοῦ ἔθρους, αὐτ.—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΣΥΝΑΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ἸΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Δ΄.

Στέψις τοῦ Ἰωάννου Σελ. 80.—Γάμοι τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, 85.—Ἀρεταὶ Ἀναστασίας, αὐτ.—Ἐλαττώματα Ἰωάννου, 86.—Κακὴ κυβερνήσις τῆς Ἐπικρατείας, αὐτ.—Πυρκαϊὰ ἐν Μόσχᾳ, 88.—Στάσις, 90.—Θαυμάσιος μεταβολὴ τοῦ Ἰωάννου, 91.—Σίμβεστρος καὶ Ἀδάσειδ, 92.—Δημηγορία Ἰωάννου, 94.—Κώδηξ τῶν νόμων, 98.—Μέτρα ὡς πρὸς τὰς ἐρίδας τῶν πριεβείων καὶ προνομίων, 100.—Συρέλευσις τοῦ κλήρου καὶ τῶν εὐπατριδῶν, αὐτ.—Θεμελιώδεις νόμοι, 101.—Ἐκλογή ἐνωμότων, αὐτ.—Ἐκκλησιαστικὸς κακοτισμὸς, αὐτ.—Βουλὴ περὶ ἐκπαιδεύ-

σεως τῆς Ῥωσσίας, 102.—Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καζάνην, 105.—Ἀναχωρῆ πρὸς τὴν Λιθουανίαν, 106.—ὑποθέσεις Ταυρικῆς, 107.—Τελευτὴ τοῦ βασιλείως τῆς Καζάνης, 108.—Νέα ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καζάνην, αὐτ.—Νέον φρούριον, 110.—Ἐπιδρομὴ Νογατών, 111.—ὑποταγὴ τῶν Ὀρειτῶν τῆς Καζάνης, 114.—Τρόμος Καζανιτῶν, 115.—Εἰρήνη πρὸς τοὺς Καζανίτας 116.—Ἡ βασιλεὺς Σουουμδέκα 117.—Νέα βασιλεία τοῦ Σιγ-Ἀλέϊ καὶ ἀπόλυσις τῶν αἰχμαλώτων, 118.—Ἀπιστία τῶν Καζανιτῶν καὶ τοῦ βασιλείως αὐτῶν, 119.—Διατραγματεύσεις πρὸς τὸν Ἀλέϊν, 120.—Ὁ βασιλεὺς καταλείπει τὴν Καζάνην, 122.—Τελευταία ἀπιστία τῶν Καζανιτῶν, 123.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Δ΄.

1552.

Προπαρσκευαὶ τῆς ἐπὶ τὴν Καζάνην ἐκστρατείας, Σελ. 126.—Σχέσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὰς δυτικὰς δυνάμεις, 127.—Ὁ γέρον Βωλγάκοβ ἀπολύεται, αὐτ.—Ἀνέγερσις νέων φρουρῶν, 128.—Κοζάκοι τοῦ Τιμάϊδος, αὐτ.—Νέος Χάρης ἐν Ταυρικῇ, 129.—Ἀστραχάνιον, 130.—Ἐπιδημία ἐν Σβιάζσκη, αὐτ.—Αἰδιγέρος βασιλεὺς τῆς Καζάνης, 133.—Ἀναχώρησις τοῦ κυριάρχου, αὐτ.—Εἰσβολὴ τοῦ Χάρη τῆς Κριμαίας, 134.—Ἐφοδος πρὸς τὴν Τούλαν, 136.—Τρόπαια ἡμῶν, 138.—Γογγυσσοὺς τοῦ στρατοῦ, αὐτ.—Ἐκστρατεία, 139.—Θύελλα, 148.—Διάταξις τῶν κορίνων, 149.—Ἰσχυρὰ τῶν Τατάρων ἔξοδος, 149.—Ἀποτελέσματα τῶν κριῶν, 150.—Ἰαπαντοῦ, 151.—Μόχθος τοῦ στρατοῦ, 152.—Διχίρεσις τῶν σωμάτων, 153.—Καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰαπαντοῦ, αὐτ.—Καρτερία τῶν πολιορκουμένων, 154.—Δραστηριότης Ἰω-

ἀγγου, 156.—*Ἀλωσις τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως Ἄρ-
σκου, 157.— Προβολὴ τῶν πεδινῶν Τσερμιίων. αὐτ.—
Ἐποικιστικὴ μαγεία, 158.— Οἰκοδομὴ ὑψηλοῦ πύργου,
αὐτ.— Προτάσεις πρὸς τοὺς Καζάρητας, 159.— Αἰμα-
τηρὰ ἀψιμαχία, αὐτ.— Ἐπόνομος ἀνεξέφθρη εἰς τὸν ἄερα,
161.— Κατάληψις τοῦ πύργου τοῦ Ἄσκου, 162.— Τε-
λευταῖαι πρὸς τοὺς Καζάρητας προτάσεις, 163.— Παρα-
σκευαὶ τοῦ στρατοῦ πρὸς ἔφοδον, αὐτ.— Ἡρώσιμος τῶν
ἐκτετέρωθεν πολεμιστῶν, 166.— Πλεονεξία πολλῶν στρα-
τιωτῶν, 167.— Μεγαλοψυχία Ἰωάννου, 168.— Γεν-
ναϊότης τοῦ πρίγκιπος Κούρβοκη, 169.— Ἀλωσις Κα-
ζάρης, αὐτ.— Ἐξωσις τοῦ σταυροῦ παρὰ τῇ βασιλικῇ πύλῃ,
171.— Ἐξοδος τοῦ Τσάρου εἰς τὴν Καζάρην, 172.—
Ἀπελευθέρωσις τῶν Ῥώσων αἰχμαλώτων, αὐτ.— Δημη-
γορία τοῦ Ἰωάννου, 173.— Συμπόσιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ,
174.— Ἐποικιστικὴ τοῦ Ἄσκου καὶ τῶν πεδινῶν Τσερμιίων
αὐτ.— Θριαμβευτικὴ εἰσοδος εἰς Καζάρην, αὐτ.— Θίαμα
τῆς Καζάρης, 176.— Ἐγκαθίδρυσις τῆς κυβερνήσεως,
177.— Συμβούλιον τῶν μεγιστάνων, αὐτ.— Ἐπάροδος τοῦ
Τσάρου εἰς Μόσχαν, 178.— Γέννησις τοῦ υἱοῦ τοῦ Τσά-
ρου, 179.— Ἐποικιστικὴ τοῦ Ἰωάννου, αὐτ.— Ὀμιλία
τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν κληρὸν, 180.— Ἀπάντησις τοῦ Μη-
τροπολίτου, 182.— Συμπόσιον ἐν τοῖς ἀνακτόροις, 184.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Δ΄.

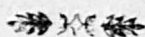
1552—1560.

*Βάπτισις τοῦ Δημητρίου, υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου, καὶ τῶν δύο
βασιλέων τῆς Καζάρης, Σελ. 186.— Λοιμός, 187.— Στά-
σις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Καζάρης, 188.— Ὀδοιπορία τοῦ Ἰω-
άννου εἰς τὸ μεταστήριον τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου, 199.—*

Τελευτή τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου. 200.—Σπουδαία ἰκτενεῖς τοῦ
 Ἰωάννου μετὰ τοῦ πρώτου Ἐπισκόπου Βασιλαροῦ, αὐτ.—
 Γέννησις τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, 202.—Φυγή τοῦ
 πρίγκιπος Ῥοσιόδοξη, αὐτ.—Λίσεις, 203.—Καταστο-
 λή τῶν ταραχῶν τῆς Καζάρης, 204.—Ἐγκαθίδρυσις Ἐ-
 πισκοπῆς ἐν Καζάρῃ, 206.—Ἐπιστολή τοῦ βασιλείου
 Ἀστυριανίου, 209.—Πρεσβεῖαι τῆς Χίβας, Βουχαρίας,
 Σαρκάλης, Τουμένου καὶ Γεωργίας, 212.—Ἐπιστολή Κιρ-
 κασίων, 213.—Σχέσις φιλικαὶ πρὸς τοὺς Νογαῖτους,
 αὐτ.—Φόβοι τῆς Σιβηρίας, 214.—Προσέμισις Ἀγγλι-
 κῶν πλοίων ἐν Ῥωσσίᾳ, 215.—Πρεσβεῖα εἰς Ἀγγλίαν,
 221.—Κριμαῖκά, 223.—Ἐπιστολή τοῦ Σουλτάνου, 225.—
 Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς, 226.—Πόλεμος πρὸς τὴν
 Σουηδίαν, 228.—Σχέσις πρὸς τὴν Λιβουρίαν, 235.—Ἐ-
 Ῥξίβασης προσβάλλει τὸ Ἰσλάμ-Κιρμέν, 237.—Ἐ-
 πρίγκιψ Βισαβέτοκης λαμβάνει ἑθνησίαν παρὰ τῷ Τσά-
 ρῳ καὶ κρατεῖ τῆς Χορνίτσας, αὐτ.—Κατάκτησις τοῦ
 Τερμοῦκου καὶ Ταμάρ, 238.—Λοιμοὶ ἐν τοῖς σιτηρώμασι
 τῶν Νογαίων καὶ τῶν τῆς Ταυρικῆς, αὐτ.—Ζήλος Βι-
 ναβέτοκη, 230.—Προτάσις συμμαχίας πρὸς τὴν Λιβου-
 ρίαν, 240.—Λιβουρικὰ, 241.—Σπουδαία βουλή ἀποδο-
 μῆν τῷ Ἰωάννῃ 242.—Κατάστασις Λιβουρίας, 245.—Νέα
 ἰσχὺς τῆς Ῥωσσίας, 246.—Διοργάνωσις τοῦ στρατοῦ
 αὐτ.—Ἐραρξίς τοῦ πρὸς τὴν Λιβουρίαν πολέμου, 252.—
 Ἄλωσις Νάρβας, 256.—Κατάκτησις τῆς Νεϊσλὸς, Ἀδέ-
 ζας καὶ Νεϋχάουε, 260.—Μεγαλὴ ψυχία τοῦ πολιτάρχου τοῦ
 Δορπάτου, 261.—Φυγή τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, 262.—Νέος
 ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος, αὐτ.—Ἄλωσις Δορπάτου καὶ πολ-
 λῶν καὶ ἄλλων πόλεων, 264.—Ὁ Κέτλερος χερσίδει τῆς
 Ῥίγγαν, 270.—Οἱ Ῥώσοι ἐκπορθοῦσι τὴν Λιβουρίαν καὶ
 Κορπλανδίαν, 271.—Μισοτεία τῶν βασιλέων τῆς Πολωνίας,
 Σουηδίας καὶ Δανίας ὑπὲρ τῆς Λιβουρίας 273.—Ἀρσικωχὴ
 πρὸς τὴν Λιβουρίαν, 277.—Ἐπιδρομὴ τῶν ἐκ Ταυρικῆς, 278.

—Είβολή τῶι Ῥώσῳ εἰς Ταυρικῆν, 280.—Συμμαχία τῆς Λιβυίας πρὸς τὸν Αὔγουστον, 283.—Ὁ Ταξιάρχης λυεὶ τὴν ἀναχωρήν, 284.—Ἐνδοξος ὑπεράσπασις τοῦ Λαίτου, 286.—Ἄπειλαὶ τοῦ Αὔγουστου, αὐτ.—Ταχυδρομὸς τοῦ αὐτοκράτορος, 288.—Νέα ἐκπύρθησις τῆς Λιβυίας, αὐτ.—Ἀλωσις Μαρκεμβούργου, 289.—Νίκη τοῦ πρίγκιπος Κούρβσκη, 290.—Τελευτὴ τῆς Τσαρίτης Ἀραστασίης, 292.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ἩΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

	Ἡμάρτηται	Διόρθου
Σελ. 15	στίχ. 26 χρησαῦ	χρυσοῦ
» 16	» 30 ὑποσχνούμενοι	ὑπισχνούμενοι
» 19	» 23 ἀπελθοῦσαν	ἐπελθοῦσαν
» 30	» 16 ὠκύπεδος	ὠκύποδος
» »	» 30 τούτης	ταύτης
» 82	1857	1557
» 53	» 16 Καναζίτας	Καζανίτας
» 80	» 22 δοξοδογίαν	δοξολογίαν
» 86	» 22 σπουδαιάτας	σπουδαιοτάτας
» 125	» 26 θέα	θέαμα
» 139	» 2 ὀλίγοι	λόγοι
» 159	» 7 καθ' ἕκαστον	καθ' ἑκάστην
» 175	» 6 ἀπρόσιτος	ἀπρόσιτον
» 176	» 17 ἐνεποίησαν	ἐνεποίησε
» 183	» 1 κατασθίων	κατεσθίων
» 192	» 6 τοῦ Ἰουρίου	τὸν Ἰούριον
» 192	» 31 ἀντελάβετε	ἀντελάβετο
» 197	» 6 προδόμω	προδρόμω
» 211	» 22 ὑμῖν	ἡμῖν.
» 251	» 3 ἀσφαλιστόν	ἀσφαλιστικόν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000079643

5. 6. 3. 2

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

